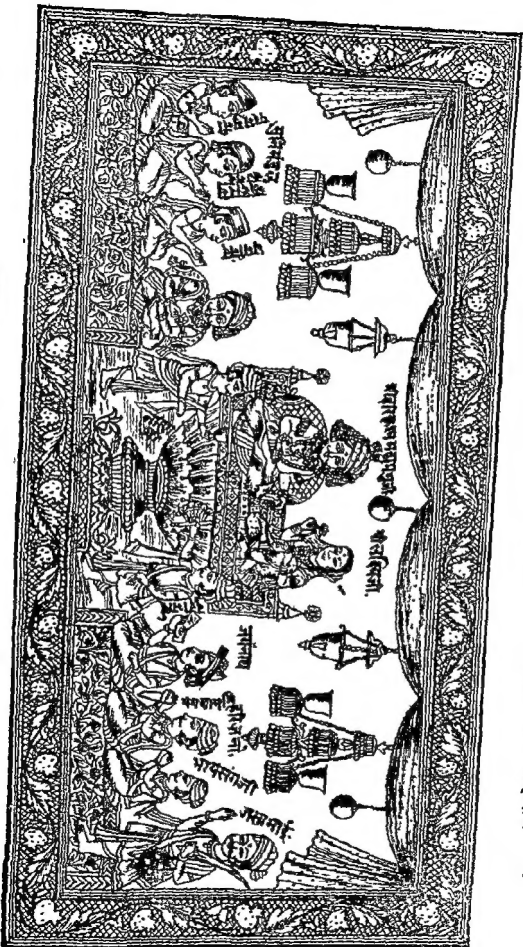

सर्वे अवतारना अवतारी अक्षरातीत परब्रह्म परमात्मा भगवान् श्रीहृदिकृष्ण महाराज

जन्मस्थल बुडा (झालावाड) सौराष्ट्र संवत् १८९०

परब्रह्म परमात्मा भगवान श्रीहरिकृष्णजी

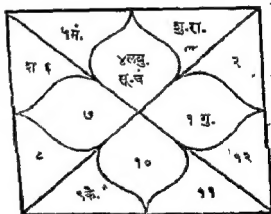
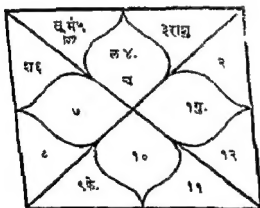
कुंडली

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः

स्वस्ति श्रीविक्रमार्क राज्य समयातीत संवत् १८८९ अपाढादि संवत् १८९० तमे वर्षे श्रीमद् भूपति शालिवाहन कृत शके १७५५ तमे प्रवर्तमाने दक्षिणायने वर्षाश्रितौ श्रावण मासे कृष्णपक्षे १४ चतुर्दशी घ. ३७ प. १६ पर अमावास्यां जन्मविधौ सौम्यवासरे पुष्य घ. ३२ प. २५ पर आश्लेषाख्ये जन्ममे व्यतीपात घ. ३२ प. ४० पर वरीयान जन्मयोगे तात्कालिके चतुष्पद करणे एवं पंचांगशुद्धावत्र दिने श्रीमूर्त्योदयाद् गत घटिकाः ५८ पलानि ४८ समये श्रीचूडा ग्रामे औदीच्य सहस्र विप्रज्ञाति विभूषण श्री राखळ भागजीभाई भार्योभय कुलशुद्धा सौ. हरिवाकुक्षेः श्रीहरिकृष्ण भगवतो जनिरभूत् ॥

अथेदं श्रीमतां जन्म लग्नम्

अथेदं भाव लग्नम्

भगवाननो जन्मः—वि. सं. १८८९ शक १७७५ ना दक्षिणायन वर्षाश्रितुमां श्रावण यदि चौदश अमासने शुधवारं चूडा ग्राममां औदीच्य सहस्र ज्ञातिना श्री राखळ भागजीभाईनां धर्मपत्नीनी कुरे भगवान श्रीहरिकृष्ण महाराज प्रगट थया. सूर्योदयथी घ. ५८ प. ४८ समय थयो अने ते दिवसे चतुर्दशी घ. ३७ प. १६ सुधी छे. तेथी जन्म वखते घ. ३१ प. ३२ अमास भोगवाई गई छे ते वखते जन्म थयो छे अर्थात् ते घडी अमासनी जोडे संबंध राखनारी छे.

श्री

स्वस्ति श्री बोटादमाहासुभस्यान्ते सुभोपमा
जोगवर्द्धनापन्नकवर्द्धसो नत्पवर्द्ध
नदी तथा वर्द्धपन्नदीगरे सरवहरी जने
वर्द्धश्रीनी चरणसंज्ञी वीरणी हजो
श्रेतांत श्री सो दीने श्री हरि तगमाहा
जहरी कस्तनी कपाचवजो बीहुभा
ईश्वरने स्ववरको दवाभोक दाछने
जो को ईश्वरीसको तो दणुभाक नमा
जीवदरमनवीना प्राणोत्तमा तो हसमादेश
वांशतो श्री वजोने नश्रवायानो दीवाधी
दीनुपरजहरे श्रमजो ने भवेर भगोसमा
चारत रह्यो को दया वजो बीहु भगतदु

दंनुपर बोटाद नो धरमा देउ घरायानी
प्रदा मण्डलवी छेत नो ईश्वरने ई
ने श्री वजो माटे जेने जे श्रमाहायने
पदोपलब्ध दुदा तथा भवेर नश्रपजो
श्रेवले भगतदुदो श्री वीरुवाधीमा
कलशो माटे जे वने ते करजा भुधसो
मा बीहु दो सीश्रु सो ने के हुकेत
प्रेषनी दुसु धरने धरमाने धरमाके
प्रवेसी रोछो ने सप्तके मरे हे वायछभं
गवानना पापछिरे दुतो कठण पडे भां
श्री लसत काटी तथा बीहुतो सीधने
भईने सो श्री चेश्रवाजो सतसंगबुद्ध
पद्योछ पाछो पन्ननरवजो राहने
जो भागान्तरीकृत जे वहुउं वधिने ई

નિવેદન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ

શ્રીહરિકૃષ્ણ દુઃખ હરણ પ્રભુ ઊરમાં કરો નિવાસ,
અહં મમતા માયા મટે અંતર થાય પ્રકાશ....૧
સર્વાતીત સર્વોપરિ સર્વકારણ સુખધામ,
મહામનોહર મૂરતિ હરિકૃષ્ણ સુંદર નામ....૨
વાર વાર વિનંતિ કરું જોડી જુગલ વેડ હાથ,
કૃપાસિંધુ કૃપા કરી અભયદાન આપો નાથ....૩
ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય સહિત ભક્ત એકાંતિક જોય,
નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય ઉત્તમ પ્રભુજી આપો મોય....૪
આઠો પહોર આપો સદા તવ દાસન કો સંગ,
ગુણ તમારા ગાડ પ્રભુ ન ચડે દુજો રંગ....૫
હિંસા ન થાય કોઈ જંત કી દુભાય નહીં તવ દાસ,
ચોરી છિનાઢી દારૂ માંસ અડે નહીં તેનો પાસ....૬
અધર્મ અનીતિ કુડકપટ કોઈની નિંદા ન હોય,
શીઢ સંતોષ દયા ઘણી હરિકૃષ્ણજી આપો મોય....૭
આત્મા મધ્યે વસો સદા અઘંડ કરો નિવાસ,
ધર્માનંદ કહે હરિકૃષ્ણજી રાસો ચરણમાં દાસ....૮

આ પુસ્તકું નામ “શ્રીહરિકૃષ્ણ શ્રીમુખસિદ્ધાંત” છે. શ્રી કહેતાં અનંત કોટી બ્રહ્માંડના દેવ, બ્રહ્માદિક ઈશ્વર તથા અક્ષરાદિક સર્વે ધામ તેને શોભાના આપનારા છો. અને હરિ કહેતાં સર્વ દુઃખના દરનારા છો. તે દુઃખ તે શું છે? તો જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસી તેનાં અપાર દુઃખ છે. અને વ્હી જીવના અંતર શત્રુ જે કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ અને માન એ જે શત્રુ તે જીવને અપાર દુઃખ આપે છે, તે દુઃખને તમો દરો છો માટે જ હરિ એવું તમારું નામ છે. અને કૃષ્ણ કહેતાં પોતાને શરણે આવ્યા પણ જે દૈવી અને મુમુક્ષુ

જીવ તેનાં इन्द्रियो, अंतःकरण અને जीव तेने आकर्षण करीने पोतानी मूर्तिने विषे जीडावीने ब्रह्मस्थितिने पमाडो छो. माटे हे प्रश्नु ! तमारुं नाम श्रीहरिकृष्ण ते यथार्थ छे.

एवा जे सर्वे अवतारना अवतारी परब्रह्म पुरुषोत्तम भगवान श्रीहरिकृष्ण महाराज तेमणे सौराष्ट्र અને गुजरातना गामडे गामडे फरीने वेद, शास्त्र અને पुराणना सार रूप जे आत्यंतिक ज्ञान तेनां सिद्धांतो सरळ गुजरातीमां भाषण द्वारा समजावेला ते आ ग्रंथमां छे माटे आ ग्रंथनुं नाम “ श्रीहरिकृष्ण श्रीमुखसिद्धांत ” राखवामां आव्युं छे.

परब्रह्म पुरुषोत्तम प्रगट भगवान श्रीहरिकृष्ण महाराजना सर्वोपरि आत्यंतिक ज्ञाननो लाभ मानव जगतने मळे ते सारु भगवान श्रीहरिकृष्ण महाराजना एकांतिक अक्षररूप साधु श्रीधर्मानंद स्वामी तथा श्रीअक्षरमुक्तानंद स्वामी तेमणे भगवानश्रीनी आज्ञाधी लखी राखेला जे श्रीमुखना उपदेशो तेमांथी भगवानश्रीना प्रागटय दरम्यानमां संवत् १९२५ नी सालमां एकवीस सिद्धांतोनुं एक पुस्तक प्रगट करेलुं, અને पळी संवत् १९३४ नी सालमां प्रथम वार प्रगटना एकांतिक भक्तो भगवानजीभाई लक्ष्मीराम ओझा रोहीशाळा अथवा चूडा वाळा तथा सरचैना भक्त दुदाभाई जीवाभाई तेमणे चुडाना तथा समस्त हरिभक्तोनी मददधी “ श्रीमुखसिद्धांत ” नामना त्रण भागना ग्रंथ रूपे पोथी-पानाथी श्रीमुखना उपदेशो छपावी मसिद्ध करेला छे.

हालमां आ ग्रंथनी जूज नकलो छूटी छवाई भक्तो पासे छे અને ते पण घणी जीर्ण થઈ गई होवाथी श्रीहरिकृष्ण भगवानना भक्तोए ता. ९-२-१९४९ ना रोज “ श्रीमुखसिद्धांत ” ग्रंथ तथा संप्रदायनुं बीजुं साहित्य छपाववानो ठराव कर्यो અને ते कार्यनी व्यवस्था करवा सारु परब्रह्म भगवान श्रीहरिकृष्ण महाराजना ज्ञान प्रचारक भक्त मंडळनी स्थापना करी छे.

प्रथम आवृत्तिमां सिद्धांतो तिथि प्रमाणे जोतां आडा अवळा होवाथी तेने क्रमवार तिथि प्रमाणे गोठववामां आव्या छे અને श्रीमुखनी दिव्य वाणीने मूळ स्वरूपमां साचवीने सिद्धांतवार विषय सूक्या छे. वळी त्रण भागना ग्रंथने बे भागमां छपाववानुं नकी करेलुं तेमांथी अमोए “ श्रीमुखसिद्धांत भा. १ ” सं. २०१२ रामनवमीना रोज प्रगट कर्यो छे.

अने आ “ श्रीमुखसिद्धांत भा. २ ” मानव जगतनी सन्मुख मुक्तां अमने परम आनंद थाय छे અને आ आत्मकल्याणी ग्रंथ आध्यात्मिक जगतमां संप्रदायोना परस्परना भेदभावने दूर करी सर्वेनो समन्वय करशे અને जगतमां शान्ति माटे जरूर उपयोगी थशे.

वळी आ श्रीमुखसिद्धांत ग्रंथने वांचशे अथवा सांभळशे तेने आत्मा અને परमा-त्माना स्वरूपनुं साक्षात्कार ज्ञान થશે અને तेने પરમાત્માને વિષે ભક્તિ થશે અને તે ભક્તિ કરીને મોક્ષ થશે. માટે સર્વે વેદ-શાસ્ત્રનો સાર एवी जे परमात्मानી वाणी एटले आ श्रीमुखसिद्धांत तेनो जे नित्य पाठ करशे अथवा तेनुं श्रवण करशे तेने धर्म, अर्थ, काम

અને મોક્ષ એ ચારે ફલની પ્રાપ્તિ થશે એમાં જરાય સંશય નથી. વઢી આ સાથે પ્રગટ ભગવાનનો ટુંક પરિચય તથા સંતોના ચોલ અભિપ્રાય વગેરે મૂક્યા છે.

આ આત્મકલ્યાણી અને જગતકલ્યાણી સર્વોત્તમ કાર્યમાં જે જે સદ્ગ્રહસ્થો તરફથી યથાશક્તિ સેવા મળી છે “તેમનું કલ્યાણ કરો” એવી અમે શ્રીહરિકૃષ્ણ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ છીએ અને આ પુસ્તક વાંચનાર અક્ષરધામના અધિકારી વાંચકોને વિનંતિ કરીએ છીએ કે અમોને “ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજને વિષે અસ્તંદ વૃત્તિ રહો” એવો આશીર્વાદ આપજો. વઢી આ કાર્યમાં રૂ. ૧૦૦) અને તેથી વધુ રકમ મંડળને મેટ આપનાર સદ્ગ્રહસ્થોની નામાવલી મંડળના નિયમ પ્રમાણે પુસ્તકમાં મુકવામાં આવી છે. અને હવે પછી મેટ આપનાર સદ્ગ્રહસ્થોની નામાવલી સંપ્રદાયના નવા પ્રકાશનમાં મૂકવામાં આવશે.

અમારા પ્રકાશન કાર્યમાં જે મત્તોષ અને સદ્ગ્રહસ્થોષ અમુલ્ય સેવા આપી છે તે માટે અમો તેમનાં હાર્દિક ઉપકાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકમાં કોઈ જાતનો દોષ રહી ન જાય તેને માટે વનતા પ્રયાસે પુરતી કાઢજી રાખવામાં આવી છે છતાં દષ્ટિ દોષથી અથવા યંત્ર દોષથી કોઈ જગ્યાએ ભૂલ રહી ગઈ હોય તો તત્ત્વ-જિજ્ઞાસુ દેવી અને મુમુક્ષુ વાચકો સુધારીને વાંચશે એવી આશા છે.

મંત્રીઓ

પ્રગટ પ્રભુની ઉપાસના

સાધન સર્વ પ્રગટ પ્રભુ સારુ કરવું,

પ્રગટ તજીને પરોક્ષની પાછળ, મિથ્યા દોડી દોડી મરવું; સાધન....

ઉનાળે છેડુ છેડે કરે પળ, ચોમાસે વીજ ન વાવે;

મહેનત એની મજરે ન આવે, ગાઢા ભરી વ્યાંથી લાવે, સાધન....

શાસ્ત્ર પ્રમાણે સાધન કીધાં ને પ્રગટમાં પ્રીત ન જામી.

પકડા શીનાના મીંઢા એવી, મહેનત ગઈ છે નકામી, સાધન....

જે જે જન પ્રગટને પામ્યા ભાવે ભક્તિ કીધી;

અઢલક ઢલ્યા એની ઉપર વાલો, અવિચલ પદવી દીધી, સાધન....

પ્રગટ મળે પૂરાં થાય સાધન કરવું રહે નહિ કાંઈ;

મોહ માન મમતાને મૂકી, પકડો પ્રગટની વાંડે, સાધન....

અરજ અમારી ઊર ધરીને હરિકૃષ્ણજી આવો હસતા;

નિત્યાનંદને નિર્ભય કીધો, ક્ષણું. એક દૂરના યસતા, સાધન....

हरिकृष्णाष्टक

परीब्रह्म नंदन जगत चंदन, चरण रज भक्तो तर्था
 चार वेद पट शास्त्रथी-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 गुण अगणित त्रिगुणातीत, ने शमळे वस्त्रो धर्था
 हजार हाथथी शोभीता-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 ललाट चंदन करुणानंदन, दैवी जीव दुःखथी टळ्या
 वनमाळी वासुदेव ते-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 अधुर लाल गुलाबी गाल, नेण जोई नेणा ठर्या
 पचरंगी पीली पावथी-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 विषय पंचन निकंद करवा, अवनी आ अवतार धर्था
 सेवकजन सुख दायते-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 प्रमाण पंडित पाखंड खंडित, त्रिविधिना तापो हर्था
 ज्ञान गुण भंडार ते-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 वांसल तटपर विशाळ मठमां, महाराजे यज्ञो कर्था
 अनंत ऋषिजन करत हरहर-हरिकृष्ण नीरखो रंग भर्था
 जमत ऋषिजन हरख अतिमन, मोहने मनमां धर्था
 हरिकृष्णाना प्रतापथी जन्मोजन्मना दुःख टळ्या
 अष्टक पद जे पठत निश्चदिन, स्वर्गमां वासो ठर्या
 रक्तीयामणां शुभ छंद ते, आनंदमां छगने कर्था

चूडा जोवाने

चालो चालो चतुर नरनार रे, चूडा जोवाने.
 पूरण ब्रह्मनो थयो अवतार रे, पूरण पवित्र झालावाड रे, चूडा....
 त्यां तो कळि मळ कीची कहाड रे, वसे विशेष मुक्तनां वृंद रे, चूडा...
 सौ नीरखे भाणजीनो नंद रे, भाण पितातुं भाग्य अपार रे, चूडा...
 जेने भूवन भया किरतार रे, माता हरिवा घणां गुणवान रे, चूडा....
 जुओ पुत्र पोते भगवान रे, वेद भेद शिवशंकर भ्रात रे, चूडा....
 जाणे सर्वे सिद्धांतनी वात रे, राम लक्ष्मण सरस्वी जोड रे, चूडा....
 मुक्त करशे जीव करोड रे, मुक्ति मळे छे हाजरा हजुर रे, चूडा....
 वेचर ह्छे छे कंकणपुर रे, चूडा जोवाने.

પદ ૧.

આજ હરિકૃષ્ણ પધાર્યા પરિવ્રજા, વિરલા જાણે છે એનો મર્મ રે સંતો, આજ.
 રાધા લક્ષ્મી જેના ચરણને રે સેવે, તેહ પ્રમુ સુખ દેવે રે સંતો, આજ..
 અક્ષરમુક્ત જેને ઝર રહે ધારી, વેદ ગાય છે પોકારી રે સંતો, આજ..
 ટોપ સદૃશ મુસે ગુણ નીત્ય ગાવે, મહિમાનો પાર ન પાવે રે સંતો, આજ....
 અક્ષરમુક્તાનંદ હરિકૃષ્ણ ચરણ સેવે, સુખ અલૌકિક છેવે રે સંતો, આજ

પદ ૨.

આજ હરિકૃષ્ણ આવ્યા અવિનાશી, અક્ષર ધામના વાસી રે સંતો, આજ
 મકુતિપુરુષ જેની આજ્ઞામાં કહાવે, અનંત વ્રહ્માંડ ઉપજાવે રે સંતો, આજ
 જેની ઇચ્છા થકી ઉત્પત્તિ થાયે, મોટા મુનિ ગુણ ગાય રે સંતો, આજ
 કાઠ માવા જેની આજ્ઞામાં કંપે, શિવ, વ્રહ્મા નીત્ય જપે રે સંતો, આજ
 અક્ષરમુક્તાનંદ હરિસગ મુલ માણે, અઢઢક ઢઢક્યા છે આ ટાળે રે સંતો, આજ .

પદ ૩.

આજ હરિકૃષ્ણ આવ્યા સુખ દેવા, લક્ષ્મી કરે જેની સેવા રે સંતો, આજ
 અપમં ઉથાપી વાલે ધર્મ દ્રઢ સ્થાપ્યો, અનેક જીવોને મોક્ષ આપ્યો રે સંતો, આજ
 મહિયુમ મધ્વે વાલે વરુણા વહુ કીધી, અચલ પદવી લઈ લીધી રે સંતો, આજ .
 આરે મમે જેણે આશરો રે કીધો, જન્મ સફળ કરી લીધો રે સંતો, આજ
 અક્ષરમુક્તાનંદ જેને હરિકૃષ્ણ મઝીયા, અક્ષર મુક્તમાં મઝીયા રે સંતો આજ.

પદ ૪.

આજ હરિકૃષ્ણ આવ્યા મુલ કંદ, સાથે લાવ્યા મુક્ત ધંદ રે સંતો, આજ ..
 કૃપા કરીને પોતે આવ્યા છે આ વાર, સર્વે અપતારના આધાર રે સંતો, આજ
 અનંત શક્તિ જેણે ચરણમાં રે ધારી, દેવના દેવ મોરારી રે સંતો, આજ .
 આજ પ્રમુખી આવી અઢઢક ઢઢીયા, પાર ઉતાર્યા જેને મઝીયા રે સંતો, આજ
 મહામૂરતાનંદ જેને હરિકૃષ્ણ મેટયા, તાપ ત્રિવિધના મટયા રે સંતો, આજ ..

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ

યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત ।
અભ્યુત્થાનમધર્મસ્ય તદાત્માનં સૃજામ્યહમ્ ॥
પરિત્રાણાય સાધૂનાં વિનાશાય ચ દુષ્કૃતાત્મ ।
ધર્મસંસ્થાપનાર્થાય સંભવામિ યુગે યુગે ॥

અર્થઃ—જ્યારે જ્યારે એકાંતિક-ધર્મનો લોપ થાય છે અને અધર્મની વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે ત્યારે તે એકાંતિક-ધર્મના સ્થાપનને અર્થે અને ‘પરિત્રાણાય’ કહેતાં નિર્વાસનિક અને પંચવિપયના ત્યાગી એવા જે સાધુ તેની રક્ષાને અર્થે અને દુષ્ટોને દંડ દેવાને અર્થે, ” શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા કહે છે, “હે અર્જુન ! હું પ્રગટ થાઉં છું.”

પોતાના મિત્ર અને ભક્ત અર્જુનને કહેલાં इत्यादિક વચનને સત્ય કરી વતાવવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થતાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પોતાની સ્વ-इच्छाए કરીને આજથી સો વર્ષ પૂર્વે ઇટાલે સંવત ૧૮૧૦ ના શ્રાવણ વદિ ૧૪ ની રાત્રી પાછલી બે ઘડી વાકી હતો તે સમયને વિષે સૌરાષ્ટ્રની પવિત્ર ભૂમિમાં આવેલાં ચુડા શહેરમાં ઉદીચ્ય સહસ્ર બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં સદ્ભાગ્યશાલી કુલભૂષણ રાવલ ભાણજીભાઈ રૂપજીભાઈને ત્યાં શ્રીહરિકૃષ્ણ નામ ધારણ કરી પ્રગટ થયા અને પોતાના પ્રાગટ્યનું કારણ આપતાં ઉપરના ગીતાના શ્લોકનું પ્રતિપાદન કરીને સંવત ૧૯૨૫ના મઠા સુદિ ૬ ને દિવસ ગામ શ્રી સોજીત્રામાં પોતાના મંદિરમાં સર્વ સમાપ્ત્યે બોલેલા છે જે “અમને નિર્વાસનિક અને પંચવિપયના ત્યાગી એવા જે સાધુ તે અતિશય ઘટાલા છે. અને આલોકમાં જે અમારું સ્વરૂપ દેખાય છે તે પણ આ ધર્માનંદ સ્વામી અને અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામી તેના અર્થે દેખાય છે, કેમકે અમને પ્રસન્ન કરવાને અર્થે ઘણાંક યુગ સુધી તપ કરીને નિર્વાસનિક થયા છે અને આ જન્મને વિષે પણ અમારા દર્શન સાર અઢાર વર્ષ સુધી ફક્ત લોટ અને પાણી પીને મારું ધ્યાન કર્યાં કરતા હતા. માટે આ બે સાધુને દર્શન દેવાને અર્થે અમારે આલોકમાં આવવું થયું છે. અને વીજું કાર્ય જે આ સમાને વિષે જ્ઞાનમાં ગઢવઢાટ ઘણો થઈ ગયો હતો.

તે શો ગઢવઢાટ થઈ ગયો હતો ? તો રામકૃષ્ણાદિક પ્રગટ ભગવાનના વચનો તથા ઋષિ મુનિયોના વેદ, શાસ્ત્ર, ગીતા અને ભાગવતાદિક પુરાણ તથા રામાયણ મહાભારતાદિક ઇતિહાસ તેમાં કહેલાં મોક્ષ પ્રાપ્તિના સાધનોમાં માર્મિક વચનો તેને સમજાવવા શંકરચાર્ય, રામાનુજાચાર્ય, વલ્લભાચાર્ય આદિક સંત મહાત્માઓએ સમય પ્રમાણે લોકોની રુચીને ધ્યાનમાં રાખીને કૃપા કરીને લોકોના મોક્ષને માટે અદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈતાદિક જે માર્ગનું પ્રતિપાદન કરેલું છે પણ કાઠ વઢે પંચવિપયની પ્રવૃત્તિ સ્વં વધી ગઈ અને જગતના અજ્ઞાની

જીવો અસત્પુરુષની દોરવળીથી અવલું સમજ્યા અને ઇકાંતિક ધર્મનો લોપ થયો હતો “ તો જ્ઞાન આપીને ધર્મને શુદ્ધ કરવાને અર્થે અમારું પ્રગટપણું છે. અને જ્યારે જ્યારે હું પ્રગટ થઉં છું ત્યારે ત્યારે એ વે કાર્ય કરવાને અર્થે જ પ્રગટ થઉં છું. ”

અને ઘડી કહું કે ભગવાનના અવતાર જે જે થાય છે તે જીવોને મુક્તિ આપવા સારુ થાય છે. તે મુક્તિ આપવામાં જીવને ચોવિસ તત્ત્વ આઢાં આવરણ કરે છે તે ચોવિસ તત્ત્વનાં આવરણ ટાઢવા સારુ ભગવાનના ચોવિસ અવતાર શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. ઘડી કહું છે કે કાર્યાનુસાર પરબ્રહ્મ નિર્ગુણ બ્રહ્મ, સર્વલ્લંબ્રહ્મ, મીથ્યા બ્રહ્મ આદિક છ પ્રકારના બ્રહ્મના અવતાર તથા વીજા ભક્તાવતાર પણ થાય છે એમ વેદશાસ્ત્રમાં કહું છે. અને પરબ્રહ્મ સિવાયના વીજા બ્રહ્મના અવતારો રામકૃષ્ણાદિક પરબ્રહ્મનું ભજન કરતા કરાવતા થકા ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ભક્તિ રૂપી સાધનને દૃઢ કરાવીને પોતપોતાના ધામમાં લઈ જાય છે, અને જ્યારે આત્મંતિક જ્ઞાન આપવું હોય અને આત્મંતિક જ્ઞાનના અધિકારી ઘણાંક મુક્ત મુમુક્ષુ જન્મ્યા હોય ત્યારે તો તે સમયે પંડે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ અક્ષરાતીતનો અવતારી અવતાર થાય છે અને મુસ્ત્પર્ણે આત્મંતિક જ્ઞાનની જ પ્રવૃત્તિ કરે છે. તે રામકૃષ્ણાદિક પરબ્રહ્મ અક્ષરાતીતના અવતારો છે અને તે સિવાયના વીજા ભક્તાવતાર છે તે પણ ભગવાન કહેવાય છે.

અને ઘડી કહેલું છે કે રામકૃષ્ણાદિક અવતારો થયા ત્યારે જ્ઞાન આપવા સિવાય વીજા ઘણાં કાર્યો કરવાનાં હતાં અને તે અવતારો ક્ષત્રિય કુલે થયા હતા માટે જાનકીજી, હનુમાનજી, લક્ષ્મણજી, પાંડવ, ઉદ્ધવ, વિદુર, ગોપી, ગોવાલાદિક થોડાક ભક્તોને જ જ્ઞાન આપીને પોતાના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવીને તેમનો મોક્ષ કર્યો છે. “ માટે આ સમયે સર્વેનો કારણ અને સર્વેને ઉપાસના કરવા યોગ્ય અને સર્વેને મજવા, પૂજવા, સેવવા યોગ્ય અને સર્વેને મોક્ષનો દાતા એવો જે હું સર્વ અવતારનો અવતારી ભગવાન તે આજ પ્રગટ થયો છું માટે અમારે કોઈ મત્તર્પણ નયો. અને ઘડી સર્વે ધર્મ પણ અમારા જ છે, કેમકે સર્વે સત્પુરુષે સર્વોપરિ જે ભગવાન તેને પામવા સારુ ધર્મનું સ્થાપન કર્યું છે. માટે સર્વે ધર્મ અમારા છે. અને અમે જૈન મતના સિદ્ધાંત કહી દેલાડીએ છીએ તથા રામાનુજના તથા શંકરાચાર્યના તથા વેદાંતિના તથા દિંદુ, મુસલમાન આદિક સર્વેના સિદ્ધાંતને કહી દેલાડીએ છીએ અને સર્વેના મોક્ષનો માર્ગ એક જ પ્રતિપાદન કરી આપીએ છીએ અને સર્વેના વાદવિવાદ તથા વઢવાઢ અઢસાવીએ છીએમાટે આ સમયે તો આત્મંતિક જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ છે તે જેને સાંમઢીને વાઢી તેને કોઈ સમનવું રહેતું નયો. ”

તે પણ ધ્યાસઢીએ ભગવાનના અવતારોની લીઢાની સમાપ્તિ કરતાં શ્રીમદ્ ભાગવતના ંકાદશ સ્કંધને વિષે અપ્પાય પાંચમાં શ્લોક અઢઢીસમાં કહું છે કે—

કૃતાદિપુ પ્રજા રાજન્ કલાવિચ્છન્તિ સંભવમ્ ।
કલૌ સ્વલુ ભવિષ્યન્તિ નારાયણ પરાયણાઃ ॥

અર્થ:—‘હે રાજન્ ! સત્યુગની આધે લઈને મોટા દેવ છે તે કલ્પિયુગને વિષે જન્મને ઇચ્છે છે. (શા માટે) તો જે કલ્પિયુગને વિષે ‘સ્વલુ’ કહેતાં નિશ્ચય ઘણાં જીવ નારાયણ પરાયણ થશે. ’ તેમાં કહેલાં ભાવાર્થને આગળ કરીને પોતાના પ્રાગટ્યનું પ્રતિષાદન કરતાં ભાગ ૨ સિ. ૨૯૬ માં વોલેલા છે કે “અમે એવો સંકલ્પ કર્યો હતો જે ‘અમને પામવાને અર્થે સાધન કરીને જે મુક્ત તથા મુમુક્ષુ અક્ષરધામ સિવાય બીજા જે જે લોક અગર ધામ તેમાં રહ્યા હોય તે સર્વે આ સોરઠ દેશમાં સો સો ગાડ ફરતા ફરતા જન્મ ધરજો. ’ માટે તે વધાય મુક્ત, મુમુક્ષુ જન્મ ધર્યાં છે; અને જેટલા મુક્ત, મુમુક્ષુ જન્મ ધર્યાં છે તે સર્વેને અમારે વિષે સહેજમાં પ્રીતિ થાય છે અને તેને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે. અને જેટલાને સંસ્કાર ઓછો છે તેને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવામાં વાર લાગે છે. માટે તમારે સર્વેને અમારે વિષે તરત પ્રીતિ થઈ અને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો તે અમે તમને જન્મ ધરાવ્યા છે અને તમોને દર્શન દેવા સારુ અને તમોને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવીને અક્ષર ધામને પમાડવાને અર્થે હું પણ મારી સ્વઈચ્છાએ કરીને પ્રગટ થયો છું. અને અનંત જન્મ થયાં અમને પામવા સારુ જપ, તપ, સાધન કર્યાં હતા તે સર્વેનું ફળ તમને આજ પ્રાપ્ત થયું છે અને તમારા સર્વેના સાધન પૂરાં થઈ રહ્યાં છે, હવે તમારે કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. માટે તમારે દેહ રહે ત્યાં સુધી અમે આપ્યા જે વર્તમાન તેને દ્રઢ રાખીને અમારું ભજન કર્યાં કરજો એટલે તમારો સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થઈ રહ્યો છે.”

અને વઢી કહેલું છે જે “દેવતાને પણ દુર્લભ સમો તે આજ તમને પ્રાપ્ત થયો છે, કહેતાં અનંત પ્રતાપેયુક્ત જે ભગવાન તે જ તમને આજ પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે એમ દૃઢ નિશ્ચય રાખજો. કેમકે સર્વે અવતારનો અવતારી એવો જે હું તે આજ મારો એવો સંકલ્પ છે જે જે મારા સંબંધને પામીને મારી સેવા, ભક્તિ ધર્મમાં રહીને કરશે તેને મારા ધામમાં લઈ જવા છે.”

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ કોઈની પાસે ભળવા ગયા ન હતા અને જ્યારે જ્યારે પ્રગટ પુરુષોત્તમ અક્ષરાતીતનો અવતાર થાય છે ત્યારે તેઓશ્રીની પાસે “વગર શીઘ્રવ્યું સર્વ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોય અને તે ઉપરાંત પણ અપાર જ્ઞાન હોય જે જ્ઞાનને સાંભઠ્ઠવે કરીને સાંભઠ્ઠનારાના સંશય માત્ર ટઢી જાય અને પંચવિપય અને જગત પ્રત્યે અભાવ થઈ જાય અને આત્મા અને પરમાત્મા વિના બીજા કોઈ પદાર્થની વાસના રહે નહીં એવો ચૈરાગ પ્રગટે અને જીવાત્મા બ્રહ્મરૂપ થાય અને પરમાત્માના ધ્યાનને વિષે દૃઢ સ્થિતિ થાય અને તેના આત્મામાં શાન્તિ થાય.” આવી રીતનું જ્ઞાન

આપનારા સત્પુરુષ પોતે જ પરમાત્મા છે, એમ વેદ પણ કહે છે. વઠ્ઠી પ્રગટને ઓઢાવાવા માટે કહેલું છે જે—

ઉત્પત્તિં વિનાશં ચ લોકાનામગતિં ગતિં ચ ।

વેત્તિ વિદ્યામવિદ્યાં ચ સ વાચ્યો ભગવાનિતિ ॥

અર્થ:—‘જગતની ઉત્પત્તિ જેમ થઈ છે તેમ યથાર્થ જાણે તથા નિત્ય, નિમિત્ત,

પ્રાકૃત અને આત્મ્યંતિક એ ચાર પ્રકારના પ્રલયને પણ જાણે તથા ગતિને અને અગતિને પણ યથાર્થ જાણે તથા વિદ્યાને અને અવિદ્યાને પણ જેમ છે તેમ જાણે. એ છ એશ્વર્યને યથાર્થ જેમ છે તેમ પ્રત્યક્ષ જાણે અને કહી દેવાડે તે ભગવાન કહેવાય છે. કહેતાં ભગવાન વિના વીજો કોઈ એ છ બાનાને જાણતો નથી.’

કેમકે જેમ વાપના જન્મને છોકરો જાણે નહીં અને છોકરાના જન્મની વાપને યથાર્થ સ્વરૂપ હોય છે તેમ જગતની ઉત્પત્તિ પહેલાં જીવો તો વધાય ધોર સુપુત્રિમાં લીન હતા માટે તેને જગતની ઉત્પત્તિનું જ્ઞાન હોય નહીં. અને જ્યારે જગતનો પ્રલય થાય છે ત્યારે પણ કોઈ જીવનો આકાર રહેતો નથી માટે પ્રલયનું જ્ઞાન પણ કોઈ જીવોને હોય નહીં. માટે ઉત્પત્તિ પ્રલયાદિકનું જ્ઞાન જેની પાસે હોય તે તો સાક્ષાત્કાર પરમાત્મા ભગવાન છે.

એમ પ્રગટ ભગવાન જ્ઞાનથી ઓઢાવી શકાય છે એમ કહીને ભાગ ૨ સિદ્ધાંત ૨૭૧ માં કહેલું છે કે “ઉપરથી જોયામાં તો વીજા માણસ જેવા જળાતા હોય અને જેમ વીજા મનુષ્ય રાવ, પીંદ, ઓઢે, પહેરે, તેમ સર્વે ક્રિયા માણસના જેવી જ કરે છે પણ ભગવાન પાસે જેવું જ્ઞાન હોય તેવું જ્ઞાન વીજા કોઈ પાસે હોય નહીં, માટે જ્ઞાને કરીને જેને અમારી પરીક્ષા લેવી હોય તે હો. અમારી પાસે જે જ્ઞાન છે તે જ્ઞાન ચોંદ લોકની માંહેલી કોરે કોઈની પાસે નથી. માટે સ્વામીનારાયણ ધર્મના વધા સાધુ, વ્રહ્મચારી, શાસ્ત્રી, પુરાણી, આચાર્ય આવે અને મને જ્ઞાને કરીને તેની નજરમાં આવે તે પૂછે તો હું તેને મારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવું અને તે ધોના વીજા શંકરાચાર્યવાલા આવે, રામાનુજના આવે, વલ્લભાચાર્યના આવે, જૈન મતના આવે, મુસલમાન આવે તો તે સર્વેને જ્ઞાને કરીને મારા સ્વરૂપને વિષે ભગવાનપણાનો નિશ્ચય કરાવું, અને મોટા દેવ વ્રહ્મા અને પ્રકૃતિપુરુષ સુધોના સર્વે મારી પાસે આવીને જ્ઞાન પૂછે તો હું તેને નિશ્ચય કરાવું અને તે પણ મારા આશ્રિત થઈને ભજન કરવા માંડે, અને જ્ઞાન વિના વીજી રીતે મારી પાસે પરીક્ષા લઈને નિશ્ચય કરવા આવે તેને તો હું કોઈ દહાડો ઓઢાવતો નથી અને તેનું કલ્યાણ થતું નથી....” (સં. ૧૯૨૪ પોપ સુ. ૧૫ વીંચાસણ)

“તે સારું અમારી પરીક્ષા તો જ્ઞાને કરીને છે, અને જ્ઞાનને વિષે તો નવ નિધિ અને અષ્ટ મહાસિદ્ધિ રહી છે પણ નવનિધિ અને અષ્ટ મહાસિદ્ધિને વિષે જ્ઞાન નથી. માટે ચિંતામણિરૂપ જે આત્મ્યંતિક જ્ઞાન તે એક અમારી પાસે છે. પણ વીજા કોઈ પાસે આત્મ્યંતિક જ્ઞાન નથી.”

આવી રીતનું વેદ, શાસ્ત્ર અને પુરાણના સારરૂપ જે આત્યન્તિક જ્ઞાન તેની વાતો વાલ્યાં-વસ્થામાંથી જ નાના વાઙ્કના મુલેથી સાંભળી ગામના લોકો આશ્ચર્ય પામવા લાગ્યા અને ધીમે ધીમે આજુવાજુના ગામોમાંથી લોકો તેમનું જ્ઞાન સાંભળવા લાગ્યા અને ભગવાનશ્રીને વિનંતિ કરી તેમના ગામમાં પણ વોલાવતા હતા. આમ ગામોગામ જ્યારે તેમની વાતો થવા લાગી ત્યારે પંડિત, વિદ્વાન, સાધુઓ વગેરેનું ધ્યાન સેંચાયું અને વચ્ચત મળતાં તેઓ પણ ભગવાનશ્રીની સભાના શ્રોતા બની ગયા અને આશ્ચર્ય પામી પોતપોતાના ગામોમાં જઈને ભગવાનશ્રી સંવંધી વાતો કરતા.

વચ્ચત જતા આજુવાજુના પ્રદેશમાં જ્યારે ‘ભગવાન પ્રગટ થયા છે’ એવી વાતો લૂંચ પ્રમાણમાં થવા લાગી ત્યારે સમય લઈને સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના મુખ્ય મુખ્ય સાધુઓ અને હરિમત્કો પણ ભગવાનશ્રી પાસે આવી ગયા અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને તેમનું મંડલ જ્યારે વડતાલથી પાછા જુનાગઢ જતા હતા ત્યારે ઘોટાદમાં શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજના પરબ્રહ્મ ભગવાનપણાંનો નિશ્ચય કરવા સંવત ૧૯૧૩ ચૈત્ર વદ અમાસના દિને મોટી સમા રાત્રી અને ભગવાનશ્રીને આમંત્રણ આપ્યું. માયા પરની આત્યન્તિક જ્ઞાનની વાણી સાંભળતાં આત્રી સમા દિગ્મૂઢ થઈ ગઈ અને તે સભામાં પોતાતા ગુરુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી સાથે આવેલા અનંત જન્મના મુક્ત સાધુ ધર્માનંદ તથા અક્ષરમુક્તાનંદ પોતાના ગુરુની રજા લઈને શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજીના અનન્ય દાસ બન્યા.

ઘોટાદથી ચુડા પાછા આવતા ભગવાનશ્રી સાથે બે સાધુને જોઈને ગામના લોકોને અત્યન્ત આનંદ થયો અને લોકોને ભગવાનશ્રીના નિશ્ચયમાં દૃઢતા વંધાણી. પછી તો મહાપ્રભુજી આજુવાજુના પ્રદેશમાં સાધુઓ તથા ઘણાં ગૃહસ્થ મત્કો સાથે ફરવા લાગ્યા અને એવી રીતે ઉપદેશ આપતાં થકા જ્યારે તેઓથી ૨૪ વર્ષના થયા ત્યારે સંવત ૧૯૧૪ ની સાલમાં વસંત-પંચમી ઉપર ચુડા મધ્યે બે લાખ બ્રહ્મમોજનનો એક મોટો મહારુદ્ર યજ્ઞ કર્યો અને દેશવિદેશથી આવેલા હજારો પંડિત, પુરાણી, સાધુ, સંન્યાસી વગેરેની મોટી સભામાં તેમણે ભગવાનપણાંનું પ્રતિપાદન કર્યું અને તેમના સાધુ ધર્માનંદ સ્વામીએ છઠી પોકારી જે-‘હરિકૃષ્ણ અક્ષરાતીત પ્રગટ પુરુષોત્તમ ધર્મ ધુરંધર મહારાજાધિરાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજને ઘણી સ્વમ્મા’ ત્યારથી અગિયાર વરસ અને વાવન દિવસ અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કરવા દેશાટનમાં ફર્યા અને ચાર વેદ, છ શાસ્ત્ર, અઢાર પુરાણ અને ભારતાદિક ઇતિહાસના મર્મ ગામડાના મોઢા લોકો સહેલાઈથી સમજી શકે તે માટે ઘરગથ્થુ દાસલા આપીને રોજની ભાપામાં નર્મ-ગદના ભાષણો આપીને એકાંતિક-ધર્મનું સ્થાપન કર્યું અને પંચવિપયરૂપી જીવના અનાદિ ઘટ્ટને દંડ આપી અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો, અને વેદ, ગીતા અને ભાગવતના વચનોને સત્ય

કરીને પાંત્રીસ વર્ષની ઉંમરે સોજીત્રા ગામમાં સંવત ૧૯૨૫ ના ફાગણ વદિ ૧૩ ના દિને પોતાનો લોલાની સમાપ્તિ કરી.

મગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજીએ સનાતન પ્રાચિન સંપ્રદાયના પરસ્પરના આંતરિક ભેદભાવ દૂર થાય તેવી રીતે તે તે સંપ્રદાયના સૂત્ર-ભાવાર્થને વતાવી તેમનો સમન્વય કરી વતાવ્યો છે. અને તે તે દેશકાલ પરત્વે વેદોક્ત ધર્માનુસાર થયેલા અદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈત, શુદ્ધાદ્વૈત અને દ્વૈતાદ્વૈત એ ચારે મતનો મૂલ સિદ્ધાંત એક કરી વતાવ્યો છે. અને મગવાનશ્રીએ હિંદુ, મુસલમાન, આદિક સર્વે ધર્મનું પોતાના મુખે પ્રતિપાદન કર્યું છે અને સર્વેને મોક્ષનો એક જ સિદ્ધાંત વતાવ્યો છે.

ઘઠી અક્ષર, અક્ષરથી પર એવા જે પરમાત્મા તે રામકૃષ્ણાદિક રૂપે પ્રગટ થાય છે તેની પ્રેમે સહિત ભક્તિ કરવાથી અને આજ્ઞા પાલવાથી જ મોક્ષ થાય છે એ સર્વે શાસ્ત્રનો સાર છે એમ પ્રતિપાદન કરતાં કહેલું છે શ્લોક—

આલોક્ય સર્વ શાસ્ત્રાણિ વિચાર્ય ચ પુનઃ પુનઃ ।

ઇદમેકં સુનિષ્પન્નં ધ્યેયો નારાયણ સદા ॥

(અથર્વવેદ-ઉપનિષદ)

ઘઠી શંકર સ્વામીએ ગુરુ અષ્ટકમાં કહ્યું છે જે—

પડંગાદિ વેદો મુખે શાસ્ત્ર વિદ્યા,

કવિત્વાદિ મયં સુપથં કરોતિ ।

ગુરોરંત્રિપદ્મે મનશ્ચેન્ન લગ્નં,

તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિમ્ ॥

ઘઠી વિપયા વિનિવર્તન્તે નિરાહારસ્ય દેહીનઃ ।

રસ વર્જં રસોપ્યસ્ય પરં દૃષ્ટા નિવર્તન્તે ॥

દૈવિ હોપા ગુણમયી મમ માયા દૂરત્યયા ।

મામેવ યે પ્રપથન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥

(ગીતા)

અને તેટલા જ માટે જ્ઞાન આપીને અર્જુનના સર્વ સંશય છેદીને વ્રહ્મરૂપ કરીને છેવટ અદ્વારમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે—

સર્વ ધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વ પાપેભ્યા મોક્ષયિष્યામિ મા શુચઃ ॥

માટે વેદ, શાસ્ત્રને ભળવા, સાંભળવા, વિચારવા અને તેમાં કહ્યું હોય તે પ્રમાણે જપ, તપ, સાધન કરવાં અને તેને કરીને આત્માની શુદ્ધિ કરવી કહેતાં વિષય થકી નિવૃત્ત પામવું અને વ્રહ્મરૂપ થવું પણ તેને કરીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મળ્યા વિના એકલે સાધને કરીને પૂર્ણપણું ન માનવું. તે પણ ગીતામાં કહ્યું છે જે—

વ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા ન શોચતિ ન કાંક્ષતિ ।

સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ ભદ્રભર્ત્તિ લભતે પરમ્ ॥

એ શ્લોકમાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા કહે છે કે વ્રહ્મરૂપ થયો એ જ મારી ભક્તિ કરવાનો અધિકારી થાય છે. માટે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક રૂપે મળ્યા વિના પૂર્ણ થવાનું જ નથી. કેમકે આત્યંતિક જ્ઞાન વિના મોક્ષ થાય નહીં અને આત્યંતિક જ્ઞાન તો એક પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા વિના વીજા કોઈ પાસે નથી. કેમ કે જન્મ પામેલા સર્વે જીવો અધુરા છે અને આત્યંતિક જ્ઞાન પામીને અક્ષર ધામને પામેલા ભગવાનના ભક્તો ફરીથી પૃથ્વી ઉપર આવતા નથી. તે પણ ગીતામાં કહ્યું છે જે—

ન તદ્ ભાસયતે સૂર્યો ન શશાંકો ન પાવકઃ ।

યદ્ગત્વા ન નિવર્તન્તે તદ્ધામ પરમં મમ ॥

તેટલા માટે જ જ્યારે જ્યારે એકાંતિલ ધર્મનો લોપ થાય છે અને વિષયની પ્રવૃત્તિ હલ્લ વધી જાય છે ત્યારે ત્યારે સાધુ પુરુષ રૂપ મુક્ત અને મુમુક્ષુ જીવનો આત્યંતિક જ્ઞાન આપીને ઉદ્ધાર કરવા સારુ અને પંચવિષય રૂપી જીવના અનાદિ શયુને દંડ દેવા સારુ સર્વોપરિ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અક્ષરાતીતનો અવતાર થાય છે. માટે “ આ સમયે જે પ્રત્યક્ષ અમારો આશ્રય કરોને અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે છે તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી અને અમારો આશ્રય મૂકીને વીજા શૂંસે એટલાં કર્મ કરે, તીર્થ કરે, વ્રત કરે, યજ્ઞ કરે, હોમ કરે, જ્ઞાન કથે, વૈરાગ રાખે, મેલ લે, તપ કરે, યોગ સાધે પણ એક હું પ્રત્યક્ષ પૃથ્વી ઉપર હોવું અને મારો આશ્રય કરે નહીં તો તેનાં સર્વ સાધન વૃથા છે અને તે સર્વે સાધને કહીને કાંઈ પણ સિદ્ધિ થતી નથી. ”
(ભાગ ૨ પા. ૬૧૭.)

અને વઢી ઘણા પાલંડી ધર્મ ધાતકી એમ કહે છે જે—

એક રામ તો ઘટ ઘટ બોલે, વીજા રામ દશરથ ઘેર ઢોલે,

ત્રીજા રામ સકલ પ્રસારા ચોથા રામ સવસે ન્યારા.

એમ એક રામના નોલા નોલા ભેદ વતાવીને પ્રત્યક્ષ દશરથના પુત્ર રામ અને જે રામ

તેજ કૃષ્ણ તેને વિવેચી આરથા ઊઠાવીને નાસ્તિક કરે તે તો નાસ્તિક છે માટે કલ્યાણના સ્વપાઠાણ તેનો સંગ કરવો નહીં. અને 'જે રામ દશરથના પુત્ર તે વિના બીજો કોઈ નિરંજન નિરાકાર ભગવાન છે,' એમ કહે છે તે તો અસુર છે અને મહાપાપી છે અને તેને અને તેના સંગના કરનારાને વ્રહ્મહત્યા ગોહત્યા, સ્ત્રીહત્યાદિક પાંચ મહાપાપ લાગે છે.

અને વહી ઘળા આસુરી ઢોંગી અસદ્ગુરુ વિપય મોગવવા સારું મોઢા લોકોને સ્વોટા ઉપદેશ કરે છે જે—

મન હોય હાથ તો જાય દારાને સાથ.

પણ મૂર્ખા એમ નથી સમજતા જે વિપયનો સંબંધ થવાથી વ્રહ્મા, નારદ, ઈન્દ્રાદિક મોટા મોટા યોગ માર્ગ થકી પડી ગયા છે તો માનવીની શી ગણત્રી જે નિત્ય સ્ત્રી, દ્રવ્ય અને રસાસ્વાદનો સંબંધ રાखીને નિર્લેપ રહી શકે? માટે “જેને સ્ત્રી ધનનો સંગ છે તે મોક્ષને અર્થે ગુરુ અથવા આચાર્ય કરવા યોગ્ય નથી અને સ્ત્રી, દ્રવ્ય અને રસાસ્વાદાદિક વિપયને મોગવે છે અને તે ગુરુ થઈને ફરે છે કે આચાર્ય કહેવાય છે તે તો પાશંડી છે અને જીવને બંધન કરનારા ધર્મ ઘાતકી છે.”

માટે મોક્ષની ઇચ્છાવાળા દૈવી અને મુમુક્ષુ જીવોએ પ્રગટ ભગવાન અથવા પ્રગટ ભગવાનના સંત પંચવિપયના ત્યાગી નિર્વાસનિક ચોસઠ લક્ષણે યુક્ત સંતનો આશ્રય કરવો અને જે ત્યાગી થઈને સ્ત્રી, દ્રવ્ય અને રસાસ્વાદાદિક વિપયનો સંબંધ રાखતા હોય તેનો તો કોઈએ સંગ કરવો નહીં અને એવા દુષ્ટોનો વધ કરનારાને પણ મહા પુન્ય થાય છે.

“અને પ્રગટ ભગવાન પૃથ્વી ઉપર ના હોય ત્યારે તો જે ધર્મમાં વિપયનો ત્યાગ કરતા-કરાવતા હોય તથા ભગવાનને દિવ્ય સાકાર જાણીને તેજ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક રૂપે અવતાર ધરે છે તેનું ભજન કરતા-કરાવતા હોય તેવા માર્ગમાં રહીને ભગવાનની પ્રતિમાની સેવા તથા ભગવાનનું ભજન કરવું અને જ્યારે ભગવાન પ્રગટ થયા સંભ્રમ્યા ત્યારે પ્રગટનો આશ્રય કરવો અને તેનું ભજન કરવું અને પ્રગટનું ભજન કરવામાં જે ના પાડે તેનો ત્યાગ કરવો” (મા. ૨ પા. ૫૨૬) અને જે પ્રગટ રામકૃષ્ણાદિકને શરણે ગયા છે તેના જ કલ્યાણ થયા છે અને તે શાસ્ત્રમાં પણ લખ્યાં છે અને જેણે પ્રગટને નથી ઓઝસ્યા અને જેણે દ્રોહ કર્યો છે તે અસુર કહેવાય છે.

“માટે અમારા આશ્રિત હોય તેને અમારા પછી ઘણો સ્વોટો મમત્વ રાखવો નહીં અને કોઈ શુદ્ધ જ્ઞાનદાતા પ્રગટ થાય તો તેની પાસે મુખેચી જવો અને તે સ્વરો જ્ઞાનદાતા જણાય તો તેનો આશ્રય કરવો. અને તેનો આશ્રય કરવો એ જ અમારો આશ્રય છે.” (મા. ૧ પા. ૧૬૦)

આવી રીતે પ્રગટ ભગવાનની મક્તિથી જ મોક્ષનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને કહેલું છે કે

પ્રગટ થિના મોક્ષ થતો હોયતો ભગવાનને અવતાર શા સારુ લેવા પડે ? માટે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક અવતારાનું ધારણ કરે છે અને પોતાની સેવા ભક્તિ અને ધ્યાન કરાવીને અનંત જીવોને પોતાના સ્વરૂપમાં જોડાવીને અક્ષરધામને પમાડે છે. અને વળી પોતાની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવાની આજ્ઞા આપતાં કહેલું છે જે “આ અમારી મૂર્તિ જેવી તમે દેખો છો તેવી વસ્તુ પુષ્પે સહિત સંભારીને ધ્યાન કરવું અને મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું પછી એમ ધ્યાન કરવાનો અભ્યાસ થોડાક દિવસ કરશો એટલે અંતરમાં પ્રકાશ થશે અને તે પ્રકાશમાં અમારું સ્વરૂપ અનંત પ્રતાપે અને અનંત પાપદે સહિત દેખાશે. પછી તે મૂર્તિની ક્યારેય વિસ્મૃતિ થશે નહીં.” (ભા. ૨ પા. ૫૩૨)

વળી આત્મવૈતિક જ્ઞાન સાથે વર્ણાશ્રમ ધર્મ વ્યવસ્થાની આવશ્યકતા દેખાડતાં ભગવાનશ્રી કહે છે કે “તે ધર્મ વે પ્રકારનો છે એક વર્ણાશ્રમ ધર્મ છે અને એક એકાંતિક ધર્મ છે. તે વર્ણાશ્રમના ધર્મે કરીને પાપનો ક્ષય થાય છે અને એકાંતિક ધર્મે કરીને ભગવાનના અક્ષર-ધામને પમાય છે. તે પ્રથમ વર્ણાશ્રમ ધર્મ પાલીને નિષ્પાપી થાય છે ત્યાર પછી તે એકાંતિક ભક્ત થઈને અક્ષર ધામને પામે છે માટે આત્માના મોક્ષને અર્થે સર્વે પ્રાણી માત્રને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ જરૂર પાડ્યો. અને જે ધર્મ પાછે છે તેને આ લોકમાં કોઈ દહાડે દુઃખ આવતું નથી અને પરલોકમાં પણ મહાસુખને પામે છે.” (ભા. ૨ પા. ૫૯૯)

અને વળી કહેલું છે જે “આત્મવૈતિક જ્ઞાનને પામીને વાસના નહીં ગઈ હોય અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને પ્રીતિ વિષે થઈ ગઈ હોય તો પણ વર્ણાશ્રમનો ધર્મ અને ઇન્દ્રિયોનો નિયમ તે તો દેહ પર્યંત રાખવા પણ તેનો ક્યારેય ત્યાગ કરવો નહીં. અને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ અને ઇન્દ્રિયોનો નિયમ તેનો ત્યાગ કરીને અનિયમપૂર્ણ વર્તે તો તે મૂંઝે એવો મોટો કહેવાતો હશે અને વ્રહ્મ-સ્થિતિને પામ્યો હશે તો પણ તે ભ્રષ્ટ થઈ જશે.” (ભા. ૨ પા. ૫૬૦)

અને વળી ગૃહસ્થનો વિશેષ ધર્મ વતાવતાં કહેલું છે કે “આ સમયે લોકોએ ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવો વંધ કયો છે તે સારુ ઈશ્વરે રાજામાં પ્રવેશ કરીને લોકોને દંડવા માંડ્યા છે..... અને જો સર્વે લોકો ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવા લાગે તો હમણાં રાજાની બુદ્ધિ સારી થાય અને લોકોને સુખ થાય તેમ કરવા લાગે.” (ભા. ૨ પા. ૬૦૧)

વળી કર્મની ગહન ગતિને સમજાવતાં કહેલું છે જે વેદની આજ્ઞા જે “હિંસા ન કરવી, ખોદું ન ચોલવું, તપ કરવું, વ્રત કરવાં, ચોરી ન કરવી, વ્યભિચાર ન કરવો, માંસ ન खाવું, મદ્ય ન પીવું, કોઈની નિંદા ન કરવી, વિષ્ણુની ભક્તિ કરવી,” इत्यादिक અનેક પ્રકારની વેદની આજ્ઞાઓ છે. તેમાં જે પરસ્પર વિરુદ્ધતા આવે છે તેને યથાર્થ જાણવું તે જ કર્મની ગહન

ગતિ છે. અને તેને સમજાવતાં કસાઈ અને ગાયત્રું દૃષ્ટાંત આપતાં બોલેલા છે જે ગાયને વચા-
વતાં જુદું બોલવું પડે તે જુદું પણ સત્ય છે અને જો સત્ય બોલવાથી ગાય મરે તે સત્ય તે પણ
અસત્ય છે. માટે પોતાની મેળે શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને આજ્ઞા પાલ્વા જાય તો ધર્મ હોય તેને
અધર્મ મનાય છે ને અધર્મ હોય તેને ધર્મ મનાય છે. માટે સત્પુરુષના સંગ વિના કર્મની ગહન
ગતિને કહેતાં નિર્વાધપણાના કર્મને જાણી શકાય નહીં.

અને વલ્લી પંડિતોના સમાજમાં હાલમાં વાદવિવાદ ઉપસ્થિત કરનાર “સંસ્કૃત”
અને “પ્રાકૃત” શબ્દનો તોડ લાવતા પોતે બોલેલા છે જે “પ્રકૃતિના કાર્યમાં મોઢ પામીને
ચાર વેદ કંઠથી મુલપાટે કહી જાય તો પણ તે પ્રાકૃતવાણી છે અને જે પુરુષ માયા પર સ્થિતિમાં
રહ્યા થકા જીવોના કલ્યાણને અર્થે જ્ઞાનવોધ આપતા હોય તો તે સંસ્કૃત વાણીએ વોધ આપે
અથવા ગુજરાતી વાણીએ આપે અથવા ગમે તો હિંદુસ્તાની વાણીએ વોધ આપે અથવા આરવી,
મુસલમાની, અંગ્રેજી, કાઠીયાવાડી, વાલાકી વગેરે ગમે તે વાણી બોલીને જ્ઞાનઉપદેશ આપે પણ
જો માયા પર સ્થિતિએ રહીને માયા પર જ્ઞાન આપે છે તો તે પણ સંસ્કૃતવાણી છે અને વેદનું જ
વ્યાખ્યાન કરે છે અને તે વિના જે બોલે છે તે સર્વે પ્રાકૃતવાણી છે. અને શ્રીકૃષ્ણ મગધાને
અર્જુનને તથા હૃદયજીને વાત કરીને જ જ્ઞાન આપ્યું છે અને રામચંદ્રજીએ પણ પોતાના ભક્તોને
વાત કરીને જ જ્ઞાન આપ્યું છે તથા શૃપમદેવે તથા કપિલદેવે પોતપોતાના ભક્તોને વાતો કરીને જ
જ્ઞાન આપ્યું છે અને શ્લોક વાંધીને શાસ્ત્ર તો પછી વ્યાસજીએ કર્યા છે.” (મા. ૧. પા. ૪૫૪-૪૫૫)

માટે શાસ્ત્રના મર્મ પ્રગટ સત્પુરુષ થકી જ સમજાય છે પણ તે વિના પોતાની મેળે
શાસ્ત્રને મળે-સાંભળે સમજાય નહીં. તે પણ ભાગવતમાં વ્યાસજીએ કહ્યું છે જે—

અહં વેદિ શુકો વેત્તિ સંજયો વેત્તિ વાનવા ।

ભક્ત્યા ભાગવતં શાસ્ત્રં ન ચ બુધ્યા ન ચ ટિકયા ॥

તેમાં કહ્યું છે જે ‘શાસ્ત્રમાં કહેલા મર્મને હું જાણું છું, શુક જાણે છે ને યોડુંક સંજય જાણે
છે.’ અને તેટલા માટે જ શાસ્ત્રમાં ગુરુની આવશ્યકતા ઢગલે અને પગલે વર્ણવી છે.

ए प्रमाणे तमाम सिद्धांतोंनुं तास्तम्य जोतां અને તે સમયે જ્ઞાનમાં થયેલો ગડવડાટ
જોતાં એકાંતિક ધર્મના સ્થાપનને અર્થે અને વર્ણાશ્રમ ધર્મ મર્યાદાના સેતુઓનું રક્ષણ કરવાના હેતુથી
અક્ષરાતીત પરમાત્માનો અવતાર થયો છે એમ દૃઢ નિશ્ચય થાય છે. વલ્લો ભગવાનશ્રીના
સ્વતઃસિદ્ધ અગાધ જ્ઞાનની પ્રતીતિથી તેઓ પોતાના પ્રાગટ્યમાં પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તરીકે
પૂજાપેલા છે અને મૃગલાંછન, શ્રીલાંછન આદિક પરબ્રહ્મ ભગવાનના સોઢે ચિન્હો હતા એટલે
મા અવતાર પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ અક્ષરાતીતનો જ છે.

યોગ્ય ઉમ્મરે ભગવાનશ્રીનું લગ્ન ચુડામાં જ સદ્ભાગ્યશાળી વ્યાસ લીલાધર વેંચરદાસનાં પુત્રી લક્ષ્મીજી (વસુવા) સાથે થયું હતું.

પરમ પૂજ્ય ધર્માનંદ સ્વામીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રમાં સાગરકિનારે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના પુનિત ચરણકમલથી પવિત્ર થયેલી દ્વારકાપુરીમાં લુહાણા જ્ઞાતિમાં શ્રીમંતને ઘેર થયો હતો. પરમ પૂજ્ય અક્ષરસુત્તાનંદ સ્વામીનો જન્મ ગઢડા પાસે આવેલા વિકરીયા ગામની પવિત્ર ભૂમિમાં દ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં થયો હતો.

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજના સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતમાં ચુડા, અમદાવાદ, સોજીત્રા, સંભાત, ધોઝકા, પીંપળી અને ગોલાણામાં મંદિર છે અને છૂટા છવાયા ઘણા હરિમસ્તો છે—

ત્રિશુવનદાસ ત્રિકમલલ પટેલ. ધર્મભૂષણ
પ્રમુખ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજનું મંદિર અમદાવાદ.

ગ્રંથાવલોકન

વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ, ગીતા, ભાગવત, રામાયણ, મહાભારત આદિકમાં લખેલા મોક્ષ પ્રાપ્તિના મર્મોને સમજાવી નિર્વૌંચ-શુક્તિ અને સર્વોચ્ચ શુક્તિ, નિર્વૌંચ સાંખ્ય-યોગ અને સર્વોચ્ચ સાંખ્ય-યોગ, નિર્વિશેષ વેદાન્ત અને સર્વિશેષ વેદાન્ત, અંતરદષ્ટિ અને વહારદષ્ટિ, યોગમાર્ગ સાંખ્યમાર્ગ, અને મક્તિમાર્ગ, અષ્ટાંગયોગ, અદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈત, શુદ્ધાદ્વૈત અને દ્વૈતાદ્વૈત, સ્વયંઆધાર બ્રહ્મ અને સર્વાધાર બ્રહ્મ, જીવ અને જગત, આત્મા અને પરમાત્મા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ, વિષય અને વાસના, માયા અને મોક્ષ આદિક આધ્યાત્મિક જગતમાં ગુહ્ય ગણાતા પ્રશ્નોની ગામડાના અમળ અને સાદા માનવી પણ સમજી શકે તેવી શુદ્ધ કાઠીયાવાડી અને ગુજરાતી ભાષામાં ઘરગથ્થુ દાખલા દલીલો સાથે હૃદયસ્પર્શી ચોંચવટ કરી આપી આ કઝિકાઝમાં ચાલતા સાંપ્રદાયીક ભેદભાવને દૂર કરી તે તે સંપ્રદાયના મૂલ્ય હેતુને વતાવી સ્વધર્મ અને પરધર્મની સમજણ આપી માનવીને પોતપોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મમાં જ મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરાવતો અને આત્મ્યંતિક જ્ઞાનથી ભરપૂર જે આ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ગ્રંથ તેનું શુદ્ધ રીડીંગ વગેરે કાર્ય કરવાનો જે અવસર પ્રાપ્ત થયો તે મારાં અહોભાગ્ય ગણાય.

જો કે “ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ભા-૧ ” માં અપાયેલું તેટલું ધ્યાન આ ભા-૨ માં આપી શક્યો નથી છતાં એટલું તો દૃઢ કરી શક્યો છું કે આધ્યાત્મિક જગતમાં સૌથી મોંઘરે ગણાતા આ ભારત વર્ષમાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના અવતાર પછી અનેક ધર્માચાર્યો, સંતમહાત્માઓ

वृत्ति विरामी

संसारना सुख देखी वृत्ति विरामी,
 जेमां जेमां चित्त नाखुं, तेमां लागे खामी.....माटे वृत्ति विरामी,
 त्रियामां जो सुख होय तो करने तपास;
 त्रिया थकी जन पाण्या काईक अति त्रास.....माटे वृत्ति विरामी.
 पुत्रमां जो सुख होय तो करने तुं पेर;
 पुत्र पिता बच्चे दीठा, काईक अति वेर.....माटे वृत्ति विरामी.
 मोटी मोटी मेडीओ करीने मलकाय,
 सांचनारो न भळे तो, अतिशय अकळाय.....माटे वृत्ति विरामी.
 भाई भोजाईने द्रव्य आपे तो प्रीति वांग्रे दद,
 द्रव्य न अपाय तो, वांधी वेसे तड.....माटे वृत्ति विरामी.
 मीढुं मीढुं अन्न होय तो भावे जमाय,
 गचरको आवे ने, रोग घणा थाय.....माटे वृत्ति विरामी.
 झाझुं झाझुं द्रव्य होय तो व्याजे मुकाय,
 आशामी तूटे तयारे, मनमां मुंझाय.....माटे वृत्ति विरामी.
 ए आ सात भाणेजा सारी रीते सचवाय,
 एक धार न अपाय तो, अवगुण झाझा गाय.....माटे वृत्ति विरामी.
 घोडा गाडीए सुख होय तो करने विचार,
 घोडा गाडी थकी पडथा काईक नर ने नार.....माटे वृत्ति विरामी.
 जगन्नाथ हरिकृष्ण विना नथी क्यांय सुख,
 जेमां जेमां दृष्टि नाखुं तेमां लागे दुःख.....माटे वृत्ति विरामी.

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ભાગ ૨ ના પ્રકાશન વખતે રૂપિયા એકસો
અને વધુ રકમ ભેટ આપનાર સદ્ગ્રહસ્થોની
નામાવલી

કુલ રૂપિયા ૪૩૨૬

જયલપુર

- ૧૦૦૧) શેઠ મોહનલાલ હરગોવનદાસ પટેલ
૨૦૧) મળીલાલ વ્રજલાલ પટેલ
મુંચર્હ
૨૫૧) શેઠ મફતલાલ ચેરીટી ટ્રસ્ટ
૨૦૧) શેઠ મંગલદાસ હરગોવનદાસ પટેલ
(જામનગરવાળા)
૨૦૧) ચુનીલાલ ધનજીભાઈ પટેલ
૧૫૧) મેસર્સ મહાદેવીઆ બ્રધર્સ
(અમદાવાદવાળા)
૧૦૧) ચીમનલાલ ધનજીભાઈ પટેલ
જુહા
૧૦૧) શેઠ મનસુખલાલ સુખલાલ
(રૂના વેપારી મુંચર્હ)
સ્વંભાત
૧૨૫) મળીલાલ એન્ડ બ્રધર્સ દવાવાળા
૧૨૫) ગં. સ્વ. ચંચલ્લાઈ
(માળેકલાલ વાપુલાલ ફેન્સીવાળા)
૧૦૧) માળેકલાલ રલ્લુભાઈના સ્મરણાર્થે
(હ. જીવળલાલ માળેકલાલ)
૧૦૧) જીવળલાલ વાપુલાલ ચંદાવાળા
૧૦૧) અંબાલાલ નારણદાસના સ્મરણાર્થે
(હ. અમૃતલાલ અંબાલાલ)

સોજીત્રા

- ૧૦૧) જગજીવનદાસ હરજીભાઈ પંચાલના
સ્મરણાર્થે હ. વીઠલદાસ અને મોગીલાલ

અમદાવાદ

- ૧૫૧) અમૃતલાલ નાથાલાલ દલાલ
હ. શાંતીલાલ અમૃતલાલ
૧૦૧) શેઠ નાનાલાલ કાઠીદાસના સ્મરણાર્થે
હ. ગં. સ્વ. મળીવેન
૧૦૧) શેઠ ચંદુલાલ માધવલાલ પટેલ
ચેરીટી ટ્રસ્ટ
૧૦૧) ચમનલાલ અંબારામ પટેલ
૧૦૧) છનાલાલ અંબાલાલ પટેલ
૧૦૧) ચુનીલાલ જેઠાલાલ દલવાડી
૧૦૧) મોગીલાલ ડાહ્યાભાઈ સોની
૧૦૧) સંતોકવેનના સ્મરણાર્થે હ. તેમના
પુત્ર અમૃતલાલ ભાઈચંદ પટેલ
૧૦૧) ગં. સ્વ. જયાવેન મોગીલાલ સાકલ્ચંદ
૧૦૧) અ સૌ. સુરજવેન [પટેલની દીકરી
મોગીલાલ મોતીલાલ પટેલ
૧૦૧) ઢારકાદાસ ત્રિકમલાલ પટેલના
સ્મરણાર્થે હ. રતિલાલ અને ચીનુભાઈ
ખાવનગર
૧૦૧) રતિલાલ માધવજી જોષી વકીલ
શામળવા
૧૦૧) મગનલાલ માળેકચંદ નરોડીઆના
સ્મરણાર્થે હ. તેમની દીકરીઓ
કમળાવેન અને મળીવેન

ગાઢા

- ૧૦૧) જેઠાભાઈ મનોરદાસ પટેલના સ્મરણાર્થે
હ. તેમના પુત્રો મોતીભાઈ અને કુવેરભાઈ

પરબ્રહ્મ ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજના જ્ઞાન પ્રચારક
ભક્ત મંડલની કાર્યવાહક કમિટી.

મંત્રીઓ	રા. રા. ગીરધરભાઈ છગનલાલ	સ્વંભાત
રા. રા. ત્રિશુવનદાસ ત્રિકમલાલ અમદાવાદ (ધર્મશૂષણ)	,, શાન્તીલાલ આશારામ	,,
,, મફતલાલ ચુનીલાલ સ્વંભાત	,, જટાશંકર હરગોવિંદ	વડોદરા
,, ત્રિશુવનદાસ સ્ત્રીમચંદ ધંધુકા (પીંપલીવાળા)	,, ગોવિંદભાઈ મલાભાઈ	સોજીત્રા
,, વીઠલદાસ જગજીવનદાસ, સોજીત્રા સ્ત્રમ્યો	,, વાલુભાઈ આશાભાઈ (સોજીત્રાવાળા)	મુંવઈ
રા. રા. લક્ષ્મણદાસ વીઠલદાસ અમદાવાદ (ભાવનગરવાળા)	,, પરસોત્તમદાસ તલ્લશીભાઈ	સોજીત્રા
,, શાન્તીલાલ અમૃતલાલ અમદાવાદ	,, આશાભાઈ તલ્લસીભાઈ	તારાપુર
,, નટવરલાલ ચુનીલાલ ,,	,, ચતુરભાઈ ઉમેદભાઈ	ગાંડા
,, ચુનીલાલ જોડાલાલ ,,	,, મનહરલાલ મોહનલાલ	ચુડા
,, પરસોત્તમદાસ મીલાભાઈ ,,	,, ગીરધરલાલ ચુનીલાલ	,,
,, મણીલાલ ગાંડાલાલ સ્વંભાત	,, વેંચરભાઈ રામજીભાઈ	ધોલકા
	,, જટાશંકર શિવશંકર	ચિરમગામ
	,, નટવરસંગ વનાભાઈ	પીંપલી
	,, તલ્લતસિંહ ગતસંગજી	પીંપલી
	,, મણીલાલ ત્રિશુવનદાસ	ગોહાળા

જ્ઞાન પ્રચારક ભક્ત મંડલની ઓફીસ

શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજનું મંદિર,

રાયપુર મકેરીવાડ,

અમદાવાદ.

અનુક્રમણિકા

ગોલાણા	પ્રગટ ભગવાનનો નિશ્ચય	૧
૧૫૬	અવિદ્યામાયાને ટાઢવાનો ઉપાય	૫
૧૫૭	જીવમાં વિષય કે વિષયમાં જીવ	૮
૧૫૮	કલ્યાણનું સ્વરૂપ	૧૧
૧૫૯	દૈવી અને આસુરી જીવનાં લક્ષણ	૧૩
૧૬૦	પ્રગટ ભગવાન અને સંતનાં એશ્વર્ય	૧૬
૧૬૧	ત્રણ ગુણનાં લક્ષણ	૧૮
૧૬૨	સત્ય અને અસત્ય વંધન	૨૧
૧૬૩	જ્ઞાની અને અજ્ઞાની	૨૫
૧૬૪	નિશ્ચયાત્મક અને અનિશ્ચાત્મક બુદ્ધિ	૨૬
પીંપઠી	સત્પુરુષ થકી જ શાસ્ત્ર સવઙ્ગાં સમજાય છે	૨૯
૧૬૬	ચંચળને શાન્ત અને શાન્તને ચંચળ કેમ થવાય ?	૩૭
૧૬૭	મુક્ત, મુમુક્ષુ, વિષયી અને પામર પોતાના અને બીજાના દોષ કેમ દેખે ! અને પ્રગટ ભગવાનને કેવી રીતે મજે ?	૪૧
૧૬૮	આસ્તિક-નાસ્તિકના ગુણ અને ત્રણ પ્રકારના સત્સંગીનાં લક્ષણ	૪૬
૧૬૯	ચાર પ્રકારના જીવનાં લક્ષણ, તેમની ગતિ વગેરે વાર મશ	૫૦
૧૭૦	મત્યક્ષ સત્પુરુષમાં જોડાવાથી કલ્યાણ થાય છે	૫૪
૧૭૧	તૃપ્તિ ટાઢવાનો ઉપાય	૫૮
૧૭૨	કલ્પના ટાઢવાનો ઉપાય	૬૫
૧૭૩	ત્રણ ગુણ જ દુઃખનું કારણ છે	૭૦
૧૭૪	કર્મ અને અકર્મનો સમજ	૭૩
૧૭૫	અહંકાર ટાઢવાનો ઉપાય	૭૮
૧૭૬	અત્યંતભાવનું સ્વરૂપ	૮૨
પેટલાદ	પામર, વિષયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ	૮૫
૧૭૮	અમારી જે વાત છે તે તો અતિશય દુર્લભ છે	૮૮
ધોઢકા	કર્મ ઉપાસના અને જ્ઞાન	૯૩
૧૮૦	પંચદેવરૂપે ઇકંત પરમાત્મા કેવી રીતે ? જ્ઞાન અને નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયથી જ મોક્ષ થાય.	૯૭

ધોલકા અદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈતાદિક ચાર મતનું અમેદપણું	૧૦૩
૧૮૨ કામ, લોભાદિકના અર્થમાં મર્મ	૧૧૧
૧૮૩ સત્ત્વગુણ અને તમોગુણ	૧૧૩
૧૮૪ સ્વયં આધાર અને સર્વાધાર બ્રહ્મ એટલે શંકર-રામાનુજ	૧૧૭
૧૮૫ સાંખ્યયોગ અમેદ કેવી રીતે ? મક્તાવતાર અને અવતારી અવતારમાં મેદ	૧૨૩
૧૮૬ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયના કર્તા એક ભગવાન	૧૨૯
૧૮૭ ક્રિયા અને કૃપામાં અધિક કોણ	૧૩૫
૧૮૮ આચાર્ય અને ગુરુ કોને કહેવા	૧૩૭
સોજીત્રા વેદ અનાદિના કેવી રીતે ? અને વેદની શુદ્ધ સમજણ	૧૪૧
૧૯૦ સત્સંગ અને કુસંગ	૧૪૯
૧૯૧ દૈવી અને આસુરી જીવ શાથી થયા હશે ?	૧૫૯
૧૯૨ ઉત્તમ ભક્ત થવાનો ઉપાય	૧૬૫
૧૯૩ માન ટાલવાનો ઉપાય	૧૭૨
૧૯૪ મોક્ષનું સુલભ સાધન	૧૭૭
૧૯૫ અજ્ઞાન અને મહા અજ્ઞાન રૂપી રોગ ટાલવાનો ઉપાય	૧૮૧
૧૯૬ ધ્યાન કરવાનો સમય	૧૮૮
૧૯૭ ભગવાનના ધામનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ	૧૯૧
૧૯૮ ભગવાનના જન્મ દિવસે ઉપવાસ કરવાનું કારણ	૧૯૭
૧૯૯ ચિદાકાશમાંથી હૃન્દ્રિયો, અંતઃકરણ આદિકની ઉત્પત્તિ	૨૦૦
૨૦૦ બહારદૃષ્ટિ અને અંતરદૃષ્ટિ	૨૦૫
૨૦૧ નિશ્ચયાત્મક અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ	૨૧૪
૨૦૨ “ અમે અધમોદ્ધારણ અને પતિત પાવન છીએ ”	૨૧૫
૨૦૩ કૃપ્ણાવતારની લીલા અને ભગવાન ભક્તને ગરીબ કેમ બનાવે છે ?	૨૨૧
૨૦૪ તૃપ્ણારૂપી અંતઃકરણનો ટાલો મરવાની રીત	૨૨૪
૨૦૫ યા મતિઃ સા ગતિ મૈવેત્ત ।	૨૩૨
૨૦૬ આ સમા તો અક્ષરધામની છે.	૨૩૫
૨૦૭ દેહમાં જીવ અને જીવમાં ભગવાન	૨૩૭
૨૦૮ મનુષ્યદેહે કરવાનું કાર્ય	૨૩૯
૨૦૯ આત્માને વિષે ભગવાન રચા છે ત્યારે ઉપપાસાદિક કરવાનું કારણ શું ?	૨૪૧
૨૧૦ ધર્મ, જ્ઞાનાદિક ચાર પ્રકારનો વિવેક	૨૪૬

સૌજીવ	ૐ માંથી જગતની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે ?	૨૫૨
૨૧૨	પ્રગટ સત્પુરુષને ઓઝાવવાની રીત	૨૬૨
૨૧૩	જીવનમુક્ત અને ત્રિદેહીમુક્તની સમજ	૨૬૯
૨૧૪	ક્ષર, અક્ષર અક્ષરાતીતનાં રૂપ	૨૭૨
સ્વભાવ	અંતરદષ્ટિ અને વહારદષ્ટિ	૨૭૪
પીઝ	જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની ક્રિયામાં ભેદ	૨૮૭
૨૧૭	મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાનને ઓઝાવવાની રીત અને અષ્ટાંગયોગ	૨૯૦
૨૧૮	“તમને અમે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ જાણીએ છીએ.”	૨૯૬
ધોઝકા	શંકર-રામાનુજનો સિદ્ધાંત અભેદ કેવી રીતે ?	૨૯૯
૨૨૦	શાસ્ત્રોના મર્મ આચાર્યોની પરત્વ આદિક છ પ્રશ્નના ઉત્તર	૩૦૭
૨૨૧	કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનની સિદ્ધિ. સર્વે સ્વલ્લિદં વ્રહ્મ ।	૩૧૪
સ્વભાવ	મોક્ષ તો પ્રગટ ભગવાનને સંગે જ થાય છે	૩૧૬
૨૨૩	જીવના દુઃસ્વને ભગવાન વિના યીજા કોઈ ટાઢવાને સમર્થ નથી.	૩૧૯
૨૨૪	પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ	૩૨૧
૨૨૫	ત્રિશ્વનો પ્રલય અને જીવનો મોક્ષ	૩૨૪
૨૨૬	પ્રગટ ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવાની રીત	૩૨૫
૨૨૭	સંસારના દુઃસ્વથી જીવની મુક્તિ અને તેનું કલ્પાણ	૩૨૭
૨૨૮	છ શત્રુ ધકી જીવની મુક્તિ	૩૨૯
૨૨૯	ભગવાનનું દિવ્ય સ્વરૂપ અને મનુષ્ય સ્વરૂપ	૩૩૧
૨૩૦	માયાનું રૂપ	૩૩૬
૨૩૧	પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ	૩૩૯
૨૩૨	સ્વધર્મ અને પરધર્મ	૩૪૧
૨૩૩	બ્રાહ્મણ ધર્મ ઘણું કઠણ છે	૩૪૪
૨૩૪	પૃથ્વી આદિકના આધાર ભગવાન કેવી રીતે ?	૩૪૬
૨૩૫	અન્યક્ષેત્રેકૃતં પાપં.....વજ્રલેપો ભવિષ્યતિ ।	૩૪૯
૨૩૬	યદા યદા....સર્વ ધર્માન્યરિત્યજ્ય શ્લોકમાં મર્મ	૩૫૪
૨૩૭	વ્યપ્તિ સમપ્તિનાં રૂપ અને ઉત્પત્તિ પ્રલય	૩૫૬
૨૩૮	દુર્લભો માનુષો દેહો..... ।	૩૬૦
૨૩૯	પ્રગટ ભગવાનનું માહાત્મ્ય	૨૬૨
૨૪૦	સુસુદ્ધિ-સુસુદ્ધિની પરીક્ષા	૨૬૫

खंभात	अनेत जन्मना सुकृत भेगां थाय तेने ज अमारो संबंध थाय छे	३६८
सोजीत्रा	मन होय हाथ तो जाय दाराने साथ	३७०
२४३	गुणना बेगे करीने बुद्धिमां ठा रहेतो नथी	३७३
२४४	कल्याण केम थाय ?	३७६
२४५	सत्पुरुष अने असत्पुरुषना देह चौबीस तत्त्वना छे, तो पण घणो भेद छे	३७८
२४६	जैनमतनो सिद्धांत अने केवल्यपद माप्ति	३८२
२४७	त्रण प्रकारनो कुसंग	३८६
२४८	निवृत्तिमार्ग अने प्रवृत्तिमार्ग	३९०
२४९	भ्रष्ट बुद्धि टळे त्वारे ज मोक्ष थाय	३९३
२५०	पंचविषयनी वासना केम टळे ?	३९५
रोणज	मतपंथनो त्याग करी प्रगट सत्पुरुष पासे जाय तो ज मोक्ष थाय	३९७
सोजीत्रा	आत्मनिष्ठ अने देहाभिमानीनां लक्षण	४०४
रोणज	गुरुमां भेद अने सर्वोपरि गुरु	४०९
लीवाली	उपदेष्टा, उपासना आदिक पांच प्रकारनी शुद्धि	४१२
देवताज	ब्रह्मविद्या अने पंचकोपात्मक माया	४१४
२५६	क्रियमाण, प्रारब्ध अने संचित कर्म	४१९
२५७	आत्संतिक मोक्ष पामवानुं मुख्य साधन	४२२
२५८	झाड, पहाड अने मनुष्यादिकना देहमां जीव केवी रीते आवे छे ?	४२५
खंभात	मनुष्याकृति भगवाननो निश्चय करवानी रीत	४२७
२६०	श्रीकृष्ण भगवान अर्जुनने वश थया तेनुं प्रयोजन	४३१
सोजीत्रा	गुणमयी वेदनी श्रुतिओ गुणातीत परमात्मानुं वर्णन केम करी शके ?	४३४
२६२	मोक्षना मार्गमां बुद्धिज्ञान अने बुद्धिहीन	४४१
२६३	संपदायो जुदा जुदा होवा छातां तेमनो ध्येय एक केवी रीते ?	४४६
२६४	पंचविषय जन्म-मृत्युनुं कारण होवा छातां जीवे मित्र मान्या छे.	४५२
२६५	प्रगट सत्पुरुषने संगे करीने ज अहंकाररूपी माया तराय छे	४५५
२६६	भगवानना धर्ममां जीव साकारपणे रहेता ह्ये के निराकारपणे रहेता ह्ये ?	४५७
इभासी	देह पहलो के जीव ? अने जीव एक छे के जुदा जुदा ?	४६०
२६८	भगवान साकार के निराकार ? वगेरे प्रश्नो	४६९
२६९	मन जीतवानो उपाय	४७२
चिरोल	पातांजली योग-दर्शन	४७४

કાંઘીઠાં	પંચદેવમાં કોણ મોટા ? અને વૈકુંઠ, ગોલોકાદિક પાંચ ધામના ભેદ	૪૮૩
વિરોલ	ધર્મમાં અધર્મ અને અધર્મમાં ધર્મ આદિકની સમજ	૪૯૫
૨૭૩	જીવ, આત્મા અને બ્રહ્માનાં રૂપમાં ભેદ	૫૦૩
૨૭૪	બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને શિવ ભગવાનને પ્રાર્થના કરે છે	૫૦૭
૨૭૫	જીવને સુખ થવાના વે ઉપાય	૫૧૨
૨૭૬	ચાર રોગ ટાલ્યા ચાર ઔષધ જોડે	૫૧૬
૨૭૭	एकादशीનું માહાત્મ્ય	૫૨૨
૨૭૮	ધર્મમાં કુસંપ અને ધર્મ જુદા જુદા યવાનું કારણ	૫૨૫
૨૭૯	પ્રગટ ભગવાન પાસે જેવું જ્ઞાન હોય તેવું જ્ઞાન બીજા કોઈ પાસે હોય નહીં	૫૨૮
૨૮૦	અપરાધ અને મહા અપરાધરૂપી દોષ ટલે તો જ મોક્ષ થાય	૫૩૨
૨૮૧	સર્વજ્ઞ ભગવાન રામે સીતાનું હરણ કેમ થવા લાગ્યું ?	૫૩૫
૨૮૨	જીવ ક્યાંથી આવે છે ? અને ક્યાં જાય છે ?	૫૩૯
ગોલલ	કામ, લોભાદિક જ જીવના પાકા શત્રુ છે	૫૪૨
ધર્મજ	સત્ત્વગુણ રાક્ષસાથી જ કલ્યાણ થાય છે	૫૪૩
૨૮૫	ભયાનક, રેચક અને યયાર્થ વિચારો અને સત્પુરુષ અને અસત્પુરુષની ઓઠાવાળ	૫૪૬
૨૮૬	પ્રગટ ભગવાન કોને ઓઠાવાય છે ?	૫૫૦
૨૮૭	જીવ સુપુત્રિમાં જાય ત્યાં જગતના પદાર્થ મિથ્યા થઈ જાય છે, પણ પાપ પુણ્ય સાથે જ જાય છે	૫૫૩
માદરણ	પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને ઓઠાવાળી રીત - એક પણ ઇન્દ્રિય વિનાના જીવનો મોક્ષ કેમ થાય ?	૫૫૬
૨૮૯	વાસનાનો ત્યાગ અને પ્રગટ ભગવાનનાં પ્રીતિ કરે તો જ જન્મમરણ ટલે	૫૫૯
૨૯૦	જીવે પંચવિપયરૂપી શત્રુને હેતુ માન્યા છે	૫૬૩
૨૯૧	બ્રહ્મચર્યવ્રત અને મોક્ષ - ભગવાનની કસળી સમે તેને જ સુખ આવે છે	૫૬૪
સોજીત્રા	સત્ત્વગુણી કર્મથી જ મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત થાય છે અને મોક્ષ થાય છે	૫૬૭
પહોલ	પ્રત્યક્ષ અમારી આજ્ઞા પાઠવી એજ ધર્મ છે	૫૭૦
ગાઢા	ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ અને પંચવિપયરૂપી અજ્ઞાનનો નાશ કરવાની રીત	૫૭૨
૨૯૫	સત્સંગ-કુસંગની સમજ	૫૭૪
૨૯૬	અમે તમને જન્મ ઘરાબ્યા છે અને હું પણ મારી સ્વ-જ્ઞાણ કરીને પ્રગટ થયો છું	૫૭૬
૫૯૭	શબ્દની ઉત્પત્તિ	૫૭૮
૨૯૮	દયા રહે અને અહંકાર ટલે તો જ મોક્ષ થાય છે	૫૭૯

ગાંઢા	જગતની ઉત્પત્તિ શા માટે ? અને પરમાત્મા સર્વાધાર થકા નિરાધાર	૫૮૨
સોજીત્રા	આઠસ અને પ્રમાદ ક્યારે ટઢે	૫૯૦
૩૦૧	જીવ અને જ્યોતિષ	૫૯૨
૩૦૨	પરોપકાર માટે જ ગૃહસ્થનો ધર્મ વાંધ્યો છે	૫૯૫
૩૦૩	ધર્મ અને ગૃહસ્થ	૫૯૯
૩૦૪	પદ્ કર્મનો ત્યાગ અને વર્ણની ઉત્પત્તિ	૬૦૩
ધોઠકા	ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીતનાં રૂપ. સર્વસ્વલ્લિદં બ્રહ્મ ક્યારે ?	૬૦૪
૩૦૬	કર્મની ગહન ગતિને પાર થવાની રીત	૬૧૨
૩૦૭	પાલંદ ધર્મનું રૂપ	૬૧૮
૩૦૮	છ પ્રકારના બ્રહ્મના અવતાર	૬૨૧
૩૦૯	નિર્ઘીજ-સર્વોજ સાંખ્ય-યોગ ઇટલે નિર્વિશેષ-સર્વિશેષ વેદાન્ત અને પરમાત્માનું સામ્રાજ્ય	૬૨૭
૩૧૦	રાગ દ્વેષ ટઢીને જીવની મુક્તિ કેમ થાય ?	૬૩૪
ધરોડા	પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ ઇટલે મહામોહ, મોહ, પ્રમાદ અને આઠસનાં રૂપ.	૬૩૬

શુદ્ધિ પત્રક

પાનું	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬૧	૬	તો ભોગને	તો
૬૪	૯	મેઢવાની	મેઢવાની
૧૦૦	૧૫	દેવ	દેવે
૧૦૬	૧૮	બ્રહ્મ થઈને	બ્રહ્મરૂપ થઈને
૧૨૮	૧	ભગવાને	ભગવાને
૧૫૨	૧૩	નોલો	નોલો
૧૮૨	૬	મતત્વયુદ્ધિ	મમત્વયુદ્ધિ
૨૦૯	૧૪	ગુણો	ઘણો
૨૭૨	૧૧	આશ્રમ	આશ્રય
૩૦૦	૭	અસિદ્ધિ-દષ્ટિ	અસિદ્ધ-દષ્ટિ
૩૧૪	૧૪	અદ્વૈતબ્રહ્મના	અદ્વૈતબ્રહ્મના
૩૫૦	૧૧	સત્પુરુષને	અસત્પુરુષને
૪૦૪	૧૯	લક્ષણ	ક્ષણ
૪૧૩	૧૮	પ્રકાશે	પ્રકાશે યુક્ત
૪૫૧	૧૪	બને જ	બને જ નહીં
૫૯૭	૧૨	ઉપકાર પર	પર ઉપકાર
૬૨૪	૧૩	છે	છ

પંચીકરણ

૧ ચોવીસ તત્ત્વના નામ :-

પંચભૂત :-પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, અને આકાશ.

પંચવિપય :-શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ.

પંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો :-કાન, ચામડી, આંખ, જીભ અને નાક.

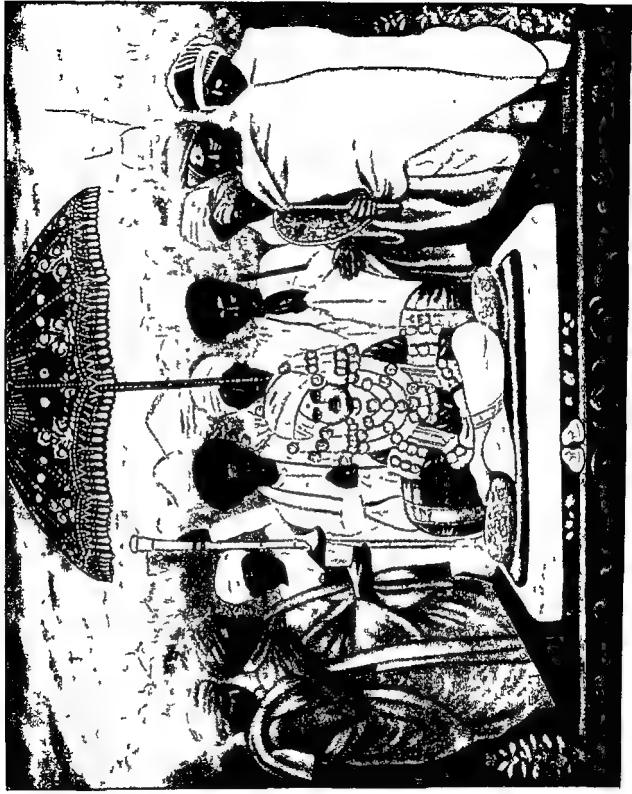
પંચ કર્મન્દ્રિયો :-વાણી, હાથ, પગ, શીઘ્ર અને શુદા.

ચાર અંતઃકરણ :-યુદ્ધિ, મન, ચિત્ત, અને અહંકાર

- ૨ ચૌદ દેવતા :-દિક્ષાલ, વાયુ, સૂર્ય, વરુણ, અશ્વનીકુમાર, અગ્નિ, ઈન્દ્ર, વિષ્ણુ, પ્રજાપતિ, યમ, વ્રહ્મા, ચંદ્ર, વાસુદેવ, અને રુદ્ર.
- ૩ ચૌદ લોકોનું વ્રહ્માંડ :-સાત નીચે :-અતલ, વિતલ, સુતલ, તલ્લતલ, મહાતલ, રસાતલ, સાત ઉપર :-ભૂર, ભવર, જન, સ્વર્ગ, મહર, તપ, અને વ્રહ્મલોક. [અને પાતાલ.
- ૪ નવધા ભક્તિ :-શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, અર્ચન, વંદન, પાદસેવન, દાસત્વ, સત્તા અને
- ૫ પટકર્મ :-સ્નાન, સંધ્યા, દેવ પૂજા, તર્પણ, હોમ, સ્વાધ્યાય. [આત્મનિવેદન.
- ૬ છ પ્રકારના વ્રહ્મના અવતાર :-પરબ્રહ્મ, વ્રહ્મ, સગ્લબ્રહ્મ, અવ્યાકૃતબ્રહ્મ, સૂત્રાત્માબ્રહ્મ અને
- ૭ પટદર્શન :-વે તર્ક દર્શન :-ન્યાયશાસ્ત્ર અને વૈશેષિકશાસ્ત્ર. [વિરાટબ્રહ્મ
- વે મિમાંસા :-પૂર્વ મીમાંસા-ધર્મશાસ્ત્ર અને ઉત્તર મીમાંસા-વેદાન્ત શાસ્ત્ર.
- વે યોગદર્શન :-સાંખ્યશાસ્ત્ર અને યોગશાસ્ત્ર.
- ૮ છ દોષ :-કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન અને ક્રોધ.
- ૯ પંચદેવ :-ગણપતિ, શક્તિ, સચિતા, વિષ્ણુ અને શીવ
- ૧૦ પંચકોપાત્મક માયા :-અન્નમયકોપ, પ્રાણમયકોપ, મનોમયકોપ, વિજ્ઞાનમયકોપ અને
- ૧૧ ચાર વર્ણ :-બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર [આનંદમયકોપ
- ૧૨ ચાર આશ્રમ :- બ્રહ્મચારી, ગૃહસ્થ, વ્રાણસ્થ અને સંન્યાસી
- ૧૩ ચાર વેદ:-ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ
- ૧૪ ચાર શાસ્ત્ર :-સાંખ્ય, યોગ, વેદાન્ત અને પાંચરાત્ર
- ૧૫ ચાર દેહ :-સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, કારણ અને મહાકારણ
- ૧૬ ચાર અવસ્થા :-જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુર્યા
- ૧૭ ચાર ગુણ :-તામસ્, રાજસ્, સત્ત્વ અને શુદ્ધ સત્ત્વ
- ૧૮ તપના ચાર પ્રકાર :-ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ
- ૧૯ ચાર પ્રકારના ભક્ત:-પામર, વિપ્રવી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત
- ૨૦ ચાર પ્રકારના શ્રલય :-નિત્ય, નિમિત્ત, પ્રાકૃત અને આત્મંતિક
- ૨૧ ચાર પ્રકારના ફળ :-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ

જન્મ સ્થળ : ત્રિશા (કંદલેપુર) ઝાલાવાડ, મોરબી સંવત ૧૮૯૦

શ્રીમુખસિદ્ધાંત

ભાગ વીજો

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૫૫ વિષય:— પ્રગટ ભગવાનનો નિશ્ચય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૧ નાચૈત્ર સુદિ ૧૦ને દિવસ મહારાજશ્રીહરિકૃષ્ણભગવાન ગામશ્રીગોલાણા મધ્યે ભક્ત કુવેર નથુને ઘેર ડુગમળે વાર ઓરડાની ઓસરીમાં ગાદીતકિયા નસાવીને હિંડોળાઘાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેતવસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંબલ સોનેરી પાઘ વાંધી હતી. સર્વે અંગમાં પુષ્પના આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં અને લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ સર્વે સાધન કરતાં પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો એ અતિશય કઠણ સાધન છે. અને જ્યારે પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો અડગ નિશ્ચય થયો ત્યારે તેનાં સર્વે સાધન પૂરાં થઈ રહ્યાં છે અને તેને મોક્ષના માર્ગમાં કાંઈ અંતરાય રહેતો નથી. પણ એવો નિશ્ચય થવો એ વધુ કઠણ કામ છે. અને જપ, તપ, ચાંદ્રાયણાદિક વ્રત કરવાં તથા તીર્થ, યજ્ઞ, દાન એ સર્વે કરવાં તે કાંઈ કઠણ નથી, પણ એ સર્વે કરતાં પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો એક કઠણ પડે છે કેમકે એ સાધન જગતમાં કેટલાક કરે છે પણ પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો તેને કઠણ પડે છે.

તે પૂર્વે ઋષિ યજ્ઞ કરતા હતા અને ચાર વેદના ભણેલા હતા અને મહા સમર્થ હતા અને ત્રણ કાળના જાણનારા હતા તો પણ તેને પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો ઘણો કઠણ પડ્યો. અને

રામાવતારમાં રાવણ હતો તેણે કેટલાક તો માથાં કાપીને શિવને ચઢાવ્યાં હતાં અને શરીરમાંથી રંગો કાઢીને રાવણે હથ્થો કરીને શિવજી આગળ ગાન કર્યું હતું, તો પણ તેને પ્રગટ ભગવાન જે રામ તેના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો નહીં. અને પોતાના પ્રાણ ગયા તો પણ નિશ્ચય થયો નહીં. અને રાજા કર્ણ હતો તે નિત્ય સવાભાર સોનાનું દાન આપતો હતો અને સૂર્યનો પુત્ર હતો, તો પણ તેને પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો નહીં. અને રાજા જરાસંઘ હતો તે એવો ધર્મવાળો હતો અને સત્યવાદી હતો જે સવાપહોર દિવસ ચઢ્યા સુધી તો પરોક્ષ ભગવાનની સેવામાં રહેતો અને જેટલામાં પોતાનું રાજ્ય હતું તે સર્વમાં વાર વાર ગાડ ઉપર સદાવ્રત બંધાવ્યાં હતા અને પોતાને આંગળે આવીને બ્રાહ્મણ કે સાધુ તે જે મોઢેથી માગે તે આપતો; એવો હતો તો પણ તેને પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો નહીં.

ત્યારે કોઈ એમ શંકા કરે જે એ તો દૈત્ય હતા તે એને ક્યાંથી નિશ્ચય થાય ? તો પ્રગટ ભગવાનને ન ઓઠાવ્યા ત્યારે કેઢેથી શાસ્ત્રમાં લખ્યા ત્યારે દૈત્ય કહેવાયા છે. પણ તે દિવસ કોઈ જાણતું નહીં જે આ દૈત્ય છે. માટે ભગવાનને જે ન ઓઠાવે તે પામર જીવ કહેવાય. અને જે પ્રગટનો દ્રોહ કરે અને તે જરાસંઘની પેઠે પરોક્ષ ભગવાનની સૂઝે ઇટલી ભક્તિ કરતો હોય, તપ કરતો હતો, સદાવ્રત આપતો હોય તો પણ તેને શાસ્ત્રમાં દૈત્ય લખાય છે. અને મોટા મોટા જે પંડિત, પુરાણી, તપસ્વી, ત્યાગી, સંન્યાસી આદિક સર્વને પ્રગટ ભગવાનનો નિશ્ચય થવો ઘણો કઠણ છે, એ તો જેને અનંત જન્મના શુભ સંસ્કાર હોય અને જેના ઉપર ભગવાનની કૃપા થાય છે તેને જ પ્રગટનો નિશ્ચય થાય છે પણ વીજાને પ્રગટ ભગવાનનો નિશ્ચય થતો નથી.

—અને પરોક્ષ ભગવાન થાય છે ત્યારે તો સર્વને નિશ્ચય થાય છે

અને તેમાં કોઈને સંશય થાય નહીં. તે ચોરને, શાહુકારને, ધર્મીને, પાપીને સર્વેને પરોક્ષ ભગવાનનો નિશ્ચય થાય છે તો પણ તેને કરીને કોઈનું કલ્યાણ થતું નથી. અને જ્યારે પરોક્ષ ભગવાન થાય છે ત્યારે વાંસેથી તે જ્યાં જ્યાં વિચર્યા હોય તે ઠેકાણે જઈને હજારો રૂપિયાનો ખર્ચ કરે છે અને ત્યાં જઈને તેની ધૂલ માંથે ચઢાવે છે તો પણ તેને કરીને કોઈની વાસના ટલતી નથી અને વાસના ટલ્યા વિના કલ્યાણ થાય નહીં.

—અને જ્યારે પ્રગટ ભગવાન હોય ત્યારે તેને અર્થે કરવું તે જીવને કઠણ પડે છે, પણ જે પ્રગટ ભગવાનને અર્થે કરે છે તેના જ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે અને તેના શાસ્ત્રમાં નામ લખાય છે. તે સુદામાએ પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણને સુઢી તાંદુલ જમાડ્યા તો તેનો સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થયો અને તેનું નામ શાસ્ત્રમાં લખાયું. અને વીદુરે પ્રગટને ભાજી જમાડી તો તેપણ શાસ્ત્રમાં લખાઈ છે. અને સવરી ખીલડીના વોર તે પણ શાસ્ત્રમાં લખાયાં છે. અને પરોક્ષને અર્થે તો ઘણાક ખર્ચ કરે છે પણ તેના કોઈ નામ જાણતા નથી. માટે પ્રગટ થકી જ જીવનો મોક્ષ થાય છે એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.”

પ્રશ્ન:—પછી નથુ પરમારે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ! પ્રગટ તમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવાનો શો ઉપાય છે?” પછી મહારાજે બોલ્યા જે “પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય બે પ્રકારના મનુષ્યને થાય છે. એક તો જ્ઞાને કરીને જેને સર્વે શાસ્ત્રમાં દ્રષ્ટિ પૂગતી હોય તેને થાય છે. અને બીજો જે વિશ્વાસી હોય તેને નિશ્ચય થાય છે. અને જેને વિશ્વાસ નથી અને જ્ઞાન પણ નથી અને કોઈ કહે જે ‘ભગવાન છે’ ત્યારે તે ભેગો પોતે પણ કહે જે ‘ભગવાન છે.’ અને કોઈ કહે જે ‘ભગવાન નથી’ તો તે ભેગો પોતે પણ એમ કહે જે ‘ભગવાન નથી.’ એવા જે અધ્ધરીયા હોય તેને કોઈ કાલે પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય નહીં અને ક્લેશને પામે છે. ત્યાં શ્લોક છે—

યસ્ય મુઠે તમો લોકે યસ્ય બુદ્ધિ પરાં ગતિ ।

આમાં એમ કહ્યું છે જે ‘વિશ્વાસી અને જ્ઞાની એવે સુખિયા છે અને તે વિનાના અધ્ધરીયા તે કલેશને પામે છે. અને જે વિશ્વાસી હોય તેને નિશ્ચય થાય છે.’

તે વિશ્વાસ પળ કોનો કરવો? તો જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય હોય અને પંચવિપયના ત્યાગી એવા જે નિર્વાસનિક સાધુ તેનો વિશ્વાસ કરવો પણ જે પંચવિપયની આસક્તિવાળા હોય અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય ન હોય અને ઉપરથી ધર્મવાળા જણાતા હોય તો પણ તેનો વિશ્વાસ ન કરવો અને નિર્વાસનિક અને પ્રત્યક્ષના નિશ્ચયવાળાનો વિશ્વાસ કરવો. એવી રીતના જે વિશ્વાસી હોય તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે.

—અને જે જ્ઞાની હોય તે તો ભગવાનના દિવ્ય ચરિત્રને જાણે અને મનુષ્યચરિત્ર શાસ્ત્રમાં લખ્યાં છે તે સર્વને જાણે. તે ભગવાન ગમે તેવાં ચરિત્ર કરે અને આસુરી જીવ ગમે તેવા નિંદાના વચન કહે તો પણ તેને પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપના નિશ્ચયમાં સંશય થાય નહીં. અને જે વિશ્વાસી હોય તેને એમ વિશ્વાસ હોય જે ‘આવા પંચવિપયના ત્યાગી અને મહા વૈરાગવાન અને જેને કોઈ જાતનો સ્વાર્થ નહીં એવા જે સાધુ તે કોઈ જાતના પડપંચને તો માને જ નહીં. તેણે જે ભગવાનપણાંનો નિશ્ચય કર્યો હશે તે સત્ય જ હશે.’ એમ જાણીને તેનો દૃઢ વિશ્વાસ રાખીને પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરે છે તો તેને નિશ્ચય થાય છે. અને તેનો નિશ્ચય કોઈનો ડગાવ્યો ડગતો નથી. અને એવા જે જ્ઞાની અને વિશ્વાસી તે પરમપદને પામે છે અને મહાસુખિયા થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १५५ समाप्त ॥

શ્રીમુલસિદ્ધાંત ૧૫૬ વિષય:—અવિદ્યામાયાને ટાઢવાનો ઉપાય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૧ના ચૈત્ર સુદિ ૧૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી ગોલાળા મધ્યે ભક્ત કરશન નથુને ઘેર ઉગમળે ચાર ઓરડાની ઓસરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ ધારણ કર્યા હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સાંભલો એક વાર્તા કરીએ છીએ જે આ જીવનો મોક્ષ થવો તે અતિશય કઠળ છે, કેમ કે પંચવિષયની વાસના-રૂપી અવિદ્યામાયા અનાદિની જીવને વઢગી છે તે ટાઢવી વજ્રસારજેવી છે. અને તે વાસનારૂપી અવિદ્યામાયાને ટાઢે ત્યારે જીવનો મોક્ષ થાય પણ તે વિના કોઈ કાલે મોક્ષ થાય નહીં.”

પ્રશ્ન:—પછી અલંકારાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! તે અવિદ્યામાયાને ટાઢવાનો શો ઉપાય છે ? ” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “તે અવિદ્યામાયાને ટાઢવાનો તો એક ઉપાય છે. તે અતિશય સુગમ છે, પણ ડ્યારે મોક્ષદાતા એવા જે સત્પુરુષ તે કૃપા કરીને પ્રગટ થાય છે ત્યારે જીવને અવિદ્યામાયા થકી મુકાવ છે. તે કેવી રીતે મુકાવે છે ? તો દૈવી અને મુમુક્ષુ એવા જે જીવ જેને વાસના થકી મુકાવાની ઇચ્છા હોય તેને પોતાનો આશરો કરાવીને તેને નિયમરૂપી શસ્ત્ર કહેતાં હથિયાર વંધાવે છે તેને કરીને વાસનારૂપી અવિદ્યામાયા વજ્રસાર જેવી છે પણ તે કપાઈ જાય છે. અને નિયમરૂપી શસ્ત્ર વિના તો કોઈ કાલે વાસનારૂપી અવિદ્યામાયા ટાઢે નહીં. તે મર (મરે) જગતમાં સૂઝે એવા મોટા કહેવાતા હોય, ત્યાગી કહેવાતા હોય, તપસ્વી હોય, સંન્યાસી હોય, પરમહંસ

કહેવાતા હોય પણ જો સત્પુરુષના આપેલા નિયમને ન રાખે તો તે સર્વે ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

તે નારદમુનિ મહામોટા હતા પણ જો સત્પુરુષના નિયમ અને સત્શાસ્ત્રની મરજાદા જે ‘સાધુને સ્ત્રીસામું ન જોવું’ તે મરજાદાને તોડીને તેણે રાજાની દીકરીનો હાથ જોયો તો તેની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ ગઈ અને માંકડાનું મોહું થયું અને મહા ફજેતી થઈ, અને શિવજી મહામોટા હતા પણ જો નિયમ ચૂકીને મોહનીસ્વરૂપ જોયું તો મન ભ્રષ્ટ થઈ ગયું અને વિર્યપાત થયો અને ફજેતી થઈ. અને સીતાજી મહામોટા હતા પણ જો નિયમરૂપી આજ્ઞા લોપી તો તેને રાવણ હરી ગયો અને મહાહેરાન થયા. ઈવી રીતે કેટલાક સત્પુરુષના નિયમ ચૂકીને ભ્રષ્ટ થયા છે. અને જો સત્પુરુષના આપેલા નિયમને દૃઢપણે પાળે તો તે જેવો તેવો જીવ હોય તો પણ તેની વાસનારૂપી અવિદ્યામાયા ટળી જાય છે.

જેમ કૂવાના કાંઠા ઉપર કાઠમીંઢ પથ્થરની શલ્યા નાલી હોય પણ તેને નરમ દોરડીય કરીને નિત્ય પાણી સિંચે છે તો તે પથ્થરને કાપીને વરડ પાડે છે. તેમ કાઠમીંઢ પથ્થરરૂપ અવિદ્યામાયા મહાવજ્રસાર જેવી છે તો પણ નિયમરૂપી દોરડી જે નિત્ય ભગવાનનું ભજન, સ્મરણ, માલ્લા, પૂજા, કીર્તન, કથાવાર્તા કરવાં તથા ચોરી, છિનાઢી, દારૂ, માટી, વટલું, વટલાવું તેનો ત્યાગ કરવો અને જે ત્યાગી હોય તેને અષ્ટ પ્રકારે સ્ત્રીનો અને દ્રવ્યનો ત્યાગ કરવો તથા રસાસ્વાદ, સ્નેહ અને માન તેનો પણ ત્યાગ કરવો તો તેને કરીને તેની વાસનારૂપી અવિદ્યામાયા તેનો નાશ થઈ જાય છે. માટે સત્પુરુષના આપેલા જે નિયમ તેને દૃઢ કરીને શીર સાટે રાખવા.

—અને દેહથી નોંખો જે પોતાનો આત્મા તેને અલંદ, અંધિનાંશી,

સુખરૂપ, સત્તારૂપ, પ્રકાશરૂપ, જ્ઞાનરૂપ જાણીને આત્મારૂપ કહેતાં બ્રહ્મ-રૂપ થઈને પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનો દૃઢ આશરો કરીને તેના આપેલા જે નિયમ તે પ્રમાણે વર્તે છે તેની અવિદ્યામાયા મહા વજ્ર-સાર જેવી છે પણ સમૂહી નાશ થઈ જાય છે. અને દેહ છતે મહામુક્ત થઈ જાય છે અને દેહ મૂકીને અક્ષરધામને પામે છે. એવો પ્રત્યક્ષ સત્પુ-પના નિયમરૂપી જે આજ્ઞા તેનો પ્રતાપ છે.

પણ પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષના આશરા વિના અને તેની આજ્ઞા વિના વાસનારૂપ અવિદ્યામાયા કોઈ કાલે ટલતી નથી. અને કેટલાક અસ્વ-તરડાહ્યા જગતમાં હોય તે એમ કહે જે ‘અમે અમારી મેલે નિયમ પાઠીએ છીએ’. એમ કહેનારા મૂર્ખ છે. અને સત્પુરુષના સંગ વિના અને પ્રગટ ભગવાનની ભક્તિ વિના પોતાની મેલે કોઈ નિયમ પાળે જ નહીં. અને કોઈ પાલતો હશે તો પણ તેના નિયમ છોટા છે અને તે નિયમે કરીને અવિદ્યામાયારૂપ વાસના ટલે નહીં. કેમ કે સત્પુરુષના જ્ઞાન વિના અને ભગવાન પ્રગટની ઉપાસના વિના પંચવિપયનો અભાવ થાય જ નહીં.

અને પોતાની મેલે નિયમ પાળે છે તેના નિયમ કેવા છે? તો જેમ વઢવને ગોધલો કરે અને તે બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળે છે તથા ઝાડવાં જેમ ટાઢ, તડકાતું સહન કરે છે અને ક્યાંય આવે-જાય નહીં, તથા વઢી જેમ બ્રાહ્મણ હોય તે હોકો ન પીવાનો નિયમ રાખે છે, તેમ પોતાની મેલે મનની શુશી પ્રમાણે પાળે છે તે તો એવા નિયમ છે. અને તેણે કરીને રંચ માત્ર વાસનારૂપ અવિદ્યામાયા ટલે નહીં. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવા-નના સંતનો આશરો કરીને તેના આપેલા જે નિયમ તેને દૃઢ કરીને પાલવા એ જ એક વાસનારૂપી અવિદ્યામાયાને ટાલવાનો મોટો ઉપાય છે. અને વાસનારૂપી અવિદ્યામાયા ટલે ત્યારે જ જીવ સુખિયો થાય પણ તે

વિના કોઈ કાળે જીવ સુખિયો થાય નહીં. માટે પોતાના ઇષ્ટદેવે આપ્યા જે નિયમ તેને શીર સાટે રાખવા.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १५६ समाप्त।

શ્રીમુક્તિદ્વાંત ૧૫૭ વિષય :—જીવમાં વિષય કે વિષયમાં જીવ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ—સંવત ૧૯૨૧ના ચૈત્ર સુદિ ૧૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગોલાણા મધ્યે કલ્યાણ નથુને ઘેર ઉગમણે ચાર ઝોરડાની ઓસરીમાં ઢોલિયા ઉપર ગાદીતકિયા નખાવીને વિરાજમાન થયાં હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને કંઠમાં પુણ્યના હાર ધારણ કર્યાં હતા. પાઘમાં ડાવી કોરે ફૂલનો તોરો લટકતો હતો અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાંક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી પરમસિદ્ધાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ! પંચવિષય છે તે જીવમાં રહ્યા છે કે જીવ વિષયમાં રહ્યો છે? તે કહો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સાંભલો એનો ઉત્તર કરીએ જે જીવમાં વિષય રહ્યા છે અને વિષયમાં જીવ રહ્યો છે. અને તે વિષય તે શું છે? તો જેને વાસના કહે છે અને જેને પ્રકૃતિ કહે છે. અને જે જીવ છે તે પુરુષ છે. તે પુરુષને અને પ્રકૃતિને અનાદિ કાલનો સંવંધ છે. તે જીવ પ્રકૃતિને મૂકતો નથી અને પ્રકૃતિ જીવને મૂકતી નથી. એવી રીતે પરસ્પર અન્યોન્ય ભાવે કરીને રહેલાં છે.

જેમ આકાશને વિષે ચાર મૂત્ત કારણપણે રહ્યાં છે અને તે આકાશ-માંથી વાયુ થાય છે અને તે વાયુને વિષે આકાશ રહે છે. અને વાયુ થકી અગ્નિ થાય છે અને તે અગ્નિમાં વાયુ અને આકાશ વેય રહે છે. અને અગ્નિ થકી જલ થાય છે. અને જલમાં અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ ત્રણેય રહે છે.

અને જલ્લ થકી પૃથ્વી થાય છે અને તે પૃથ્વીને વિષે આકાશાદિક ચારેય ભૂત રહે છે. અને પ્રલયકાળે પાછા ચારેય ભૂત આકાશમાં રહે છે. અને ચારેય ભૂતને વિષે આકાશ રહ્યો છે. તેમ આકાશને ઠેકાણે જીવ છે અને ચારે ભૂતને ઠેકાણે પંચવિષય છે. તે કારણપણે વાસનારૂપે કરીને જીવમાં વિષય રહ્યા છે અને કાર્યરૂપે કરીને વિષયમાં જીવ રહ્યો છે. એવી રીતે જીવમાં વિષય રહ્યા છે અને વિષયમાં જીવ રહ્યો છે.

—અને તે જીવ ચૈતન્ય છે અને પંચવિષય જડ છે. અને તે જીવને વિષયની વાસના છે તેને કરીને વહાર પંચવિષયને ડંપજાવી તેમાં સુખ માનીને તેને ભોગવે છે પણ તે વિષયમાં લેશમાત્ર સુખ નથી. અને સુખરૂપ તો પોતે આત્મા છે તે પોતાના સ્વરૂપના ભાનને ભૂલીને જડરૂપ અને નાશવંત અને દુઃખરૂપ જે વિષય તેને વિષે સુખ માને છે. જેમ શ્વાન સૂકા હાડકાને કરડે અને તેને કરીને પોતાનું મોઢું છોલાય તેણે કરીને હાડકું લોહીવાળું થાય પછી તે હાડકાને ચાટીને સુખ માને છે. તેમ પંચવિષય તો હાડકાની પેઠે જડ છે અને તેમાં જે સુખ જેવું જણાય છે તે તો આત્માવતે જણાય છે. માટે સુખરૂપ તો પોતાનો આત્મા જ છે પણ અજ્ઞાને કરીને પોતાના સ્વરૂપને ભૂલીને પંચવિષયમાં સુખ માનીને તે સુખને પામવા સારું જન્મમૃત્યુને વારંવાર પામે છે અને મહાદુઃખને ભોગવે છે. માટે સુખિયો તો જીવ ક્યારે થાય? તો જ્યારે પંચવિષયની વાસના ટલે ત્યારે સુખિયો થાય. અને તે વાસના ક્યારે ટલે? તો જ્યારે આત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય અને આત્માને વિષે પરમાત્મા સાક્ષાત્કાર દેખાય ત્યારે વિષયની વાસના ટલે છે. હવે તે આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માને કેમ દેખે? તો જ્યારે પંચવિષયની વાસના ટલે ત્યારે આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માને દેખે. માટે વાસના ટલવી તે ઘણી જ કઠણ છે.

પણ એવી જે વાસના તેને ટાઢવાનો એક ઉપાય છે. તે કયો ઉપાય છે? તો પોતાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળે અને કાં તે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ નિર્વાસનિક પંચવિષયના દૃઢ ત્યાગી તે મળે; પછી તેની આજ્ઞાએ કરીને પંચવિષયના ત્યાગ સંવંધી નિયમને દૃઢ કરીને રાખે અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણની જે વૃત્તિયો છે તેને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુને વિષે જોડી દીધે તો તે જીવને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષને વિષે દૃઢ સ્નેહ થાય છે. પછી જે સાથે જેને સ્નેહે કરીને સંવંધ થાય છે તેના ગુણ તેમાં આવે છે. માટે જેને સત્પુરુષનો સ્નેહે કરીને સંવંધ થયો તેની ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ દિવ્ય-ભાવને પામી જાય છે અને તેની વાસના પણ નિવૃત્તિ પામી જાય છે અને તે જીવ બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર देखે છે.

જેમ સૂર્ય ઊગે અને તેનો નેત્રને સંવંધ થાય છે ત્યારે અંધારું સર્વે ટળી જાય છે અને તેને સૂર્ય પણ સાક્ષાત્કાર દેખાય છે. તે સૂર્યના સંવંધથી અંધારું પણ ટલ્યું અને સૂર્ય થકી સૂર્ય દેખાયો, તેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક સંત તે સૂર્યરૂપ છે તે જીવને પ્રગટ મળે અને તેને વિષે સ્નેહે કરીને સંવંધ થાય તો તે જીવને વાસનારૂપી અંધારું નાશ પામી જાય અને તે જીવ બ્રહ્મરૂપ થાય અને પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેના સ્વરૂપનો માહાત્મ્યે સહિત ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય.

જેમ ઘડામાં વાયુ ભર્યો હોય તેમાં જેમ જેમ જલ ભરાતું જાય તેમ તેમ ઘડામાંથી વાયુ નીકળતો જાય છે. તેમ પ્રત્યક્ષ કલ્યાણકારી ભગવાનનો જેટલો જેટલો સંવંધ થતો જાય તેટલા તેટલા વિષય ટલતા જાય છે. તેમાં પ્રથમ ઇન્દ્રિયોમાં સંવંધ થાય છે ત્યારે નિયમે કરીને ઇન્દ્રિયોના વિષય નિવૃત્તિ પામે છે. અને ય્યારે અંતઃકરણમાં

ભગવાનનો સંબંધ થાય ત્યારે અંતઃકરણના વિષય નિવૃત્તિ પામે છે. અને જ્યારે જીવમાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંબંધ થાય ત્યારે જીવમાં જે અનાદિની વાસના છે તે નિવૃત્તિ પામી જાય છે, કહેતાં નિર્વાસનિક થઈને બ્રહ્મરૂપ થાય છે. માટે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનો સંબંધ થાય ત્યારે જ વિષયની નિવૃત્તિ થાય છે. અને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને દેખવા તે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત થકી જ દેખાય છે અને જીવ અક્ષરધામને પામે છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १५७ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૫૮ વિષય :—કલ્યાણનું સ્વરૂપ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૧ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રીગોલાણા મધ્યે ભક્ત કરસન નથુને ઘેર ઉગમળે વાર ઓરડાની આગળ ફાળીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં. અને ફૂલના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “કલ્યાણ એવો ઋણ અક્ષરનો શબ્દ જગતમાં પ્રવર્ત્યો છે પણ તે કલ્યાણ કેવું છે એમ કોઈને સ્વરૂપ નથી. માટે કલ્યાણ તે શું ? તો રૂઢાનું નામ કલ્યાણ છે. તેમાં જેને પંચ-વિષયની વાસના છે તેને વિષયભોગ મળે તો તેને કરીને તે રૂઢું માને છે, પણ રૂઢું નથી. અને વાળી કેટલાક જપે, તપે, દાન-પુન્યે કરીને કલ્યાણ સ્વોળે છે અને કેટલાક તીર્થ, વ્રત, યજ્ઞયાગ, પૂજાદિકે કરીને કલ્યાણ સ્વોળે છે પણ તેને કરીને કોઈને કલ્યાણ યથાર્થ જડતું નથી. કેમકે કલ્યાણનો માર્ગ તો અતિશય અટપટો છે અને ઘણો અગમ છે,

કહેતાં કોઈને ગમ નથી. માટે કલ્યાણ તો ક્યારે થાય ? તો જ્યારે પંચ-વિપયની વાસના જીવમાં અનાદિની છે તે વાસના ટળી જાય અને જીવ બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને પામે ત્યારે કલ્યાણ થાય. અને તે વિના તો વીજાં સર્વે કલ્યાણના ઉપકરણ છે અને અંતઃકરણને શુદ્ધ કરનારા છે. અને કલ્યાણ તો ક્યારે થાય ? તો જ્યારે માયાપર એવા જે સત્પુરુષ તે જીવને પ્રગટ મળે અને તે સત્પુરુષનો વિશ્વાસ આવે ત્યારે તે જીવને જ્ઞાન આપે ત્યારે કલ્યાણ થાય, પણ તે વિના કલ્યાણ થાય નહીં.

હવે તે સત્પુરુષ કેવી રીતે જ્ઞાન આપે છે ? તો અષ્ટ પ્રકારની જે જડ પ્રકૃતિ તેનાં રૂપ નોખાં નોખાં દેખાડીને સાક્ષાત્કાર તેનું જ્ઞાન કરાવે અને એ જડ પ્રકૃતિને ધરી રહી એવી જે ચૈતન્ય પ્રકૃતિ જે જીવ, ईશ્વરરૂપ તેના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પણ જેમ છે તેમ યથાર્થ કરાવે. અને એ જડ અને ચૈતન્ય એ બેના આધાર એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેના સ્વરૂપનું જ્ઞાન સાક્ષાત્કાર કરાવે અને એવી રીતે જ્ઞાન થાય ત્યારે જ જીવની વાસના ટળે અને આત્યંતિક મોક્ષને પામે. પણ તે વિના એકલે સાધને કરીને પૂર્ણ થઈ વેસે છે તે તો અતિશય અવિવેકી છે અને માની છે અને મન-મુખી છે. પણ એને સત્પુરુષનો સિદ્ધાંત સમજવામાં આવ્યો નથી. કેમકે તપ, વ્રતાદિક સાધને કરીને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે અને જ્ઞાન પામવાનો અધિકારી થાય છે. તે સારૂ સત્પુરુષે સાધન વતાવ્યાં છે. તે જ્ઞાનને તો ન પામે અને સાધને કરીને જે તૃપ્તિ પામે તો તે મિથ્યા તૃપ્તિ છે અને તે જ્ઞાન વિના સાધને કરીને તૃપ્તિ પામે છે તેને આત્યંતિક મોક્ષમાં વિઘ્નરૂપ છે. કેમકે જ્ઞાન વિના સંતોષ છે તે અતિશય કલ્યાણનો વિરોધી છે. માટે વિવેકી થવું અને અતિશય શ્રદ્ધા રાખીને નિર્માની થઈને સત્પુરુષ પાસેથી જ્ઞાન પામવું. અને જ્ઞાન પામે ત્યારે જ વાસના ટળે અને

વાસના ટળે ત્યારે જ આત્યંતિક મોક્ષ થાય. એજ એક સાચું કલ્યાણ છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १५८ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૫૯ વિષય :—દૈવી અને આસુરી જીવનાં લક્ષણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૧ના ચૈત્ર સુદિ ૧૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગોલાણા મધ્યે પરમાર મોટા-ભાઈને ઘેર આથમણે વાર ઓરહાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયા નચાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર શોભી રહ્યા હતા. કકુંનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંઘ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ વોલ્યા જે “વે પ્રકારની સંપત્તિના જીવ છે. તે એક દૈવી સંપત્તિના જીવ છે અને એક આસુરી સંપત્તિના જીવ છે. અને તે વે પ્રકારના જીવોને પરસ્પર અનાદિનો વિરુદ્ધભાવ છે. તેમાં દૈવી સંપત્તિના જીવ છે તેને આસ્તિક મતિ હોય અને તે એમ સમજતા હોય જે ‘સર્વેના કારણ અને કર્તા એક ભગવાન છે. અને પ્રકૃતિપુરુષ તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ તથા સૂર્ય, ચંદ્રમા, કાલ આદિક જે મોટા મોટા તે એ ભગવાનની આજ્ઞામાં થરથર કંપે છે. અને તે લેશમાત્ર પણ ભગવાનની આજ્ઞા લોપતા નથી તો હું અલ્પ જેવો તે મારાથી કેમ ભગવાનની આજ્ઞા લોપાય.’ એમ જાણીને શાસ્ત્રમાં સત્પુરુષના વાંધેલા જે ધર્મ તેને દૃઢપણે પાળે પણ અધર્મ-અનીતિને માર્ગે ચાલે જ નહીં. એવી રીતનાં જેનાં લક્ષણ હોય તેને દૈવી સંપત્તિના જીવ જાણવા.

અને જે આસુરી સંપત્તિના જીવ હોય તેના અંતઃકરણમાં તો નાસ્તિક

ભાવ હોય અને જગતના કર્તા કાઠ, કર્મ અને માયાને જાણે તથા સ્વભાવે કરીને જગત થાય છે એમ સમજે. પણ નાસ્તિક હોય તે ભગવાનને કર્તા ન માને અને તેનું અંતઃકરણ ભ્રષ્ટ્ર હોય તેણે કરીને મા, વ્હેન, દીકરીનો પણ તે નાસ્તિક સંગ કરવાને ઇચ્છે, તથા મનુષ્યને મારીને દ્રવ્ય લેવું, કોઈની થાપણ ઓઢવી, વિશ્વાસઘાત કરવો ચોરી કરવી इत्यादिक અધર્મે કરીને દ્રવ્ય મેલું કરવું, તથા અભક્ષ જે મધ, માંસાદિકનું ભક્ષણ કરે તથા વેદ્યાઓ આદિકના મૂંડા મૂંડા રૂપ જુદા તથા અધર્મની ક્રિયા કરવી તેમાં આસુરી સંપત્તિના જીવને પ્રીતિ હોય, પણ એવા દુષ્ટ આસુરી હોય તે પરમેશ્વરનો ડર રાખે નહીં. અને એવા અસુર હોય તે વર્ણાશ્રમનો ધર્મ તો ઉપરથી લોકને ભયે કરીને પાઠે અને તે પણ કોઈક માઠે ષટલી ઘડી રાખે પણ એના અંતરમાં તો એમ સમજે છે જે ‘વર્ણાશ્રમનો ધર્મ તો મિથ્યા છે.’ અને એવા જે આસુરી મહાપાપી અધર્મી તેને અને ધર્મે યુક્ત એવા જે દૈવી સંપત્તિના જીવ એ વેને કોઈ કાઠે મેળું વને જ નહીં. જેમ દિવસ અને રાત્રીને મેળું વને નહીં તેમ દૈવી અને આસુરીને મેળું વને જ નહીં.

માટે જે મુમુક્ષુ હોય તેણે તો એવા આસુરીનાં લક્ષણ જોઈને તેથી છેટે રહેવું અને એમ કાંઈ ન સમજવું જે ‘ગૃહસ્થમાં આસુરી હોય અને ત્યાગીમાં ન હોય.’ એ તો કાઠનિમિ, રાહુ, રાવણ જેવા વેશધારી ત્યાગીમાં પણ આસુરી હોય તથા બ્રાહ્મણમાં પણ હોય. તે મોઢા લોકોને ધીરવવા સારુ વેશ લઈને ભક્તિનો ભાવ જણાવીને જે તેનો સંગ કરે તેને ભ્રષ્ટ્ર કરીને મોક્ષના માર્ગ થકી પાડી નાખે છે. અને તેના આત્માનું અતિશય અહીંત કરે છે. માટે આસુરીનો જે સંગ તે જેવું જીવને મૂંડું કરે એવું વીજું કોઈ પાપ નથી. અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેના દાતા

एवा जे सत्पुरुष तेना संग जेवुं कोई जीवने रूडुं करे एवुं बीजुं पुन्य नथी. केमके आसुरी संपत्तिना जीवने अधर्मे करीने कल्याणकारी सत्पुरुष ओळखाय नहीं तेने करीने तेनो जे जे संग करे तेने पण कल्याणकारीनो दोष देखाडीने विमुख करे. अने जे दैवी जीव होय तेने कल्याणकारी ओळखाय छे अने तेनो जे संग करे तेने पण ते कल्याणकारीनो गुण देखाडीने तेना स्वरूपनो निश्चय करावीने भगवान सन्मुख करे अने तेना आत्मानुं अतिशय रूडुं करे. माटे प्रगट कल्याणकारीनो आशरो करवो ते जेवुं बीजुं कोई रूडुं नथी अने ते जेवो बीजो कोई लाभ नथी. अने प्रगट कल्याणकारीनो अवगुण लेवो ते जेवुं कोई बीजुं भूडुं नथी अने ते जेवी जीवने बीजी हाण्य नथी.

ते सारु उपर लख्या जे दैवी-आसुरीना गुण तेने ओळखीने आसुरीना संगनो त्याग करवो अने दैवी एवा जे भगवानना भक्त संत तेनो संग करवो. अने तेना संग थकी प्रगट कल्याणकारीनो आशरो करीने तेनी आज्ञा प्रमाणे वर्तीने पोताना आत्मानुं रूडुं करवुं अने तेमां अतिशय श्रद्धा राखीने ज्ञान पामवानो अभ्यास करवो. अने जेने श्रद्धामां कसर होय तेने बहु ज खोट रही जाय छे. अने जे श्रद्धा राखीने सत्पुरुषना वचन प्रमाणे अभ्यास करे छे तेने तत्काळ ज्ञान थाय छे अने ब्रह्मरूप थईने अक्षरधामने पामे छे. माटे मनुष्यदेहे करीने अधर्म-अनीतिनो त्याग करीने प्रगट सत्पुरुषनो आशरो करीने श्रद्धा राखीने तेना वचन थकी ज्ञान पामवुं ए सर्व शास्त्रनो सार सिद्धांत छे अने एज जीवने सर्वोपरि लाभ छे.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १५९ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૦ વિષય :-પ્રગટ ભગવાન અને સંતનાં શ્વર્ય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગોલાળા મધ્યે પરમાર દાજી-ભાઈને ઘેર ઉગમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે ગુલાબી રંગનો ફેંટો વાંધ્યો હતો. જમળા હાથમાં રૂમાલ ધારણ કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :-પછી કરસન ભક્તે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! એક તો તમારે હાથે વર્તમાન ધરાવીને સત્સંગી થયો હોય અને એક તો તમારા સાધુને હાથે વર્તમાન ધરાવીને સત્સંગી થયો હોય; તે એ બેનાં કલ્યાણ વરોવર થાય કે કાંઈ ફેર રહે છે ? તે કહો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “અમ થકી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ સિદ્ધ કરીને આત્યંતિક જ્ઞાનને પામ્યા એવા જે અમારા ઇકાંતિક સાધુ તેને હાથે વર્તમાન ધરાવીને જો યથાર્થ તેની આજ્ઞામાં વર્તે તો તેને અમારે હાથે વર્તમાન ધરાવે કલ્યાણ થાય તેવું જ તે સાધુને હાથે વર્તમાન ધરાવે કલ્યાણ થાય છે. અને અમારે હાથે વર્તમાન ધરાવ્યા હોય અથવા સાધુને હાથે વર્તમાન ધરાવ્યા હોય પણ જો આજ્ઞા પ્રમાણે ન વર્તે અને અમારા વિના વીજે ક્યાંય વાસના રહે તો તેના કલ્યાણમાં ફેર રહે છે. અને હરિભક્તને અમારા દર્શન ન થયાં હોય અને અમારા મળેલા ધર્મેયુક્ત સાધુ તેને હાથે વર્તમાન ધરાવીને નિર્વાસનિક થાય, તો તેનું પણ કલ્યાણ સાક્ષાત્કાર થાય.

—અને સાધુને અમારાં દર્શન ન થયાં હોય અને હરિભક્તને પણ

અમારાં દર્શન ન થયાં હોય અને પરીક્ષણે ભક્તિ કરતા હોય અને ત્યાગી અને ગૃહસ્થીના જે અમારા વાંધેલા ધર્મ તે પ્રમાણે યથાર્થ વર્તતા હોય તો તેને એક વે જન્મે અમારો પ્રત્યક્ષ સંવંધ થાય છે અને તે અમ થકી જ્ઞાનને પામીને નિર્વાસનિક થઈને આત્યંતિક મોક્ષને પામે છે. પણ પ્રગટ અમારા સંવંધ વિના આત્યંતિક મોક્ષ થાય નહીં. કેમકે આત્યંતિક જ્ઞાન વિના આત્યંતિક મોક્ષ થાય નહીં અને આત્યંતિક જ્ઞાન તો એક અમારી પાસે છે. અને કાં અમ થકી જ્ઞાનને પામ્યા એવા જે અમારા એકાંતિક બ્રહ્મવેત્તા નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સાધુ તેની પાસે આત્યંતિક જ્ઞાન હોય પણ તે વિના વીજા કોઈ સ્ત્રી આદિક પંચવિષયની વાસના વાળા પાસે આત્યંતિક જ્ઞાન હોય નહીં. માટે માયા પર થકી જ આત્યંતિક મોક્ષ થાય છે. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

પ્રશ્ન :—પછી વઢી કરસન ભક્તે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! સાધુ જેવી રીતે વર્તે છે; તે ગઢ્યા, ચીકણાદિક ટુટ રસનો ત્યાગ રાખે છે તેવી રીતે અમારે વર્તાવું નથી અને સહેજે જે રસોઈ થાય છે તે ખવાય છે અને મનમાં આસક્તિ તો નથી તો પણ એમ જાણીએ છીએ જે ‘અમારું તે સાધુના બરોવર કલ્યાણ થશે કે નહીં થાય,’ એમ સંશય થાય છે, તે કહો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “વે આશ્રમ છે, તેમાં જેને સંસારનો ત્યાગ કરીને ભેખ લીધો હોય તેને તો પાંચે વિષયનો અતિ દૃઢપણે ત્યાગ કરવો, તો તેનું કલ્યાણ થાય. અને તે જો પાંચમાંથી એકે વિષયનો સંવંધ રાખે તો તેનું કલ્યાણ થાય નહીં.

અને જે ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યો હોય અથવા અમારી પાસે ધોળા લુગડે રહ્યો હોય તેને પણ અંતરમાં તો ત્યાગીની પેઠે જ પંચવિષયની અરુચી રાખવી અને ઉપરથી તો સહેજે અમારી આજ્ઞા કરીને ગઢ્યું, ચીકણું

સ્વભાવ અથવા આજ્ઞા કરીને પ્રયોજન વશ સ્ત્રીઓ સાથે વોલાય તો તેનો વાધ નથી. પણ મનમાં કોઈ જાતનો સંકલ્પ ન થાય તો તેનું ત્યાગીના વરોવર કલ્યાણ થાય. અને જો કોઈ વિષયમાં રાગ હોય અને સારું સારું સ્વાદા મળે ત્યારે રાજી થાય અને જેવું તેવું મળે ત્યારે કુરાજી થાય અને કોઈકનો અવગુણ લે, અને ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત કરતાં દેહ અને દેહનાં સગાં સંવંધીમાં વધારે હેત રાખે તો તેનું કલ્યાણ થાય નહીં. અને તે સત્સંગમાં રહ્યો હોય તો પણ જે દહાડે તે દહાડે જરૂર વિમુક્ત થાય. માટે સારા-નરસાની ભાવના ટાળીને દેહ અને દેહના સંવંધીમાંથી પ્રીતિનો ત્યાગ કરીને અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે તો તેનું ત્યાગીના વરોવર કલ્યાણ થાય છે, એમાં કાંઈ સંશય નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૧ વિષય :—ત્રણ ગુણનાં લક્ષણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ :—સંવત ૧૯૨૧ના ચૈત્ર વાદિ પડવાને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રીગોલાણા મધ્યે મહેતા જીભાઈને ઘેર આથમણે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા યજ્ઞાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “આ જીવ છે તે જે તે બહારદષ્ટિ કરીને ત્રણ ગુણના વેગ થકી વિપરીત ક્રિયા કરે છે અને તેને કરીને મહાદુઃખને પામે છે અને જન્મમૃત્યુને વારંવાર ભોગવે છે. અને જો અંતરદષ્ટિ કરીને ગુણને ઓઢાંચે તો તેથી સારી ક્રિયા થાય અને જીવ સુખિયો થાય. અને તે અંતરદષ્ટિ પણ સત્પુરુષને સંગે થાય છે અને ગુણ પણ સત્પુરુષ થકી જ ઓઢાંચાય છે.”

પ્રશ્ન:—પછી ગામ પાટડીના મટ હરગોવિંદે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! એ ત્રણ ગુણ કેમ ઓઠાયા? તે કહો.” પછી મહારાજ વોલ્યા જે “એ ગુણ તો એનાં લક્ષણને જાણવે કરીને ઓઠાયા છે. તે લક્ષણને કહીએ જે દેહમાં જ્યારે સત્ત્વગુણ વર્તતો હોય ત્યારે જ્ઞાન વર્તે, પ્રકાશપણું વર્તે, પ્રસન્નપણું વર્તે, સુખસંગીપણું વર્તે, આરોગ્ય વર્તે, ઉદરેક વર્તે, સંતોષ વર્તે, શ્રદ્ધા વર્તે, ક્ષમા વર્તે, ઉદારણું વર્તે, ધૃતી વર્તે, તંદ્રાપણું ન વર્તે, આનંદ વર્તે, અહિંસાપણું વર્તે, સત્ત્વ વર્તે, ઋણ કરવાપણું ન વર્તે, અનાર્જવ ન વર્તે, અકાર્ય કરવાને વિષે લજ્જા વર્તે, માર્દવવર્તે, કઠળપણું ન વર્તે, માંહે-બહાર પવિત્રપણું વર્તે, ધર્મવર્તે, આર્જવ વર્તે, ઇન્દ્રિયોને વિષે લોહપણું ન વર્તે. સારા કર્મ કરે પણ કોઈને કહી ન દેલાડે અને પદાર્થ માત્રને વિષે ઇચ્છા ન વર્તે અને દાને કરીને અનુગ્રહ કરવાપણું ન વર્તે. અને સર્વે ભૂતપ્રાણીમાત્રને વિષે દયા વર્તે અને પરમાર્થપણું વર્તે અને સંશ્રમપણું ન વર્તે. એવી રીતે સત્ત્વગુણનાં ત્રીસ લક્ષણ જાણવા.

હવે રજો ગુણ દેહમાં જ્યારે વર્તે ત્યારે નાના પ્રકારના રસને વિષે ઇચ્છા વર્તે અને ચંચળપણું વર્તે. અને રૂપ જે વિષય-નિરૂપણ કરવાપણું વર્તે, વિગ્રહપણું વર્તે, કરુણા કરવાપણું ન વર્તે, અત્યાગપણું વર્તે, વાદવિવાદ સેવવાને વિષે પ્રીતિ વર્તે, પર નિંદાને વિષે પ્રીતિ વર્તે, ક્ષણ ક્ષણ પ્રત્યે સુખને સેવવાપણું વર્તે અને ક્ષણ ક્ષણ પ્રત્યે દુઃખને સેવવાપણું વર્તે, તંદ્રાપણું વર્તે, વેર કરવાપણું વર્તે, વેરને સેવવાપણું વર્તે અને અંતઃકરણમાં પરિતાપ વર્તે, કોઈકનું હરીલેવાપણું વર્તે, લજ્યાનું નાશવંતપણું વર્તે, અનાચારપણું વર્તે, માંહોમાંહે ભેદ પાડવાપણું વર્તે, કઠળપણું વર્તે, હિંસા વર્તે, કામ વર્તે, ક્રોધ વર્તે, લોભવર્તે, દંભવર્તે, મદવર્તે, હાંસી-ઠેકડી

કરવાપણુંવર્તે અને વિષયભોગ ભોગવીને તૃપ્તિપણું ન વર્તે. એવી રીતે રજોગુણનાં લક્ષણ જાણવા.

હવે તમોગુણ દેહમાં વર્તતો હોય ત્યારે તમવર્તે, તામસવર્તે, અંધ-તામસવર્તે, મોહવર્તે, મહામોહવર્તે, પ્રમાદવર્તે, કરવા ન કરવાનું અવિવેક-પણું વર્તે, વ્યથાવર્તે, ભયવર્તે, દીનપણુંવર્તે, અસમૃદ્ધિવર્તે, શોકવર્તે, નિદ્રાવર્તે, શ્વેદવર્તે, આઠસવર્તે, દિવસે સૂવાને વિષે શ્લેષિવર્તે, ગંધવાસ વિહારને વિષે પ્રીતિવર્તે, પુષ્પના સયનને વિષે શ્લેષિવર્તે, અને અજ્ઞાન થકી નૃત્યને જોવું, વાજાં સાંભળવા, ગાણું સાંભળવું એ ત્રણને વિષે શ્રદ્ધાવર્તે, ધર્મદ્રેષી વિશેષણ કહેતાં પોતાના મૂંઢા સ્વભાવ હોય તેને કરીને ધર્મવાળા પુરુષનું આચરણ ન ગમે. એવી રીતે તમોગુણનાં ત્રીસ લક્ષણ જાણવા. અને એમ ગુણનાં રૂપને જાણીને જે જે ગુણ વર્તતો હોય તે તે થકી પોતાના આત્માને જુદોદૃષ્ટા માનવો અને તે ગુણના વેગમાં પોતાને ભઠવું નહીં.”

પ્રશ્ન:—પછી વીરજી ભક્તે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! ત્રણ ગુણ થકી જીવ કેમ મુકાય ?” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એ ગુણ થકી મુકાયા હોય એવા જે પંચવિષયના ત્યાગી મોટા સંત તેનો મન, કર્મ, વચને સમાગમ કરવો અને તે થકી આત્મવિચાર પામીને દેહ થકી અસંગીપણે વર્તે અને આત્મરૂપ થઈને પરમાત્માનું ધ્યાન કરે અને દેહે કરીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરે ત્યારે ત્રણ ગુણ થકી મુકાઈને બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૨ વિષય:-સત્ય અને અસત્ય વંધન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ના ચૈત્ર વદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી ગોલાળા મધ્યે ભક્ત કાલુભાઈને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કયા હતાં અને મસ્તક ઉપર ગુલાબી રંગનો ફેંટો વાંધ્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવને બે પ્રકારનું વંધન છે, તેમાં એક સત્ય વંધન છે અને એક અસત્ય વંધન છે; તે સત્ય વંધન થકી જીવનું રૂઢું થાય છે અને અસત્ય વંધન થકી જીવનું મૂંઢું થાય છે. તેમાં સત્ય-વંધન તે કયું? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન તથા તે ભગવાનના ઇકાંતિક પંચ-વિષયના ત્યાગી સાધુ તેને વિષે સ્નેહે કરીને જે જીવ વંધાય છે તે સત્ય વંધન છે. અને તે થકી જીવ ભગવાનના ધામને પામે છે. અને કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન તે જેને વિષે હોય તેને વિષે પંચવિષયની વાસનાઈ કરીને જે જીવ વંધાય છે તે અસત્ય વંધન છે અને તે થકી જીવ જે તે જન્મમૃત્યુ, ગર્ભવાસ, ચોરાશી અને ચમપુરી આદિકનાં મહાદુઃખને પામે છે.

હવે તે અસત્ય વંધનને વિષે જીવ કઈ રીતે વંધાળો છે તેને કહીએ જે જીવને કામરૂપી વાસના છે તેણે કરીને પુરુષ સ્ત્રીમાં વંધાળો છે અને સ્ત્રી પુરુષમાં વંધાળી છે. કેમકે તે થકી તેને કામરૂપી વિષય મળે છે. અને તે સ્ત્રી મહા નકારી અને નરકના કોથળારૂપ છે અને કોટી કલ્પ થયા જીવે ચોરાશીમાં કૂતરા, ગધેડા, વોકડા, પાડા આદિક નકારા દેહ ધરીને તથા રાજા, દેવતા આદિક અનંત જન્મ ધરીને અનંત

અનંત સ્ત્રીયો રૂપવાન, જોવનવાન જીવ માત્રે ભોગવી છે. અને જીવે સ્ત્રીયોના દેહ ધરીને ચોરાશીમાં કૂતરા, ગધેડાદિક તથા રાજા, દેવતાદિક અનંત પુરુષ ભોગવ્યા છે; તો પળ હજી સુધી સ્ત્રીને કે પુરુષને કામ થકી તૃપ્તિ થઈ નથી. અને કોટી યુગ સુધી પળ કામ ભોગવીને તૃપ્તિ થાય એમ નથી.

જેમ અગ્નિમાં ઘી જેમ જેમ વધારે વધારે હોમે તેમ તેમ વધારે વધારે ભડકા થાય પળ અગ્નિ ઓલવાય નહીં. તેમ કામ જે સ્ત્રીભોગ તેને ભોગવીને કોઈ જીવ તૃપ્તિ થયો નથી અને થશે પળ નહીં. અને કામરૂપી વિષયે કરીને પુરુષ જે તે સ્ત્રીનો દાસ થયો છે અને વગર પૈસે અને વગર રાસે અને વગર પરોળે અને વગર હાકે વલ્લદની પેટે રાત-દિવસ સ્ત્રી સારુ કમાયા કરે છે અને સ્ત્રી છે તે પળ કામરૂપી વાસનાય કરીને પુરુષની ગોલી થઈને વગર પૈસે અને વગર કહે રાતદિવસ ગોલીપુ કર્યા કરે છે. અને એવી રીતે સ્ત્રીપુરુષ કામે કરીને વંધાણા થકા જન્મમૃત્યુ અને ચોરાશીનાં મહાકષ્ટને ભોગવે છે.

અને વીજું જીવને લોભનું વંધન છે. તે લોભની વાસનાય કરીને દ્રવ્યાદિક પદાર્થના આપનારા જે પુરુષ તેને વિષે વંધાઈને તેનું ગોલીપુ કરે છે અને તેના દાસ થઈને વર્તે છે અને તે થકી જન્મમૃત્યુને પામે છે. અને ત્રીજું જીવને સ્વાદનું વંધન છે. તે જે કોઈ સારું સારું ખાવા આપે તો જીવ તેને વિષે વંધાય છે અને સ્વાદરૂપી વિષયે કરીને તેને આધિન થઈને રહે છે અને તે થકી જન્મમૃત્યુને પામે છે. અને ચોથું જીવને સ્નેહનું વંધન છે. તે દેહ અને દેહના સંવંધીને વિષે સ્નેહે કરીને વંધાણો થકો રાત-દિવસ અસત્ય એવો જે દેહ અને અસત્ય એવા જે દેહના સંવંધી તેનો દાસ થઈને તેની સેવા કર્યા કરે છે અને તે થકી જન્મ-

મૃત્યુને પામે છે. અને પાંચમું માનનું જીવને વંધન છે. તે અસત્ય એવો જે દેહ અને અસત્ય એવા જે વર્ણ અને આશ્રમ તેને માને કરીને તેને જે કોઈ વચાણે અને માન આપે તેમાં ફુલઈને તેને વશ થઈને તેમાં વંધાઈ રહે છે અને તે થકી જીવ જે તે જન્મમૃત્યુને પામે છે.

—અને તે વંધન થકી જીવ પોતાની મેલે કોઈ કાલે છૂટવાને સમર્થ નથી. કેમકે અનાદિનો જ જીવ જે તે પોતાનું બ્રહ્મસ્વરૂપ મૂલીને નાશવંત એવા જે માયિક પંચવિષય તેમાં અસત્ય વાસનાઈ કરીને વંધાઈ રહ્યો છે તે અસત્યને સંવંધે કરીને જન્મ-મરણનાં દુઃખને પામ્યા કરે છે અને અસત્ય વંધને કરીને સત્પુરુષ તેને ઓઠાણ્યામાં નથી આવતા. કેમકે જ્યાં સુધી જીવને માયાનું વંધન હોય ત્યાં સુધી તેને સત્પુરુષ ઓઠાણાય નહીં. જેમ જેની આંખમાં કમલો હોય તે સર્વેને પીઠા દેખે, તેમ જે સકામી હોય તે સત્પુરુષને સંગે રહ્યો હોય તો પણ તે સકામરૂપી કમલે કરીને સત્પુરુષને પણ પોતાના જેવા જાણે, પણ તે સત્પુરુષનો મહિમા જાણી શકે નહીં.

—અને જ્યારે જીવ નિષ્કામભાવે પ્રથમથી જ આત્માના કલ્યાણ સારુ સત્પુરુષનો સંગ કરે અને નવધા ભક્તિઈ કરીને નિષ્કામભાવે સત્પુરુષને વિષે જીવ જોડાઈ જાય અને તે સત્પુરુષને વિષે દૃઢ હેતે કરીને વંધાય ત્યારે જીવ અસત્ય વંધન થકી મૂકાઈને બ્રહ્મરૂપ થાય. અને જ્યાં સુધી સકામભાવ રાખીને સત્પુરુષનો સંગ કરે ત્યાં સુધી તેને કોઈ કાલે માયાનું વંધન ટાળતું નથી. અને સકામભાવે કરીને મુઠ્ઠું જીવને દિવસે દિવસે માયાનું આવરણ વધતું થાય છે. અને તે સકામ-ભાવવાળો પુરુષ અંતે જતાં વિમુક્ત થાય છે અને જીવનું અતિશય મુંઝું કરે છે. માટે જેને પોતાના આત્માને માયાના વંધન થકી મુકાવવો

હોય અને મહા સુખિયા થવું હોય તેને તો નિષ્કામભાવે કલ્યાણકારી સત્પુરુષનો સંગ કરવો, તો તેને સત્પુરુષનો મહિમા યથાર્થ જણાય છે.

અને જીવ અનાદિ કાલ થયા સકામભાવે કરીને પંચવિષય ભોગવે છે તો પળ હજી તૃપ્ત થયો નથી. અને અતિશય દુર્લભ એવા જે કલ્યાણકારી સત્પુરુષ તેને સંગે રહીને જે સકામપણું રાખે છે તેને તો મહાપાપ જાણવું, કેમકે જે ઠેકાણે વાસના ટલ્લવી જોઈએ તે જ ઠેકાણે વાસના વાંધી માટે એને એજ મોટું પાપ છે. તે સારુ જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને પોતાની શ્રદ્ધા પ્રમાણે નિષ્કામભાવે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની સેવા કરવી, પળ ભગવાનની સેવાને વિષે સકામભાવ રાખવો નહીં. અને સકામભાવે કરીને વિષયની ક્રિયા થકી જીવ જે તે અનાદિનો અસત્યમાં વંધાણો છે તે હવે પ્રત્યક્ષ કલ્યાણકારીને વિષે નિષ્કામભાવે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને નવધા ભક્તિ વડે જીવ હઠ વંધાય તો અસત્ય માયાના વંધન થકી જીવ મુકાઈને બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે છે.

—અને પૂર્વે પળજેળે જેણે નિષ્કામભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરી છે તેજ માયાના વંધન થકી મુકાયા છે અને તે મોટી પદવીને પામ્યા છે. તે પ્રહ્લાદે નિષ્કામભાવે ભગવાનની ભક્તિ કરી ત્યારે તેની ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થયા અને કહ્યું જે ‘હે પ્રહ્લાદ ! તું વર માગ, જે માગે તે આપું.’ પછી પ્રહ્લાદ બોલ્યો જે ‘હે મહારાજ ! તમારા ભક્ત થઈને તમારી સેવા વિના જે કાંઈ તમારી પાસે વીજું માગે છે કે મનમાં ઇચ્છા રાખે છે તે તો તમારો ભક્તજન નથી અને એ તો માયાનો ભક્ત છે. અને હું તો તમારો નિષ્કામ ભક્ત છું, માટે તમારી સેવા વિના વીજું કાંઈ ઇચ્છતો નથી.”

તેમ જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને તો નિષ્કામ-ભાવે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની સેવા કરવી.” અને જે નિષ્કામ-ભાવે ભગવાન અને સંતની સેવા ભક્તિ કરશે તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન આવશે નહીં અને જે સકામમાવ રાખીને ભગવાન અને સંતની સેવા કરશે તેને જરૂર કલ્યાણના માર્ગમાં વિઘ્ન આવશે, એ સિદ્ધાંત-વાર્તા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६२ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत १६३ विषय :- ज्ञानी અને અજ્ઞાની

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૧ ના ચૈત્ર વદિ ૩ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગોલાળા મધ્યે ભક્ત પરમાર દાજીભાઈને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં મોગરાના પુષ્પના હાર શોભી રહ્યા હતા. બે કાન ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા અને પોતાના મુંઝારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજની આરતી ધૂન કરીને સર્વે સભા બેઠી પછી વિરજી ભક્તે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! જ્ઞાનીનાં શા લક્ષણ છે અને અજ્ઞાનીનાં શા લક્ષણ છે ? તે કહો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જ્યાં સુધી દેહ અને દેહના સંવંધીના પોષણને અર્થે જે જે ક્રિયા કરે છે અને તે પુરુષ વહુબુદ્ધિવાળો જણાતો હોય અને તે વ્રહ્માંડનું કારણનું ચલાવે એવો હોય, પંડિત હોય, પુરાણી હોય અને સર્વે શાસ્ત્રના અર્થને જાણતો હોય તથા ત્યાગી કહેવાતો હોય અને ભેલ લીધો હોય, તો પણ

તે સર્વે અજ્ઞાની છે અને તે મૂર્ખ છે. કેમકે નાશવંત એવો જે દેહ અને નાશવંત એવા જે દેહના સંવંધી તેના સુખને અર્થે જે જે બુદ્ધિ વાપરે છે તે મહામૂર્ખ છે અને તે જ અતિશય અજ્ઞાની છે.

અને જે જે પોતાના આત્માના મોક્ષને અર્થે જતન કરે છે અને તે નથી ભળ્યો અને તેની થોડિક બુદ્ધિ જળાતી હોય અને લોક વહેવારમાં પળ મોટો ન કહેવાતો હોય, તો પળ તે જ અતિશય જ્ઞાની છે કેમકે અવિનાશી એવું જે પોતાના આત્મા અને પરમાત્મા સંવંધી સુખ તેમાં તેની દૃષ્ટિ પૂરે છે અને તેને અર્થે ભગવાનની આજ્ઞા દૃઢપણે પાળે છે અને ભગવાન ભજવામાં કોઈનો દાબ્યો દવાતો નથી અને તે લોક વહેવારમાં જ્ઞાદ્યુ સમજતો હોય અથવા ન સમજતો હોય અને શાસ્ત્રનો ભળેલો હોય અથવા વગર ભળેલો હોય, પળ તે જ બુદ્ધિવાળો છે અને તે જ અતિશય જ્ઞાની છે. અને તે વિનાના સર્વે મૂર્ખ છે અને અજ્ઞાની છે અને તે જ્ઞાત્રી બુદ્ધિવાળા હોય અથવા થોડી બુદ્ધિવાળા હોય પળ જે દેહ અને દેહના સંવંધીના સુખને અર્થે જતન કરે છે તે સર્વે મૂર્ખ છે અને અજ્ઞાની છે. અને જે પોતાના જીવના કલ્યાણને અર્થે નિષ્કામભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને ઓળખીને તેનો દૃઢ આશરો કરે છે અને તે થકી પંચવિષયની વાસના ટાલવાનો ઉપાય કરે છે, તે જ જ્ઞાની છે, એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १६३ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૪ વિષય:-નિશ્ચયાત્મક અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ ના ચૈત્ર વાદિ ૪ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રીગોલાળા મધ્યે ભક્ત કરસન

નથુને ઘેર ઉગમળેં ઘાર ઓરહાની ઓશરીમાં સુરશી ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં. અને મસ્તકે ગુલાબી રંગનો ફેંટો વાધ્યો હતો. અને પોતાના મુસારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવને એક નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે અને એક અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે, તેમાં જેને જ્યાં સુધી અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય ત્યાં સુધી તે અનંત પ્રકારના કલેશને પામે છે. જેમ કોઈકની મૂંઝી નઠારી સ્ત્રી હોય તે પોતાના પતિને અનંત પ્રકારે કરીને પદાર્થ સારુ દુઃખ દીધા કરે અને કોઈ વસ્તુ થકી તૃપ્તિ પામે નહીં અને જાતાં-પીતાં રાત-દિવસ ‘આ પદાર્થ લાવો અને આ પદાર્થ લાવો’ એમ ને એમ કલ્પાંત કર્યા કરે અને પુરુષને સુખ આવવા દે નહીં. તેમ જેની અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય તેને પણ પંચવિષયની વાસનાએ કરીને અનંત પદાર્થની કલ્પના કર્યા કરે છે અને તે થકી જીવને અધર્મને માર્ગે ચલાવીને મહા કપ્ટને પમાડે છે અને જન્મમૃત્યુને વારંવાર ભોગવાવે છે.

—અને જેને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય તે તેના જીવને અતિશય સુખની પમાડનારી છે. જેમ પતિવ્રતા સ્ત્રી હોય તે પોતાના પતિની રૂઢી રીતે સેવા કરે અને તેના પતિની જેમ આજ્ઞા હોય તેમ ક્રિયા કરે પણ તેના પતિનું વચન લેશમાત્ર લોપે નહીં. તેમ જેની નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય તે તો જીવનું જેમ હીત થાય તેવી રીતે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ સંવંધી નિશ્ચય કરે છે અને જેવી રીતે આત્માનું રૂઢું થાય એવા પંચવિષયના ત્યાગપણાના નિશ્ચય કરીને જીવને નિર્વાસનિક કરે છે અને મહા સુખને પમાડે છે. અને જેને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે અને તેને જ ભગવાનની આજ્ઞા દૃઢપણે પલાય છે.

માટે જેને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થાય છે તેને જ અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે. અને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થવી તે પળ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તે ભગવાનના સાધુ તેની સેવા અને તેનું દર્શન અને તેનો અંતરમાં ગુણ લેવો અને તેનો સમાગમ કરવો, તેણે કરીને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થાય છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના દ્રોહ વડે કરીને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થઈ જાય છે. માટે જેને પોતાના આત્માનું રૂઢું કરવું હોય તેને તો સાવધાન થઈને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિનો ત્યાગ કરીને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ રાખીને દૃઢપણે અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરીને ધર્મમાં દૃઢ વર્તવું અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થાય તેવા સંગનો અને તેવા સ્વભાવનો ત્યાગ કરવો, તો તેના જીવનો સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થાય છે એમાં કોઈ સંશય નથી.”

પ્રશ્ન:-પછી ગામ વરલના મટ લક્ષ્મીરામે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ભક્તિનું શું રૂપ છે ? તે કહો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “લ્યો એનો ઉત્તર કરીએ જે ધર્મનું રૂપ તો એ છે જે ભગવાનની આજ્ઞા દૃઢપણે પાઠવી અને તે આજ્ઞા કોઈ દેશકાળે પણ લેશમાત્ર લોપાય નહીં એવી રીતે વર્તે તેનું નામ ધર્મ કહેવાય છે. અને જ્ઞાનનું એ રૂપ છે જે ત્રણ દેહ અને ત્રણ અવસ્થા અને ત્રણ ગુણ તે થકી નોંખો એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું. તે આત્મા કેવો છે ? તો અચ્છેદ, અભેદ, સુખરૂપ, સત્તારૂપ, અવિનાશી એવો છે, એમ જાણીને વર્ણાશ્રમ, નાતજાત તેના માનને મૂકીને સુખદુઃખ માન-અપમાન તેને વિષે સમભાવ રાખવો તેનું નામ જ્ઞાન છે.

—અને વૈરાગ્યનું રૂપ એ છે જે ભગવાનની મૂર્તિ વિના પીંડ, બ્રહ્માંડાદિક પ્રકૃતિનું કાર્ય માત્ર તેને વિષે અત્યંત અરુચિ વર્તે કહેતાં તેને વિષે વૈરભાવ વર્તે અને માયિક સુખ માત્રને કાગવિટ્ટા તુલ્ય જાણે તેને વૈરાગ્ય

કહીએ. અને ભક્તિનું રૂપ એ છે જે પોતાના આત્માને બ્રહ્મરૂપ માનીને કહેતાં બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને વિષે માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત જે અત્યંત સ્નેહ તેને પરાભક્તિ કહીએ. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે નિષ્કામભાવે દેહે કરીને નવધાભક્તિ કરે છે અને જે પરાભક્તિને પામે છે તે પણ પરાભક્તિ છે. અને જે પરોક્ષપણે ભગવાન પ્રગટ ન હોય અને નિષ્કામભાવે નવધાભક્તિ કરે છે તેને સાધનભક્તિ કહીએ. તે એવી રીતે સાધનભક્તિ કરતાં કરતાં પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને મળે છે અને પછી તે પરાભક્તિને પામે છે ત્યારે જ તેનો આત્મિક મોક્ષ થાય છે.

માટે જેને નિષ્કામભાવે અનંત જન્મ થયા પરોક્ષપણે સાધનભક્તિ કરી હશે તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંબંધ થાય છે અને તે જ પરાભક્તિને પામે છે, પણ તે વિના સકામભાવ રાખીને સૂઝે ઇટલી ભક્તિ કરે તો પણ તેને પ્રત્યક્ષને વિષે પરાભક્તિ થાય નહીં. તે સારુ નિષ્કામભાવે પોતાના આત્માના કલ્યાણને અર્થે અમારી અને મારા સંતની સેવા કરવી એજ પરાભક્તિ છે અને એને કાંઈ કરવું રહેતું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६४ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૫ વિષય :—સત્પુરુષ થકી જ શાસ્ત્ર સવચ્છાં સમજાય છે

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૧ ના અપાડ વાદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્ત્રીમાને ઘેર ઉગમણેવાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકીયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આમૂષણો સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યા હતા. કકુંનો ચાંદલો

કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સંતમંડલ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંઘ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ પોતાના સર્વે ભક્તજન પ્રત્યે કૃપા કરીને વોલ્યા જે “શાસ્ત્ર સર્વે છે તે તો ભગવાનના સ્વરૂપને ઓળખવા સારુ સત્પુરુષે કર્યા છે તથા જીવને પંચવિધની વાસના ટલાવવા સારુ કર્યા છે. પણ તેમાં જે સત્પુરુષના સંગી છે તે શાસ્ત્રને સવલાં સમજે છે અને જે અસત્પુરુષના સંગી છે તે શાસ્ત્રને અવલાં સમજે છે. અને શાસ્ત્ર તો સર્વે એક રીતના સરખાં અને સુખ-દાયી છે; તે સવલાં સમજે છે તેને મહા સુખ થાય છે અને જે શાસ્ત્રને અવલાં સમજે છે તેને મહા દુઃખ થાય છે.

જેમ પૃથ્વી અને જલ તો એક સરખાં હોય પણ તેમાં જેવું વીજ વાવે તે પ્રમાણે તેની વૃદ્ધિ થાય છે, તે મીંડાનું વીજ હોય અને તેને પૃથ્વી, જલાદિકનો જોગ થાય ત્યારે તેમાંથી મીંડાનો છોડ થાય, તે પ્રથમ તો વહુ વૃદ્ધિ પામતો જણાય પણ અંતે ઢીંચળ જેટલે થઈને વે માસ થાય ત્યારે તે સૂકાઈ જાય છે; તે એમાં પૃથ્વી, જલ તો સંપૂર્ણ હતાં અને વૃદ્ધિ કરતાં હતાં પણ મીંડાનું વીજ જ એવું નકારું હતું માટે નાશ પામી ગયું. અને વડનું વીજ હોય અને તેને પૃથ્વી, જલાદિકનો જોગ થાય ત્યારે તેમાંથી મોટો વડ થાય છે અને તે વડ હજારો વર્ષ સુધી રહે છે અને તેની છાયામાં અનંત જીવ સુખી થાય છે. અને વળી એક શેરડીનું વીજ છે અને તેને પૃથ્વી, જલાદિકનો જોગ થાય ત્યારે તેમાંથી મીઠી શેરડી થઈને તેનો ગોળ, શાંડ, સાકર આદિક સુખદાયી રસ નીપજે છે. અને જો શીંગડીયા વહનાગનું વીજ હોય અને તેને પૃથ્વી, જલાદિકનો જોગ થાય ત્યારે તેમાંથી શેર નીપજે છે અને તેને જે ખાય તેના પ્રાણ જાય

છે. અને પૃથ્વી, જલ તો સર્વેમાં સરખાં હતા પણ જેવું જે વીજ હતું તેવું તેમાંથી ફલ થાય છે.

તેમ સત્શાસ્ત્ર તો સરખાં અને સુખદાયી છે. પણ જેવા જેવા પુરુષના સંગરૂપી વીજ પડે છે. તે પ્રમાણે તે જીવને સુખદુઃખરૂપી ફલ થાય છે. તેમાં અસત્પુરુષના મુખ થકી શાસ્ત્રને સાંભળે છે તેને દુઃખરૂપ ફલ થાય છે અને જે સત્પુરુષ થકી શાસ્ત્રને સાંભળે છે તેને સુખરૂપ અને અવિનાશી ફલ થાય છે. તેમાં સત્પુરુષના સંગી શાસ્ત્રને કેમ સમજે છે અને અસત્પુરુષના સંગી કેમ સમજે છે ? તો જીવને, જન્મ, મરણ, ગર્ભ-વાસ અને ચોરાશીનાં મહાકષ્ટ છે તેને ટાલવાને અર્થે અને જીવને સુખિયા કરવા સારુ શાસ્ત્રમાં ભગવાનનું સ્વરૂપ જણાવ્યું છે કેમકે ભગવાનના સ્વરૂપને જીવ જાણતો નથી એજ જીવને જન્મ, મરણ અને ગર્ભવાસનું કારણ છે.

તે ભગવાન કેવા છે ? તો અપાર મહિમાવાળા છે અને તે ભગવાનના એક એક રોમ પ્રત્યે કોટાનકોટિ સૂર્યના જેવો પ્રકાશ છે તે જેમ આંખના અંધારાને સૂર્ય ટાળે છે, તેમ જીવના અજ્ઞાનરૂપી અંધારાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન ટાળે છે. તે જેમ સૂર્ય આંખના અંધારાને ટાળે છે પણ જેની આંખને પડલ વઢીને વિકારવાન થઈ ગઈ હોય તેને સૂર્યનો પ્રકાશ જણાતો નથી અને તેને અંધારું પણ ટલતું નથી. અને જેની આંખ નિર્વિકારી હોય તેને સૂર્યનો પ્રકાશ જણાય છે અને તેને અંધારું ટલી જાય છે. તેણે કોટી સૂર્યના કરતાં અપાર પ્રકાશવાન એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે જીવોના અજ્ઞાનરૂપી અંધારાને ટાલવા સારુ પ્રગટ થાય છે. પણ જેને અસત્પુરુષને સંગે કરીને કામ, લોભાદિક વિકાર જીવમાં વૃદ્ધિ પામ્યો હોય તે જીવના જાણ્યામાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું સ્વરૂપ આવતું નથી. અને જે જીવ સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને તે થકી જ્ઞાન પાસીને

કામ, લોભાદિક વિકારને ટાળીને શુદ્ધ થયા હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું સ્વરૂપ અપાર મહિમા તે જ પ્રતાપ ગુણ અને ऐश्वर्य સહિત સાક્ષાત્કાર ભાસે છે. અને તેને માયાના અંધારરૂપ જે પંચવિપયની વાસના તે ટળી જાય છે અને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાશીનાં જે મહા દુઃખ તે સર્વે નાશ પામી જાય છે. અને તે જીવ બ્રહ્મરૂપ થઈને અપાર સુખના સાગરરૂપ એવું જે અક્ષરધામ તેને પામે છે.

માટે સત્પુરુષ જીવોની ઉપર કૃપા કરીને કામાદિક દોષને ટાળવા સારુ શાસ્ત્રમાં તેનો ઉપદેશ લખી ગયા છે. માટે તે શાસ્ત્ર પ્રમાણે જે વર્તે છે તેના વિકાર ટળી જાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઢાયાય છે. અને જેને અસત્પુરુષનો સંગ થઈ જાય છે તેને શાસ્ત્ર અવઢાં સમજાય છે અને તેને કામાદિક વિકાર વૃદ્ધિ પામે છે.

હવે તે શાસ્ત્રમાં સત્પુરુષે કામરૂપી દોષ ટાળવા સારુ નિયમ કહ્યા છે જે ગૃહસ્થ હોય તેણે પરસ્ત્રીનો સંગ કરવો નહીં અને પોતાની મા, વહેન અને દીકરી તે જુવાન અવસ્થા વાળી હોય તો તેની સંગાતે આફતકાળ પડ્યા વિના એકલા બે જણાંને એકાંતમાં રહેવું નહીં. અને જે ત્યાગી હોય તેણે સ્ત્રી માત્રનો અષ્ટ પ્રકારે ત્યાગ કરવો. એવી રીતે નિયમને દૃઢ કરીને રાખે તો તેને કામરૂપી દોષ ટળી જાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે.

—અને જે તે નિયમને ચૂકે છે તેનું મન ભ્રષ્ટ થાય છે. તે નારદે ત્યાગીનો ધર્મ ચૂકીને રાજાની કન્યાનો હાથ જોયો તો મન ભ્રષ્ટ થયું અને ફજેતી થઈ. અને શિવજીએ મોહની સ્વરૂપ જોયું તો વીર્યપાત થયો અને યોગમાર્ગમાંથી પડી ગયા. અને બ્રહ્માએ તેની દીકરી જુવાન અવસ્થાવાળીનું એકાંતમાં મોઢું જોયું તો મન વિકારને પામ્યું અને તેની પણ મોટી ફજેતી થઈ. એવી રીતે નિયમ ચૂકે છે તેનું મન ભ્રષ્ટ થાય છે

અને જે નિયમ રાખે છે તેના કામાદિક દોષ ટળી જાય છે, એમ સમજીને સત્પુરુષના સંગી છે તે શાસ્ત્રમાં જે જે નિયમ કહ્યા હોય તેને દૃઢ કરીને પાળે છે અને કામની વાસનાનો ત્યાગ કરે છે. અને તેનું તે શાસ્ત્ર જો અસત્પુરુષ પાસેથી સાંભળે છે ત્યારે તે અસત્પુરુષ કેમ સમજાવે છે ? તો કહેશે કે શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું જે મોટા મોટા નારદ, શિવ, બ્રહ્મા જેવા તે પણ જો કામને જીતવા ગયા તો ઊલટી તેની ફજેતી થઈ, માટે કામ તો કોઈથી જીતાય નહીં. એમ પાપી એવા જે અસત્પુરુષ તે પોતાના શિષ્યોને અવલું સમજાવીને પોતે પણ નિઃશંક થઈને કામ ભોગવે છે અને તેના શિષ્યોને કામ ભોગવાવે છે અને તે ગુરુ અને શિષ્ય વેચ નારકી થાય છે.

અને વળી પાપી છે તે કેમ અવલું સમજાવે છે ? તો શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કૃપા કરીને ગોપીયોનો કામરૂપી દોષ ટાળવાને અર્થે અને તેના મનની વૃત્તિયો પોતાને વિષે જોડાવીને બ્રહ્મરૂપ કરવા સારુ ભગવાન ગોપીયો સાથે રાસ રમ્યા છે અને પોતે ઉર્ધ્વ કહેતાં બ્રહ્મચારી રહ્યા અને કામનો મદ ઉતાર્યો અને ગોપીયોને પણ નિષ્કામી કરી મૂકીયો, તે મર્મને તો સત્પુરુષ સમજે છે. અને જે અસત્પુરુષ છે તે તો એવા મહા નિષ્કામી અને કૃપાના સિંધુ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેને વિષે કામરૂપી દોષ પરઠે છે અને તે પ્રમાણે પોતે પણ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો ભેગા થઈને રાસ રમે છે અને વ્યભિચાર કરે છે. અને તે પાપી અસત્પુરુષ એમ કહે જે ભગવાન પણ સ્ત્રી સાથે રમ્યા છે તો આપણે શું છે ? એમ કહીને પોતે મૂંઢાં કર્મ કરે છે અને વીજાને મૂંઢાં કર્મ કરાવે છે અને તે પાપે કરીને ઘોર નરકમાં જાય છે.

અને વળી ભગવાને વાલ્મીરાજાનો લોભ કાઢવા સારુ અને તેને અવિનાશી સુખ પમાડવાને અર્થે ભગવાને કૃપા કરીને પોતે વામનજીનું

રૂપ ધારણ કરીને વઢિરાજાને યાચીને તેનું સર્વસ્વ લઈ લીધું અને વઢિરાજાને નિર્લોભી કરીને પોતાના અવિનાશી સુખને પમાડ્યા. તે વાતને તો સત્પુરુષ સમજે છે જે ભગવાન તો અતિ કૃપાલુ છે તે વઢિરાજાનો ફક્ત લોભ ટાઢવા સારુ જ સર્વસ્વ લીધું છે અને પોતે તો પૂર્ણકામ છે અને લક્ષ્મીના તો પોતે સ્વામી છે અને સુખના સાગર છે. તે પોતાના સુખમાંથી એક સઠી ભરીને પ્રકૃતિપુરુષને સુખ આપ્યું તો તેણે કરીને પ્રકૃતિપુરુષ અનંતકોટી બ્રહ્માંડ સર્જવાની શક્તિને પામ્યો છે, અને તેના લેશ સુખે કરીને અનંતકોટી બ્રહ્માંડના દેવ, બ્રહ્માદિક તથા રાજા, મનુષ્ય પશુ, પક્ષી આદિક સર્વે જીવ તે સુખે કરીને સુખિયા થયા છે, એવા જે અપરિમિત સુખના ધામ ભગવાન તે તુચ્છ જેવું જે વઢિરાજાનું રાજ્ય તેમાં શું લોભાય ? ન જ લોભાય. એમ સત્પુરુષ અને સત્પુરુષના શિષ્ય છે તે સમજે છે અને એમ સમજીને પોતે લોભનો ત્યાગ કરે છે અને સંસાર થકી વૈરાગ્યને પામીને ભગવાન અને તેના સંતમાં પ્રીતિ કરે છે.

—અને એવી રીતની ભગવાનની કૃપાને ન જાણતા એવા જે અસત્પુરુષ તે ભગવાનને વિષે લોભરૂપી દોષ પરટે છે અને પોતાના શિષ્યોને કહે જે ‘સાંભલો માર્દ ! ભગવાનને પણ લોભ છે, તે વઢિરાજાનું સર્વસ્વ લઈ લીધું તો આપણે તો લોભ હોય જ તો !’ એમ સમજીને દ્રવ્યાદિક પદાર્થને વિષે મહા લોહુપ વર્ત્યા કરે છે અને મરીને ઘોર નરકમાં જાય છે.

—અને વઢી ભક્તજન ભાવે કરીને સારાં સારાં ભોજન ભગવાનને જમાડે છે તેને કૃપા કરીને પોતાના ભક્તના સ્વાદરૂપી દોષને ટાઢવાને અર્થે થાઢને જમે છે અને તે ભક્તને નિર્વાસનિક કરીને અવિનાશી સુખને પમાડે છે. એવી રીતે ભગવાનની કૃપાને સત્પુરુષ જાણે છે અને એમ સમજે છે જે લક્ષ્મી આદિક કોટી શક્તિયો તે ભગવાનની સેવામાં હાજર ડભીયો છે તો પણ તેની સેવાનો ત્યાગ કરીને અલ્પ એવા જે

મુમુક્ષુ જીવ તેની સેવાને કૃપા કરીને તેનો ભાવ જોઈને ગ્રહણ કરે છે અને પોતે તો સદાય પૂર્ણકામ છે. અને ભગવાનને તો આલોકનું સારું-નરસું પદાર્થ દૃષ્ટિમાં નથી પણ ભગવાન તો કેવલ એક ભાવના ભોગી છે, તે સુદામાના તાંદુલ, વિદુરની ભાજી અને મીલડીના વોર તેનો ભાવ હતો તો તે ભગવાન જમ્યા અને તેને પોતાનું અવિનાશી ધામ આપ્યું, એવો જે ભગવાનનો મોટો ઉપકાર અને ભગવાનની દયા તેને અસત્પુરુષ તે નથી જાણતા અને તે તો શાસ્ત્રને સાંભળીને તેના અવલ્લા અર્થ કરે છે જે ભગવાનને પણ સારું સારું ટાવા જોઈએ છીએ, તો આપણે સ્વાદ કેમ તજાય ? એવી રીતે અવલું સમજીને વિષ્ટાના કીડાની પેટે રસા સ્વાદને વિપે લોહુપ થઈ રહે છે.

અને વળી ભક્તજન પોતાના કલ્યાણને અર્થે ભગવાનને ભાવે કરીને વસ્ત્ર ધોરેણાં પુષ્પના હાર ધારણ કરે છે તેનો ભાવ અને ભક્તિ જોઈને તેને અવિનાશી સુખ આપવા સારું અંગીકાર કરે છે, તથા કોઈ હરિભક્ત હેતે કરીને ભગવાનના ચરણારવિંદ ચાંપે છે તથા પૂજા કરે છે, इत्यादिक જે જે નિષ્કામભાવે સેવા કરે છે તેને ભગવાન કૃપા કરીને ગ્રહણ કરે છે; તે પ્રમાણે શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને અસત્પુરુષ અવલું સમજે છે જે ભગવાનને પણ દેહમાં સ્નેહ છે માટે દેહની સેવા કરાવે છે. એમ સમજીને અસત્પુરુષ પોતે પણ દેહમાં આસક્ત થઈને રાત દહાડો દેહનું જતન કર્યા કરે છે અને મહા હેરાન થાય છે. અને જીવોને અનંત જન્મની વાસના વલગી છે તે તેને મુકાવવા સારું ભગવાન પોતાના આશ્રિતોને કઠળ વચને કરીને ઉપદેશ આપે છે. અને જીવ માયાની જાલમાં લુબ્ધ થઈ રહ્યો છે તેને મુકાવવાને તો એક ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક સંત સમર્થ છે. તે સામ, દામ, દંડ અને ભેદે કરીને જે રીતે જીવની માયા ટલે તેવો ઉપદેશ આપીને જીવને મુક્ત કરે છે.

જેમ રોગી હોય તેનો રોગ જે જે ઔષધે કરીને મટે તેવાં તેવાં કઢવાં ઔષધ વૈદ પાય છે, તેમ સત્પુરુષ કઠળ વચને કરીને ઉપદેશ આપે છે તેને સાંભળીનેજે અસત્પુરુષ છે તે ભગવાન અને તેના સંતને વિષે માન તથા ક્રોધરૂપી દોષ પરટે છે. તથા ‘અસુરોને ભગવાને માર્યા’ એવું શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને અસત્પુરુષ એમ સમજે છે જે ભગવાનને પળ માન અને ક્રોધ છે, તો આપણે માન અને ક્રોધ તે કેમ ટલે ? એમ સમજીને ડલટા માની અને ક્રોધી અતિશય થાય છે.

અને જે સત્પુરુષ અને તેના શિષ્ય છે તે તો ભગવાનના ચરિત્રને શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને તે ચરિત્રને દિવ્ય અને અલૌકિક અને પરમ ઉપ-કાર્યરૂપ જાણે છે અને તે ચરિત્રને સાંભળીને માયામાંથી અતિશય વૈરાગ પામીને ભગવાનમાં દૃઢ પ્રીતિ કરે છે અને દેહથી નોત્રો પોતાના આત્માને જાણીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ કરીને અભયપદ એવું જે અક્ષરધામ તેને પામે છે. અને જે અસત્પુરુષ અને તેના શિષ્ય છે તે શાસ્ત્રને સાંભળીને ડલટા વિષયી થઈને નરકમાં જાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માનો મોક્ષ કરવાની ઇચ્છા હોય તેણે અસત્પુરુષના મુખ થકી શાસ્ત્ર સાંભળવા નહીં અને તેનો સંગ પણ કોઈ દહાડે કરવો નહીં. અને તે સત્પુરુષ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેના મુખ થકી શાસ્ત્ર સાંભળવા અને તેનો નિત્ય પ્રત્યે સમાગમ કરવો તો તે થકી જીવને માયાના પડલ ટલી જાય છે અને તેને ભગવાનનું સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર જણાય છે અને તે જીવનો મોક્ષ થાય છે.”

॥ ઇતિ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૫ સમાપ્ત ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૬ વિષય :-ચંચળને શાન્ત અને શાન્તને ચંચળ કેમ થવાય ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ના અષાઢ વદિ ૫ને દિવસ મહારાજશ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપળી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્ત્રીમાને ઘેર ઉગમણે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયા નસાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર શોભી રહ્યા હતા. પાઘમાં ફૂલના તોરા બે કોરે લટકતા હતા અને બે કાન ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. હાથને વિષે વાજુબંધ અને ગજરા વાંધ્યા હતા અને લલાટને વિષે કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. જમણા હસ્તકમળને વિષે રૂમાલ ધારણ કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :-પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! જેનો ચંચળ સ્વભાવ હોય તેને શાન્ત કેમ થવાય અને જે અતિશય શાન્ત હોય તેને ચંચળ કેમ થવાય ? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ચંચળને શાન્ત થવાનો તો એ ઉપાય છે જે પોતાને આત્મારૂપ માનીને ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને ભગવાનની અલંકાર સ્મૃતિ રાખવી, એ રીતે ભગવાનનું ધ્યાન અને સ્મૃતિ રાખવાનો અભ્યાસ કરે તો ચંચળ હોય તે શાન્ત થાય છે. અને શાન્તને ચંચળ થવું હોય તેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો મહિમા સમજવો અને તેની સેવા મન, કર્મ, વચને કરીને કરવી તો તેને ચંચળપણું આવે છે.” એમ ઉત્તર કરીને પછી મહારાજ બોલ્યા જે “હવે અમે તમને સર્વેને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ ભગવાનના ભક્ત હોય તેણે જપ, તપ, વ્રત, ધર્મ,

જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિક સર્વે સાધન કરીને પછી છેલ્લી વારે શું કરવું? અને શું પામવું?” પછી તેનો ઉત્તર કોઈથી યથાર્થ થયો નહીં. પછી મહારાજ બોલ્યા જે “લ્યો અમે તેનો ઉત્તર કરીએ જે સર્વે સાધન કરીને અંતે ભગવાનના સ્વરૂપની અલંકાર સ્મૃતિ કરવી. તે ભાગવતમાં પણ કહ્યું છે જે—

एतवान् सांख्ययोगभ्यास स्वधर्म परिनिष्ठया ।

जन्म लाभः परः पुसामन्ते नारायण स्मृतिः ॥

અર્થ :—સાંખ્ય અને યોગ શાસ્ત્રે કરીને પોતાના ધર્મને વિષે નિષ્ઠા જે આસ્થા તે કરીને પુરુષ જે તેને જન્મનો લાભ શો? તો અંતે કહેતાં સર્વે સાધન કરીને શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપ થઈને મુક્તદશાને પામ્યાં હોય તેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં અલંકાર સ્મૃતિ રાખવી. અને એવો મુક્ત થાય છે તેને ભગવાનના સ્વરૂપની અલંકાર સ્મૃતિ રહે છે.

અને વળી જે ભગવાનના સ્વરૂપની અલંકાર સ્મૃતિ રાખવાનો નિત્ય અભ્યાસ કરે છે તે જ મહા મુક્ત થાય છે અને ભગવાનના સ્વરૂપની સ્મૃતિ પણ કોને રહે છે? તો જે આહાર શુદ્ધ કરે છે તેને અલંકાર સ્મૃતિ રહે છે. તે પણ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે—‘આહાર શુદ્ધે અંતઃકરણ શુદ્ધ અને અંતઃકરણ શુદ્ધે ધ્રુવાની સ્મૃતિ.’ અર્થ :—જે ઇન્દ્રિયોના આહાર શુદ્ધ કરવાથી અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે અને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે ત્યારે જ ભગવાનના સ્વરૂપની અલંકાર સ્મૃતિ રહે છે. માટે ભગવાનના ભક્ત હોય તેણે આહાર શુદ્ધ કરવો.

તે કેવી રીતે આહાર શુદ્ધ કરવો? તો કાને કરીને ભગવાનના શબ્દ સાંભળવા પણ અધર્મી, વિમુક્ત અને દુરાચારીના શબ્દ કાનમાં પેસવા દેવા નહીં. અને કોઈક દેશકાળે કરીને અધર્મીના શબ્દ સાંભળવા પડે તો જેમ કોઈક પોતાને મા, વહેન સામી ગાળો દે અને તે જેવું

વસમું લાગે અને તેને શત્રુ જેવો જાણીને તેની સાથે વેરભાવ થાય છે તેમ અધર્મી અને વિમુખના શબ્દને શત્રુરૂપ જાણીને તે શબ્દને અંતરમાં પેસવા દેવા નહીં. અને તે શબ્દે કરીને મનમાં હરખશોકને પામવું નહીં. અને આંખે કરીને ભગવાનના દર્શન હેતે કરીને કરવા અને વિમુખ અને અધર્મીના દર્શન ન કરવા. અને દેશકાળે અથવા જાણે અજાણે અધર્મી અને વિમુખના દર્શન થઈ જાય તો જેમ સડેલ કૂતરું કે વિષ્ણુનો ઢગલો દેખાય તેમ અધર્મીને દેખવા. અને ત્વચાણ કરીને ભગવાનનો હેતે કરીને સ્પર્શ કરવો અને વિમુખના સ્પર્શને કાળા સર્પ રૂપ જાણીને તેનો સ્પર્શ કરવો નહીં. અને રસનાણ કરીને ભગવાનની પ્રસાદી માહાત્મ્યે કરીને જમવી અને વિમુખ જીવનું પંટું ઝાલવું નહીં. ઇરીતે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને ભગવાનનો અખંડ સંબંધ રાખવો અને અધર્મી અને વિમુખના સંગનો સર્વે પ્રકારે ત્યાગ કરવો.

અને ઈવીરીતે સાવધાન થઈને જે વર્તે છે તેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે. અને તેને પંચવિપયની વાસના ટળી જાય છે. અને જેને વાસના ટળે છે તેને જ ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રહે છે. અને જેને ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રહેવા માંડી તે તો વાઈ અથવા ભાઈ, ત્યાગી અથવા ગૃહસ્થ સર્વે હરિભક્ત કરતાં ભગવાનનો મોટેરો ભક્ત છે. અને જેને ભગવાનની અખંડ સ્મૃતિ રહે છે તેને કાંઈ કરવું રહ્યું નથી અને તેને દર્શને કરીને તો અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર થાય છે. અને ઈવો અખંડ સ્મૃતિવાળો ભગવાનનો ભક્ત છે તે તો જે જે ધારે તે થાય છે.

જેમ ચિંતામણિ હોય તેમાંથી જે જે ચિંતવે તે થાય છે, તેમ ભગવાનની મૂર્તિ ચિંતામણિરૂપ છે તે જેના ઝરમાં ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રહેતી હોય તેના તો સંકલ્પ સત્ય થાય છે અને ઈવા ભક્ત તો જગતના આધાર રૂપ છે. અને તેનો મહિમા તો કહ્યામાં આવે એમ નથી. અને જેને ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રહે છે તેને તો

ભગવાનની સંપૂર્ણ સેવા કરી છે. અને તેનાં જપ, તપાદિક સર્વે સાધન પૂરાં થઈ રહ્યા છે. અને જે ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ છે તે તો અનંત પાપને તત્કાલ નાશ કરે એવી છે. અને જેને અખંડ સ્મૃતિ રહે છે તેને અંતરમાં આઠે પહોર આનંદના ફુવારા છુટ્યા કરે છે. અને એવો ભક્ત તો છત્તે દેહે, ભગવાનના ધામને પામી રહ્યો છે. તે કહ્યું છે જે-
'યા મતિઃ સા ગતિર્ભવેત્ ।' અર્થ:-જેની જેવી મતિ તેની તેવી ગતિ થાય છે. માટે જેને ભગવાનને વિષે અખંડ સ્મૃતિ રહે છે તેની ગતિ ભગવાનના ધામમાં થાય છે. માટે એવા ભક્તના આત્માના મોક્ષમાં લેશમાત્ર સંશય રહેતો નથી. અને જેને ભગવાનના સ્વરૂપની સ્મૃતિ રહેતી હોય તે તો સર્વે ભક્તમાં ઉત્તમ ભક્ત છે. અને એવા ભક્તના દર્શને કરીને તો અનંત જીવોનું કલ્યાણ થાય છે.

અને એવી ભગવાનની અખંડ સ્મૃતિ પળ ક્યારે રહે છે ? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તે ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત જેને મળે છે તેને જ ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રહે છે. પળ તે વિના જે વસ્તુ દીઠી ન હોય તેની સ્મૃતિ કેમ રહે ? ન જ રહે. માટે જેને પ્રગટ ભગવાન અને તેના સંતનો સંબંધ થાય છે તેને જ અખંડ સ્મૃતિ રહે છે અને તેના ભાગ્યનો પળ પાર નથી. કેમકે એવો પ્રગટ ભગવાન અને તેના સંત મળ્યાનો પ્રતાપ છે. તે પૂર્વે ગોપી, ગોવાલ્લદિક તથા રામાવતારમાં વાંદરાઓને ભગવાન પ્રગટ મળ્યા હતા તો તેને ભગવાનની અખંડ સ્મૃતિ રહેતી હતી. અને તે સર્વેનાં સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ ગયાં છે. માટે તે સમો આજ તમારે આવ્યો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી."

इति श्रीमुखसिद्धांत १६६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૭ વિષય :- મુક્ત, મુમુક્ષુ, વિષયી અને પામર પોતાના અને વીજાના દોષ કેમ દેખે ? અને પ્રગટ ભગવાનને કેવી રીતે ભજે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :- સંવત ૧૯૨૧ના અષાઢ વદિ ૬ને દિવસ માહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી પીંપળી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્ત્રીમાને ઘેર ડગમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયા નસાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. શ્વેત લેસ પહેયોં હતો અને ધોલું અંગરહું ધારણ કર્યું હતું. પીંળો બુઢાદાર રૂમાલનો ફેટો મસ્તકે વાંધ્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન :- પછી ધર્માનંદસ્વામીએ હરિભક્તને કહ્યું કે “તમે માંહોમાંહે પ્રશ્નોત્તર કરો.” ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “લ્યો અમે હરિભક્તને પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ. તેમાં પ્રથમ ગામ રોહીશાળાના ભગવાનજી લક્ષ્મીરામને પુછું છું જે જે મુક્ત હોય તે પોતાને વિષે દોષને કેમ દેખે છે ? અને તે વીજા જીવોને વિષે દોષને કેમ દેખે છે ? તેનો ઉત્તર કરો.”

પછી ભક્ત ભગવાનજી બોલ્યા જે “જે મુક્ત હોય તેને તો પોતાને વિષે એમ વર્તે જે ‘રહે મારે વિષે કોઈ દોષ પ્રવેશ કરે નહીં.’ એમ જાણીને ધર્મ નિયમને વિષે તથા સત્સાચની માર્યાદાને વિષે દૃઢપણે વર્તે છે અને પોતાના ઉપર ભગવાનની કૃપા થઈ છે તેને કરીને અદ્ભૂત આનંદમાં રહ્યો થકો પોતાને વિષે કોઈ દોષનો તથા કોઈ વિષયનો પ્રવેશ થવા દેતો નથી, તથા કોઈ વિષયનો સંબંધ પણ રાખતો નથી. અને દેહ નિર્વાહને અર્થે અન્ન વસ્ત્રાદિક અવશ્ય જોઈએ તેટલું ગ્રહણ કરે છે અને વીજા સર્વે પદાર્થનો ત્યાગ કરીને ભગવાનની જેમ આજ્ઞા હોય તે પ્રમાણે નિઃશંક થકો વર્તે છે અને પોતાને વિષે કોઈ દોષ માત્ર નથી. અને વીજાને વિષે જેને જેટલો દોષ હોય તેને યથાર્થ જાણે છે અને

તેની ઉપર દયા કરીને તેના દોષને ટાલવાના ઉપાય કરે. એવી રીતે મુક્ત વર્તે છે.”

પ્રશ્ન :—પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ ઠીક ઉત્તર કર્યો. અને હવે કરશનસંગજીને પૂછીએ છીએ જે મુમુક્ષુ જીવ હોય તે કેવી રીતે પોતાને વિષે દોષને દેખે ? અને વીજાને વિષે દોષને કેમ દેખે ? તે કહો.” પછી કરશનસંગજીએ ઉત્તર કરવા માંડ્યો પણ થયો નહીં. પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ સાંભળો અમે ઉત્તર કરીએ જે જે મુમુક્ષુ હોય તેને એમ વર્તે છે જે પોતાને વિષે જે જે દોષ હોય તેને જાણીને તે દોષને ટાલવાના ઉપાયમાં મંડ્યો રહે અને સત્પુરુષે જે જે નિયમ આપ્યા હોય તેને દૃઢપણે પાળે અને પંચવિષયનો ત્યાગ કરવો પોતાને ગમે અને પંચવિષયના ત્યાગી એવા જે ભગવાનના સંત તેનો સમાગમ કર્યા કરે અને પોતાના દોષ ટાલવા સારુ ભગવાન અને ભગવાનના સંતની નિરંતર પ્રાર્થના કર્યા કરે અને ભગવાનના વીજા ભક્ત હોય તેને વિષે જે જે દોષ હોય તેને યથાર્થ જાણે અને તેને વિષે મિત્રભાવ રાખીને તેના દોષને ટાળે એવો ઉપાય કરે અને તેવો ઉપદેશ કરે અને તેનું હિત કરે પણ કોઈ ઉપર તેને ઈર્ષ્યા ન હોય એવી રીતે મુમુક્ષુને વર્તે. એનો એજ ઉત્તર છે.”

પ્રશ્ન :—પછી વઢી મહારાજે કાઠા ભક્તને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “ જે વિષયી જીવ હોય તે કેવી રીતે પોતાને વિષે દોષને દેખે અને વીજાને વિષે દોષને કેમ દેખે ? તે કહો.” પછી તેનો ઉત્તર કાઠા ભક્તને આવડ્યો નહીં. પછી મહારાજે ઉઝર કર્યો જે “ જે વિષયી જીવ હોય તેને નિયમમાં રહીને વિષય ભોગવવા ઉપર પ્રીતિ હોય અને પોતાને વિષે દોષ હોય તેને દેખે નહીં અને વીજાને વિષે જે જે દોષ હોય તેને દેખે. અને તેના દોષને ઈર્ષા કરીને કહી દેખાડીને તેની ફજેતી કરે છે. એવી રીતે વિષયી જીવને વર્તે છે.”

પ્રશ્ન :—પછી લવજી ભક્તને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “જે પામર જીવ હોય તે કેવી રીતે પોતાને વિષે દોષને દેખે ? અને વીજાને વિષે કેમ દેખે ?” પછી તેનો ઉત્તર લવજી ભક્તને આવડ્યો નહીં. પછી મહારાજે ઉત્તર કર્યો જે “જે પામર જીવ હોય તે તો પોતાને વિષે કોઈ દોષને દેખે નહીં અને વીજાને વિષે પણ દોષને દેખતો નથી અને કોઈક વીજાના દોષને કહે અને તે દોષ તેમાં હોય તો પણ જે પામર હોય તે એમ કહે જે ‘ભાઈ ! આપણે કોઈના દોષ કહેવા નહીં.’ તે શા સારુ એમ કહે છે ? તો પોતામાં સર્વે દોષ ભર્યા હોય માટે પોતાના દોષ ઉઘાડા થાય તે સારુ એમ કહે જે ‘કોઈના દોષ જોવા નહીં.’ એવું જે વર્તતું હોય તેને પામર જીવ જાણવો.”

એવી રીતે ચારે પ્રશ્નનું સમાધાન કરીને વઢી મહારાજ વોલ્યા જે “ચારે જળાને વીજા ચાર પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે જેમુક્ત હોય તે ભગવાનનો મહિમા કેવો સમજે છે ? અને મુમુક્ષુ હોય તે ભગવાનનો મહિમા કેવો જાણે છે ? અને વિપયી જીવ હોય તે ભગવાનને કેવા જાણે છે ? અને પામર જીવ હોય તે ભગવાનને કેવા જાણે છે ? તે કહો.” પછી તેનો ઉત્તર હરિભક્તે કરવા માંડ્યો પણ થયો નહીં. પછી મહારાજે તેનો ઉત્તર કર્યો જે “મુક્ત છે તે તો એમ સમજે છે જે પોતાને મળ્યા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે જે જે લીલાચરિત્ર કરે તેને દિવ્ય અને અલૌકિક જાણે છે. તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન સમર્થપણે વર્તે અથવા અસમર્થપણે વર્તે તો પણ તેને લેશમાત્ર સંશય થાય નહીં અને સદાય અઘંડ આનંદમાં વર્ત્યા કરે અને તે સર્વે લીલાચરિત્રને ગાઈ-સાંભળીને પરમ આનંદ પામે. અને એમ સમજે જે ‘પ્રત્યક્ષ ભગવાન છે તે જ સર્વેના કર્તા હર્તા છે માટે જે જે થાય છે તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઇચ્છા પ્રમાણે થાય છે,’ એમ જાણીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની દૃઢ ઉપાસના ભક્તિ, સેવા, સ્મરણ, ધ્યાન કર્યા કરે છે. એવી રીતે મુક્તને

પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે સદાય અલૌકિકભાવ રહે છે.

અને જે જે મુમુક્ષુ છે તેને પણ તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સર્વે ચરિત્ર, લીલાને વિષે અલૌકિકભાવ અને દિવ્યભાવ વર્ત્યા કરે અને ભગવાનનું સમર્થપણું અને અસમર્થપણું અને કોઈની નિંદા-સ્તુતિપણું તેને વિષે પણ તેને સમભાવ રહે. અને તેમાં હરખશોકને પામતો નથી પણ તેને કોઈ દિવસ ભગવાન તે ભક્તની દૃઢતા જોવા સારુ અને પોતાની ઇચ્છા કરીને અતિશય મૂંઝો દેશકાઠ દેખાડે ત્યારે મુમુક્ષુને લગારેક મનમાં સંશય થાય. જેમ સીતાનું હરણ થયું અને રામચંદ્રજી સીતા સારુ રોવા લાગ્યા ત્યારે સતીને સંશય થયો, તેમ મુમુક્ષુને ઇવાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનના મનુષ્યચરિત્ર જોઈને સંશય થાય. પછી તે સંશયને મુક્ત સંતનો સમાગમ કરીને ટાઢી નાલે. ઇવી રીતે મુમુક્ષુને વર્તે છે.

અને જે વિષયી ભક્ત હોય તેને તો એમ વર્તે છે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉત્કૃષ્ટતા દેખે ત્યારે ઘણો આનંદ પામે અને ઘણા મનુષ્ય પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરે તથા પૂજા પધરામણી થાય તથા ભારે ભારે વસ્ત્ર ઘરેણાં ધારણ કરે ત્યારે તે વિષયી ભક્ત હોય તે ઘણો આનંદ પામે. અને જ્યારે ભગવાન મનુષ્યચરિત્ર કરે અને કોઈ માણસ નિંદા કરે અથવા ભગવાન કોઈક થકી નાસે. જેમ શ્રીકૃષ્ણ જરાસંઘ થકી નાસીને દ્વારકામાં ગયા, તેમ કોઈક સમે નાશો, તથા કોઈક ભગવાનને માનતા હોય તે માનતા આઢસી જાય ત્યારે વિષયી ભક્ત હોય તે મોઢો પઢી જાય અને એમ કહે જે ‘ભગવાન આમ સીદ કરતા હશે ?’ એમ સંશય કરે. અને તેને મોટા સંત જ્ઞાન આપે તો પણ તે વિષયીને સંશય ટઢે નહીં. અને વઢી જ્યારે ભગવાન પોતાની ઇચ્છા કરીને સારો દેશકાઠ વર્તાવે ત્યારે વિષયી ભક્ત પાઢો આનંદ પામે. ઇવી રીતે વિષયીને વર્તે છે.”

એમ ઉત્તર કરીને પછી વોલ્યા જે “પામર ભક્ત હોય તે ભગવાનને

કેમ ભજે છે ? તેનો ઉત્તર લવજી ભક્ત કરશે.” પછી લવજી ભક્તે કહ્યું જે “પામર હોય તેને તો એમ વર્તે જે ઘણાક મનુષ્ય એમ કહે જે ‘ભગવાન પ્રગટ થયા છે તે કલ્યાણ કરશે.’ ત્યારે તે ભેગો પોતે પણ એમ કહે જે ‘ભગવાન છે.’ એમ જાણીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરવા મંડી જાય. અને વઢી કોઈક એમ કહે જે ‘એ તો ભગવાન નથી ત્યારે પોતે મોઢો પડે અને એમ જાણે જે ‘ભગવાન નહીં હોય.’ એવો હોય તેને પામર જાણવો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ઠીક ઉત્તર કર્યો. અને આ ચારે પ્રશ્નના ઉત્તરને વિચારીને જોશો તો જેના જેવા ગુણ હશે તેવા તેના સાક્ષાત્કાર દેખાશે. જેમ દર્પણમાં મોઢું દેખાય છે તેમ આ વાર્તા દર્પણ જેવી છે તે જેના જેવા ગુણ હશે તેવા તેના સાક્ષાત્કાર દેખાશે. પછી પોતાને વિષે પામરના જેવા ગુણ જણાય તો તે ગુણનો ત્યાગ કરીને વિપયીના જેવા ગુણ શીખવા. અને વિપયીના જેવા ગુણ પોતાને વિષે જણાય તો તે ગુણનો ત્યાગ કરીને મુમુક્ષુના જેવા ગુણ શીખવા. અને પોતાને વિષે મુમુક્ષુના જેવા ગુણ જણાય તો તે ગુણનો ત્યાગ કરીને મુક્તના જેવા ગુણ શીખવા અને મુક્તના જેવા ગુણ પોતાને વિષે જણાય તો તે ગુણને દૃઢ કરીને રાખવા અને પોતાને કૃતાર્થ માનવું અને તેવા ગુણ વીજાને દયા કરીને આપવા. અને જેને મુક્તના જેવા ગુણ આવ્યા છે તે તો સર્વે સાધનના પારને પામી રહ્યો છે અને તેને સમાગમે કરીને તો અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર થાય છે.

માટે સાવધાન થઈને મુક્તના જેવા ગુણ શીખવા. તે એવા ગુણ કયારે આવે છે ? તો જે એવા મુક્તનો દૃઢ વિશ્વાસ રાખીને તેનો અર્થસમાગમ કરે તેને મુક્તના ગુણ આવે છે. માટે આ સમે ધર્માનંદસ્વામીનો તથા

અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીનો વિશ્વાસ રાખીને અખંડ સમાગમ કરે તો તત્કાલ મુક્ત થાય અને તેનું આત્યંતિક કલ્યાણ થાય.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६७ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૮ વિષય:—આસ્તિક-નાસ્તિકના ગુણ અને ત્રણ પ્રકારના સત્સંગીનાં લક્ષણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૧ ના અષાઢ વાદિ ૭ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણભગવાન ગામ શ્રી પીંપળી મધ્યે ભક્ત વીરજી લીમાને ઘેર ઉગમળે વાર મેડીની ઓશરીમાં ગાદીતક્રિયા નલાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં જાડ અને ગુલાવના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા. બે કાન ઉપર ગુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ લોસ્યા હતા અને લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને સંધ્યા આરતી થયા પછી પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી અને મશાલનો પ્રકાશ થઈ રહ્યો હતો.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ સર્વે સભા ઉપર કૃપાદષ્ટિ કરીને બોલ્યા જે “સર્વેને અમે પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે આસ્તિક હોય તેનાં કેવાં લક્ષણ હોય? અને નાસ્તિક હોય તેનાં કેવાં લક્ષણ હોય? અને અર્ધો નાસ્તિક હોય અને અર્ધો આસ્તિક હોય તેનાં કેવાં લક્ષણ હોય? તે કહો.”

પછી જેને જેમ આવડયું તેણે તેમ કહ્યું પણ યથાર્થ કોઈનાથી ઉત્તર થયો નહીં. પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સાંભળો અમે ઉત્તર કરીએ જે નાસ્તિક હોય તે તો એમ જાણે જે ‘આ જગતનો કર્તા જ કોઈ નથી અને જગત તો એની મેલે થાય છે, પણ કોઈ કર્તા નથી.’ એમ સમજે છે તેને અતિશય નાસ્તિક જાણવો. અને જે અર્ધો આસ્તિક અને અર્ધો નાસ્તિક હોય તે

એમ સમજે છે જે ‘આ જગતનો કર્તા તો કોઈક ભગવાન છે खरो, પણ અહીં આવતો નથી અને કોઈના જાણ્યામાં પણ આવતો નથી.’ એમ સમજે તેને અર્ધો આસ્તિક અને અર્ધો નાસ્તિક જાણવો.

—અને જે આસ્તિક હોય તે એમ જાણે છે જે ‘માયા પર અજન્મા, અકર્તા, નિર્ગુણ, સર્વકર્તા, સર્વકારણ, સર્વવ્યાપક, નિરાકાર, અંતરજામી અને જેના એક એક રોમને વિષે કોટાનકોટી સૂર્યના પ્રકાશને ઝાંખો કરે એવો તો જેનો પ્રકાશ છે એવા અક્ષરધામના અધિપતિ ભગવાન તે જ ભગવાન કૃપા કરીને અનંત કોટી જીવોનાં કલ્યાણ કરવાને અર્થે મનુષ્યાકૃત્તિનું ધારણ કરીને પૃથ્વી ઉપર પધારે છે. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કરે છે તેનું જ કલ્યાણ થાય છે અને તે જ ભગવાનનું કર્યું થાય છે. માટે મન, વાણીને પાર કહ્યા જે ભગવાન તે જ આ પ્રત્યક્ષ છે. અને સર્વવ્યાપક, અંતરજામી, નિર્ગુણ, કર્તા, અકર્તા, નિરાકાર, અદ્વૈત, પૂર્ણબ્રહ્મ એ આદિક અનંત દિવ્યગુણે સહિત એવા જે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ પરમાત્મા ભગવાન તે જ ભગવાન આ પ્રત્યક્ષ મને મળ્યા છે, પણ તે વિના વીજો કોઈ ભગવાન નથી અને વીજા કોઈનું કર્યું થતું નથી.’ એમ જે સમજે છે તેને અતિશય આસ્તિક જાણવો. અને જે એવો આસ્તિક હોય તેનો જ આત્મતિક મોક્ષ થાય છે અને તે જ અક્ષરધામને પામે છે. અને જે એવો આસ્તિક થયો છે તે તો સર્વે સાધનના પારને પામી રહ્યો છે અને તેને કાંઈ કરવું રહ્યું નથી.”

પ્રશ્ન:—એમ કહીને વઢી મહારાજ ચોલ્યા જે “લ્યો એક વીજું પ્રશ્ન પૂછું છું જે ભગવાનનો સત્સંગી હોય તેનાં કેવાં લક્ષણ છે અને સાધુનો સત્સંગી હોય તેના કેવા ગુણ હશે અને સત્સંગીનો સત્સંગી હોય તેનાં કેવાં લક્ષણ હોય? તે કહો.” પછી તેનો ઉત્તર પણ કોઈથી થયો નહીં, તે પોતે કયો જે “જે ભગવાનનો સત્સંગી હોય તેનાં આવાં લક્ષણ છે

જે તે એમ જાણે જે ‘સર્વકારણ, સર્વના આધાર અને દિવ્ય સ્વરૂપ એવા જે પરાત્પર ભગવાન તે જ ભગવાન આ પ્રત્યક્ષ મને મળ્યા છે’ એમ જાણીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે સર્વે પ્રકારે જોડાઈ જાય છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સર્વે ક્રિયાને વિષે દિવ્યભાવ દેખે છે અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની પાસે રહેવું ગમે છે અને તે પ્રત્યક્ષના જ દર્શન કરવાં ગમે અને પોતાને મળ્યા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનો જ સ્વભાવ ગમે અને તેનાં જે વચન તે અમૃત જેવાં લાગે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો જ સ્પર્શ કરવો સારો લાગે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન પોતાને જે આજ્ઞા કરે તેને સત્ય માનીને તે પ્રમાણે તત્કાલ કરવા માંડે, પણ તેમાં લેશમાત્ર સંશય કરે નહીં. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને હજારો મનુષ્ય માનતા હોય અથવા કોઈ માનતા ન હોય અને કોઈ આંગણે ઉભા રહેવા દેતા ન હોય, તો પણ તેનો જે પ્રેમ અને આનંદ તે લેશમાત્ર ઓછો થાય નહીં. અને ભગવાન જે જે લીલાચરિત્ર કરે છે તેને ગાઈ-સાંભળીને પરમ આનંદને પામે.’ એવો જે ભક્ત હોય તે ભગવાનનો સત્સંગી છે એમ જાણવું.

અને જે સાધુનો સત્સંગી હોય તેને ‘તપ, ત્યાગ કરવો, તથા ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યને વિષે વર્તવું તથા આત્મારૂપ થઈને ભગવાનનું ધ્યાન કરવું તથા તપ, ત્યાગાદિક લક્ષણે યુક્ત એવા જે સાધુ તેનો સંગ કરવો ગમે અને તેવા સાધુને વિષે તેને પ્રીતિ હોય અને પોતાને પણ સાધુ થવાનું મનમાં હોય પણ તેને ઇટલો સંકલ્પ રહે જે મહારાજ તો સાક્ષાત્કાર ભગવાન છે અને તેના ચરણારવિંદમાં જ અખંડ સુખ રહ્યું છે, માટે આપણે પણ સાધુ થવું. પણ વેક વધારે સાધુ થાય તો સાધુ થવું. પણ હમણાં ન થવું, કેમકે કદાપિ થોડાક સાધુ છે તે આલસી જાય કે ભગવાનની ઇચ્છા કરીને સાધુ સ્વધામમાં જાય તો આપણે ઠીક ન પડે.’ અને કદાપિ એવો સંકલ્પ કરતો કરતો સાધુ થાય અને તેવો દેશકાલ આવે તો તે

સાધુ પાછો આઠસી જાય. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય તો અડગ હોય પણ તે સાધુનો સત્સંગી જાણવો.

અને જે સત્સંગીનો સત્સંગી હોય તે અમારી પાસે આવતો હોય અને અમને ભગવાન જાણતો હોય તો પણ તે એમ કહે જે ‘અમારે વર્તમાન લેવા છે પણ અમારા દોસ્તાર પાંચ સાત જણા છે તે વર્તમાન લેશે ત્યારે મારે વર્તમાન લેવા છે.’ પછી પોતે તે દોસ્તારને વાતો કરીને અમારી પાસે તેડી આવે અને તેને વર્તમાન લેવડાવીને સત્સંગી કરે અને પોતે પણ સત્સંગી થાય. એવી રીતે ઘણાક સત્સંગી થાય ત્યારે તેને વધુ ઉલ્લાસ થાય અને કોઈક સત્સંગી આઠસી જાય ત્યારે તેને મનમાં શોક થાય. એવાં જેનાં લક્ષણ હોય તેને સત્સંગીનો સત્સંગી જાણવો.

માટે આ વાર્તાને વિચારી સર્વેને જોવું જે ‘આપણે તે ભગવાનના સત્સંગી છીએ કે સાધુના સત્સંગી છીએ કે સત્સંગીના સત્સંગી છીએ,’ એમ તપાસી જોવું. પછી જો પોતે ભગવાનના સત્સંગી થયા હોય તો પોતાનું મોટું ભાગ્ય માનવું. અને તેવા ગુણ પોતાને વિષે ન હોય અને સાધુના સત્સંગી હોઈએ કે સત્સંગીના સત્સંગી હોઈએ તો પોતાને વિષે ઘણી खोट જાણવી. અને એમ खोट જાણીને તે खोटને ટાળવાને અર્થે જે ભગવાનના સત્સંગી એવા જે સાધુ તથા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનો મન, કર્મ, વચને સમાગમ કરીને તે खोटને ટાળી નાખવી અને ભગવાનના સત્સંગી થવું. અને જે ભગવાનનો સત્સંગી થાય છે તે તો અક્ષરબ્રહ્મરૂપ થઈ રહ્યો છે અને તે તો ભગવાનને રહ્યાનું ધામ છે.

માટે એવા ભગવાનના સત્સંગી કરવા સારુ તો અમે પણ રાત દહાડો જ્ઞાન વાર્તાનો દાખડો કરીએ છીએ. અને તે સારુ તો કોઈકને વડીએ છીએ, કોઈકને કાઢી મૂકીએ છીએ, કોઈકથી રીસાઈએ છીએ, કોઈકને

હસીએ છીએ, કોઈકને માન આપીએ છીએ. આદિક સર્વે ભગવાનના સત્સંગી કરવા સારુ કરીએ છીએ. અને સર્વે સાધન કરીને તથા સર્વે જ્ઞાન સાંભળીને સર્વે સેવા કરીને ભગવાનના સત્સંગી થવું. અને જે ભગવાનનો સત્સંગી થયો છે તે સર્વોપરિ સુખને પામી રહ્યો છે. તે ભગવાનના સત્સંગી થવાનો શો ઉપાય છે ? તો ભગવાનના સત્સંગી થયા હોય એવા જે સંત પંચવિષયના ત્યાગી નિર્વાસનિક તેને સમાગમે કરીને ભગવાનના સત્સંગી થવાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १६८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૬૯ વિષય :- ચાર પ્રકારના જીવનાં લક્ષણ,
તેમની ગતિ, વગેરે ચાર પ્રશ્ન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ના અષાઢ વદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્થાપનાને ઘેર ડગમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયા નિલાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને કંઠમાં ગુલાવ અને જાઈના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યાં હતા. કાન ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યાં હતા અને લલાટને ત્રિપે કાકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને સંઘ્યા આરતી થયા પછી પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજ વોલ્યા જે “સાંભળો સર્વ સભાને અમે પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ તેનો ઉત્તર જેને આવડે તે કરજો. તે પ્રશ્ન એ છે જે કેટલાક મનુષ્ય છે તે જેવા તેવા ઉતરતા વિષયને ભોગવીને આનંદ માને છે અને તેને સારા-નરસા વિષયનું માન નથી. અને જેવા વિષય મળે તેને પ્રીતિ કરીને ભોગવે છે અને તેમાંથી મુદ્દી અન્ન પણ કોઈને આપતો નથી.

એવો હોય તેને કેવો જીવ જાણવો ? અને એવા જીવનો દેહ છૂટશે ત્યારે તે શી ગતિને પામશે ? અને એનું તે મુઢપણું શા ઉપાયે ટળે તે કહેવું. અને એક વીજો મનુષ્ય છે તેને તો સારા સારા વિષય ઉપર પ્રીતિ છે અને તેને નરસા વિષય તો ગમતા જ નથી અને સારા વિષયને ભોગવીને આનંદ પામે છે અને વઢી અધિક સારા વિષયની પ્રાપ્તિ થાય તેને અર્થે દાન, પુન્ય, યજ્ઞાદિક શુભ કર્મ કરે છે, તેને કેવો જીવ જાણવો ? અને તેનો દેહ પડશે ત્યારે તે જીવ શી ગતિને પામશે ? અને તેને સારા વિષય ઉપર પ્રીતિ છે તે ટળી જાય અને સારા-નરસા વિષય સમાન થઈ જાય તેનો શો ઉપાય છે ? તે કહેવું.

—અને વઢી એક ત્રીજો મનુષ્ય છે તેને તો સારા-નરસા વિષય સમાનપણે વર્તે છે, તે જીવને કેવો જાણવો ? અને તેનો દેહ પડશે ત્યારે તે શી ગતિને પામશે ? અને તેને સારા વિષય તે નરસા થઈ જાય અને જેવા તેવા પદાર્થે કરીને દેહ નિર્વાહ કરે એવું શા ઉપાયે કરીને થાય ? તે કહેવું. અને એક ચોથો મનુષ્ય છે તેને તો સારા વિષય તે અતિશય નરસા લાગે છે, તેને કેવો જાણવો ? અને તે દેહને મૂકશે ત્યારે શી ગતિને પામશે ? અને તે શા સાધને કરીને એવો થયો છે ? તે કહેવું. એવી રીતે ચાર પ્રકારના જીવનાં રૂપ અને તે શી શી ગતિને પામશે અને તે શા ઉપાયે કરીને ઉર્ધ્વ-ગતિને પામે ? એવી રીતે ચાર તેરી વાર પ્રશ્ન થયા તેનો ઉત્તર કરો.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ ઉત્તર કરવા માંડયો પણ થયો નહીં. પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર અમે કરીએ જે જે જેવા તેવા નરસા વિષયને મુઢપણે ભોગવે છે અને તેમાંથી કોઈને મુઢી અન્ન આપતો નથી તેને તો પામર જીવ જાણવો અને તેનો દેહ છૂટશે ત્યારે તે ચોરાશીમાં જશે અને તેને કાગડા, કૂતરા, ગધેઢાદિકનો અવતાર આવશે, કેમકે

તેણે મનુષ્યદેહે કરીને મૂંઢા વિષયને પ્રીતિ કરીને ભોગવ્યા છે અને તેમાંથી કોઈને દાન, પુન્ય પણ કાંઈ કર્યું નથી. માટે તેને પરમેશ્વર કાગડા, કૂતરાદિકનો દેહ ધરાવશે. અને તે દેહે કરીને પણ વિષ્ટાદિક નકારા વિષયને સારા માનીને પ્રીતિ કરીને ભોગવશે અને તેમાં આનંદ માનશે. અને એવા જે પામર જીવ તેનું પામરપણું ટલ્યાનો એ ઉપાય છે જે તેને ભગવાન કે ભગવાનના સંતનો સંવંધ થાય અને તેના મૂલ્ય થકી કર્મકાંડનું શ્રવણ કરે અને તે કર્મનાં ફળ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે તેનો લોભ દેખાડીને કર્મને વિષે આસ્થા બંધાવે તો તે જીવ પામર મટીને વિષયી થાય છે. માટે સત્પુરુષના સંગે કરીને કર્મકાંડને વિષે નિષ્ટા બેસે તો તેનું પામરપણું ટળી જાય. અને તે કર્મફળને લોભે કરીને વિષયી થાય છે.

અને જે જીવને નરસા વિષય ગમતા ન હોય અને સારા વિષય ઉપર પ્રીતિ હોય અને ઉત્તમ સારા વિષયને ભોગવીને આનંદ પામતો હોય અને વઢી સારા વિષય પોતાને પ્રાપ્ત થાય તેને અર્થે, દાન, પુન્ય, જપ, તપાદિક સાધન કરતો હોય તેને વિષયી જાણવો. અને તેનો દેહ છૂટશે ત્યારે તે દેવાદિક લોકને પામશે અને કાં આલોકમાં મોટા રાજાને ઘેર અથવા મોટા ગૃહસ્થ શાહુકારને ઘેર તેનો જન્મ થશે. અને તેને જે સારા વિષય ઉપર પ્રીતિ છે તે ટળીને સારા-નરસા વિષય સમાન થાય તેનો તો એ ઉપાય છે જે સત્પુરુષના સંગ થકી દેહ-આત્માનો વિવેક પામે અને પોતાને આત્મારૂપ માને. તે આત્મા કેવો છે? તો અલંબ છે, પૂર્ણ છે, અવિનાશી છે, અમર છે, અજર છે, અચ્છેદ છે, અભેદ છે, સુખરૂપ છે, સત્તારૂપ છે, પ્રકાશવાન છે, જ્ઞાનરૂપ છે અને વ્યાપક છે; એવો આત્મા છે. તે આત્માને પોતાનું રૂપ માનીને તે આત્માથી નોંખો એવો જે દેહ અને તે દેહ સંવંધી પદાર્થ તથા પંચવિષય તથા દેવાદિકના લોકભોગ

તે સર્વે નિત્ય, નિમિત્ત અને પ્રાકૃત પ્રલયમાં નાશ થઈ જાય છે અને મિથ્યા સ્વપ્નવત્ છે, માટે તેમાં પ્રીતિ કરવા યોગ્ય નથી.' એવી રીતે વિચાર કરીને સત્પુરુષ અને સત્શાસ્ત્ર થકી જ્ઞાનને દૃઢ કરે તો તેને સારા-નરસા વિષય સમાન થઈ જાય.

અને જેને સારા-નરસા વિષય સમાનપણે વર્તતા હોય તેને મુમુક્ષુ જાણવો. અને તે મુમુક્ષુ જ્યારે દેહ મૂકશે ત્યારે તે વદ્રીકાશ્રમમાં તથા શ્વેતદ્વીપાદિક ધામને પામશે અથવા આલોકમાં પંચવિષયના ત્યાગી અને આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માની ઈકાંતિક ભક્તિ કરતા હોય એવા જે સંત તેના સમુહમાં દેહ ધરે છે. અને તે મુમુક્ષુને મુક્ત થવાનો એ ઉપાય છે જે તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેનો સંવંધ થાય અને તે થકી જ્ઞાનને પામે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમનિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય છે. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના મુખ થકી ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર સાંભળીને ઉત્તમ વૈરાગ્યને પામે. અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ દૃઢ કરે તો તે આત્મા મહા મુક્ત થાય છે અને તેને માયિક ઉત્તમ પંચવિષય તે અતિશય નકારા અને દુઃખરૂપ થઈ જાય અને ઉત્તરતા વિષય થકી પણ ઉત્તરતા થઈ જાય. કેમ કે જેવા તેવા વિષય વડે કરીને તો દેહ નિર્વાહ કરે છે અને ઉત્તમ વિષયને તો ભક્તિમાં વિઘ્ન કરનારા જાણીને તેને વિષે શત્રુપણું થઈ જાય છે. અને તે ઉત્તમ પંચવિષયને પાપરૂપ જાણીને તેનું કોઈ દહાડે ગ્રહણ કરે જ નહીં. અને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો અતિશય મહિમા સમજીને પોતે ત્યાગી થયો હોય તો પણ દેહે કરીને મન, કર્મ, વચને ભગવાન અને ભગવાનના સંતની સેવામાં જોડાઈ જાય. અને ગૃહસ્થ હોય તો પોતાનું તન, મન, ધનાદિક સર્વે પદાર્થ તેને કરીને ભગવાન અને ભગવાનના સંતની સેવા જેમ ઘટે તેમ કરે અને ભગવાન પરાયણ વર્તે તે મહા મુક્ત થાય

છે. અને एवો જે મુક્ત તે તો છતે દેહે બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામી રહ્યો છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १६९ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૦ વિષય :-પ્રત્યક્ષ સત્પુરૂષમાં જોડાવાથી કલ્યાણ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ ના અષાઢ વદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપળી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્વીમાને ઘેર ઉગમળેંવાર ઓરડાની ઓશીમાં ઢોલિયા ઉપર ગાદીતકિયા વિહાવીને વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને ગુલાવના પુષ્પના આભૂષણો સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સમા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :-પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સર્વેને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે એક પરોક્ષપળેં ભગવાનનું ભજન કરે છે અને એક પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કરીને તેનું ભજન કરે છે; તે બે વરોવર છે કે કોઈ ફેર છે ?” પછી વિરજી ભક્તે કહ્યું જે “ફેરતો ઘણોક છે, કેમકે પ્રત્યક્ષ વિના જ્ઞાન કોણ આપે ? અને જ્ઞાન વિના મોક્ષ પણ થાય નહીં. તે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે ‘પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મળ્યા વિના કલ્યાણ થાય નહીં.’ અને જો પરોક્ષપળેં કલ્યાણ થતું હોય તો વારે વારે ભગવાનને અવતાર શા સારુ લેવા પડે ? અને પરોક્ષ ભગવાન થાય છે ત્યારે તો પંચવિષયની પ્રવૃત્તિ અતિશય થાય છે અને વિષયની પ્રવૃત્તિ કરીને કલ્યાણનો માર્ગ વંધ થઈ જાય અને જીવની મતિ ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. અને મુમુક્ષુ જીવ હોય તેને ઇટલી આસ્થા રહે છે જે ‘ભગવાન છે તે મનુષ્યાવતાર ધારણ કરે છે.’ અને તેને જો શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોય તો ધર્મમાં

રહે અને જો ગવડગંદ હોય તો વિષયી જીવ અને ધર્મમાંથી પાડી નાખે છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરે તે ઘણો શ્રેષ્ઠ છે.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ઠીક ઉત્તર કર્યો. કેમકે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તેના સંત થકી જ જીવનું કલ્યાણ થાય છે, કેમકે માયા પર એવું જ અક્ષરધામ તેને પામે ત્યારે મોક્ષ થાય છે; તે તો ‘માયા પર સત્પુરુ મળે ત્યારે માયા પર થવાય છે. પણ તે વિના માયા પર થવાય નહીં.’ એ સર્વે શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે. અને પરોક્ષપણે જે જે આસ્થા રાખીને ભગવાનનું ભજન ધર્મમાં રહીને કરે છે તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત ઓળખાય છે, પણ પાપી કે આસુરી જીવને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંત ઓળખાતા નથી. અને એ તો જેણે ઘણાક જન્મ સુધી પરોક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરી હશે તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો સંબંધ થાય છે. જેમ ડનાળે છેતરમાં છેડ કરે છે અને ધાતર નાખે છે તેને જ ચોમાસે નીપજે છે, તેમ અનેક જન્મના શુભ સંસ્કાર જેને હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે.”

પ્રશ્ન:— એમ કહીને વઢી મહારાજે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે કેવી સમજણે કરીને જોડાવું જે તેને કોઈ રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો વિયોગ કોઈ કાળે થાય જ નહીં ?” પછી તેનો ઉત્તર પોતે જ કર્યો જે “જીવને પોતાના કલ્યાણનો સ્વાર્થ મનાય જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત વિના જીવનું કલ્યાણ વીજા કોઈ થકી થાય જ નહીં. અને જો મનુષ્યદેહે કરીને મારા આત્માનું કલ્યાણ નહીં થાય તો ચોરાશીમાં જન્મ-મરણનાં અપાર દુઃખ ભોગવવા પડશે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતમાં દૃઢ પ્રીતિ કરી શું તો જ એ સર્વે દુઃખ ટળીને પરમ મોક્ષને પામીશું. એવી રીતે કલ્યાણનો સ્વાર્થ જેને મનાય છે તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાવું કોઈ કઠણ પડતું નથી.

જેમ મૃગલાને શબ્દમાં રસ મનાળો છે તો તેને પારધી ઘંટાલ વગાડીને પ્રાણને કાઢે છે, તો પણ તે શબ્દને મૂકી શકતો નથી. તેની પેટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના શબ્દમાં ભગવાનના ભક્તને જોડાવું. કેમકે પારધીના ઘંટાલના શબ્દ તો મૃગલાના પ્રાણને કાઢે એવા છે તો પણ તેને મૃગલો મૂકી શકતો નથી, તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના શબ્દ તો જન્મ-મરણનાં મહા દુઃખને મટાડીને અવિનાશી એવું જે પોતાનું અક્ષર-ધામ તેને પમાડે એવા છે. માટે ભગવાન અને ભગવાનના સંતના શબ્દમાં તો અતિશય જોડાઈ જવું અને અતિ જતન કરીને અંતરમાં ઉતારીને રાખવા. અને તેમજ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણારવિંદના સ્પર્શમાં અતિશય જોડાવું, કેમકે પૂર્વે પણ મોટા મોટા મુનિ તેણે પણ ચરણારવિંદની સેવા માગી છે. તે ભગવાનના સ્પર્શમાં કેવી રીતે જોડાવું ? તો હાથીને જેમ સ્પર્શનો વિષય છે તે સ્પર્શની આસક્તિ કરીને અજાડીમાં પડીને પ્રાણને खોવે છે. તેમ ભગવાનના ભક્તને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાવું, કેમકે જે જે ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાય છે તે તો બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામે છે.

—અને તેવી રીતે ભગવાનના રૂપમાં જોડાવું, કેમ કે ભગવાનનાં દર્શનના એક નિમિષના સુખની વંરોવર અનંતકોટી બ્રહ્માંડના સુખ ભેગાં કરીએ તો પણ તે સુખના લેશની વરોવર થાય નહીં. તે ભગવાનના રૂપમાં કેવી રીતે જોડાવું ? તો જેમ પતંગીયાને રૂપ વિષયમાં પ્રીતિ છે, તે અગ્નિમાં પડીને પોતાના પ્રાણને કાઢે છે, પણ તે રૂપ વિષયને देखીને રહી શકતો જ નથી. તેની પેટે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનના રૂપમાં જોડાવું. અને વઢી પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો જમેલો જે મહા પ્રભાદ તેના રસમાં અતિશય પ્રીતિ કરીને જોડાવું, કેમકે ભગવાનનો પ્રસાદ છે તે તો અનંત જન્મના પાપને તત્કાલ નાશ કરે એવો છે. માટે વીજા સર્વે રસનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના જ એક રસમાં જોડાવું.

અને તેવી જ રીતે જગતના ગંધનો ત્યાગ કરીને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને ચંદ્ર્યાં જે ચંદન, પુષ્પાદિક તેનો સુગંધ તેમાં પ્રીતિ કરવી. અને જે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની પ્રસાદી, ચંદન, પુષ્પાદિકનો સુગંધ તેમાં જોડાય છે તેને માયાનું આવરણ ટૂટી જાય છે. અને છતે દેહે બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય છે. તે કેવી રીતે ભગવાનની પ્રસાદી સુગંધમાં જોડાવું? તો જેમ ભમરો કમલની સુગંધ લેવા સારુ કમલમાં પેસે છે. પછી તે કમલ વિડાઈ જાય છે તેણે કરીને ભમરાના પ્રાણ જાય છે, પણ તે ગંધને મૂકી શકતો નથી. અને તે ભમરો સમર્થ તો એવો છે કે મોટા મોટા લાકડા ફાડી નાંખે છે, તો પણ ગંધની વાસનાઈ કરીને પ્રાણને ધોવે છે. તેમ તેવી રીતે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનની પ્રસાદી, સુગંધમાં જોડાવું. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાતાં કોઈની શંકા રાખવી નહીં.

ત્યારે કોઈને એમ શંકા થાય જે ‘એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાઈએ તો લોકનિંદા કરે તે કેમ ખમાય?’ તો તેનું એમ છે જે જો તમે પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં નહીં જોડાઓ તો ચોરાશીમાં જશો અને ત્યાં મૂંઢા મૂંઢા અવતાર ધરવા પડશે અને તે અવતારમાં અપાર દુઃખ સહેવાં પડશે. તે કૂતરાનો આવશે ત્યારે કૂતરીના પેટમાં રહેવું પડશે અને કૂતરીનું ધાવણ ધાવવાનું થશે અને કૂતરીના કહેવાશે અને કૂતરો વાપ થશે. અને તેમજ ગધેડીને પેટ જન્મ લેવો પડશે ત્યારે ગધેડીના કહેવાશે. એ આદિક ઘણાંક દુઃખ સહેવાં પડશે, તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કરતાં કોઈક પાપી જીવ જો કાંઈક નિંદાના શબ્દો બોલશે તેના ભય થકી ડરીને ભગવાનના સ્વરૂપ થકી જ્ઞા સારુ છેટે રહીએ. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત જીવને મળવા તે તો અતિ દુર્લભ છે. અને તે દુર્લભ સમો પોતાને પ્રાપ્ત થયો અને જે છેટે રહે છે તે તો અતિશય દુર્ભાગીયો છે અને તેને ગવડગંદ જાણવો. અને જે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને ભજતાં

તેને વારે તે જેવો કોઈ જીવનો શત્રુ નથી, કેમકે બીજા શત્રુ તો દેહના સુખનો નાશ કરે અને તે ભગવાનને ભજતાં વારે તે તો આત્માના અવિ-
નાશી સુખને નાશ કરે એવા છે. માટે પોતાના ગુરુ કહેવાતા હોય તથા
સગાં, સંબંધી હોય તે ભગવાન ભજવામાં વારે તો તે કોઈનું ન માનવું
અને સર્વે પ્રકારે પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાવું. એમ સમજે તે બુદ્ધિમાન
છે અને તે વિનાના સર્વે સૂરક્ષ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १७० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૧ વિષય :—તૃણા ટાઢવાનો ઉપાય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૧ ના શ્રાવણ સુદિ ૧ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપળી મધ્યે ભક્ત વીરજી
લીમાને ઘેર ઉગમણાં વારના ઓરડાની ઓશરીમાં હિંડોળાલાટ ઉપર
વિરાજમાન થયા હતા, સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના
આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યા હતા. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને
પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા
મરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંઘ્યા આરતી થયા પછી સર્વે ભક્તજનો ઉપર
કૃપાદ્રષ્ટિ કરીને મહારાજ બોલ્યા જે “અતિશય અગમ્ય અને અતિશય
દુર્લભ એવી જે વાત તે આતિશય સુગમ અને સુલભ થઈ જાય તે વાત
કહીએ છીએ. તેમાં અગમ્ય તે શું ? તો જીવને તૃણા ટાઢવી અને ભગ-
વાનના ધામમાં જવું એજ અતિશય કઠણ કામ છે અને ભગવાનના
ધામમાં જતાં એક તૃણા જ આડી આવે છે. અને જો એક તૃણા ટલે
તો જીવ ભગવાનના ધામને સાક્ષાત્કાર પામી જાય.

તે તૃષ્ણા કેવી છે ? તો અતિશય ઝીંઘી છે અને સૂક્ષ્મ છે અને વઢી તુચ્છ જેવી છે, પણ જીવને અજ્ઞાને કરીને જે જે વિષયની તૃષ્ણા હોય અને તે વિષય તેને ન મળે તો તેને તે વિષયની કલ્પના થવા માંડે; તે આજ્ઞા બ્રહ્માંડના વિષયની કલ્પના કરે તો પણ તેને તૃપ્તિ થાય નહીં. પછી તે જીવ મહા દુઃખિયો થયો થકો રઘવાયો ફરતો ફરે અને તેને કોઈ એમ કહે જે ‘તું તૃષ્ણા મૂકી દે તો મહા સુખિયો થઈશ.’ ત્યારે તે એમ કહે જે ‘આજ્ઞા બ્રહ્માંડના વિષયને ભોગવું તો પણ મારે તૃપ્તિ થાય નહીં એવી મારે તૃષ્ણા છે, તેનો મારાથી કેમ ત્યાગ થાય ?’ એમ જાણીને કાયર થઈને ભગવાનના ધામને પામવામાં જીવ નિરાશ થઈને વેસે છે. એવું અતિશય કઠળ તૃષ્ણાનું આવરણ છે.

જેમ કોઈક મહા વજ્રનો મોટો ગઢ ઝંચો આકાશના છેડા સુધી હોય અને હેઠો ઠેઠે પાતાલ સુધી ઝંડો હોય અને લાંબો પણ પૃથ્વીના છેડા સુધી વે કોરે હોય અને પાંચ હાથનો પાહોલો તો પાયો હોય. અને તે ગઢ કોઈ રીતે પડે કે કપાય કે खोदाय એવો ન હોય. અને તે ગઢની માંહેની કોરે અગ્નિની લાય વઢતી હોય અને વઢી તેમાં મોટા મોટા સિંહ, સર્પ, ગાંડા હાથી રહેતા હોય અને તેમાં જીવ મહા દુઃખ પામતો હોય. પછી તે દુઃખને ટાલવાને અર્થે જીવ નાસવાનું કરે તે ગઢને ઝંચુ જુણ તો આકાશ સુધી અને હેટું खोदे તો અંત આવે નહીં અને વે કોરે અડચે-પડચે નાસવા જાય તો તેનો પાર આવે નહીં. પછી તે જીવ મહા દુઃખને પામતો થકો નિરાશ થઈને પૃથ્વી ઉપર પડે. પછી તેને કોઈક ઈશ્વર ઇચ્છા કરીને તે ગઢની વહારનો પુરુષ ત્યાં આવીને એમ કહે જે ‘હે ભાઈ ! તું મહા દુઃખમાં શીદ પડ્યો છું; ચાલને આ ગઢની વહાર, ત્યાં તો મહા સુખ છે અને દુઃખનો તો ત્યાં લેશ નથી. અને છેટું પણ કાંઈ નથી પાંચ હાથનો ગઢ જ આડો છે. અને તે ગઢમાં એક ગડક વારી છે તે

‘વારીમાં ગડકીને ગઢની વાહરનીસરી જવાય છે.’ પછી તે વારીમાં ગડકીને ગઢની વહાર ગયો ઇટલે તે પુરુષ મહા સુખિયો થયો.

એ તો દૃષ્ટાંત અને એનું સિદ્ધાંત એ છે જે જીવને પંચવિષયની તૃષ્ણા-રૂપી ભગવાનના ધામ આડો વજ્રનો ગઢ છે. અને તે તૃષ્ણા કરીને વિષયની કલ્પના થાય છે. તેમાં સ્ત્રીની તૃષ્ણા હોય અને સ્ત્રી પોતાને ન મળે ત્યારે તેને સ્ત્રીની કામરૂપી કલ્પના થવા માંડે. અને તે કલ્પનાના સંકલ્પે કરીને જીવની મતિ અંધ-ધંધ સરસી થઈ જાય છે. જેમ લીલા-ગર કે દારૂ પીયે અને તેને કેફે કરીને પોતાનું ભાન મૂલી જવાય છે, તેમ સ્ત્રીની કલ્પના કરીને આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું ભાન રહેતું નથી તથા ધર્મ-અધર્મનું પણ તેને ભાન રહેતું નથી. અને તે કામનારૂપી કલ્પના કરીને વધા વિશ્વની સ્ત્રીઓની કલ્પના કરવા માંડે અને મહા પાતકી અને ચંડાલના ભાવને પામી જાય. અને એવી રીતે સ્ત્રીને પુરુષની તૃષ્ણા હોય અને તેને પુરુષ ન મળે તો તેને પુરુષની કામનારૂપી કલ્પના થવા માંડે અને તે કલ્પના કરીને વધા વિશ્વના પુરુષની કલ્પના કરે અને ધર્મ-અધર્મ કાંઈ જુદા નહીં અને તે વેશ્યાના ભાવને પામી જાય છે તો પણ તેને તૃપ્તિ થાય નહીં. અને એવી કલ્પના કરીને સ્ત્રી-પુરુષ વેય ઘોર નરકમાં જાય છે અને મહા દુઃખને પામે છે.

—પછી તે જીવને જો સત્પુરુષનો આશરો થાય અને તેની આજ્ઞા કરીને કામની કલ્પનાનો ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપી વારીનું ગ્રહણ કરે તો તે જીવ સર્વે દુઃખ થકી મૂકાઈને અપાર સુખને પામે. તે કેવી રીતે કામની કલ્પનાનો ત્યાગ કરે ? તો જેને વાસના હોય તેને પરમેશ્વરે એક એક પુરુષને એક એક સ્ત્રીની આજ્ઞા આપી છે અને સ્ત્રીઓને પણ એક એક પુરુષની આજ્ઞા આપી છે. અને તે એક પુરુષને એક સ્ત્રી હોય તો તેને વીજી સ્ત્રીની ઇચ્છા રહેતી નથી. અને જીવને કામના પણ ઇટલી

જ છે જે એક પુરુષને એક સ્ત્રી જોઈએ અને એક સ્ત્રીને એક પુરુષ જોઈએ અને તેણે કરીને કામની કલ્પના સમી જાય છે.

અને તેમાં પણ જેને આત્માનું કલ્યાણ કરવાનો સ્વપ્ન હોય તેણે તો પોતાની એક સ્ત્રી હોય તેનો પણ વ્રતાદિકને દિવસ ત્યાગ કરવો અને તેમાં સંતોષ રાખવો જે ‘કોટી યુગ થયા જીવે પુરુષના દેહ ધરીને અનંત સ્ત્રીઓ ભોગવી છે અને સ્ત્રીના દેહ ધરીને અનંત પુરુષ ભોગવ્યા છે, તો ભોગને પણ તે થકી જીવને-સ્ત્રીને કે પુરુષને-કામ ભોગની તૃપ્તિ થઈ નથી. અને હજી કોટી યુગ સુધી ભોગ ભોગવશે તો પણ તૃપ્તિ થવાની નથી.’ એમ જાણીને સંતોષ રાખીને કામની કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો.

અને જેને સ્ત્રી ન હોય એવા જે ગૃહસ્થાશ્રમી પુરુષ તથા જેને પુરુષ ન હોય એવી જે વિધવા વાઈઓ તેણે પણ પૂર્વે કહ્યો જે વિચાર તેને દૃઢ કરવો અને મનમાંથી કામનાની કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો અને સંતોષને પામવું. એવી રીતે સમજે તો તેને કામનાની તૃષ્ણારૂપી દુઃખ તે ટળી જાય છે. અને સર્વે કામનાને વધારનારી કલ્પના છે, માટે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનના ધામમાં જવું હોય તેને સાવધાન થઈને કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો અને સંતોષ રાખીને ભગવાનની આજ્ઞામાં રહીને ભગવાનનું ભજન કરવું.

અને તેમજ જીવને દ્રવ્યની કલ્પનાનો ઉદય થાય છે, તે પ્રથમ તો સો-બસો રૂપિયાની વાસના હોય અને પછી તો હજાર, બે હજાર, લાખ, દશલાખ, કરોડ, સો કરોડ, અવજ તથા સર્વ સુધીની કલ્પના કરે તો પણ તૃપ્તિ થાય નહીં. અને તે કલ્પના કરીને જીવ મહા દુઃખને પામે છે. પછી તેને કોઈક એમ કહે જે ‘તું દ્રવ્યની વાસનાને મૂકી દે અને નિર્લોભી થા તો તું મહા સુખને પામીશ.’ ત્યારે તે દ્રવ્યની કલ્પનાવાળો એમ કહે જે “મારે તો આવા બ્રહ્માંડના દ્રવ્યની કલ્પના છે તે મારાથી

કેમ મૂકાય ?” એમ જાણીને મહા દીનતાને પામીને હારી બેસે છે. અને એમ સમજીને તૃષ્ણાની જ્ઞાલમાં જીવ બળ્યા કરે છે. અને તેને પરમેશ્વરની દિશા તો સૂઝતી જ નથી.

અને વિચારીને જોઈએ તો મનુષ્યને એક શેર અન્નનો ખપ છે અને જાડા-મોટા વચ્ચનો ખપ છે, તે ભૂલ લાગે ત્યારે એક શેરની ભૂલ હોય પણ તે ઘડિક ન મળે ત્યારે તેની કલ્પના કરવા માંડે તે આજ્ઞા બ્રહ્માંડના અન્નની કલ્પના કરે તો પણ તૃપ્તિ થાય નહીં. અને તે એમ જાણે જે ‘હું તો કોઈ દહાડે ધરાઈશ જ નહીં,’ એવી તૃષ્ણા કરીને કલ્પનાનો મોટા ગઢ જણાય છે અને તે ગઢને ડાળવાને સમર્થ થતો નથી અને તે જીવ મહા દુઃખને પામે છે.

પછી એવા દુઃખિયા જીવને જોઈને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને દયા આવે છે અને તેને કલ્પના રૂપી ગઢને ડાળવાને અર્થે સંતોષ રૂપી વારી વતાવે છે. તે કેવી રીતે વતાવે છે ? તો એમ જ્ઞાન આપે છે જે ‘તારે ભૂલ લાગી છે તે જાણવાને અર્થે એક શેર અન્ન જોઈએ તે સારુ ડચમ કર તો તને અન્ન મળશે અને તું કોઈ દિવસ ભૂલ્યો નહીં રહે. અને ડચમ કર્યા વિના તું કલ્પના કરી કરીને મરી જઈશ તો પણ તને અન્ન મળશે નહીં અને તૃપ્તિ પણ થશે નહીં. અને કમાઈને એક શેર અન્ન જાઈશ એટલે તારી ભૂલ મટી જશે અને તૃપ્તિ પણ થશે.’ માટે સંતોષ રાખીને ડચમ કરવો અને કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો. એવી રીતે સમજે તો તે જીવને લોભની વાસના ટળી જાય છે અને જીવ મહા સુખિયો થાય. અને જેને કામ, લોભાદિકની વાસના ટળે છે તેને આત્મા-પરમાત્માને વિષે પ્રીતિ થાય છે અને તે જીવ જ્ઞાનને પામીને ભગવાન ભજીને ભગવાનના ધામને પામે છે. માટે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો. અને સદાય સંતોષ રાખીને ભગવાનનું ભજન કરવું.

અને વઢી જેને સારું સારું યાત્રાની વાસના હોય તેને તે રસ યાત્રાની કલ્પના ઉત્પન્ન થાય છે અને તેને આશ્વા વિશ્વના રસને ભોગવવાની જ્ઞાતિ વૃદ્ધિ પામે છે. અને જીવની મતિ અંધ-ધંધ થઈ જાય છે અને સારું-નરસું ધર્મ-અધર્મને કાંઈ ગણે નહીં અને વેમાન થઈ જાય છે. અને તે જીવ જો સત્પુરુષનું શરણું લઈને સંતોષરૂપી ગુણનું ગ્રહણ કરે તો તે જીવ અપાર સુખને પામે, કેમકે આત્મા તો દેહથી નોખો છે અને પોતે જ સુખરૂપ છે, અલંકારાનંદ છે અને વ્રહ્માનંદ છે. અને પ્રાણવાયુ તો જેવું તેવું આહાર માત્રે કરીને તૃપ્ત થાય છે. માટે ઈશ્વરની ઇચ્છા કરીને પોતાના પ્રારબ્ધ પ્રમાણે જ પ્રાપ્ત થાય તેણે કરીને સંતોષ પામવો. અને જ્ઞાતિ તેવા સારા રસ યાત્રા તો પણ તે ગળાથી હેટું ઉતરતાં વેત વિષ્ટા થઈ જાય છે. માટે ભગવાનના ભક્તને ઈવી નકારી વસ્તુમાંથી પ્રીતિનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં પ્રીતિ કરવી. અને ભગવાનમાં જે પ્રીતિ કરે છે તે જીવ અપાર સુખને પામે છે.

અને તેમજ દેહ અને દેહતા સંબંધીના સ્નેહરૂપી કલ્પના ઉદય થાય છે અને તે સ્નેહની કલ્પના કરીને જીવ અતિશય સંતાપને પામે છે. કેમકે જીવને જે જે પદાર્થમાં અતિશય પ્રીતિ હોય અને તે તે પદાર્થ નાશ પામી જાય ત્યારે તેને સારું જીવ અતિશય કલ્પના કરે તે જો પોતાની સ્ત્રી મરી ગઈ હોય તો તેને વાંસે લાજ-મરજાદાને મૂકીને નિર્લજ થઈને રોયા કરે છે. અને તેમજ સ્ત્રી પણ પોતાના ધણીની કંડે નિર્લજ થઈને રોયા કરે છે. અને તેમજ મા-વાપ, સગાં-સંબંધી આદિક જેમાં જેમાં પ્રીતિ હોય તેને વાંસે રોયા કરે છે. અને છાતી કૂટી-કૂટીને અતિશય સંતાપને પામે છે અને મતિમાં પણ તેને ભ્રમણાં થઈ જાય છે. અને જો તે જીવ સત્પુરુષ થકી જ્ઞાનને પામીને સંતોષનું ગ્રહણ કરે તો તે અપાર સુખને પામે અને કલ્પના રૂપી જ્ઞાતિ સર્વે સમી જાય.

તે કેવી રીતે સત્પુરુષ સંતોષરૂપી ગુણ આપે છે ? તો ‘આત્માને કોઈ સગું-સંવંધી નથી અને એ તો સૌ સૌને સ્વાર્થે ભેગાં થયાં છે અને સૌ સૌની આવરદા આઢી રહેશે ત્યારે તે કોઈના રાખ્યા રહેતા નથી અને મારા પળ આયુષ્યનો ક્યાં નિરાધાર છે’ એમ સમજીને કલ્પનાનો ત્યાગ કરીને સંતોષનું ગ્રહણ કરીને ભગવાનને આત્માના સાચા હિતકારી જાણીને અઘંડ ભગવાનનું ભજન કરવું.

અને માનની પળ જીવને કલ્પના ઉદય થાય છે ત્યારે તે જીવ અપાર ક્લેશને પામે છે જે ‘હું ઉત્તમ કુલવાળો છું, હું પંડિત થાઉં, હું રાજા થાઉં,’ એવી રીતે કોટી વ્રહ્માંડના માન મેલવાની જીવ કલ્પના કરે છે અને તે મલ્લવાનું તો છે નહીં. માટે જીવ મહા દુઃખને પામે છે. અને ભગવાનનો માર્ગ તો તેને સૂઝતો જ નથી, કેમકે ભગવાનને માર્ગે ચાલતાં તો કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન તેની વાસનાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ છીએ, ત્યારે ભગવાનને માર્ગે ચલાય છે. તે તો જે જીવ કામાદિકની કલ્પના કરે છે તે જીવ તો એમ જાણે છે જે ‘મારાથી તો કામાદિકનો કેમ ત્યાગ થાય ?’ એમ જાણીને મહા કાયર થઈ જાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને તો સત્પુરુષનો આશ્રય કરીને તે થકી જ્ઞાન પામવું. અને જે જ્ઞાનને પામે તો તે કલ્પના રૂપી ઘોરો જે વજ્રસાર ગઢ તેને સંતોષરૂપી વારીએ કરીને ઓઢંગી જાય છે અને તેને દુઃખ સર્વે મટી જાય છે અને અપાર સુખને પામે છે. માટે જેને મહા સુખિયા થવું હોય અને ભગવાનના પદને પામવું હોય તેને તો પંચવિપયની કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો. અને સદાય સંતોષ રાખવો અને ભગવાનની આજ્ઞામાં રહીને ભગવાનનું ભજન કરવું અને ભગવાનના એકાંતિક સંતનો અઘંડ સમાગમ કરવો અને વિપયની વાસના વાઢા હોય તેના સંગનો ત્યાગ કરવો એજ જીવની હિતવાર્તા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १७१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૨ વિષય:—કલ્પના ટાઢવાનો ઉપાય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૧ નાશ્રાવણ સુદિ ૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે ભક્ત વીરજી સ્ત્રીમાને ઘેર ઉગમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં હિંડોલાલાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા. કાન ઉપર ગુચ્છ શોભી રહ્યા હતા અને પાઘમાં તોરા લટકતા હતા. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સમાભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ બોલ્યા જે “સર્વેને અમે પૂછીએ છીએ જે કાલે નહીં અને ત્રીજેદિવસે આ-વચ્ચે શી વાત કરી હતો ? તે કહી.” પછી અશ્વરુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “કલ્પનાનો ત્યાગ કરવો અને સંતોષનું ગ્રહણ કરવું, એવાત થઈ હતી.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “કલ્પના જેવું કોઈ દુઃખ નથી અને સંતોષ જેવું કોઈ સુખ નથી. જેમ રાત્રીનું અંધારું અપાર છે, તે અંધારામાં દિવસનો પ્રકાશ લેશમાત્ર હોય નહીં અને અપાર એવું જે રાત્રીનું અંધારું તે જ્યારે દિવસ ઉદય થાય ત્યારે તે અંધારું લેશમાત્ર રહેતું નથી. તેમ રાત્રીના અંધારારૂપ જે કલ્પનાનું દુઃખ તે અપાર છે અને કલ્પનાને વિષે સુખ જે તે લેશમાત્ર નથી. એવું અપાર દુઃખનું મૂલ્ય કલ્પના છે પણ જે જીવ સત્પુરુષનો આશ્રય કરીને સંતોષને પામે છે તેને કલ્પનાનું દુઃખ લેશમાત્ર રહેતું નથી.

હવે એવી જે કલ્પના તે ટાઢી જાય અને સંતોષ આવે તેનો શો ઉપાય છે ? અને વઢી સંતોષ આવીને પાછી કલ્પના ઉદય થાય છે તે શાને કરીને થાય છે ? અને તે કેવી સમજણને સમજ્યો હતો ? અને એકને

સંતોષ આવે તે પાછો સંતોષ કોઈ કાળે ટળે નહીં અને તેને કલ્પના ઉદય થાય જ નહીં તેનો શો ઉપાય છે” ? તે કહો.

પછી ધર્માનંદ સ્વામીજી કહ્યું જે દેહરૂપ થઈને કલ્પનાનો ત્યાગ કરે છે અને સંતોષ રાખે છે તેને પાછી કલ્પના ઉદય થાય છે અને જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનની ભક્તિ તેને સિદ્ધ કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને જે કલ્પનાનો ત્યાગ કરે છે અને સંતોષને પામે છે તેને પાછી કલ્પના કોઈ કાળે ઉદય થતી જ નથી.”

પછી મહારાજ બોલ્યાં જે “એ ઉત્તર તો સ્વરોપ જ દેહાભિમાની કલ્પનાનો ત્યાગ કરે અને સંતોષ રાખે તો પણ તેને પાછી કલ્પના ઉદય થાય એ તો ઠીક પણ જે પોતાને દેહથી નોંધી આત્મરૂપ માનતો હોય જે ‘હું આત્મા છું, અલંકાર છું અને સુખરૂપ છું, તે મારે કાંઈ જોઈતું નથી,’ એમ સમજીને કલ્પનાનો ત્યાગ કરીને સંતોષ પામ્યા હોય પણ જો તેને ભગવાન પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકની ઉપાસના અને ભક્તિ ન હોય તો તે આત્મનિષ્ઠ પુરુષને પણ પાછી કલ્પના ઉદય થાય છે. તે કેવી કલ્પના કરે છે? તો જગતના દેહાભિમાની જીવોના કરતાં લાખ ઘણી વધારે કલ્પના કરે છે. કેમકે દેહાભિમાની જીવ હોય તે તો કાંઈક પાપ થકી બીને થોડી કલ્પના કરે, અને ઉપાસના વિનાનો એવો જે આત્મનિષ્ઠ પુરુષ તે તો એમ જાણે જે ‘હું આત્મા છું. તે આત્માને કાંઈ અડતું નથી,’ એમ જાણીને સંતોષ રાખે ત્યાં સુધી તો સારું પણ તેને અંતે જતાં ઉપાસના વિના સંતોષ રહેતો નથી અને તેને વિષયનો સંગ થાય તો પાછી કલ્પના ઉદય થાય છે. અને તે એવી કલ્પના કરવા માંડે કે ધર્મ-અધર્મ, પાપ-પુણ્ય કાંઈ ગણે નહીં અને તે મહા પાતકી થઈ જાય છે. તે પછી કોઈ દહાડે કલ્પનાનો ત્યાગ કરવાને સમર્થ થતો નથી અને તે મરીને ઘોર નરકમાં જાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને ભગવાનની ઉપાસના દઢ કરીને રાખવી અને ભગવાનની ભક્તિ કરવી અને વિષયના સંગનો ત્યાગ કરવો અને પોતાને આત્મારૂપ માનવું. ઇવી રીતે સમજીને તે પ્રમાણે વર્તે તો તેને કલ્પના ટઢી જાય છે અને મહા સુખને પામે છે. તે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે જે

‘સંગ ત્યાગી સુખિ મન્વેત્ ।’

માટે વિષયના સંગનો ત્યાગ કરવો. અને જે વિષયના સંગનો ત્યાગ કરે છે તેને સહેજે કલ્પના ટઢી જાય છે અને તેને અંતરમાં મહા સંતોષ ઉદય થાય છે અને ચૌદ લોકનાં સુખ તેને કાગવિષ્ણુ તુલ્ય થઈ જાય છે. કેમકે જે જે પદાર્થનો આપણને સંગ છે તે તે પદાર્થની કલ્પના થાય છે પણ જો આપણે દારૂ, માટી આદિક દુરાચરણના સંગનો ત્યાગ કર્યો છે તો તેની કલ્પના કોઈ દહાડે થતી નથી. તેમ જ જે જે ત્યાગી સાધુ છે તેને દેહ પર્યંત ગળ્યા, ષીકણાદિક, રસને ખાવાના સંગનો ત્યાગ કર્યો છે તો તે રસને ખાવાની કલ્પના કોઈ દહાડે થતી નથી અને વીજા ગૃહસ્થને પણ એકાદશી, રામનવમી આદિક વ્રતને દિવસ પણ અન્ન ખાવાની કલ્પના થતી નથી અથવા ચતુર્માસમાં માસ વે માસ ગળ્યા ષીકણાના જેણે નિયમ લીધા હોય તો તેટલા દિવસ તેને કલ્પના થતી નથી અને જેને જે પદાર્થનો સંગ હશે અને કોઈ વાતનું નિયમ નહીં હોય તેને અનંત કલ્પના થયા કરતી હશે અને જેણે નિયમ લીધા હોય અને તે કલ્પના કરે છે તેને તો મહા પાપી જાણવો અને તેના નિયમ પણ રહેવાનાં નથી. અને કદાપિ કલ્પનાનો ત્યાગ કર્યો હોય પણ જો તે વિષયનો સંગ કરવા માંડે તો તેને પાછી કલ્પના ઉદય થાય છે. તે ગીતામાં ભગવાને કહ્યું છે શ્લોક—

‘સંગાતસંગ જાયતે કામાત્, કામાત્ ક્રોધોઽપિ જાયતે ॥’

અર્થ:—‘વિષયના સંગ થકી કામ જાગે છે અને કામ થકી ક્રોધ થાય છે અને ક્રોધ થકી મોહ થાય છે અને મોહ થકી બુદ્ધિનો નાશ થાય છે અને બુદ્ધિને નાશ કરીને આત્માનો નાશ થાય છે, કહેતાં તે આત્મા કલ્યાણના માર્ગ થકી પડી જાય છે.’

માટે જેને પોતાના આત્માનું રૂઢું ઇચ્છવું હોય તેને પોત પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મ વેદમાં કહ્યા હોય તેને દૃઢ કરીને પાલવા અને વિષયના સંગનો ત્યાગ કરવો. અને જે તેમાં ભોળપણ રાખશે અને વિષયનો સંગ કરશે તો તેનો ધર્મ જરૂર રહેશે નહીં અને તે કલ્યાણના માર્ગ થકી જરૂર પડી જશે. તે ઉપર એક વાર્તા છે:—

એક નાની વાલકી હતી તેને એક બ્રાહ્મણ સાથે હેત થયું. તે બ્રાહ્મણ અવસ્થાએ નેહું-પંચાણુ વર્ષનો હતો અને વનમાં નદીને તીરે તપ કરતો હતો. તેની પાસે તે વાલકી રહી અને તેને ઋષિજ્ઞાન આપ્યું અને તેને વૈરાગ્ય ઉપજ્યો અને તે પરણી નહીં. અને વીસ વર્ષની થઈ. પછી તે વાઈ માંદી થઈ તે મરણ તુલ્ય થઈ ગઈ. પછી તે ઋષિજ્ઞાન સાજી કરવા સારુ વૈદને તેડાવ્યો. તે વૈદ પળ અવસ્થાએ વીસ વર્ષનો હતો અને તે વાલકી પળ વીસ વર્ષની થઈ ત્યાં સુધી કોઈ પુરુષનો સ્પર્શ કરેલો નહીં, અને પોતે મરણ તુલ્ય થઈ હતી તો પળ તે વૈદે હાથમાં નાડી જોવા સારુ કાંડુ ફાલ્યું ત્યાં તો તે વાઈને મનમાં કામ ઉત્પન્ન થયો અને તેને એમ વિચાર ઉઠ્યો જે આટલા દિવસ મેં પુરુષ ન કર્યો તે સ્વોટ ગ્વાધી અને સુખ તો પુરુષમાં જ છે.’ એમ વિચાર કરતાં કરતાં, તેનો દેહ છૂટી ગયો. પછી તેને કલ્પનાને પાપે કરીને વેશ્યાને ઘેર જન્મ થયો અને તેને ઘણાક પુરુષ કર્યા. માટે વિષયનો સંગ છે એજ કામનાની કલ્પનાનું કારણ છે.

તે સારુ અમારા આશ્રિત હોય અને જેને પોતાના આત્માનો મોક્ષ

કરવો હોય તેને બુદ્ધિ રાખવી. અને જેને બુદ્ધિ રાખવી હોય તેને કોઈ માયિક પદાર્થમાં મોહ પામવું નહીં, કહેતાં પ્રીતિ કરવી નહીં અને જેને મોહ ટાલવો હોય તેને કોઈ વિષય-પદાર્થનો ભંગ થાય તો પળ ક્રોધ કરવો નહીં અને જેને ક્રોધ ટાલવો હોય તેને કામાદિક ભોગનો ત્યાગ કરવો અને જેને કામાદિક ભોગનો ત્યાગ કરવો હોય તેને વિષયના સંગનો ત્યાગ કરવો અને જે વિષયના સંગનો ત્યાગ કરે છે તેને વિષયની કલ્પના માત્ર ટળી જાય છે અને મહા સંતોષને પામીને પરમ સુખિયો થાય છે.

માટે એવી રીતે સમજીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ દૃઢ કરીને પોતે આત્મારૂપ થઈને, ધર્મમાં દૃઢ રહીને, વૈરાગ્યને પામીને સર્વે લોક-ભોગાદિક પદાર્થ થકી સંતોષ પામવો અને જેને કરીને કામ-લોભાદિક ઉદય થાય એવા જે પદાર્થ તેના સંગનો ત્યાગ કરીને કલ્પનાનો ત્યાગ કર્યો છે તેને પાછી કોઈ કાલે કલ્પના ઉદય થતી જ નથી.

માટે અમારા આશ્રિત હોય તેને વિષયના સંગનો ત્યાગ સર્વે પ્રકારે કરવો. તેમાં જે ગૃહસ્થાશ્રમી પુરુષ હોય તેને પોતાની સ્ત્રી વિના વીજી કોઈ સ્ત્રી સાથે તથા પોતાની મા, વહેન, દીકરી સાથે વે જળાંને એકાંતમાં ન રહેવું અને વાઈઓ હરિભક્ત હોય તેને પણ પોતાના પુરુષ વિના કોઈ પુરુષ સાથે તથા પોતાના ભાઈ, વાપ, દીકરા સંગાથે વે જળાંને એકાંતમાં ન રહેવું, તથા મંદવાડ થાય અને શરીર દવાવવું પડે તો પુરુષને પુરુષ પાસે દવાવરાવવું અને સ્ત્રીને સ્ત્રી પાસે ચાકરી કરાવવી. પણ પુરુષને પોતાની સ્ત્રી વિના વીજી કોઈ સ્ત્રી પાસે તથા પોતાની મા, વહેન, દીકરી પાસે શરીર દવાવરાવવું નહીં. અને સ્ત્રી હોય તો તેને કોઈ પુરુષ પાસે સૂઝે એવો મંદવાડ થયો હોય તો પણ શરીર દવાવરાવવું નહીં.

એવી રીતે નિયમને જે દૃઢ કરીને રાખશે તેનો જ ધર્મ દૃઢ રહેશે

અને ધર્મે સહિત અમારી ઉપાસના અને ભક્તિ કરશે તથા અમારા ચરિત્રનું શ્રવણ કીર્તન કરશે અને પોતે દેહથી નોખો આત્મારૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને વિષે જોઢાઈ જશે તે જ ભગવાનની માયાને તરીને ભગવાનના અક્ષરધામને પામશે, અને જે ધર્મે રહિત ભગવાનની ઉપાસના ભક્તિ કરે છે તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થાય નહીં અને ધર્મ પાલતો હોય તો પણ તેને ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ ન હોય તો તેનું પણ કલ્યાણ થાય નહીં. તે પણ સહજાનંદ સ્વામીએ વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે ‘ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ વિના એકલે ધર્મે કરીને કલ્યાણને ઇચ્છે છે તે તો જેમ વહાણનો ત્યાગ કરીને તુંવડા વતી સમુદ્ર તરવાને ઇચ્છે તેના જેવો જાણવો. અને ભગવાનની ઉપાસના ભક્તિ કરતો હોય પણ તેને ધર્મ ન હોય તો તેને જેમ કંઠમાં પથરો બાંધીને સમુદ્ર તરવા જાય એવો જાણવો અને જે ધર્મમાં રહીને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે અને ભગવાનના લીલાચરિત્રનું શ્રવણકીર્તન કરે છે અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંતનો સમાગમ અને સેવા કરે છે તેને તો જેમ વહાણમાં બેસીને સમુદ્ર તરવાને ઇચ્છે એવો જાણવો.’

માટે અમારા આશ્રિત-વાઈ-ભાઈ સર્વેને ધર્મમાં દૃઢ રહીને અમારી ઉપાસના ભક્તિ કરવી અને અમારા લીલાચરિત્રનું શ્રવણ કીર્તન કરવું અને સંતનો સમાગમ કરવો પણ કલ્યાણનો અચલ સિદ્ધાંત છે અને સર્વોપરિ સુખ પામવાનો ઉપાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १७२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૩ વિષય:-વ્રણ ગુણ જ કુઃખનું કારણ છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ના શ્રાવણ વદિ ૪ને દિવસ મહારાજશ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે પોતાના મંદિરમાં હિંડોઝાઝાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ

કર્યો હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પના આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ઘાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવ છે તે અખંડ અને અવિનાશી છે અને સુખરૂપ અને ચૈતન્ય છે; પણ તેને જ્યાં સુધી રજ, તમ અને સત્ત્વ ષ ત્રણ ગુણ તેનો સંબંધ છે; કહેતાં ત્રણ ગુણમાં જોડાણો છે ત્યાં સુધી તે જીવ જન્મ, મરણ અને ચોરાશીનાં અનંત દુઃખને ભોગવે છે. માટે ત્રણ ગુણ એજ દુઃખનું કારણ છે કેમકે ત્રણ ગુણ થકી દેહરૂપી વૃક્ષ ઉત્પન્ન થયું છે અને વાસનારૂપી તેના મૂળ છે અને પંચવિપયરૂપી જાળે કરીને તે દેહરૂપી વૃક્ષ વૃદ્ધિ પામે છે અને તે દેહ પાછો જેમાંથી ઉપજ્યો છે તેમાં નાશ થાય છે. કેમકે જેમાંથી જે ઉપજ્યું હોય તેમાં તે લપ પામે.

અને જ્યારે દેહનો નાશ થાય છે ત્યારે તે દેહ ભેગો આત્મા પણ નાશ પામ્યો એમ જણાય છે. અને તે આત્મા મરે એવો તો નથી તો પણ દેહ નાશ થાય ત્યારે તે આત્મા એમ જાણે જે ‘હું મરી ગયો અને મને દુઃખ થાય છે,’ એમ માનતો થકો વારંવાર જન્મ, મરણ અને ચોરાશીમાં ભટક્યા કરે છે અને અનંત કલેશને પામે છે. અને તે આત્મા કાલ, કર્મ, માયાનો નાશ કર્યો નાશ થાય એવો નથી. તો પણ કાલ કર્માદિક જે ત્રણ ગુણ તે થકી વન્યો જે દેહ તેને વિષે જીવ જોડાયો છે ત્યાં સુધી તે આત્માને કાલ, કર્મ જન્મમૃત્યુને પમાડે છે. અને જો ત્રણ ગુણ થકી વન્યો જે દેહ તે થકી અસંગી થઈને પોતાનું સ્વરૂપ જે અક્ષર-બ્રહ્મ તે રૂપ પોતે થઈને તે અક્ષરબ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેના સ્વરૂપને વિષે જોડાય તો તે આત્મા કાલ કર્મનો નાશ કર્યો નાશ થાય નહીં. અને તે થકી તો કાલ, કર્મ પણ થરથર કંપે અને તે તો કાલનો પણ કાલ છે. અને તેને જન્મમરણ ટળી જાય છે.

જેમ અગ્નિ થકી જલ થયું છે અને તે જલને પાણું અગ્નિ નાશ કરે છે પણ જલ અગ્નિને નાશ કરી શકે નહીં એવો જલ કરતાં અગ્નિ ઘણો વલ્લવાન છે. અને મોટા મોટા તલાવ અને નદીઓ તેને સૂર્યનો અગ્નિ છે તે સુકવી નાલે છે અને તે સૂર્યના અગ્નિને જલ નાશ કરી શકતું નથી. એવો મહા વલ્લવાન અગ્નિ છે, તો પણ જો તે અગ્નિ સૂર્યના સંવંધથી જુદો પડીને પોતાનું કાર્ય જે જલ અને જલનું કાર્ય જે કાષ્ઠાદિક પૃથ્વી તેમાં અગ્નિ જોડાય છે તો તે અગ્નિને જલ નાશ કરે છે. અને તે અગ્નિ જો કાષ્ઠાદિક પૃથ્વીનો ત્યાગ કરીને પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જે સૂર્ય તેના ભાવને પામે તો જલનો નાશ કર્યો તે અગ્નિ નાશ થાય નહીં.

તેમ આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જે બ્રહ્મ તે થકી ત્રણ ગુણાત્મક કાલ, કર્મ, માયા આદિક સર્વે વિશ્વ ઉપજ્યું છે અને પાણું તે વિશ્વ બ્રહ્માના એક દેશને વિષે નાશ થાય છે, પણ કાલ, કર્મ, માયા આદિક કોઈ બ્રહ્મને નાશ કરવાને સમર્થ નથી એવું જે બ્રહ્મ તે આત્માનું સ્વરૂપ છે. પણ તે પોતાના બ્રહ્મસ્વરૂપને ભૂલીને તે બ્રહ્મ થકી ઉપજ્યું જે ત્રિગુણાત્મક પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાનો મિથ્યા પડપંચ તેને વિષે અજ્ઞાને કરીને જોડાયો છે તો તે આત્મા દીનતાના ભાવને પામતો થકો વારંવાર નાશ પામે છે અને ઉપજે છે અને ચોરાશીમાં અપાર દુઃખ ભોગવે છે.

અને જો સત્પુરુષને શરણે જીવ જાય અને તે થકી જ્ઞાનને પામીને ત્રણગુણાત્મક જે પિંડ બ્રહ્માંડ તેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને પોતાનું સ્વરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તે રૂપ થઈને પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને વિષે જોડાય તો તેને જન્મ, મરણ ટલ્લી જાય છે અને ભગવાનના ધામને પામે છે.

અને તે પિંડ, બ્રહ્માંડ આદિકની વાસનાનો ત્યાગ ક્યારે થાય છે ? તો તે વાસનાને વધારનારા એવા જે માયિક શબ્દાદિક પંચવિષય તેનો

ત્યાગ કરે તથા વિષયની વાસનાવાળા એવા જે અસ્તપુરુષ તેના સંગનો ત્યાગ કરે તો તેની વાસના ટળી જાય છે. જેમ વૃક્ષને અને તેના મૂળને શુદ્ધિ કરનારું જાળ છે તે જાળ જો મૂળમાં પાતું બંધ કરે તો વૃક્ષનો નાશ થઈ જાય. તેમ વૃક્ષરૂપ દેહ છે અને તેના મૂળરૂપ વાસના છે અને જાળરૂપ પંચવિષય છે. તે વિષયને ભોગવવે કરીને દેહરૂપી વૃક્ષ અને વાસનારૂપી મૂળીયાં શુદ્ધિ પામે છે. માટે વાસનાની શુદ્ધિ કરે એવા જે માયિક જગત સંબંધી પંચવિષય તેનો ત્યાગ કરવો.

અને પોતાના આત્માને બ્રહ્માના ભાવને પમાડે એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપ સંબંધી જે પંચવિષય તેને ભોગવવાં, કહેતાં માયિક વિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના અને સંતના શબ્દ સાંભળવા અને ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ કરવો અને ભગવાન અને ભગવાનના સંતના દર્શન કરવાં અને તે ભગવાનની પ્રસાદીનો રસ જમવો. અને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને ચઢ્યાં જે ચંદન પુષ્પાદિક તેની સુગંધી લેવી; એવી રીતે માયિક વિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાન અને ભગવાનના સંત સંબંધી પંચવિષય ભોગવવા તેને કરીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જીવ જોડાય છે. અને તેને ત્રણ ગુણ થકી ઉપજ્યાં જે પિંડ, બ્રહ્માંડ તેની વાસના ટળી જાય છે અને તે આત્મા બ્રહ્મારૂપ થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે અને મહા સુખિયો થાય છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १७३ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૪ વિષય :—કર્મ અને અકર્મની સમજ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૧ના શ્રાવણ વાદિ ૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે પોતાના મંદિરની

જગ્યામાં આથમણા વારની મેડીની ઓશરીમાં હિંડોલાઝાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજની આરતી થયા કેડે મહારાજ કૃપા કરીને સર્વે સભા પ્રત્યે બોલ્યા “જે જીવ છે તેને સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલને વિષે જવું પડે છે અને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાશીમાં ભટકવું પડે છે અને મહાદુઃખને પામે છે; તેનું કારણ શું હશે? તે સર્વે જેને જેમ સૂઝે તેમ તે કહો.”

પછી વીરજી ભક્તે કહ્યું કે “વાસનાયે કરીને જવું પડે છે.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “વાસના તો સર્વેને સુખ પામવાની છે પણ તેમાં દુઃખ થાય છે તે જ્ઞાને કરીને થાય છે?” પછી ધર્માનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “કર્મે કરીને સુખ દુઃખ થાય છે.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એ તો ઠીક પણ તે કેવાં કર્મ કરે તો સ્વર્ગમાં જાય? અને કેવાં કર્મ કરે તો નરકમાં જાય?” પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “પૂણ્યકર્મે કરીને સ્વર્ગમાં જાય છે અને પાપ કર્મે કરીને નરકમાં જાય છે.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર એમ નહીં. એનું તો એમ છે જે સત્સ્વગુણી કર્મ કરે તો સ્વર્ગમાં જાય છે અને જે રજોગુણી કર્મ કરે છે તે મૃત્યુલોકને પામે છે અને જે તામસી કર્મ કરે છે તે પાતાલ કહેતાં નરકલોકને પામે છે.

હવે એવી રીતે કર્મે કરીને જીવ જે સુખ દુઃખને પામે, તેમાં વંધાય એ તો ઠીક પણ તે કર્મ કરીને વંધાય નહીં એવો કોઈ હશે?” પછી તેનો ઉત્તર કોઈનાથી થયો નહીં. ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર એમ

કરીપછીપણ જે જે જીવ દેહને પોતાનું રૂપ માનીને તે દેહને અંહકારે કરીને જે જે કર્મ કરે છે તે તે કર્મમાં જીવ બંધાય છે અને તે તે કર્મનું ફલ સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલને વિષે જઈને ભોગવે છે. અને તે કર્મ સત્પુરુષની આજ્ઞામાં રહીને કરતો હોય તો પણ જ્યાં સુધી દેહને પોતાનું રૂપ માનીને કરે છે ત્યાં સુધી તે કર્મ તેને બંધન કરે છે અને જે દેહને પોતાનું રૂપ માનતો હોય અને તે કર્મ કાંઈ ન કરતો હોય તો પણ તેને કર્મ થયા જ કરે છે. કેમ કે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ છે તે પોતપોતાના આહાર કર્યા વિના રહેતા જ નથી. તે શુભ અથવા અશુભ આહાર કરે છે, તે કાન શબ્દ સાંભળે છે, ત્વચ્છા સ્પર્શ કરે છે, આંખરૂપ જુવે છે, રસના રસ ચાખે છે, નાસિકા ગંધ લે છે. ચિત્ત ચિંત્વન કરે છે, બુદ્ધિ નિશ્ચય કરે છે અને અંહકાર અભિમાન ધરે છે.

પ્રવી રીતે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ પોત પોતાના વિષયને ભોગવે છે તેને કરીને જીવને કર્મ લાગે છે અને તે કર્મે કરીને જીવને બંધન થાય છે અને તે સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલમાં રહીને સુખ દુઃખને ભોગવે છે. કેમ કે દેહ છે તે આત્માનું સ્વરૂપ નથી. તે દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માન્યું માટે જીવ માત્ર પોતાનું સારું ઇચ્છે છે. તે સત્પુરુષની આજ્ઞામાં રહીને સારું ઇચ્છે તો પોતાને સુખ થાય છે અને સત્પુરુષની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ વર્તીને સારું ઇચ્છે તેને દુઃખ થાય છે. પણ તેમાં સત્પુરુષની આજ્ઞામાં રહીને પોતાનું સારું ઇચ્છે છે, તે સારું દેહનું થાય છે, તે દેહ નાશવંત છે માટે દેહ નાશ થાય ત્યારે તે સુખ પણ નાશ થઈ જાય છે અને પાછો જન્મ-મરણનાં દુઃખને પામે છે.

જેમ વેપારી ઘરને વિષે આસક્તિ કરીને રહ્યો હોય અને તે વેપાર કરીને દ્રવ્ય કમાય તો તે દ્રવ્યને વિષે સુખે કરીને બંધાય છે અને તે

વેપારમાં खोट जाय तो तेना करजरूपी दुःखे करीने बंधाय छे. अने ते करजेने दुःखे करीने उदास थईने वेपार करवो पडयो मूकीने घरमां खी, छोकरां भेगो वेसी रहे तो पण तेने अन्न, वस्त्रादिक देह रक्षण सारु जोईए तेणे करीने करज थाय छे अने ते करजे करीने दुःख पामे छे. तेम जे जीव देहने पोतानुं स्वरूप मानीने सत्त्व गुणी कर्म करे ते स्वर्गादिकनां सुखमां बंधाय छे अने जे रजोगुणी कर्म करे ते मृत्युलोकनां सुख-दुःखमां बंधाय छे अने जे तमोगुणी कर्म करे ते पाताळादिकनां दुःखमां बंधाय छे.

अने ते कर्मादिकना सुखदुःख थकी उदास थईने कर्मनो त्याग करीने भेल लईने एकांत पकडीने वेसी रहे तो पण जे देहने पोतानुं रूप माने छे तेने खी-छोकरारूप जे इन्द्रियो अंतःकरण तेना आहाररूप कर्म थाय छे अने ते कर्म करीने जीवने बंधन थाय छे. अने ते देहना अहंकारनो त्याग करीने पोताने आत्मारूप माने अने आत्मारूप थईने ते आत्माना आधार अने प्रकाशक एवा जे परमात्मा भगवान तेनो आश्रय करीने भगवाननी आज्ञा प्रमाणे वते छे तेने कर्म बंधन करतां नथी.

जेम रहस्थ जे ते खी, छोकरां, घरनी आसक्ति तेनो त्याग करीने कोई भारे शाहुकार होय ते भेगो जईने रहे अने ते शाहुकार कहे ते प्रमाणे वेपार करे; तेमां खोट जाय के हांसल आवे पण तेनी हाण्य-लाभना सुख-दुःखमां लेश मात्र बंधातो नथी अने ते शाहुकार एम कहे जे 'तारे कांई करवुं नहीं अने घेठो घेठो रोटला खा अने वस्त्र पहरे' तो ते घेठो घेठो देह निर्वाण करे तो पण तेने कोई वाते हाण्य-वृद्धिनुं सुख-दुःख थाय नहीं. तेम जे देहना अहंकारनो त्याग करीने आत्मारूप थईने प्रत्यक्ष परमात्मा भगवान अने तेना संतनो आश्रय करीने तेनी आज्ञा

પ્રમાણે જે જે કર્મ કરે છે તે કર્મ તેને વંધન કરતા નથી અને તે કર્મ તો તેને ભક્તિરૂપ થાય છે અને જે ભક્તિ છે તે તો અકર્મરૂપ ઇટલે જ્ઞાનરૂપ છે. ત્યાં ભગવદ્ગીતાનો શ્લોક છે.

‘કર્મણિ કર્મણો પશ્યેતઃ ।’

એનો અર્થ એ છે જે દેહના અહંકારનો ત્યાગ કરીને, આત્મારૂપ થઈને, પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય કરીને તે ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની આજ્ઞા કરીને જે જે કર્મ કરે છે, તે કર્મને અકર્મ જે જ્ઞાન તે રૂપ દેખે છે અને તે દેહને પોતાનું રૂપ માનીને અકર્મપણે રહેતો હોય તો પણ તે કર્મમાં ભરપુર છે એમ જે દેખે છે તે મનુષ્ય મધ્યે શ્રેષ્ઠ છે, બુદ્ધિવાળો છે અને જ્ઞાની છે. માટે એ વાત સમજવી શુદ્ધિ પળ અટપટી છે, કેમકે ઉપરથી જોયામાં તો દેહના અંહકારે રહિત પુરુષની ક્રિયા અને દેહના અંહકારે સહિત પુરુષની ક્રિયા તો સરખી જણાય છે, પળ તેના અંતરના આશયમાં ઘણો ફેર છે. કેમકે દેહના અંહકારે સહિત કરે છે તે દેહના સુખ સારુ કરે છે. અને જે આત્મારૂપ થઈને કરે છે તે તો આત્માને અવિનાશી સુખ પ્રાપ્ત થાય તેને અર્થે અને ભગવાન પ્રસન્ન થાય તે સારુ કરે છે પળ દેહના સુખ સારુ કરતો નથી. માટે તે ભગવાન અને સંતની આજ્ઞા કરીને રજોગુણી, તમોગુણી, સત્ત્વગુણી કર્મ કરે તો પળ તે કર્મ તેને વંધન કરતાં નથી.

તે પૂર્વે અર્જુને દેહના અંહકારનો ત્યાગ કરીને આત્મારૂપ થઈને પછી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની આજ્ઞા કરીને ઘણાક પ્રકારનાં કર્મ કર્યાં તો પળ તે કર્મ તેને લેશ માત્ર વંધન કરવાને સમર્થ થયાં નહીં અને એકાંતિક ભક્ત કહેવાળા. અને ગંધારીએ આંખે સાત પાટા બાંધ્યા હતા અને અકર્મપણે રહેતી હતી પળ તેને ભગવાનની ભક્તિ અને ભગવાનનો આશરો ન હતો અને પોતાને દેહનો અંહકાર ટઢ્યો ન હતો તો તે દુર્ભાગી કહેવાળી.

માટે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત છે તે દેહના અહંકારને મૂકીને પોતે આત્મારૂપ થઈને ભગવાન અને ભગવાનના સંતની પ્રસન્નતાને અર્થે આજ્ઞા કરીને જે જે કર્મ કરે છે તેને કાંઈ કર્મ વંધન કરતું નથી અને તે તો ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. માટે જેને સર્વે વંધન થકી છૂટવું હોય તેને દેહના અહંકારનો અને દેહના સુખની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરીને અખંડ, અવિનાશી અને શુદ્ધ ચૈતન આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણીને પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા જે ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેનો દૃઢ આશરો કરીને તેની આજ્ઞામાં મન, કર્મ, વચને વર્તવું. અને એમ જે વર્તશે તેને કોઈ જાતનું વંધન થશે નહીં અને તે અક્ષરધામને પામશે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १७४ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૫ વિષય :-અહંકાર ટાલવાનો ઉપાય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ ના શ્રાવણ વદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપળી મધ્યે પોતાના મંદિરમાં આથમણાં ચારની મેડીની ઓશરીમાં હિંડોઢાઢાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર ધારણ કર્યાં હતા. પાઘમાં ઢાઢી કોરે ફૂલનો તોરો લટકતો ધારણ કર્યો હતો અને કાન ઉપર ગુચ્છ ધારણ કર્યાં હતા. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુઢારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશદેશના હરિ-ભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી સંઢ્યા આરતી થયા કેઢે મહારાજ ઢોલ્યા જે “સર્વેને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે જેને લઈને જીવ જે તે જન્મ-મૃત્યુને પામે છે એવો

જે અહંકાર તે વધે-ઘટે છે કે વધતો-ઘટતો નથી ? અથવા ટલે છે કે ટલતો નથી ? અથવા ટલ્યો હોય તેનાં શા લક્ષણ ? અને તે શા ઉપાયે કરીને ટલે છે ? જેને આવડે તે ઉત્તર કરો.”

પછી તેનો ઉત્તર કોઈથી થયો નહીં ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “લ્યો અમે एनो ઉત્તર કરીએ જે કુસંગને જોગે કરીને અહંકાર વૃદ્ધિ પામે છે અને સત્સંગને જોગે કરીને ઘટી જાય છે. પળ મૂલમાંથી અહંકાર ટલવો ઘણો કઠણ છે, કેમકે મુક્ત થયો હોય અને કામ, લોભાદિકની વાસના ટલ્લી ગઈ હોય અને સર્વે સંસારનો તથા પંચવિપયનો સર્વે પ્રકારે ત્યાગ કર્યો હોય અને કેવલ એક ભગવાનની નિષ્કામભાવે નવધાભક્તિ કરતો હોય તો પણ તેને દેહનો અહંકાર રહે છે અને દેહના અહંકાર વિના દેહનું રક્ષણ થાય નહીં અને રક્ષણ ન કરે તો દેહ રહે પણ નહીં. અને દેહ પડી જાય તો ભગવાનની ભક્તિ કરવી અને આત્યંતિક જ્ઞાન પામવું તે જ્ઞાન દેહ વિના કેમ પમાય ? અને ભગવાનની ભક્તિ પણ દેહ વિના થાય નહીં. માટે એમ સમજીને મુક્ત કહેવાતો હોય તેને પણ દેહનો અહંકાર રહી જાય છે અને જ્યાં સુધી ‘જ્ઞાન-ભક્તિનો ઉપયોગી દેહ છે’ એમ હેતું માનીને અવશ્ય ઘટે તેટલું પણ રક્ષણ કરે છે તેને દેહનો અહંકાર કોઈ કાલે ટલતો નથી. અને દેહનો અહંકાર છે ત્યાં સુધી જન્મ-મરણ પણ ટલે નહીં. અને દેહનું રક્ષણ મુદ્દલ ન કરે અને દેહને પાડી નાખે અને જ્ઞાનમાં અધુરું હોય તો પણ જન્મ-મરણ ટલતું નથી. માટે દેહનો અહંકાર તો મુક્ત થયો હોય તેને પણ ટાલવો ઘણો કઠણ છે અને જ્યાં સુધી દેહનો અહંકાર રજ માત્ર હોય ત્યાં સુધી સર્વે માયા ઊભી છે.

જેમ ફાડ સુકાઈ ગયું હોય પણ તેનું બીજ છે તો તે બીજમાંથી પાલું વૃક્ષ થશે. તેમ કામ, લોભાદિક દોષ તથા શબ્દાદિક વિષય ટલ્લી ગયા હોય પણ દેહને જો જ્ઞાન-ભક્તિનો ઉપયોગી જાણીને તેનો ગુણ

માનીને તેનું રક્ષણ કરે તો તેને સર્વે માયાના વીજરૂપ एवો જે દેહનો અહંકાર ટાલતો નથી અને તેને પાછો જન્મ ધરાવે છે, કેમકે તે દેહને વિષે તેને ગુણ માન્યો માટે જેનો ગુણ મનાય તેનો અહંકાર ટાલે નહીં અને જેને વિષે ગુણ-વુદ્ધિ હોય અને તેના રક્ષણનું કોઈક ધંડન કરે તો તેનો પણ અવગુણ જરૂર આવે. માટે એ વ્રાત સમજવી ઘણી કઠણ છે. કેમકે આત્મારૂપ થયો હોય તેને પણ દેહનું રક્ષણ તો કરવું જોઈએ અને રક્ષણ કરે ત્યારે અહંકાર વિના થતું નથી.

હવે एवો જે અહંકાર તેને જે ટાલે તેને જન્મ-મરણ ટાલે છે અને તે અક્ષરધામને પામે છે. માટે તે દેહના અહંકારને ટાલવાનો એક ઉપાય છે. તે શો ઉપાય છે? તો જેને તે દેહને વિષે અતિશય શત્રુભાવ થાય અને દેહને શત્રુ જાણીને પછી 'તેને જ્ઞાન ભાક્તિનો ઉપયોગી છે' એમ જાણીને શત્રુભાવ રાખતા થકા ઘટે તેટલાં અન્ન, વસ્ત્રાદિકે કરીને દેહનું રક્ષણ કરે પણ તેનો ગુણ માનવો નહીં.

જેમ એક શાહુકાર હતો તેનો દીકરો વીસ વર્ષનો હતો તેને ચોરે મારી નાખ્યો. પછી તે ચોરને રાજાએ વેડીઓમાં નાખ્યો અને કોટડીમાં પૂર્યો. પછી તે શાહુકાર પણ કાંઈ રાજાના વાંકમાં આવ્યો અને તેને પણ પગમાં વેડીઓ નાખીને તે ચોર ભેગો કોટડીમાં પૂર્યો. પછી તે શાહુકાર તો જાતે સુંવાળું માણસ અને કોઈ દહાડો મારુપાડેલો નહીં. તે દિશાએ જવું પડે ત્યારે વેડી ઉપાડી શકે નહીં ત્યારે તેણે ચોરને કહ્યું કે 'મારી વેડી ઉપાડીશ?' ત્યારે તેણે કહ્યું કે 'વેડી તો ઉપાડું પણ તું મને તારા ળાવામાંથી વેક (થોડુંક) ળાવા આપે તો ઉપાડું.' પછી તે શાહુકારે પોતાના માણસ ભાત આપવા આવતાં હશે તેને કહ્યું કે 'વેક (થોડુંક) ળાવાનું વધારે લાવજો; આ ચોરને મારે આપવું છે.' પછી તે

शाहुकार तेने खावानुं आपे अने वेडी उपडावे. पछी ते वातने शाहुकारना घरना माणसे जाणी त्यारे ते एम कहेवा लाग्यां जे 'ते चोरेतो आपणा दीकराने मारी नांख्यो छे अने तेने शुं करवा खावा आपता हशे?' अने ते शाहुकार पण एम जाणे छे जे 'ते चोर खरेखरो मारो पाको शत्रु छे.' एम शत्रुभाव राखतो थको पण पोतानी वेडी उपडाववा सारु तेने खावानुं आपतो. अने ते चोरने कोईक मारी नाखे अथवा तेने कोईक दुःख दे तो तेमां ते शाहुकार राजी थाय. पण तेना उपर दया आवे नहीं.

तेम जेने देहने विषे शत्रुभाव रहे तेने देहनो अहंकार टळे छे. केमके देह छे ते ज जीवने जन्म, मरण अने चोराशीमां रखडावनारो छे अने महाफण्टने पमाडनारो छे, एम जाणीने देहने विषे अतिशय शत्रुभाव राखीने पछी वेडी उपडाववारूपज्ञान-भक्तिने सिद्ध करवा सारु ते देहने अन्न, वस्त्रादिक अवश्य घटे तेटलुं आपवुं पण तेनो गुण न मानवो. अने जो 'ज्ञान-भक्तिनो उपयोगी छे' एम जाणीने देहनो गुण मानशे तो ते देहनो अहंकार कोटी काळे टळे नहीं अथवा शत्रुभाव विना बीजां कोटी साधन करे पण टळवानो नथी. ते सारु जे भगवानना भक्त होय अने जेने आने आजन्मे देहना अहंकारनो त्याग करीने अक्षर-धामने पामवुं होय तेने तो देहने विषे सदाय शत्रुभाव राखवो अने शत्रुभाव राखतां थका शाहुकारनी पेठे अन्न, वस्त्रादिक घटे तेटलुं आपवु. एम समजे तेने देहनो अहंकार टळी जाय छे.

अने जेने देहने विषे शत्रुभाव थयो होय तेना देहने कांईक रोगादिक कष्ट आवी पडे तो तेमां राजी थाय तथा तेने भगवान के भगवानना संत कांईक भाक्ति-सेवामां कारसो आपे तथा व्रत उपवासादिक

તપ કરવાની આજ્ઞા કરે તો તેમાં ઘણો રાજી થાય. ત્યારે તેને એમ જાણવું જે દેહનો અંહકાર ટલ્યો. તે ઉપર નિષ્કુલાનંદસ્વામીનું કીર્તન છે જે-

હુઃલ્લી દેલે આ દેહને, રહે રાજી તે મનજી

અનર્થનું રે આગાર છે જાણી ન કરે જતનજી

હું બલહારી એ વૈરાગનો

॥ ૧ ॥

માટે જેને દેહને વિષે શત્રુભાવ હોય અને જેને દેહનો અંહકાર ટલ્યો હોય તેને સહેજે દેહનો અનાદર વર્ત્યા કરે; એ જ અંહકાર ટલ્યાનું પંધાણ છે. એમ સમજીને દેહના અંહકારનો ત્યાગ કરે તે બુદ્ધિવાળો છે અને તે વિનાના સર્વે મૂર્ખ છે અને આત્મઘાતી છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १७५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૬ વિષય :-અર્થતામાવનું સ્વરૂપ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૧ ના શ્રાવણ વદિ ૧૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પીંપલી મધ્યે પોતાના મંદિરમાં આથમણે વાર મેડીની ઓશરીમાં હિંડોળાલાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને ગુલાબના પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં ધારણ કર્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સર્વે સાધુને તથા સર્વે હરિભક્તને અમે એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે કેટલાક ભગવાનના ભક્ત પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને વર્તેતા હોય તો પણ તેને વિષયનો સંબંધ થાય ત્યારે તેમાં વંચાઈ જાય છે, માટે તેને શી કસર હશે? અને કેટલાક વિષયના સંબંધમાં રહ્યા થકા પણ વિષયમાં વંધાતા

નથી અને તેને દેહ મૂકીને ફરી જન્મ ધરવો પડતો નથી અને તે તો અક્ષરધામને પામે છે. તે પૂર્વે જનકાદિક રાજ્યમાં રહ્યા તો પળ વંધનને પામ્યા નહીં. માટે તે કેવી સમજણે કરીને વંધનને પામ્યા નહીં? અને ભરતાદિક રાજ્ય વૈભવાદિક પંચવિપયનો ત્યાગ કરીને વનમાં ગયા હતા, તો પળ તેને મૃગના વચ્ચામાં સ્નેહ થયો અને તેને કરીને તેને જન્મ ધરવો પડ્યો. માટે તેની કઈ જાતની સમજણ હશે? તે કહો.”

પછી તેનો ઉત્તર સાધુ તથા હરિભક્તે કરવા માંડ્યો પળ થયો નહીં ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર એમ છે જે ચાર પ્રકારના અભાવ છે તેમાં ત્રણ પ્રકારના વિપયના અભાવે કરીને વિપયનો ત્યાગ કર્યો હોય તેને જ્યારે વિપયનો સંવંધ થાય ત્યારે તે વિપયમાં બંધાય છે અને જેણે ચારે પ્રકારના અભાવને જાણીને અંતરમાંથી ત્યાગ કર્યો હોય તે કોઈ વિપયમાં બંધાય નહીં.

તે ચાર પ્રકારના અભાવ તે કયા? તો એક પ્રાગભાવ, બીજો અન્યોન્યાભાવ, ત્રીજો પ્રધ્વંસાભાવ અને ચોથો અત્યંતાભાવ. હવે પ્રાગભાવ ઘટલે શું? તો જેમ માટીમાં ઘડો રહ્યો છે તે માટી દેખાય છે પણ ઘડો નથી દેખાતો માટે ઘડાનો અભાવ છે, પણ જ્યારે માટીમાંથી ઘડો થશે ત્યારે પાછો ભાવ થશે, તેમ પ્રાકૃતપ્રલયને વિષે જગતનો અભાવ છે અને માયાને વિષે જગત રહ્યું છે, તે જ્યારે પ્રાકૃતપ્રલયને અંતે પાછી ઉત્પત્તિ થશે ત્યારે પાછો જગતનો ભાવ થશે, તેનું નામ પ્રાગભાવ કહેવાય. અને અન્યોન્યાભાવ તે શું? તો જેમ ઘડો તે લુગડું નહીં અને લુગડું તે ઘડો નહીં, તેનું નામ અન્યોન્યાભાવ કહેવાય. તેમ આત્મા તે દેહ નહીં અને દેહ તે આત્મા નહીં તે અન્યોન્યાભાવ કહેવાય છે. તે અન્યોન્યા-ભાવના જ્ઞાને કરીને વિપયને^૧ ત્યાગ કર્યો હોય તેને પાછો વિપયના સંવંધે કરીને વંધન થાય છે.

અને ત્રીજો પ્રધ્વંસાભાવ છે; તો પ્રધ્વંસાભાવ તે શું ? તો જેમ કોઈને દીકરો હોય અને તે મરી જાય ત્યારે તેને દીકરાની પાછા આવવાની આશા નહીં, પણ હતો તે નાશ પામી ગયો માટે તેનો શોક થાય છરો. તેનું નામ પ્રધ્વંસાભાવ કહેવાય. તેમ જગત હતું તે પ્રાકૃતપ્રલયને વિષે નાશ પામી ગયું પણ હતું તે નાશ પામ્યું માટે તે સાંભરે સ્વર્ગ અને તેની મૂળમાંથી વાસના ટળે નહીં. અને પ્રલય હોય ત્યાં સુધી તો તેને અભાવ રહે પણ જ્યારે પાછી ઉત્પત્તિ થાય ત્યારે તેમાં તે વંધાણા વિના રહે નહીં. માટે એ ત્રણ પ્રકારના અભાવે કરીને જેણે પંચવિષયનો ત્યાગ કર્યો હોય તેને પાછા વિષય વંધન કરે છે અને તેને જન્મ ધરવો પડે છે તેમ સર્વે પ્રકારે વિષયનો ત્યાગ કરીને ત્યાગી થયો હોય, ભેજ લીધો હોય અને વનમાં એકલો રહેતો હોય તો પણ તેને જરૂર જન્મ ધરવો પડે છે.

અને ચોથો જેને અત્યંતાભાવ થયો હોય તે કોઈ વિષય. ભોગવે નહીં અને તે અત્યંતાભાવવાળો ભક્ત જે તે સૂઝે તો ત્યાગી થયો હોય અને સૂઝે તો ગૃહસ્થાસ્થામમાં રહ્યો હોય પણ તે વિષયમાં વંધાય નહીં અને તેને ફરીને જન્મ ધરવો પડે નહીં.

હવે અત્યંતાભાવ તે શું ? તો જેમ સસલાના શિંગડા તથા કાચવાના રોમ તેનો અભાવ છે તેમ જેણે આત્યંતિક પ્રલયને જ્ઞાને કરીને વિષયનો ત્યાગ કર્યો હોય તેને કોઈ વિષય વંધન કરે નહીં. તે આત્યંતિક પ્રલય તે શું ? તો ત્રણ કાળમાં માયા છે જ નહીં જેમ ઝાંઝવાના જલ તથા સ્વપ્નની સ્થિતિ તે વસ્તુગતે નથી તેમ અત્યંતાભાવને વિષે ત્રણ કાળમાં માયા તથા જગત છે જ નહીં. અને તે અત્યંતાભાવના જ્ઞાનને પામ્યો હોય તે કોઈ વિષયમાં વંધાય નહીં અને તે કોઈ વિષયનો સંવંધ પણ કરે જ નહીં. અને તે સદાય વિષય થકી અસંગપણે વર્તે અને જે તેનો સમાગમ કરે તેના અંતરમાંથી પણ વિષયની વાસનાના મૂલીયાં કાઢી

નાચે અને સદાય અઘંડ બ્રહ્મ-સ્થિતિમાં વર્ત્યા કરે અને તેને ફરીને જન્મ ધરવો પડતો નથી; તે તો અક્ષરધામને વિષે અઘંડ ભગવાનની સેવામાં રહે છે. અને તે અત્યંતાભાવનું જે જ્ઞાન તે જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત મળે છે તેને જ થાય છે, પણ તે વિના થતું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १७६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૭ વિષય :—પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :— સંવત ૧૯૨૨ના પોષસુદિ ૧૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી પેટલાદ મધ્યેકાછીયા વનમાઝી-દાસને ઘેર આથમણાં વારના ઓરડાની આગલ ચોકમાં માદાતકિયે યુક્ત ઢોલિયો વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને ચંપા અને ગુલાબનાં પુષ્પનાં આમૃષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કેસરની અર્ચા અને કંકુનો ચાંદલો લલાટને વિષે કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “આ જગતને વિષે ચાર પ્રકારનાં જીવ છે. તે ચાર પ્રકારનાં જીવ કયા? તો પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત એ ચાર પ્રકારનાં જીવ છે. હવે તે ચાર પ્રકારનાં જીવનાં લક્ષણ કહું છું જે પામર જીવ છે તે તો આહાર, મૈથુન, નિદ્રા, અને ભય તેમાં જ મૂઢપણે વતર્તા હોય, કહેતાં આહાર જે સારાં સારાં પદાર્થે ખાવામાં વધુ પ્રીતિ હોય અને મૈથુન ઇટલે સ્ત્રી-ભોગમાં પ્રીતિ હોય અને નિદ્રા ઇટલે શુભ કર્મ કરવામાં આલસ ઘણી

હોય કહેતાં સૂઈ રહેવામાં પ્રીતિ હોય. અને ભય ઇટલે 'રહે કોઈ મારા પદાર્થને લઈ જાય નહીં અથવા મને મારી નાખે નહીં' ઇત્યાદિક ભય વધુ વર્ત્યા કરે. એવી રીતનાં લક્ષણ જેને વિષે હોય તેને પામર જીવ જાણવો.

અને જે વિપયી જીવ છે તેને ઉત્તમ પંચવિષય પામવાની ઇચ્છા હોય, પણ તે શાસ્ત્રની મરજાદામાં રહીને વિષયને ભોગવે. અને તેને લોકની લાજ, મોટપ, કીર્તિ વધારવાની ઇચ્છા વર્તે. અને જે મુમુક્ષુ છે તેને તો આસ્તિકપણું હોય અને તે અધર્મ-અનીતિનો ત્યાગ કરીને ધર્મમાં દૃઢ રહેતો હોય અને તેને શાસ્ત્ર અને સત્પુરુષનો વિશ્વાસ હોય અને એકાદશી આદિક વ્રત, તપ કરવામાં શ્રદ્ધા હોય. અને તેને વિષયનો ત્યાગ કરવો ગમે અને વિષયના ત્યાગી એવા જે ભગવાનના સંત તેનો સમાગમ કરવો ગમે, અને તીર્થે જવું, તથા ભગવાનને દર્શને જવું તેમાં વધુ શ્રદ્ધા હોય. અને વઢી તેને એમ વિચાર થાય જે જન્મમરણ થકી કોઈ મને મુકાવે એવા પુરુષ ક્યારે મળે? એવી રીતે તેને વધુ ઇચ્છા વર્તે એવાં લક્ષણ હોય તેને મુમુક્ષુ જાણવો.

અને જે મુક્ત હોય તેને તો આ સંસારનાં સુખ ગમે જ નહીં. અને તે પ્રારબ્ધકર્મને જોગે કરીને સંસારમાં રહ્યો હોય તો પણ તે ઉદાસ થકો રહે અને તેને સંસારમાં સદાય અરુચિ વર્તે. અને ધર્મ, જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેને દૃઢ કરીને રાખે પણ તેમાં કોઈ કાલે ડગે નહીં. અને તે મુક્ત હોય તે 'ભગવાન પ્રગટ થયા' એમ કાને કરીને સાંભળે તો તે તત્કાલ જગતના અનંત વંધન હોય તેને તોડીને તથા મતપંથના વંધનને તોડીને પ્રગટ ભગવાન પાસે જઈ પૂગે પણ કોઈ આવરણનો રોક્યો રોકાય નહીં તેને મુક્ત જાણવો.

એવી રીતે ચાર પ્રકારના જીવોનાં લક્ષણ કહ્યાં તેમાં પામર અને વિપયી જીવ હોય તે તો ભગવાનને માર્ગે ચાલે જ નહીં. અને તે જો કોઈક

રીતે લોભે, લાલચે કરીને સત્સંગમાં આવતો હોય પણ તેનો સત્સંગ ભાલ દેશના કૂવા જેવો થાય, તે ભાલ દેશના કૂવામાં ઉપર પાણી મીઠું હોય અને ઊંડુ खोंदे તો તેમાં खारું ઝેર પાણી નીસરે. તેમ વિષયી અને પામર જીવ સત્સંગી થયા હોય અને તેના ગમતા પ્રમાણે વિષયને ભોગવવા દર્ડેણ ત્યાં સુધી તે સારો રહે અને સત્સંગમાં હેત રાखે અને જો તેના હીતને અર્થે સત્પુરુષ વિષયનું खंडन કરે તો તેને ભાલના કૂવાની પેટે તરત સત્પુરુષના અવગુણ આવે અને અધર્મને માર્ગે ચાલે. અને સત્પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરીને ડલટો સત્પુરુષનો દ્રોહ કરવા લાગે.

અને જે મુક્ત અને મુમુક્ષુ હોય તેને તો ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેના સંગ વિના વીજું કોઈ ગમે જ નહીં. અને ભગવાન અને સંત તેને સૂઝે યવા વઢે અને મીઠામાં લીયે તો પણ તે કોઈ રીતે પાછા પડે નહીં. અને તે મુક્ત અને મુમુક્ષુ જે તે કાને કરીને ભગવાનના ગુણ, ચરિત્ર અને મહિમા સાંમઢીને પરમ આનંદ પામે. અને ત્વચાણ કરીને ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ કરીને પરમ સુખ માને છે. અને નેત્રે કરીને ભગવાનના દર્શન કરીને તૃપ્ત થાય છે. અને જીઢ્ઢાણ કરીને ભગવાનનો મહા-પ્રસાદ જમીને તથા ભગવાનના યશ ગર્ડીને સુખ માને છે. ંવી રીતે મુક્ત અને મુમુક્ષુ જે તે દશ ંન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તેણે કરીને ભગવાનમાં જોડાય છે, પણ તે વિના વીજે ક્યાંય લોમાય નહીં. અને પામર-વિષયી હોય તે તો ંન્દ્રિયોના જે માયિક પંચવિષય તેમાં લોલુપ વર્તે છે અને તેને કોઈ રીતનું નિયમ હોય નહીં.

માટે જેને ભગવાન મજવા હોય તેને પામર અને વિષયી જીવના સંગનો ત્યાગ કરીને મુમુક્ષુ અને મુક્તનો સંગ કરીને પોતાના આત્માનું

કામ સુધારી લેવું. અને આ સમે તો અમને અને અમારા નિર્વાસનિક સંતને મન અર્પણ કરે તો તે પામર જીવ હોય તથા વિષયી જીવ હોય તેનું પળ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય અને તેનું આને આ દેહે પામરપણું અને વિષયીપણું મટીને બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે. માટે જેને આ સમે મનુષ્યદેહ આવ્યો છે અને આ સત્સંગમાં જેને પ્રતીતિ આવી છે તેના ભાગ્યનો પાર નથી.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १७७ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૮ વિષય:-અમારી જે વાત છે તે તો અતિશય દુર્લભ છે

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના પોષ સુદ ૧૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પેટલાદ મધ્યે કાઠીયા વનમાં ઢોલિયા ઘેર આથમણાં વારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદીતકિયા નસાવીને હોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતા અને કંઠમાં ચંપો અને ગુલાવના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને કર્ણ ઉપર ગુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા.

પછી હરિભક્ત ઘોડી તૈયાર કરીને લાવ્યા અને તેણે મહારાજને હાથ જોડીને કહ્યું જે “ હૈ મહારાજ ! આજ સભા કરવી છે અને દેશદેશના વિદ્વાન બ્રાહ્મણ ઘણાક આવ્યા છે, માટે કાઠકામાતાની ધર્મશાળામાં પધારો.” પછી મહારાજ ઘોડીએ અશ્વર થઈને ગાજતા-વાજતા ત્યાં પધાર્યા અને તે ધર્મશાળામાં ઉગમણી કોરની પરસાળને વિષે ગાદીતકિયે શુક્ત પલંગ વિલાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા શાસ્ત્રી જેશંકર ગોવિંદરામ તથા પુરાણી, વેદીયા બ્રાહ્મણો તથા દેશદેશના હરિભક્ત તે સર્વેની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી

હતી. પછી શાસ્ત્રી, પુરાણી, વેદીયા બ્રાહ્મણો, ઘણીવાર સુધી પરસ્પર પ્રશ્નોત્તર કર્યા પછી તેને કરીને કોઈને શાંતિ થઈ નહીં. પછી મહારાજે વાત કરી ત્યારે સર્વે સભાને ઘણો આનંદ થયો અને તે સર્વેને અંતરમાં પરમ શાન્તિ થઈ.

પછી મહારાજ અતિશય કૃપાદષ્ટિ કરીને ચોલ્યા જે “અમારી જે વાત છે તે તો મોટા મોટા દેવ, બ્રહ્મા તથા શિવ, સનકાદિક સરલાને પણ અતિશય દુર્લભ છે, કેમકે દેવ, બ્રહ્માદિકના લોકમાં પણ આવી માયા પર અલૌકિક વાત થતી નથી. અને પ્રકૃતિપુરુષની આની કોરે સર્વે લોકમાં તથા સર્વે ધામમાં પંચવિષય પામવાની જ વાર્તાઓ થાય છે અને નાના દેવાદિકને થોડા વિષયનું વંધન છે અને મોટા દેવાદિકને મોટા વિષયનું વંધન છે, કેમકે જુઓને બ્રહ્મા તથા શિવ તથા ઈન્દ્ર તથા ચન્દ્ર તે સર્વેથી મોટા કહેવાય છે પણ તેકામને વશ થઈને વ્યાકુલ થયા અને લાજ ઝોઈ અને મનુષ્ય કોઈ ન કરે પણ કામ કર્યું. માટે દેવ બ્રહ્માદિક મોટા છે તો તેના કામાદિક પણ મોટા છે. માટે મ્હર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ ઇત્રણ લોકમાં ધર્મ, અર્થ અને કામની જ વાત થાય છે, પણ મોક્ષની વાર્તા ક્યાંય થતી નથી.

અને મોક્ષ તો પ્રગટ ભગવાનને સંગે કરીને જ થાય છે તથા પ્રગટ ભગવાનના એકાંતિક સંત પંચવિષયના ત્યાગી નિર્વાસનિક તેને સંગે કરીને મોક્ષ થાય છે. માટે જેને મોક્ષની ઇચ્છા હોય તેને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક વિષયના ત્યાગી સાધુ તેનો સમાગમ કરવો. અને પ્રગટ ભગવાન અને તેના સંતનો સંગ મળવો અતિશય દુર્લભ છે. અને એવો સત્સંગ જ્યારે પોતાને પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તો પોતાના અતિશય મોટાં ભાગ્ય સમજવાં. અને તેની જ્ઞાનવાર્તા સાંભળવામાં અતિશય

શ્રદ્ધા રાખવી અને જેને શ્રદ્ધા ન હોય તેને તો સત્સંગ કરવામાં ઘણી
 ટોટ રહી જાય છે અને મોક્ષમાં પણ ઘણો ફેર રહે છે.

જેમ સમુદ્રમાં સ્વાતી વરસે છે ત્યારે છીપો પાણી ઉપર આવીને તે
 સ્વાતીના વિંદુને ઢીલે છે. તેમાં જે છીપ ડૂંચી ઉછળીને વિંદુને ઢીલે છે
 તે છીપમાં અમુલ્ય મોતી થાય છે અને જે છીપ થોડીક ઉછળીને ઢીલે
 છે તેનું મોતી કિંમત ન આવે એવું સો વસો રૂપિયાનું થાય છે. અને જે
 છીપ પાણી ઉપર પડી પડી વિંદુને ઢીલે છે તેના તો ટોટાં ફટકીયાં
 મોતી થાય છે. કેમ કે તેમાં ધારા પાણીનો ભેગ ભળે છે. માટે તે મોતી
 તો ટકાના ત્રણસો વેચાય છે. તેમ પ્રગટ અમારી જ્ઞાનવાર્તા છે તે સ્વા-
 તીનાં વિંદુ જેવી છે અને સંસારરૂપી સમુદ્ર છે અને છીપરૂપી મુસુધુ જીવ
 છે. માટે જે ધરેધર શ્રદ્ધા રાખીને અમારી વાર્તા સાંભળશે તે તો આને
 આ દેહે બ્રહ્મરૂપ થઈને અમારા અક્ષરધામને પામશે, અને જે મધ્યમ
 શ્રદ્ધા રાખીને સાંભળશે તો તે મોટા પ્રકૃતિપુરુષના લોકને તથા પ્રધાન-
 પુરુષના લોકને તથા વૈરાટ, બ્રહ્માદિક, ઈન્દ્રાદિકના લોકને પામશે. અને
 જે કનિષ્ઠ શ્રદ્ધાવાળા હશે તે તો આ લોકમાં કોઈક મોટા રાજા થશે.

તેમાં ઉત્તમ શ્રદ્ધાવાળાને તો અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થશે અને તેને
 તો ફરીને જન્મ ધરવાં નહીં પડે અને તે તો અવિચલ સુખને પામશે.
 અને જે મધ્યમ શ્રદ્ધાવાળા છે તેને ત્રણ ચાર જન્મ ધરવા પડશે. પછી
 ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ સિદ્ધ કરીને ઉત્તમ શ્રદ્ધાને પામીને તે
 અક્ષરધામને પામશે. અને જે કનિષ્ઠ શ્રદ્ધાવાળા હશે તે તો દેવતામાં અને
 મનુષ્યમાં ઘણાક જન્મ ધરશે પછી જ્યારે તે ઉત્તમ શ્રદ્ધાને પામશે ત્યારે
 તે ભક્ત બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામશે, માટે પ્રગટ ભગવાન મહ્યા
 હોય તો પણ શ્રદ્ધામાં ઘણો ફેર રહી જાય છે.

અને આ લોકમાં પણ વે પ્રકારના જીવની સૃષ્ટિ છે; તેમાં એક આસુરી જીવની સૃષ્ટિ છે અને વીજી દૈવી જીવની સૃષ્ટિ છે. તેમાં આસુરી સૃષ્ટિના જીવ છે તે તો દેહોઽહં બુદ્ધિએ યુક્ત વર્તે છે અને દેહના સર્ગા-સંવંધી, નાતજાત, હું-મારું તેમાં હરખશોક, હાણ્યવૃદ્ધ તેમાં જીવ ક્લેશને પામે છે અને ત્રિવિધિ તાપમાં વઢ્યા કરે છે, કેમકે માયિક પદાર્થ છે તે તો નાશવંત છે, માટે નાશવંત પદાર્થમાં કોઈ કાલે સુખ હોય નહીં. અને જે દૈવી સૃષ્ટિના હોય તે તો એક પરમેશ્વરને જ સત્ય માને છે અને પોતાને આત્મારૂપ માનીને દેહને મિથ્યા દેખે છે. અને જાતિ-વર્ણ જે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર તે પણ દેહના ભાવ છે. તે જન્મ ધર્યા પછી મા-બાપે સમજાવ્યા જે 'આ તારી જાત, આ તારું નામ, આ તારું ઘર, આ તારું ગામ' इत्यादिक જે આલોક વહેવારના શબ્દ તે તો ઉપરથી મા-બાપે ચોટાડ્યા છે. અને જે આત્મા છે તે તો અજન્મા અને અવિનાશી છે.

અને તે આત્માએ વાસનાએ કરીને જેટલા ચોરાશીમાં જીવ છે તે સર્વેના દેહને વિષે જન્મ ધર્યા છે. અને જીવે પુરુષના દેહ ધરીને ચોરાશીમાં સર્વે જીવને પોતાની સ્ત્રીઓ કરી છે અને સ્ત્રીના દેહ ધરીને ચોરાશીમાં સર્વે જીવને પોતાના ધર્મી કર્યા છે. એવી રીતે દૈવી સૃષ્ટિવાળા છે તે એમ સમજીને જેમ ચોરાસીલાખ જાતના સગપણને હમણાં નથી માનતા તેમજ આ દેહના સંવંધીને પણ પોતાના સંવંધી માનતા નથી. અને પોતાને સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહથી નોંખો અને શુદ્ધ રૂપ એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનીને પરમેશ્વરે જેમ વર્ણાશ્રમનો ધર્મ કહ્યો છે તે ધર્મ પ્રમાણે રહીને પરમેશ્વરનું ભજન સ્મરણ કરે.

અને જે એવી રીતે પોતાના આત્માનો મોક્ષ થાય એવા ઉપાયમાં નિરંતર વર્ત્યા કરે તેને જગતના સુખદુઃખ, હાણ્યવૃદ્ધ તે સમપણે વર્તે છે. કેમ કે તે તો એમ જાણે છે જે 'ઈશ્વરની ઇચ્છા હશે તેમ થશે.' એમ

સમજીને હરખ, શોકાદિકનો ધણી થતો નથી. અને આ જગતના નાશ-વંત પદાર્થ અને તે પદાર્થસંબંધી જે સુખ તેપણ નાશવંત છે એમ જાણીને તેની ઇચ્છા નથી રાખતા, કેમ કે આ લોકનાં સુખ છે તે તો જ્યારે ત્યારે જરૂર નાશ થઈ જશે. માટે દૈવી સ્થપિવાલા એવા જે ભગવાનના ભક્ત હોય તે માયિક સુખને ઇચ્છે નહીં. અને ભગવાનના ભક્ત તો અવિનાશી એવું જે અક્ષરધામ તથા અવિનાશી એવું જે ભગવાનના સ્વરૂપ સંબંધી સુખ તેને જ ઇચ્છે છે. અને તે સુખ અતિશય દુર્લભ છે.

પણ આ સમે આ સત્સંગમાં જેને જેને પ્રતીતિ આવે છે તેને એ સુખ અતિશય સુગમપણે પ્રાપ્ત થાય છે. કેમ કે એ સુખના દાતા આ સમે પ્રગટ તમને દર્શન આપે છે. માટે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષની આજ્ઞા કરીને અધર્મનો ત્યાગ કરીને ધર્મમાં રહીને ભગવાનનું ભજન કરે તો તે આ લોકમાં પણ સુખને પામે અને દેહને મૂકીને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે અને તે આત્મા અપાર સુખને પામે છે, કેમ કે જેને પ્રગટ ભગવાનનો સંવંધ થાય છે તેને તે અક્ષરધામના સુખને પામે છે. તે પૂર્વે ગોપી, ગાંધારી તથા ગુહરાજા મીલ તથા ઘાંદરા તેને પ્રગટ ભગવાનનો સંવંધ થયો તો તે પણ મોટી પદવીને પામી ગયા છે.

માટે પ્રગટ ભગવાનનો સંવંધ જેને થયો છે તે નો ભગવાનના પાર્પદ થઈ રહ્યા છે અને તેના મોક્ષમાં પણ કોઈ લેશ માત્ર અધુરું નથી. અને તેને દેહનું નિમિત્ત હોય ત્યાં સુધી તે દેહમાં રહે છે. અને જ્યારે દેહને મૂકશે ત્યારે તેને બ્રહ્મમય દેહ ધરાવીને ભગવાન પોતાના ધામને પમાડશે. માટે પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને જે અમારી ભક્તિ કરશે તેનાં નાશાત્કાર કલ્યાણ થશે." એમ કહીને મહારાજ ચોડીને અશ્વાર થઈને પોતાના ઉતારે પધાર્યા.

इति श्रीमुखसिद्धांत १७८ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૭૯ વિષય:—કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ના ફાગણ વદિ ૪ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે પંડ્યા અંવાશંકર હરશ્વરામને ઘેર ઉગમળે વારળે ઓરડાની આગલ ચોકમાં પાટ ઉપર માદી—તકિયે યુક્ત ઢોલિયો વિછાવ્યો હતો અને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં, અને કંઠમાં ગુલાવના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને પુષ્પના વાજુ, ગજરા, તોરા અને ગુચ્છ સર્વ અંગમાં શોભી રહ્યા હતા. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી પંડ્યા અંવાશંકરે મહારાજની પૂજા કરીને આરતી ધૂન કરી. પછી સર્વે સભા પ્રત્યે મહારાજ કૃપાદષ્ટિ કરીને બોલ્યા જે “સર્વેના મોક્ષનો એક જ સિદ્ધાંત છે અને તે સિદ્ધાંત વેદમાં સંપૂર્ણ કહ્યો છે, પણ તે વેદનો અર્થ અતિશય ગૂઢ છે; તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષના મુખ વિના કોઈને પોતાની મેળે સમજાતો નથી. માટે વેદના કર્તા થકી જ વેદ સવલ્લા સમજાય છે, તે સારુ વેદના ત્રણ અંગ કહેવાય છે. તે ત્રણ અંગ કયા? તો એક કર્મ, બીજું ઉપાસના અને ત્રીજું જ્ઞાન; એવી રીતે વેદ ત્રણ કહેવાય છે.

હવે કર્મ તે શું? તો કર્મ, અકર્મ અને વિકર્મ એમ કર્મના ત્રણ ભેદ છે. તેમાં કર્મ તે શું? તો જગતકર્તા પરમેશ્વર તેની આજ્ઞા પાલવી અને જગતના નાશકારક એવા જે કામાદિક દોષ તેનો નિયમ રાખવો, કહેતાં ગૃહસ્થને પોતાની પરળેલી સ્ત્રી હોય તેને વિષે ભોગ-બુદ્ધિ રાખવી તે પણ અભાવ યુક્ત કહેતાં હાડ માંસના લોચારૂપ જાળીને રાખવી અને તે વિના વીજી છીને વિષે તો સંકલ્પ પણ ન કરવો, અને જે ત્યાગી

હોય તેણે અષ્ટ પ્રકારે સ્ત્રીનો ત્યાગ રાખવો અને જે સધવા સ્ત્રી હોય તેણે પરપુરુષનો ત્યાગ રાખવો અને જે વિધવા સ્ત્રી હોય તેણે તો ત્યાગીની પેટે પુરુષમાત્રનો સર્વ પ્રકારે ત્યાગ રાખવો. એવી રીતે કામ, લોભાદિકને વિષે આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું તેનું નામ ધર્મ કહેવાય.

અને જે કામાદિકને વિષે અનિયમપણે વર્તવું તેનું નામ અકર્મ કહેવાય, કહેતાં અધર્મ કર્મ કહેવાય અને તે અધર્મ કર્મનો કરનારો જીવ છે તે નરકમાં જાય છે અને આજ્ઞાપૂર્વક કર્મનો કરનારો જીવ સ્વર્ગમાં જાય છે. અને વિકર્મ એટલે નિષ્કામ કર્મ કરવું, કહેતાં કર્મ તો તેનું તે પણ તે પરમેશ્વરની આજ્ઞાપૂર્વક કરવું અને ‘પરમેશ્વર મારાં ઉપર પ્રસન્ન થાય’ એમ સમજીને કર્મ કરવું તેનું નામ વિકર્મ એટલે નિષ્કામ કર્મ કહેવાય અને તે નિષ્કામ કર્મે કરીને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે અને ઇન્દ્રિયો નિયમમાં થાય છે.

પણ તે એકલે ઘર્મે કરીને વિષયનો અભાવ થતો નથી. કેમકે દેહને પોતાનું રૂપ માને છે તે દેહ પણ માયામાંથી થયો છે અને વિષય પણ માયામાંથી થયો છે, માટે ‘દેહ હું ત્યારે વિષય મારા.’ એમ પોતાના જણાય ત્યાં સુધી તેનો અભાવ થાય નહીં અને જો પારકા જણાય તો તેનો સહેજે જ અભાવ થાય. જેમ પોતાના મોઢાનું થુંક છે તેને પોતાનું જાણ્યું છે તો તેને ઘડીયે ઘડીયે ગળી જાય છે, પણ તેનો કોઈ દહાડો અભાવ થતો નથી. અને જો ઘીજાના મોઢાનું થુંક હોય તો તેનો અતિશય અભાવ થાય છે અને તે થુંક પારકું કોઈ રીતે ગળવાનું મન થાય જ નહીં. તેમ પંચવિષય છે તે પણ થુંકના કરતાં કોટી ઘણા નકરા છે અને નરકરૂપ છે પણ દેહોઽહં બુદ્ધિવાળાણ વિષયને પોતાના માન્યા છે માટે તેનો અભાવ થતો નથી અને પ્રીતિન કરીને જીવ જે તે વિષયને ભોગવે છે. અને જો દેહોઽહં બુદ્ધિ ટલી જાય તો વિષયનો અતિશય અભાવ થઈ જાય.

તે સારુ સત્પુરુષ જે તે જીવને નિષ્કામકર્મનીદૃઢતા કરાવીને પછી દેહ આત્માના વેગલાપનારૂપ જ્ઞાન કરાવે છે તે શબ્દ વિષયનું જે સુખદુઃખ છે તે તો શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયને અને દિગ્પાલ દેવ અને અંતઃકરણને છે પણ તેનું સુખદુઃખ આત્માને લેશમાત્ર ન હોય, કેમકે દેહમાં આત્મા હોય પણ જો કાન ઇન્દ્રિયના દેવ ઊઠી જાય તો શબ્દ ઇન્દ્રિયનું સુખદુઃખ કોઈ દહાડે લેશમાત્ર થાય નહીં, માટે કાન અને તેના દેવને સુખદુઃખ થાય છે પણ આત્માને શબ્દનું સુખદુઃખ થતું નથી.

જેમ કોઈનો દીકરો વીસ વરસનો અને મહાગુણવાન હોય અને તે મરી જાય તો તેનું અંતરમાં લેશમાત્ર દુઃખ થાય નહીં અને પોતાનો દીકરો વે વરસનો હોય અને રોગી અને કુરૂપ હોય પણ જો તે મરી જાય તો તેનું અંતરમાં મહાદુઃખ થાય, કેમકે પોતાનો માન્યો માટે દુઃખ થયું. અને વીજાના દીકરાને પોતાનો નથી માન્યો માટે તેનું દુઃખ ન થયું, તેમ 'દેહથી આત્માનો યો છે' એમ સમજે તો તેને શબ્દાદિક પંચવિષયનું દુઃખ લેશ માત્ર થાય નહીં. ઈવી રીતે ચોવીસ તત્ત્વરૂપ જે માયાનું ટોલું તે થકી આત્માને જુદો પાડીને તેને વિષે સ્થિતિ પામવી. તે આત્મા કેવો છે ? તો ચૈતન્ય છે, વ્યાપક છે, જાણનારો છે, નિરાકાર છે, અવિનાશી છે, અઘ્ન છે અને ચિદાકાશરૂપ છે; કહેતાં ભગવાનના અંગનો પ્રકાશ જે અક્ષરબ્રહ્મ તેનો રૂપ જાતિ છે. પણ તે અક્ષરબ્રહ્મ નિરવકાશ છે, કહેતાં ભગવાનની મૂર્તિ વિના તેને વિષે વીજો માયાનો ભાગ લેશ માત્ર નથી, અને ચિદાકાશરૂપ જે આત્મા તેને વિષે અવકાશ રહ્યો છે અને તે અવકાશમાં માયા રહી છે. તે માયા અંધકારરૂપ છે; કહેતાં અજ્ઞાનરૂપ ઇટલે પરમાત્માને ન જાણવાપણું એજ અંધકાર અને એજ માયા અને એજ જન્મમરણનું વીજ છે.

અને પરમાત્મા કેવા છે ? તો સૂર્યરૂપ છે. તે જે આત્મા માયાના ટોળાથી જુદો સમજીને અક્ષરબ્રહ્મને વિષે પોતાના આત્માને ઇકત્વભાવ

કરીને, તેને વિષે દૃઢ સ્થિતિ પામીને સુખદુઃખને સમ કરીને પછી એવી રીતે નિષ્કામધર્મને દૃઢ કરાવનારા અને માયાને દૂર કરાવીને બ્રહ્મસ્થિતિને પમાડનારા એવા જે જ્ઞાનદાતા પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુરૂપ હરિ તેની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું. અને તે મૂર્તિનું ધ્યાન કરું છે ત્યારે માયા પણ ટળી જાય છે અને બ્રહ્મરૂપ પણ થવાય છે અને મનુષ્ય અને દિવ્ય બે ભાવ પરમાત્માને વિષે જણાતા હતા તે બે ભાવ ટળીને અદ્વૈતપર્યે પોતાનું સ્વરૂપ જે બ્રહ્મ તેને વિષે દર્શન થાય છે ત્યારે તે આત્મા નિરવકાશરૂપ એવું જે અક્ષરબ્રહ્મ તે રૂપ થાય છે, ત્યારે તે આત્માને વિષે અવકાશ નાશ પામ્યો ત્યારે માયા પણ નાશ પામી અને માયા નાશ પામી ત્યારે જગત્ પણ ટળી ગયું અને જગત્ દૃષ્ટિમાંથી ગયું ત્યારે જન્મ-મરણ પણ ટળી જાય છે. એવી રીતે, કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણ ભેગાં છે.

તેમાં ઉપાસના કારણ છે અને કર્મ અને જ્ઞાન તેનું કાર્ય છે, તે ઉપાસના અઘંટ રહે છે અને કર્મ અને જ્ઞાન એ બે ઉપાસનાને વિષે લય પામે છે, કેમ કે માયાને દૂર કરવી તેનું નામ કર્મ છે અને તે માયા ટળી ગઈ એટલે કર્મની સમાપ્તિ થઈ રહી. તે માયા કેવી રીતે ટળે? તો પરમાત્માને દેખવે કરીને તે માયા ટળી એટલે કર્મની સમાપ્તિ થઈ, પણ પરમાત્માને દેખવારૂપ જે ઉપાસના તે તો અઘંટ રહી. અને બ્રહ્મરૂપ થવું તેનું નામ જ્ઞાન છે. તે બ્રહ્મને વિષે સ્થિતિને પામ્યો ત્યારે જ્ઞાનની પણ સમાપ્તિ છે, કેમ કે જે કામ કરી રહ્યો તે કામની સમાપ્તિ થાય છે. તે જ્ઞાન પણ સાથી દૃઢ થયું? તો તે પણ પરમાત્માને ધ્યાન કરીને થયું, તે જ્ઞાનની તો સમાપ્તિ થઈ પણ પરમાત્માનું ધ્યાન કરવારૂપ જે ઉપાસના તે તો અઘંટ રહી, માટે ઉપાસના થકી જ માયા તરાય છે, અને બ્રહ્મરૂપ થવાય છે અને પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર પમાય છે. તે સારુ ગીતામાં પણ કહ્યું છે શ્લોક—

સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વં પાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥ ૧ ॥

દૈવી હોવા ગુણસયિ મમ માયા દુરત્યયા ।

મામેવમે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥ ૨ ॥

૧૧વી રીતે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા થકી જ માયા તરાય છે અને બ્રહ્મરૂપ થવાય છે અને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરમાત્માને પમાય છે તે પાતું કોઈ દહાડે જગતમાં અવાતું નથી અને પરમાત્માને ધ્યાને કરીને માયાનો આકાર ટૂટીને દિવ્ય આકાર બંધાય છે અને પરમાત્માના સાધર્મ્યપણાને પામે છે. અને પરમાત્માની મૂર્તિ વિના તેની દૃષ્ટિમાં બીજું કાંઈ રહેતું નથી અને ભક્ત પૂર્ણકામ થાય છે.

અને પ્રત્યક્ષની ઉપાસના વિના તો કોટી કલ્પ સુધી કર્મ કર્યા કરે અને જ્ઞાન કથ્યા કરે પણ તેને કરીને કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી નથી. જેમ આકાશને સો વર્ષ સુધી જીંભે કરીને ચાટે પણ ચારો-ચાટો લેશ માત્ર જણાય નહીં તેમ ઉપાસના વિના તો આકાશને ચાટ્યા જેવું છે. માટે ઉપાસના વિના તો ધર્મ તે અધર્મ છે અને જ્ઞાન તે અજ્ઞાન છે માટે ઉપાસનાયે યુક્ત જે જે સાધન કરે તેની જ સિદ્ધિ થાય છે અને તે સર્વે સુખને પામે છે. માટે તે સમય આજ તમારે આવ્યો છે તે સાવધાન થઈને આત્માનું કામ સુધારી લ્યો. એ જ તમારા હિતની વાર્તા છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत १७९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૦ વિષય :—પંચદેવરૂપે એક જ પરમાત્મા કેવી રીતે ?
જ્ઞાન અને નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયથી જ મોક્ષ થાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૨ના ફાગણ વદિ ૬ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે પારેલ ભવાનીદાસ

જગજીવનદાસની ધર્મશાળામાં વંગલા ઉપર ગાદી-તાકિયે યુક્ત ઢોલિયો વિછાવ્યો હતો અને તે ઉપરવિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિ-ભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી અને રાત્રી પ્હોર એક ગઈ હતી.

પ્રશ્ન:- તે સમયે જોશી ગૌરીશંકર રામકૃષ્ણે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! જે પાંચ દેવ જે સૂર્ય, ગણપતિ, દેવી, વિષ્ણુ અને શિવ તે સરસ્વા હશે કે કોઈ અધિક ન્યૂન હશે ?”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “પાંચે દેવ સરસ્વા છે પણ તેમાં કોઈ અધિક ન્યૂન નથી અને સર્વે જગતના કર્તા હતાં, સર્વના આધાર અને અક્ષરાતીત એવા જે પરમાત્મા તે એક છે, અને તે પરમાત્માના પાંચ દેવ અંગ છે અને પરમાત્મા તેના અંગી છે. જેમ આપણે હાથ, પગ, નાક, કાનાદિક અંગ છે તેમાં કયું અંગ નાનું કહેવાય ? અને કયું અંગ મોટું કહેવાય ? એ તો સર્વે અંગ સરસ્વાંજ છે. કેમ કે એક અંગને કોઈ પૂજે અને એક અંગને કોઈ કાપે તો તેનું સુખદુઃખ તે એક પુરુષને જ થાય છે, તેમ પાંચે દેવ પરમાત્માના અંગ છે તે એક દેવની સ્તુતિ કરે અને એક દેવની નિંદા કરે તો તે પરમાત્માની જ નિંદા અને સ્તુતિ થાય છે. માટે તે નિંદા અને સ્તુતિના કરનારા ઉપર પરમાત્મા પ્રસન્ન થતા નથી, કેમકે જેમ કોઈકનું એક અંગ કાપીએ અને એક અંગને પૂજીએ તો તે પુરુષ રાજી તો થાય નહીં અને ઝુલટો અતિશય કોપાયમાન થાય. તેમ જે મનુષ્ય એક દેવને પૂજે અને બીજા દેવની નિંદા કરે છે તેના ઉપરતો પરમાત્માનો કોપ થાય છે. માટે પાંચે દેવને વિષે પરમાત્માનો ભાવ રાક્ષીને સરસ્વા જાણવા પણ તેમાં ભિન્નભાવ ન રાખવો.

અને પુરાણોમાં વ્યાસજીએ પાંચે દેવનો નોંખો નોંખો મહિમા કર્યો

છે, તે પળ એક પરમાત્માનો જ કહ્યો છે. કેમ કે તે પાંચ દેવરૂપે પરમાત્માના ગુણ કહ્યા છે. તે જીવ તથા ईश्वरના इन्द्रियो અને અંતઃકરણના ગુણને પરમાત્મા પ્રકાશે છે તેણે કરીને પરમાત્માને ‘ગણપતિ’ એવે નામે કહીને વ્યાસજીએ પુરાણમાં ગાયા છે. અને તે પરમાત્મા જે તે માયાનું આવરણ ટાળીને જીવને જ્ઞાન પ્રકાશ કરે છે માટે સવિતા એટલે સૂર્ય એવે નામે કહીને વ્યાસજીએ પરમાત્માનું જ વર્ણન કર્યું છે અને ગાયત્રીમાં જે સવિતા કહ્યા છે તે પરમાત્માને જ કહ્યા છે; પણ આ સૂર્યને નથી કહ્યા, કેમ કે આ સૂર્ય તો અગ્નિનો ગોળો છે. અને જેના એક આકર્ષણે કરીને અનંતકોટી બ્રહ્માંડ રહ્યાં છે એવા જે જગતેશ્વર પરમાત્મા તેને જ વ્યાસજીએ શક્તિરૂપે કરીને ગાયા છે. અને જેના વોધવડે કરીને આત્માનું કલ્યાણ થાય છે એવા જે પરમાત્મા તેને કલ્યાણ એટલે શિવરૂપે ગાયા છે અને સર્વે જગતનું પાલન કરે છે માટે તે પરમાત્માને વિष्णુરૂપે કહીને ગાયા છે એવી રીતે એક પરમાત્માને જ પાંચદેવરૂપે કરીને ગાયા છે.

અને તે પરમાત્મા જીવોને જ્ઞાન આપીને इन्द्रियो અંતઃકરણના આવરણ ટાળાવવા સારુ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થયા હતા ત્યારે તે પરમાત્માએ કહ્યું કે ‘હું ગણપતિ છું.’ પછી તે ગણપતિને સર્વોપરી કહીને ઘીજા દેવોએ તેમની ભક્તિભાવે સ્તુતિ કરી. પછી તે પરમાત્માનું ગણપતિરૂપે વ્યાસજીએ વર્ણન કર્યું. તેનું નામ ‘ગણપતિપુરાણ’ કહેવાય છે, અને એવી જ રીતે પરમાત્માએ કોઈક સમયે સ્ત્રીઓના ઉદ્ધારને અર્થે જગદંવારૂપે અવતાર ધારણ કર્યો ત્યારે તે સમયે પરમાત્માને દેવીરૂપે સર્વોપરી કહીને ઘીજા સર્વે દેવોએ ભક્તિભાવે સ્તુતિ કરી, તેનું નામ દેવીપુરાણ કહેવાય છે.

ત્યારે તેમાં કોઈને એમ આશંકા થાય જે સર્વે દેવ પરમાત્માનાં જ અંગ છે અને સર્વે સરખાં છે તો તેમાં એકને સર્વોપરી કહીને ઘીજા દેવોએ

સ્તુતિ કરી તેનું શું કારણ હશે? તો એનું એમ છે જે જેમ આપણાં અંગ સર્વે સરખાં છે પણ તેમાં એક આંખને જો કોઈક રૂપ જોવાનું મન થાય ત્યારે તે રૂપ તો એક આંખને જોવું છે પણ તે આંખની સેવામાં સર્વે વીજા અંગ મંડી પડે છે, તે પગ પણ જ્યાં રૂપ પદાર્થ હોય ત્યાં ચાલીને જાય છે, હાથ પણ તે પદાર્થને હાથમાં લઈને ફેરવી ફેરવીને આંખને રૂપ દેખાડે છે. ઘાળી પણ આંખનો વિષય જે રૂપ તેનાં વચ્ચાળ કરે છે, કાન પણ તે રૂપ પદાર્થનાં વચ્ચાળ સાંભળીને ખુશી થાય છે, મન પણ તે રૂપમાં તદાકાર થઈ જાય છે, ચિત્ત પણ તે રૂપ પદાર્થનું ચિન્તન કરવા માંડે છે અને બુદ્ધિ પણ તે રૂપનો નિશ્ચય કરે છે. એવી રીતે રૂપ પદાર્થ એક આંખનો જ ફક્ત વિષય છે પણ તે આંખની સેવામાં વીજા સર્વે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ મંડી ગયા. અને તેમજ કાનને શબ્દ સાંભળવો હોય તો વીજા સર્વે તેની સેવામાં મંડી જાય છે.

તેમ જગતના કલ્યાણને અર્થે પરમાત્માએ પોતાના અંગરૂપ પાંચ દેવનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તે જે દેવને મુખ્ય રાક્ષીને પરમાત્મા પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થયા હોય ત્યારે તે સમયે વીજા દેવ તેને સર્વોપરી પુરુષોત્તમ કહીને તેની ભક્તિએ ઘટલે પ્રીતિએ કરીને સ્તુતિ કરી છે. એવી રીતે સર્વે દેવની એક વીજાએ સ્તુતિ કરી છે પણ તે તો પાંચે દેવ સરખા છે અને જ્યારે જીવને આત્યંતિક જ્ઞાન થાય છે ત્યારે તે પાંચ દેવનો ભાવ ટૂટી જાય છે અને એક અદ્વૈત પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. માટે પાંચે દેવરૂપે એક પરમાત્મા જ છે પણ તેમાં કોઈ નાના મોટા નથી, એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

પછી રાવલ છોટાલાલ લક્ષ્મિરામે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! કૃષ્ણાવતારમાં ભગવાને ગોપીયો સંઘાતે વિહાર કર્યો તેને કરીને ગોપીયોનાં કલ્યાણ થયાં હશે કે કોઈ જ્ઞાન આપ્યું હશે ? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવનું કલ્યાણ તો બે વાત સિદ્ધ થાય ત્યારે થાય છે તે એક વાસનાનો ત્યાગ અને વીજું પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય; એ બે સાધન પરિપૂર્ણ સિદ્ધ થાય ત્યારે જીવનો આત્યંતિક મોક્ષ થાય અને જન્મ-મરણ ટળી જાય. અને જો એ બે સાધનમાં એકે અધૂરું હોય ત્યાં સુધી જન્મ-મરણ ટળે નહીં.

તેમાં વાસના ટળી હોય અને નિશ્ચયમાં કસર હોય તો તે સારુ જન્મ ધરવો પડે છે અને નિશ્ચય થયો હોય પણ વાસના ટળી ન હોય તોય પણ જન્મ ધરવો પડે છે. તે ઋષભદેવ ભગવાનના પુત્ર ભરતજીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય તો થયો હતો પણ તેની વાસના ટળી ન હતી તો તેને ત્રણ જન્મ ધરવા પડ્યા અને પછી તે વાસનાને ટાલવાને અર્થે જડભરતના દેહમાં અતિશય આકરા વૈરાગને પામ્યા અને પદાર્થ માત્રનો ત્યાગ કર્યો અને જાળીને ગાંડાની પેટે વર્ત્યા અને નિર્વાસનિક થયા ત્યારે તેનો આત્યંતિક મોક્ષ થયો અને જન્મ-મરણ ટળી ગયું.

અને ગોપીયોને વાસના તો ન હતી અને તેણે તો ઘણાક જન્મ સુધી મહા તપ કરીને વાસનાનો ત્યાગ કર્યો હતો પણ તેણે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય ન હતો તે સારુ જન્મ ધરવો પડ્યો હતો. માટે તે ગોપીયો પૂર્વે ઋષિ હતા અને તપ કરતા હતા પછી તે ઋષિયો-એ પરમાત્માની સ્તુતિ કરી જે ‘હે પ્રભો ! તમ વિના વીજા સર્વ દેવને અમે પતિ કર્યા કહેતાં સર્વ દેવોનું વર્ણન કર્યું પણ એક તમને વર્યા નથી, કહેતાં તમારા સ્વરૂપને પામ્યા નથી, કેમકે તમારું સ્વરૂપ તો માયા પર છે, તે માયિક ઇન્દ્રિયોએ કરીને કેમ વર્ણવામાં આવે ? ન જ આવે. તે સારુ, હે હરી ! તમે કૃપા કરીને અમારા પતિ થાઓ, કહેતાં તમારું સ્વરૂપ અમને સાક્ષાત્કાર પ્રગટ થઈને દેખાડો અને અમે તમને વરીયે અને

તમારા ગુણ ગાઈએ.' પછી એવી રીતે સ્તુતિને સાંભળીને પરમાત્મા પોતે શ્રીકૃષ્ણરૂપે પ્રગટ થયા અને તે વેદમૂર્તિ એવા જે ઋષિયો તેને વંદાવનને વિષે સ્ત્રીઓના દેહ ધરાવ્યા. પછી તેને ધર્મ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય તો પૂર્વેના દૃઢ હતા અને એક ભક્તિ જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ ન હતી માટે તેને પોતાને વિષે અતિશય આકરી ભક્તિ જે, પ્રીતિ થાય તે સારુ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તે ગોપીઓ સાથે રાસ રમ્યા, વિહાર કર્યો અને તેના દૂધ દહીં જમ્યા અને તે સાથે હાસ્ય-વિનોદ કરીને તેનાં ચિત્તને તાળી લીધાં અને અતિશય દૃઢ પ્રીતિ કરાવીને તેનો આત્મિક મોક્ષ કર્યો માટે તે ગોપીઓને જ્ઞાન તો હતું અને નિર્વાસનિક થઈ હતી પણ સ્વરૂપના નિશ્ચયમાં અને પ્રીતિમાં કસર હતી માટે હાસ્ય વિનોદાદિક હાવ-ભાવ દેખાડ્યા વિના પ્રીતિ થાય નહીં તે સારુ ભગવાને કૃપા કરીને પોતાને વિષે પ્રીતિ કરાવવા સારુ જ એવી લીલા કરી છે અને પોતે ભગવાન તો ઉર્ધ્વ કહેતાં બ્રહ્મચારીના પણ બ્રહ્મચારી છે, અને પૂર્ણકામ છે. તે પોતાના ભક્તોને પૂર્ણકામ કરવા સારુ જે રીતે તેનો મોક્ષ થાય તેવી લીલા અને તેવાં ચરિત્ર કરે છે. તે ગોપીઓને પ્રીતિ જ એક કરાવવી હતી તો તે સાથે હાસ્ય-વિનોદ જ કરીને પ્રીતિ કરાવીને તેનો મોક્ષ કર્યો. અને અર્જુનને અને ઉદ્ધવજીને જ્ઞાનમાં કસર હતી તો તેને જ્ઞાન આપીને મોક્ષ કર્યો. માટે નિર્વાસનિકપણું અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો માહાત્મ્યે સહિત ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય એ બે સાધન પૂરાં થાય ત્યારે જ જીવની આત્મિક મુક્તિ થાય છે અને જન્મ-મરણ ટળે છે, પણ તે વિના જન્મ-મરણ ટળે નહીં." એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.

इति श्रीमुखसिद्धांत १८० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૧ વિષય:-અદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈતાદિક ચાર મતનું અભેદપણું

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોની મોતીને ઘેર પાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં ગુલાવ અને જાઈના પુષ્પના ઘણાક હાર ધારણ કર્યા હતા, હાથને વિષે પુષ્પના ઘાજુવંધ અને ગજરા ધારણ કર્યા હતા અને પાઘમાં બે કોરે તોરા અને કાન ઉપર ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. પાઘ ઉપર ઘણાંક પુષ્પનાં હાર શોભી રહ્યા હતા અને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. ડગમળેં મુખારવિંદે વિરાજમાન થયા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી જેઠે કાઠીય મહારાજને હાથ જોડીને એક પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! જીવાત્માનું રૂપ કેવું હશે, અને પરમાત્માનું સ્વરૂપ કેવું હશે ? અને જીવાત્મા અને પરમાત્મા તે બન્ને એક હશે કે જુદા જુદા હશે ? અને જુદા હોય તો તે જીવાત્મા પરમાત્માને પામે છે કે નથી પામતો ? અને પામતો હોય તો શી રીતે પામે છે ? અને તે પામે છે ત્યારે બન્ને એક થઈ જાય છે કે જુદા અને જુદા રહે છે ? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “વહુ સારા પ્રશ્ન પૂછ્યા. હવે સાંભળો તેનો ઉત્તર કરીય છીય જે પ્રથમ પરમાત્માનું સ્વરૂપ કહું છું. જે પરમાત્મા કેવા છે ? તો સ્વતઃસિદ્ધ અનાદિ માયા પર છે. તે માયા શું ? તો પરમાત્માને વિષે કામ નથી, કહેતાં જેમ પુરુષને સ્ત્રીની ઇચ્છા અને સ્ત્રીને પુરુષની ઇચ્છા થાય છે તેમ પરમાત્માને સ્ત્રીની કે પુરુષની ઇચ્છા નથી. માટે પરમાત્માને વિષે કામ નથી. અને બીજો પરમાત્માને વિષે લોભ નથી, કહેતાં પોતે પોતાને સુખે કરાંને પરિપૂર્ણ છે પણ કોઈ દ્રવ્યાદિક પદાર્થની

ઇચ્છા નથી. માટે પરમાત્મા નિર્લોભી છે, કહેતાં પરમાત્માને વિષે લોભ નથી. અને ત્રીજો પરમાત્માને સ્વાદ નથી. કહેતાં પરમાત્માને કોઈ જમવાના પદાર્થની ઇચ્છા નથી. અને ચોથો પરમાત્માને વિષે સ્નેહ નથી, અને પાંચમું પરમાત્માને માન નથી; માન ઇટલે માપ. તે પરમાત્મા માપમાં આવે તેવા નથી જે ‘પરમાત્મા આવા છે’ એમ કહેવાય. માટે પરમાત્માને માન નથી. અને પરમાત્મા એક છે.

—અને જે જીવ છે તેને વિષે ૫ કામ, લોભાદિક પાંચે દોષ રહ્યા છે, અને તે એવા જીવ જે તે અસંખ્ય ઇટલે ઘણાંક છે. અને તે દોષરૂપી આવરણે કરીને જીવ જે તે પરમાત્માથી જુદા કહેવાય છે જ્યારે તે પાંચ દોષ ટલે છે ત્યારે તે આત્મા બ્રહ્મ કહેવાય છે; અને તે બ્રહ્મમાં પરમાત્મા અખંડ રહ્યા છે.

તે પરમાત્મા કેવા છે ? તો સચ્ચિદાનંદરૂપ કહેવાય છે, સત્ ઇટલે અનાદિ અખંડ મૂર્તિ ત્રણે કાળમાં છે, છે અને છે. અને ચિદ્ ઇટલે પ્રકાશવાન, કહેતાં અનાદિ અખંડ સહેજ જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ જેને વિષે રહ્યો છે. અને આનંદ ઇટલે સુખ, તે પરમાત્મા પોતે અખંડ અનાદિ સુખની મૂર્તિ છે. અને જે જીવ છે તે પાંચ દોષે કરીને અસત્ય કહેવાય છે, કહેતાં જન્મ-મરણને વારે વારે પામ્યા કરે છે, માટે જીવ જે તે અસત્યના ભાવને પામેલો છે, અને આત્મા પરમાત્માને નથી જાણતો માટે અપ્રકાશિત છે, કહેતાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકારે યુક્ત છે. અને જીવ જે તે દુઃખિયો છે, કહેતાં કાળ-માયાને આધિન થઈને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીમાં મહા સંતાપને પામે છે. માટે પરમાત્માને વિષે સચ્ચિદ્ અને આનંદ ગુણ રહ્યા છે અને જીવને વિષે અસત્, અપ્રકાશ અને દુઃખ રૂપ ગુણ રહ્યા છે અને જીવ જે તે દોષે રહિત થાય તો વસ્તુતાપ સચ્ચિદાનંદરૂપ થાય એવો છે.

જેમ એક રાજા છે અને એક રાંક છે તે વેડ મનુષ્યપક્ષે તો સરખા કહેવાય પણ તે રાંકમાં અને રાજામાં ઘણો ફેર છે, કેમ કે રાજા છે તે તો સ્વતંત્ર અને યાદે તેમ કરવાને સમર્થ છે અને રાંક છે તે તો પરતંત્ર અને અસમર્થ છે. પરંતુ તે રાંકની ઉપર રાજા મહેરવાન થાય તો તે રાંક મટીને રાજાના સરખા સુખને પામે. તેમ જીવ ઉપર દયા કરીને પરમાત્મા જે તે પોતાની સ્વ-ઇચ્છા કરીને એવો સંકલ્પ કરે જે ‘ચિદાકાશરૂપ મારા અંગનો પ્રકાશ જે બ્રહ્મ તેને વિષે હું અખંડ રહ્યો થકો બ્રહ્માંડ ગોળાના આવરણમાં રહ્યા જે મનુષ્ય પ્રાણી તેને પ્રત્યક્ષ દેખાડું’ એવો પરમાત્મા અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા સંકલ્પ કરે છે અને રામકૃષ્ણાદિકરૂપે મનુષ્યને દર્શન થાય છે. પછી તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો જે જીવ આશરો કરે છે તે જીવના કામાદિક દોષ ટળી જાય છે અને જેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મળે છે તેને જ કામાદિકની વાસના ટળે છે પણ તે વિના વીજા કોઈથી કામાદિક ટળતાં નથી, માટે જેને પ્રત્યક્ષપણાંના જ્ઞાને કરીને કામાદિકની વાસના ટળી જાય છે તે આત્મા જે તે પરમાત્માને પામે છે, કહેતાં પરમાત્માના સાધર્મ્યપણાંને પામે છે, કહેતાં પરમાત્મા જેમ સત્, ચિદ્ અને આનંદરૂપ છે તેમ તે આત્મા પણ પરમાત્માના આશરા વડે કરીને સત્, ચિદ્ અને આનંદરૂપ થાય છે. અને એવી રીતે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને પામ્યો જે આત્મા તે આત્મા પરમાત્માને વિષે અદ્વૈતપણે રહે છે.

અને જે અદ્વૈતપણાંના ચાર મત છે તેમાં શંકરસ્વામીનો કેવળ અદ્વૈત મત છે. તે શંકરસ્વામીએ કેવળ અદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તેનું શું કારણ છે ? તો જેવા પરમાત્મા પોતે આનંદરૂપ છે તેવો જ તેને પામ્યો જે આત્મા તે પણ આનંદરૂપ થાય છે માટે આનંદરૂપે સરખા છે. તે સારું શંકરસ્વામીએ કેવળ અદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે; તો પણ પરમાત્મા સ્વામી છે અને આત્મા તેનો દાસ છે, એમ શંકરસ્વામી સમજતા હતા અને તે

વાતને જણાવવા સારૂ શંકરસ્વામીએ કહ્યું છે કે ‘ભજગોવિંદમ્ ભજગો-
વિંદમ્..’ એવી રીતે કહ્યું છે. માટે બ્રહ્મરૂપ થયા પછી પણ આત્માને
પરમાત્મા ધ્યાન કરવા યોગ્ય રહે છે, અને સુખે કરીને સરખા છે, માટે
શંકરસ્વામીએ અદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

પછી તે શંકરસ્વામી ગયા કેહે તેના અંતરના સિદ્ધાંતને ન જાણતા
એવા જે વાચક-જ્ઞાની અને વિષયના રાગી તે એ અદ્વૈત શબ્દ ઉપરથી
એમ સમજ્યા જે ‘સર્વ બ્રહ્મ છે; વીજું કોઈ નથી.’ એમ સમજીને વિધિ
નિષેધ તોડીને વિષય ભોગવવા મંડી ગયા અને મહા ભ્રષ્ટ થયા અને
કલ્યાણનો માર્ગ વંધ થઈ ગયો, અને શંકરસ્વામીએ જે ચતુષ્ટય સાધન
વતાવ્યાં છે તથા અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ વતાવ્યા છે તેને તો
મૂલી ગયા અને એક બ્રહ્મનું નાહું પકડીને ભ્રષ્ટ થવા માંડ્યું.

તે અજ્ઞાનને ટાલવાને અર્થે રામાનુજાચાર્ય પ્રગટ થયા અને તેણે
કહ્યું કે અદ્વૈતબ્રહ્મ તો સ્વરૂપ પળ વિશિષ્ટાદ્વૈત છે. હવે વિશેષ્ટાદ્વૈતનો શો
અર્થ છે ? તો એક પરબ્રહ્મ પરમાત્મા છે તે તો સદાય માયા પર છે અને
એક જીવાત્મા બ્રહ્મ છે. તે જીવાત્મા પ્રથમ અનાદિ માયામાં વિંટલાયેલો
હતો. તે જીવાત્માને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મળે છે અને તે પરમાત્મા કૃપા
કરીને આત્મા પરમાત્માને ન જાણવારૂપ જે માયા તેને જ્ઞાન આપીને
માયા પર કરે છે ત્યારે તે આત્મા બ્રહ્મ થઈને પરબ્રહ્મના સદૃશ્યભાવને
પામે છે ત્યારે તેનું નામ વિશિષ્ટાદ્વૈત કહેવાય છે, કહેતાં એક સદાય
માયા પર બ્રહ્મ છે અને એક તેની કૃપા કરીને માયાનો ત્યાગ કરીને
બ્રહ્મ થયો છે. માટે બ્રહ્મ પક્ષે તો એ એક છે, કહેતાં અદ્વૈત છે, પણ તેનું
નામ વિશિષ્ટાદ્વૈત મત કહેવાય છે. માટે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ
સિદ્ધ કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરમાત્માની ઉપાસના કરવી એ જ આત્મ-
તિક મુક્તિ છે.

અને તે સિદ્ધાંતને પળ સત્પુરુષ ગયાકેડે ભૂલી ગયા અને તેમાં એમ સમજાણું જે ‘વિશિષ્ટાદ્વૈત ઇટલે પરમાત્મા માયા પર અને જીવાત્મા માયામાં છે; તો પળ તે તો વેડ અદ્વૈત છે, અને માયા કોઈની ટલ્લી નથી’ એમ જાણીને ધર્મ-નિયમનો ત્યાગ કરીને વિષય ભોગવવા મંડી ગયા અને કલ્યાણનો માર્ગ વંધ થયો.

—પછી વલ્લભાચાર્યે પ્રગટ થઈને એમ કહ્યું કે ‘પરમાત્મા માયા પર છે અને તું જીવ માયામાં છે તે તારી માયા જે યત્કિંચિત્ હોય તે સર્વસ્વ તે માયા પર એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ તેને અર્પણ કર અને તારે જે માયાને વિષે ભોગવુદ્ધિ છે તેનો ત્યાગ કર ઇટલે તું શુદ્ધ આત્મા-રૂપ થઈશ અને પરમાત્માને પામીશ અને તારે વિષે માયા છે તે ટલ્લી જશે’ એવી રીતે શુદ્ધ આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માને પામ્યો તેનું નામ શુદ્ધાદ્વૈત કહેવાય, કહેતાં માયાને તર્જીને શુદ્ધ થયો એવા જે આત્મા અને અનાદિ શુદ્ધ છે એવા જે પરમાત્મા એ વેડ શુદ્ધપણે કરીને અદ્વૈત છે, પળ જે અનાદિ શુદ્ધ છે એવા જે પરમાત્મા તે સ્વામી છે અને માયાને ત્યજીને શુદ્ધ થયો તે સેવક છે.

અને જે વિષયને ભોગવે છે અને તે વાચકજ્ઞાને કરીને એમ કહે જે ‘સર્વ સ્વત્વિદં બ્રહ્મ’ એમ જાણીને પોતાને બ્રહ્મ માને છે તે તો બ્રહ્મ-કોદાલ છે અને તે તો મહા પાપી છે. કેમકે જ્ઞાનની ઓથ લઈને વિધિ-નિષેધને તોડીને વિષયને ભોગવવા એજ મોટું પાપ છે. અને તે વિષયના ભોગવનારાને અને પરમાત્માને ઘણુંજ છેડું છે. અને એવા બ્રહ્મ-કોદાલ જે તે જ્ઞાનની ઓથ લઈને વિષયને ભોગવે છે અને ગુરુ થઈને વેસે છે અને વીજા કેટલાક જીવોને ભ્રષ્ટ કરે છે માટે એવા અધર્મીઓનો નાશ કરવાને અર્થે અને જ્ઞાનરૂપી ધર્મ સ્થાપવાને અર્થે વારંવાર મહાત્મા પુરુષ પ્રગટ થાય છે.

અને પ્રગટ થઈને વિષયના ભોગવનારા એવા જે મિથ્યા-બ્રહ્મજ્ઞાની તથા મિથ્યા-ભક્તિની ઓથ લઈને ભગવાનની પ્રસાદી જાણીને વિષયને ભોગવીને શ્રષ્ટ થનારા તથા મિથ્યા વૈરાગ્યનો મસ લઈને વસ્ત્ર વિના નગ્ન કરીને કોઈકના ઘર મારનારા એવા જે અધર્મી તેના મતનો નાશ કરે છે અને મુમુક્ષુ જીવનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ એવા અધર્મીને સંગે કરીને વિષયમાં જોડાઈ ગયા છે તેને તે વિષય થકી ઇન્દ્રિયોને પાછી વઢાવીને કહેતાં વિષયનો ત્યાગ કરાવીને તેની વૃત્તિઓને નવધાભક્તિ કરીને પરમાત્માના સ્વરૂપને વિષે જોડાવીને ધર્મને વિષે દૃઢતા કરાવે છે. એવી રીતે ધર્મ કરીને સત્પુરુષ વિષયનો ત્યાગ કરાવે છે.

અને એવા ધર્મની જેને દૃઢતા થઈ હોય તેને જ્ઞાન થાય છે, તે જ્ઞાનનું શું રૂપ છે ? તો આત્મા અને પરમાત્મા વિના સર્વ પદાર્થ મિથ્યા છે. અને જ્ઞાંજ્ઞવાના જલવત્ છે અને સ્વપ્નની સૃષ્ટિવત્ છે. માટે જેને જ્ઞાન થાય છે તે જે તે સર્વ માયાના પડચંડને જ્ઞાંજ્ઞવા અને સ્વપ્નવત્ જાણીને તેને ભોગવવાની વાસનાનો ત્યાગ કરે છે. અને આત્મા અને પરમાત્માને અલંકાર સંભારે છે. એવી રીતે સત્પુરુષ જે તે જ્ઞાને કરીને પણ વિષયનો ત્યાગ કરાવવા રૂપ ધર્મનું સ્થાપન કરે છે.

અને જેને એવું જ્ઞાન થયું હોય તેને પછી વૈરાગ્ય પ્રગટે છે, તે વૈરાગ્યનું કેવું રૂપ છે ? તો વૈરાગ્યવાનને આત્મા અને પરમાત્મા વિના સર્વ પદાર્થને વિષે વૈરભાવ વર્તે કહેતાં શત્રુપણે વર્તે કેમકે જેને વૈરાગ્ય હોય તેને એવી સમજણ હોય છે જે 'મહાસુખના ધામ અને સત્ય અને અવિનાશી એવા જે આત્મા અને પરમાત્મા તે થકી પાડનારા અને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીમાં જીવને મહાકષ્ટને પમાડનારા એવા અને નાશવંત અને સ્વપ્નવત્ અને અંતે અપાર દુઃખનું કારણ અને શ્રાંતિવિત્ જ્ઞાંજ્ઞવારૂપ

એવા કોટી દોષ અને પાપ અને કલેશ રહ્યા છે જેને વિષે એવા સર્વ જગતના માયિક પદાર્થ છે, એવી રીતે વૈરાગવાન છે તે માયિક પંચવિષયનો અતિશય મનકર્મવચને જીવમાંથી ત્યાગ કરે છે તેનું નામ વૈરાગ કહેવાય છે. એવી રીતે પણ સત્પુરુષ જ વૈરાગે કરીને વિષયનો ત્યાગ દૃઢપણે કરાવવા રૂપ ધર્મનું સ્થાપન કરે છે.

અને જેને એવો વૈરાગ પ્રગટ થયો હોય તેને જ ભક્તિ આવે છે, કહેતાં પરમાત્માને વિષે પ્રીતિ થાય છે. કેમકે તે વૈરાગવાન એમ જાણે છે જે 'જેણે મને અધર્મનો ત્યાગ કરાવીને ધર્મને વિષે દૃઢતા કરાવી અને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાનો પ્રપંચ મિથ્યા કરાવીને ચાર પ્રકારના પ્રલયનું જ્ઞાન આપીને સર્વ પદાર્થને વિષે વૈરાગ કરાવીને માયા પર એવું જે બ્રહ્મ તેને વિષે પરબ્રહ્મનું રૂપ સાક્ષાત્કાર દેખાડ્યું એવા જે સદ્ગુરુરૂપ જ્ઞાન-દાતા તે તો સ્વંય પરમાત્મા છે,' એમ તે વૈરાગવાન જાણે છે.

અને તે સદ્ગુરુરૂપ હરિ તે મનુષ્ય જેવા જળાય છે તો પણ તે તો માયા પર જે બ્રહ્મ તેના પ્રકાશક છે અને તેના આધાર છે. કેમકે જીવ જે તે માયાને વિષે મહા અંધકારરૂપ હતો તેને જ્ઞાન આપીને બ્રહ્મરૂપ કર્યો માટે જેણે બ્રહ્મરૂપ કર્યો ત્યારે તે બ્રહ્મના કરનારા ઠર્યા કહેતાં બ્રહ્મના કારણ કહેવાય અને બ્રહ્મ તો તેનું કાર્ય કહેવાય. માટે કારણ તે કાર્યનું આધાર છે. તે સારુ જ્ઞાન આપીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરાવીને બ્રહ્મને વિષે સ્થિતિ કરાવી એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની મૂર્તિને તો દિવ્ય અને અક્ષરબ્રહ્મના આધાર જાણીને માહાત્મ્યે સહિત પોતાના આત્માને વિષે તેનું અલંકારધ્યાન કરવું અને એવી રીતે મનુષ્યાકાર મૂર્તિ ભગવાન અને અક્ષરબ્રહ્મને વિષે રહ્યાજે દિવ્યમૂર્તિ ભગવાન તે વેડને એક જાણવા કહેતાં અદ્વૈત જાણવા તેનું નામ દ્વૈતાદ્વૈત મત કહેવાય છે.

માટે અદ્વૈતમત, વિશિષ્ટાદ્વૈતમત, શુદ્ધાદ્વૈતમત તથા દ્વૈતાદ્વૈતમત

ए चारे मतनो सिद्धांत एकज छे, कैमके ए चारेमां सत्पुरुषना अंतरनो रहस्य एवो छे जे 'एक सदाय मायाथी पर एवा जे परमात्मा ते जे ते कृपा करीने मायामां छे जीव तेने प्रत्यक्ष मळे अने ते जीवोने पोताना निष्कामादिक गुण आपीने तेना कामादिक दोष टळावीने पंचविषयनो त्याग करावीने माया पर जे ब्रह्म तेने विषे स्थिति करावे छे. अने ते ब्रह्मथी पर एवा जे परब्रह्म तेना स्वरूपनो निश्चय करावीने तेना साधर्म्य-पणाने पमाडी दे छे, कहेतां जेवा परमात्मा सच्चिदानंदरूप छे तेवो जे ते आत्मा पण सच्चिदानंद रूप थाय छे. माटे सच्चिदानंदपणां रूप गुणे करीने तो बेउ एक एटले अद्वैत कहेवाय छे.

—पण तेमां एटलो भेद रहे छे जे आत्मानી वृत्ति परमात्माने विषे ध्यानाकार रहे छे. अने एक ब्रह्म कहेवाय छे अने एक परब्रह्म कहेवाय छे, अने जे परब्रह्म छे तेनी मूर्ति प्रत्यक्ष होय तेने तो श्री, वच्छ अने भृशुलांछन होय छे. अने ते मूर्ति जीवोना कल्याण करवाने अर्थे वारं-वार पृथ्वी उपर प्रगट थाय छे अने जीवोने ज्ञान आपीने पंचविषयनो त्याग करावीने माया पर करे छे; पण ते परमात्मा विना बीजो कोई विषयनो त्याग करावीने माया पर करवाने समर्थ नथी.

माटे जेने विषे कोई दिवस माया न हती तेनुं नाम परमात्मा छे अने जेने विषे अनादिनी माया छे तेनुं नाम जीव छे. अने ते परमात्मानી कृपाए करीने मायानो त्याग करे ते जीव जे ते परमात्माने पामे छे अने ते जीव मटीने ब्रह्म कहेवाय. अने परमात्मा परब्रह्म छे. अने ते जीव परमात्माने क्यारे पामे ? तो ते परमात्मा पृथ्वी उपर प्रत्यक्ष होय अने तेनां जीव आशरो करे त्यारे ज ते जीव परमात्माने पामे छे पण ते विना परमात्माने पामवानो बीजो उपाय नथी. माटे ते समो आज तमार आब्यो छे ते चेतशे ते सुखी थशे."

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १८१ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૨ વિષય:-કામ, લોભાદિકના અર્થમાં મર્મ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૨ નેદિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે પાટીદાર વાઈ જીજીવાને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનચાવનો સુરવાલ અને ડગલી ધારણ કર્યા હતાં અને સોનેરી બુટીદાર નીલા રંગનો રેટો પહેર્યો હતો. કસત્રી કોર છેડાનાં કસુંબલ શેલાં કેડે અને ચમ્બે ધારણ કર્યા હતાં અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંખ્યા આરતી થઈ રહ્યા પછી મહારાજ સર્વે સભા પ્રત્યે બોલ્યા જે “જીવનું કલ્યાણ થવું તે ઘણું કઠણ છે અને તે કલ્યાણ ક્યારે થાય છે? તો પોતપોતાના ધર્મમાં દૃઢપણે રહીને ભગવાનનું ભજન કરે તો જીવનું કલ્યાણ થાય છે. પણ તે ધર્મમાં ક્યારે રહેવાય છે? તો પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષને હાથે વર્તમાન લઈને તેનો આશરો કરે છે ત્યારે ધર્મમાં રહેવાય છે.

ત્યારે તેમાં કોઈને એમ આશંકા થાયજે અમે આ ઢોશીને વર્તમાન આપીને કહ્યું જે ‘તમારે ચોરી ન કરવી, તથા વ્યભીચાર ન કરવો.’ ત્યારે કહેશે કે ‘સાઠ વરસનાં ઘરડાં ઢોસી અને મોટા પાટીદારના ઘરનાં માણસ અને જેણે હજારો રૂપીયા તો બ્રહ્મભોજન કરીને વાપર્યા તે તો કોઈ દહાડો ચોરી કે છિનાલી કરે? ન કરે. માટે સારા માણસને એવું શું કહો છો?’ એમ આશંકા થાય તે ઉપર કહું છું જે વ્યભિચાર તે તો કામની વાસના જીવમાં છે તેનું નામ જ વ્યભિચાર છે. અને જે લોભની વાસના છે તેનું જ નામ ચોરી છે. અને સ્વાદની વાસના છે તે જ દારુ, માટી છે. અને સ્નેહની વાસના છે તે જ વટલવું-વટલાવવું છે અને માન છે તે જ હિંસા છે.”

માટે એક દેહે કરીને ઉપરથી કોઈક ચોરી છિનાઢી કરે છે અને કોઈક નથી કરતા પણ જ્યાં સુધી કામાદિકની વાસના છે ત્યાં સુધી વીજા ચોરાસીમાં અનંત દેહ ધરીને ચોરી, છિનાઢી આદિક અનંત પાપ જીવ કરશે. કેમકે એક એક જીવના સૂક્ષ્મ શરીરને વિષે કોટી કોટી વ્રહ્માંડ ઉપજે એટલી વાસના ભરી છે. માટે જેણે સત્પુરુષને હાથે વર્તમાન લઈને વાસના મૂકવાનો ઠરાવ નહીં કર્યો હોય તે ચોરાશીમાં સ્ત્રી-પુરુષના અનંત દેહ ધરીને વ્યભિચારાદિક અનંત પાપ કરશે અને જન્મ-મરણાદિક મહા કષ્ટને પામશે.

અને જે સત્પુરુષ વર્તમાન આપે છે તે તો કામાદિકની વાસનાનાં મૂઢીયાં કાઢી નાખવા સારુ આપે છે. માટે કોઈ દિવસ ચોરી, છિનાઢી ન કરતા હોય અને મહા ધર્મવાળા હોય અને શરીરે વૃદ્ધ હોય તો પણ તેને મહાત્મા પુરુષ પાસે નિરમાની થઈને વર્તમાન લેવા તેમાં તો શું પણ આ ધર્માનંદ સ્વામી અને અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામી જેવા તો કોઈ મોટા નથી અને જેણે ભગવાન પ્રગટ મળવાને અર્થે અઢાર વર્ષ સુધી તો લોટને પાળી પીધું અને જેને સ્વપ્નમાં પણ કોઈ દિવસ વિર્યપાત થાતો નથી એવા મહા ત્યાગી અને નિષ્કામી છે. પણ તેણેય અમારી પાસે આવીને વર્તમાન લીધા કેમકે મહાત્મા પુરુષની આજ્ઞા વિના અને તેના આશરા વિના કામાદિકના વીજ વઢતાં નથી.

તે સારુ જેને કામાદિક દોષ ટાળીને નિર્વાસનિક થઈને ભગવાનના ધામને પામવું હોય તેને તો સત્પુરુષના હાથે વર્તમાન લઈને તેનો આશરો કરવો અને તે સત્પુરુષના આશરા થકી જ જીવનું કલ્યાણ થાય છે પણ તે વિના પોતાની મેઢે સૂઝે એટલા ધર્મ પાળે, જપ કરે, તીર્થ કરે તો પણ જીવનું કલ્યાણ થતું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १८२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૩ વિષય: - સત્ત્વગુણ અને તમોગુણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે ભવાનીદાસની ધર્મશાળામાં પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયો વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગે પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી પંડયા મહાશંકરે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ કોઈ ન સમજતો હોય તેનું કલ્યાણ કેમ થાય તે કહો?” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવને વિષે ત્રણ ગુણ રહ્યા છે અને તેમાં રજ અને તમ એ બે ગુણ જીવમાં સહેજે જ મુખ્યપણે વર્ત્યા કરે છે અને એ બે ગુણે કરીને જીવ વિષયને ભોગવે છે અને જન્મ-મરણને પામે છે. અને જે સત્ત્વગુણ છે તે તો દાઢડો કરીને વધારે છે ત્યારે વધે છે અને સત્ત્વગુણની વૃદ્ધિ કરીને જીવનું કલ્યાણ થાય છે. તે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે—‘સત્ત્વગુણં બ્રહ્મદર્શનમ્’ । માટે સત્ત્વગુણ મોક્ષને અર્થે છે.

હવે સત્ત્વગુણનું શું રૂપ છે ? તો સત્ત્વગુણને વિષે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ऐश्वर्य એ ચાર વાનાં રહ્યાં છે. તેમાં ધર્મ તે શું ? તો જે જીવસત્ત્વ-ગુણી હોય તેની ઇન્દ્રિયોપોતાને સ્વાધિન હોય કહેતાં નિયમમાં હોય. અને જ્ઞાન ઇટલે તેને દેહ-આત્માનો વિવેક હોય અને તે આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ માનતો હોય. અને વૈરાગ્ય ઇટલે સર્વ પદાર્થને વિષે અરુચી હોય. અને ऐश्वર્ય ઇટલે દરેક મનોરથને પૂરો કરવાનું સામર્થ્ય હોય.

અને તે ચાર વાનાંથી ઊલટો એ તમો ગુણ; કહેતાં તમો ગુણને વિષે

અધર્મ, અજ્ઞાન, રાગ અને અસમર્થપણું હોય. હવે અધર્મ તે શું ? તો તમો ગુણીની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય નહીં. અને અજ્ઞાન ઇટલે તમો ગુણીને દેહ-આત્માનો વિવેક હોય નહીં અને દેહને પોતાપણું માનતા હોય અને રાગ ઇટલે તમો ગુણીને માફક પદાર્થને વિષે પ્રીતિ વધુ હોય. અને અસર્થ ઇટલે તમો ગુણી જે તે કોઈ મનોરથ પૂરો કરવાને સમર્થ નથી અને એ વેડના મધ્યે રજો ગુણ છે તે ઇવા તમો ગુણીનું કલ્યાણ થાય નહીં અને સત્ત્વગુણીનું કલ્યાણ થાય છે.

પણ તેમાં એમ છે જે સત્ત્વગુણી જીવ હોય અને તે જો પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દ્રોહ કરે તો તે જીવ નરકમાં જાય છે અને તેનો ધર્મ તે અધર્મરૂપ થઈ જાય અને જ્ઞાન તે અજ્ઞાન થઈ જાય અને વૈરાગ્ય તે મહા-રાગરૂપ થઈ જાય છે. અને તેનો સત્ત્વગુણ તે અતિશય તમોગુણરૂપ થઈ જાય છે. અને તમોગુણી જીવ હોય અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંવંધ થાય તો તે જીવનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ જાય છે. અને અજ્ઞાન તે જ્ઞાનરૂપ થઈ જાય છે અને રાગ તે વૈરાગ્યરૂપ થઈ જાય છે અને અસ-મર્થપણું તે મહા સમર્થરૂપ થઈ જાય છે.

તે રામાવતારમાં વાંદરા હતા તે મહા તમોગુણી હતા અને તેને કોઈ જાતનો ધર્મ ન હતો અને તેની ઇન્દ્રિયો પણ નિયમમાં ન હતી અને લંકામાં ગયા ત્યારે ઘણાક પ્રકારની રાડો કરતા અને વાંદરા જેવું કોઈ તમોગુણી નહીં, પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન 'રામચંદ્રજીનો સંવંધ થયો તો તે' કલ્યાણ થયાં અને તેનો તમોગુણ તે સત્ત્વગુણરૂપ થઈ ગયો. કેમકે તેમનું કલ્યાણ થયું, તે સત્ત્વગુણ વિના કલ્યાણ કેમ થાય ? માટે તે સત્ત્વગુણરૂપ છે. અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો

अने कृष्णावतारमां ऋषि महा सत्त्वगुणी होता पण जो प्रगट श्रीकृष्ण भगवानने ओळख्या नहीं तो ते ऋषि दुर्भागीया कहेवाय छे अने गंधारीए सत्त्वगुणमां रहीने पतिव्रतानो धर्म पाळवा सारु पोतानो पति आंधळो हतो तो पोते पण 'बीजा पुरुषनुं मोडुं जोडुं नहीं' ते सारु आंखे सात पाटा बांध्या होता, तो पण तेने प्रगट श्रीकृष्ण भगवानमां हेत थयुं नहीं तो ते गंधारी दुर्भागीया कहेवाणी अने तेनो सत्त्वगुण ते तमोगुणरूप थई गयो. केमके सत्त्वगुणनुं अंते फळ जे मोक्ष ते तो न थयुं अने तमोगुणनुं फळ जे नरक तेने पामी. अने माता कुंताजीए तमोगुण कयों कहेतां पांचदेव थकी पांच पुत्र उपजाव्या होता अने द्रौपदीए-एक स्त्रीए-पांच पति कयों होता ते पण तमोगुण कहेवाय, पण तेने प्रत्यक्ष भगवान श्रीकृष्णने विषे प्रीति थई तो ते महा सतिओ कहेवाणी अने तेमनो तमो गुण तत्काळ नाश पामी गयो अने ते भगवानना धामने पामी गई.

जेम कोईक रांक होय अने तेने महेनत करीने लखेशरी थवुं होय तो ते महेनत करीने मरी जाय पण ते लखेशरी तत्काळ थाय नहीं. अने जो कोईक रांकनी उपर राजा महेरवान थाय तो तेनुं रांकपणुं मटाडीने तत्काळ लखेशरी करी मूके अने कोईक लखेशरी होय अने ते जो राजानो द्रोह करे तो तेनुं राजा सर्वे घरवार छूटी लईने रांक जेवो करी मूके. तेम लखेशरीनी पेटे सत्त्वगुणी जीव होय अने धर्म पाळतो होय अने देह आत्मानो विवेक करीने आत्माने पोतानुं स्वरूप मानतो होय अने वैराग जे संसार थकी उदास रहेतो होय अने ऐश्वर्य जे जप, तप करवाने समर्थ होय पण जो ते प्रत्यक्ष भगवाननो द्रोह करे तो तेनो सत्त्वगुण अने ते सत्त्वगुणना चार साधन ते सर्वे तत्काळ नाश पामी जाय छे अने महा तमोगुणी थईने नरकमां जाय छे. अने रांकनी पेटे

તમોગુણી જીવ હોય અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ જાય તો તેનો તમોગુણ તત્કાલ નાશ પામી જાય છે અને તે પરમ પવિત્ર થઈને ભગવાનના ધામને પામી જાય.

માટે કોઈ કાંઈ ન સમજતો હોય પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થાય તો તેનું તત્કાલ કલ્યાણ થાય અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કર્યા વિના વીજા અનંત સાધન કરે, જપ કરે, તપ કરે, તીર્થ કરે, યજ્ઞ કરે, દાન-પુન્ય કરે તો તેનું કલ્યાણ થાય નહીં. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કર્યા વિના તેનાં સાધન સર્વે છોટાં થઈ જાય છે. માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરવી. અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ હોય તો તેનાં જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, દાન, પુન્ય સર્વે પૂરાં થઈ જાય છે અને તેને વીજું કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. અને તેને તો એક પોતાને મળ્યા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની આજ્ઞામાં રહીને તેની મન, કર્મ, વચને સેવા કરવી.

અને જેટલા જગતને વિષે તીર્થ માત્ર કહેવાય છે તે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણમાં રહ્યાં છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણની જે સેવા કરે છે કે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનાં દર્શન કરે છે તેને તો નિત્ય તીર્થ માત્રની યાત્રાનું ફલ થાય છે અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા હોય અને તેનાં દર્શન મૂકીને વીજે તીર્થ કરવા જાય છે તેને તો સ્વેચ્છા પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ જ નથી અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો મહિમા સમજાયો જ નથી. કેમકે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણારવિંદથી અને તેના દર્શનથી વીજું કયું તીર્થ અધિક છે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના દર્શન અને સેવા મૂકીને વીજે જવું ?

અને જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાન પૃથ્વી ઉપર ન હોય ત્યારે તો સર્વે તીર્થ

કરવા જવું એ ઠીક છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન નહોય ત્યારે તો એક ઠેકાણે વંધાઈ રહેવું નહીં અને સર્વ તીર્થ કરવાં અને તીર્થ કરતાં કરતાં ડ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળે ત્યારે તો તેના ચરણમાં દૃઢ નિશ્ચય કરીને રહેવું અને મનને આહું અવહું ડોલવા દેવું નહીં અને જ્યાં સુધી સંસારની વાસના હોય ત્યાં સુધી સંસાર વહેવારનું અવશ્ય કામ કાજ હોય તેટલું કરીને પછી અમારો સંવંધ રાખવો અને જ્ઞાન સાંભળવું અને દર્શન કરવાં પણ જ્યાં ત્યાં વીજા ડોલમાં ચડી જવું નહીં. એવી રીતે વર્તે છે તેને કાંઈ કરવું નથી, અને તેનું કલ્યાણ થઈ રહ્યું છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धान्त १८३ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૪ વિષય:—સ્વયં આધાર અને સર્વાધાર બ્રહ્મ પટલે શંકર-રામાનુજ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર સુદ ૧૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોની પ્રભુદાસને ઘેર ગાદીતકિયા નાલાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વદ્ધ ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં, કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુહારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ કૃપા કરી બોલ્યા છે “ સર્વે મોટા પુરુષ થઈ ગયા છે તેનો એક જ સિદ્ધાંત છે. તે ક્યા મોટા પુરુષો? તો શંકરસ્વામી, રામાનુજ, માધવાચાર્ય, રામચંદ્રજી, શ્રીકૃષ્ણાદિ સર્વેનો એક જ સિદ્ધાંત છે; પણ તે મોટા પુરુષ ગયા કેહે તેનો સિદ્ધાંત સમજાતો નથી તેથી જુદા જુદા મત થાય છે અને મહાત્મા પુરુષ તો જે સમયે જેવી રીત તેવા જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ કરે છે પણ અંતે જોતાં તે સર્વે સિદ્ધાંત એક હોય છે.

હવે શંકરસ્વામીએ ‘સ્વયં આધાર’ એવા જે એક બ્રહ્મ તેનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. હવે શંકરસ્વામીએ સ્વયં આધારનું પ્રતિપાદન કર્યું તેનું કારણ શું છે? તો તે સમયે જૈન મત ઘણો પ્રવર્તી ગયો હતો અને કેવળ જીવ જીવ થઈ ગયું હતું અને તેને મતે કોઈ અનાદિ પરમેશ્વર જ નથી એવું પ્રવર્ત્યું હતું અને વેદ પ્રતિપાદ ધર્મનો લોપ થતો હતો. પછી શંકર-સ્વામીએ પ્રગટ થઈને જૈન મતનું ખંડન કરવા સારુ અને જીવો હારી ગયા હતા તેને મહા વળ આપવાને અર્થે એમ કહ્યું કે ‘જીવ ત્રણે કાલમાં નથી અને સર્વે બ્રહ્મ છે; વીજું કાંઈ નથી.’ એમ કહ્યું.

તે એમ કહ્યાનું શું કારણ? તો જીવને પરમાત્મા મળે અને માયાનો ત્યાગ થાય તો જીવ જ વસ્તુતાએ બ્રહ્મ છે. માટે પ્રથમથી જ જીવને હિંમત આપી સાવધાન કર્યા અને અહિંસા, બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પઢાવ્યા છે અને શ્રવણ, મનનાદિક સાધન કરાવ્યા છે. જો તે જીવ અનાદિના બ્રહ્મ હોય તો સાધન કરવાનું શું કામ? અને એ તો કેવળ જીવને હિંમત આપી છે.

જેમ કોઈનો છોકરો નાનો હોય, અને તેને વિદ્વાન મળે અને એમ કહે જે ‘તું તો વિદ્વાન છે અને હું જેવો વિદ્વાન છું તેવો વિદ્વાન તું પણ છે,’ એમ તે છોકરાને હિંમત આપી પોતાને વિષે હેત કરાવી વિદ્વાન કરે છે. તેમ પંડિતરૂપ એવા જે બ્રહ્મવેત્તા શંકરાચાર્ય, તેણે નાના છાકરા-રૂપ એવા જે જૈનમતના જ્ઞાને કરીને જીવ જીવ થઈ ગયું હતું તેને પંડિતની પેટે બ્રહ્મરૂપ કરવા સારુ કહ્યું કે ‘તમે સર્વે બ્રહ્મ છો, વીજું કાંઈ નથી અને હું પણ બ્રહ્મ છું,’ એમ અતિશય હિંમત આપી અને એવી એક બ્રહ્મ પ્રતિપાદનની શ્રુતિઓ, સ્મૃતિઓ વોલીને પોતાનો દૃઢ વિશ્વાસ અળાવીને પછી તે જીવોને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પઢાવીને, તથા શ્રવણ,

મનનાદિક સાધન કરાવીને તથા કર્મકાંડ, જ્ઞાનકાંડ અને ઉપાસના-કાંડ સિદ્ધ કરાવીને બ્રહ્મને વિષે સ્થિતિ કરાવી હતી.

જેમ પંડિત નાનાં છોકરાને વિદ્યા ભણાવીને પોતા જેવો કરે તેમ શંકરસ્વામીએ અનાદિના અજ્ઞાની જીવોને પોતાની બ્રહ્મ વિદ્યારૂપ જ્ઞાન આપીને પોતા જેવા બ્રહ્મરૂપ કર્યા છે; અને જે બ્રહ્મરૂપ થયા તે તો પર-બ્રહ્મના અંગના પ્રકાશરૂપ થયા છે. તે પ્રકાશ અને પ્રકાશમાન તે એક જ છે. જેમ સૂર્ય અને સૂર્યનો પ્રકાશ તે એક જ છે. તેમ પરબ્રહ્મ અને પર-બ્રહ્મના અંગના પ્રકાશરૂપ જે બ્રહ્મ તે એક જ છે. અને પરમાત્માનો પ્રકાશ તે શું ? તો પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પામવું તેજ પરમાત્માનો પ્રકાશ છે અને તેનું જ નામ બ્રહ્મ છે. માટે પ્રકાશ-પ્રકાશમાનને અભેદ કહીને વેદાન્ત શાસ્ત્રમાં પરમાત્માનું વર્ણન કર્યું છે એમ સમજવું.

અને તે શંકરસ્વામીની ઇપટમાં જેટલા જીવ આવ્યા અને જે દૈવી જીવ હતા તેને સર્વેને બ્રહ્મરૂપ કરી મૂક્યા અને વાકીના જે અજ્ઞાની જીવ રહ્યા તેને અર્થે શાસ્ત્રો લખી ગયા છે અને તે શાસ્ત્રો પણ પોતાની મેળે અજ્ઞાની જીવ સમજી શક્યા નહીં અને ઊલટું અવલું સમજ્યા જે ‘આપણે સર્વે બ્રહ્મ છીએ અને આપણે શું કરવું છે ? કેને પામવું છે,’ એમ જાણીને વિધિ-નિષેધનો ત્યાગ કરીને પંચવિષયના આશક થઈ ગયા, પણ એમ ન સમજ્યા જે ‘જો સર્વે એક બ્રહ્મ હોય તો જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસી તે બ્રહ્મને માથે હોય ? અને બ્રહ્મ તો માયા પર છે, તે માયામાં કેમ હોય ?’ માટે બ્રહ્મ તો કોઈ નથી; સર્વે જીવ છે. અને તે સર્વે બ્રહ્મ જે પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન તેથી અનાદિના અજાણ્યા છે અને જીવ અનંત અપાર છે.

તેમાંથી જે જીવને શંકરસ્વામી જેવા મળે છે અને તેના મુખ થકી

કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન સિદ્ધ કરે છે તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે. અને જે બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને પામ્યો તે પાછો પૃથ્વી ઉપર દહને ધરતો નથી. તે પળ ગીતામાં કહ્યું છે કે, શ્લોક—

ન તદ્ ભાસયતે સૂર્યો ન શશાંકો ન પાવકઃ ।

યદ્વત્ત્રા ન નિવર્તન્તે તત્થામ પરમં મમ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ભગવાન કહે છે કે ‘મારું ધામ કેવું છે ? તો જેને સૂર્ય, ચંદ્રમા અને અગ્નિ પ્રકાશ કરતા નથી, કહેતાં સ્વયંપ્રકાશ છે, અને તે ધામને પામ્યો તે પાછો પૃથ્વી લોકમાં જન્મને ધરતો નથી. ’ માટે જન્મ-મરણને પામે છે તે તો સંવેં જીવ છે અને બ્રહ્મથી ઘણા જુદા છે.

અને પ્રથમ કહ્યું તેવી રીતે તે જૈન મતનું ધ્વંડન કરવા સારું અને જીવને હિંમત આપવા સારું એક બ્રહ્મનું કહેતાં સ્વયં આધાર બ્રહ્મનું પ્રતિપાદન કર્યું હતું પણ તેમાં વાંસેના વીજા જીવોને અવલું પડ્યું અને પાછા રામાનુજ પ્રગટ થઈને ‘સર્વાધાર બ્રહ્મનું’ પ્રતિપાદન કર્યું છે. તે સર્વ ઇટલે શું ? તો પરમાત્માના અંગનો પ્રકાશ જે અક્ષરબ્રહ્મ તેનું અનવય સ્વરૂપ જે જીવ, ईश्वर અને માયા—એ સર્વેના આધાર પરમાત્મા છે. તે જીવ તથા ईश्वર તે જે તે માયાનો ત્યાગ કરીને પરમાત્માને પામે ત્યારે તે વ્યતિરેક બ્રહ્મરૂપ થઈને પરમાત્માના સાધર્મ્યપણાને પામે છે. એવી રીતે જીવને અનવય રૂપમાંથી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ, ભક્તિ આદિક સિદ્ધ કરાવીને વ્યતિરેક બ્રહ્મને પમાડવો તેનું નામ ‘સર્વાધાર બ્રહ્મ’ કહેવાય.

—અને એક જીવને વિષે ‘તું બ્રહ્મ છે’ એવી પ્રથમથી જ પ્રતિજ્ઞા કરી પછી તેને અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પઠાવીને તથા શ્રવણ, મનનાદિક સાધન કરાવીને પરમાત્માને વિષે મહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત જોડાવવો તેનું નામ ‘સ્વયં આધાર બ્રહ્મ’ કહેવાય છે.

જેમ એક કોઈક રૈયતનો છોકરો હોય તેને વિદ્વાન મહેતાજી છે તે વિદ્યાભ્યાસ કરાવીને મહા વિદ્વાન કરે અને તેને રાજા છે તે પોતાના રાજ્યનું કારભારું સોંપી દે અને તે રાજાનું રાજ્ય સર્વે પોતે કરે. તેમ રૈયતના છોકરાની પેઠે જીવ જે તે પરમેશ્વરથી જુદો છે પણ તે વિદ્વાન-રૂપી સત્પુરુષ થકી ધર્મ, જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપી વિદ્યા શીખીને બ્રહ્મરૂપ થાય છે. પછી તેને પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મને વિષે ભક્તિ જે પ્રીતિ તે થાય છે અને પરમાત્માના સરખા સુખને પામે છે, અને તેનું નામ સર્વાધાર બ્રહ્મ કહેવાય છે.

—અને જેમ એક રાજાને ઘેર છોકરો જન્મને પામ્યો હોય અને જન્મે છે ત્યારથી જ તે રાજા કહેવાય છે. અને તેને પછી વિદ્યાભ્યાસ કરાવીને વિદ્વાન કરે છે. અને પછી તેને રાજા ગાદીએ બેસાડે છે અને તેને રાજા કરે છે. તેમ જે જીવને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનો આશરો થાય છે તે રાજાને ઘેર દીકરો જન્મ્યો તે રાજા કહેવાય, તેમ જેને સત્પુરુષ પ્રગટ મળ્યા તે જીવ બ્રહ્મરૂપ કહેવાય છે અને પછી તે સત્પુરુષ જે તે જીવને પોતાના આશરામાં રાખીને તેને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક સાધન કરાવીને બ્રહ્મ-સ્થિતિને પમાડે છે અને પોતા જેવો સુખિયો કરે છે અને તેનું નામ સ્વયં આધાર બ્રહ્મ કહેવાય છે.

તેમાં શંકરસ્વામીનો સ્વયં આધાર બ્રહ્મનો મત છે અને રામાનુજનો સર્વાધાર બ્રહ્મનો મત છે. સ્વયં આધાર પટલે કેવલ અદ્વૈત બ્રહ્મ અને સર્વાધાર પટલે વિશેષ્ટાદ્વૈત બ્રહ્મ કહેવાય છે.

તમે રાજાને ઘેર દીકરો આવ્યો તે રાજા કહેવાય સરો, પણ જો તે વિદ્યા ન મળે અને મૂર્ખ જેવો રહે તેને રાજા રાજગાદીએ બેસાડે નહીં અને તેને તો બે ચાર ગામડાં જીવાઈનાં આપે તે, અન્ન, વસ્ત્ર ઓઢે-

પહેરે, ધ્યાન-પીણ અને પડયો રહે. અને જે રાજનીતિનો જાણનારો હોય તેને રાજગાદીણ વેસાડે છે. તેમ શંકરસ્વામીણ કહ્યું જે ‘તમે સર્વે બ્રહ્મ છો’ એમ કહીને તેને સાધન કરાવ્યાં અને બ્રહ્મ-સ્થિતિને પમાડ્યાં અને તેમાંથી જેણે સાધન ન કર્યાં, કહેતાં પોતે અર્હિસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પઠાવતા હતા પણ તેમાંથી કેટલાક જણે તે શંકરસ્વામીનો વાદ લઈને દારુમાટીનું ભક્ષણ કર્યું તો તેને શંકરસ્વામીણ વિમુક્ત કરીને કાઢી મૂક્યા. તે જો એક જ બ્રહ્મ હોય અને વીજું કોઈ ન હોય તો કાઢી શું કરવા મૂકવા પડે ?

—માટે ધ્યાન બ્રહ્મ તો ત્યારે થાય છે જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દૃઢ આશરો અને તેની આજ્ઞા પાલવી; એ વે વાત દૃઢ થાય છે ત્યારે એક બ્રહ્મના ભાવને પામે છે અને તે વિના તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કયો હોય પણ તેની આજ્ઞામાં ફેર પડે તો તે એક બ્રહ્મના ભાવને પામે નહીં અને જેમ રાજાના મૂર્ખ છોકરાને વે ગામ મળે તેમ તે વિના વીજા દેવાદિક લોકને પામે. તેમ મોટા પુરુષોનો તો એક જ સિદ્ધાંત છે, પણ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ મળ્યા વિના તે સિદ્ધાંતને પોતાની મેળે સમજાતો નથી તેથી તાણાવાળ અને મતામતિ થાય છે.

—પણ સૌ વાતની એક વાત એ તે જે જીવ અનાદિના માયામાં છે અને પરમાત્મા માયા પર છે, તે જીવને માયા પર કરવા સારુ વારંવાર રામકૃષ્ણાદિક રૂપે પ્રગટ થાય છે અને જીવોને પોતાનો આશ્રય કરાવીને પછી તેને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ સિદ્ધ કરાવવાને બ્રહ્મરૂપ કરીને પોતા જેવા સુખિયા કરીને પોતાના અક્ષરધામમાં લઈ જાય છે અને અલંડ સુખને પમાડે છે, તે પાછા પૃથ્વી ઉપર કોઈ કાળે આવતા નથી. અને તે વિનાના વીજા જીવો ઘણાક છે તે જન્મમરણ પામે છે.

માટે જેને પોતાના આત્માને જન્મમરણાદિક મહા કષ્ટ થકી મુકાવવો હોય તેને તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય કરીને તેના આપેલ જે વર્તમાન અને તેણે કહ્યું જે જ્ઞાન તેને સિદ્ધ કરવું. અને ઘટલું સમજશે તેનું કલ્યાણ થઈ રહ્યું છે અને તેને કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. અને જે ‘સર્વે એક બ્રહ્મ છે,’ એમ જાણીને સત્પુરુષનો આશરો નહીં કરે અને ધર્મ નહીં પાળે અને કોઈક ધર્મ પાલતા-પલાવતા હોય તેની નિંદા કરશે તે સર્વે નરકમાં જશે અને તેને અસુર જાણવા.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १८४ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत १८५ विषय :—सांख्ययोग अभेद केवी रीते ? भक्तावतार
अने अवतारी अवतारमां भेद

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૨ના ચૈત્ર વદિ ૩ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે માઠી આશારામ જેઠાને ઘેર ગાદીતકિયા બિહાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં, અને સર્વે અંગમાં પુષ્પના હાર ઘણાક શોભી રહ્યા હતા. પુષ્પના વાજુ, ગજરા, ગુચ્છ અને તોરા તે સર્વે અંગમાં ધારણ કર્યા હતા. અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુસ્તારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થઈ રહ્યા પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એક પદાર્થના બે નામ હોય તે જેમ એક ચોખ્ખા કહેવાય છે અને એક ચાવલ કહેવાય છે, પણ તે એક જ પદાર્થના બે નામ છે. તેમ આત્માનો મોક્ષ થવો તેના બે નામ છે; એક યોગ અને એક સાંખ્ય. તેમાં યોગમાં શું કહ્યું છે? તો ‘પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરવી, અને તેની મૂર્તિનું ધ્યાન

કરવું અને ધ્યાન કરતાં જે જે પદાર્થ અંતરાય કરે તેનો ત્યાગ કરવો. એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ અને ધ્યાન કરીશું એટલે ભગવાનના અક્ષરધામને પામશું અને આત્માનો મોક્ષ થશે.' અને સાંખ્યમાં એમ કહ્યું છે જે 'આત્માના સ્વરૂપને જાણવું એટલે મોક્ષ છે', વળી સમજવું કહ્યું છે.

એમ બેના માર્ગ કહેવામાં જુદા જુદા જણાયા પણ વંતેના અર્થ એક છે. કેમકે યોગમાં કહ્યું છે કે ભગવાનનું ધ્યાન કરવું અને તે વિના સર્વનો ત્યાગ કરવો કહ્યો અને સાંખ્યમાં એમ કરવું કહ્યું જે 'ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના ગ્રહણ કર્યામાં જે જે આવે તે સર્વનો ત્યાગ કરવો. અને અનુભવમાં આવે તેનું ગ્રહણ કરવું એજ મોક્ષ છે.' તેમાં એમ કહ્યું કે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણનો ત્યાગ કરવો, તે ત્યાગ એટલે આંખને ફોડી નાખવી, અને કાનને કાપી નાખવા અને ત્વચાને તોડી નાખવી અને જીભને खेंची કાઢવી અને નાકને કાપી નાખવું. એમ ત્યાગ કરવાનું કહ્યું નથી. અને એમ ત્યાગ કરે ત્યારે મહાદુઃખને પામે અને હેરાન થાય અને મોક્ષ પણ થાય નહીં. કેમકે મોક્ષ તો જ્ઞાને કરીને થાય છે. તે એવી રીતે ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન પણ થાય નહીં.

ત્યારે કેમ ત્યાગ કરવો? તો માફક શબ્દાદિક પંચવિપય છે તેને પામવાની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ થઈને તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને જ્ઞાનદાતા એવા જે સત્પુરુષ તેના મહા વાક્યાદિક ઉપદેશના શબ્દ કાને કરીને સાંભળવા અને મને કરીને તે મહાત્મા પુરુષના આપેલ જે મહા વાક્ય તેનું મનન કરવું અને તેનો ચિત્તમાં નિત્ય અભ્યાસ કરવો અને બુદ્ધિમાં તેનો સાક્ષાત્કાર કરવો અને અહંકારમાં તે સદ્ગુરુરૂપ જે મહાત્મા પુરુષ અને જેને ઉપદેશ કરીને કામાદિક દોષ તથા શબ્દાદિક પંચવિપય તેનાં મૂઠ્ઠીયાં ઉઘડી જાય એવા જે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ તેનું દાસત્વપણું ધરવું

કહેતાં ‘હું તેનો દાસ છું.’ અને આંખે કરીને એવા માયા પર કરનારા જે માયા પર પુરુષ તેનું હેતે કરીને દર્શન કરવું, કેમકે ‘માયા પર હોય તે જ માયા પર કરી શકે છે.’ અને તે પુરુષની હાથે કરીને સેવા કરવી અને પગે કરીને તેની પાસે વારંવાર ચાલીને જવું અને વાળીએ કરીને તેના ગુણ ગાવા અને જીભે કરીને તેનો મહા પ્રસાદ જમવો, પળ વર્ણાશ્રમનો ધર્મ રાખવો. અને નાસિકાએ કરીને તેને ચંદયું જે ચંદન પુષ્પાદિક તેની સુગંધ લેવી અને ત્વચાએ કરીને તેના ચરણનો સ્પર્શ કરવો. એવી રીતે માફક પંચવિષયનો ત્યાગ કરી પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુની મૂર્તિને વિષે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને જોડી દેવાં, એ જ સાંખ્યનો ગલીતાર્થ છે.

અને એવી રીતે વિષયની વાસનાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુને વિષે જોડાણો છે તે જ આત્માના સ્વરૂપને પામી રહ્યો છે અને તે બ્રહ્મરૂપ થયો છે અને તેનો મોક્ષ થઈ રહ્યો છે.

અને યોગવાળો છે તે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ વિના વીજા સર્વ પદાર્થનો ત્યાગ કરીને તે મૂર્તિને વિષે સલગ્નપણે જોડાઈ જાય છે તે ભક્ત પણ બ્રહ્મરૂપ થઈ ભગવાનના ધામને પામે છે અને તેનો મોક્ષ થાય છે.

માટે સાંખ્યવાળાનો અને યોગવાળાનો એક જ રીતનો મોક્ષનો માર્ગ છે કેમકે યોગવાળે પ્રથમથી જ ભગવાનની મૂર્તિ ધ્યાનમાં લાવી. પછી તે મૂર્તિના ધ્યાનમાં જે જે પદાર્થ આડું આવે તેનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાણો અને તે ભગવાનના ધામને પામ્યો. અને જે સાંખ્યવાળો છે તે પ્રથમ માયાના ભાવનો ત્યાગ કરીને પછી તે માયાના ભાવને ટલાવનારા એવા જે સદ્ગુરુ તેને વિષે જોડાય છે, અને તે આત્મા-રૂપ થાય છે અને મોક્ષને પામે છે. માટે સાંખ્યમાં અને યોગમાં વંનેમાં એમ આવ્યું જે ‘પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિક થઈને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતાને વિષે જોડાવું એ જ મોક્ષ છે.’

અને તે ભગવાનના ભક્ત છે તેમાં જે યોગવાળા છે તે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન-દાતા જે ભગવાન તેને પરમાત્મા કહે છે, પરબ્રહ્મ કહે છે, પરમેશ્વર કહે છે, ભગવાન કહે છે અને જે સાંખ્યવાળા છે તે જે તે જ્ઞાનદાતાને સદ્ગુરુ કહે છે, સત્પુરુષ કહે છે, બ્રહ્મ કહે છે, મહાત્મા કહે છે, બ્રહ્મવેત્તા કહે છે; પણ તે સર્વે નામો એક ભગવાનનાં જ છે; વીજા કોઈના નથી. જેમ કોઈક ચોખાને ચોખા કહે છે અને કોઈક ચોખાને ચાવલ કહે છે પણ તે તો બંને ચોખા જ છે, તેમ યોગવાળા ભગવાનને ભગવાન કહે છે અને સાંખ્યવાળા છે તે ભગવાનને સદ્ગુરુ કહે છે, પણ તે તો બેડના એક જ ભગવાન છે. માટે બંનેનો એક જ સિદ્ધાંત છે.

ત્યારે કોઈ એમ કહે જે ‘જેટલા જ્ઞાન આપતા હોય તે સર્વેને ભગવાન જાણવા ?’ તો એનું એમ છે જે જ્ઞાનમાં ભેદ છે. તે જેને જ્ઞાને કરીને કામાદિક દોષ ટળી જાય, અને પંચવિપયનાં પદાર્થનો અતિશય અભાવ થઈ જાય, અને એક આત્મા અને પરમાત્મા વિના વીજા કોઈ પદાર્થની વાસના રહે નહીં અને દેહે કરીને પણ જગતના કોઈ ઉત્તમ પદાર્થનું ગ્રહણ થાય નહીં અને જેવા તેવા પદાર્થે કરીને દેહ નિર્વાહ કરાય પણ સારા પદાર્થો તો ગમે જ નહીં એવો વૈરાગ્ય પ્રગટે અને આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માના ધ્યાનને વિષે દૃઢ સ્થિતિ થાય અને જન્મમરણનો ભય છોડે દેહે મટી જાય, એવી રીતનું જેનું જ્ઞાન હોય તેજ ભગવાન છે. અને એવા ભગવાન જેને મળે છે તેને જ છેલ્લો દેહ થાય છે અને આત્યંતિક મોક્ષ જે અક્ષરધામ તેને પામે છે.

—અને એવા જ્ઞાનને પામીને સિદ્ધ થયો તે વીજાને જ્ઞાન આપે, અને વિષયવાસના મટાડે અને ભગવાનના સ્વરૂપને પમાડે તે પણ ભગવાન કહેવાય ગ્વરો, પણ તે ભક્તાવતાર ભગવાન કહેવાય અને તે પોતાનું

भजन करावे नहीं; अने ते पण पंचविषयनो त्याग करीने भगवाननुं भजन करतो होय.

—अने जे स्वयं भगवान होय ते तो पोतानुं भजन करावे छे अने वीजाने विषयनो त्याग करावे छे अने पोते तो पोतानी इच्छामां आवे तेम वर्तें छे, एम वर्ततां छतां पण पोते मायामां बंधाता नथी अने पोताना आश्रितोने पण मायामां बंधावा देता नथी अने पोतानी आज्ञा प्रमाणे पंचविषयनो त्याग करावे छे.

—अने जे भक्तावतार भगवान छे ते तो ए भगवाननी आज्ञामां रहे अने पंचविषयनो त्याग करीने भगवाननुं भजन करे तो ते भगवान कहेवाय अने जो आज्ञा लोपे, विषयनुं ग्रहण करे तो ते भगवान कहेवाय नहीं. अने वळी ते आज्ञा लोपी होय अने विषयनुं ग्रहण कर्युं होय ते पापनुं निवारण करीने शुद्ध थाय तो पाछो भगवान कहेवाय छे.

जेम मग होय के घउं होय तेमां धुळ के कांकरा आदिक विकार न होय ते चोख्वा कहेवाय छे अने धुळ के कांकरा मळे तो ते मग अने घउं ते चोख्वा कहेवाय नहीं, तेम जे जीव परमात्माने ज्ञाने करीने धुळ कांकरा रूप कामादिक दोष तथा शब्दादिक पंचविषयनी वासना तेनो त्याग करीने शुद्ध थयो ते भगवान कहेवाय छे. ते नारद, सनकादिक, व्यास, वाल्मीकादिक ते सर्वे भगवान भजीने ज्ञान पामीने शुद्ध थया माटे सर्वे भगवान कहेवाय छे, पण तेमांथी जो नारदे भगवाननी आज्ञा लोपीने, विषयनुं ग्रहण कर्युं, कहेतां ‘साधुने अष्ट प्रकारे स्त्रीनो त्याग राखवो’ तेनुं नाम खरो साधु कहेवाय ते नारदे राजानी दीकरीनुं भविष्य जोवा सारु तेनो हाथ पोताना हाथमां लईने जोयो त्यां तो पोताने काम व्याप्यो अने तेने परणवानुं मन थयुं अने तेनी

કેટલીક ફજેતી થઈ છે. પછી તેને ભગવાનને જ્ઞાન આપીને તપ કરાવીને શુદ્ધ કર્યા ત્યારે પાછા નારદ ભગવાન કહેવાયા છે.

અને ચોખા જેમ વસ્તુગતે હોય, તેમાં તો ધુલ મલે કે કાંકરા મલે તોય પળ તે તો ચોખાને ચોખા જ કહેવાય છે તેમ ભગવાન છે તે તો પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્તે છે તોય પળ તે તો ‘ભગવાન તે ભગવાન,’ તેનો પ્રતાપ રજ માત્ર ઓછો થતો નથી. તે કૃષ્ણાવતારમાં ભગવાન ગોપીયો સાથે રાસ રમ્યા તેનું મોટા શુકદેવ જેવા બ્રહ્મવેત્તાએ ગાન કર્યું અને તે જ્ઞાનને સાંભળીને પરિક્ષિતનું કલ્યાણ થયું. અને નારદે લગારેક કન્યાનો હાથ જોયો તેટલામાં તેની ફજેતી થઈ. માટે ભગવાનમાં અને વીજા ભગવાનના ભક્ત જ્ઞાન આપતા હોય તેમાં ઘણો ભેદ છે.

અને તે શુદ્ધપણે રહીને આપણને જ્ઞાન આપીને વિષયની વાસના ટલાવતા હોય અને આત્મજ્ઞાન આપીને પરમાત્માને વિષે સ્થિતિકરાવતા હોય તે ભગવાનના ભક્ત હોય તો પળ તેને ભગવાન જેવા જાણવા અને તેની સેવા કરવી. અને જે પંચવિષય ભોગવતા હોય અને કામાદિકને વિષે આસક્ત થતા હોય અને પોતાના સંગીના પળ કામાદિક ઓછા ન થતા હોય અને કોઈ જાતના નિયમ પાલતા-પલાવતા ન હોય અને તે વાચક-જ્ઞાન કથતા હોય તે તો માયાના જીવ છે, અને યમપુરીના અધિકારી છે. અને તે એમ કહેતા હોય જે ‘અમે તો યોગમાર્ગવાળા છીએ કે અમે તો સાંખ્યમાર્ગવાળા છીએ’—એમ મોઢેથી કહેતા હોય પળ જો તેને ધર્મ, નિયમ અને વિષયનો ત્યાગ અને ભગવાનની ઉપાસના ન હોય તે તો વંને જણાં દંભી છે અને પાશંડી છે અને તેને તો અસુર જાણવા અને તેનો જે સંગ કરશે તેના આત્માનું મુંડું થશે.

માટે સાંખ્ય અને યોગનો ધર્મો એક જ મત છે જે ધર્મ-નિયમમાં રહીને વિષયની વાસનાનો ત્યાગ કરીને ભગવાનને ભજવા એ જ સાચો મોક્ષ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १८५ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૬ વિષય :-ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયના કર્તા
 एक भगवान.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :- સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર વાદિ ૪ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી ધોલકા મધ્યે પંડ્યા અંવાશંકર હરશ્વરામને ઘેર ઉગમણાં વારના ઓરડાની આગલ પાટ ઉપર ગાદી-તકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પીઠા પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :-પછી પંડ્યા અંવાશંકરે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! જીવને શુભ સંસ્કાર વંધાય છે તે પોતાને પુરુષાર્થે કરીને વંધાય છે કે તેનો કોઈ વીજો ઉપાય હશે ? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજીવોલ્યા જે “જીવને પોતાની મેલે તો કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી જ નથી. માટે સત્પુરુષ અને સત્શાસ્ત્ર થકી જીવને શુભ સંસ્કાર વંધાય છે. તે શાસ્ત્ર પળ સત્પુરુષ પાસેથી સાંભળે તો જ વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે કર્મકાંડ, જ્ઞાનકાંડ, ઉપાસનાકાંડ તે સવળાં સમજાય છે. અને તે જીવને શુભ સંસ્કાર વંધાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. પણ સત્પુરુષના આશરા વિના પોતાની મેલે શાસ્ત્ર વાંચીને અથવા અસત્પુરુષ પાસેથી સાંભળશે તો તેને અવલું સમજાશે. પછી તે કર્મને જ કર્તા જાણીને કર્મ કરે છે તેણે કરીને તેને કાંઈ પણ સુકૃત થતું નથી અને તેનું કલ્યાણ પણ થતું નથી.

—અને જે ભગવાન કે ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેનો આશરો કરીને તેના વચન પ્રમાણે વર્તે છે તેને શુભ સંસ્કાર થાય છે. તે એમ

વર્તતાં વર્તતાં ઘણાંક શુભ સંસ્કાર ભેગા થાય છે ત્યારે તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય છે અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. માટે ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેના આશરા વિના એકલે શાસ્ત્રે કરીને તથા જપ, તપ, સાધને કરીને તથા દાન, પુન્ય, યજ્ઞાદિકે કરીને પોતાના મનને ધારે કોઈ પણ શુભ સંસ્કાર થતો જ નથી. માટે પ્રગટ ભગવાન કાં ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેનો આશરો કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે શુભકર્મ કરશે તેનું જ કલ્યાણ થશે, પણ તે વિના કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી નથી.

ત્યારે કોઈ એમ કહેશે જે “પોતાને જાણે શુભ સંસ્કાર થાય છે.” એમ કોઈ કહે તો તે કહેનારાને મૂર્ખ જાણવો અને કાં તો એમ કહેનારો નાસ્તિક છે અને કાં તો તે અંતે જતાં નાસ્તિક થશે. કેમકે જેમ કોઈ એમ કહે જે ‘સૂર્ય ઊગ્યા વિના રાત્રી જાય છે,’ તો એમ કહેનારાને મૂર્ખ જાણવો. અને સૂર્ય ઊગ્યા વિના કોઈ કાળે રાત્રી જાય નહીં. તેમ ભગવાન અને ભગવાનના જનના આશરા વિના કોઈ કાળે શુભ સંસ્કાર-રૂપી આત્મામાં પ્રકાશ થતો જ નથી અને તેનું કલ્યાણ પણ કોઈ કાળે થાય નહીં.

ઘઠી જેમ વરસાદ વરસ્યા વિના અને નદી, તળાવ અને કૂવાના જળ વિના खेतरમાં મોલ નીપજે નહીં, તેમ ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તના સત્સંગ વિના કોઈ જીવનું કલ્યાણ થતું નથી અને થશે પણ નહીં. તે છોને પોતાને જાણે ધર્મ પાળે, જપ કરે, તપ કરે, વ્રત કરે, તીર્થ કરે, સંસારનો ત્યાગ કરીને ભેલ લઈને વનમાં એકલો રહે અને વેદાંતાદિક શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને એમ કહેવા શીખ્યા હોય જે ‘હું બ્રહ્મ છું, હું આત્મા છું, હું અઘંડાનંદ છું.’ એમ કહેતો હોય તો પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને

ભગવાનની દૃઢ ઉપાસના વાળાં અને પંચવિંધ્યના ત્યાગી ભગવાનના ભક્ત સંત તેનાં સંતસંગ વિના કલ્યાણ થાય નહીં. અને ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તના સંગ વિના અને તેના આશરા વિના તેનાં સાધન સર્વે વૃથા છે અને ઉલટાં વંધનકારી થાય છે.

જેમ રેતરમાં જાળ વિના જેટલી જેટલી મેહનત કરે તેટલી છૂટી પડે અને તેનું સ્વર્ચ થયું હોય તેણે કરીને તેના કરજમાં વંધાય છે, તેમ જીવ પોતાની મેળે સત્પુરુષના આશરા વિના શાસ્ત્ર ભણે-સાંભળે તથા જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, યજ્ઞાદિકં સાધન કરે અને તેના માને કરીને કોઈ પ્રત્યક્ષ ભગવાન કે ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરે તો તે દ્રોહ કરીને ઉલટું તે જીવનું અતિશય મૂંઝું થાય છે. તે કૃષ્ણાવતારમાં ઋષિ પોતાની મેળે યજ્ઞ કરતા હતા તે યજ્ઞને માને કરીને ભગવાનને અન્ન જમવા આપ્યું નહીં અને ઉલટો ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત-ગોવાળીયાઓ તથા તેની સ્ત્રીઓ જે ઋષિ પત્નીઓ-તેનો દ્રોહ કર્યો, માટે ઋષિ દુર્ભાગીયા કહેવાયા છે. તે સારુ પોતાની મેળે તો કોઈ પળ સુકૃત મેળવી શકાતું નથી.

માટે પ્રથમ માયાના પેટમાંથી જીવને વહાર કાઢ્યા ત્યાં પળ ભગવાન જ કર્તા છે અને મધ્ય સ્થિતિમાં પળ ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તનો સંગ હોય ત્યારે જ શુભ સંસ્કાર કરીને જીવ ઉર્ધ્વ ગતિને પામે છે, માટે મધ્યે પળ ભગવાન કર્તા છે. અને અંતે પળ પ્રત્યક્ષ ભગવાન આત્યંતિક જ્ઞાન આપશે ત્યારે જ જીવ બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામશે. માટે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય એ ત્રણેના કર્તા એક ભગવાન છે; પળ વીજો કોઈ કર્તા નથી અને ભગવાન જે તે જીવોને મહા માયામાંથી વહાર કાઢીને મુક્તિ આપે છે, તેમાં ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરે છે. માટે સર્વ કર્તા એક ભગવાન છે; પળ વીજો કોઈ કર્તા નથી.

ત્યારે કોઈ એમ કહશે જે ‘ભગવાન સર્વ કર્તા છે ત્યારે સર્વના શુભ સંસ્કાર કેમ કરાવતા નથી?’ એમ કોઈ કહે તો તેનું એમ છે જે જેમ કોઈનો છોકરો નાનો હોય. તે છોકરાને તેના વાપે જન્મ આપ્યો અને તેને મોટો પળ તેના વાપે કર્યો અને તેને નિશાળે બેસાડીને વિદ્યા ભણાવે. તે પળ જો ન ભળે તો તેનો વાપ છોકરાને નાનો હોય ત્યાં સુધી મારીને ભણાવે અને રૂઢા ગુણ શીખવે. તે છોકરો નાનો હોય ત્યાં સુધી તેના વાપનો માર રાખ્યો અને જેમ કહે તેમ કરે, કેમકે તે છોકરો તેના વાપને પૂર્ણી શકે તેમ નથી. માટે માર રાખ્યો અને જેમ કહે તેમ કરે. અને જ્યારે તે છોકરો જુવાન થાય અને તેના વાપના કરતાં ચોગળો બઢિયો થાય ત્યારે જો તે છોકરો સજ્જન મનુષ્યનો સંગ કરીને રૂઢા ગુણ શીખ્યો હોય તો તે છોકરો તેના વાપની આજ્ઞામાં રહે અને જેમ કહે તેમ કરે. અને જો દુર્જન મનુષ્યનો સંગ કરીને મૂંઢા સ્વભાવ શીખ્યો હોય તો તે છોકરો તેના વાપનું કહ્યું કરે નહીં અને જાણું વોલે તો તેના વાપ સામો થાય, પળ તે છોકરો તેના વાપનું કહ્યું કરે નહીં.

તેમ પ્રથમ જીવને માયામાંથી ભગવાન બહાર કાઢે છે અને પછી ભગવાન અને ભગવાનના જન ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ રૂપી ઉપદેશ આપે છે. તે જ્યાં સુધી નાના છોકરાની પેઠે મુમુક્ષુ હોય ત્યાં સુધી તે જીવ ભગવાન અને ભગવાનના જનના ઉપદેશને માને છે. પછી ઉપદેશને સાંભળતો સાંભળતો જે જીવ ભગવાનના ભક્તને સંગે કરીને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક રૂઢા ગુણ દૃઢ શીખીને મુક્ત થાય છે તે આત્મા ભગવાનની આજ્ઞા યથાર્થ પાળે છે અને તેને જ શુભ સંસ્કાર વંધાય છે અને તે આત્માનું કલ્યાણ થાય છે અને જે જીવ ભગવાનના દ્રોહી એવા જે આસુરી જીવ તેનો સંગ કરીને અસુર ભાવને પામીને અપ્રદ થયો હોય તે જીવ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો ઉપદેશ માનતો નથી. અને એવાને ભગવાન અને

ભગવાનના સંતનો સંગ કરવો ગમતો નથી. માટે એવા આસુરી જીવના ઉપર ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો ઉપદેશ નથી. અને તેના ઉપર શાસ્ત્રની મર્યાદા પણ નથી. માટે આસુરી જીવને શુભ સંસ્કાર બંધાતો નથી અને તે જીવનું કલ્યાણ પણ થતું નથી.

માટે જે દૈવી જીવ હોય તેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતના સંગે કરીને શુભ સંસ્કાર વૃદ્ધિ પામે છે અને તેનું જ કલ્યાણ થાય છે. માટે માયાના પેટમાં જીવ હતો ત્યાં પણ ભગવાનને સંબંધે કરીને શુભ સંસ્કાર બંધાય છે તેને કરીને જીવ માયામાંથી વહાર નીસરે છે; અને પછી જેમ જેમ શુભ સંસ્કાર બંધાતા જાય છે તેમ તેમ જીવ કલ્યાણને માર્ગે ચાલતો જાય છે.

તેમાં કોઈને આશંકા થાય જે ‘માયાના પેટમાં જીવ હોય તેને શી રીતે સંસ્કાર લાગતો હશે?’ તો ત્યાં સંસ્કાર લાગે છે, તેનો વિશ્વાસ અળાવવા સારુ તો સ્ત્રીના પેટમાં ગર્ભ હોય ત્યાંથી જ વેદને વિષે ગર્ભાધાનાદિક સોળે સંસ્કાર કરવા કહ્યા છે. તેમાં જેને સોળે સંસ્કાર પૂરા થાય છે તે બ્રાહ્મણ કહેવાય છે, અને તેમાં જેને કાંઈક ઓછા સંસ્કાર રહે છે તે ક્ષત્રિય કહેવાય છે અને તેથી ઓછા સંસ્કાર રહે છે તે વૈદ્ય કહેવાય છે અને તેથી ઓછા સંસ્કાર રહે છે તે શુદ્ર કહેવાય છે. અને જેને મુદ્દલ સંસ્કાર નથી તે તો અતિ શુદ્ર કહેવાય છે, કહેતાં ચંડાઢાદિક કહેવાય છે. તેના ઉપર શ્લોક—

જન્મના જાયતે શુદ્ર સંસ્કારાત્ દ્વિજ ઉચ્ચતે ।

વેદાભ્યાસે ભવેત્ વિપ્રઃ બ્રહ્મ જાનાતિ બ્રાહ્મણઃ ॥

અર્થ:—‘જન્મને પામ્યો ત્યારે તો જીવ શુદ્ર જેવો છે, કેમ કે તેને સંસ્કાર નથી અને જ્યારે જનોઈ આદિક સંસ્કાર કર્યો ત્યારે દ્વિજ કહેવાય છે. અને વેદ ભણે છે ત્યારે તે વિપ્ર થાય છે અને બ્રહ્મ જે આત્મા અને

આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા તેના સ્વરૂપના જ્ઞાનને સાક્ષાત્કાર પામે છે ત્યારે તે બ્રાહ્મણ કહેવાય છે.’ માટે જીવ જેમ જેમ સંસ્કારને પામતો જાય છે તેમ તેમ મોટપને પામે છે. પછી જ્યારે સંસ્કાર સર્વે પૂરા થાય છે ત્યારે તે આત્મા પરમપદને પામે છે. તે ઉપર ગીતાનો શ્લોક—

‘અનેક જન્મ સંસિદ્ધ તતો યાતિ પરં ગતિમ્ ।’

અર્થ:—મગવાન અને ભગવાનના સંતના સંગે કરીને અનેક જન્મના શુભ સંસ્કાર મેળા થાય છે ત્યારે તે આત્મા પરમપદને પામે છે.

તે પરમપદ એટલે શું ? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્ય સ્વરૂપ તે પોતાને મળે અને તેની મૂર્તિને વિષે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમપણાનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય એજ પરમપદને પામી રહ્યા છે. માટે આજ અથવા અનેક જન્મે ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો સંતસગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો એજ કલ્યાણ છે, એમ સમજે તે બુદ્ધિવાળા છે. અને એમ સમજશે તેનું જ કલ્યાણ થશે. અને જે એમ નહીં સમજે તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે નહીં થાય અને તેને મૂર્ખ જાણવો. અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન થકી કલ્યાણને ઇચ્છે છે તેને મહાબુદ્ધિ-વાળો જાણવો.

અને પૂર્વે જેનાં જેનાં કલ્યાણ થયાં છે તે પળ જેને પ્રગટ ભગવાન કે ભગવાનના સંત મળ્યા છે તેનાં જ કલ્યાણ થયાં છે. અને તેનાં જ શાસ્ત્રમાં નામ લખાયાં છે. માટે પ્રગટ ભગવાન અને પ્રગટ ભગવાનના સંતના સંગે કરીને જીવને શુભ સંસ્કાર વંધાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. માટે તે અતિશય દુર્લભ સમય તે આજ તમારે પ્રાપ્ત થયો છે અને તમારા સંસ્કાર સર્વે પૂરા થઈ રહ્યા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १८६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૭ વિષય :-ક્રિયા અને કૃપામાં અધિક કોણ ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર વદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે ભવાની-દાસની ધર્મશાળામાં પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજ-માન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્રધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ કૃપા કરીને સર્વે સભા પ્રત્યે બોલ્યા જે “જીવનું કલ્યાણ થવું તે બે વાતની સિદ્ધિ થાય ત્યારે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. તે બે વાત કઈ તો એક ભગવાનની કૃપા થવી જોઈએ અને બીજું તે ભગવાનની કૃપા પોતાની ઉપર અલ્પ રહે એવા ગુણ શીખવા, કહેતાં તેવી ક્રિયા કરવી. એવી રીતે ક્રિયા અને કૃપા બેય હોય ત્યારે જીવનું કલ્યાણ થાય છે, પણ તેમાં કૃપા અધિક છે. અને ક્રિયા તો કૃપાના પેટામાં આવી જાય છે, કેમકે પ્રથમ તો જીવ જે તે મહા કારણરૂપ માયાને વિષે લીન હતો અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણાદિક કોઈ અવયવ ન હતાં ત્યારે પણ ઉત્પત્તિ સમયે પ્રથમ ભગવાને કૃપા કરીને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ જીવને સર્જી આપ્યાં છે. તે પછી ક્રિયા કરવા શીલ્યો માટે કૃપા મુખ્ય છે અને પછી ક્રિયા છે.

અને પછી જીવ જેવી ક્રિયા કરે છે, કહેતાં જેવાં કર્મ કરે છે તેવી ગતિને પામે છે. તેમાં પણ જીવ પોતાની મેલે જે જે ક્રિયા કરે તે પોતાનું મુંઝું થાય એવી જ ક્રિયા કરે છે પણ પોતાનું સારું થાય એવી ક્રિયા જીવને પોતાની મેલે આવડતી નથી, માટે તે ક્રિયા પણ ભગવાન પ્રગટ થઈને જીવને પોતાનો સંબંધ કરાવીને શુભ સંસ્કાર વંધાવે છે

ત્યારે સારી ક્રિયા કરવાનું જીવને સૂઝે છે, તે પળ ભગવાનની કૃપા છે. અને એવી રીતે ભગવાનની કૃપા કરીને શુભ સંસ્કાર વંધાતાં વંધાતાં તે જીવને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે અત્યંત પ્રીતિ થાય છે. પછી તેને વેદોક્ત ધર્મે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન જ્ઞાન આપે છે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ સિદ્ધ કરાવીને મોક્ષને પમાડે છે. અને તેને જ્ઞાન આપ્યું અને તેનું પુસ્તક લખાણું તેનું નામ જ વેદ કહેવાય છે.

અને એક જીવનો ભગવાને મોક્ષ કર્યો તેની પાછળ ઘણાક જીવોને શુભ સંસ્કાર વંધાય છે. તે જે જીવનો મોક્ષ થાય છે અને તેની માયા નાશ પામી ત્યારે તે માયામાં હતા જે જીવ તે મહાકારણમાંથી સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, કારણ દેહ સર્જાઈને જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિમાં આવે છે અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને પામીને ક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય છે તે પળ ભગવાનના સંબંધ થકી ક્રિયા કરવાને સમર્થ થયા કેમકે જે જીવને ભગવાને આત્યંતિક જ્ઞાન આપ્યું તે જીવ તો બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાઈ ગયો અને તેની વાસનારૂપ માયા તો ટળી ગઈ પણ તે વાસનારૂપ માયાની ગાંઠરૂપ જે દેહ તે દેહે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શન કર્યાં અને વાળીએ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનાં ગુણનાં ચરિત્રનું ગાન કર્યું અને કાને કરીને ભગવાનના મુખની વાળી સાંભળી અને હાથે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરી. એવી રીતે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે દેહ જોડાણો અને તે સંસ્કારે કરીને દેહરૂપ જે માયાની ગાંઠ તે ગળી જાય છે અને તેમાં હતા જે અસંખ્ય જીવ તે વધાય ઉત્પન્ન થાય છે કહેતાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ સર્જાય છે.

માટે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય તેના કર્તા એક ભગવાન છે. પણ કોઈ એમ કહે જે 'જીવ પોતાની મેળે સુકૃત કરે તો થાય.' એ વાત

ખોટી છે. અને તે એમ કહેનારો તો પાપી અને નાસ્તિક છે. તે એમ કહે છે જે ‘પોતાની મેળે સુકૃત થાય’, પણ પોતાની મેળે તો જીવ સુકૃત કરી શકતો નથી અને પોતાની મેળે તો જીવ જે જે ક્રિયા કરે છે તે પોતાનું મૂંઢું થાય એવી જ કરે છે પણ સારુ થાય એવી ક્રિયા તો જીવને પોતાની મેળે આવડતી જ નથી. અને તે જૈનમતવાળાં ક્રિયા ઇટલે કર્મનું મુખ્યપણું કરીને પોતાની મેળે કર્મ કરવા મંડ્યા તો તે વેદોક્ત ધર્મ થકી જુદા પડીને નાસ્તિક થઈ ગયા અને મોક્ષ-માર્ગ ભૂલી ગયા.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १८७ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૮ વિષય:—આચાર્ય અને ગુરુ કોને કહેવા.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૨ નેદિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોળકા મધ્યે માઠી આશારામ જેઠાને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પના આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કેસરના આડ અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજીની સંખ્યા આરતી થયા પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ હાથ જોડીને મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! એક આચાર્ય કહેવાય છે અને એક ગુરુ કહેવાય છે; તે વે એક છે કે વે જુદા જુદા છે ? અને તે વેનો ધર્મ શો છે ? અને તેના ગુણ કેવા છે ? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “આચાર્ય અને ગુરુ એ વે એક જ છે. જેમ

ચોખા છે તેનાં નામ વે કહેવાય છે; એક ચોખા કહેવાય છે અને વીજું ચાવલ કહેવાય છે; તે નામ વે અને વસ્તુ એક છે. તેમ કલ્યાણદાતા સત્પુરુષ તેનાં નામ વે છે. એક આચાર્ય કહેવાય છે અને તેના તે આચાર્ય તે ગુરુ કહેવાય છે, પણ તે આચાર્ય અને ગુરુ વે જુદા નથી.

હવે આચાર્ય શબ્દનો શો અર્થ છે? અને ગુરુ શબ્દનો શો અર્થ છે? તો આચાર્ય ઇટલે શુદ્ધ આચરણને વિષે દૃઢપણે વર્તવું અને વીજાને વર્તાવવાને વિષે સમર્થ હોય તેને આચાર્ય કહીએ. હવે આચરણ ઇટલે શું? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ સિદ્ધ કરીને પરમપદ આપવા રૂપ આત્મ્યંતિક જ્ઞાન તે જેની પાસે સાક્ષાત્કાર હોય અને પોતે માયા પર સ્થિતિમાં વર્તતા હોય અને પોતાના શિષ્યોને જ્ઞાન આપીને માયા પર વર્તાવતા હોય, તેને આચાર્ય કહીએ. પણ જેને વાસના હોય અને વાસનાએ કરીને વિષયને ભોગવતા હોય અને પોતાના શિષ્યોને પણ વિષય ભોગવતા દેતા હોય તે આચાર્ય કહેવાય નહીં. માટે બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર પામવાનું જે શુદ્ધ આચરણ તે જેની પાસે હોય અને જેને વિષે પંચવિષય ભોગવવાની વાસના રૂપી માયાનો લેશ ન હોય, તેનું નામ આચાર્ય કહેવાય છે. અને એવા જે માયા પર સ્થિતિવાળા શુદ્ધ આચરણવાળા પુરુષ તેને જ સદ્ગુરુ કહેવાય છે.

હવે ગુરુ શબ્દનો શો અર્થ છે? તો ગુ ઇટલે માયા; માયા ઇટલે આત્મા-પરમાત્માને ન જાણવા રૂપ અજ્ઞાન, અંધારું તેનું નામ ગુ શબ્દ છે. તે અંધારાને ટાલવાને અર્થે રુ ઇટલે જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ; તે જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ જેની પાસે હોય તેને ગુરુ કહીએ. કહેતાં ગુ રૂપ જે માયા તેને નાશ કરવાને અર્થે રુ રૂપ જે આત્મ્યંતિક જ્ઞાન ઇટલે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ સિદ્ધ કરાવીને બ્રહ્મ-

રૂપ કરીને પરબ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર પમાડવા રૂપ ગુણ જેને વિષે હોય તેને ગુરુ કહીએ તથા તેને આચાર્ય કહીએ. અને જેને વિષે કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માનરૂપી દોષ હોય તથા શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ તેની વાસના જેને હોય તેને આચાર્ય તથા ગુરુ જાણવા નહીં. અને જેને વિષે માયાનો લેશ ન હોય તેને આચાર્ય જાણવા તથા તેને જ ગુરુ જાણવા, અને એવા માયા પર સ્થિતિવાળા ગુરુ તથા આચાર્ય હોય તેના આશ્રય થકી જ જીવનો તત્કાલ મોક્ષ થાય છે.

હવે તે આચાર્ય તથા ગુરુ તે પળ વે પ્રકારના છે. એક તો ક્ષર, અક્ષરથી પર જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ તે જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે પોતાની સ્વ-ઇચ્છાએ કરીને રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે તે પળ ગુરુ તથા આચાર્ય કહેવાય છે. અને વીજા એ પરમાત્મા રૂપ આચાર્ય તથા ગુરુ થકી જ્ઞાન પામીને સિદ્ધદશાને પામે છે તે પળ આચાર્ય તથા ગુરુ કહેવાય છે. પળ તે વેના વૃત્તાંતમાં ઘણો ભેદ છે. તેમાં જે પરમાત્માના અવતાર હોય તેને માંથે વિધિ-નિષેધ નથી અને તે તો ચ્હાય તેમ પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્તે છે અને પોતાના સેવક જનોના ભાવ પ્રમાણે તેની સેવાનું ગ્રહણ કરે છે અને તે તો પોતાનું પ્રત્યક્ષ ભજન કરાવે છે અને પોતાના ભક્તની સેવાને ગ્રહણ કરતા થકા નિર્લેપ રહે છે અને પોતાના સેવકોને વરાવર ધર્મ-નિયમમાં રચાવીને નિર્વાસનિક કરે છે.

અને વીજા એ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા થકી જ્ઞાન પામીને નિર્વાસનિક થઈને બ્રહ્મ-સ્થિતિને પામ્યા હોય એવા જે ભગવાનના સંત તે પળ ગુરુ તથા આચાર્ય કહેવાય છે. અને તે જે આચાર્ય તથા ગુરુ તે પોતે પરમાત્માની ઉપાસના અને ભક્તિએ સહિત થઈને પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને

પોત પોતાના ધર્મ-નિયમ શાસ્ત્રમાં કહ્યા હોય તેમાં દૃઢપણે વર્તતા હોય પણ તે નિયમને કદી ચૂકે નહીં. અને પોતાના સેવકોને ધર્મ-નિયમમાં વરાવર રखावता હોય એવા ગુણ જેને વિષે હોય તેને આચાર્ય તથા ગુરુ જાણવા. અને જે ધર્મ-નિયમનો ત્યાગ કરીને વિષય ભોગવતા હોય અથવા ધર્મમાં રહીને પણ વિષયને ભોગવતા હોય તેને આચાર્ય તથા ગુરુ ન જાણવા. અને જે પંચવિષયના ત્યાગી અને કામ, લોભાદિક દોષે રહિત કહેતાં અષ્ટ પ્રકારે સ્ત્રીનો ત્યાગ રાખતા હોય તથા દ્રવ્યને અડતા ન હોય તથા દૂધ, દહીં, ઘી, ગોળ, ઝાંઝ, સાકાર એ જે છ રસ તેને ખાતા ન હોય અને દેહ અને દેહના સંબંધીમાં પ્રીતિ જેને ન હોય અને કોઈ જાતનું માન જેને ન હોય અને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના કરતા હોય અને જેની પાસે આત્મા-પરમાત્માનું શુદ્ધ જ્ઞાન હોય, અને સત્પુરુષના જે ચોસઠ લક્ષણ કહ્યાં છે તેણે યુક્ત હોય. માટે આ કહ્યા જે ગુણ તે સર્વે સંપૂર્ણ જેને વિષે હોય તેને આચાર્ય તથા ગુરુ જાણવા. અને તેના આશ્રય થકી જીવનું કલ્યાણ થાય છે.”

પ્રશ્ન:—પછી પંડયા અંવાશંકર હરશ્વરામે મહારાજને હાથ જોડીને કહ્યું જે “હે મહારાજ ! આપણા ધર્મમાં ગુરુ સ્થાપન કરવા તે ત્યાગી હોય તેને કરવા કે ગૃહસ્થ આચાર્ય કરવા ?” પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણભગવાન ઘોલ્યા જે “અમારા ધર્મમાં તો માયા પર બ્રહ્મરૂપ મુક્ત પંચવિષયના ત્યાગી એવા જે સાધુ તેજ ગુરુ કરવા યોગ્ય છે, અને ગૃહસ્થ આચાર્ય તો કરવો જ નથી. અને અમે પણ ત્યાગી રહ્યા છીએ અને સંગ પણ ત્યાગીનો જ ગમે છે. માટે અમારા ધર્મમાં ગુરુ કરવા યોગ્ય અને ધર્મના ચલાવનારા તો ત્યાગીને કરવા.

—અને જેને સ્ત્રી-ધનનો સંગ છે તે મોક્ષને અર્થે ગુરુ અથવા આચાર્ય કરવા યોગ્ય નથી. અને સ્ત્રી, દ્રવ્ય અને રસાસ્વાદાદિક વિષયને ભોગવે

છે, અને તે ગુરુ થઈને ફરે છે કે આચાર્ય કહેવાય છે તે તો પાલંડી છે અને જીવને વંધન કરનારા ધર્મઘાતકી છે, કેમકે પોતે માયા થકી મુકાળા નથી તે વીજાને કેમ મુકાવી શકે ? માટે આપણા ધર્મમાં ત્યાગી હોય તે જ ગુરુ તથા સત્સંગી અને મંદિરના માલિક છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १८८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૮૯ વિષય:—વેદ અનાદિના કેવી રીતે ? અને વેદની શુદ્ધ સમજણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના અષાઢ સુદિ ૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ અજુભાઈ વસનદાસને ઘેરે ઉત્તરાદા બારની મેડીની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે શુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં ઘણાક ધોળા પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા. કાન ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા અને પાઘમાં તોરા લટકતા હતા. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ સર્વે સાંભળો એક વાર્તા કરીએ છીએ જે કેટલાક અધર્મી છે તે એમ કહે છે જે ‘વેદ તો બ્રહ્માએ કર્યા છે પણ વેદ અનાદિના નથી,’ એમ કહીને વેદમાં કહ્યા જે વર્ણાશ્રમના ધર્મ તે થકી વિપરીત વર્તે છે અને વીજાને ભ્રષ્ટ કરે છે અને પોતે પણ ભ્રષ્ટ થાય છે. અને એવા અધર્મી એમ કહે છે જે ‘અમારું જ્ઞાન તો વેદથી પર છે અને તે જ્ઞાનની તો વેદને ગમ નથી,’ એમ પાપી છે તે કહે છે, પણ જે વેદ છે તે તો અનાદિના છે કેમકે આત્મ્યંતિક પ્રલયને અંતે વેદે પરમાત્માની સ્તુતિ કરી છે, ત્યારે પરમાત્માએ તે વેદની

સ્તુતિને સાંભળીને જગતની ઉત્પત્તિ કરવા સારુ અક્ષરમાં પ્રવેશ કરીને અક્ષરદ્વારે મૂળપુરુષ સામું જોયું ત્યારે પુરુષ જાગૃતને પામીને પોતાને વિષે હતી જે પ્રકૃતિ તેને જગાડી અને તે પ્રકૃતિપુરુષ થકી પ્રધાનપુરુષ થયા, પ્રધાનપુરુષ થકી મહત્ત્વ થયું, મહત્ત્વ થકી ત્રણ પ્રકારનો અહંકાર થયો અને ત્રણ પ્રકારના અહંકાર થકી ચોવીસ તત્ત્વ થયાં, ચોવીસ તત્ત્વ થકી વૈરાટ થયો અને વૈરાટ થકી બ્રહ્મા થયા છે. માટે બ્રહ્મા થકી વેદ થયા કેમ કહેવાય ? કેમકે પ્રથમ વેદે સ્તુતિ કરી ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ થઈ છે અને ત્યાર પછી બ્રહ્મા તો થયા છે માટે વેદ અનાદિના છે અને જે વેદ બ્રહ્માએ કર્યા એમ કહેવાય છે તે તો વેદની કવિતા બ્રહ્માએ કરી છે. તેને કરીને વેદ બ્રહ્માએ કર્યા એમ કહેવાય છે.

જેમ કોઈક કવિ હોય તે કોઈ ભાગવતાદિક ગ્રંથ ઉપર પોતે નવી કવિતા કરે ત્યારે તે ગ્રંથ તે કવિનો કરેલો કહેવાય છે તેમ બ્રહ્માએ મૂળ અનાદિના વેદ હતા તેના ઉપર ફક્ત કાવ્ય કર્યું છે, તેને કરીને બ્રહ્માએ વેદ કર્યા કહેવાય છે પણ વેદ તો અનાદિના છે.

તે વેદ શું છે ? તો પરમાત્માના સ્વરૂપને પરિપૂર્ણ પામવાનું જે જ્ઞાન તેનું નામ વેદ છે અને તે પરમાત્માના સ્વરૂપના જ્ઞાનને જે પરિપૂર્ણ પામે છે તે વેદમૂર્તિ કહેવાય છે માટે પરમાત્માના સ્વરૂપને તો યથાર્થ પરિપૂર્ણ પોતે પરમાત્મા એક જાણે છે. માટે પરમાત્માના મુખની વાણી તેનું નામ વેદ છે. તે પરમાત્માએ પોતે પ્રથમ લક્ષ્મીનારાયણ નામે અવતાર ધારણ કરીને પોતાના સ્વરૂપનું વેદરૂપ જ્ઞાન આપ્યું છે, માટે જગતમાં પણ પ્રથમ પરમાત્મા થકી જ વેદની પ્રવૃત્તિ થઈ છે અને પછી તે ઉપર બ્રહ્માએ કવિતા કરી છે.

વળી ત્યાર પછી વ્યાસજીએ પણ વેદની કવિતા કરી છે અને તે

વેદના જ અર્થ સારી રીતે સર્વેને સમજાય તેને અર્થે છ શાસ્ત્ર કર્યા છે અને તે શાસ્ત્રના જ અર્થ સારી રીતે સરલપર્ણે સર્વને સમજાય તે સારુ શ્રીમદ્ભાગવતાદિક પુરાણ કર્યા છે. માટે વેદ, શાસ્ત્ર અને પુરાણ તેનો એક જ અર્થ છે. તે સર્વે સત્ય છે અને તેથી પર કોઈ જ્ઞાન નથી.

હવે તે વેદમાં શું કહ્યું છે ? તો તે પરમાત્માના સ્વરૂપના જ્ઞાનને પામવા સારુ કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન કહ્યું છે. તે સત્પુરુષના મુખ થકી કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનને સિદ્ધ કરે તો તે આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપના જ્ઞાનને પામે છે. અને તેની મુક્તિ થાય છે. અને જો અસત્પુરુષના મુખ થકી કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનને સાંભળશે તો તે નાસ્તિક ભાવને પામશે. અને તે જીવ નરકમાં જશે.

હવે સત્પુરુષ જે તે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનને કેવી રીતે સિદ્ધ કરાવે છે ? તો પ્રથમ કર્મકાંડનું જ્ઞાન આપે છે. તે કર્મ ત્રણ પ્રકારનું છે; કર્મ, અકર્મ અને વિકર્મ. એ ત્રણ પ્રકારનાં કર્મ છે તેમાં કર્મ તે શું ? તો સકામભાવે વેદ વિહિત એટલે વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે કર્મ કરવાં તેનું નામ કર્મ કહેવાય અને વેદની મર્યાદાને તોડીને જે કર્મ કરવું તેનું નામ અકર્મ, કહેતાં અધર્મ-કર્મ કહેવાય છે, અને કર્મ તો વેદ વિહિત શ્રુતિ-સ્મૃતિમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે કરવું પણ તેના ફલની ઇચ્છા ન રાખવી, કહેતાં નિષ્કામકર્મ કરવું તેનું નામ વિકર્મ છે. માટે સત્પુરુષ જે તે મુમુક્ષુને અધર્મ-કર્મનો ત્યાગ કરાવે છે અને તેના આત્માના મોક્ષને અર્થે નિષ્કામકર્મ કરાવે છે અને તે નિષ્કામકર્મે કરીને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે. પછી તેને જ્ઞાન આપે છે, કહેતાં દેહ આત્માનો વિવેક કરાવીને દેહને સિથ્યા કરી દેલાડે છે અને આત્માને સત્ય કહી દેલાડે છે અને તે આત્માને અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતા કરાવે છે, તેનું નામ જ્ઞાન છે. એવું જ્ઞાન અને નિષ્કામકર્મ એ બેને જે સિદ્ધ કરાવનારા પુરુષ જ્ઞાનદાતા તેની ઉપાસના કરવી, કહેતાં તેની સેવા કરવી

તેનું નામ ઉપાસના છે. તે જ્ઞાનદાતા જે તે આજ્ઞા વતાવે તે પ્રમાણે મન, કર્મ, વચને વર્તવું તેનું નામ કર્મ છે અને તે નિષ્કામકર્મ અને જ્ઞાન એ બે ઉપાસના થકી સિદ્ધ થાય છે.

અને તે ઉપાસના વિના તો જીવનો મોક્ષ થતો જ નથી અને તે ઉપાસના વિના કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી નથી અને ઉપાસના તો પ્રથમથી ઠેઠ અક્ષરધામને પામે તો પળ દૃઢ કરીને રાખવા યોગ્ય છે અને તે ઉપાસનાને રાખશે ત્યારે જ તે અખંડ સ્વરૂપને પામશે પણ તે વિના કોઈ સુખને પમાતું જ નથી. જેમ ઘરને માલે છે (છાપરું નાલે છે) ત્યારે પ્રથમ તેમાં મોભ નાલે છે અને તે મોભને આધારે બે પડાલના વઢીયો, વાંસડા અને નઢીયાં રહે છે અને તે ઘરમાં રહેનારા સુખને પામે છે; અને જો મોભને કાઢી નાલે તો તે ઘરમાં રહેનારા દવાઈ મરે અને બે પડાલના વઢીયો, વાંસડી અને નઢીયાંના મૂકા નીકઢી જાય અને તેમાં રહેનારા મહાદુઃખને પામે. તેમ ઉપાસના છે તે તો મોભને ઢેકાળે છે અને કર્મ અને જ્ઞાન છે તે તો બે પડાલને ઢેકાળે છે તે મોભરૂપ ઉપાસનાને આધારે કર્મ અને જ્ઞાન રહ્યાં છે અને જો ઉપાસનાનો ત્યાગ કરે તો કર્મ અને જ્ઞાન બેનો નાશ થઈ જાય છે માટે જેને મોક્ષને પામવું હોય તેને તો પ્રથમથી તે ઠેઠ સુધી ઉપાસના દૃઢ કરીને રાખવી પણ ઉપાસનાનો કોઈ દહાડો ત્યાગ કરવો કહીં.

અને ઇકલી ઉપાસનાને રાખે અને કર્મ અને જ્ઞાનનો ત્યાગ કરે તો પણ તે જીવનો મોક્ષ થાય નહીં અને મહાદુઃખને પામે. જેમ ઘર ઉપર મોભ ઇક નાલે અને વઢીયો, વાંસડા અને નઢીયાં ન ચડાવે તો તેને સુખ થાય નહીં, તેમ ઉપાસના રાખે પણ જો કર્મકાંડરૂપ ધર્મની દૃઢતા ન હોય તો તેનું અંતઃકરણ કોઈ કાલે શુદ્ધ થાય નહીં અને અંતઃકરણ શુદ્ધ થયા વિના પોતાના

આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય નહીં અને આત્માનું જ્ઞાન થયા વિના પરમાત્માનું સ્વરૂપ જણાય નહીં અને પરમાત્માને જાણ્યા વિના મુક્તિ થાય નહીં. એવી રીતે સત્પુરુષ જે તે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન સિદ્ધ કરાવીને જીવને મુક્ત કરે છે.

અને હવે જે અસત્પુરુષ છે તે જે તે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન તેમાં વિરુદ્ધપણું દેખાડીને જીવને નાસ્તિકભાવ દૃઢ કરાવે છે. તે અસત્પુરુષ કેવી રીતે નાસ્તિકભાવ અળાવે છે ? અને વિરુદ્ધપણું કેવી રીતે દેખાડે છે ? તો વેદમાં જીવ, ईश्वर, ब्रह्म તે જે પરબ્રહ્મ જે પરમાત્મા તેના ગુણ કહ્યા છે તથા કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનના ગુણ કહ્યા છે તે એક વીજાના ગુણ ઉલટ પાલટ છે, કહેતાં અવઝા છે. તે કેવી રીતે અવઝા ગુણ છે ? તો જીવ જે તે કર્તા છે અને અકર્તાય છે અને ईश्वर પણ કર્તા છે અને અકર્તા છે. તેમાં જે ઠેકાણે જીવ કર્તા છે તે ઠેકાણે ईश्वर અકર્તા છે અને જે ઠેકાણે ईश्वर કર્તા છે તે ઠેકાણે જીવ અકર્તા છે. તે જીવ કયે ઠેકાણે કર્તા છે ? તો કર્મ કરવાં તે ઠેકાણે જીવ કર્તા છે અને કર્મના ફળને પામવું તે ઠેકાણે જીવ અકર્તા છે, કહેતાં કર્મના ફળને જીવ પોતાની મેળે પામી શકતો નથી. માટે ફળ પામવામાં જીવ અકર્તા છે. અને ईश्वર છે તે જે તે જીવ જેવાં જેવાં કર્મ કરે છે તેવાં તેવાં તેને ફળ આપે છે માટે જીવને કર્મનાં ફળ આપવાં તેને વિષે ईश्वર કર્તા છે. અને ईश्वરને કાંઈ કર્મ કરવું નથી માટે કર્મ કરવાને વિષે ईश्वર અકર્તા છે. અને ब्रह्મ છે તે તો કેવળ અકર્તા છે, કેમકે જીવ, ईश्वરને વિષે માયાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી કર્તા-અકર્તાપણું કહેવાય છે અને જો જીવ-ईश्वરને વિષેથી માયા ટૂંકી જાય તો તેને વિષેથી કર્તા-અકર્તાપણું પણ ટૂંકી જાય અને કેવળ અકર્તારૂપ અક્ષરબ્રહ્મ થાય છે અને જે પરમાત્મા છે તે તો કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમસમર્થ છે.

હવે જીવ કેવો છે ? તો કર્મ કરે खरो પળ તેનું ફળ પામવું તે જીવના હાથમાં નથી, માટે જીવ પરાધિન છે. અને ईश्वर છે તે જીવ જેવાં કર્મ કરે છે તેવું ફળ ईश्वर આપી શકે પણ તેથી ઓછું કે વધારે અપાય નહીં, માટે તે પળ સ્વતંત્ર કર્તા નથી. અને બ્રહ્મ તો કેવળ અકર્તા છે, માટે તે થકી પણ કોઈનું કામ થાય નહીં. અને જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા છે તે તો કર્તા છે અને સ્વતંત્ર કર્તા છે, કહેતાં જીવ, ईश्वर, માયા, પુરુષ અને અક્ષર તે સર્વે પરમાત્માની જ ઇચ્છા હોય તેમ કરવાને સમર્થ છે, પણ પરમાત્માની ઇચ્છા વિના કોઈ કરવાને સમર્થ નથી, માટે પરમાત્મા સ્વતંત્ર કર્તા છે. અને વળી અકર્તા છે કહેતાં કાલ, માયા, પુરુષાદિક પાસે જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરાવે છે પણ પોતે કોઈ નથી કરતા.

જેમ રાજા છે તે પોતાના ચાકર પાસે રાજ્યનું કામ ચલાવે છે પણ પોતે કોઈ નથી કરતો, તેમ પરમાત્મા જે તે કાલ, માયાદિક પાસે જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરાવે છે, પણ પોતે નથી કરતા, માટે પરમાત્મા અકર્તા છે. અને વળી ચ્હાય તેમ કરવાને સમર્થ છે, કહેતાં જીવને બ્રહ્મરૂપ કરવાને સમર્થ છે. અને બ્રહ્મના ભાવને પામ્યા હોય પણ તે જો પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના વચનથી વિરુદ્ધ વર્તે તો તેને જીવ કરવાને સમર્થ છે, પણ વીજા કોઈ જીવ, ईश्वर, બ્રહ્મ તે થકી એ કામ થાય નહીં. જેમ રાજા છે તે પોતાની ઇચ્છામાં આવે તો રાંક જેવા જીવ હોય તેને પોતાના ઢોલિયાનો ચાકર કરીને રાખે તો કોઈનાથી હા કે ના કહેવાય નહીં. અને ઢોલિયાનો ચાકર હોય અને તે જો રાજાની મરજી લોપે તો તેને રાંક જેવો કરી મૂકે. તેમ પરમાત્મા જીવને બ્રહ્મ કરે અને બ્રહ્મને જીવ કરે એવા સમર્થ છે, માટે અન્યથાકર્તૃમ્ છે.

હવે તેજ ભગવાન પરમાત્મા પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન જીવને આપીને

ब्रह्मरूप करवा सारु मायाने पार अक्षरमां रह्या थका मनुष्यरूपनुं धारण करे छे अने ते प्रत्यक्ष परमात्माने तो कांई करवुं नथी अने कांई पामवुं नथी अने तेने कोई कर्म बंधन करे एम नथी, तो पण बीजा जीवोने ज्ञान आपवा सारु मनुष्यनी पेठे सजातिपणें वर्ते छे अने जीवोने ज्ञान आपीने माया पर करे छे. पछी जे असत्पुरुष छे ते अज्ञानी मनुष्योने एम उपदेश करे छे जे 'सांभळो भाई ! कर्म करवां ते कर्म—फळने भोगव्या विना छूटको थाय नहीं एम वेदमां कह्युं छे, माटे रामकृष्णादिक भगवान तेणे दैत्यने मार्या तथा जे जे कर्म कर्या तेने भोगववां पडशे,' एम असत्पुरुष कहे छे.

ते जीवने कर्म बंधन करे ते खरुं पण जेनी आज्ञाए करीने कर्म करे तो पहेलाना अनंत जन्मना कर्मनां बंधन ते थकी छूटीने जीव माया पर थईने अक्षरधामने पामी जाय, एवा जे प्रत्यक्ष परमात्मा तेने असत्पुरुष छे ते एम कहे छे जे 'ते कर्म करे छे ते बंधन करशे,' एम जाणीने माया पर करे एवा जे परमात्मा तेने विषे दोष देखाडीने जीवने असत्पुरुष जे ते नरकना कुंडमां नाखे छे. पण एम असत्पुरुष न समजे जे 'ए तो बद्ध जीवोने माया पर करवा सारु सजातिभाव देखाडे छे पण तेने विषे मायानो लेश नथी,' एम असत्पुरुष जाणी शके नहीं. माटे असत्पुरुष जे ते घणाक जीवतुं भूडुं करे छे. अने वळी केटलाक तो एम पण कहे छे जे—

‘कृष्णने कखुं होय ते करे, जीवतुं सोचना सीदने धरे ।’

एम समजीने शुभ कर्मादिक भगवाननी प्रसन्नताना साधन तेनो पण त्याग करे छे. पछी एवा नास्तिकने साधन कराववा सारु सत्पुरुषे एम कह्युं के 'जो तुं कर्म करीश तो ज सुखने पामीश, पण कर्म कर्या विना कोई सुख मळशे नहीं. माटे कर्म ज सुखना दाता छे,' एवी रीते

કર્મને વિષે આસ્થા બંધાવવા સારુ કર્મની પુષ્ટિ કરી છે. પળ પછી અસત્પુરુષે કર્મને જ કર્તા ઠરાવ્યા એમ અવલું સમજાવીને અનાદિ કર્તા એવા જે પરમાત્મા તેને વિષેથી આસ્તા ઉઠાડાવીને નાસ્તિકભાવ અળાવ્યો અને મોક્ષનો માર્ગ વંધ કર્યો.

એવી રીતે અસત્પુરુષ જે તે કર્મને જ કર્તા જાણે છે અને તે કર્મના ફળના આપનારા એવા જે પરમાત્મા ઉપાસના કરવા યોગ્ય અને જે થકી આત્માનું કલ્યાણ થાય તેનો ત્યાગ કરે છે. માટે એમ સમજે તો મોક્ષ જ ઓટો થઈ જાય છે, કેમકે જીવ કર્મ કરે સ્વરો પણ તે કર્મનું ફળ પામવું તે જીવને પોતાના હાથમાં નથી. જેમ સ્વેદિત સ્વેતરમાં સ્વેદ કરે સ્વરો પણ વરસાદ વરસ્યા વિના મોલ નીપજે નહીં. તે વરસાદ ઈશ્વરના હાથમાં છે. તેમ પરમાત્માની ઉપાસના અને ભક્તિ વિના જીવ પોતાની મેળે કર્મ સૂઝે ઇટલાં કરે તો પણ તેનું કલ્યાણ થાય નહીં. અને કદાપિ એકલી ઉપાસના અને ભક્તિ હોય અને તેને કર્મકાંડરૂપ ધર્મ ન હોય અને દેહ-આત્માને જુદા જાણીને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ સમજતો ન હોય તો તેનું પણ કલ્યાણ થાય નહીં. કેમકે જેને જ્ઞાન ન હોય તે ભગવાનની સેવા કરતો કરતો દેહની પણ સેવા કરવા માંડશે અને તે દેહને કોઈ સારા પદાર્થ આપશે તો તે ભગવાનને પડ્યા મૂકીને તેની સેવા કરવા માંડશે. માટે તેનું કલ્યાણ પણ નહીં થાય, તે સારુ ભગવાનની ઉપાસના અને તેની આજ્ઞારૂપી કર્મ અને આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન એ ત્રણે સંપૂર્ણ જેને હશે તેનું જ કલ્યાણ થશે. માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તેને દેહ પર્યંત કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણે વાનાં દૃઢ કરીને રાખવાં.

અને એ ત્રણે વાનાં સંપૂર્ણ ક્યારે સિદ્ધ થાય છે ? અને સવલાં ક્યારે સમજાય છે ? તો જ્યારે પૃથ્વી ઉપર પરમાત્મા પોતે પ્રગટ થયા હોય

તથા પરમાત્માના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તે પ્રગટ હોય અને તેનો આશ્રય કરશે ત્યારે જ તેની સિદ્ધિ થાય છે અને સવઝાં સમજાય છે અને તે જીવનો મોક્ષ થાય છે માટે સર્વે વાતની સિદ્ધિ થવાનો સમો આજ તમારે આવ્યો છે, તે સમજુ હશે તે ચેતશે અને મૂર્ખ અને આસુરી હશે તે ગોથાં खाશે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १८९ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૦ વિષય:—સત્સંગ અને કુસંગ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના અપાઢ સુદિ ૧૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ મથુરભાઈ ગેરધરભાઈને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આમૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સર્વે હરિભક્ત પ્રત્યે મહારાજ વોલ્યા જે “મનુષ્યદેહને પામ્યો જે જીવ તેને સત્સંગ જરૂર કરવો અને સત્સંગ છે તે અતિશય દુર્લભ છે અને સત્સંગે કરીને જીવનું કલ્યાણ થાય છે. હવે સત્સંગ તે શું? તો સત્યનો સંગ કરવો તેનું નામ સત્સંગ છે. અને સત્ય શું છે? તો એક આત્મા સત્ય છે અને વીજા પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તે સત્ય છે અને ત્રીજા તે ભગવાનના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી નિર્વાસનિક સંત તે સત્ય છે અને ચોથું એ ત્રણેનું પ્રતિપાદન જે શાસ્ત્રમાં હોય તે શાસ્ત્ર સત્ય છે અને એ ચારેનો મનકર્મવચને સંગ કરવો તેનું નામ સત્સંગ કહીએ. અને એ સત્ય થકી ઉલટું ઇટલે અસત્ય છે અને

તે અસત્યનો સંગ કરવો તેનું નામ કુસંગ છે અને તે કુસંગે કરીને જીવનું મૂંઢું થાય છે અને સત્સંગે કરીને જીવનો મોક્ષ થાય છે. તે સત્સંગ ક્યાં રહ્યો છે? અને કુસંગ ક્યાં રહ્યો છે? તો માયા પર એવા જે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ તેના સંવંધમાં સત્સંગ રહ્યો છે. અને માયા પર કરે એવા જે સત્પુરુષ તેને વિષે દોષના દેખાડનારા અને પંચવિષયને ભોગવનારા અને વીજાને ભોગવાવનારા એવા જે અસત્પુરુષ તેના સંગમાં કુસંગ રહ્યો છે.

હવે સત્પુરુષ કોણ છે? અને તે કેવા છે? તો ક્ષર અને અક્ષરના આધાર એવા જે પરમાત્મા તે જે તે જીવોની ઉપર કૃપા કરીને પોતાનું સ્વરૂપ જણાવીને જીવોને માયા પર કરવાને અર્થે અને પૃથ્વી ઉપર ઈકાંતિક ધર્મનું સ્થાપન કરવાને અર્થે અને અધર્મ અને અસુરનો નાશ કરવાને અર્થે પોતાની સ્વ-ઇચ્છા કરીને પોતાના અક્ષરધામમાં અલંકાર રહ્યા થકા પૃથ્વી ઉપર રામકૃષ્ણાદિક અવતાર ધારણ કરે છે તે જ એક સત્પુરુષ છે અને તેને સદ્ગુરુ કહે છે. અને તેનાં જન્મ, કર્માદિક સર્વે દિવ્ય છે અને કલ્યાણકારી છે. અને અવતારાદિકના જન્મ કર્માદિકને દિવ્ય જાણીને તેનું ગાન કરે છે તે આત્મા માયાને તરીને બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને તે અક્ષરધામને પામે છે.

હવે તે પ્રત્યક્ષ એવા જે સદ્ગુરુરૂપ પરમાત્મા તે જે દયા કરીને વેદનું તત્ત્વસાર એવું જે આત્યંતિક જ્ઞાન તે પોતાને શરણ આપ્યા એવા જે જીવો તેને આપે છે. તે જ્ઞાનનાં ચાર અંગ છે (૧) ધર્મ (૨) જ્ઞાન (૩) વૈરાગ્ય અને (૪) ભક્તિ, એ ચારેમાંથી પ્રથમ જીવને ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે. તે ધર્મ તે શું? તો અનાદિકાલ થયા ઇન્દ્રિયોની ઘૃત્તિઓ અનિયમપૂર્ણે વર્ત્યાં છે તેને કરીને જીવને ઘણાંક પાપ લાગ્યાં છે. તે પાપને વાલવાને અર્થે નિયમ આપે છે. તે નિયમ શું તો? કાન ઇન્દ્રિયે

કરીને ભગવાનની કથા વાર્તા લીલાચરિત્ર તેનું શ્રવણ કરવું અને જગતના પંચવિષયના ભોગ સંબંધી જે ગ્રામ-વાર્તા તેનો ત્યાગ કરવો અને ત્વચા ઇન્દ્રિયે કરીને ભગવાનના ચરણારવિંદનો સ્પર્શ પ્રીતિએ કરીને કરવો અને તે વિના વિષયાસક્તિએ કરીને સ્ત્રી, પુરુષાદિકના સ્પર્શનો ત્યાગ કરવો અને નેત્રે કરીને ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક વિષયના ત્યાગી સંત તેનાં દર્શન કરવાં અને સ્ત્રી આદિકનાં રૂપ જોવાં નહીં. ઈવી રીતે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓને જગતના માયિક વિષયને પાપરૂપ જાણીને ત્યાગ કરીને તેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં રાખવી તેનું નામ ધર્મ કહેવાય છે. અને તે ધર્મે કરીને ઇન્દ્રિયોનાં પાપ સર્વે નાશ પામી જાય છે અને અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે. અને ઈવી રીતે ધર્મને વિષે દૃઢતા ક્યારે થાય છે ? તો સદ્ગુરુ રૂપે પરમાત્મા અને તેના સંત પ્રત્યક્ષ મળે છે અને તેનો આશ્રય જીવ કરે છે ત્યારે ધર્મને વિષે નિષ્ઠા બેસે છે પળ પરમાત્મા અને સંત મળ્યા વિના કોઈને ધર્મ દૃઢ થતો જ નથી, માટે ધર્મમાં દૃઢતા થવી તે પળ ભગવાનની કૃપા જાણવી. અને જેને ધર્મને વિષે નિષ્ઠા નથી અને જે મનની ખુશીમાં આવે તેમ ચાલે છે તેને ભગવાનનો કોપ જાણવો. માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું તેને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા ઈવા જે પરમાત્મા અને પરમાત્માના સંત તેની આજ્ઞા બરાબર પાઠવી.

અને જેને ધર્મની દૃઢતા થઈ હોય તેને જ્ઞાન થાય છે. અને પછી તેને સત્પુરુષ જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપે છે જે ‘દેહ અને આત્મા બે જુદા છે અને તેમાં જે આત્મા છે તે પોતાનું સ્વરૂપ છે અને તે આત્મા દેહાદિકનો દૃષ્ટા છે અને તે આત્મા સત્ય છે, અવિનાશી છે, સુખરૂપ છે, પ્રકાશવાન છે અને જ્ઞાનરૂપ છે. અને જે દેહ છે તે મિથ્યા છે, જડ છે, દુઃખરૂપ છે, નરકરૂપ છે અને અંધકારરૂપ છે.

एवी रीते देहादिक पिंड, ब्रह्मांड ते पाप रूप जाणवुं अने जेने जे जाणे तेथी ते जाणनारो जुदो होय छे. केमके ज्यां जाणनारो होय त्यां जाणवा योग्य पदार्थ होय नहीं अने ज्यां जाणवा योग्य पदार्थ होय त्यां जाणनारो होय नहीं, तेम देहने जाणनारो आत्मा ते देह नथी अने जाणवा योग्य जे देह ते आत्मा नथी. माटे दश इन्द्रियो अने पंचभूत ए जे पंदर तत्त्वनो स्थूल देह तेने जाणनारो आत्मा छे. ते आत्मा देहथी जुदो छे. तेम ज चार अंतःकरण—मन, बुद्धि, चित्त अने अहंकार अने पांच विषय शब्द, स्पर्श, रूप, रस अने गंध ए नवतत्त्वनो सूक्ष्म देह तेने जाणनारो आत्मा छे; माटे तेथी पण आत्मा नोखो छे.

हवे स्थूल अने सूक्ष्म ए बे देह तेथी आत्मा जुदो तो खरो पण ते आत्मा केवो छे एम पोते पोताने जाणतो नथी. ते न जाणवा रूप जे अज्ञान ते अज्ञानने पण आत्माए जाण्युं त्यारे ते अज्ञान थकी पण आत्मा नाखो ठर्यो, केमके अज्ञानने पण आत्माए जाण्युं माटे जेने जे जाणे तेथी ते जुदो होय. एवी रीते त्रण शरीरथी नोखो पडयो एवो जे आत्मा ते केवो छे? तो त्रण देहने जाणीने तेथी नोखो पडयो एवो जे आत्मा तेने एम अनुभव थाय छे जे ‘हुं अज्ञान नहीं त्यारे हुं ज्ञान हुं कहेतां हुं ब्रह्म हुं अने देहादिक सर्वे मिथ्या छे.’ एम जाणीने ते देहादिकना अभिमानने छोडीने पोताना आत्माने विषे दृढ स्थिति थाय छे. एवी रीते त्रण देहातीत थईने आत्माने विषे जे ‘हुं पणुं.’ मानवुं तेने तुर्यापद कहेवाय छे अने तेने महाकारण देह कहीए माटे महाकारणने जाणनारो पण आत्मा छे माटे तेथी पण आत्मा जुदो छे.

एवी रीते ते देह-आत्मानो विवेक करावीने ते देहथी नोखो पाडीने आत्म-सत्ताने पमाडथो एवा जे प्रत्यक्ष सद्गुरु ते वैराग करावे छे. अने

વૈરાગ વિના માયા ટાઢતી નથી. કેમકે ઁક કોરે પોતે આત્મા છે અને ઁક કોરે દેહાદિક માયા છે, માટે માયા દષ્ટિમાં જ્યાં સુધી આવે ત્યાં સુધી તેને કોઈક દહાડે બંધન કરે ઁરી માટે તે માયાને ટાઢવાને અર્થે ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર આપે છે જે નિત્ય પ્રલય, નિમિત્ત પ્રલય, પ્રાકૃત પ્રલય અને આત્યંતિક પ્રલય; ઁ ચાર પ્રકારના પ્રલય વડે કરીને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક નાશ પામી જાય છે. અને જેને ઁવું જ્ઞાન થાય તેને જગત દષ્ટિમાં આવતું નથી અને તેને જગત દેઁવાય છે તો પળ જેમ જ્ઞાંજ્ઞવા દેઁવાય છે તેમ દેઁવાય છે પળ જેમ જ્ઞાંજ્ઞવા મિથ્યા છે તેમ જગત મિથ્યા છે અને વસ્તુગતે કોઈ નથી. તે મિથ્યા ઁ્રાંતિઁ કરીને જો વાસના રહી જશે તો કોટાન કોટી ઁુગ સુધી જન્મ, મરળને પામવું પડશે. ઁવી રીતે મહા પાપ રૂપ જાળીને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક સર્વ પદાર્થને વિષે અત્યંત અરુચિ કરવી કહેતાં તેને વિષે વૈરભાવ કરવો. અને જેને જગત-પદાર્થનો અભાવ થયો તેને વૈરાગ કહીઁ અને ઁવા જ્ઞાનના આપનારા ઁવા જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના ઁકાંતિક સંત તેને વિષે પ્રીતિ કરવી, તેનું નામ ભક્તિ કહેવાય છે.

હવે પરમાત્મા કેવા છે ? તો ચૌદ લોકનું ઁક બ્રહ્માંડ કહેવાય છે તે ચૌદ લોકનાં નામ—અતલ, વિતલ, સુતલ, તલાતલ, રસાતલ, મહાતલ અને પાતાલ—ઁવા સાત લોક હેઠાં છે. અને ઁૂલ્લોક, ઁૂવલ્લોક સ્વર્ગલોક, મહર્લોક, જનલોક, તપલોક અને સત્યલોક—ઁ સાત ઁંચા છે. ઁ ચૌદ લોકનું ઁક બ્રહ્માંડ કહેવાય છે અને ઁવાં ઁવાં અનંત કોટી બ્રહ્માંડ છે તેનો કર્તા અને કારળ ઁક સવલબ્રહ્મ રૂપ પ્રકૃતિપુરુષ છે અને ઁવા અનંત કોટી પ્રકૃતિપુરુષ છે અને તે સર્વે પ્રકૃતિપુરુષ અક્ષર-બ્રહ્મના કોક દેશને વિષે લીન થઈ જાય છે. જેમ દિવસને વિષે રાત્રી લીન થઈ જાય છે, તેમ અક્ષરબ્રહ્મના પ્રકાશના કોક દેશને વિષે અનંત

કોટી પ્રકૃતિપુરુષ રૂપ સવલ્લબ્ધ તે લીનપણે રહે છે અને એવું જે શુદ્ધ ચૈતન્ય, બ્રહ્મ અક્ષર તે તો આત્માનું સ્વરૂપ છે અને એવી સ્થિતિને પામ્યા તે બ્રહ્મરૂપ મુક્ત છે. એવા અનંત કોટી અક્ષરબ્રહ્મ રૂપ મહા મુક્ત તેના સ્વામી અને તેના આધાર અને તે સર્વે મુક્તને અલંકાર સુખના આપનારા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા છે. તે પરમાત્મા જે તે અલ્પ જેવા જીવોને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપીને અક્ષરબ્રહ્મ રૂપ મહા મુક્ત પદવીને પમાડવા સાથે પોતે અક્ષરધામમાં અલંકાર રહ્યા થકા સ્વ-ઇચ્છા કરીને આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યાકૃતિનું ધારણ કરે છે. તે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મુક્તનો જે જીવ આશ્રય કરે છે તેને અભયપદનું દાન આપે છે.

એવા અદ્ભુત મહિમાવાળા જે ભગવાન અને ભગવાનના સંત તે આજ પ્રગટ છે અને એવો જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને સંતનો મહા મોટો ઉપકાર દયા અને કૃપા તેને જે જીવ જાણે છે તે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય તત્કાલ કરે છે અને પોતાના જીવાત્માનું કામ સુધારી લે છે. અને એવા ચારા પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો તો સર્વને એક વાર યજ્ઞ છે. તે વાઈને યજ્ઞ છે, ભાઈને યજ્ઞ છે, બ્રાહ્મણને યજ્ઞ છે, ક્ષત્રિયને યજ્ઞ છે, વૈશ્યને યજ્ઞ છે, શુદ્રને યજ્ઞ છે, બ્રહ્મચારીને યજ્ઞ છે, વાનપ્રસ્થને યજ્ઞ છે અને સન્યાસીને યજ્ઞ છે, એવી રીતે ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમવાળા સર્વે મનુષ્યને પ્રત્યક્ષ શુદ્ધ જ્ઞાનદાતાનો યજ્ઞ છે. કેમકે તે સર્વે માંથે અજ્ઞાને કરીને જન્મ-મરણ રહ્યું છે. તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના જ્ઞાન વિના ઘીજાં કોટી સાધન કરે તો પણ જન્મ-મરણ ટળે નહીં.

ત્યારે કોઈ એમ આશંકા કરે જે પરમાત્મા વિના ઘીજા કોઈ સત્પુરુષ મળે તો તેને જ્ઞાને કરીને મૃત્યુ ટળે કે ન ટળે? તો ત્યાં કહીએ છીએ જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના શ્રીમુખના જ્ઞાન વિના તો મૃત્યુ ટળે જ નહીં.

કેમકે આત્મા અને પરમાત્માનાં સ્વરૂપના સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન વિના મૃત્યું ટાળતું નથી અને આત્મા અને પરમાત્મા તો માયાથી પર છે. માટે જે જે માયામાં હોય તેનાથી માયા પરનું જ્ઞાન સાક્ષાત્કાર કરાવી શકાય નહીં; કેમકે જેનું જ્ઞાન પોતાને પરિપૂર્ણ થયું ન હોય તેનું જ્ઞાન વીજાને કેમ આપી શકાય ? ન આપી શકાય. તેમ જેને આત્મા-પરમાત્માનું જ્ઞાન થયું નથી તે વીજાને આત્મા-પરમાત્માનું જ્ઞાન કેમ આપી શકે ? અને જેને એક વાર આત્મા-પરમાત્માનાં સ્વરૂપનું સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન થાય છે તે આત્મા દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામને પામે છે તે પછી પાછો ફરીને પૃથ્વી ઉપર દેહ ધરીને જ્ઞાન આપવા આવતો નથી. અને જે જન્મ ધરે છે તેને હજી પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થયું નથી. માટે પોતાને હજી પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થયું ન હોય તે વીજાને ક્યાંથી જ્ઞાન આપી શકે ? ન જ આપી શકે. માટે પરમાત્મા વિના વીજા કોઈ થકી આત્મા-પરમાત્માનું આત્યંતિક જ્ઞાન અપાતું નથી.

તે સારુ 'કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ' એવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ તે પોતે જીવોની ઉપર કૃપા કરીને જ્ઞાન આપવા સારુ પોતાની સ્વ-ઇચ્છાથી અક્ષરધામને વિષે દિવ્યમૂર્તિમાન રહ્યા થકા પૃથ્વીને વિષે મનુષ્યને દૃષ્ટિગોચર થાય એવા રૂપને ધારણ કરે છે. પછી પોતાને શરણે આવ્યા એવા જે દૈવી જીવો તેને પૂર્વે કહ્યો જે ધર્મ તેને વિષે વરાવર વર્તાવે છે. અને તે ધર્મમાંથી કોઈને લગારે ફેર પડે છે તો તેને પરમાત્મા પોતે શિક્ષા કરે છે. તે ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમેવાલા સર્વ મનુષ્યોને માંથે પરમેશ્વરનો વાંધેલો ધર્મરૂપી કાયદો છે અને તે એક પરમાત્માને માંથે કોઈનો કાયદો નથી. કેમકે પરમાત્મા તો માયા પર છે અને વીજા જીવો તો સર્વે માયામાં છે. તે જે માયામાં હોય તે માયામાં મોહ પામે છે અને પરમાત્માની દૃષ્ટિમાં તો માયા છે જ નહીં માટે પરમાત્માને કોઈ કાળે મોહ થતો જ નથી. તે સારુ એક પરમાત્માને માંથે વિધિ-નિપેધ

નથી અને પરમાત્મા વિના બીજા દેવ, બ્રહ્માદિક સર્વને માંથે વિધિ-નિષેધ છે અને જે પરમાત્માનો વાદ લઈને વિધિ-નિષેધને તોડીને વર્તે છે તે તો મહા પાપી છે અને તેને નાસ્તિક જાણવો. અને તેનો જે સંગ તેકુસંગ છે.

તે કુસંગી કેવા છે? તો સત્પુરુષે જીવોના કલ્યાણને અર્થે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યાદિક સાધન વતાવ્યાં છે તે સાધનને કુસંગી અવઢાં પ્રવર્તાવે છે, કહેતાં સત્પુરુષ ધર્મે કરીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખાવે છે ત્યારે તેને અસત્પુરુષ એમ ઉપદેશ કરે જે ‘ભાઈ કોઈ નિયમ રાખવો જ નહીં અને જે નિયમ રાખે છે તે તો અધૂરા છે.’ એમ કહીને નિયમને તોડાવે છે અને જીવોને અધર્મને માર્ગે ચલાવીને નરકના કુંડમાં નાખે છે. અને સત્પુરુષ જે તે જીવોને આત્માનું જ્ઞાન કરાવવા સારુ દેહ-આત્માનો વિવેક કરાવીને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ મનાવે છે અને દેહના સુખનો ત્યાગ કરાવે છે. ત્યારે તેને અસત્પુરુષ શું કહે છે? ‘ભાઈ સાંભળો! આત્મા કોણે દીઠો છે.? માટે રાધું-પીધું, ઓઢ્યું-પહેયું તે જ સ્વરૂપ છે.’ એમ સમજાવીને દેહના સુખનો જ ઉપાય કરાવે છે. અને તેમાં ધર્મ-અધર્મ, પાપ-પુણ્યને ગણતા નથી અને મહા અધર્મને માર્ગે ચલાવે છે અને કેટલાક મોઢા લોકોને ભ્રષ્ટ કરે છે.

અને સત્પુરુષ જે તે ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર આપીને સર્વે માયિક પદાર્થને વિષેથી વૈરાગ્ય પમાડે છે અને પદાર્થનો ત્યાગ કરાવે છે અને એક ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરાવે છે. ત્યારે તેને અસત્પુરુષ શું કહે છે? ‘ભાઈ! આગળ કોણ જોઈ આવ્યું છે? માટે આજ સુખ ભોગવ્યું તે સ્વરૂપ છે.’ એમ કહીને કેવળ પદાર્થને વિષે લોભુપ કરાવે છે. અને સત્પુરુષ જે તે સર્વે જગતના કર્તા-હર્તા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેની માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ કરાવે છે. તેને અસત્પુરુષ શું કહે છે? ‘ભાઈ! ઘટ-ઘટમાં

બોલે છે તે પરમાત્મા છે; વઢી વીજો કોણ પરમાત્મા છે ?' એમ કહીને અસત્પુરુષ જે તે સત્શાસ્ત્ર અને સત્પુરુષના સત્સિદ્ધાંત થકી અવઢાં વાક્યો વોઢીને કેવલ ચોચ્ચો નરકનો માર્ગ પ્રવર્તાવે છે.

માટે એવી જાતનાં વચન બોલતા હોય તેને અસત્પુરુષ જાણવા અને તેને ચંડાલ તુલ્ય જાણીને તેના સંગનો ત્યાગ કરવો. અને શુદ્ધ ધર્મ, શુદ્ધ જ્ઞાન, શુદ્ધ વૈરાગ અને શુદ્ધ માહાત્મ્યે સહિત પરમાત્માની ભક્તિ એ ચાર સાધનને દૃઢ કરાવીને બ્રહ્મને વિષે સ્થિતિ કરાવનારા એવા જે સત્પુરુષ તેને સદ્ગુરુ જાણવા અને તેને કલ્યાણદાતા જાણવા. અને એવા સદ્ગુરુરૂપ પરમાત્મા અને તેના સંત તેને જીવનપ્રાણ જાણીને તેનો દૃઢ આશ્રય કરવો અને તેની આજ્ઞામાં મન, કર્મ, વચને વર્તવું. અને એવા પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય કરશે ત્યારે જ જીવનું કલ્યાણ થશે.

અને તે ભગવાન પળ સર્વ જીવનું કલ્યાણ કરવા સારુ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થાય છે. માટે તે પ્રગટ ભગવાન તો ત્યાગી ગૃહસ્થ, વાઈ, માઈ સર્વેના ગુરુ છે અને સર્વેને ઉપદેશ આપવાને સમર્થ છે અને સર્વેની સેવાને ગ્રહણ કરે છે તે દયા કરીને સેવાનું ગ્રહણ કરે છે અને દયા કરીને ઉપદેશ આપે છે. તે કોઈ વાઈ માણસ હોય અને તે એમ કહે જે 'મારે ભાવે કરીને થાલ કરીને અથવા કરાવીને જમાડવા છે.' તો તેનો થાલ દયા કરીને જમે છે અને તેને જ્ઞાન આપે છે અને તેના કામાદિક દોષનો નાશ કરે છે. અને સ્ત્રીઓને ઉપદેશ આપીને તેની સેવાનું ગ્રહણ કરીને નિર્લેપ રહેવાને તો એક પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા જ સમર્થ છે અને તે સ્ત્રીઓને પણ એક પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની જ સેવા કરવા યોગ્ય છે અને તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના ઉપદેશ થકી જ સ્ત્રીઓનું તો કલ્યાણ થાય છે. પણ તે પરમાત્મા

વિના વીજા કોઈને ઉપદેશ કરીને કે વીજા કોઈની સેવાએ કરીને સ્ત્રી-
 ઓનું કલ્યાણ થાય નહીં અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન વિના સ્ત્રીઓ વીજા
 પુરુષની સેવા કરે છે કે વીજા કોઈનો ઉપદેશ સાંભળે છે તો તે સ્ત્રી-
 પુરુષ વેય ભ્રષ્ટ થાય છે. તે સૂઝે એવા મોટા કહેવાતા હોય પણ સ્ત્રી
 આદિક વિષયની વાસનાવાળા હોય અને તેની સેવા કરે કે તેનું જ્ઞાન
 સ્ત્રીઓ સાંભળે તો તે ભ્રષ્ટ થાય અને સ્ત્રી-પુરુષ વેય કલ્યાણના માર્ગ
 થકી પડી જાય છે, તે પૂર્વે કેટલાક નારદાદિક મોટા મોટા સ્ત્રીપુરુષને
 પરસ્પર સંબંધે કરીને ભ્રષ્ટ થયા છે અને તેને કલંક લાગ્યા છે. અને પર-
 માત્માના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક તે તો સ્ત્રીઓને ઉપદેશ કરીને અને
 સ્ત્રીઓની સેવા ગ્રહણ કરીને નિર્લેપ રહ્યા છે અને તે સ્ત્રીઓનું પણ સાક્ષા-
 ત્કાર કલ્યાણ થયું છે. માટે એવા મહા ઉપકાર્યરૂપ જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા
 ભગવાન તેને વિષે જે દોષ પરટે છે તે તો મહા પાપી છે અને તેનો જે
 જે સંગ કરે અને તેની જે વાત સાંભળે અને તેની વાતને માને તે જીવ
 નરકમાં જાય છે. માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણને ઇચ્છવું તેને
 એવા રામકૃષ્ણાદિકને વિષે દોષના દેખાડનારા જે અસુર તેનો સંગ કરવો
 નહીં અને તેનું કહ્યું પણ માનવું નહીં અને તેની શંકા લેશ માત્ર ન ધરતાં
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુરૂપ હરિ તેનો આશ્રય વાઈ-વાઈ સર્વેને દૃઢ કરવો અને
 વીજા પોતાના સગાસંબંધી સ્ત્રી-પુરુષ હોય તે સર્વેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો
 આશ્રય કરાવવો અને સેવા કરાવવી અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના
 સંત જીવને મળવા ઘણા જ દુર્લભ છે, અને તેવો સમય પોતાને પ્રાપ્ત
 થાય ત્યારે તો પોતાનું અતિશય મોટું ભાગ્ય માનીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની
 અઘંડ સેવાનો સમાગમ રાખવો. અને તે સેવા અને સમાગમમાં જે જે
 અંતરાય કરે તેને શત્રુ જાણીને તેનો તત્કાલ ત્યાગ કરવો અને પોતાનાં
 મા-વાપ તથા નાત-જાત, કુલ-કુંડું તથા પોતાનો સ્વભાવ इत्याદિક

જે-જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા તથા સમાગમ કરવામાં અંતરાય કરે તેનો, તત્કાલ ત્યાગ કરવો; અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય કરવો અને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લેવું; એજ મનુષ્યદેહનો ઉત્તમ લાભ છે; અને એમ જે નથી સમજતા અને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતથી જે જે છેટે રહે છે તે; તો, મહા-મૂર્ખ છે અને તે તો આત્મઘાતી છે. અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થવાનું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૧ વિષય :—દૈવી અને આસુરી જીવ શાથી થયા હશે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૨ ના અષાઢ સુદિ ૧૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુબેરજી ईश्वरने घेर दक्षिणादे चार ओरडानी आगळ चोकमां गादीतकिये युक्त पलंग बिछावीने ते उपर विराजमान थया हता. सर्वे जरियानी वस्त्र धारण कर्यां हतां અને કંઠમાં મોગરાના પુષ્પના ઘળાક હાર શોભી રહ્યા હતા. અને હાથને વિષે बाजु અને गजरा धारण कर्यां हता અને વે કર્ણ ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ શોભી રહ્યા હતા. પાઘમાં વે કોરે તોરા લટકતા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :—પછી પટેલ કાંશીભાઈ, પ્રાગભાઈ, મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “દૈવી અને આસુરી-વે પ્રકારના જીવ શાને કરીને થયા હશે ?” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “દૈવી અને આસુરી વે પ્રકારના જીવ અનાદિના છે. તે બ્રહ્મા, પ્રથમ સૃષ્ટિ કરી તે દિવસથી જ આસુરી અને દૈવી વે પ્રકારના જીવ ઉત્પન્ન થયા છે, એમ શાસ્ત્રમાં પણ લખ્યું છે. માટે વે પ્રકારના

જીવ અનાદિના છે. કેમકે બ્રહ્માને વિષે ત્રણ ગુણ રહ્યા હતા તે તમોગુણે કરીને જે સૃષ્ટિ કરી તેમાં આસુરી જીવ ઉત્પન્ન થયા છે અને જે રજોગુણે કરીને સૃષ્ટિ કરી તેમાં દૈવી-આસુરી મિશ્રિત જીવ ઉત્પન્ન થયા છે. અને જે સત્ત્વગુણે કરીને સૃષ્ટિ કરી તેમાં દૈવી જીવ ઉત્પન્ન થયા છે. માટે દૈવી અને આસુરી બે પ્રકારના જીવ અનાદિના છે.”

પછી વળી કાશીભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો છે જે “હે મહારાજ ! એ આસુરી જીવનું કલ્યાણ થાયકેન થાય ?” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “આસુરી જીવનું કલ્યાણ તો કોઈ કાળે થાય નહીં અને કલ્યાણ તો દૈવી જીવનું જ થાય છે અને જે બ્રહ્માના રજોગુણ થકી સૃષ્ટિમાં આવ્યા એવા જે દૈવી-આસુરી મિશ્રિત જીવ તેને જો આસુરી જીવનો સંગ થાય તો તે જીવ આસુરી થઈ જાય છે અને જો તેને દૈવી જીવનો સંગ થાય તો તે જીવ દૈવી થાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે, અને જે અનાદિના દૈવી જીવ છે તે તો આસુરીનો સંગ કરતા નથી અને તે કોઈ કાળે આસુરી થાય જ નહીં. અને જે અનાદિના આસુરી જીવ છે તે કોઈ કાળે દૈવી થતા નથી અને તેનું કલ્યાણ થતું નથી. અને જે દૈવી-આસુરી મિશ્રિત જીવ છે તેને આસુરીને સંગે કરીને આસુરભાવ આવ્યો હોય અને તેને પાછો સત્પુરુષનો સંગ થાય તો તે જીવ દૈવી થાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય. એટલે, પણ જે અનાદિના આસુરી જીવ છે તેનું તો કલ્યાણ થતું જ નથી.

હવે આલોકમાં દૈવી અને આસુરી બે પ્રકારના જીવ છે તેને ઓઠાવવાની એ રીત છે જે જે દૈવી જીવ હોય તે અંતઃકરણને પોતાને વશ વર્તાવે છે અને જે આસુરી જીવ છે તે અંતઃકરણને વશ પોતે વર્તે છે. તે જે દૈવી જીવ છે તે તો પોતાના આત્માના કલ્યાણને અર્થે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને ભગવાનના ભજનમાં જોડી દે છે અને જે

આસુરી જીવ છે તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને વશ થઈને માયાનું કાર્ય જે સ્ત્રી તેને ભજે છે. તે દૈવી જીવ ભગવાનને ભજીને ભગવાનના અક્ષર-ધામમાં જાય છે અને આસુરી જીવ સ્ત્રીને ભજીને નરકમાં જાય છે.

તેમાં ભજન કરવાનાં ત્રણ અંગ છે. તેમાં (૧) પ્રીતિ કરીને ભજે છે (૨) શૂરવીરપણે ભજે છે અને (૩) જ્ઞાને કરીને ભજે છે. તેમાં જે દૈવી જીવ છે તેને પ્રીતિનું અંગ હોય તે પ્રીતિ કરીને ભગવાનનું ભજન, સેવા, સ્મરણ, ધ્યાન કરે છે અને ભગવાનને આધીન થઈને ભગવાનની આજ્ઞામાં વર્તે છે તથા ભગવાનના ઇકાંતિક નિર્વાસનિક સંત તેની આજ્ઞામાં વર્તે છે પણ દૈવી જીવ ભગવાન અને ભગવાનના સંતની આજ્ઞા કોઈ દિવસ લોપે નહીં. અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને ભગવાનની સેવામાં જોડી દે છે. એવી રીતે ભગવાનની આજ્ઞામાં વર્તે છે તેને પ્રીતિવાળો દૈવી જીવ જાણવો.

અને આસુરી જીવને પ્રીતિનું અંગ હોય તે માયારૂપ જે સ્ત્રી તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાય છે અને તે આસુરી જીવ સ્ત્રીની આગળ પ્રીતિ કરીને દીન આધીનપણે વર્તે છે અને તે સ્ત્રી થકી થઈ જે પ્રજા તેને વિષે પણ અતિશય પ્રીતિ કરીને વશ થઈ જાય છે અને તે પ્રજાને કાંઈક વિદ્યુત્ત લાગે છે ત્યારે તે આસુરી જીવ અતિશય પરિતાપને પામે છે અને તે સ્ત્રી અને સ્ત્રી થકી થઈ જે પ્રજા તેની સેવામાં હાજર ઉભો રહે છે અને તેનું વચન લેશમાત્ર લોપે નહીં. એવી રીતે સ્ત્રી અને સ્ત્રી થકી થઈ જે પ્રજા તેને આધીન વર્તે છે તથા બુદ્ધિરૂપ જે સ્ત્રી અને તે બુદ્ધિ-રૂપ સ્ત્રી થકી ઉત્પન્ન થઈ જે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ રૂપ પ્રજા તેને આધીન વર્તે છે અને તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના વિષયમાં લોહુપ વર્તે છે. એવી રીતે આસુરી જીવ માયાને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાય છે.

અને હવે જે દૈવી જીવને શૂરવીરપણાનું અંગ હોય તે શૂરવીરપણે

ભગવાનને વિષે જોડાઈ જાય છે, અને ભગવાનની સેવા કરવામાં અને આજ્ઞા પાલવામાં કોઈ અંતરાય કરવા આવે તો તેનો શૂરવીરપણે નાશ કરે છે અને કોઈનો રોકવો રોકાય નહીં અને તેનાં इन्द्रियो અંતઃકરણ ભગવાનની આજ્ઞાને વિષે થર-થર કંપે છે જે 'રહે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની આજ્ઞા લોપાય નહીં.' એવી રીતે દૈવી જીવ શૂરવીરપણે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની સેવા અને ભક્તિ કરે છે.

અને આસુરી જીવ હોય તે શૂરવીરપણે માયામાંથી ઉત્પન્ન થઈ જે બુદ્ધિ તથા સ્ત્રી તેને ભજે છે અને તે સ્ત્રીની આજ્ઞામાં થર થર કંપે છે અને જેમ સ્ત્રી કહે તેમ કરવાને શૂરવીરપણે તત્પર રહે છે અને इन्द्रियो અંતઃકરણ તે બુદ્ધિરૂપ જે સ્ત્રીનાં છોકરાં છે તેની સેવામાં તત્પર રહે છે કહેતાં इन्द्रियो જે જે વિષયની इच्छા કરે છે તે તે વિષય તેને ભોગવાવે છે અને તે વિષય ભોગવવામાં ધર્મ, નિયમ, નીતિ, અનીતિ તથા વેદલોક તેની મર્યાદા આદિક જે જે અંતરાય કરે તેનો તત્કાલ ત્યાગ કરે અને અનિયમ, અનીતિ, અધર્મમાં પ્રવર્તે તેને આસુરી જીવ જાણવો.

અને જે દૈવી જીવ જ્ઞાની છે તે જ્ઞાને કરીને ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેને ભજે છે અને દૈવી ભક્ત જ્ઞાને કરીને જીવનાં રૂપને જાણે, ईश्वरના રૂપને જાણે, માયાના રૂપને જાણે, ब्रह्मના રૂપને જાણે, પરબ્રહ્મના રૂપને જાણે, અને ભગવાન કર્તા છે અને અકર્તા છે તેને જાણે, સગુણ કહેવાય છે તેને જાણે, निर्गुणને જાણે, સાકાર ભગવાન છે તેને જાણે, निराकार કહે તેને જાણે, एक देशीपणું જાણે, सर्वे देशी-पणું જાણે; એવી રીતે સર્વેના રૂપને જાણીને માયાના પડપંચનો ત્યાગ કરીને પોતે ब्रह्मરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ એવા જે જ્ઞાનદાતા પરમાત્મા ભગવાન તેની સેવા ભક્તિ એ કરીને તેને વિષે જોડાઈ જાય છે અને તે ભગવાન

વિના વીજે ક્યાંય તેને વાસના કે પ્રીતિ હોય નહીં. એવો હોય તેને જ્ઞાની દૈવી જીવ જાણવો.

અને જે આસુરી જીવ હોય તે જ્ઞાને કરીને માયાને ભજે છે. તે કેવી રીતે ભજે છે ? તો તે વિષય ભોગવવાને વિષે રસ, શણગારાદિકને વિષે કુશલ્લ હોય અને માયાના પદાર્થને મેલ્લવી વધુ જાણતો હોય અને જગતમાં રાજનીતિઓને નાના પ્રકારની કામદરીઓ તથા ફોજદારીઓ તથા વકીલાતો તથા પટલાઈઓ તેને વધુ કરી જાણતો હોય અને તેમાં ધર્મ-અધર્મ પાપ-પુણ્ય, નીતિ, અનીતિ કાંઈ ન ગણતાં માયાના પદાર્થ મેલ્લવીને પોતાને ઘેર ગામગરાસ કરી જાણે અને પોતાની સ્ત્રી છોકરાને અર્થે મેડાઓ હવેલીઓ કરાવી જાણે તથા સ્ત્રી છોકરાંને ઘરાણાં વસ્ત્ર પહેરાવવાં તથા છોકરાંઓને પરણાવવાં તેણે કરીને સ્ત્રી છોકરાંને લાડ લડાવવાં તેમાં ડહાપણદાર હોય અને પોતે પંચવિષયને ભોગવીને દેહે કરીને સુખી રહેવું અને સ્ત્રી છોકરાંને વિષય ભોગવાવીને સુખી રાખવાં તેને વિષે કુશલ્લ કહેતાં ઢાહ્યા હોય પણ તે આસુરી જીવ ભગવાન ભજવામાં કે સંતના સમાગમ કરવામાં કે તેની સેવા કરવામાં કે ધર્મ-નિયમ પાલવામાં સમજતા હોય નહીં.

જેમ દૈવી જીવ જ્ઞાને કરીને માયાને મિથ્યા જાણીને તે માયિક વિષયને ભોગવવામાં સમજતા નથી કહેતાં માયિક વિષયને કોઈ દિવસ ભોગવતા નથી તથા માયિક પદાર્થ મેળાં કરવામાં પણ સમજતા નથી, તેમ આસુરી જીવ ભગવાન ભજવામાં અને ધર્મ પાલવામાં સમજે નહીં અને એવા આસુરીનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થતું નથી કેમકે આસુરી જીવ હોય તે સત્પુરુષ કલ્યાણદાતા પ્રગટ થયા હોય તેની પાસે સમાગમ કરવા આવે જ નહીં અને કદાપિ આસુરી જીવ સત્પુરુષ પાસે જાણે અજાણે

આવે તો તે સત્પુરુષને વિપેથી દોષનું જ ગ્રહણ કરીને ઊલટો પાપનો જ પોટલો વાંધે છે. જેમ કાગડો છે તે ગાયના ઉપર વેસીને છાંંદા જ ખોલે છે તથા વગલો છે તે ગંગાજીમાં જઈને માંછલા મારે છે, તેમ આસુરી જીવ હોય તે સત્પુરુષ પાસે જઈને દોષને જ ખોલે છે પણ આસુરી જીવ ભગવાન કે ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેનો ગુણ લે જ નહીં; માટે આસુરીનું કલ્યાણ થતું નથી.

અને એવો આસુરી સ્વભાવ જેને વિષે જણાય તેનો સંગ કલ્યાણના સ્વપવાલાને કરવો નહીં અને વિષયના ત્યાગી અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિયુક્ત એવા જે ભગવાનના ભક્ત સંત તેનો સમાગમ અને તેની સેવા કરવા અને દૈવી જીવ હોય તે તો સત્પુરુષનો અવગુણ લે જ નહીં અને દૈવી જીવ તો સત્પુરુષનો આશરો કરીને તેની આજ્ઞામાં રહીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લે છે અને જે એવા અનાદિ દૈવી જીવ હોય તેને સત્પુરુષનો સમાગમ થયા અગાઉ કાર્દિક ધર્મ નિયમને વિષે થોડી ગાફલાઈ કરીને ઓટું હોય પણ તે ડ્યારે પ્રગટ ભગવાન કે ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત મળે છે ત્યારે તે દૈવી જીવ તત્કાલ તે અધર્મ-અનિયમનો ત્યાગ કરીને સત્પુરુષને વિષે પ્રીતિય કરીને તથા જ્ઞાને કરીને તથા શૂરવીરપણે જોડાઈ જાય છે અને ધર્મ-નિયમની દ્રઢતા કરે અને તેનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ ભગવાન અને સંતની પ્રસન્નતા હોય તેમ કરવા લાગે છે. એવી રીતે જે અનાદિના દૈવી જીવ હોય તેનાં લક્ષણ છે માટે જેને કલ્યાણને ઇચ્છું તેને દૈવી જીવના ગુણ જોઈને તેનો સમાગમ કરવા અને જે જીવ આસુરીના સ્વભાવે યુક્ત હોય તેનો સંગ કરવો નહીં.

એવી રીતે સમજીને જે જીવ અમારી ભક્તિ કરશે અને અમારી આજ્ઞા પાલશે તથા અમારા એકાંતિક સંત પંચવિષયના ત્યાગી અને નિર્વાસ-

નિક તેની સેવા કરશે અને તેની આજ્ઞામાં વર્તશે તેનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થશે. અને અમારી અને અમારા સંતની સેવા અને આજ્ઞા પાઢ્યા વિના કોઈનું કલ્યાણ થયું નથી અને થશે પણ નહીં. અને જે અનાદિના દૈવી જીવ છે તે પ્રત્યક્ષ મને ઓઢલ્લે છે અને અમારી આજ્ઞા અને અમારા સંતની આજ્ઞામાં દૈવી જીવ યથાર્થ વર્તે છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. અને જે આસુરી જીવ હોય તે પરોક્ષપણે શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ, નિયમ, જપ, તપ કરતા હોય અને વિષયના રાગીને પાઢંડી ણવા જે વેશધારી સાધુ, સંન્યાસી તેની સેવા કરતા હોય પણ તેણે પ્રત્યક્ષ અમારી આજ્ઞામાં રહેવાય નહીં તથા મને ઓઢલ્લી પણ શકે નહીં તથા મારા નિર્વાસનિક સંત તેને પણ તે આસુરી જીવ ઓઢલ્લી શકે નહીં તથા તેની આજ્ઞા પણ તે પાઢી શકે નહીં અને તેનું કલ્યાણ પણ થતું નથી.

માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તેના નિર્વાસનિક સંત તેની આજ્ઞા યથાર્થ પાઢે છે તેજ દૈવી જીવ છે અને તેનું આને આ જન્મે કલ્યાણ થશે અને જે પ્રત્યક્ષ અમે અને અમારા નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી ધર્માનંદસ્વામી તથા અક્ષર મુક્તાનંદસ્વામી જેવા સંત તેની આજ્ઞા ઓપે છે તેજ આસુરી જીવ છે અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાઢે થતું નથી. માટે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેની આજ્ઞા પાઢે છે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંત તેની આજ્ઞા પાઢે છે તેનું જ કલ્યાણ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९१ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૨ વિષય:-ઉત્તમ ભક્ત થવાનો ઉપાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ના અપાઢ વાદિ ૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુવેરજી ઈશ્વરને ઘેર દક્ષિણાદે વાર ઓરઢાની રવેશમાં ગાદીતકિયા વિઢાવીને તે

ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ સર્વે હરિભક્ત પ્રત્યે બોલ્યા જે “સર્વેને અમે પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ તે જેને ઉત્તર આવડે તે કરજો. તે પ્રશ્ન એ છે જે ત્રણ પ્રકારના ભગવાનના ભક્ત છે, તે ત્રણ પ્રકાર કયા ? તો ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ—એ ત્રણ પ્રકારના ભક્ત છે, તેમાં ઉત્તમ ભક્તનાં કેવાં લક્ષણ છે ? મધ્યમ ભક્તનાં લક્ષણ કેવાં લક્ષણ છે ? અને કનિષ્ઠ ભક્તનાં કેવાં લક્ષણ છે ? તે કહો.”

પછી તેનો ઉત્તર હરિભક્તે કરવા માંડ્યો પણ કોઈને આવડ્યો નહીં ત્યારે સર્વે હરિભક્તે કહ્યું જે “હે મહારાજ ! એનો ઉત્તર તો તમે કરશો ત્યારે થશે.” પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “ભગવાનના કનિષ્ઠ ભક્ત હોય તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા, ભક્તિ, સમાગમ કરે; પણ પોતાના મનની ખુશી પ્રમાણે કરે અને તેના મનના ગમતાથી વીજી રીતે અમે પંડે કરાવીએ તો તેને કરે નહીં અને તેમાં દરેક પ્રકારની યુક્તિ કરીને અંતે જતાં પોતાના મનના ધાર્યા પ્રમાણે કરે પણ તેથી વધારે કરે નહીં. એવી રીતનાં જેનાં લક્ષણ હોય તેને કનિષ્ઠ ભક્ત જાણવો.

અને જે મધ્યમ ભક્ત હોય તે ભગવાન અને સંતના ગમતા પ્રમાણે ભગવાનની સેવા, ભક્તિ, સમાગમ કરે પણ તેમાં ઇન્દ્રિયોને પ્રિય લાભે એવી સેવા ભક્તિ હોય તે કરવામાં વધુ રાજી થાય અને તેને ઉમંગથી કરે અને ઇન્દ્રિયોને પ્રિય ન હોય તેમાં રાજી ન થાય અને તે સેવાને કરે તો ધરો પણ શ્રદ્ધાપ રહિત અગમણ તો થકો કરે. તે ઇન્દ્રિયોને પ્રિય

અને અપ્રિય તે શું છે ? તો અમને જ઼ળનો પ્યાલો ભરીને પાવો હોય તો દોડીને રાજી થકો પાય તથા અમને કાંઈક મીઠા મેવા ફ઼લફ઼લાદિક જમાડવું હોય તો ઉમંગેથી જમાડે અને જો અમારો દિશાઈ જવાનો લોટો ઉટકવો હોય તથા અમારી પીંચદાની ઉટકવી હોય તો તે વેક કઠણ પડે અને અળમળતો થકો ઉટકે. ઈવી રીતે પ્રિય-અપ્રિયમાં રાજીપો અને કુરાજીપો જેને હોય અને તેને અમે જે આજ્ઞા કરીઈ તેમ કરે તો ધરો પળ તેને સેવાને વિષે સારો-નરસો માવ રહ્યો હોય તેને મધ્યમ ભક્ત જાણવો.

અને જે ઉત્તમ ભક્ત હોય તે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવાને વિષે સારો-નરસો ભેદ સમજે જ નહીં અને તેને ભગવાનની જે જે સેવા ભક્તિ હોય તેને પોતાનું મોટું ભાગ્ય માનીને રાજી થકો કરે. અને વ઱ી ઉત્તમ ભક્ત છે તેને નીચી સેવા મ઼લે ત્યારે તો મનમાં ઘણો રાજી થાય. કેમકે ભગવાનની સેવા છે તેને વિષે તો ઁંચો-નીચો ભાવ નથી અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સર્વ જે જે સેવા હોય તે તો જીવનાં અનંત જન્મનાં પાપને વા઱ીને ભસ્મ કરીને જીવને તત્કાલ બ્રહ્મરૂપ કરે ઈવી છે, તો પળ ઇન્દ્રિયોના જોવામાં ઁંચો-નીચો ભાવ આવે છે. તે માટે ઁંચા ભાવને વિષે મનને કાંઈક માન રહે છે અને નીચા ભાવને વિષે નિર્માનીપણું રહે છે. જેમ જે અમારો થાલ કરતો હોય તેના આગલ અમારા થાલનાં વાસળ ઉટકતો હોય તે નિર્માની રહે છે અને થાલ કરનારને માન રહે છે. માટે જે ઉત્તમ ભક્ત છે તે ભગવાનની સેવાને વિષે ઁંચો-નીચો ભેદ નથી સમજતા તથાપિ નીચી ટેલ મ઼લે તો પોતે આનંદને પામે છે અને તે તો જેમ અમારી આજ્ઞા હોય તે પ્રમાણે જ કરે અને તેમાં જ પરમ આનંદને પામે ઈવાં જેનાં લક્ષણ હોય તેને ઉત્તમ ભક્ત જાણવો. ઈવી રીતે ઉત્તમ મધ્યમ અને કનિષ્ઠ ભક્તનાં લક્ષણ છે.

પ્રશ્ન:—પળ હવે તમને ઈક વીજો પ્રશ્ન પૂછું છું જે કનિષ્ઠ ભક્ત છે

તેને મધ્યમ થવાનો શો ઉપાય છે ? અને જે મધ્યમ ભક્ત છે તેને ઉત્તમ થવાનો શો ઉપાય છે ? તે કહો.” તેનો ઉત્તર કોઈથી થયો નહીં. પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સાંભળો અમે તેનો ઉત્તર કરીએ જે કનિષ્ઠ અને મધ્યમ વેય ભક્તને ઉત્તમ થવાનો ઉપાય એ છે જે તેને ઉત્તમ ભક્તના જેવા ગુણ પોતાને વિષે ધારવા. તે કેવી રીતે ગુણ ધારવા ? તો જેમ ઉત્તમ ભક્ત ભગવાનની સેવા શ્રદ્ધા માહાત્મ્યે સહિત દેહે કરીને કરે છે તેવી રીતે ભગવાનની સેવા કરવાનો પોતાને મનમાં ભાવ ધરવો અને ભાવે કરીને પ્રથમ જેવી રીતે ઉત્તમ ભક્ત દેહે કરીને ભગવાનની સેવા કરે છે તેવી રીતે પોતાને ભગવાનની મૂર્તિને હૈયામાં ધારીને ભગવાનની માનસિક પૂજા કરવી. તે એક વાર સવારમાં સુતા ઉઠીને આસન ઉપર બેસીને જેવા ભગવાનને પોતે દીઠા હોય તેવાને તેવા હૈયામાં ધારીને કહેતાં મનમાં ભગવાનને સંભારીને તેને એમ જાણવું જે ભગવાન પોઢ્યા હતા તે જાગ્યા. પછી તે ભગવાનને બે હાથ જોડીને માથું ચરણારવિંદમાં નમાવીને પગે લાગવું. પછી કોમલ દાતળ પ્રભુજીને આપવું અને સોનાની પીચ-દાની પાસે મૂકવી અને એક ગરમ જલનો લોટો ભરીને આગલ મૂકવો. પછી એમ જાણવું જે પ્રભુજીએ દંત ધાવન કરીને દાતળ ચીરીને ઉલ્લ ઉતારી. તેને પછી પોતે જલનો લોટો લઈને દાતળની ચીર ધોવારાવીને તે ચીરોને પ્રભુજીના હાથમાંથી લઈ લેવી. અને પ્રભુજીને મુખમંજન કરાવવું અને મુખારવિંદ લુવા સારુ એક શ્વેત રૂમાલ આપવો. અને મુખ લુઈ રહ્યા પછી ચાલકાઈઓ પ્રભુજીને પહેરવા આપવી અને એક જલનો લોટો ભરીને વહીર ભોમિય પ્રભુજી જાય ત્યાં પોતાને ભેગા જવું. પછી જલનો લોટો મૂકીને પોતાને પાછું વળવું અને પ્રભુજી વહીર ભોમિય ગયા છે એમ મનમાં ધારવું. પછી જાણવું જે વહીર ભોમિય જઈને પ્રભુજી આવ્યા તે સામા દોડીને લોટો પ્રભુજીના હાથમાંથી લઈ લેવો પછી

અને તમારા ચરણારવિંદને વિષે મારે પ્રીતિ થજો. તથા તમારા સંતને વિષે પ્રીતિ થજો અને દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ અને દેહ સંબંધી પદાર્થને વિષે મમતા-બુદ્ધિ તેનો નાશ કરજો અને તમારા ચરણની અને તમારા સંતની મને અખંડ સેવા આપજો અને તે સેવાને વિષે મારે અતિશય ભાવ થજો અને તમારા સંત પંચવિપયના ત્યાગી તેને વિષે પ્રીતિ થજો, ઘટલાં વાનાં મને દયા કરીને આપજો.’ એવી રીતે મન વડે કરીને સવારમાં ભગવાનની મૂર્તિને સંભારીને માનસિક પૂજા કરવી અને તે ભગવાન જાણે આપણા ઉપર પ્રસન્ન થયા તે ઉભા થઈને આપણને વાથ-માં ઘાલીને મળ્યા તે એક વાર મળવું, બે વાર મળવું, એવી રીતે જેટલો પોતાને પ્રેમ ઉપજે તેટલી વાર ભગવાનને મળવું. પછી પોતાનું કામ-કાજ નાહવું-ધોવું પોતાની દેહ ક્રિયા કરવી.

—અને ત્યારવાદ પછી વીજીવાર ભગવાનની માનસિક પૂજા કરવી. તેમાં મોટા ભાતભાતના પાક, શાકાદિક પકવાન કરીને થાલ જમાડવો અને ધૂપદીપ, આરતી, સ્તુતિ, દંડવત પરકમ્મા કરવું અને પછી પ્રમુજીને મુખવાસ, જલપાન કરાવીને પોઢાડવા વીજણો લઈને વાયરો નાખવો અને પગચંપી કરવી અને એમ જાણવું જે “મારા આત્મારૂપી મંદિરમાં ભગવાન અખંડ રહ્યા છે અને તેજ ભગવાન વ્રહ્મા રામકૃષ્ણાદિક રૂપે મનુષ્યસ્વરૂપે દર્શન આપે છે.” એમ જાણીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની માનસિક પૂજા માહાત્મ્યે સહિત ગદ્ગદ્ કંઠે થઈને કરવી.

તેવી જ રીતે જેમ ઘટે તે પ્રમાણે સાંજની વચ્ચે ભગવાનની મૂર્તિને મનમાં સંભારીને માનસિક પૂજા કરવી અને જે એવી રીતે ભગવાનની માનસિક પૂજાનો અભ્યાસ કરે તો તે ભક્તનું કનિષ્ઠપણું અને મધ્યમપણું મટીને તે ઉત્તમ ભક્ત થાય છે અને તે ભક્તને પછી દેહે કરીને પ્રત્યક્ષ

ભગવાનની સેવાને વિષે અતિશય શ્રદ્ધા વૃદ્ધિ પામે છે અને તે ભક્તને વિષે ઉત્તમ ભક્તના ગુણ આવીને નિવાસ કરે છે અને તેને કનિષ્ઠપણું અને મધ્યમપણું ટળી જાય છે અને ઉત્તમ ભક્ત થાય છે. કેમકે જે જે કામ કરવું હોય તે કામનો મનમાં પ્રથમ ઠરાવ થાય છે પછી તે કામ દેહે કરીને થાય છે. અને મનમાં જે કામ ધાર્યું ન હોય તે કામ દેહે કરીને થતું નથી.

માટે ઉત્તમ ભક્ત થવાનો એજ ઉપાય છે જે પ્રથમ તો ઉત્તમ ભક્તના જેવા ગુણ પોતાના મનમાં ધારવા, કહેતાં ઉત્તમભક્ત જેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા દેહે કરીને પ્રત્યક્ષ કરે છે તેવી રીતે પોતે મનમાં ભગવાનની મૂર્તિને ધારીને ભગવાનની માનસિક પૂજા કરવા માંડે ત્યારે તેને પછી દેહે કરીને ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંતની સેવા કરવાની અડચણ રહેતી નથી. માટે જેને ભગવાનના ઉત્તમ ભક્ત થવું, હોય તેને ભગવાનની માનસિક પૂજા નિત્ય નિયમે સહિત કરવી.

અને જે ભગવાનની માનસિક પૂજા કરે છે તેનો જીવ અતિશય વળને પામે છે અને તેને ભગવાનને વિષે અતિશય પ્રેમ થાય છે, અને જેને ભગવાનને વિષે પ્રેમ થાય છે તેને ભગવાનની સેવાને વિષે કોઈ જાતનો અંતરાય રહેતો નથી અને તે ભક્ત ભગવાનનો ઉત્તમ ભક્ત થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. માટે જેને ભગવાનના ઉત્તમ ભક્ત થવું હોય તેને ભગવાનની માનસિક પૂજા કરવી એજ ઉત્તમ ભક્ત થવાનો ઉપાય છે. માટે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનની માનસિક પૂજા કરવી અને ભગવાનની માનસિક પૂજા કર્યા વિના ભગવાનના ઉત્તમ ભક્ત કોઈ કાળે થવાતું નથી.

માટે જેને ઉત્તમ ભક્ત થવું હોય અને અખંડ સુખને પામવું હોય

તેને અમારી મૂર્તિને સંભારીને તેજ મૂર્તિની માનસિક પૂજા પ્રથમ કહ્યું તે પ્રમાણે નિત્ય કરવી. અને જેને ભગવાનને વિષે खरो પ્રેમ હોય તેના થકી જ માનસિક પૂજા થાય છે અને જેને ભગવાનમાં પ્રેમ ન હોય તેના થકી ભગવાનની માનસિક પૂજા થતી નથી. માટે જેને અમને પ્રસન્ન કરવા હોય તેને દેહે કરીને પોતાની શ્રદ્ધા ભક્તિ પ્રમાણે અમારી અને અમારા નિર્વાસનિક સંતની સેવા કરવી અને માનસિક પૂજા તો નિત્ય પ્રેમે સહિત કરવી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९२ समाप्त।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૩ વિષય :-માન ટાલવાનો ઉપાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના અષાઢ વદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુવેરજી ईश्वरને ઘેર દક્ષિણાદે વહાર હેલામાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્રધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને સંધ્યા આરતીને સમયે પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની આરતી ધૂન કર્યા કેહે પટેલ નરસિંહભાઈ દ્રારકા-દાસે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! પ્રત્યક્ષ ભગવાન પૃથ્વી ઉપર વિરાજતા હોય ત્યારે તેનો આશરો કરવામાં જીવને લોકની લાજનું માન તથા મતપંથનું માન આડું આવે છે માટે તે માને કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો થતો નથી. અને સર્વે શાસ્ત્ર ઇમ કહે છે જે ‘સાક્ષાત્કાર પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકનો દૃઢપણે આશરો કર્યા વિના જીવનું

કલ્યાણ થતું નથી.’ માટે પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષનો આશ્રય કરવામાં આડું આવનારું એવું જે માન તે કેમ ટહે? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “માન ટાઢવાનો તો એ ઉપાય છે જે વહાર-દૃષ્ટિનો ત્યાગ કરીને અંતરદૃષ્ટિ કરે કહેતાં સત્ય-અસત્યનો વિચાર કરે તો માન લેશ માત્ર રહે નહીં. અને જીવને બે પ્રકારની દૃષ્ટિ છે; એક વહારદૃષ્ટિ છે અને બીજી અંતરદૃષ્ટિ છે. તેમાં પ્રથમ તો જીવ માત્રની વહારદૃષ્ટિ છે. તે વહારદૃષ્ટિમાં માન રહ્યું છે અને અંતરદૃષ્ટિને વિષે લેશ માત્ર માન રહેતું નથી. હવે વહારદૃષ્ટિ તે શું? તો મિથ્યા પદાર્થને સત્ય માનવું તેનું નામ વહારદૃષ્ટિ છે, કહેતાં મિથ્યા એવો જે સ્થૂલદેહ તેને જીવ જે તે પોતાનું રૂપ માનીને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને પિંડ, બ્રહ્માંડ-દિક જે જે દેખાય છે તેને વિષે સત્યતા ભાવે કરીને તેને ભોગવવાની વાસના છે એ જ જીવની વહારદૃષ્ટિ છે. માટે તે મિથ્યા યોટી દૃષ્ટિ છે.

જેમ રેલ્વેની ગાડીમાં બેઠી હોય તેને એમ ભાસે છે જે માર્ગને કાંઠે વૃક્ષ હોય તે ચાલ્યા જાય છે, કહેતાં ચાલતી તો હોય ગાડી પણ તે ગાડીમાં બેસનારાને જોવામાં એમ આવે ‘જે માર્ગને કાંઠે આંવા, રાખ્યો, વાવઢીયા ઇત્યાદિક વૃક્ષ હોય તે દોડ્યાં જાય છે,’ એમ ગાડીમાં બેઠા હોય તેની દૃષ્ટિમાં આવે છે, પણ તે મિથ્યા દૃષ્ટિ છે. અને એ તો જોવા માત્ર વહારદૃષ્ટિ છે. પણ ‘વૃક્ષ કોઈ દહાડો ચાલે નહીં,’ એમ અંતરદૃષ્ટિ કરીને જુએ કહેતાં વિચાર કરે તો એમ યવર પડે ‘જે એ તો આપણી ગાડી ચાલી જાય છે તેણે કરીને તે વૃક્ષાદિક ચાલતાં દેખાય છે, પણ તે ચાલતાં નથી.’ અને વઢી ગાડીમાં બેસનારો વિચાર કરે તો તેને એમ અનુભવ થાય જે ‘અમદાવાદથી ગાડીમાં બેઠા હોય તેને થોડીક વાર લાગે ત્યારે નડીયાદ આવે છે અને પછી થોડીક વાર થાય ત્યારે વડોદરા

આવે છે અને ત્યારપછી વઢી સુરત આવે છે અને મુંવઈ આવે છે, માટે જો ગાડી ચાલતી ન હોય તો તે તે શહેર કેમ આવે ? ન આવે.' માટે વિચાર કરે તો એમ જાણે જે 'આપણે વેઠા છીએ તે ગાડી જ ચાલે છે પણ વક્ષ ચાલતાં નથી' એમ વિચારદષ્ટિએ કરીને જુએ તેને દૃઢ અનુભવ થાય છે .

તેમ એ તો દૃષ્ટાંત અને તેનું સિદ્ધાંત એ છે જે જીવ જે તે અજ્ઞાને કરીને દેહ રૂપી ચાલતી ગાડીમાં વાસનાએ કરીને વેઠો છે તેણે કરીને મિથ્યા રૂપ જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક તેને વિષે સત્યતા ભાસે છે તથા મતપંથનું બંધન રહે છે તથા લોકની લાજ આવે છે તથા વર્ણાશ્રમનું માન इत्याદિક અનેક પ્રકારનું માન તે દેહાભિમાનીની દૃષ્ટિમાં આવે છે, પણ તે સર્વે માન મિથ્યા છે. જેમ ગાડીમાં વેસનારાને વૃક્ષાદિક મિથ્યા ચાલતા દેખાય છે, તેમ દેહરૂપી ગાડીને મિથ્યા અહંકારે કરીને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિકનું માન દૃષ્ટિમાં આવે છે તથા મતપંથાદિકનું માન તથા વર્ણાશ્રમાદિકનું માન તે દેહાભિમાનીની દૃષ્ટિમાં આવે છે.

—પણ જો પોતાનું સત્યસ્વરૂપ જે આત્મા તેનો વિચાર કરીને અંતર-દૃષ્ટિ કરે તો તેને એમ ભાસે જે 'હું તો આત્મા છું, ચૈતન્ય છું, અવિનાશી છું, અમર છું, સુખરૂપ છું તે મારે આત્માને મતપંથ વર્ણાશ્રમ નથી તથા નાત-જાત, દેશ-ગામ આત્માને છે જ નહીં અને નાત, જાત, વર્ણાશ્રમ તથા મત-પંથાદિક તો દેહના ભાવ છે. તે દેહ તો મિથ્યા છે માટે દેહને લઈને જે જે માન, મોટપ, લાજ, આવરું માને છે તે તો સર્વે મિથ્યા છે. કેમકે દેહ મિથ્યા છે તો દેહ સંબંધી જેટલું જેટલું માન, મોટપ તે પણ સર્વે મિથ્યા છે અને એવું જે મિથ્યા માન તે માન જો પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરવામાં આડું આવે તો તે માનને મહા પાપરૂપ જાણવું.

—કેમકે માને કરીને 'મહાત્મા પુરુષનો આશ્રય કરશે નહીં તો તેને

ચોરાસીમાં જવાનું થશે. પછી તેને ચોરાસીમાં કૂતરાના, ગધેડાના, કાગડાના અવતાર આવશે ત્યારે નિર્માનીપણે ઘરોઘર મટકવું પડશે અને મહા દુઃખ ભોગવવાં પડશે અને તેમાં કાંઈ અર્થ સરસે નહીં. અને પૂર્વે પળ અનંત-વાર નીચાનીચા ચંડાઢાદિકના દેહ ધરીને ઘણાકની આગઢ નિર્માની-પણું ભોગવ્યું છે અને તેમાં કાંઈ આત્માનું સારું થયું નથી અને આજ મહાત્મા પુરુષ પાસે નિર્માની થવાનો સમય આવ્યો છે જે જેને કરીને જીવનું કલ્યાણ થાય અને ચોરાસી અને ગર્ભવાસનાં દુઃખ મટી જાય તે ઠેકાણે માન રહે તે માનને તો મહા પાપરૂપ જાણવું.

માટે જેને આત્માના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને તો મહાત્મા પુરુષ શુદ્ધ જ્ઞાનદાતા પ્રગટ થયા હોય તેમાં રંચમાત્ર માન રાખવું નહીં અને મત-પંથનું તથા જાતિ, વર્ણ, આશ્રમાદિકના માનનો ત્યાગ કરીને મહાત્મા જ્ઞાનદાતા પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેની આગઢ નિર્માની થઈને તેનો આશ્રય કરવો અને તેની આગઢ રંચ માત્ર માન રાખવું નહીં અને જેની પાસે શુદ્ધ જ્ઞાન હોય અને શુદ્ધ નિયમે સહિત ધર્મ હોય અને શુદ્ધ ત્યાગે સહિત વૈરાગ હોય અને શુદ્ધ સેવાય સહિત ભક્તિ હોય એવા ચાર ગુણ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની ભક્તિ કરતા-કરાવતા હોય એવા જે પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષ તેને વિષે સર્વે માન, મોટપ મૂકીને હેતે કરીને દૃઢપણે જોડાઈ જવું, પળ ત્યાં માન રાખવું ઘટે નહીં.

અને એવા મહાત્મા પુરુષને વિષે જેને દોષ માસે છે તે તો પોતાને વિષે દેહાભિમાને કરીને દોષ હોય તે દોષ સત્પુરુષને વિષે માસે છે. જેમ વહાણમાં વેસનારાને પોતાનું વહાણ ચાલતું હોય તેને કરીને કાંટે વૃક્ષાદિક હોય તેને ચાલતાં દેખે છે અને જો પોતાનું વહાણ ચાલતું અટકે

તો પછી કાંટે વૃક્ષાદિક ચાલતાં દેખાતાં હતાં તે ટળીને જેમ છે તેમ સ્થિરાયમાન દેખાય. તેમ ચાલતા વહાણરૂપ જે પોતાને વિષે દેહાભિમાને કરીને દોષ હોય તે દોષ પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષને વિષે ભાસે છે, તે વહાર-દૃષ્ટિ કરીને મિથ્યા દોષ ભાસે છે. અને જો અંતરદૃષ્ટિ કરીને દેહાભિમાનનો ત્યાગ કરીને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ જાણે તો આત્માને વિષે દોષ કોઈ નથી તો આત્માથી પર એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને વિષે દોષ હોય જ કેમ ? ન જ હોય. એમ તેને પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષને વિષે નિર્દોષ બુદ્ધિ થાય છે અને તેને સત્પુરુષ આગળ લેશમાત્ર માન રહેતું નથી, કેમકે માન તો દેહાભિમાને કરીને રહ્યું છે પણ અંતરદૃષ્ટિરૂપ જે આત્મા તેને વિષે માન છે જ નહીં, કેમકે તેને આત્મા અને પરમાત્મા વિના વીજું કાંઈ તેની દૃષ્ટિમાં સત્ય દેખાતું નથી, માટે કોની સાથે માન રાખે.

ઘડી રીતે વિચારીને અંતરદૃષ્ટિને પામે કહેતાં સત્પુરુષ થકી જ્ઞાનને સિદ્ધ કરે તો તેને માન ટળી જાય છે. અને તેને સત્પુરુષનો આશરો કરવામાં લેશમાત્ર અંતરાય રહેતો નથી, અને તે આત્માનો મોક્ષ થાય છે.

માટે જેને કલ્યાણનો સ્વપ્ન હોય તેને પૂર્વે કહ્યો એવો વિચાર કરીને જગતની મિથ્યા માન, મોટપ, લાજ, આવરુ તેનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ જ્ઞાન-દાતા સત્પુરુષ જે પંચવિષય થકી મુકાવીને નિર્વાસનિક કરે તેનો દૃઢ આશ્રય કરવો, એજ મનુષ્યદેહનો પરમ લાભ છે. માટે તે લાભ પામવાનો સમય આજ તમારે આવ્યો છે માટે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ११३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૪ વિષય:-મોક્ષનું સુલભ સાધન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના અપાડ વદિ ૮ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુવેરજી ર્ઈશ્વરને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :-પછી સંધ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ વોલ્યા “જે સર્વે સભાને અમે એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે જીવના કલ્યાણને અર્થે શાસ્ત્રમાં અનંત સાધન વતાવ્યાં છે તે સાધન કરવા માંડે તો તેનો પાર આવે નહીં અને તે સાધન કરવાં તે પણ ઘણાં કઠણ છે. માટે તેમાં એક એવું કયું સુલભ સાધન છે જે એક સાધન કરે તો સુગમ રીતે જીવનું તત્કાલ કલ્યાણ થાય ? એ પ્રશ્ન છે. તેનો ઉત્તર જેને જેમ આવડે તેમ તે કહો.”

પછી ગામડીપણીના વ્યાસ ભાઈશંકરે કહ્યું કે “પંચવિષયનો ત્યાગ કરે ત્યારે જીવનું કલ્યાણ થાય.” વળી પટેલ મુલ્લીભાઈ અંજુભાઈએ કહ્યું કે “આત્મારૂપ થઈને તમારી ભક્તિ કરે તો કલ્યાણ થાય.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “આત્મારૂપ થવું અને વિષયનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિક થવું એ તો ઘણું કઠણ છે.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “માયા પર એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ વિરાજતા હોય અને કાં તે ભગવાનના સંત નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી તેને વિષે દૃઢ હેતુ થાય અને તેનો વિશ્વાસ આવે તો તે જીવનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય અને તે જીવ અક્ષરધામને પામે.”

पछी महाराज बोल्या जे "ए उत्तर खरो. अने प्रत्यक्ष सत्पुरुषने विषे जीवने प्रीति थाय तो ते प्रीतिरूपी एक साधने करीने जीवतुं कल्याण थाय छे अने सर्वेथी ते सुलभ साधन छे अने प्रत्यक्ष सत्पुरुषने विषे तो जीवने प्रीति सहेजमां थाय छे. ते सत्पुरुषने विषे प्रीति समजुने थाय अने अणसमजुने थाय, नानाने थाय अने माटाने थाय, बाळकने थाय अने वृद्धने थाय, स्त्रीने थाय अने पुरुषने थाय. पण ते प्रत्यक्ष सत्पुरुषने विषे प्रीति केवी थवी जोईए ? तो दृढ विश्वासे सहित प्रीति थाय त्यारे आने आ देहे करीने कल्याण थाय.

अने ते विश्वास केवो होय ? तो जेम एक कोईक वे मित्र हता ते परदेशमांथी घणाक पैसा कमाईने आवता हता. अने ते पोतानुं गाम वे गाउ रहुं त्यां रात रह्या. पछी राते एक जण सूई गयो अने एक जण चोकी करवा वेठो तेवामां एक सर्प आव्यो. ते जागनार पुरुषे सर्प आडी लाकडी करी त्यारे सर्पने वाचा उपजी अने ते सर्पे कहुं के 'ते सुतेला पुरुषना गळानुं रुधिर मारे पीवुं छे, एवुं मारे तेनी पासे पूर्व जन्मनुं वेर छे.' पछी ते जागता पुरुषे कहुं के 'तेना गळानुं रुधिर तने आपुं तो तारुं वेर वळी रहे ? त्यारे सर्पे कहुं के 'हा मारे तेना गळाना रुधिरनुं काम छे.' पछी ते पुरुषे छरी लईने ते सूतेलो हतो जे पोतानो मित्र तेनी छाती उपर चडीने छरी गळे मांडी त्यारे ते सूतेलो पुरुष जाग्यो अने आंख उखाडीने जोयुं त्यां तो पोतानो मित्र दीठो एटले पाछी आंख मीचीने सूई गयो. पछी तेना गळानी चामडी कापी अने रुधिर काढीने पडियामां वालीने सर्पनी आगळ मूकयुं, एटले पीने सर्प चाल्यो गयो. पछी ते वेय मित्र सवारे पोताने गाम आवीने सौ सीने घेर गया पण जेनुं गळुं वढाणुं छे तेणे तेना मित्रने कांई कहुं नहीं. पछी ते गळु वाढनारे पूछ्युं 'जेभाई आज तमारे गळे शुं थयुं छे ?'

त्यारे तेणे कह्युं के 'आपणे पेले गाम रात रह्या हता त्यारे तमे छरी लईने कईक करता हता, ते वखतनुं थयुं छे.' पछी तेणे कह्युं के 'हुं तारुं गळुं वाढतो हतो तेनी तने खबर हती तो पण कांई केम वोल्हो नहीं?' त्यारे मित्रे कह्युं जे 'हुं शुं करवा तने कांई कह्युं ? केमके तुं जेम करतो होईश ते मारुं सारुं थाय तेम करतो होईश.' एवी रीते ते मित्रनो तेने दृढ विश्वास हतो जे 'ते मारुं भंडुं करशे ज नहीं.' ए तेनुं गळुं वाढतो हतो तो पण तेने संशय थयो नहीं. तेम जे जीवने प्रत्यक्ष सत्पुरुषने विषे विश्वास होय ते सत्पुरुष गमे तेवा तेने बढे, काढी मेले, तिरस्कार करे तो पण तेने हितकारी माने अने राजी थाय. केमके जेने सत्पुरुषने विषे दृढ विश्वासे सहित प्रीति होय ते एम जाणे जे 'जे करता हशे ते मारुं सारुं थाय तेम करता हशे.' एम एक तो पाको सत्पुरुषनो विश्वास होय अने एवा विश्वासे सहित सत्पुरुषने विषे प्रीति थाय तो ते जीवनुं साक्षात्कार कल्याण थाय छे.

पण तेमां सत्य-स्वरूप एवा जे अक्षरातीत परमात्मा भगवान पृथ्वी उपर प्रगट होय, तेने विषे जे ते भावे प्रीति जीवने थाय तो ते जीवनां सर्वे साधन पूरां थई रह्यां छे अने ते जीव ते ने ते जन्मे अक्षरधामने पामे छे. ते प्रीति केवीं थाय ? तो कोईने पुत्र भावे प्रीति थाय ते एम जाणे जे 'मारा पुत्र तो खरा पण आवो वीजो कोईनो पुत्र होय नहीं.' एवी रीते पुत्रमां पण सर्वोपरी पुत्र जाणीने भगवानने विषे प्रीति करे तो तेने कोई साधन फरीने करवुं पडतुं नथी अने तेने फरीने जन्म पण धरवो पडतो नथी. केमके जेने एवो प्रत्यक्ष भगवानने विषे प्रीति सहित दृढ विश्वास आव्यो तो तेने विषे भगवान कोई जातनी कसर रहेवा देता नथी केमके भगवान तेने जे जे वचन कहेशे ते ते वचन तेना जीवमां चोटी जशे अने जे जे भगवान

તેને આજ્ઞા કરશે તેને પોતાના શીર સાટે પાઝશે, કેમકે જેને વિષે વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ હોય તેનું વચન તેને લેશમાત્ર લોપાય નહીં, એજ પ્રીતિનું લક્ષણ છે. માટે ભગવાનને વિષે વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ જેને થઈ તેને વિષે ભગવાન દોષ રહેવાદે નહીં. તે માતા દેવહુતીને કપિલ-દેવ ભગવાનને વિષે પુત્રભાવે પ્રીતિ થઈ તો તેનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ ગયું. અને ઋષભદેવ ભગવાનના પુત્રોને પિતાભાવે ઋષભદેવને વિષે પ્રીતિ થઈ તો તે સર્વેનું કલ્યાણ થયું. અને લક્ષ્મણજીને રામચંદ્રજીને વિષે વંધવભાવે પ્રીતિ થઈ તો તેનું કલ્યાણ થયું. અને હનુમાનજીને ભગવાનને વિષે દાસભાવે પ્રીતિ થઈ તો તે હનુમાનજીનું કલ્યાણ થઈ ગયું અને અર્જુનને સત્તાભાવે ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ તો તેનું કલ્યાણ થયું અને ગોપીયોને પતિભાવે ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ તો તે ગોપીયો સર્વેનું કલ્યાણ થઈ ગયું છે. માટે એવી રીતે જે તે ભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ થાય તો તેનું કલ્યાણ એને એ દેહે થાય છે.

અને એવી અસાધારણ પ્રીતિ થઈ ન હોય અને સાધારણ થઈ હોય જે ‘જેમ વીજાના માઈ છે તેમ તે ભગવાન પણ મારા માઈ છે અને વીજાના દીકરા છે તેમ તે ભગવાનને પણ દીકરો જાણે અને વીજાના વાપ તેમ મારા પણ વાપ છે અને વીજાના પતિ તેમ મારા પણ ભગવાન પતિ છે,’ એમ સાધારણપણે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે હેતુ થાય તો તે જીવ નરક ચોરાસીમાં તો ન જાય અને તેનું એક વે જન્મે દેવ, મનુષ્યમાં દેહ ધર્યા પછી અસાધારણ પ્રીતિ ભગવાનને વિષે થાય છે ત્યારે તેનો આત્મ્યંતિક મોક્ષ થાય છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન પૃથ્વી ઉપર હોય અને તેને વિષે વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ કરવી એજ એક મોક્ષનું સુલભ સાધન છે.

અને ભગવાન પ્રત્યક્ષ પૃથ્વી ઉપર ન હોય ત્યારે તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના

ભક્ત સંત પંચવિપયના ત્યાગી અને નિર્વાસનિક આત્યંતિક જ્ઞાનને પામેલા તેને વિષે પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ કરવી તો તે થકી પળ તેનો સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થાય છે. અને તે વિનાનાં વીજાં અનંત સાધન કરે તથા ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તે વિના વીજા વાસનાવાળા હોય તેને વિષે પ્રીતિ કરે અને તેની સેવા કરે તેને કરીને કોઈ જીવનું કલ્યાણ થતું નથી. તે સારુ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિપયના ત્યાગી સંત તેને વિષે વિશ્વાસે સહિત પ્રીતિ કરવી એ જ મોક્ષનું સુલભ સાધન છે. માટે આ સમયે વાઈ-ભાઈને આ સત્સંગને વિષે પ્રીતિ થઈ છે તેના તો સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ રહ્યાં છે અને તેના તો ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૫ વિષય:-અજ્ઞાન અને મહા અજ્ઞાનરૂપી રોગ ટાળવાનો ઉપાય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના અષાઢ વદિ ૯ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ સદારામ સુખલાલને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પના આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી કૃપા કરીને વોલ્યા જે “આ જીવને વે પ્રકારનો રોગ છે અને તે રોગે કરીને જન્મમૃત્યુરૂપી મહાકળ્ટને પામે છે. તે રોગ કયો ? તો એક તો અજ્ઞાનરૂપી રોગ છે અને વીજો

મહા અજ્ઞાનરૂપી રોગ છે. તેમાં અજ્ઞાન તે શું? તો પોતાનું સ્વરૂપ જે આત્મા તેને મૂલીને દેહને વિષે ‘અહં કહેતાં દેહ હું છું.’ એમ દેહને પોતાનું રૂપ માને છે, તેનું નામ અજ્ઞાનરૂપી રોગ છે. અને એ આત્માના સાચા હિતકારી એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેને મૂલીને તે આત્માને દુઃખનાં દેનારાં એવાં જે દેહનાં સંવંધી તથા દેહ સંવંધી પદાર્થ તેને પોતાનાં માને છે. અને એમ જાણીને તે પદાર્થને વિષે મતત્વબુદ્ધિ, તેનું નામ મહા અજ્ઞાન-રૂપી રોગ છે. એ વે પ્રકારના રોગે કરીને જીવ જે તે અનાદિ કાળનો મહા પીડાને પામે છે.

હવે તે રોગ ક્યારે ટળે? તો એ આત્માના પ્રકાશક અને આત્માના આત્મા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે કૃપા કરીને જીવના રોગને ટાળવાને અર્થે પોતાની સ્વ-ઇચ્છા એ કરીને મનુષ્યાકૃતિનું ધારણ કરીને જીવના રોગને ટાળે છે ત્યારે રોગ ટળે છે. તે શા ઉપાયે કરીને રોગને ટાળે છે? તો જીવને અજ્ઞાન અને મહા અજ્ઞાનરૂપી વે પ્રકારનો રોગ છે તેને જ્ઞાન-વિજ્ઞાનરૂપી વે પ્રકારનું ઔપધ આપીને રોગને ટાળે છે. હવે જ્ઞાન તે શું? તો આ દેહને વિષે વાસના એ કરીને આત્મા રહ્યો છે તે દેહ મિથ્યા છે અને આત્મા સત્ય છે અને તે આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ છે, એવી રીતે દેહને મિથ્યા જાણીને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું તેનું નામ જ્ઞાન કહેવાય છે. તે આત્મારૂપ કયા વિચારે કરીને થવાય છે? તો સાંખ્યવિચારે કરીને આત્મારૂપ થવાય છે. તે સાંખ્યવિચાર તે શું? તો પ્રકૃતિપુરુષ થકી ઉત્પન્ન થયું એવું જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક વિશ્વ તેના આકાર માત્ર તેને મિથ્યા જાણીને તેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને તે પિંડ, બ્રહ્માંડથી જુદો એવો જે આત્મા અલંકાર અવિનાશી તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું તેનું નામ સાંખ્યવિચાર છે. એવી રીતે આત્મારૂપ થાય છે અને પંચવિપયનો ત્યાગ કરે છે તેને અજ્ઞાનરૂપી રોગ ટળે છે, પણ તેને મહા અજ્ઞાન રહે છે.

તે મહા અજ્ઞાનને ટાળવાને અર્થે સદ્ગુરુ જે તે વિજ્ઞાનરૂપી ઔષધ આપે છે તે વિજ્ઞાન શું? તો જેમ દેહને વિષે આત્મા રહ્યો છે તેમ આત્માને વિષે પરમાત્મા ભગવાન રહ્યા છે. તે પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર જાણીને તેને વિષે નવધા ભક્તિ કરીને જોડાઈ જવું તેનું નામ વિજ્ઞાન કહેવાય છે. અને એવી રીતે જ્ઞાન-વિજ્ઞાન કરીને અજ્ઞાન અને મહા અજ્ઞાનરૂપી ઘે પ્રકારના રોગ ટળી જાય છે. અને તે આત્માની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે અને જન્મમરણ ટળીને અક્ષરધામને પામે છે.

ત્યારે કોઈને એમ આશંકા થાય જે આત્માને વિષે પરમાત્મા રહ્યા છે તેને પામવા ક્યાં છે એતો પામેલા છે? તો તેનું એમ છે જે જેમ દૂધમાં ઘી રહ્યું છે અને એક કુલ્લામાં ઘી ભર્યું છે તે એ વેમાં ઘણો ભેદ છે, તેમ આત્માને વિષે પરમાત્મા રહ્યા છે તે તો જેમ દૂધમાં ઘી રહ્યું છે તેમ આત્મામાં પરમાત્મા રહ્યા છે અને જે અક્ષરધામમાં પરમાત્મા રહ્યા છે તે તો જેમ કુલ્લામાં ઘી રહ્યું છે તેમ રહ્યા છે. માટે જે કુલ્લામાં ઘી છે તે દૂધમાંથી નીકળેલું છે પણ ચુરમામાં કે કંસારમાં નાખવા સારું ઘી જોડીતું હોય તો તે દૂધમાં ઘી છે તે કામ આવે નહીં અને તે દૂધમાં ઘી છે તેને કિંમતી મળે અને તેમાં ચટાસ નાખીને તેનું દહીં કરીને તેને બલોવીને ઘી કાઢે ત્યારે તે ઘી જમવાના કામમાં આવે અને જો તેનો કિંમતિ ન મળે તો તે દૂધ વગડી જાય અને પછી તેમાંથી ઘી પણ નીકળે નહીં અને તે વગડેલા દૂધને તો ઉકરડે નાખી દેવું જોઈએ.

તેમ આત્મામાં પરમાત્મા રહ્યા છે તે તો દૂધને ઠેકાણે છે. તે જેમ દૂધમાં ઘી છે તે જમણના કામમાં આવતું નથી તેમ દેહમાં આત્મા અને આત્મામાં પરમાત્મા રહ્યા છે તેણે કરીને આત્માનો મોક્ષ થતો નથી. અને જેમ દૂધના કિંમતિ દૂધમાંથી ઘી કાઢ્યું તેમ આત્માના કિંમતિ

एवा जे परमात्मा भगवान रामकृष्णादिक प्रत्यक्ष सद्गुरु ते जे ते सांख्य अने योगना ज्ञानरूपी खटासे करीने आत्माने विषे परमात्मा रह्या छे तेनो साक्षात्कार करावे छे त्यारे ते आत्मानो मोक्ष थाय छे. अने जेम दूधमां छास-पाणीनो भाग काढी नखाय छे अने घीने ग्रहण कराय छे तेम आत्माने विषे छासपाणी रूप जे पिंड, ब्रह्मांडादिकनी वासना तेनो त्याग थाय छे अने घी रूप जे परमात्मा तेने विषे प्रीति थाय छे अने जो प्रत्यक्ष परमात्मानो आश्रय न करे तो ते आत्मानो मोक्ष थाय नहीं. जेम दूधने किंमति न मळतां दूध चगडी जाय छे अने ते दूध कोई काममां आवतुं नथी तेम मनुष्यदेहधारी एवो जे आत्मा ते दूधरूप छे तेने प्रत्यक्ष परमात्मा अने तेना एकांतिक संतनो आश्रय न थाय तो ते आत्मा नरक चोरासीमां जाय अने जन्ममरणनां महा दुःखने भोगवे. माटे प्रत्यक्ष परमात्मा भगवान जीवने मळे अने तेनो आश्रय करे त्यारे ते जीवनुं कल्याण थाय छे. ते देव, मनुष्य अने प्रकृति-पुरुष सुधी सर्वेने प्रत्यक्ष परमात्मानो संबंध थशे अने तेनो आश्रय करशे त्यारे ते सर्वेनो मोक्ष थशे, ए सिद्धांतवार्ता छे. केमके देव, ब्रह्मादिकने विषे माया रही छे अने एक परमात्माने विषे माया नथी ते पण शास्त्रमां कह्युं छे जे 'निर्दोषमेकाहरिः।'

अर्थ:—'एक हरि एवा जे परमात्मा प्रत्यक्ष भगवान रामकृष्णादिक ते निर्दोष छे.' माटे माया पर होय ते थकी ज माया पर थवाय छे. ते सारु परमात्मा जे ते दया करीने जीवोने मायाना वंधन थकी मुकावीने पोतानुं जे अक्षरधाम तेने पमाडवाने अर्थे कृपा करीने मनुष्यने सर्वे प्रकारे ग्रहण करवामां आवे एवा रामकृष्णादिक मनुष्य स्वरूपनुं धारण करे छे. ते प्रत्यक्ष भगवान जोवामां तो मनुष्य जेवा जणाय छे पण ते मूर्तिने विषे मायानो लेश नथी अने ते प्रत्यक्ष भगवाननी जे जे क्रिया,

લીલા અને ચરિત્ર તે સર્વે દિવ્યરૂપ છે, કહેતાં જીવોનાં કલ્યાણને અર્થે છે. અને જીવ, ईश्वરને વિષે માયા છે તે માયાનો ત્યાગ કરાવવાને અર્થે સાંખ્ય-શાસ્ત્રનો વોધ કહ્યો છે. ત્યાં વેદની શ્રુતિ છે—‘ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનશ્યતિ.’

અર્થ:—‘ઘડાની પેઠે પિંડ, વ્રહ્માઢાદિક સર્વે મિથ્યા છે અને નાશવંત છે.’ માટે તે પિંડ, વ્રહ્માંદિકનો નિપેધ કરીને પોતે આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય રૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની મૂર્તિને દિવ્યરૂપ જાણીને તેને વિષે પ્રીતિષ્ઠ કરીને જોડાવું. તે પણ વેદમાં કહ્યું છે—‘સર્વં યત્ત્વિદં વ્રહ્મ.’

અર્થ:—‘પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિ છે તે તો સર્વે વ્રહ્મ છે’ કહેતાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનના અંગ, અવયવો, ક્રિયા, લીલા અને ચરિત્ર સર્વે પરમાત્મારૂપ છે. પણ તેને વિષે ત્યાગ-ભાગ કરવા જોગ નથી અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ત્યાગ-ભાગ કરે છે તે તો મૂર્ખ છે અને તેને શાસ્ત્રના મર્મ સમજાયા જ નથી. તે શાસ્ત્રના શા મર્મ છે? તો વેદમાં એમ કહ્યું છે જે—‘ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનશ્યતિ. તથા સર્વં યત્ત્વિદં વ્રહ્મ.’ એવી રીતે બે વચન સત્ય છે અને બોલવામાં ઊલટ પાલટ જણાય છે. તે સત્પુરુષના મુખ થકી સમજે તો સવલું સમજાય છે અને જો અસત્પુરુષના મુખ થકી સમજે તો અવલું સમજાય છે. તે અસત્પુરુષ કેમ સમજાવે છે? તો અસત્પુરુષ જે ‘ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનશ્યતિ’ નો અર્થ કરે છે તે જે ‘સર્વે પિંડ, વ્રહ્માંડના આકારનો નિપેદ કરે છે, તે ભેગુ દિવ્યમૂર્તિ અને સદાય માયા પર એવા જે રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આકાર તેનો પણ નિપેધ કરે છે, એ મોટું પાપ છે. અને એવી રીતે સમજનારાનું કોઈ કાલે કલ્યાણ થાય નહીં. અને વળી તે અસત્પુરુષ ‘સર્વં યત્ત્વિદં વ્રહ્મ’નો અર્થ કરે છે તો તે શ્રુતિમાં તો ‘એક પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનાં સર્વે અંગ, અવયવો વ્રહ્મ છે’ એમ કહ્યું છે. તે ભગવાનની

એક મૂર્તિને બ્રહ્મ ન સમજતાં પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક સર્વ બ્રહ્મ છે. એમ સમજીને પોતાને પણ બ્રહ્મ માને છે અને પછી કોઈની ઉપાસના ભક્તિ કરતા નથી અને ધર્મ-નિયમ પાલતા નથી અને તે અસત્પુરુષ પોતે શ્રષ્ટ થાય છે અને તેનો જે સંગ કરે છે તેને પણ શ્રષ્ટ કરે છે અને એમ સમજનારા વેય નરકી થાય છે.

માટે એ શ્રુતિઓનો સ્વરો અર્થ કેમ છે ? તો જીવ ईश्वરને વિષે જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાના આકાર છે તેનો 'ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનश्यति' પ્રમાણે નિષેધ કરવો અને માયાના આકાર સર્વેને પાપરૂપ જાણવા અને તે માયિક આકારને વિષે અત્યંત અભાવ કરીને પોતાના આત્માને તેથી જુદો સમજીને પછી સર્વ પ્રકારે જ્ઞાન આપીને માયાને દૂર કરાવીને બ્રહ્મને વિષે સ્થિતિના કરનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિ તેને વિષે 'સર્વં ક્ષલ્વિદં બ્રહ્મ' પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે માયાનો લેશ નથી અને તે મૂર્તિ તો કેવળ બ્રહ્મરસ દિવ્યરૂપ છે અને અખંડ મૂર્તિ છે અને અવિનાશી મૂર્તિ છે અને તે મૂર્તિને વિષે પંચમૂર્તાત્મક માયાનો લેશ નથી અને મૂર્તિનાં જન્મ, કર્મ અને ચરિત્ર તે સર્વે દિવ્ય છે અને અલૌકિક છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનાં અંગ અવયવો અને તેનાં ચરિત્ર તેને ચિંતવને કરીને પામર જેવો જીવ હોય તે બ્રહ્મરૂપ મહામુક્ત થઈ જાય છે અને વીજા જીવોના દેહ અને તેની ક્રિયા તેને ચિંતવને કરીને આત્મા અધોગતિને પામે છે.

માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિમાં અને વીજા જીવોના દેહમાં તો ઘણો જ ભેદ છે. તે પણ ભાગવતાદિક શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ લખેલું છે. જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકની મૂર્તિને ચિંતવને કરીને ગોપી, ગોવાલાદિક અનંત ભક્ત માયાને તરીને પરમપદને પામી ગયા છે. અને તે મૂર્તિનું ભજન અને સેવા

જીવ જે તે પોતાના કલ્યાણને અર્થે કર્યા કરે છે પણ તે વિના કોઈ જીવની મૂર્તિનું ભજન કે સેવા કલ્યાણને અર્થે કોઈ કરતું નથી. અને કોઈ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત માયા પર થયા હશે તેની તો સેવા ભગવાનને સંવંધે કરીને કરવા જોગ છે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધ વિનાના જે વીજા જીવો છે તેની સેવા કે તેનો સંવંધ છે તે તો કેવલ નરકમાં જવાનો માર્ગ છે.

તે સારુ તો શુકદેવજી સરખા મહા યોગી પરમહંસો તેણે પોતાના દેહ અને દેહ સંવંધી પદાર્થ તેને મહા પાપરૂપ જાણીને તેના જતનનો અને તેનો સંવંધનો સર્વે પ્રકારે ત્યાગ કરીને તે થકી અંતે વૈરાગને પામીને પોતાના આત્માને વિષે દૃઢ સ્થિતિ પામીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પછી પ્રત્યક્ષ જે રામકૃષ્ણાદિકની મૂર્તિ તેને વિષે માહાત્મ્યે સહિત જોડાણા છે અને તેના ગુણ, ચરિત્ર અને લીલા તેનું હરખે કરીને ગાન કર્યું છે અને તેણે પોતાના દેહનો અને દેહ સંવંધી પદાર્થનો વારંવાર નિષેધ કર્યો છે. જે જીવની આંખો છે તે મહા પાપરૂપ છે અને માંસનો લોચો છે અને જીવને મોહ ઉપજાવીને નરકમાં નાખનારી છે. અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આંખ છે તે તો જીવના અનંત પાપને નાશ કરે એવી છે અને મનોહર છે અને કમલ સરખી છે અને કામળગારી છે અને કટાક્ષ માત્રે કરીને જીવને બ્રહ્મરૂપ કરે એવી છે. એમ શુકદેવજી સરખે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આંખોનું અતિશય પ્રીતિ કરીને વર્ણન કર્યું છે અને તે જ પ્રમાણે જીવોનાં સર્વે અંગનો નિષેધ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકની મૂર્તિનાં સર્વે અંગનું હેતે કરીને મહા સુખ પામવાને અર્થે માહાત્મ્યે સહિત વર્ણન કર્યું કે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની લીલા અને તેનાં સર્વે ચરિત્ર અને તેની સર્વે ક્રિયા અને તેનું સર્વે ઘોલવું, તેનું બેસવું, તેનું ધાવું, તેનું જોવું, તેનું રમવું અને તેની શુભ ક્રિયા, અશુભ ક્રિયા આદિક જે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાને કર્યું તે સર્વે માહાત્મ્યે સહિત ગાન કર્યું છે અને તે પ્રત્યક્ષ

ભગવાનની લીલા, ચરિત્ર અને ગાને કરીને અનંત જીવોનાં કલ્યાણ થયાં છે. માટે એવા જે ભગવાન તેનો આકાર અને વીજા જીવોના આકાર તેમાં તો ઘણા જ ભેદ છે અને તે વેચને જે સરસા જાણે છે તે તો મહા પાપી છે અને તેને મૂર્ખ જાણવા અને જે ભગવાનનો આકાર અને વીજા આકારને સરસા કહેતો હોય તેને તો દુષ્ટ અને મહા અસુર જાણીને તેના સંગનો ત્યાગ કરવો. કેમકે એમ સમજનારા સર્વે નરકમાં જાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને એમ સમજવું જે જીવ, ईश्वरના શરીરના આકાર જે પિંડ, બ્રહ્માંડ તેનો નિષેધ કરીને તેનો અભાવ કરીને તે થકી વૈરાગ્યને પામીને તેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને, પોતે શુદ્ધ આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને પછી એ બ્રહ્મના આધાર અને બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક જે પોતાને મળ્યા હોય તે મૂર્તિને વિષે સર્વે પ્રકારે નવધા ભક્તિ કરીને જોડાઈ જવું અને તેનાં ચરિત્ર અને તેની લીલા તેનું નિરંતર હાલતાં, ચાલતાં, ચાલતાં, પીતાં, સર્વે ક્રિયાને વિષે ગાન કરવું અને તેનું ચિંત્વન કરવું તેનું નામ વિજ્ઞાન કહેવાય છે અને તે આત્માનો મોક્ષ થાય છે. અને એજ જીવના કલ્યાણનો અચ્છ સિદ્ધાંત છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૬ વિષય :- ધ્યાન કરવાનો સમય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :- સંવત ૧૯૨૨ ના શ્રાવણ સુદિ ૧૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે જ્યાસ સદારામ સુખલાલને ઘેર આથમળે વારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદીત-કિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગને વિષે પુષ્પના આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં.

કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને જમણા હાથને કાંઠે હીરની રાખડીઓ વાંધી હતી અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી સંધ્યા આરતી થયા કેડે ભક્ત પટેલ મથુરભાઈ કાઠી-દાસે મહારાજને હાથ જોડીને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! અમારે તમારી મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું હોય તેનો કોઈ દેશકાળ હશે જે આવે સમયે ધ્યાન કરીએ તો ધ્યાન સુખે થાય અને આવે સમયે ધ્યાન થાય નહીં ? કે જ્યારે ધ્યાન કરીએ ત્યારે થાય; સમયનો કાંઈ મળે નહીં, તેનું કેમ હશે ? તે કહો. ”

પછી મહારાજ વાલ્યો જે “જ્યારે ભગવાનનો ભક્ત પ્રથમ ધ્યાન કરવા વેસે છે ત્યારે અંતઃકરણમાં સંકલ્પ-વિકલ્પ થાય છે અને ધ્યાનનું સુખ વરાવર આવતું નથી, તોપણ જો એમને એમ શ્રદ્ધા રાખીને ધ્યાનનો અભ્યાસ થોડો થોડો નિત્ય ઘડી-ઘડી વચ્ચે ઘડી કરવા માંડે તો તેને સંકલ્પ-વિકલ્પ ટળી જાય છે. પછી તેને સુખેથી ધ્યાન થાય છે અને તેને ધ્યાનમાં અતિશય સુખ અને આનંદ આવે છે. અને પ્રથમ ધ્યાન કરતાં સંકલ્પ-વિકલ્પ થાય અને ધ્યાનમાં સુખ આવે નહીં ત્યારે કાયર થઈને ધ્યાનને પડ્યું મૂકી દે અને એમ સમજે જે ‘આપણે તો ધ્યાન થાય નહીં,’ તો તેને ધ્યાન કોઈ દહાડે થતું નથી.

માટે જેને ભગવાનનું ધ્યાન કરીને નિર્વાસનિક થઈને ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત થવું હોય તેને તો શ્રદ્ધા રાખીને પોતાને મઝ્યા જે ભગવાન તેની મૂર્તિને સંભારીને તેનું નિત્ય ધ્યાન કરવું અને ધ્યાન કરતાં સંકલ્પ થાય તો તેને વિચાર કરીને સંકલ્પને ટાળતાં જવું અને ધ્યાન કર્યા કરવું. પણ સંકલ્પ થાય ત્યારે કાયર થઈને ધ્યાનનો ત્યાગ કરવો

નહીં અને શ્રદ્ધા રાખીને ધ્યાન તો કર્યાં કરવું. એવી રીતે શ્રદ્ધાએ સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનાં ધ્યાનનો અભ્યાસ કરે છે તો તેના ઉપર ભગવાનની કૃપા થાય છે.

—અને ભગવાનની કૃપા થાય છે ત્યારે તેને સંકલ્પ માત્ર ટલીને નિર્વિકલ્પ સ્થિતિ થાય છે અને ત્યારે તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય છે. પછી તેને વગર કશું અલંકાર ભગવાનનું ધ્યાન થયા કરે છે અને તેને પંચવિપયની વાસના ટલી જાય છે. અને તેજ ભક્ત ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. માટે પ્રગટ ભગવાનનું ધ્યાન કરવું તેમાં સમયનો કોઈ મેલ નહીં, એ તો જ્યારે નિવૃત્તિ આવે ત્યારે એકાંતમાં બેસીને જેવી ભગવાનની મૂર્તિ દીઠી હોય તે મૂર્તિને અંતરમાં સંભારીને અંગોઅંગનું ધ્યાન કરવું.

અને ધ્યાન પળ કોને થાય છે? તો જેને પ્રગટ ભગવાન મળે છે તેને જ ધ્યાન થાય છે, પળ ભગવાન પ્રગટ મળ્યા વિના કોઈને ભગવાનનું ધ્યાન થતું જ નથી, કેમકે જે વસ્તુ દીઠી ન હોય તે વસ્તુ ધ્યાનમાં શી રીતે આવે? ન જ આવે. અને વસ્તુ દીઠી હોય તે વસ્તુ સહેજમાં ધ્યાનમાં આવે છે. માટે જેને પ્રગટ ભગવાનનો સંબંધ થાય છે તે ધ્યાન કરે તો સુખથી ધ્યાન થાય છે. માટે આ સમયે તમારે ધ્યાન કરવાનો સમય આવ્યો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९६ समाप्त ॥

श्रीमुखसिद्धांत १९७ विषयः—भगवानना धामना सुखनो प्रत्यक्ष अनुभव

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२२ ना श्रावण वदि ४ ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गाम श्रीसोजीत्रामध्ये व्यास सदाराम सुखलालने घेर आथमणा वारना ओरडानी रवेशमां गादीतकिये युक्त पलंग विछावीने ते उपर विराजमान थया हता. सर्वे जरियानी वस्त्र धारण कर्यां हतां अने सर्वे अंगमां पुष्पनां आभूषण शोभी रख्यां हतां. कंकुनो चांदलो कर्यो हतो. अने पोताना मुखारविंदनी आगळ साधु तथा घणाक हरिभक्तनी सभा भराईने वेठी हती.

प्रश्नः—पछी भक्त वारोट वेचर लक्ष्मीदासे प्रश्न पूछयो जे हे “महाराज! भगवानना धामना सुखनो प्रत्यक्ष अनुभव कैम थाय जे भगवानना धाममां आवुं सुख छे? ते कहो.” पछी महाराज बोल्या जे “तेनो एम अनुभव थाय छे जे भगवानना धाम संबंधी सुख छे ते समजणे करीने जाणवामां आवे छे. ते समजण एम छे जे भगवानना धामनुं सुख चार प्रकारे करीने पमाय छे. ते चार प्रकार पूरा सिद्ध थाय छे त्यारे अक्षरधामनुं सुख संपूर्ण छते देहे प्रत्यक्ष अनुभवमां आवे छे अने ए चार प्रकारमां जेटलुं अधुरुं होय तेटलुं तेने सुखमां फेर रहे छे.

हवे ते चार प्रकार कया? तो एक धर्म, वीजुं ज्ञान, त्रीजो वैराग अने चोथी भक्ति; ए चार साधन सिद्ध थाय छे त्यारे तेने भगवानना अक्षरधामनुं सुख साक्षात्कार दृष्टिमां आवे छे. अने ते सुखने पामीने ब्रह्मरूप महामुक्त थाय छे. अने तेने पछी चौद लोकनां जे पंचविषयनां सुख ते काग-विष्टा तुल्य थई जाय छे. हवे धर्मे करीने भगवानना धामनो अनुभव थाय छे तेने कहीए छीए जे धर्म ते शुं? तो निलोभ, निष्काम, निःस्वाद, निःस्नेह अने निर्मान ए पांच गुणने धर्म कहेवाय छे. अने

ए पांच गुणरूप धर्म जेने विषे होय तेने आलोकमां स्थूलदेहे करीने अखंड सुख वर्ते छे पण तेने कोई दहाडे दुःख आवतुं नथी अने पांचे गुणमांथी एके गुण ओछो होय तेदलुं तेने दुःख रहे छे.

जेम एक पोताना हक महेनतनुं द्रव्य होय तथा पोताना बतनुं द्रव्य होय, ते द्रव्यने खर्चे वापरे तेमांजेवुं निर्भयपणुं रहे छे अने शांति अने सुख रहे छे अने एक निर्लोभरूप गुणनो त्याग करीने कोईकनुं चोरीने द्रव्य लई आवे तो तेने केटलो भय लागे छे? अने अंतःकरणमां तेने परिताप थाय छे. अने चोरी कोईकना जाणवामां आवे तो तेनुं घर छुंटी ले छे अने तेने पांचमोडिया बांधीने हेडमां पूरीने मार मारे छे अने ते महा दुःखने पामे छे अने अधर्मे करीने आलोकमां जे दुःख पाम्यो ते जीव परलोकमां पण जमपुरी, चोराशी, गर्भवासादिकनां महा दुःख पामे छे.

अने तेम ज वेदनी शाखे करीने, परणीने स्त्री घरमां राखे अने स्त्री होय ते पण कुळने घटित प्रमाणे परणीने पुरुष करे तो ते स्त्री-पुरुष बेने निर्भयपणुं रहे छे अने तेने अंतरमां पण निःशंकपणुं रहे छे अने तेनी कोई दहाडे फजेती पण थती नथी अने तेने कोई दहाडे दंड पण भरवो पडतो नथी अने ते आलोकमां महा सुखने पामे छे. अने जे पुरुष परस्त्रीनो संग करे छे तथा जे स्त्री परपुरुषनो संग करे छे तेने अनंत प्रकारना भय अने फडक राखवी पडे छे अने महा दुःखने पामे अने स्त्रीनां सगां संबंधीने ते बात जाणवामां आवे तो ते पुरुषनुं माथुं बाढे अने स्त्रीनुं नाक कापे अने राजाने खबर पडे तो तेनुं घर छुंटी ले अने जगतमां पण तेनी फजेती थाय छे अने ते व्यभिचारी स्त्री-पुरुष बे आलोकमां महा दुःखने पामे छे अने मरीने घोर नरकमां पडे छे अने महा हेरान थाय छे.

अने तेम ज जे स्वाद छे ते पोताना कुळने घटित प्रमाणे खपतुं

होय तेना घरनुं खाय तथा जे वस्तु खपती होय ते खाय तथा अभक्षवस्तु तथा केफी वस्तुनो त्याग करे तो तेमां तेने निर्भयपणुं रहे छे अने ते महा सुखने पामे छे अने जेनुं खपतुं न होय तेना घरनुं अन्न खाय तथा मद्य, मांस आदिक अभक्ष्य वस्तु खाय तो तेने अनंत प्रकारना भय प्राप्त थाय छे अने तेने नात वहार मूके छे अने दारु, माटी अने केफादिके करीने वेशुद्ध थईने बुद्धि भ्रष्ट थई जाय छे अने तेने घरनां मनुष्य पण तिरस्कार करे छे अने ते आलोकमां महा दुःखने पामे छे अने मरीने कुंभीपाक नामे जे रौरव नरक तेमां पडे छे.

माटे अधर्मनो त्याग करीने जे धर्ममां दृढपणें रहीने परमेश्वरनी आज्ञामां वर्ते छे ते आलोकमां पण महा सुखने पामे छे अने परलोकमां जईने पण सुखने पामे छे माटे धर्म करीने जे आलोकमां सुख थाय छे ते पण भगवानना धामना ज सुखनो अनुभव छे.

अने वीजो ज्ञाने करीने भगवानना धामना सुखनो अनुभव थाय छे ते जे मनुष्य देह-आत्मानो विवेक करीने देहने मिथ्या अने नाश-वंत जाणीने ते देहथी नोखो अने शुद्ध चैतन्य अखंड अविनाशी एवो जे आत्मा तेने पोतानुं स्वरूप मानीने पंचविषय थकी असंगपणें वर्ते छे कहेतां आत्मारूप थईने मायिक पंचविषयनो त्याग करे छे तेने महा सुख अने शांति वर्ते छे अने देह संबंधी त्रण प्रकारना ताप जे अध्यात्म, अधिभूत अने अधिदैवादिकना जे महा दुःख ते मटी जाय छे.

जेम राम लक्ष्मणने रावण साथे युद्ध करतां शरीरमां चाण लाग्यां हतां तेने करीने मूर्छा थई गई हती, पछी हनुमानजीए विशलकरणी औपधी लावीने पाई एटले शरीरमां जेटलां शल्प लाग्यां हतां ते सर्वे एनी मेले वहार नीसरी गयां अने मूर्छा मटी गई, तेम जे देहने पोतानुं

રૂપ માનીને પંચવિપયને ભોગવવાને વિપે આસક્તિ કરે છે તેને કામ, લોભાદિકરૂપી જે શત્રુ તે શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસાદિકરૂપી જે વાળ તે મારે છે. પછી તે વિપયના વાળરૂપી શલ્પે કરીને અચેત થઈને મોક્ષના માર્ગ થકી પડી જાય છે. પછી તેને વિશલકરણી ઔપધીરૂપ આત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે તેને વિપયની આસક્તિરૂપી જે વાળના શલ્પ તે સર્વે નીસરી જાય છે અને તેને પરમ સુખ શાન્તિ થાય છે.

જેમ કોઈકનો દીકરો પરદેશમાં ગયો હોય અને તેને ઇક જ દીકરો હોય, પછી તેને કોઈક આવીને એમ કહે જે ‘તમારો દીકરો મરી ગયો,’ ત્યારે તેને મહાદુઃખ થવા લાગે અને તેને સુખનો તો લેશ રહે નહીં અને અતિશય કલ્પાંતને કરતો હોય. પછી તે વચ્ચતમાં તેના દીકરાના હાથનો કાગળ લઈને તેની પાસેથી મનુષ્ય આવીને તે કાગળ આપે અને તે એમ કહે જે ‘તમારો દીકરો હેમક્ષેમ છે અને આજથી ત્રીજે દહાડે તમારે ઘેર આવશે.’ એમ સમાચાર આપ્યા તેની ઘડીએ તેને દુઃખ માત્ર ટળી ગયું અને તેને દીકરાના મરણની મિથ્યા શ્રાંતિનું મહાદુઃખ હતું તે ટળીને પરમ શાંતિ થાય છે.

તેમ જે દેહને પોતાનું રૂપ માનીને પંચવિપયમાં આસક્ત થાય છે તે જીવ જે તે અધ્યાત્માદિક ત્રણ પ્રકારના તાપમાં મહા સંતાપને પામે છે. પછી તેને પોતાના આત્માના સાચા સગા અને આત્માને સમિપે રહેનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તે ભગવાનના નિર્વાસનિક વિપયના ત્યાગી સંત તે જીવને મળે અને તે આત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવે ત્યારે તેને દેહ સંવંધી જે આધ્યાત્માદિક ત્રિવિધિના તાપનાં જે મહાદુઃખ તે સર્વેમટી જાય છે અને તે આત્મા પરમ સુખ શાંતિને પામે છે. તે એવી રીતે જ્ઞાને કરીને જે જીવને સુખ થાય છે તે પણ ભગવાનના ધામના સુખનો જ અનુભવ છે.

અને ત્રીજું વૈરાગે કરીને ભગવાનના ધામનાં સુખનો અનુભવ થાય છે. તે કેવી રીતે વૈરાગે કરીને સુખનો અનુભવ થાય છે? તો જેને સત્પુરુષના મુખ થકી ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર સાંભળીને પિંડ, વ્રહ્માંડાદિકને નાશવંત અને સ્વપ્નવત્ જાણીને તે થકી વૈરાગને પામીને ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થાય છે ત્યારે તે આત્મા મહાસુખને પામે છે અને તેને વિષયને વિષે રાગ જે પ્રીતિ તે ટળી જાય છે અને વિષયને વિષે રાગે કરીને જે મનનું અસ્થિરપણું હતું તે વૈરાગે કરીને મન સ્થિર થાય અને તે વૈરાગવાનને વ્રહ્માનુભવ સુખનો અનુભવ થાય અને તેને જગતને વિષે મહા દુઃખ માન-અપમાન અને હાણ્ય-વૃદ્ધાદિકને વિષે સમભાવ થઈ જાય છે અને હરખ-શોકાતીત થઈને મહા મુક્ત દશાને પામે છે. એવી રીતે વૈરાગને પામે છે તેને એક ભગવાનની મૂર્તિનું જ ચિંત્વન થાય છે અને અદ્ભૂત સુખને પામે છે. માટે એ વૈરાગે કરીને જે આલોકમાં છતે દેહે સુખ થાય છે તે ભગવાનના ધામના સુખનો જ અનુભવ થાય છે. અને આલોકમાં દેહ છતાં જ વૈરાગવાનને દુઃખ માત્ર ટળી જાય છે.

અને ચોથું ભગવાનની ભક્તિ કરીને ભગવાનના ધામના સુખનો અનુભવ થાય છે. તે ભગવાનની ભક્તિ કેવી છે? તો જીવને અનંત જન્મના પાપ હોય તેને તત્કાલ વાળીને ભસ્મ કરીને જીવને શુદ્ધ વ્રહ્મરૂપ કરે એવી છે. તે ભક્તિ તે શું? તો સર્વકારણ અને સર્વાધાર અને દિવ્ય મૂર્તિમાન અને સર્વ સુખનાં સિંધુ અને ક્ષર, અક્ષરથી પર એવા જે અક્ષરાતીત ભગવાન તે ભગવાન જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે કૃપા કરીને પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જવું તેનું નામ ભક્તિ છે. અને એવી રીતની ભક્તિ કરીને તો એવું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે જે તે સુખ મન, વાણીના કહ્યામાં આવતું નથી. કેમકે જે પ્રત્યક્ષ

ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાય છે તેને તો જેટલું ભગવાનના ધામમાં સુખ છે તે સર્વે સુખ તે ભક્તને પ્રાપ્ત થાય છે.

જેમ કોઈ ચક્રવર્તી રાજા હોય તે રાજાને ઘેર દીકરો આવ્યો તે દીકરો રાજાના સર્વ સુખને પામે છે તેમ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરીને જે આત્મા જોડાઈ જાય છે તેને પણ જેટલું ભગવાનના ધામનું સુખ છે તે સર્વે સુખ તે ભક્તને પ્રાપ્ત થાય છે કેમકે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય કરીને માયિક એવાં જે સુખઃદુઃખ તેનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મરૂપ થાય છે તેને પછી ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. અને ભક્તિ કરીને ભગવાનને વિષે જોડાય છે ત્યારે ભગવાન પણ તે ભક્તના ઊરમાં નિવાસ કરીને રહે છે. માટે જેને વિષે ભગવાન નિવાસ કરીને રહે છે તેનું સુખ તો કહ્યામાં આવે એવું નથી એવું અપરિમિત સુખ છે અને અવિનાશી સુખ છે. અને જો ભગવાનના સુખની આગળ તો મોટા મોટા દેવતાનાં સુખ તેને પણ નરક જેવાં કહ્યાં છે અને તે ભગવાનના સુખને કોઈ ઉપમા દેવાય એમ નથી.

માટે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચાર સાધન સિદ્ધ કરીને જે ભક્ત ભગવાનને વિષે જોડાઈ જાય છે તે ભક્તને છતે દેહે ભગવાનના ધામના સુખનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ સાક્ષાત્કાર થાય છે અને તેને દુઃખની તો ગંધ રહેતી નથી અને તેને આટે પહોર અને વગ્રીસ ઘડી સુખના ઘુવારા છૂટ્યા કરે છે.

અને જેને ભગવાનના ધામના સુખનો અનુભવ થાય છે તેનું એ લક્ષણ છે જે તેને ભગવાનની ભક્તિ વિના વીજા માયિક પંચવિપયના સુખ માત્ર તે તેને ચારાં ક્ષેત્રે જેવાં થઈ જાય છે અને તેને ભગવાનનો મૂર્તિ વિના વીજા કોઈ સુખ પામવાની ઇચ્છા રહેતી નથી. માટે એવી

जे भक्त छे तेने भगवानना धामनां सुखनो प्रत्यक्ष अनुभव थाय छे. अने ते अनुभव क्यारे थाय छे? तो जेने प्रत्यक्ष भगवान अने भगवानना निर्वासनिक संत मळे छे अने ते प्रत्यक्ष भगवान अने संतनो दृढ आश्रय करे छे तेने ज ए सुखनो प्रत्यक्ष अनुभव थाय छे.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९७ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत १९८ विषय :-भगवानना जन्म दिवसे उपवास करवानुं कारण

श्रीहरिकृष्णाय नमोनम :-संवत् १९२२ना श्रावण वदि ८ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गामश्री सोजीत्रा मध्ये वारोट भक्त बेचरदास लक्ष्मीदासने घेर उगमणा वारना ओरडानी आगळ पुष्पनो मंडप करीने तेमां गादीतकिये युक्त पलंग विछावीने ते उपर विराजमान थया हता. नीला किनखावनो सुरवाल धारण कर्यो हतो अने जरियानी लपेटाना किनखावनी डगली धारण करी हती. रेशमी गुढो रेटो पह्यो हतो अने ते उपर कसुवल शेलुं केडे धारण कर्युं हतुं. एक जरियानी शेलुं खभे नाखुं हतुं अने मस्तक उपर कसुंवल सोनेरी पाघ धारण करी हती अने सर्वे अंगने विपे मोगराना पुष्पनां आभूषण शोभी रखां हतां. ललाटने विपे केसरनी अर्चा अने कंकुनो चांदलो कर्या हता अने मुखारविंदनी आगळ साधु तथा घणाक हरिभक्तनी सभा भराईने वेठी हती.

प्रश्न:-पछी व्यास इच्छाराम सुखलाले प्रश्न पूछ्यो जे “हे महाराज! जे दिवस भगवाननो जन्म थाय ते दिवस तो सर्वेने अतिशय आनंद थवो जोईए अने आ तो सामु ते दिवस तो उलटो उपवास करवो पडे छे, तेनुं केम हशे?”

પછી મહારાજ વોલ્યા “જે તેનું તો એમ છે જે જગતના જીવો સર્વે પંચવિષયમાં જ રચ્યાં પચ્યાં રહ્યાં છે અને પંચવિષય છે તે બ્રહ્મસુખ પામવામાં અંતરાયના કરનારાં છે માટે તે જીવોને બ્રહ્મસુખને પમાડવા સારુ ભગવાન પ્રગટ થાય છે. પછી ભગવાન પ્રગટ થયા તે જ દિવસ પંચવિષયનો ત્યાગ કરાવીને બ્રહ્મસુખ લેવરાવે છે. માટે રસના ઇન્દ્રિયનો વિષય જે રસ તેનો ત્યાગ કરાવીને તે રસના ઇન્દ્રિયે કરીને પ્રગટ ભગવાનના જન્મ, કર્મ, ચરિત્ર અને લીલા તેનું ગાન કરવું તે રૂપ રસનાથ કરીને બ્રહ્મસુખ લેવડાવે છે. અને તેવી જ રીતે ઇન્દ્રિયના વિષય જે માયામાંથી થયા જે સ્ત્રી આદિકના આકાર માત્ર તેને જોવાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેનાં દર્શન કરવાં, તે રૂપી આંખે કરીને બ્રહ્મસુખ લેવું. અને કાને કરીને જગતના વિષયાદિકના શબ્દ સાંભળવાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની કથા વાર્તા, ગુણ, ચરિત્ર અને લીલા તેનું શ્રવણ કરવા રૂપ બ્રહ્મસુખ લેવું. અને ત્વચા ઇન્દ્રિયે કરીને માયિક સ્પર્શનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના ચર્ણનો સ્પર્શ કરવો તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને નાસિકાથ કરીને માયિક ગંધ વિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાનની પ્રસાદી, પુષ્પના હાર, ચંદનાદિકની સુગંધ લેવી તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને મને કરીને વિષય ભોગવવાના સંકલ્પનો ત્યાગ કરીને ભગવાનની નવધા ભક્તિ કરવાના સંકલ્પ કરવા, તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને ચિત્તે કરીને વિષય ભોગવવાનાં ચિંત્વનનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનાં અંગો અંગનું ચિંત્વન કરવું તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને અહંકારે કરીને દેહ અને દેહ સંબંધી પદાર્થનો અહંકાર છે તેનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના દાસત્વપણાનું અભિમાન ધરવું જે ‘હું ભગવાનનો દાસ છું’ તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને બુદ્ધિય કરીને માયિક પદાર્થની નિશ્ચયનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો તે રૂપી બ્રહ્મ-

સુખ લેવું. અને હાથે કરીને વિષયની ક્રિયાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરવી તે રૂપી બ્રહ્મસુખ લેવું. એવી રીતે ભગવાનના જન્મ દિવસને વિષે દુઃખરૂપ, પાપરૂપ અને બ્રહ્મસુખને વિષે અંતરાયના કરનારા એવા જે માયિક પંચવિષય તેનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપ સંબંધી બ્રહ્મસુખ લેવું. અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ માયિક પંચવિષયને પામવાની ક્રિયામાં જ્યાં સુધી પ્રવર્તે છે ત્યાં સુધી તેને બ્રહ્મસુખ પ્રાપ્ત થતું જ નથી અને જ્યારે માયિક વિષયના સુખ પામવાની ક્રિયાનો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ ત્યાગ કરે છે ત્યારે જ તેને બ્રહ્મ જે પરમાત્મા ભગવાન તેનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

માટે ભગવાનનું પ્રગટપણું જે દિવસથી થયું હોય તે દિવસથી જ ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના માયિક વિષયનો ત્યાગ કરાવીને તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડી દેવા. અને એવી રીતે વિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાય છે તેને જ બ્રહ્મસુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે વિષયનો ત્યાગ કર્યા વિના ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેને બ્રહ્મસુખ કોઈ કાળે પમાતું નથી. માટે પંચવિષયનો ત્યાગ કરાવીને જીવને બ્રહ્મસુખ પમાડવા સારું મોટા પુરુષે ભગવાનના જન્મ દિવસ તથા એકાદશીના ઉપવાસ તથા ચાંદ્રાયણવ્રત કરવાં તથા ધારણાં-પારણાં આદિક વ્રત કર્યાં છે. તે સારુ જેને બ્રહ્મસુખને પામવું હોય તેને ભગવાનના જન્મ દિવસના ઉપવાસ તથા એકાદશી આદિક વ્રતના ઉપવાસ તે જરૂર કરવા અને તે દિવસ વિષયની ક્રિયાનો ત્યાગ કરીને ભગવાનની શ્રવણ, કીર્તનાદિક નવધા ભક્તિ કરવી એજ જીવના મોક્ષનો અચલ સિદ્ધાંત છે. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत १९८ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૧૯૯ વિષય :-ચિદાકાશમાંથી इन्द्रियो અંતઃકરણ
આદિકની ઉત્પત્તિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા સુદિ ૫ ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વારોટ ભક્ત
વેચરદાસ લક્ષ્મીદાસને ઘેર ઉગમળે ચાર ઓરહાની રવેશમાં ગાદીતકિયા
વિછાવેલા પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ
કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો
ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક
હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજ બોલ્યા જે “આકાશમાં તે કાંઈ ભેદ હશે કે
અભેદ છે ?” પછી અક્ષરામુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “આકાશ વસ્તુગતે
તો અભેદ છે પણ સ્થાનકને ભેદે કરીને ચાર પ્રકારના ભેદ કહેવાય છે.
તે ચાર ભેદ કયા ? તો એક મૂળ અનાદિ સત્ય અને અલંબ ચિદાકાશ છે
અને તે ચિદાકાશ થકી મહદાકાશ થયો છે અને મહદાકાશ થકી
મઠાકાશ થયો છે અને મઠાકાશ થકી ઘટાકાશ થયો છે. એવી રીતે
આકાશમાં ભેદ પડ્યા છે.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એ આકાશના ભેદ શેને કરીને પડ્યા
છે ? તો જે અનાદિ એક ચિદાકાશ છે તેને વિષે ચિદાકાશરૂપ એવી જે
આત્મા તે અનંત રહ્યા છે અને તે આત્માઓને વિષે કારણપળે વાસના-
રૂપ સૂક્ષ્મરૂપે આકાશ રહ્યો છે, તે આકાશનું નામ મહદાકાશ કહેવાય
છે. અને તે વાસનારૂપ મહદાકાશ થકી ચાર અંતઃકરણ અને પાંચ વિષય
થયા છે. તે અંતઃકરણનાં નામ-મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર. અને
પાંચ વિષયનાં નામ-શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ એ પાંચ વિષય.

તેમાં શબ્દ થકી આકાશ ઉત્પન્ન થયો છે. તે આકાશનું નામ મઠા-કાશ કહેવાય છે અને તે આકાશ ત્રિગુણાત્મક છે. તે ગુણનાં નામ—રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્ત્વગુણ. તેમાં તમોગુણરૂપ તો પોતે મઠાકાશ છે અને તેમાં એક એક ગુણમાં ત્રણ ત્રણ રહ્યા છે.

તે તમોગુણમાં જે સત્ત્વગુણનો ભાગ છે તે થકી શ્રોત્ર इन्द्रिय થઈ છે અને જે તેમાં રજોગુણનો ભાગ છે તે થકી વાક્ इन्द्रिय થઈ છે. અને જે સ્પર્શ વિષય છે તે થકી વાયુ થયો છે તે વાયુ પોતે તમોગુણરૂપ છે અને તેમાં જે સત્ત્વગુણનો ભાગ છે તે થકી ત્વચા इन्द्रिय થઈ છે અને તેમાં જે રજોગુણનો ભાગ છે તે થકી હસ્ત इन्द्रिय થઈ છે. અને જે રૂપ વિષય છે તે થકી તેજ થયું છે અને તેમાં જે સત્ત્વગુણનો ભાગ છે તે થકી ચક્ષુ इन्द्रिय થઈ છે અને તેમાં રજોગુણ છે તે થકી પાદ इन्द्रिय થઈ છે. અને રસ વિષય છે તે થકી જઠ થયું છે અને તેમાં સત્ત્વગુણનો ભાગ છે તે થકી રસના इन्द्रिय થઈ છે અને તેના રજ અંશ થકી શિશ્ન इन्द्रिय થઈ છે. અને જે ગંધ વિષય છે તે થકી પૃથ્વી થઈ છે અને તેમાં સત્ત્વનો ભાગ છે તે થકી નાસિકા इन्द्रिय થઈ છે અને પૃથ્વીના રજ અંશ થકી ગુદા इन्द्रिय થઈ છે.

एवी રીતે પંચવિષય થકી પાંચભૂત થયા છે અને પાંચભૂત થકી દશ इन्द्रियो થઈ છે. તે इन्द्रियो, ભૂત અને વિષય તે સર્વ મઠીને વીસ તત્ત્વ થયાં અને ચાર અંતઃકરણ છે એટલે ચોવીસ તત્ત્વ થયાં છે. અને તે ચોવીસ તત્ત્વ મઠીને તે થકી બ્રહ્માંડ થયું છે અને તે બ્રહ્માંડ થકી પિંડ થયા છે. एवी રીતે પિંડ અને બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ થઈ છે.

તે પિંડ, બ્રહ્માંડરૂપ જે માયા તેણે ચિદાકાશરૂપ જે આત્મા તેને આચ્છાદન કરી રાખ્યો છે. તે આચ્છાદને કરીને પોતાનું સ્વરૂપ જે આત્મા

અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેને મૂલીને તે આત્મા જે તે જેવા જેવા દેહનું ધારણ કરે છે તેને તેટલું વલ્લ હોય છે, કહેતાં જેટલો આકાશનો અવકાશ જે દેહને વિષે હોય છે તેટલી તેને વિષે ગુરુત્વાકર્ષણ શક્તિ આવે છે. તે આત્મા કીડીના દેહનું ધારણ કરે છે ત્યારે તેને આકાશ થોડો હોય છે તો તે આત્માને કીડીનો દેહ ઉપાડી શકે એટલી શક્તિ હોય છે અને તે કીડીનો આત્મા છે તે કીડીના દેહનો ત્યાગ કરીને તે નો તે આત્મા હાથીના દેહનું ધારણ કરે તો તેને વિષે આકાશ ઘણો હોય છે અને તે આત્મા હાથીનો દેહ ઉપાડીને ચાલે તથા તેથી વીજો પણ વીસ પચીસ મળ ભાર ઉપાડીને ચાલે એટલી તેને વિષે આકર્ષણ શક્તિરૂપ આકાશ હોય છે. અને આત્મા તો તે નો તે હોય પણ કીડીના દેહમાં હોય ત્યારે એક પાસે ભાર પણ ઉપાડી શકે નહીં અને તે નો તે આત્મા જો વિરાટ દેહનું ધારણ કરે તો તેને વિષે ચૌદ લોકનું વ્રહ્માંડ ઉપાડીને ચાલે એટલો આકર્ષણ શક્તિરૂપ આકાશ આવે છે. અને તે આત્મા જો મૂળ પ્રકૃતિપુરુષના દેહનું ધારણ કરે તો તે એક આત્મા કોટિ વ્રહ્માંડને તોલી રાખે એટલો તેને વિષે ગુરુત્વાકર્ષણ શક્તિરૂપ આકાશ આવે છે.

અને તે નો તે આત્મા જો મનુષ્યદેહનું ધારણ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય કરીને તે થકી આત્યંતિક જ્ઞાનને પામે તો તે આત્મા અક્ષરવ્રહ્મરૂપ થાય છે. તે અક્ષરવ્રહ્મ કેવું છે ? તો કોટી વ્રહ્માંડનો આધાર એવો જે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ છે તે એવા અનંત કોટી પ્રકૃતિપુરુષ તે અક્ષરના કો'ક દેશને વિષે લીન થઈ જાય છે કહેતાં અનંતકોટી મૂળપુરુષ તે અક્ષરવ્રહ્માની દૃષ્ટિમાં આવતા નથી.

જેમ દિવસને વિષે અનંત કોટિ તારા મંડળ દૃષ્ટિમાં આવતા નથી

તથા જેમ કોઈક દસ-વીસ ગાઉ ઊંચો પર્વત હોય તેના ઉપર ચઢ્યું હોય તો તેની દૃષ્ટિમાં પૃથ્વી ઉપરના મનુષ્ય, પશુ, વૃક્ષાદિક કાંઈ આવે નહીં. તેમ આત્યંતિક જ્ઞાનને પામીને અક્ષરબ્રહ્મરૂપ થયો જે મુક્ત તેને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાનો આકાર માત્ર તે દૃષ્ટિમાં આવતો નથી અને તેને તો ચિદાકાશરૂપ એવું જે પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ. અક્ષરબ્રહ્મ એ એક દૃષ્ટિમાં આવે છે. તે એવી દૃષ્ટિ ક્યારે થાય છે? તો જ્યારે इन्द्रियो अंतः-
करणरूप मायानो भाव ज्ञाने करीने टळी जाय છે ત્યારે તે નિરાવરણરૂપ બ્રહ્મદૃષ્ટિને પામે છે. અને જેને इन्द्रियो अंतःकरणનો ભાવ ટલ્યો ન હોય તેને તો પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાનો વિવેક રહે છે. કેમકે શ્રોત્ર इन्द्रिय છે તેને શબ્દને વિષે શુભ-અશુભનો વિવેક રહ્યો છે અને જો કાન इन्द्रिय ન હોય તો તેને શબ્દને વિષે શુભ-અશુભનો વિવેક હોય નહીં, કેમકે શબ્દને પેસવાનું દ્વાર નાશ પામે છે ત્યારે તે શબ્દનું સુખદુઃખ પણ ક્યાંથી પેસે? ન જ પેસે. અને જ્યારે શબ્દનું સુખદુઃખ નાશ પામ્યું ત્યારે તેને રાગ અને દ્વેષરૂપી જે જન્મ-મૃત્યુનું વીજ તે પણ ટલ્લી જાય છે, કેમકે જે પદાર્થમાં રાગ હોય તો તે પદાર્થમાં રાગે કરીને જન્મ ધરવો પડે છે અને જે પદાર્થ ઉપર દ્વેષ હોય તો તે પદાર્થને વિષે દ્વેષે કરીને પણ સ્મૃતિ રહે છે તો તેને વિષે પણ જન્મ ધરવો પડે છે. માટે જેને જ્ઞાને કરીને इन्द्रियोना भावरूपी विवेक टळी गयो હોય તેને જન્મ-મૃત્યું ટલ્લી જાય છે. અને જ્યાં સુધી દેહને પોતાનું રૂપ માનીને इन्द्रियोना रागद्वेषादिकने વિષે વર્તે છે અને તેને કરીને સુખદુઃખને પામે છે ત્યાં સુધી તેને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક રૂપી જગત ભાસે છે.

જેમ કુવાને જલ્લે કરીને વાડી પીણ છે ત્યાં સુધી તે વાડીમાં ક્યારા પાઠા રૂપી ભાસે છે અને જ્યારે વરસાદને જલ્લે કરીને વાડી પીણ છે અને સર્વે વાડીપાઠામાં સમથલ જલ્લ ભરાઈ જાય છે ત્યારે તે વાડીમાં

પછી ક્યારાપાળાનો વિવેક રહેતો નથી. તેમ આત્મારૂપી જે જલ છે તે અંતઃકરણ રૂપ કુવા દ્વારે થઈને ઇન્દ્રિયો રૂપ નીકોમાં પ્રવર્તે છે ત્યારે તેને ક્યારાપાળા રૂપ પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાના આકાર તે દૃષ્ટિમાં આવે છે અને જ્યારે વરસાદ રૂપી પ્રત્યક્ષ ભગવાનના જ્ઞાન રૂપી જલ વરસે છે ત્યારે તો તેની ઇન્દ્રિયો રૂપી નીકો તથા પંચવિષયને વિષે સત્યતા અને તેની સત્યતાઈ કરીને જગતને વિષે રાગ અને દ્વેષાદિક રૂપ જે ક્યારા-પાળા તે સર્વે ટળી જાય છે અને તેને તેને ચિદાકાશરૂપ જે પોતાનું બ્રહ્મ-સ્વરૂપ અને બ્રહ્મને વિષે રહ્યા અને બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે પરબ્રહ્મ તે દૃષ્ટિમાં રહે છે, પણ આત્માને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા ત્રિના વીજું કાંઈ તેની દૃષ્ટિમાં માયાકૃત પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક કોઈ આકાર રહેતો નથી. અને તે આત્માની પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના ધ્યાને કરીને દિવ્યમૂર્તિ બંધાય છે. તે મૂર્તિને ભાગવતી તનું કહેવાય છે. અને તે આત્મા સ્થૂલ દેહનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના ધામને પામે છે, તે પાછો ફેર જન્મને ધરતો નથી. અને જેને એવું જ્ઞાન થયું ન હોય તે આત્મા જન્મ-મરણને પામે છે.

માટે જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના અવતાર રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન અને તેના સંત તેનો આશ્રય કરે છે તેને એવું જ્ઞાન થાય છે અને તે આત્માનો મોક્ષ થાય છે. માટે તે સમો આજ તમારે આવ્યો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.” એમ કહીને મહારાજે વાર્તાની સમાપ્તિ કરી પછી સંત કીર્તન ગાવા લાગ્યા.”

इति श्रीमुखसिद्धांत १९९ समाप्त।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૦ વિષય:-વહારદષ્ટિ અને અંતરદષ્ટિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા સુદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે વારોટ ભક્ત વહેચરદાસ લક્ષ્મીદાસને ઘેર ઉગમણાં વાર ઓરડાની રવેશમાં ગાદી-તકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પના હાર કંઠમાં શોભી રહ્યા હતા. પાઘમાં પુષ્પના તોરા લટકતા ધારણ કર્યા હતા અને પુષ્પના ગુચ્છ બે કાન ઉપર શોભી રહ્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ બોલ્યાં જે “સર્વે સુરત દર્શને સાંભળો જે એક વાર્તા કરવી છે અને આજે વાર્તા કહીશું તેમાં બે વાત આવશે; એક વહારદષ્ટિ કહેવાશે અને તે વહારદષ્ટિ કરીને જણાશે જે પદાર્થ તે કહેવાશે અને તે વહારદષ્ટિ અને વહારદષ્ટિ કરીને જણાશે જે પદાર્થ તેનું મિથ્યાપણું કહેવાશે. અને વીજી અંતરદષ્ટિ કહેવાશે અને તે અંતરદષ્ટિ કરીને જણાશે જે પદાર્થ તે પણ કહેવાશે અને તે અંતરદષ્ટિ અને અંતરદષ્ટિ કરીને જણાશે જે પદાર્થ તેનું સત્યપણું કહેવાશે અને અંતરદષ્ટિ કરીને જે નિર્વિકલ્પ સ્થિતિ થાય છે તે કહેવાશે.

અને આ વાત કહીશું તે કોને સમજાશે ? તો જે વાત કહીશું તે વાત પ્રમાણે પોતાના મનની વૃત્તિ કરતો જશે તેને આ વાત સમજાશે. તે વૃત્તિને કેવી રીતે કરવી ? તો આ અમારા હાથમાં પુષ્પના ગુચ્છ છે તેને આમ કહીએ જે આ ગુચ્છને જુવો ત્યારે તે। ગુચ્છને જોવો અને તેમાં વૃત્તિને ટેરવવી અને તે ગુચ્છ જોવો છે તેવો વૃત્તિમાં રાખીને પછી કહીએ જે ‘આ વીજા હાથમાં રૂમાલ છે તે જુવો’ ત્યારે તેને પણ

સારી પેટે જોવો અને તે રૂમાલને પળ વૃત્તિમાં રાખવો. એવી રીતે વૃત્તિને વિકાસ પમાડવી અને તે તે પદાર્થને વૃત્તિમાં રાખવા. એવી રીતે જે જે વાત કરીએ તે તે વાતને વૃત્તિમાં રાખશે તેને આ વાત કહીશું તે સમજાશે અને તેને નિર્વિકલ્પ સ્થિતિ થશે અને તેને મહા અદ્ભૂત આનંદ થશે.

હવે તે વાત કહીએ તે સાંભળો જે વહારદાષ્ટિ તે શું? તો આ દેહને પોતાનું રૂપ માનીને સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહે કરીને જેટલું જેટલું ગ્રહણ કરવામાં આવે છે તેને સત્ય માનીને તેને વિષય વાસનાએ કરીને ભોગવવાની જે ઇચ્છા છે તેનું નામ વહારદાષ્ટિ છે. અને તે દાષ્ટિ કલ્પના મય મિથ્યા દાષ્ટિ છે તેમાં સ્થૂલ દેહે કરીને તો જાડા પંચભૂત જે પૃથ્વી જલ, તેજ, વાયુ અને આકાશ તે દાષ્ટિમાં આવે છે અને તે સૂક્ષ્મ દેહે કરીને વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃતરૂપ જે સૂક્ષ્મ પંચભૂતાત્મક જે સમષ્ટિ-સદૃષ્ટિ તે જોવામાં આવે છે અને કારણ શરીરે કરીને જગતનું આદિ ધીજરૂપ એવો મૂલ પ્રકૃતિપુરુષ અને તેનો વિસ્તાર તે સર્વ દાષ્ટિમાં આવે છે અને તે દાષ્ટિ સર્વે કલ્પના મય મિથ્યા વહારદાષ્ટિ છે અને તે વહારદાષ્ટિથી પર એવી અંતરદાષ્ટિરૂપ અક્ષરબ્રહ્મદાષ્ટિ છે અને તે અક્ષરબ્રહ્મરૂપ જે અંતરદાષ્ટિ તે ત્રણે દેહથી પર એવો જે આત્મા તે આત્માએ કરીને દેશ્વાય છે પણ ત્યાં સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણરૂપ જે માયાની વહારદાષ્ટિ તે પહેાંચી શક્તિ નથી.

જેમ કોઈક રાજા હોય અને તેને ઘેર સો વસો ઘોડા હોય તેમાં કેટલાક ઘોડા તો મોટા જવરા મતવાલા હોય અને કેટલાક તો ઘોડા સાધારણ હોય અને કેટલાક ઘોડા નાના ટંકળ હોય. પછી રાજાને ગામની ભાગોળે ઘાગ વગીચે જવું હોય ત્યારે નાના ટંકળ ઘોડા ઉપર ચઢીને જાય છે અને પાંચ ગાઉ છેટે જેવું હોય ત્યારે જે સાધારણ ઘોડો

હોય તે ઉપર ચડીને જાય છે અને જ્યારે કોઈક શત્રુ સામે લડાઈ કરીને પોતાની જીત કરવી હોય ત્યારે તો મોટા મતવાલા ઘોડા હોય તે ઉપર ચડીને જાય છે અને પોતાની જીત કરે છે પણ તે રાજાને દેવલોકનું રાજ લઈને દેવલોકનું સુખ પામવું હોય ત્યારે તો ત્યાં ત્રણે પ્રકારના ઘોડાનું જોર ચાલતું નથી અને ત્યાં તો ત્રણે પ્રકારના ઘોડાનો ત્યાગ કરીને પોતે પંડે જપ, તપ, યજ્ઞાદિક સાધન કરે ત્યારે દેવાદિકના લોકના સુખને પામે. જેમ ગજને ઢૂંડે ગ્રહ્યો હતો ત્યારે તે ગજને મુકાવવાને અર્થે ભગવાન ગરુડ ઉપર ચડીને ચાલ્યા પણ પોતે ગરુડ પૂગી શક્યો નહીં અને ગજને ઢૂંડે ઘુડાવવા માંડ્યો પછી ભગવાને ગરુડનો ત્યાગ કરીને પગપાળા દોડ્યા અને ગજને મૂકાવ્યો.

તેમ એ તો દૃષ્ટાંત અને તેનું સિદ્ધાંત એ છે જે આત્માને ત્રણ પ્રકારના ઘોડારૂપ ત્રણ દેહ છે. તે આત્મા જે તે બહારદ્રષ્ટિ કરીને ટંકળ ઘોડારૂપ ઇન્દ્રિયો ઉપર અસ્વાર થઈને આલોકનાં પદાર્થને જાણી લે છે અને સાધારણ ઘોડારૂપ અંતઃકરણ ઉપર સ્વાર થઈને મૂળ માયાનું જે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ તેને જાણી લે છે. અને જાણવારૂપ જે કારણ દેહ તે રૂપ મતવાલા ઘોડા તે ઉપર અસ્વાર થઈને મૂળ માયાનું કારણ જે મહા અંધકાર ત્યાં સુધી પ્રવેશ કરે છે, પણ તે અંધકારથી પર ઘવો જે પ્રકાશ ત્યાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણાદિક રૂપ જે ઘોડા તેનું જોર ચાલતું નથી. અને ત્યાં તો તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણાદિક રૂપ જે ઘોડા તેનો ત્યાગ કરીને પોતે પંડે આત્મા એકલો શુદ્ધ ચૈતન્યરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુનો આશ્રય કરીને તે થકી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ સિદ્ધ કરે ત્યારે પ્રકાશને પામે છે અને તેનું નામ અંતરદ્રષ્ટિ કહેવાય છે અને તે દ્રષ્ટિ સત્ય છે અને સુખદાઈ છે. અને જે બહારદ્રષ્ટિ છે તે અસત્ય અને દુઃખદાઈ છે.

હવે જે જીવ છે તે વહારદૃષ્ટિને પણ જાણતો નથી એવો જીવ અનાદિનો અજ્ઞાની છે. તેને સદ્ગુરુરૂપ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા તે અંતરદૃષ્ટિ અને વહારદૃષ્ટિનું જ્ઞાન કરાવે છે. તેમાં પ્રથમ વહારદૃષ્ટિને જાણીને આત્માને વિકાસ પમાડે છે કેમકે અજ્ઞાને કરીને આત્મા જે તે અતિશય સંકોચને પામી ગયો છે માટે તે વહારદૃષ્ટિના જ્ઞાને કરીને વિકાસને પામે છે. પછી તે વહારદૃષ્ટિ રૂપ જે મિથ્યાદૃષ્ટિ તેનો ત્યાગ કરાવીને તેને વિષે અક્ષરબ્રહ્મરૂપ જે અંતરદૃષ્ટિ તેનો આરોપણ કરાવે છે પછી તે અંતરદૃષ્ટિ કરીને આત્માની દિવ્યમૂર્તિ વંધાઈને પરમાત્માના ધામને પામે છે.

જેમ ધાતુની મૂર્તિ કરવી હોય ત્યારે પ્રથમ મીણનું પૂતલું કરે છે અને તે ઉપર કચરો દાવે છે. પછી તે મીણને અગ્નિ તપાવીને કાઢી નાખે છે અને તે પોલા કચરાના વીવામાં ધાતુનો રસ રેડે છે ત્યારે તેની મૂર્તિ થાય છે. તેમ આત્માને બ્રહ્મરૂપ કરવાને અર્થે મહાત્મા પુરુષ જે તે મીણરૂપ વહારદૃષ્ટિ કરીને આત્માને વિકાસ પમાડે છે, પછી તે મીણરૂપ જે વહારદૃષ્ટિ તેનો ત્યાગ કરાવીને તે આત્માને વિષે જે જાણપણું છે તે જાણપણાને વિષે અંતરદૃષ્ટિરૂપ જે બ્રહ્મરસ તેનો આરોપ કરાવે છે, કહેતાં તેને આત્મા-પરમાત્માનું જ્ઞાન કરાવે છે. ત્યારે તે આત્માની બ્રહ્મમય મૂર્તિ વંધાય છે.

હવે વહારદૃષ્ટિને વિકાસ પમાડે છે તેમાં પ્રથમ પૃથ્વીનું જ્ઞાન કરાવે છે. જે પ્રથમ વન, પર્વત અને સમુદ્રે સહિત એવી જે પચાસ કરોડ યોજન પૃથ્વી તેને શાસ્ત્રના કહ્યા પ્રમાણે જાણપણામાં જોવી. પછી તેમાં વૃત્તિને ઠેરવવી. પછી તે પૃથ્વીને વૃત્તિમાં રાખીને તે પૃથ્વી કરતાં દશ ઘણું વધારે જલ છે, તે જલ પૃથ્વીની ચારે વાજુણ વિંટાયેલું છે તે જલને જાણપણામાં જોવું. અને જલ અને પૃથ્વી એ બેને દૃષ્ટિને ઠેરવીને પછી

તે જલ્લ થકી દશ ગણો અગ્નિ મોટો છે તે અગ્નિ જલ્લને ફરતો ચારે વાજુએ વિંટાયેલો છે. તે અગ્નિને જાણપણાં રૂપ દ્રષ્ટિએ કરીને જોવો અને તે પૃથ્વી, જલ્લ અને અગ્નિ એ ત્રણને વૃત્તિમાં રાખવા અને પછી તે અગ્નિ થકી વધારે દશ ગણો વાયુ છે. તે વાયુ જે તે અગ્નિને ફરતો ચારે વાજુએ વિંટાયેલો છે. તે વાયુને જાણપણાં રૂપ દ્રષ્ટિમાં જોવો. અને પૃથ્વી, જલ્લ, અગ્નિ અને વાયુ એ ચારે ભૂતને વિષે વૃત્તિને ઠેરાવીને પછી તે વાયુ થકી દશ ગણો વધારે આકાશ છે. તે આકાશ વાયુને ફરતો ચારે વાજુએ વિંટાયેલો છે, તેને જાણપણાંરૂપ દ્રષ્ટિમાં જોવો અને તે પાંચે ભૂતને વિષે વૃત્તિને ઠેરાવીને પછી તે આકાશ થકી વધારે દશગણો અહંકાર છે તેને જાણપણાંમાં જોવો અને તે અહંકાર થકી દશગણું મહત્ત્વ વધારે છે, તે મહત્ત્વને જાણપણાંમાં જોવું. અને તેમાં વૃત્તિને ઠેરાવીને તે સર્વે પૃથ્વી આદિકને વૃત્તિમાં રાખીને પછી તે મહત્ત્વ થકી સહસ્રગણો વધારે પ્રધાનપુરુષ છે, તે પ્રધાનપુરુષને જાણપણાંરૂપ દ્રષ્ટિએ કરીને જોવો. અને તે પ્રધાનપુરુષ થકી અનંત ગુણો વધારે મૂલ-પ્રકૃતિપુરુષ છે, તે પ્રકૃતિપુરુષને પણ જાણપણાંરૂપ દ્રષ્ટિએ કરીને જોવો. અને તે પ્રકૃતિ-પુરુષ થકી પર અનંતકોટિગણું વધારે અંધારું છે. તે અંધારું પ્રકૃતિ-પુરુષને ફરતું ચારે વાજુએ વિંટાયેલું છે તે અંધારાને પણ જાણપણાંરૂપ દ્રષ્ટિએ કરીને જોવું અને તે સર્વેને વૃત્તિમાં રાખવું અને તેમાં વૃત્તિને ઠેરાવી. એવી રીતે પૃથ્વી આદિક અષ્ટાવરણરૂપ અનંતકોટિ વિશ્વ અને તેથી પર અંધકાર તેને જાણપણાંમાં જોવું અને તે સર્વેને વૃત્તિમાં રાખવું, તેનું નામ બહારદ્રષ્ટિ કહેવાય છે.

અને એ સર્વે બહારદ્રષ્ટિરૂપ અનંતકોટિ વિશ્વ અને તેથી પર અંધકાર છે અને અંધકારથી પર એકલો પ્રકાશ છે અને તે પ્રકાશને ચિદાકાશ કહે છે તથા તેને બ્રહ્મ કહે છે તથા અક્ષરધામ કહે છે અને તે પ્રકાશને

મધ્યે પ્રકાશના આધાર એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન તે રહ્યા છે અને તે પરમાત્મા દિવ્ય મૂર્તિમાન છે અને તે ચિદાકાશરૂપ જે બ્રહ્મ અને બ્રહ્મના આધાર અને બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે પરબ્રહ્મ તેને આત્મા કરીને જોવા અને તેમાં ચિદાકાશરૂપ જે બ્રહ્મ તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણું અને તેને વિષે દિવ્ય મૂર્તિમાન પરમાત્મા અખંડ રહ્યા છે. એવી રીતે પોતાના આત્માને વિષે પરમાત્માને જાણીને તે પરમાત્માના સ્વરૂપને વિષે પોતાને દૃઢ સ્થિતિ પામવું અને તે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મને જે જોવા, તેનું નામ અંતરદ્રષ્ટિ કહેવાય છે.

અને તે જે અંતરદ્રષ્ટિ છે તે સત્ય છે અને તે દ્રષ્ટિ કરીને જણાયા જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તે પણ સત્ય છે અને અખંડ છે અને અવિનાશી છે અને બહારદ્રષ્ટિ કરીને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક જે જે દેખાયું તે સર્વે અસત્ય છે, નાશવંત છે અને મિથ્યા ભ્રાંતિવત્ છે.

જેમ એક સ્વપ્નમાં શહેર, વજાર, આદિક અનંત પદાર્થ દેખાય તે સર્વે મિથ્યા છે અને એક જાગૃતમાં શહેર, વજારાદિક જે જે પદાર્થ દેખાય તે સર્વે સત્ય છે. તેમ બહારદ્રષ્ટિ કરીને જે જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક દેખાય છે તે સર્વે સ્વપ્નવત્ મિથ્યા છે અને અંતરદ્રષ્ટિ કરીને જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ દેખાય છે, તે જાગૃતની પેઠે સત્ય છે.

જેમ કોઈક પુરુષને નિદ્રામાં સ્વપ્ન આવ્યું હોય તે સ્વપ્નસૃષ્ટિનાં અનંત પદાર્થને એકલો દેખતો હોય અને તે પદાર્થને લીધા-દીધાને વ્યવહારે કરીને સ્વપ્નમાં વરાડતો હોય. પછી તેને વરાડતો સાંભળીને કોઈક જાગતો પુરુષ હોય તે સુતેલા પુરુષને વાવડે જાલીને સ્વપ્નમાંથી જગાડે ત્યારે તેને સ્વપ્નનાં પદાર્થ સર્વે મિથ્યા થઈ જાય છે અને તેને પછી જાગૃતનાં પદાર્થ દેખાય છે અને તે પુરુષ જ્યારે સ્વપ્નમાં હતો ત્યારે તેને

પોતાનાં ઘરનાં પદાર્થની પળ સ્વપ્ન રહેતી નથી તથા પોતાનું ગામ તથા પોતાની નાત, જાત, કુળ, કુટુંબં આદિક કોઈ લેશમાત્ર પળ સ્વપ્નમાં સાંભળતું નથી અને તે સ્વપ્ન વખતે તો તેને સ્વપ્નનાં પદાર્થ તે સત્ય માસે છે.

તેમ જીવ જે તે મોહરૂપી નિદ્રાને વિષે અજ્ઞાનરૂપી સ્વપ્નને કરીને બહારદ્રષ્ટિ વડે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક જગતના મિથ્યા પદાર્થને દેખે છે, પળ તેને સત્ય એવું જે પોતાનું આત્મારૂપ અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા તે લેશ માત્ર તેને સાંભળતા નથી. અને અજ્ઞાનરૂપી સ્વપ્નને વિષે સ્વપ્નસ્ટાષ્ટિરૂપ જગતના પદાર્થના વ્યવહારને વિષે વરાહવાની પેટે આસક્ત થાય છે. પછી એવા વેમાની જીવોને જોઈને સદાય જાગતા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે કૃપા કરીને અજ્ઞાનરૂપી સ્વપ્નમાંથી જીવને જ્ઞાન આપીને જગાડે છે ત્યારે તેને મોહરૂપી નિદ્રા ટૂટી જાય છે. પછી તે પુરુષ જે તે આત્મા અને પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર દેખે છે અને બહારદ્રષ્ટિ કરીને સ્વપ્નવત્ દેખાતું હતું જે જગત્ તે સર્વે મિથ્યા થઈ જાય છે.

તે એવું જ્ઞાન ક્યારે થાય છે? તો જેને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકરૂપે પરમાત્મા મળે છે અને કાં તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા થકી જ્ઞાન પામીને સિદ્ધ થયા એવા જે નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત મળે અને તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંતનો આશ્રય જીવ કરે છે ત્યારે તેને એવું જ્ઞાન થાય છે. પછી એવા જ્ઞાનને પામીને જે મુક્ત થયો તે મુક્ત પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપને વિષે નવધા ભક્તિ વડે કરીને જોડાઈ જાય છે અને તેને આત્મા અને પરમાત્માને વિષે દૃઢ સ્થિતિ થાય છે. અને પ્રથમ બહારદ્રષ્ટિ કરીને પૃથ્વી જોઈ, પછી જલ જોયું, પછી અગ્નિ જોયો, પછી વાયુ જોયો, પછી આકાશ જોયો, પછી અંહકાર જોયો, પછી મહત્ત્વ જોયું, પછી પ્રધાન-

પુરુષ જોયો, પછી અનંતકોટિ બ્રહ્માંડેયુક્ત જે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ તેને જોયો, પછી તેથી પર જે અંધકાર તેને જોયો, અને તે અંધકારથી પર એવો જે પ્રકાશ તેને જોયો, અને તે પ્રકાશને મધ્યે પ્રકાશમાન અને પ્રકાશના આધાર એવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ દિવ્યમૂર્તિ તેને જોયા.

પછી તે પરમાત્માને જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યો ત્યારે તો તેને અંતરઃદૃષ્ટિ થઈ ગઈ પછી જે અગમ અને અતિશય પર અને અતિશય પરોક્ષ હતું તે પ્રત્યક્ષ પ્રકાશને વિષે પરમાત્માનું દર્શન થયું. પછી તે પરમાત્માનું દર્શન થતાં વેંત ત્યાંથી એવો દાઢ લાગ્યો તે વહારદૃષ્ટિ અને વહારદૃષ્ટિ કરીને દેખાતું હતું જે પૃથ્વી, જલાદિક સહિત અનંતકોટિ બ્રહ્માંડ અને તેથી અનંતકોટિ ગણો અંધકાર તે સર્વે હડફ લઈને જીવની ઘૃત્તિમાંથી નીકળી જાય છે, કહેતાં તે એમ જાણે છે જે “કોઈ દિવસ પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક અષ્ટાવરણરૂપ માયા હતી જ નહીં.” અને તેને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક અતિશય પરોક્ષ થઈ જાય છે અને જે સર્વેથી પર પ્રકાશ હતો તે તો પોતાનું સ્વરૂપ દેખાયું, અને તે પ્રકાશને મધ્યે જે મૂર્તિ હતી તે જ મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ પોતાને જ્ઞાનદાતા રૂપે દેખાય છે એવી રીતે જે પરોક્ષ હતું તે પ્રત્યક્ષ થયું અને પ્રત્યક્ષ હતું તે પરોક્ષ થઈ ગયું.

જેમ ઋતુને ભેદે કરીને શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું આવે છે. તે શિયાળામાં શિતનું પ્રત્યક્ષપણું હોય છે અને ચોમાસાનું અને ઉનાળાનું પરોક્ષપણું હોય છે. અને જ્યારે ઉનાળો આવે છે ત્યારે તાપનું પ્રત્યક્ષપણું હોય છે અને શિયાળાનું અને ચોમાસાનું પરોક્ષપણું હોય છે. અને જ્યારે ચોમાસું આવે છે ત્યારે વરસાદનું પ્રત્યક્ષપણું હોય છે અને શિયાળાનું અને ઉનાળાનું પરોક્ષપણું થાય છે. તેમ એક વહારદૃષ્ટિ છે અને એક અંતરદૃષ્ટિ છે. તે વહારદૃષ્ટિમાં જીવ વર્તતો હોય ત્યારે તેને પિંડ,

બ્રહ્માંડાદિક જગત તે પ્રત્યક્ષ ભાસમાન થાય છે અને તેને આત્મા અને પરમાત્મા તે પરોક્ષ થાય છે, કહેતાં તે તેની દૃષ્ટિમાં આવતા નથી અને જ્યારે અંતરદ્રષ્ટિ થાય છે ત્યારે આત્મા અને પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે અને તેને જગતરૂપ માયા તેનું પરોક્ષપણું થઈ જાય છે.

વઢી જેમ દિવસને વિષે રાત્રીનું પરોક્ષપણું થઈ જાય છે. અને જેમ જાગૃતને વિષે સ્વપ્નનું પરોક્ષપણું થઈ જાય છે અને વઢી જેમ કોઈનાં માવાપ મરી ગયાં હોય અને તેને જેમ તેના માવાપનું પરોક્ષપણું થઈ જાય છે તે માવાપ તેને પાછાં દેખાતાં નથી. તેમ જ્યારે અંતરદ્રષ્ટિ થાય છે ત્યારે તેને બહારદ્રષ્ટિ કરીને દેખાતું હતું જે જગત તેનું પરોક્ષપણું થઈ જાય છે કહેતાં તેને કોઈ દિવસ જગત પાછું દૃષ્ટિમાં આવતું નથી. અને જેમ દિવસને વિષે સૂર્યનું પ્રત્યક્ષપણું હોય છે તેમ અંતરદ્રષ્ટિને વિષે આત્મા અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા તે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે અને તેને વિષે તેને દૃઢ સ્થિતિ થાય છે અને એ સ્થિતિ પાછી કોઈ દિવસ ટૂટતી નથી અને એવી સ્થિતિ જેને થાય છે તેજ અક્ષરધામને પામે છે માટે જેને અંતરદ્રષ્ટિ કરીને નિર્વિકલ્પ સ્થિતિને પામવું હોય તો તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંતનો આશ્રય કરવો અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો આશ્રય કર્યો છે તે તો અંતરદ્રષ્ટિને પામી રહ્યો છે. કેમકે ક્ષર, અક્ષરથી પર એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેનું દર્શન તેને સાક્ષાત્કાર થાય છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તેના સંતનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે અને નવધા ભક્તિ સંબંધી જે જે ક્રિયા કરે છે તે સર્વે અંતરદ્રષ્ટિ છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતના આશ્રય વિનાનાં જે જે સાધન કરે છે તથા જે જે ક્રિયા કરે છે તે સર્વે બહારદ્રષ્ટિ છે.

માટે જેને પોતાના આત્માનો મોક્ષ કરવાની ઇચ્છા હોય તેને આ સમે

પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું અને તે પ્રમાણે વર્તેશો તો તમારાં સાક્ષાત્ કલ્યાણ થશે એમાં જરાય સંશય નથી.” એમ કહીને મહારાજે વાર્તાની સમાપ્તિ કરી પછી ઘોડીએ અસ્વાર થઈને ગાજતે વાજતે મહારાજ પોતાને મંદિર-ઉતારે ગાંધીની ધર્મશાળામાં પધાર્યા.

इति श्रीमुखसिद्धांत २०० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૧ વિષય:—નિશ્ચયાત્મક અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા સુદિ ૧૩ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ સોજીત્રા મધ્યે વારોટ ભક્ત વહેચરદાસ લક્ષ્મીદાસને ઘેર આથમણા વારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદી-તકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. પાદમાં તોરા લટકતા હતા અને બે કાન ઉપર ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. કંકુનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ વોલ્યા જે “સર્વેને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે બે પ્રકારની બુદ્ધિ છે, તેમાં એક નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે. તેમાં અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ ક્યાંથી ઉપજી છે? અને તેની સ્થિતિ ક્યાં છે? અને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ ક્યાંથી ઉપજી છે? અને તેનું સ્થાનક ક્યાં છે? તે કહો.”

પછી તેનો ઉત્તર કરવા માંડ્યો પણ કોઈથી થયો નહીં પછી મહારાજ વોલ્યા જે “સાંભલો તેનો ઉત્તર અમે કરીએ છીએ જે અનિશ્ચયાત્મક

બુદ્ધિ છે તે તો મૂઝામાયા થકી ઉપજી છે અને તેનું સ્થાનક સુષુપ્તિ છે અને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે તે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય અને તેના જ્ઞાન થકી ઉપજે છે અને તે નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિનું સ્થાનક બ્રહ્મા અને પરબ્રહ્મા છે અને તે બુદ્ધિ એક પ્રકારની છે. અને જે અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે તે અનંત શાखा વાળી છે અને તે એક એક શાખાને વિષે અનંત ભેદ રહ્યા છે અને તે અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિને વિષે અનંત દુઃખ, દોષ અને ક્લેશ રહ્યા છે અને અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિવાળા જે જીવ તે જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીમાં મહાદુઃખને પામે છે.

માટે તે જીવોના દુઃખને ટાળવાને અર્થે જગત કર્તા એવા જે પરમાત્મા તે રામકૃષ્ણાદિક રૂપે પ્રગટ થાય છે. પછી તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંતનો જે જીવ આશ્રય કરે છે તે નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિને પામે છે અને તે આત્માની બ્રહ્મા અને પરબ્રહ્માને વિષે સ્થિતિ થાય છે અને તેનો આત્મ્યંતિક મોક્ષ થાય છે. અને જ્યાં સુધી અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ હોય ત્યાં સુધી જીવનો મોક્ષ થાય નહીં. અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંત મળ્યા વિના અનિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ કોઈ જીવની ટાળતી નથી. અને નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થતી નથી. માટે નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ થવાનો આજ તમારે સમો આવ્યો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २०१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૨ વિષય:—‘અમે અધમોદ્ધારણ અને પતિતપાવન છીએ.’

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વદિ ૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોર્જીત્રા મધ્યે વારોટ ભક્ત વહેચરદાસને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયા નલા-વીને પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સોનેરી કસુંબલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા

હતાં અને પુષ્પના હાર કંઠમાં શોભી રહ્યા હતા. કંકુનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી. અને મુસ્તક ઉપર પાઘમાં કેવડાનો ઢોઢો ધારણ કર્યો હતો.

પછી સંધ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ સર્વે પોતાના ભક્તજન પ્રત્યે કૃપાદ્રષ્ટિ કરીને વોલ્યા જે “શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે જે જેવો ‘સંગ કરે તેવો રંગ ચડે છે’ અને તે શાસ્ત્રના શબ્દ જગતમાં પ્રવર્ત્યા છે જે ‘સંગ તેવો રંગ ચડે’ પણ તેમાં અમને એમ જણાય છે જે સંગ કરે તો પણ રંગ ચડે નહીં એવા પણ જીવ છે. જેમ જે લોઢા ઉપર કાટ ચડી ગયો હોય તો તે લોઢાને પારસમણીનો સ્પર્શ થાય તો પણ તેનું સોનું થાય નહીં, તેમ જેનું કામ, લોભાદિકને વિષે અતિશય આસક્તિ કરીને અંતઃકરણ મલીન થઈ ગયું હોય તેને સત્સંગનો રંગ ચડતો નથી અને સત્સંગમાં આવતો હોય અને સત્પુરુષના ભેગો રહેતો હોય તો પણ જો તેને કામાદિક દોષના સંકલ્પનો વેગ અંતઃકરણમાં વર્તતો હોય તો તેને સત્પુરુષના સંગનો રંગ ચડે નહીં, કેમકે તેના અંતઃકરણમાં કામાદિક દોષના સંકલ્પરૂપી કુસંગ રહ્યો છે તે સત્સંગનો રંગ લાગવા દેતો નથી.

જેમ રાજાની રાણીની ગોલી હોય તે રાણી ભેગી રાત દહાડો રહેતી હોય તો પણ તેને તે રાણીનો સંગ લાગતો નથી કેમકે રાણીને તો એક પોતાના પુરુષને વિષે જ સ્નેહ હોય અને તે પોતાના પુરુષને રાજી કરવા સારુ લાજ, મરજાદ રાખે છે અને કોઈ વીજા પુરુષ સાથે હાંસી મશ્કરી કરે નહીં. અને તે રાણી પોતાના પુરુષને વિષે પતિવ્રતાનો ધર્મ પાળે છે. અને તે રાણીના સંગમાં તેની ગોલી રહેતી હોય પણ તે તો ઘણાક પુરુષને વિંતવ્યા કરે છે અને તેને વ્યભિચારનો તો નિયમ જ નહીં અને

તે તો પર પુરુષ સાથે હાંસી મચ્કરી કર્યા કરે પણ તે ગોલીને રાણીનો સંગ લાગતો નથી. અને તેમ જ તે ગોલીના ધળી ગોલા હોય તે પણ રાજાના સંગમાં રાત દહાડો રહેતા હોય પણ તેને રાજાનો સંગ લાગતો નથી. તેમ જ ગોલા અને ગોલીઓના જેવા આકરાકામાદિક દોષે કરીને અંતઃકરણ અષ્ટ થઈ ગયા હોય જ એવા જે પાપી જીવ તેને સત્સંગનો રંગ ચઢતો નથી. કેમકે તે સત્સંગમાં આવતો હોય તો પણ તેનું મન તો કામાદિક દોષે કરીને વિકાર પામીને વિકલ્પ સરખું ભ્રમતું હોય. માટે તેના અંતઃકરણમાં જ્ઞાનવાર્તા તો ઉત્તરે જ નહીં. અને જ્ઞાન અંતઃકરણમાં ઉતર્યા વિના રંગ ચઢતો નથી.

જેમ એક ફુટલું કુલડું હોય અને એક સાજું કુલડું હોય, તે બે કુલડામાં તેલ રેડે તો સાજા કુલડામાં તેલ રહે છે અને ફુટેલા કુલડામાં તેલ રહેતું નથી. તેમ કામાદિકદોષે કરીને ફુટેલા કુલડાની પેઠે જેના ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયો નિયમમાં ન હોય તેના અંતરમાં સત્પુરુષનું આપેલું જ્ઞાન રહેતું નથી અને જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય છે અને જેને કામાદિક દોષ ટાળવાની ઇચ્છા હોય તેને સત્સંગના જ્ઞાનનો રંગ ચઢે. અને જેને કામાદિક દોષ ટાળવાની તો ઇચ્છા ન હોય અને સામુ એમ હોય જે ‘ચાલોને મહારાજ પાસે જઈએ અને ત્યાં સ્ત્રી-પુરુષ ઘણાક ભેગા થાય છે માટે તેનાં મોઢાં જોઈશું અને લાગ આવશે તો હાંસી મચ્કરી પણ કરીશું,’ એવા સંકલ્પવાળા જે પાપી પુરુષ તથા એવી સંકલ્પવાળી જે પાપીણી સ્ત્રીઓ તેને કોઈ દહાડે સત્સંગનો રંગ ચઢતો નથી અને તે તો મરીને ધોર નરકમાં જાય છે. અને જે એવી રીતે પાપ દૃષ્ટિ કરીને સ્ત્રી-પુરુષ એકવીજાનાં મોઢાં જુવે છે તેને તો જમનાદૂત લોઢાના સોયા ઝના કરીને તેની આંખોમાં પરોવે છે અને તેને કાઢી ચીસો નચાવે છે. માટે સત્સંગ કરતા હોય પણ એવી દુષ્ટ બુદ્ધિ રાખીને કરે તો તેને કોઈ કાળે

સત્સંગનો રંગ ચડતો નથી અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે થતું નથી.

અને સાજા કુલડાની પેઠે જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય છે અને જેને કામાદિક દોષ ટાળવાની ઇચ્છા હોય છે તેને તત્કાલ સત્સંગનો રંગ ચડે છે અને જ્ઞાનરૂપી તેલે કરીને કુલડારૂપ અંતઃકરણ ભરાઈને તે આત્મા પૂર્ણકામ થાય છે. અને તેને પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે અને તેનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે.

જેમ રાજાની રાણીને સંગે તેની દીકરીઓ હોય તથા વીજા રાજાના ભાઈ ભત્રીજાની દીકરીઓ હોય તથા તે રાજાના કારભારી ડમરાવો હોય તેની વધુ દીકરાઓ હોય તે સર્વેને રાણીનો સંગ લાગે છે અને તે કોઈ ભેગા રહેતા હોય અને કોઈ રાણીથી જુદા રહેતા હોય તો પણ તેને રાણીનો સંગ લાગે છે. અને રાજાને સંગે પણ જે કુલવાન ઇવા જે તે રાજાના કારભારી તથા તેના ભાઈ ભત્રીજા તે કોઈ ભેગા રહેતા હોય અથવા કોઈ નોખા (આવ્યા-ગયા) રહેતા હોય પણ તેને રાજાનો સંગ લાગે છે અને તેને રૂઢા ગુણ આવે છે. અને તે જે ગોલા અને ગોલીયો તે રાજા અને રાણીના ભેગાં રાત દહાડો રહેતા હોય તો પણ તે રાજાનો કે રાણીનો રજ માત્ર સંગ લાગતો નથી અને તેને વિપે રૂઢા ગુણ આવતા નથી. અને જે જાતવંત અને કુલવાન હોય તેને સંગનો રંગ ચડે છે કેમકે તેને રૂઢા ગુણ શીખવાનો ખપ છે તો તેને ગુણ રૂઢા આવે છે અને ગોલાને અને ગોલીને તો રૂઢા ગુણ શીખવાનો ખપ નથી માટે તેને રૂઢા ગુણ આવતા નથી અને તેને તો એમ સામુ હોય જે રાજા કે રાણી તે આપણને વશ થાય તો તેને પણ મૂંડા કર્મ શીખવાડીએ. અને જો મુર્ખ રાજા કે રાણી હોય તો તે ગોલા અને ગોલીને વશ થાય તો તેને મૂંડા કર્મ શીખવે અને ભ્રષ્ટ કરે.

તેમ ઇવા ગોલા-ગોલીઓ જેવા જીવ હોય તે કામ, લોભ, સ્વાદાદિક

દોષના સંકલ્પે યુક્ત થકા સત્સંગ કરવા આવે તો તેને સત્સંગનો રંગ ચડતો નથી અને તે સત્પુરુષના ભેગો રહેતો હોય તો પણ જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં ન હોય અને જેને કામ, લોભ, સ્વાદાદિક દોષ ટાલવાની ઇચ્છા નથી અને નિર્વાસનિક થવાનો વિચાર જેને નથી તેને કોઈ કાળે સત્પુરુષના સંગનો રંગ લાગતો નથી અને જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય છે અને જેને કામાદિક દોષ ટાલવાને નિર્વાસનિક થવાની ઇચ્છા હોય છે. અને જેને પોતાના કલ્યાણને અર્થે ભગવાન અને ભગવાનના સંતને પ્રસન્ન કરવા હોય છે તેને જ સત્પુરુષના સંગનો રંગ ચડે છે. અને એવો શુદ્ધ અંતઃકરણ વાળો હોય અને જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય અને સૂઝે તો સત્પુરુષના ભેગો રહેતો હોય અને સૂઝે તો ગૃહસ્થાશ્રમમાં (નોખો આવ્યો-ગયો) રહેતો હોય તો પણ તેને સત્પુરુષનો રંગ ચડે છે અને તેના કામાદિક દોષ ટળી જાય છે અને તેની વાસના ટળીને નિર્વાસનિક થાય છે. અને તે આત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાનના નિશ્ચયને પામીને અક્ષરધામને પામે છે.

જેમ દેડકો છે તે કમલના થડમાં રહેતો હોય તો પણ તેને કમલના પુષ્પની સુગંધી આવતી નથી. કેમકે તેને સુગંધીની ઇચ્છા નથી અને તેને કાદવ ખાવાનો સ્વભાવ છે. અને ભમરો છે તે કમલથી છેટો રહેતો હોય પણ તેને કમલના પુષ્પની સુગંધની ઇચ્છા હોય તો તે કમલની સુગંધ લે છે. તેમ કામાદિક દોષે યુક્ત થકા તથા પંચવિષયને ભોગવવાની ઇચ્છા યુક્ત પાપ બુદ્ધિ કરીને જે સત્સંગમાં આવતા હોય એવા જે સ્ત્રી-પુરુષ તેને સત્સંગનો રંગ ચડતો નથી અને તે સત્પુરુષના ભેગા રહેતા હોય તો પણ તેનું કલ્યાણ થતું નથી. અને જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય અને જેને કામાદિક દોષ ટાલવાની ઇચ્છા હોય એવાં જે સ્ત્રી-પુરુષ તે અમારો સત્સંગ કરશે તો તેને સત્સંગનો રંગ ચડશે અને તેનું કલ્યાણ સાક્ષાત્કાર થશે. અને જે પાપ બુદ્ધિ આવતાં હશે તેનું કલ્યાણ કોઈ

કાળે નહીં થાય, માટે જેને પોતાના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને પાંચવર્તમાન રાખીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરીને અમારા અને અમારા સંતની પાસે આવજો તો તમારાં કલ્યાણ થશે અને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કર્યા વિના અને વર્તમાન પાળ્યા વિના કલ્યાણ થશે નહીં. અને તે અમારી પાસે પળ આવશે નહીં.”

પછી ચારોટ ઘેલજીઈ મહારાજને હાથ જોડીને કહ્યું જે “હે મહારાજ! તમો તો અધમોદ્ધારણ છો અને પતિત પાવન છો. માટે તમારી પાસે આવશે તેનું કલ્યાણ તમે કેમ નહીં કરો ? કરશો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “અધમોદ્ધારણ અને પતિત પાવન છીઈ તો ખરા તે સૂઝે ઇવો જીવ અધમ હોય અને નીચ કુલમાં જન્મ પામ્યો હોય અને જન્મથી જે અનંત પાપ કર્યાં હોય પળ તે જીવ અમારી પાસે આવીને પછી અમારી આજ્ઞાઈ કરીને તે પાપ કર્મ અને ક્રિયાનો ત્યાગ કરીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખીને અમારી ભક્તિ કરે તો તે અધમનું પળ કલ્યાણ થાય છે. તે પળ ગીતામાં કહ્યું છે—

अपि चेत् सौ दुराचारो भजते मामनन्य भावे ।

અર્થ:—‘નીચ કુલમાં જન્મ્યો હોય અને તેણે ઘણાક દૂરાચરણ કર્યાં હોય પળ તે જો અનન્ય ભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરે તો તે જીવ સાધુની ગતીને પામે છે.’ તે અનન્ય ભાવ તે શું ? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતના આશ્રય વિના અને તેની આજ્ઞા વિના ઘીજો કોઈ આધાર ન રહે અને એક ભગવાન અને સંતનો આધાર જેને હોય તો ઇવા અધમનો ઉદ્ધાર થાય છે. અને એમ ન હોય અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના આશ્રય વિના અને તેની આજ્ઞારૂપી ધર્મ પાળ્યા વિના કલ્યાણ કરતા હોય તો અવતારે અવતારમાં વેકનાં (થોડાનાં) કલ્યાણ થાય છે અને વેકનાં કલ્યાણ નથી થતાં. તેનું કારણ એજ છે જે આજ્ઞામાં વર્તે

છે તેનું કલ્યાણ થાય છે, તે અધમ હોય તેનું પણ કલ્યાણ થાય છે. અને ધર્મવાળો હોય તેનું પણ થાય છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતની આજ્ઞા અને આશ્રય ન કરે અને તે ધર્મવાળો જીવ હોય અને ઉચ્ચ કુળવાન હોય તો પણ તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે થતું નથી. અને અધમ જીવ હોય અને તે અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે અને તે વીજું કાંઈ સમજતો ન હોય તો પણ તેનું કલ્યાણ થશે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत २०२ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૩ વિષય :—કૃષ્ણાવતારની લીલા અને ભગવાન ભક્તને ગરીબ કેમ યનાવે છે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વદિ ૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ નરસિંભાઈ દ્વારકાદાસને ઘેર ઉત્તરાદે ચાર ઓરડાની પડસાલમાં ગાદી-તકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જારિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને બે કાન ઉપર ગુચ્છ શોભી રહ્યા હતા. કંઠમાં પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને પાઘમાં તોરા લટકતા હતા. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘનાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :—પછી વારોટ ભક્ત બેચરદાસ લક્ષ્મીદાસે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! કૃષ્ણાવતારમાં ભગવાને મોરના પિચ્છનો મુગટ ધારણ કર્યો અને ગુજાની માઝાઓ પહેરી અને વાંસડાની મોરલી વગાડી અને સ્વભે કામઝીને હાથમાં લાકડી લઈને ગાયો ચારી અને આહિરને ઘેર મોટા થયા તે એવા મોટા અને સર્વના કર્તા હતાં ભગવાન તેણે એવી લીલા કેમ કરી ? તે કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ભગવાન છે તે તો અનંત કોટી બ્રહ્માંડના પતિ છે અને લક્ષ્મીના તો સ્વામી છે અને સુખના તો સાગર છે અને એ ભગવાનના સુખ આગળ તો દેવાદિકનાં સુખ પણ નરક જેવાં છે, તો આલોકનાં સુખ તો શી ગણત્રીમાં? માટે ભગવાનને તો મોરના પિચ્છનો મુગટ અને હિરા, મોતી, મળી આદિક જડો મુગટ એ વે વરોવર છે. અને ગુજાની માળા અને મોતીની માળાઓ એ વે વરોવર છે. અને ગાયો ચારવી અને રાજ્ય કરવું તે વે વરોવર છે. માટે આલોકના પદાર્થમાં ભગવાનને કોઈ સારું-નરસું નથી.

અને ભગવાન જે જે પદાર્થ ગ્રહણ કરે છે તે તો જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે ગ્રહણ કરે છે. તે જે જે જીવોનો જેવો ભાવ હોય તેવી સેવાનું ગ્રહણ કરે છે અને તે જીવોનું કલ્યાણ કરે છે. માટે જે જીવને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંબંધ થાય છે તે જીવ જે તે પોતાના ઘરમાં જે જે સમૃદ્ધિ હોય તેણે કરીને ભગવાનની સેવા કરે છે. પછી ભગવાન જે તે ભક્તનો ભાવ જોઈને તે ભક્તને અલૌકિક સુખ આપવા સારુ તેના પદાર્થને અતિશય વચ્ચાળતા થકા તેની સેવાને ગ્રહણ કરે છે અને તે ભક્તને વિષે પોતાનો સજાતિભાવ દેખાડીને તેને પોતાને વિષે પ્રીતિ કરાવે છે અને તે ભક્તજનોને પોતાને વિષે કોઈ જાતનો અંતરાય ન રહે તેવી રીતે પોતે ભગવાન વર્તે છે પણ ભક્તજનને વિષે ભગવાન વિજાતિભાવ રજ માત્ર નથી જણાવતા. અને ભગવાન વિજાતિભાવ જણાવે તો કોઈ જીવને ભગવાનમાં હેત થાય નહીં અને કોઈનું કલ્યાણ પણ થાય નહીં.

માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન જે તે વ્રજવાસી જે ગોપીગોવાલ તેને સજાતિ ભાવે વર્ત્યા છે અને તેના ભાવ પ્રમાણે તેના સમૃદ્ધિ જે દૂધ, દહીં તેને જમ્યા તથા ગુજાની માળાઓ તથા મોરના પિચ્છના મુગટ તથા વાંસડાની

વાંસળી, खभे कांवळी, लाकडी, गायो चारवी इत्यादिक क्रिया करी तथा सेवा करी तेने भगवाने ते भक्तजनोने सुख आपवा सारु अतिशय वखाणता थका ग्रहण करी छे अने ते ब्रजवासीओने सजातिभाव देखाडीने सर्वे अंतरायनो त्याग करावीने तेनी वृत्तियोने पोताने विषे जोडावीने भगवाने पोताना साधर्म्यपणाने पमाडया. माटे एवुं अलौकिक काम भगवाने कर्युं ते सारु ते मोरना पिच्छाने अने गुजानी माळाओने अने कांवळीने अने वांसळीने अने दूध-दहीने शास्त्र-पूराण अने मोटा पुरुषे अतिशय वखाण्यां छे.

अने वळी पोताना भक्तोने अतिशय गरीब जेवा रवारी भरवाड कर्या तेनुं पण एज प्रयोजन छे जे जे गरीब होय तेने प्रगट सत्पुरुषनो समागम करवामां कोई जातनो अंतराय रहेतो नथी. अने जो प्रगट भगवाननो समागम करवामां अने सेवा करवामां जो जराय लोक लाजे करीने अथवा मोटप माने करीने तथा कोई वाते अंतराय रहे तो तेनुं आत्यंतिक कल्याण थाय नहीं. माटे जेने लोक बहेवारमां झाझी लाज, आवरु, मोटप, मान तथा द्रव्य, कुळ, कुटुंबादिक घणुंक होय तो तेने अंतरायनो त्याग करीने गरीबनी पेठे प्रत्यक्ष सत्पुरुष भगवाननी सेवामां जवातुं नथी अने जो अंतराय रहे तो जीवनुं कल्याण थाय नहीं. माटे भगवाने पोताना भक्तोने गरीब कर्या हता अने तेना भाव प्रमाणे ते भक्तजनोए जे जे सेवा करी तेने भगवाने बहु ज वखाणी वखाणीने ग्रहण करी.

माटे ते भगवाननी सेवामां जे जे वस्तु काम आवे ते वस्तु ज अतिशय वखाणवा योग्य छे अने ते विनाना सर्वे पदार्थ निंदा करवा योग्य छे अने पापरूप छे. ए तमारा प्रश्ननो उत्तर छे.”

इति श्रीमुखसिद्धान्त २०३ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૪ વિષય:—તૃષ્ણારૂપી અંતઃકરણનો ટાકો ભરવાની રીત

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ના ભાદરવાવદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ નરસિંહભાઈ દ્વારકાદાસને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુઘારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ બોલ્યા જે “ જીવ છે તે દેહને પોતાનું રૂપ માનીને વિષયને ભોગવે છે પણ તેને કરીને જીવ તૃપ્તિને પામતો નથી. અને દેહે કરીને સુખિયો થવાને ઇચ્છે છે પણ તેમાં કોઈ કાળે જીવને સુખ થતું નથી; ઝલટો જીવ વિષય ભોગવવે કરીને વધારે વધારે દુઃખ પામતો જાય છે. કેમકે દેહ છે તે આત્માનું સ્વરૂપ નથી અને માયિક પદાર્થ છે તે પણ આત્માને લેશમાત્ર સુખ કરે એમ નથી અને માયિક પદાર્થ તો આત્માને ઝલટાં મહા દુઃખ દેનારાં છે.

—પણ જીવને જ્યાં સુધી અજ્ઞાન હોય ત્યાં સુધી કાને કરીને સ્ત્રી-આદિકના શબ્દ સાંભળીને સુખ માને છે અને ત્વચાઈ કરીને સ્ત્રીઆદિકના સ્પર્શમાં સુખ માને છે અને નેત્રે કરીને સ્ત્રીઆદિકનાં રૂપ જોઈને તેમાં સુખ માને છે. इत्यादिक इन्द्रियोऽય કરીને માયિક વિષય ભોગવીને સુખ માને છે પણ તે માયિક પંચવિષયને સુખે કરીને જીવને અંતઃકરણમાં તૃપ્તિ થતી નથી. અને સ્થૂલ દેહમાં મૂલ્ક લાગી હોય અને પોતાના આહાર પ્રમાણે અન્ન ખાય તો સ્થૂલ દેહની મૂલ્ક નિવૃત્તિ પામે છે અને તરસ લાગી હોય અને જલ પીય તો તરસ નિવૃત્તિ પામે છે, इत्यादिक આલોકનાં

પદાર્થે કરીને સ્થૂલદેહરૂપી ટાડો ભરાય છે પણ સૂક્ષ્મદેહ જે અંતઃકરણ તે રૂપી મહદાકાશનો ટાડો તે ભરાતો નથી. કેમકે સ્થૂલદેહ પૃથ્વી થકી થયો છે અને પંચવિષયનાં પદાર્થ તે પણ પૃથ્વી થકી થયાં છે. માટે પૃથ્વીમાં ટાડો પડ્યો હોય તે ટાડો તો પૃથ્વીની માટી, પથરે કરીને ભરાય છે. પણ જે આકાશની પોલનો ટાડો તે પૃથ્વીનાં પદાર્થે કરીને ભરાય નહીં.

તેમ અંતઃકરણ તો મહદાકાશરૂપ આકાશનો ટાડો છે તે ટાડો પૃથ્વીરૂપ જગતનાં પંચવિષયનાં પદાર્થ તેને કરીને કોઈ કાળે ભરાય નહીં. કેમકે આકાશના દશમા ભાગમાંથી વાયુ થયો છે અને વાયુના દશમા ભાગમાંથી અગ્નિ થયો છે અને તે આકાશના સોમા ભાગમાંથી અગ્નિ થયો છે અને અગ્નિના દશમા ભાગમાંથી જલ થયું છે અને તે જલ અગ્નિના દશમા ભાગમાંથી અને વાયુના સોમા ભાગમાંથી અને આકાશના હજારમા ભાગમાંથી જલ થયું છે અને તે જલના દશમા ભાગમાંથી પૃથ્વી થઈ છે. તે પૃથ્વી આકાશના દશ હજારમા ભાગમાંથી થઈ છે અને પૃથ્વીના કેટલાક થોડાક ભાગમાંથી જગતના પંચવિષયનાં પદાર્થ થયાં છે. માટે એવડો મોટો જે આકાશ તે પૃથ્વી થકી થયાં જે પદાર્થ તેને કરીને કેમ ભરાય ? ન જ ભરાય.

જેમ દસ હજાર મળ દાણાનો કોઠાર હોય તેમાં એક સેર દાણા નાખીએ તેને કરીને તે કોઠાર ભરાય નહીં, તેમ આકાશરૂપ અંતઃકરણનો તૃષ્ણારૂપી મહદાકાશનો ટાડો તે જગતનાં પદાર્થ જેટલાં છે તેટલાં વધાય પદાર્થને ભોગવે તો પણ તે તૃષ્ણારૂપી આકાશનો ટાડો ભરાય નહીં. અને માયિક પંચવિષયનાં પદાર્થને તો જીવ જેમ જેમ ભોગવે છે તેમ તેમ તૃષ્ણા વધારે વધારે વધતી જાય છે, પણ તેને કરીને જીવને તૃપ્તિ થતી નથી. તે પણ કહ્યું છે જે

જ્યું જ્યું મુક્ત મોગવ્યું તૃણા વદત અપાર ।
મુક્ત કહે પાવક વિપે જ્યું હોમત ઘૃત ધાર ॥

અર્થ:—‘ જેમ જેમ વિષયભોગને જીવ ભોગવે છે તેમ તેમ તૃણા વધતી જાય છે. કો’ની પેઠે ? કે જેમ અગ્નિમાં ઘી જેમ જેમ હોમે છે. તેમ તેમ અગ્નિની જ્વાળા વધતી જાય છે, પણ વિષયભોગે કરીને તૃણા મટતી નથી.’

કેમકે જીવે આ બ્રહ્માંડને વિષે જેટલી જાતના જીવ છે તે સર્વે પેટ પોતે એકલે જન્મ ધર્યા છે અને સર્વે જીવોને પોતે સ્ત્રીના દેહ ધરીને પોતાના પુરુષ કર્યા છે અને તેને તે જીવે પુરુષના દેહ ધરીને સર્વે જાતની સ્ત્રીઓને ભોગવી છે, તો પણ જીવને રજ માત્ર તૃપ્તિ થઈ નથી. કેમકે જીવે કેટલાક ફેરા ઈન્દ્ર થઈને દેવલોકમાં જઈને ઈન્દ્રાણી આદિક ઘણીક અપસરાઓ ભોગવી છે. અને વીજા ભોગ પણ અનંત ભોગવ્યા છે. અને તે જીવ પાછો પુન્ય સ્વૂટે ત્યારે મૃત્યુલોકમાં આવીને તે જીવ કૂતરાનો જન્મ ધરે છે ત્યારે તે કૂતરીને વિષે પણ આસક્ત થાય છે પણ તેને એમ જ્ઞાન નથી રહેતું જે ‘ઈન્દ્રલોકમાં જઈને ઈન્દ્રાણીઓને ભોગવી છે તે હવે કૂતરીઓને નહીં ભોગવું’ એમ તેના મનમાં તૃપ્તિ થતી નથી. અને જેવો ઈન્દ્રાણીને વિષે આસક્ત થતો હતો તેવો ને તેવો કૂતરીને વિષે પણ જીવ આસક્ત થાય છે. તેમ જ અનંત પ્રકારના રસ સ્વાદો છે તો પણ જીવને તૃપ્તિ થઈ નથી. એવી રીતે પાંચે વિષયને જીવે અનંત યુગ થયાં ભોગવ્યાં છે તો પણ વિષય ભોગવવાની તૃણારૂપી સ્વાદો તે અધૂરો છે.

જેમ ફુટેલો કુલડો હોય તેમાં સાત સમુદ્રનું જલ રેડીય તો પણ તે કુલડો રજ માત્ર ભરાય નહીં, તેમ જગતનાં પદાર્થ સૂઝે ઘટલાં ભોગવે તો પણ ફુટેલા કુલડારૂપ જે અંતઃકરણ તેમાં તૃપ્તિ થતી નથી. અને તે

અંતઃકરણરૂપી જાડો તે જીવને મહા પીડા કરે છે અને તે તૃણારૂપી અંતઃકરણનો જાડો તે જીવને કાંઈ ઠરીને વેસવા દેતો નથી.

તે ઉપર એક કલ્પિત દ્રષ્ટાંત છે જે એક વાણિયાને ઘેર પોતાને કામ ઘણુંક હશે તે કામ કરાવવા સારુ તે વાણિયે ભૂતને વશ કર્યું. પણ તે ભૂતે વાણિયાને કહ્યું કે ‘મને કામ નહીં વતાવે તો હું તને જાઈશ.’ પછી તે વાણિયે ભૂતને કામ વતાવવા માંડ્યું તે જે કામ વતાવે તે તે કામને ઘણાક ભૂત ભેગા કરીને ઘડીકમાં કરી નાખે અને તે ભૂતે તો કામ માત્ર જાણ્યાં. પછી વાણિયાને કહ્યું કે ‘કામ વતાવ નીકર તને જાઈશ.’ પછી વાણિયો તો મુંઝાણો અને જ્યાં વાણિયો જાય ત્યાં ભૂત વાંસે ફરતું ફરે અને તે વાણિયે ભૂતને સુખ સારુ વશ કર્યું હતું પણ તેમાંથી તો કુલદું મહા દુઃખ થયું. પછી તો તે વાણિયો રઘવાયો થઈને ફરતો ફરતો એક સંતની પર્ણકુટિ હતી ત્યાં જઈ ચડ્યો ત્યારે ત્યાં તે ભૂત આવી શક્યું નહીં.

પછી તે વાણિયે વિચાર કર્યો જે ‘આ સાધુ મારું દુઃખ ટાળશે,’ એમ જાણીને તે સાધુને વાણિયે હાથ જોડીને કહ્યું જે ‘હે મહારાજ ! આ એક ભૂત મારી વાંસે થયું છે, તે મને એમ કહે છે જે ‘કામ વતાવ નીકર તને જાઈશ.’ તે જેટલું કામ વતાવું છું તે કામ તો એક ઘડીકમાં કરી નાખે છે, તે કામ માત્ર જાણ્યાં અને હવે મને જાણવા તૈયાર થયું છે માટે કૃપા કરીને તે થકી મારી રક્ષા કરો.’ પછી તે સાધુએ કહ્યું કે ‘હું કહું એમ કર, જે તે ભૂત પાસે એક મોટો વાંસ મંગાવ અને તે વાંસને તારા ફાળિયા વચ્ચે જોડાવ. પછી તે ભૂતને એમ કહે જે ‘તે વાંસડા ઉપર ચડ અને ઉતર; એમને એમ કર્યા કર, એ મારે કામ છે.’ પછી તે કામ જાણ્યું નહીં અને તું મહા સુખિયો થઈશ.’ પછી તે વાણિયે તે પ્રમાણે કર્યું

ત્યારે તે ભૂત હાર પામીને વાણિયાને વશ થઈને પગે લાગ્યું, અને તે વાણિયાને ભૂતે કહ્યું કે 'હવે તને કોઈ દહાડો નહીં છાડું,' એવી રીતે સંતના ઉપદેશ કરીને વાણિયો મહા સુખિયો થયો.

તેમ જીવને અંતઃકરણરૂપી ભૂત વશ થયું છે. તે મૂતને શું કરવા વશ કર્યું છે? તો જીવને અજ્ઞાન, મોહ અને પંચવિપયની વાસના છે તે વાસના આ કરીને જે તૃષ્ણારૂપી મહદાકાશનો છાડો તેને ભરવાને અર્થે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ સિદ્ધ કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર પામવારૂપ જીવને માથે ઘણુંક કામ છે, તે કામ કરાવવા સારુ પરમાત્મા આ દયા કરીને જીવને અંતઃકરણરૂપી ભૂત વશ કરી આપ્યું છે. તે જે જીવ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ભક્તિ રૂપી કામ અંતઃકરણરૂપી ભૂતને ન વતાવે તો તે અંતઃકરણરૂપી ભૂત જીવને છાવા તૈયાર થાય છે કહેતાં ધર્મ, જ્ઞાનાદિક સાધન જીવ નથી કરતો તે જીવને અંતઃકરણ જે તે વિષયનું ચિંતન કરાવીને જીવને પાપ કર્મ કરાવીને નરકમાં લઈ જાય છે અને યમપુરી, ચોરાસી અને ગર્ભવાસાદિકનાં મહા દુઃખ પમાડે છે અને જીવને ક્યાંય ઠરીને વેસવા દેતું નથી. પછી જીવ જે તે એવી રીતે સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલને વિષે ભટકતાં ભટકતાં તેને મનુષ્યનો દેહ આવે અને તે મનુષ્યદેહમાં કોઈ પ્રત્યક્ષ ભગવાન કે ભગવાનના આકાંક્ષિત નિર્વાસનિક પંચવિપયના ત્યાગી સંત મળે અને તેનો આશ્રય જીવ કરે ત્યારે તેને અંતઃકરણરૂપી ભૂત શાંતિ પામે છે અને તે જીવ મહા સુખને પામે છે.

પછી તે જીવ સત્પુરુષની પ્રાર્થના કરે છે જે 'હે મહારાજ ! અંતઃકરણરૂપી ભૂત મને વધુ દુઃખ આપે છે અને તેને કરીને મને સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલને વિષે અનંત ફેરા અને વધુ કાલ ભટકાવ્યો છે. માટે તે થકી

મારી રક્ષા કરો.' પછી સત્પુરુષ જે તે કૃપા કરીને જીવને અંતઃકરણ-રૂપી ભૂત વશ કરવાનો ઉપાય વતાવે છે. તે શો ઉપાય વતાવે છે ? તો પંચવિષયને ભોગવવાની ઇચ્છા રૂપ જે સર્વે કામ તેનો ત્યાગ કરીને નિવૃત્તિને પામીને વાંસડારૂપ ભગવાનની મૂર્તિ તેને આત્મારૂપી પોતાની ફઠ્ઠીમાં રોપવી કહેતાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને પોતાના આત્માને વિષે ધારીને તે મૂર્તિની નવધા ભક્તિ સહિત મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને તે મૂર્તિનું અંગોઅંગનું ચિંતન રૂપી વાંસડે અંતઃકરણ રૂપી ભૂતને ચડાવવું અને ઉતારવું એવી રીતે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરે છે ત્યારે તેનું અંતઃકરણ શાન્ત થાય છે અને તેનું તૃણારૂપી દુઃખ મટી જાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે.

કેમકે મહદાકાશરૂપ જે અંતઃકરણનો ટાડો તે પૃથ્વી થકી ઉત્પન્ન થયાં જે જગતનાં પદાર્થ તેને કરીને તો તે ટાડો મરાય નહીં પણ તે મહદાકાશથી પર એવું જે ચિદાકાશ તે ચિદાકાશના કોક દેશને વિષે મહદાકાશ તો લીન થઈ જાય છે એવો જે ચિદાકાશ તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું કેમકે જીવાત્માનું વ્યતિરેક સ્વરૂપ ચિદાકાશરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તે છે. તે ચિદાકાશરૂપ અક્ષરબ્રહ્મરૂપ પોતાના આત્માને જાણીને ચિદાકાશરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તે તો જેના અંગનો પ્રકાશ છે એવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની મૂર્તિ તેનું પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાન કરવું એવી રીતે ચિદાકાશરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તે રૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ધ્યાન કરે છે ત્યારે તેને મહદાકાશરૂપ જે અંતઃકરણનો તૃણારૂપી ટાડો તે મરાઈને છલકી જાય છે અને તેની દૃષ્ટિમાંથી ત્રણ પ્રકારના આકારના ભેદ તે ટળી જાય છે. અને ચિદાકાશરૂપ પોતાનો આત્મા અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા એ વે તેની દૃષ્ટિમાં રહે છે અને તે પૂર્ણકામ થાય છે અને તેને ચૌદ

લોકનાં પંચવિષયનાં માયિક સુખ તે કાગવિષ્ટા તુલ્ય થઈ જાય છે અને એવી રીતના જ્ઞાનને જે આત્મા પામે છે તે આત્મા જીવનમુક્ત કહેવાય છે.

તે એવું જ્ઞાન ક્યારે થાય છે? તો પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના ઇકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત જીવને મળે છે ત્યારે એવું જ્ઞાન થાય છે. તે પળ પૂર્વે જેને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંત મળ્યા છે તેને જ એવું જ્ઞાન થયું છે અને તેની જ મુક્તિ થઈ છે.

માટે આજ પળ જેને અમારો પ્રત્યક્ષ સંવંધ થયો છે તેને તો પોતાના આત્માને ચિદાકાશરૂપ જાણીને પ્રત્યક્ષ અમારી મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું તો તેને ધ્યાને કરીને અંતઃકરણરૂપી મહદાકાશનો તૃણારૂપી ટ્વાડો તે ભરાઈને પૂર્ણકામ થશે અને તે જીવનમુક્તની સ્થિતિને પામશે. પણ તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિના ધ્યાન વિના વીજા અનંત સાધન કરે અને અનંત જ્ઞાન કથે, ભેલ લે, વૈરાગે રાખે, સંન્યાસી થાય, પરમહંસ થાય તો પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિના ધ્યાન અને ભક્તિ કર્યા વિના મહદાકાશરૂપ અંતઃકરણનો તૃણારૂપી ટ્વાડો તે કોઈ કાળે તૃપ્ત થાય નહીં.

જેમ કોઈકને માંથે સરકારનું કરજ હોય તે કરજને લેવા સારું સરકાર તેના ઉપર ચાર મોશલ મૂકે. તે કરજ વસુલ કરે નહીં ત્યાં સુધી તે મોશલ તેને દુઃખ આપે છે. અને જ્યારે તે સરકાર પાસે જઈને કરજ વસુલ કરે ત્યારે તે રાજા મોશલ ઉઠાડી લે છે. પછી તેના ઉપર સરકારની મહેરવાની થાય તો તે ના તે સિપાઈ ચાકરી કરવા લાગે છે. તેમ જીવને માથે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણવા રૂપી પરમાત્માનું ફરજ છે. તે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપને જણાવવા સારું પરમાત્મા અંતઃકરણરૂપી ચાર મોશલ જીવના ઉપર મૂક્યા છે. તે જ્યાં સુધી જીવ આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપને નથી જાણતો ત્યાં સુધી

તે જીવને અંતઃકરણરૂપી મોશલ તે જન્મ, મૃત્યુ, ગર્ભવાસ અને ચોરા-સામાં અપાર દુઃખ દીધા કરે છે અને તે જીવને ક્યાંય ઠરીને વેસવા દેતા નથી. અને જ્યારે જીવ જે તે સદ્ગુરુને શરણે જાય છે ત્યારે તે અંતઃકરણ કાંઈક શાંતિ પામે છે. પછી તે જીવ જે તે સદ્ગુરુના જ્ઞાને કરીને આત્મારૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો દૃઢ આશ્રય કરીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને ઊરમાં રાખે છે ત્યારે તે પરમાત્મા પોતાના જ્ઞાનરૂપી હુકમે કરીને જે અંતઃકરણરૂપી ચાર મોશલ તેને ઊઠાડી લે છે અને તે જીવને બ્રહ્મરૂપ કરીને તેને પોતાની સેવા કરાવવા સારું તે ના તે અંતઃકરણરૂપી મોશલ તે જીવને દુઃખ દેતા અઢસાવીને તે જીવને સુખ દેવા સારું અને જીવને પરમાત્માની ભક્તિમાં સહાય કરવાને અર્થે તે જીવની સેવામાં સોંપે છે. પછી તે અંતઃકરણરૂપી પરમાત્માના સિપાઈ તે જીવાત્માના ચાકર થઈને રહે છે અને જીવાત્માને મહા અલૌકિક એવું જે બ્રહ્માનંદસુખ તેને પમાડે છે.

માટે જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંવંધ થાય છે તેને અંતઃકરણરૂપી મોશલ ઊઠે છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. માટે આ સમયે જેને મહા સુખિયા થવું હોય અને અંતઃકરણરૂપી મોશલ ઊઠાડવા હોય અને ભગવાનના ધામને પામવું હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય કરવો અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરશે તે બુદ્ધિવાહો છે અને તેનું કલ્યાણ થશે. અને જે આવો દુર્લભ સમય ચુકશે તે તો અતિ ભૂર્લૂ હશે અને તે જીવ નરકમાં જશે. માટે આ સમયે જેને મનુષ્યદેહ આવ્યો છે તેને અમારો સમાગમ કરીને અથવા અમારા નિર્વાસનિક પંચવિપયના ત્યાગી સાધુ તેનો સમાગમ કરીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લેવું.”

॥ ઇતિ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૪ સમાપ્ત ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૫ વિષય:-યા મતિઃ સા ગતિ ઋંવેત ।

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ-સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વદિ ૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે ભક્ત નરસિંહભાઈ દ્વારકાદાસને ઘેર ઉત્તરાદે બાર ઓરડાની આગલ ગાદી-તકિયા નખાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા. પાઘમાં તોરા અને કેવડાનો ઢોડો ધારણ કર્યા હતા અને કંકુનો ચાંદલો લલાટને વિષે શોભી રહ્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી પટેલ લલ્લુભાઈ દેશાઈભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! એક સ્ત્રીપુરુષ વે જણાં છે તેમાં જે પુરુષ છે તે તો નિર્વાસનિક નિષ્કામી અને ભગવાનનો ભક્ત છે, માટે તે પુરુષ તો દેહ મૂકીને ભગવાનના અક્ષરધામમાં જશે અને તે તો પાછો જન્મને નહીં ધરે અને જે સ્ત્રી છે તેને તો પુરુષને વિષે અતિશય પ્રીતિ છે અને પતિવ્રતાનો ધર્મ પાળે છે પણ તે સ્ત્રીને તે પુરુષને વિષે કામની વાસના છે. માટે તે સ્ત્રીને તો જન્મ ધરવો પડશે. પણ તે સ્ત્રીને તેના પુરુષને વિષે અતિશય પ્રીતિ છે માટે જેને વિષે પ્રીતિ હોય તેને વિષે જન્મ ધરવો પડે છે એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે-

‘યા મતિઃ સા ગતિ ઋંવેત’ ।

એ શ્રુતિનો અર્થ જે ‘જ્યાં મતિ કહેતાં જેને જ્યાં પ્રીતિ હોય તેને ત્યાં જન્મ ધરવો પડે છે.’ માટે તે સ્ત્રીને તેના પુરુષને વિષે પ્રીતિ છે અને તે પુરુષને તો જન્મ ધરવો પડે એમ નથી માટે તે સ્ત્રીને અને તે પુરુષને શી રીતે સંવંધ થશે ? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર તો એમ છે જે જેને વિષે

જેને પ્રીતિ હોય તેના જેવા ગુણ અને તેના જેવું શરીર અને તેના જેવી બુદ્ધિ તેની તેને પ્રાપ્તિ થાય છે, પણ કાંઈ તેને પેટ જન્મ ધરવો પડે એમ નથી. અને જેને વિષે જેને પ્રીતિ હોય તેના જેવા ગુણ અને તેના જેવો સ્વભાવ તે તેને પ્રાપ્ત થાય છે. માટે તે સ્ત્રીને વીજો જન્મ આવશે ત્યારે તેને તેના પુરુષના જેવા નિષ્કામાદિક ગુણ આવશે અને તે પુરુષને જેમ સત્પુરુષને વિષે અને સત્સંગને વિષે પ્રીતિ છે તેમ તે સ્ત્રીને પણ પોતાના પુરુષના જેવો દેહ આવશે અને તેને સત્પુરુષને વિષે અને સત્સંગને વિષે પ્રીતિ થશે અને તે પુરુષ જેમ જ્ઞાનને પામીને ભગવાનના ધામને પામ્યો તેમ તે સ્ત્રી પણ વીજે જન્મે જ્ઞાનને પામીને ભગવાનના ધામને પામશે. પણ કાંઈ તે પુરુષને તે સ્ત્રી સારું જન્મ ધરવો પડે એમ નથી.

માટે એવા નિર્વાસનિક ભગવાનના ભક્ત હોય તેને વિષે જેને પ્રીતિ થાય છે તો તે જીવનું એક વે જન્મે કલ્યાણ થાય છે અને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થાય છે તો તેનું કલ્યાણ તેને તે દેહે કરીને થાય છે. તે ગમે તેવા ભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરે તો તેનો સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થાય છે, તે કૃષ્ણાવતારમાં ગોપીયોષ્ઠ કામ ભાવે ભગવાનમાં પ્રીતિ કરી તો તે સર્વનો મોક્ષ થઈ ગયો છે અને પાંડવે સ્નેહ-ભાવે ભગવાનમાં પ્રીતિ કરી તો તેનો મોક્ષ થઈ ગયો છે. અને રામાવતારમાં વાંદરાણ મૂઢપળે ભગવાનમાં પ્રીતિ કરી હતી તો તે સર્વેનું કલ્યાણ થઈ ગયું છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે જેને જે તે ભાવે પ્રીતિ થાય તો તે સર્વે જીવોનાં કલ્યાણ થાય છે.

પણ તે ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે કોને પ્રીતિ થાય છે ? તો પરમાત્માણ જીવોનાં કલ્યાણ કરવાને અર્થે ધર્મરૂપી નીતિ વાંધી છે. તે ધર્મરૂપી નીતિને જે પાળે છે તેને જ ભગવાન અને ભગ-

વાનના ભક્ત સંતને વિષે પ્રીતિ થાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે અને ધર્મરૂપી નીતિને જે નથી પાલ્લતો અને અધર્મે કરીને અનીતિમાં વર્તે છે તે જીવને ભગવાન અને ભગવાનના સંતમાં પ્રીતિ થતી જ નથી અને તેનું કલ્યાણ પણ થતું નથી. માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા હોય અને આલોકમાં અને પરલોકમાં મહા સુખિયા થવું હોય તેને પરમેશ્વરની આજ્ઞારૂપી જે ધર્મ તેને વિષે દૃઢપણે રહેવું અને જે ધર્મરૂપી નીતિમાં રહેશે તેને ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત સંતને વિષે પ્રીતિ થાય છે અને તે જીવ ભગવાનના ધામને પામશે.

અને આલોકમાં પણ જે ધર્મરૂપી નીતિમાં વર્તશે તો તેને અચાનક વગર ધાર્યું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેને દુઃખ ટલી જાય છે અને જે અધર્મે કરીને અનીતિમાં વર્તે છે તે જીવને અચાનક દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેને સુખ માત્ર નાશ પામી જાય છે. તે વગર ધાર્યું નીતિવાનને સુખ અને અનીતિવાનને દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ નાલિયેરીની ઉપર ઝુંચુ નાલિયેર હોય છે અને તેની કાછલી અતિશય કઠણ હોય છે અને તેમાં ક્યાંય થઈને જલ પ્રવેશ કરી શકે એમ નથી તો પણ તેમાં જલ ભરાઈ જાય છે તેમ ધર્મરૂપી નીતિવાન છે તેને કોઈ સુખનું સાધન ન હોય કહેતાં તેને ગામ-ગરાસ ન હોય તો પણ તેને વગર ધાર્યું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. અને જેમ કોઠાને હાથી આણું ગળી જાય છે અને તેને પાછું પૂંઠે આણુંને આણું કાઢી નાખે છે પણ તેમાંથી તેનો ગર્ભ નાશ પામી જાય છે. તેમ અનીતિવાનને અનંત પ્રકારનાં સુખનાં સાધન હોય કહેતાં તેને ગામ-ગરાસ, ધન-માલ હોય પણ તે સર્વે તેનું અચાનક તત્કાલ નાશ પામી જાય છે અને તેને મહા દુઃખ આવી પડે છે. માટે જેને મહા સુખિયા થવું હોય તેને ભગવાનની આજ્ઞારૂપી ધર્મ પાલ્લવો. ત્યાં એક સાચી છે.

જ્યાં સુમતિ ત્યાં સંપત્તિ નાના, જ્યાં કુમતિ ત્યાં વિપત્તિ નિધાના ॥

અર્થ :—‘સુમતિ ઇટલે નીતિરૂપ ધર્મ જ્યાં છે ત્યાં નાના પ્રકારની સંપત્તિ ભેગી થઈ છે અને કુમતિ ઇટલે જ્યાં અનીતિરૂપી અધર્મ છે ત્યાં વિપત્તિ ઇટલે નાના પ્રકારનાં દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે.’ માટે જેને મહા સુખિયા થવું હોય અને જન્મ-મરણનાં દુઃખ ટાળીને ભગવાનના ધામને પામવું હોય તેને પરમેશ્વરની આજ્ઞારૂપી જે ધર્મ તેને દૃઢ કરીને પાઠવો અને જે ધર્મ રાખશે તેને જ અમારે વિષે પ્રીતિ થશે અને તે આત્માનું કલ્યાણ થશે. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.” પછી મશાલ થઈ અને ભક્ત-જન મહારાજની આરતી કરવા લાગ્યા.

इति श्रीमुखसिद्धांत २०५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૬ વિષય :—આ સભા તો અક્ષરધામની છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વદિ ૧૦ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ સોજીત્રા મધ્યે ભક્ત સુતાર છગનને ઘેર ઉગમળે ચાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “જેને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને તો અમારાં અને અમારા નિર્વાસનિક સંતનાં દર્શન કરવા આવવું ત્યારે ઘેરથી જ એવો વિચાર કરીને ચાલવું જે ‘મારે તો ભગવાન અને સંતને નિરક્ષીને અંતરમાં ઉતારવા છે અને તે ભગવાન અને સંતનાં દર્શને કરીને મારાં અનંત જન્મનાં જે પાપ તે નાશ થઈ જશે, માટે મારે એક ભગવાન અને સંતનાં જ દર્શન કરવાં છે. પણ ત્યાં જઈને આહું-અવહું મોહું કરીને વીજાં કોઈનાં મોઢાં નથી જોવાં અને મહારાજ અને સંત જે જે વાતો

કરશે તેને એકાગ્ર ચિત્ત કરીને સાંભળવી છે અને તે વાતોને અંતરમાં ઉતારવી છે અને કથા-કીર્તનમાં મારે વચ્ચે બોલવું નથી અને એક ભગવાન અને ભગવાનના સાધુના જ શબ્દ સાંભળવા છે.’

એમ સમજીને સંસાર વહેવારના ઢોળનો ત્યાગ કરીને જે દર્શને આવે છે તેને જ દર્શનનો લાભ થાય છે અને તેને ઢગલે ઢગલે યજ્ઞનું ફલ થાય છે. માટે એવી રીતે માહાત્મ્ય સમજીને અમારાં અને સંતનાં દર્શન કરીને જગતની માન-મોટપ મૂકીને ભગવાનના ભક્ત આગળ નિર્માની થઈને સભામાં જ્યાં માર્ગ મળે ત્યાં વેસી જવું, કેમકે આ સભા તો અક્ષર-ધામની છે અને અમારા ભક્ત છે તે તો મોટા બ્રહ્માદિકને પણ પૂજવા યોગ્ય છે, અને અમારી અને અમારા સંતની વાર્તા પણ શિવ, સનકાદિક, નારદ, વ્યાસ, વાલ્મિકિ પણ સાંભળવાને ઇચ્છે છે અને સાંભળીને અદ્ભૂત આનંદને પામે છે. માટે એવી સભામાં તો અતિ નિર્માની થઈને વાર્તામાં ચિત્ત દેવું.

એમ સમજીને દર્શને આવે છે તેને અલૌકિક લાભ થાય છે અને તેને જ્ઞાન પણ થાય છે અને તેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે પ્રીતિ થાય છે અને તે અક્ષરધામને પામે છે અને જે આવી સભામાં વેસીને જગતનો ઢોળ કરે છે અને પુરુષ સ્ત્રીઓનાં મોઢાં જુએ અને સ્ત્રીઓ પુરુષનાં મોઢાં જુએ તે તો મહા પાપી છે અને તેને આસુરી જીવ જાણવા. પણ તેને દર્શનનો લાભ કે જ્ઞાનવાર્તાનો લાભ થતો નથી અને તેના આત્માનું તો ડાહ્યું મૂઝું થાય છે કેમકે જગતના જેવી અહીં રીત નથી અને અહીં તો માયા પર રીત છે, અને જગતમાં જે કથા, વાર્તા, કીર્તન થાય છે અને ત્યાં સ્ત્રી-પુરુષ ભેગા થઈને સ્ત્રી-પુરુષ એક વીજાનાં મોઢાં જુએ છે અને હાંસી-મઝકરી કરે છે, તેવી રીતે અમારી પાસે નથી.

—અને અમારી પાસે આવીને તો કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માનાદિક જે જીવના અંતરશત્રુ તેને ટાળવા અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિક જે કલ્યાણકારી ગુણ તે શીખવા અને પંચવિષયની વાસનાનો ત્યાગ કરવો. અને જે નિર્વાસનિક થાય છે તેને જ અમારો અને અમારા સંતનો અખંડ સંવંધ રહે છે અને તે અમારા અક્ષરધામને પામે છે. તે સારુ સાવધાન થઈને સત્સંગ કરવો.” એવી રીતે મહારાજે પોતાના ભક્તને શીક્ષાના વચન કહ્યાં.

इति श्रीमुखसिद्धांत २०६ समाप्त।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૭ વિષય :-દેહમાં જીવ અને જીવમાં ભગવાન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વદિ ૧૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે સુતાર ભક્ત વિદ્વલ કલ્યાણને ઘેર ઉત્તરાદે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી પટેલ જેસંગભાઈ ईश्वरदासे हाथ जोडीने प्रश्न पूछयું જે “હે મહારાજ ! આ દેહને વિષે જીવકેમ રહ્યો હશે ? અને જીવને વિષે ભગવાન કેવી રીતે રહ્યા છે ? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “પ્રથમ તો દેહનું સ્વરૂપ જાણવું. તે દેહ કેવો છે ? તો માયાના જે ચોવીસ તત્ત્વ તેનો દેહ છે. તે તત્ત્વ કયાં ? તો દશ ઇન્દ્રિયો, પાંચ ભૂત, પાંચ વિષય અને ચાર અંતઃકરણ; એ જે ચોવીસ તત્ત્વ તેનો દેહ છે. તેમાં જીવના દેહને પિંડ કહે છે અને ईश्वरના દેહને

બ્રહ્માંડ કહે છે, તે જેટલી બ્રહ્માંડમાં વસ્તુ છે તેટલી પિંડમાં પણ વસ્તુ છે. અને પિંડમાં રહ્યો જે ચૈતન્ય તેને જીવ કહે છે અને બ્રહ્માંડમાં રહ્યો તેને ईश्वर કહે છે. અને એ જીવ અને ईश्वर વેયના આધાર અક્ષરબ્રહ્મ છે અને તે અક્ષરબ્રહ્મના આધાર પરમાત્મા પરબ્રહ્મ ભગવાન છે.

જેમ ગરવામાં દીવો મૂક્યો હોય તેમ જીવ દેહમાં રહ્યો છે; અને જેમ ગરવાના ફાંકોરામાં થઈને દીવાનો પ્રકાશ વહાર નીસરે છે તેમ ચોવિસ તત્ત્વની વૃત્તિયોએ કરીને જીવ જે જે વહાર ક્રિયા કરે છે. અને જેમ દીવો ગરવામાં રહ્યો છે તો પણ ગરવા થકી જુદો છે તેમ જીવ દેહ થકી જુદો છે; એવી રીતે દેહમાં જીવ રહ્યો છે.

—અને જીવમાં ભગવાન કેમ રહ્યા છે? તો જેમ નેત્રમાં સૂર્ય રહ્યો તેમ જીવમાં ભગવાન રહ્યા છે. તે જેમ સૂર્યના પ્રકાશ વિના નેત્ર કાંઈ દેખાવાને સમર્થ નથી તેમ ભગવાનના અંગનો પ્રકાશ જે અક્ષરબ્રહ્મ જે જ્ઞાન તે વિના જીવ જે તે કાંઈએ કરવાને સમર્થ નથી. એવી રીતે જીવમાં ભગવાન રહ્યા છે.

—પણ જીવને જ્યાં સુધી અજ્ઞાન છે ત્યાં સુધી એ જીવ ભગવાનને જાણતો નથી. અને પંચવિપયની વાસનાએ કરીને દેહમાં જીવ વંધાઈ રહ્યો છે તેણે કરીને જન્મમૃત્યુને પામે છે. જેમ દીવો જે તે દીવટને વિષે વળગી રહે ત્યાં સુધી દીવાનો અગ્નિ જે તે પોતાનું સ્વરૂપ જે સૂર્ય તેને પામતો નથી. અને જ્યારે દીવેટ, કોઢીયું અને ગરવાનો ત્યાગ કરે ત્યારે પોતાનું કારણ સ્વરૂપ જે સૂર્ય તેને પામે છે, તેમ જીવ જે તે સ્થૂઠ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહની વાસના તેનો ત્યાગ કરે ત્યારે પોતાનું કારણ સ્વરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તેને પામે અને જીવ બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને તેને જન્મમૃત્યુનાં દુઃખ ટળી જાય છે અને સર્વોપરિ મોટપને પામે છે.

જેમ દીવો દીવેટ, કોડીયું અને ગરવાનો ત્યાગ કરે તેને કોઈ આવરણ રહેતું નથી અને પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને પામે છે. અને તેને વધું-ઘટું તે મટી જાય છે. અને જ્યાં સુધી દીવો પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને પામે નહીં અને તે દીવાના અગ્નિમાં કોઈક ઘણુંક વઢતણ નાખે તો તે અગ્નિ વૃદ્ધિ પામે અને વઢતણ ન નાખે ત્યારે પાછો તે અગ્નિ ઘટી જાય છે પણ તે અગ્નિની વૃદ્ધિ અખંડ રહે નહીં. તેમ જીવને જ્યાંસુધી વાસના હોય ત્યાં સુધી તેને કોઈક મોટા પુરુષ મળે તેનો આશરો જીવ કરે અને તે પાસેથી જેટલું જેટલું જ્ઞાન પામે છે તેટલી તેટલી મોટપને જીવ પામે છે પણ માયિક પદાર્થે કરીને જેટલી મોટપ છે તે સર્વે અંતે નાશ પામવાની છે.

જેમ અગ્નિ તેલ, ઘી અને લાકડા તેને કરીને વૃદ્ધિ પામે છે અને તે વઢી રહે ત્યારે પાછો તે અગ્નિ ઘટી જાય છે. તેમ જીવ જે તે વાસનાઈ કરીને માયિક મોટપને પામે છે અને વઢી તે મોટપ નાશ થઈ જાય છે અને જન્મમૃત્યુને ભોગવે છે. અને જ્યારે માયિક માંટપની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિક થઈને પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જે અક્ષરબ્રહ્મ તેને પામે છે ત્યારે સર્વોપરિ અને અવિનાશી મોટપને જીવ પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २०७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૮ વિષય:-મનુષ્યવેદે કરવાનું કાર્ય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ના ભાદરવા વદિ ૧૩ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોર્જીત્રા મધ્યે કાછિયા ભક્ત હરખર્જી માધવદાસને ઘેર ઉગમર્ણે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. શ્વેત શ્વેત અને અંગરખું ધારણ કર્યા હતાં અને

મુસ્તકે ગુલાબી રંગનો ફેંટો વાંધ્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ જેને પરમેશ્વરે મનુષ્યદેહ આપ્યો છે તેને એમ વિચાર કરવો જે ‘ મને દુર્લભ એવો જે મનુષ્યદેહ તે પ્રાપ્ત થયો છે માટે તેને કરીને મારે શું કરવાનું છે ? ’ એવો વિવેક વિચાર કરીને જોઈએ તો ‘ આ દેહનાં જે ધન-માલ, સ્ત્રી-છોકરાં, રાજ્ય એ સર્વે નાશવંત છે અને એ સર્વે માયિક પદાર્થ છે તે કોઈ એમાંથી જીવના ભેગું આવે એમ નથી. માટે તે સારું હું શું જતન કરું ? ’ એમ સમજીને તે માયિક પદાર્થની મમતા મૂકીને પોતાને અવિનાશી આત્મા સમજીને તે આત્માના સાચા સગા અને અવિનાશી સુખના આપનારા ભગવાન છે તેમાં પ્રીતિ કરવી એજ જીવને અવિનાશી સુખ પામવાનો ઉપાય છે પણ તે વિના આત્મા માયિક સુખે કરીને સુખિયો થાય એવો નથી. માટે અધર્મનો ત્યાગ કરીને આત્માના આત્મા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેનો આશરો કરીને ભગવાનનું ભજન સ્મરણ કરે ત્યારે જ જીવને સુખ થાય છે પણ તે વિના વીજા અનંત ઉપાય કરે તો પણ પંચવિપયમાં જીવ કોઈ કાળે તૃપ્તિ પામે નહીં. માટે પંચવિપયનો ત્યાગ કરીને ભગવાન ભજે ત્યારે જ જીવને સુખ થાય.

માટે અમારા આશ્રિત થયા હોય તેને તો અવિનાશી એવું જે ભગવાનના ધામનું સુખ તેને પામવાની ઇચ્છા રાખવી અને તેનું જતન કરવું અને તે સુખનો અતિશય લોભ રાખવો અને તે સુખ સત્સંગે કરીને પમાય છે. તે સત્સંગ આજ તમને પ્રાપ્ત થયો છે. માટે આહ્લસ અને પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને દેહ છૂટે જ પંચવિપયની વાસનાનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિક થઈને અક્ષરધામને પામવું.

પણ મનુષ્યદેહે કરીને પશુની પેઠે વિષય ભોગવવા જ નહીં, મનુષ્ય-
દેહે કરીને તો સર્વે ઇન્દ્રિયોને પંચવિષય થકી પાછી વાળીને નિયમમાં
રાખવી અને તેથી પોતાના આત્માને જુદા અસંગી સમજવો અને પ્રતિ-
લોભ દાટ્ટિ કરીને પોતાને પ્રત્યક્ષ મળ્યા એવા જે ભગવાન તેનાં સ્વરૂપનું
ધ્યાન કરવું અને પોતાના ધર્મમાં દૃઢપણે વર્તવું. પછી ભગવાનની ઇચ્છા
હોય ત્યાં સુધી દેહ રહે અને દેહ પડશે ત્યારે ભગવાન પોતાના ધામને પમાડશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २०८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૯ વિષય :—આત્માને વિપે ભગવાન રહ્યા છે ત્યારે
ઉપાસનાદિક કરવાનું કારણ શું ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૨ ના ભાદરવા વાદિ ૧૪ ને
દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે કાછિયા
મક્ત રણછોડ નરોત્તમને ઘેર ઉત્તરાદે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદી-
તકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા અને સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર
ધારણ કર્યા હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક
હરિમક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી પટેલ રણછોડભાઈ ગિરધરભાઈએ હાથ જોડીને પ્રશ્ન પૂછ્યો
જે “હે મહારાજ ! એમ કહે છે જે સર્વેના આત્માને વિપે ભગવાન રહ્યા
છે. માટે આત્માને વિપે ભગવાન રહ્યા હોય ત્યારે તે ભગવાનને પામવા
સારુ જપ, તપ, વ્રત, ઉપવાસાદિક કરવાનું શું કામ ? તથા તીર્થે જવાનું
શું ફલ ? અને ગુરુ કર્યાનું શું કામ ? તથા જન્મ-મરણનો ભય કોને ?
અને પૂર્વે તો નારદ સનકાદિક ભગવાનના મક્ત સંત થઈ ગયા છે તેને
તો ભગવાનને પામવા સારુ વહુ જપ, તપાદિક કષ્ટ સહન કર્યા છે તે
કષ્ટ શું કરવા કર્યા હશે ? કેમકે આત્માને વિપે ભગવાન રહ્યા છે તે જેને

પામવું છે તે તો જીવની ભેગા છે માટે દેહને મૂકશે ત્યારે તે જીવ ભગવાન ભેળા ધામને પામશે. એ વાત અમને સમજાતી નથી તે કૃપા કરીને સમજાવો.”

પછી મહારાજ ચોલ્યા જે “આત્માને વિષે જે ભગવાન રહ્યા છે, તેને કરીને જીવનું કલ્યાણ થતું નથી અને એ તો કર્મના ફળને આપવા સારા સાક્ષીરૂપે ભગવાન રહ્યા છે અને ભગવાન તો સાક્ષીરૂપે રહ્યા થકા ન્યારા છે. હવે ન્યારા એવા જે ભગવાન તેની જડ અને ચૈતન્ય બે પ્રકૃતિઓ છે અને જડ પ્રકૃતિ તે માયા છે અને ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તે જીવ છે. તે જડ અને ચૈતન્ય એ બેના પ્રકાશક સાક્ષીરૂપે ભગવાન રહ્યા છે. તે ભગવાન સાક્ષીરૂપે રહ્યા થકા જીવ જે તે શુભ અને અશુભ જેવાં જેવાં કર્મ કરે છે તેવાં તેવાં કર્મનાં ફળને ભગવાન પમાડે છે પણ એ સાક્ષીરૂપે આત્માને વિષે રહ્યા છે તેણે કરીને જીવનું કલ્યાણ થતું નથી.

અને જીવનું કલ્યાણ તો પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્યરૂપે ભગવાન જીવને મળે અને પોતાના સ્વરૂપનો જ્ઞાને કરીને નિશ્ચય કરાવે ત્યારે જીવનું કલ્યાણ થાય છે પણ સાક્ષીરૂપે આત્માને વિષે ભગવાન રહ્યા છે તેને કરીને જીવનું કલ્યાણ થતું નથી. અને જે ભગવાન સાક્ષીરૂપે આત્માને વિષે રહ્યા છે તે જીવ શુભ-અશુભ ક્રિયા કરે તેને ‘હા કેના’ કહેતા નથી. કેમકે જગતમાં કેટલાક જીવ ચોરી, છિનાઢી, દારૂ, માટી આદિક મુંડા કર્મ કરે છે અને તેને કરીને અનંત પ્રકારનાં સંતાપને પામે છે પણ તેને સાક્ષીરૂપે રહ્યા જે ભગવાન તે મુંડા કર્મની ના પાડતા નથી.

અને સાક્ષીરૂપે ભગવાન રહ્યા છે તેને જીવ પાંતાની મળે જાણતો પણ નથી, કેમકે દૃશ્ય હોય તે દૃષ્ટાને જાણવાને સમર્થ નથી. માટે દેહ દૃશ્ય છે. અને તેનો દૃષ્ટા જીવ છે. તે જીવ દેહને જાણે પણ દેહ જીવને

જાણી શકે નહીં. તેમ જીવના દૃષ્ટા ભગવાન છે. તે ભગવાનને જીવ જાણી શકે એમ નથી. જેમ દેહને સુખદુઃખ થાય છે તેને જીવ જાણે છે અને જીવને સુખદુઃખ થાય છે તેને દેહ જાણવાને સમર્થ નથી, તેમ જીવને સુખદુઃખ થાય છે તેને ભગવાન જાણે છે. પણ જીવ ભગવાનને જાણવાને સમર્થ નથી અને જીવ તો પરતંત્ર છે કેમકે જીવ ઝ્યારે સુષુ-ત્તિમાં જાય છે ત્યારે ચોર આવીને તેના ઘરમાંથી સર્વે લઈ જાય છે તથા કોઈક તલવારે માથું કાપી નાખે છે, તો પણ તેનું જીવને માન રહેતું નથી. માટે જીવ તો પરાધીન—કાલકર્મને વશ છે.

અને ભગવાન છે તે તો જહ અને ચૈતન્ય એવી જે બે પ્રકૃતિઓ તેથી સદાય પર છે અને સ્વતંત્ર છે અને તે ભગવાનને કોઈનો આધાર નથી અને ભગવાન તો સ્વયં આધાર છે અને કૃપાસિંધુ છે. તે કૃપા કરીને જીવના કલ્યાણને અર્થે યુગ યુગને વિષે પૃથ્વી ઉપર પધારે છે ત્યારે તે ભગવાનને જીવ દેખી શકે છે પણ ભગવાન તો સદાય અક્ષરધામને વિષે છે, તે મર્મને તો અમારા ઇકાંતિક ભક્ત સાધુ જાણે છે અને જીવ છે તે અધર્મનો ત્યાગ કરીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કરે ત્યારે જન્મ-મરણનાં દુઃખ થકી મૂકાય અને જીવનો મોક્ષ થાય પણ તે વિના જીવનો મોક્ષ થાય નહીં. એવી રીતે ભગવાનના સર્વે અવતાર થઈ ગયા તેનો જ સિદ્ધાંત છે અને અમારો પણ એજ સિદ્ધાંત છે.

—અને જે શાસ્ત્રના મર્મને નથી જાણતા એવા જે બ્રહ્મકોદાલ આસુરી જીવ અને ઉપરથી સાધુના વેશધારી એવા જે દુષ્ટ પાપી તે એમ કહે છે જે ‘ઘટઘટમાં ભગવાન રમી રહ્યા છે અને પાપ-પુન્ય પણ કોને છે ? અને વઢી વિધિ-નિયેધનું પણ શું કામ છે ? અને જપ, તપ વ્રતાદિકે કરીને કોને પામવું છે ? અને જીવ જે તે બ્રહ્મમાંથી આવ્યો છે તે દેહને

મૂકશે ત્યારે બ્રહ્મમાં બ્રહ્મ મળી જશે અને જન્મ-મરણનાં દુઃખ થકી મૂકાઈ જશે.’ એમ અતિ નીચ અને પાપી છે તે કહે છે. અને એવા પાપી છે તે એમ સમજીને નિઃશંક થઈને વિષયને ભોગવે છે અને મા-વ્હેનનો પળ ટાલો રાખતા નથી. અને મોઢેથી એમ કહે છે ‘ઇન્દ્રિયો ઇન્દ્રિયોનાં કામ કરે છે અને અમે તો અસંગી છીએ.’ એવી રીતના જ્ઞાનના કથ-નારા અને તેને માનનારા વેય દેહને મૂકીને અતિશય દુઃખને પામશે અને તે તેના ઇકોતેર પરિયા સહિત નરકમાં પડે છે. અને એવા જે નીચ અને પાપી તેના વચનની જેને જેને પ્રતીતિ આવે તેના ઘણા આત્માનું મુંઝ થાય છે અને અધોગતિને પામે. માટે જેને કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને એવા પાપીનો સંગ કરવો નહીં.

અને વેદાંત શાસ્ત્રમાં ચોવીસ તત્ત્વ કહીને પચીસમા ભગવાનને કહ્યા છે તે તો વેદાંત શાસ્ત્રને કરનારે એમ સમજીને કહ્યું છે જે જીવ વિનાનાં તત્ત્વ હોય નહીં. માટે તત્ત્વ ભેગો જીવને ગણ્યો છે અને પચીસમા ભગવાનને કહ્યા છે અને યોગશાસ્ત્રમાં ચોવીસ તત્ત્વ અને પચીસમો જીવને કહ્યો છે અને છવીસમા પરમાત્માને કહ્યા છે. માટે શાસ્ત્રના અર્થ ભૂલીને જગતમાં અજ્ઞાની ગુરુ છે તે મુંઝાં કર્મ કરે છે અને નિઃશંક થઈને વિષયને ભોગવે છે અને પરમેશ્વરની લેશ માત્ર પણ શંકા ધરતા નથી અને મનમાં એમ સમજે છે જે ‘અમે પરમેશ્વર છીએ’ માટે એમ કહેનારા તે તો મહા પાપી અને ચંડાલ છે. તે મહા દુઃખને પામશે.

માટે જેને પોતાના આત્માનું રૂઢું કરવું હોય તેને એવા અધર્મીના સંગથી દેટે રહેવું અને વળી એમ સમજવું જે ‘પૂર્વે જે જે ભગવાનના અવતાર થઈ ગયા છે તથા નારદ, સનકાદિક જે જે ભગવાનના ભક્ત સંત થઈ ગયા છે તેનાં વચન તે સત્ય છે.’ એમ જાણીને પોતાના ધર્મમાં

રહીને જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિને પામીને પંચવિપયની વાસના થકી મુકાતું અને જે વાસના મૂકે છે તેને જ જન્મ-મરણનાં દુઃખ ટળે છે અને તેના આત્માનું કલ્યાણ થાય છે.

અને ડંધી સમજળવાળા જે અજ્ઞાની બ્રહ્મકોદળ તેને મતે તો મોક્ષ પણ યોગ્ય થાય છે. કેમકે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા એવા જે ભગવાન તેને જન્મ-મરણ ટેરાવ્યું જે સર્વે રૂપે ભગવાન થયા છે. માટે ભગવાનને પણ જન્મ-મૃત્યુ ટર્યું અને એ પણ સમજી સમજીને સમજશે તો પોતાને ભગવાન માનશે તો પણ જન્મ-મરણ તો રહેશે માટે એમ જોતાં પણ એનો મોક્ષ યોગ્ય ઠરે છે.

અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને વિષે જે જે ભાવે જીવ જોડાયા તો તે સર્વે જન્મ-મરણનાં દુઃખ થકી મૂકાઈને ભગવાનના ધામને પામ્યા અને ઋષભદેવ ભગવાનના પુત્ર જે ભરતજી તે અતિશય વૈરાગ્યવાન હતા અને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા સારુ ભરતખંડનું રાજ્ય ત્યાગ કરીને વનમાં ગયા હતા તો પણ જો દયાએ કરીને મૃગલામાં સ્નેહ કર્યો તો તેને મૃગલીને પેટ જન્મ ધરવો પડ્યો, અને નારદે મોહપે કરીને રાજાની દાકરીનો હાથ જોયો તો તે પાપે કરીને માંકડાનું મોહું થયું અને જગતમાં પણ પળ અપકીર્તિ થઈ અને મોહું લાંછન લાગ્યું. અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગોપીયો સંગે વિહાર કર્યો તો પણ બ્રહ્મચારી કહેવાયા અને ગોપીયો પતિભાવે કરીને શ્રીકૃષ્ણમાં સ્નેહ કર્યો, તો પણ તે ગોપીયો વેદની શ્રુતિયો કહેવાઈ અને દેહને મૂકીને પરમપદને પામી.

માટે શ્રીકૃષ્ણ સદાય માયા પર હતા તો તેના ભક્ત માયા પર થયા. અને તે ભગવાનને માયાનું કાર્ય મોહ પમાડવાને સમર્થ નથી. અને એ ભગવાન તો કૃપા કરીને ગોપીઓને પોતાના દાસ જાણીને તેને

ફુલમાં સુગંધ એક થઈ ગઈ છે અને તલમાં તેલ એક રસ છે અને જેમ દૂધમાં ઘી રહ્યું છે; તેમ જીવ દેહમાં દેહરૂપ થઈ રહ્યો છે તે જીવાત્માને જ્ઞાનરૂપી વિવેકે કરીને દેહથી નોંઘો પાડવો. હવે જ્ઞાન તે શું? તો ચોવીસ તત્ત્વરૂપ જે માયા તે થકી આત્માને નોંઘો સમજવો. જેમ તલને ઘાળીમાં પીલીને તેમાંથી તેલને જુદું કોઢે છે તેમ ચોવીસ તત્ત્વરૂપ જે માયા તે થકી જ્ઞાનરૂપ જે ઘાળી તેને કરીને આત્માને જુદો કરવો.

તે કેવી રીતે જુદો કરવો? તો શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ એ જે પાંચવિષય તે થકી આત્મા જુદો છે. અને શ્રોત્ર, ત્વચ્છા, ચક્ષુ, રસના અને ગ્રાણ એ જે પાંચ જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો તે થકી પણ આત્મા જુદો છે. અને વાક્, પાણિ, પાદ, પાયુ અને ઉપસ્થ એ જે પાંચ કર્મ ઇન્દ્રિયો તે થકી પણ આત્મા જુદો સમજવો. અને પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ જે પાંચભૂત તે થકી પણ આત્માને જુદો સમજવો. અને મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર એ જે ચાર અંતઃકરણ તે થકી પણ આત્મા જુદો છે. અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના જે ચૌદ દેવતા તે થકી પણ આત્મા જુદો છે. તે દેવતાનાં નામઃ—મનના દેવ ચંદ્ર, બુદ્ધિના દેવ વ્રહ્મા, ચિત્તના દેવ વાસુદેવ, અહંકારના દેવ રુદ્ર, શ્રોત્રના દેવ દિગ્પાલ, ત્વચ્છાના દેવ વાયુ, ચક્ષુના દેવ સૂર્ય, રસનાના દેવ વરુણ, નાસિકાના દેવ અશ્વિનીકુમાર, વાક્ના દેવ અગ્નિ, હાથના દેવ ઈન્દ્ર, પગના દેવ વિષ્ણુ, શિશ્નુના દેવ પ્રજાપતિ અને ગુદાના દેવ યમ; એ જે ચૌદ દેવ તે થકી પણ આત્મા જુદો છે. તેમાં પાંચ ભૂત અને પાંચ વિષય તે તમોગુણ થકી થયા છે અને દશ ઇન્દ્રિયો રજોગુણ થકી થઈ છે અને ચાર અંતઃકરણ અને ચૌદ દેવતા તે સત્ત્વગુણ થકી થયા છે. માટે ‘ત્રણ ગુણનું કાર્ય જે ચોવીસ તત્ત્વાત્મક જે પિંડ, વ્રહ્માંડાદિકરૂપ જે માયા તેથી હું ચૈતન્ય આત્મા જુદો છું.’ એમ સમજવું.

તે આત્મા કેવો છે? તો અહંકાર રહિત આત્મા તે અખંડ છે, અવિનાશી છે અને સુખરૂપ છે, અને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક જે માયા છે તે દુઃખરૂપ છે, પાપરૂપ છે, નાશવંત છે અને સ્વપ્નવત્ છે એમ સમજીને માયાના પદાર્થને પામવાની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરીને પોતાને શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા માનીને સદાય હાલતાં-ચાલતાં, જ્ઞાતાં-પ્રાપ્તાં સર્વે ક્રિયામાં દેહ થકી પોતાના આત્માને જુદો સમજવો, કહેતાં પંચવિષયના પદાર્થમાં આસક્તિ ક્યારેય કરવી નહીં. એવી રીતે વીજો વિવેક જ્ઞાને કરીને જાણવો.

હવે ત્રીજો વિવેક વૈરાગ્યે કરીને કહીએ છીએ જે વૈરાગ્ય વિવેક પામવાને અર્થે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય એ ત્રણનાં રૂપ જાણવાં જોઈએ છીએ, માટે તેને જાણવાની રીત કહીએ છીએ જે ભગવાનની ઇચ્છા જે ઉત્પત્તિ કરવી તે ઇચ્છાને અક્ષરે જાણી પછી તે અક્ષરની ઇચ્છા કરીને પ્રકૃતિપુરુષ જાણત થયો અને તે પ્રકૃતિ-પુરુષના યોગે કરીને પ્રધાન-પુરુષ થયા અને પ્રધાન પુરુષ થકી મહત્ત્વ થયું. તે મહત્ત્વ થકી વિરાટ થયો છે અને તે વિરાટ થકી બ્રહ્માદિક દેવ થયા છે. એ બ્રહ્માદિક દેવ થકી મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, જાડ પહાડાદિક સર્વે વિશ્વ થયું છે. એવી રીતે તપાસી જોઈએ તો ભગવાનનો સંકલ્પ કહેતાં ભગવાનના ધામના સુખનો એક લેશ ગંધ તે પ્રકૃતિપુરુષમાં આવ્યો છે અને તે પ્રકૃતિપુરુષના સુખમાંથી લેશ પ્રધાનપુરુષમાં આવ્યો છે.

એવી રીતે ઉતરતાં ઉતરતાં મનુષ્યને તો તે ભગવાનના ધામના સુખનો લેશ પણ નથી અને તેમાં જીવ સુખ જેવું માને છે તે તો મિથ્યા ભ્રાંતિ છે. જેમ જ્ઞાંજ્ઞવાનાં જલ દેખાયે જલમાં પડે તેને જલ કે જલમાં જલ નથી. જેમ જ્ઞાંજ્ઞવાનાં જલ દેખાયે જલમાં પડે તેને જલ કે જલમાં જલ નથી. જેમ જ્ઞાંજ્ઞવાનાં જલ દેખાયે જલમાં પડે તેને જલ કે જલમાં જલ નથી. જેમ જ્ઞાંજ્ઞવાનાં જલ દેખાયે જલમાં પડે તેને જલ કે જલમાં જલ નથી.

મિથ્યા છે. અને વઢી સૂર્ય અસ્ત પામ્યા પછી જેમ જ્ઞાંજ્ઞવા દેખાતા નથી, તેમ પ્રલય સમયે જગત દેખાતું નથી, માટે જગતનાં સુખ મિથ્યા છે. એવી રીતે સમજીને માયાનું કાર્ય જે પંચવિપયનાં પદાર્થ તે થકી વૈરાગને પામવું. અને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતમાં પ્રીતિ કરવી. એવી રીતે વૈરાગે કરીને ત્રીજો વિવેક કહ્યો.

હવે ત્રોથો વિવેક ભક્તિ કરીને કહીય છીએ, જે પ્રકૃતિપુરુષ થકી ઉત્પન્ન થયાં જે દેવ, મનુષ્ય તેમાં તારતમ્યતા છે કહેતાં એકથી એક ઉતરતાં છે. માટે આલોકમાં કોઈ મોટો ચક્રવર્તી રાજા હોય તે જેમ આપણા ઉપર રાજી થાય તેમ તેની આજ્ઞામાં વર્તવું અને તે રાજાની આજ્ઞા પાઠતાં અને રાજા પ્રસન્ન થતાં વીજી વસ્તી કુરાજી થતી હોય તો પણ તે સર્વેનો ભય ન રાખતાં રાજાનો પક્ષ રાખવો અને રાજા જે રીતે રાજી થાય તે રીતે વર્તવું. કેમકે જેના ઉપર રાજાની મહેરવાની હોય તો તેને વસ્તી કાંઈ કરવાને સમર્થ નથી. અને રાજાના કરતાં જો કોઈ દેવ પ્રસન્ન થતા હોય તો તે રાજાનો ભય ન રાખતાં દેવ પ્રસન્ન થાય તેમ કરવું. અને દેવના કરતાં વ્રહ્મા પ્રસન્ન થતા હોય તો ઈન્દ્રાદિક દેવનો પક્ષ મૂકીને વ્રહ્માના પક્ષમાં રહેવું. અને વ્રહ્માના કરતાં વિરાજપુરુષ પ્રસન્ન થતા હોય તો તે વ્રહ્માનો પક્ષ પડ્યો મૂકીને તેનો ભય ન રાખતાં વિરાજપુરુષના પક્ષમાં રહેવું. અને વિરાટ કર્તા મહત્ત્વ પ્રસન્ન થતા હોય તો વિરાટનો પક્ષ મૂકીને મહત્ત્વના પક્ષમાં રહેવું. અને પ્રધાનપુરુષ રાજી થતા હોય તો મહત્ત્વનો પક્ષ મૂકીને પ્રધાનપુરુષના પક્ષમાં રહેવું. અને પ્રધાનપુરુષના કરતાં પ્રકૃતિપુરુષ રાજી થતા હોય તો પ્રધાનપુરુષનો પક્ષ મૂકીને પ્રકૃતિપુરુષના પક્ષ રાખવો અને પ્રકૃતિપુરુષના કરતાં અક્ષવ્રહ્મરૂપ મુક્ત પ્રસન્ન થતા હોય તો પ્રકૃતિપુરુષાદિક સર્વેનો પક્ષ મૂકીને તેનો ભય ન રાખતાં અક્ષવ્રહ્મરૂપ મુક્તનો પક્ષ રાખવો.

અને એ રાજાથી તે અક્ષરબ્રહ્મરૂપ મુક્ત એ સર્વેના સ્વામી અને સર્વેના આધાર એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે પ્રસન્ન થતા હોય તો તેને તે અક્ષરથી લઈને દેવ, મનુષ્યાદિક સર્વેનો પક્ષ મૂકીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો પક્ષ રાખવો અને તેની આજ્ઞા પાઠવી અને તેને પ્રસન્ન કરવા અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા પછી તે વિના વીજા સર્વે મત પંથ તથા વીજા દેવ તે સર્વેનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ મનુષ્યાકૃતિ ભગવાન તે જેમ પ્રસન્ન થાય તેવી રીતે વર્તવું, તેનું નામ એકાંતિક ભક્તિ કહેવાય છે. અને તે એવી રીતની એકાંતિક ભક્તિ કરીને જીવની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે અને એ ભક્તિ કરીને ચોથો વિવેક જાણવો.

અને એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે દૃઢ નિષ્ઠા થઈ તેને કાંઈ કરવું રહેતું નથી અને તે તો દેહ છતાં જ અક્ષરબ્રહ્મરૂપ મુક્ત થઈ રહ્યો છે. અને એવા જે મુક્ત તે તો જેનું અન્ન જમે છે તથા તેને કોઈ જલ પાય છે તથા તેને કોઈ વસ્ત્ર ઓઢાડે છે તો તે સર્વેનું કલ્યાણ થાય છે તથા તે મુક્ત નદી-તળાવમાં નહાય છે તથા જે જે સ્થાનકમાં નિવાસ કરે છે તે સ્થાનક સર્વે તીર્થ કહેવાય છે અને એવા મુક્ત તો ભગવાનને પણ અતિશય દુર્લભ છે, કહેતાં વહાલા છે. માટે ઘણાક જન્મના શુભ સંસ્કાર હોય છે તેને જ એવા સંતનો સંગ મળે છે અને જીવનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે.” એટલી વાર્તા કરીને પછી મહારાજ ઘોડીએ અસ્વાર થઈને પોતાના મંદિરમાં પધાર્યા.

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत २१० समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૧ વિષય:—ૐ માંથી જગતની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૨ના આસો સુદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ શંકરભાઈ ઝવેરભાઈને ઘેર ઉત્તરાદે વાર ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વેંછં ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ બોલ્યા જે “ સર્વે સાંભળો ! એક વાર્તા કરવી છે. અને આ વાર્તા કરીશું તેમાં એક અક્ષરે કરીને પ્રથમ સમજવાની રીત કહેવાશે. અને તે એક અક્ષરનો અર્થ વાળી પર છે તે અર્થ વાળી કરીને પ્રથમ કહેવાશે. અને તે વાળી કરીને એક અક્ષરરૂપ જે અર્થ તેને સિદ્ધ કરાવીને પછી તે વાળીનો ત્યાગ કરાવાશે અને એક અક્ષરરૂપ જે વાળી પર અર્થ તેને વિષે સ્થિતિ કરાવાશે.

હવે તે વાત કહીએ તેને સુરત રાખીને સાંભળજો જે એક અક્ષરરૂપ જે સર્વેનું કારણ ૐ કાર છે. ૐ કાર ઇટલે શું ? તો દેહ ચતુષ્ટયાતીત; દેહ ચતુષ્ટયાતીત ઇટલે સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, કારણ અને મહાકારણ એ જે ચાર દેહ તેથી પર એવા જે બ્રહ્મ અને બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા પરબ્રહ્મ તેનું નામ દેહ ચતુષ્ટયાતીત કહેવાય છે. માટે તે દેહ ચતુષ્ટયાતીત એવા જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેને સાક્ષાત્કાર જાણવા અને તેને જાણીને પામવા, તેનું નામ દેહ ચતુષ્ટયાતીત એવો જે એકાક્ષર રૂપ જે ૐ કાર તેનો અર્થ સિદ્ધ થયો જાણવો.

હવે ૐ કાર રૂપ જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેને સાક્ષાત્કાર ક્યારે પમાય છે ? તો એ ચાર દેહના રૂપને જાણીને તેથી પર થવાય છે ત્યારે તે ૐ કાર

રૂપ જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેને પમાય છે. હવે તેને પામવાની રીત કહીએ છીએ જે ૐ કાર રૂપ જે એક અક્ષર તે થકી ચાર અક્ષર થયા છે અને તે ચાર અક્ષર થકી વાવન અક્ષર થયા છે. અને તે વાવન અક્ષરની પાછી મેલવણી કરીએ તો ૐ કાર રૂપ એક અક્ષર રહે છે. તેમ ૐ કાર રૂપ એવા જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તે થકી ચાર અક્ષર રૂપ ચાર દેહ થયા છે, કહેતાં ૐ કાર રૂપ જે પરમાત્મા તેણે જીવોને પોતાનું સ્વરૂપ જણાવવાને અર્થે ચાર અક્ષરરૂપ ચાર દેહ ઉત્પન્ન કરી આપ્યા છે. અને તે ચાર દેહે કરીને આત્મા અને પરમાત્માનું સ્વરૂપ જણાવીને પછી તે ચાર દેહનો લય કરાવે છે. પછી તે આત્માને વિષે ૐ કાર રૂપ જે પરમાત્મા તે એક રહે છે અને તે આત્માની મુક્તિ થાય છે, કહેતાં તે જન્મ-મરણ રહિત થઈને પરમાત્માના સરલા સુખને પામે છે.

હવે ૐ કાર રૂપ એવો જે એક અક્ષર તે થકી ચાર અક્ષર રૂપ ચાર દેહ થયા છે. તે ચાર દેહને જણાવીએ છીએ જે ૐ કાર રૂપ જે એક અક્ષર તે સર્વે અક્ષરનું વીજ છે પણ તે એક અક્ષરે કરીને જ્ઞાન થાય નહીં, તેથી એક અક્ષરરૂપ જે ૐ કાર તે થકી ચાર માત્રા રૂપ ચાર અક્ષર થયા છે. તે માત્રા રૂપ ચાર અક્ષરના નામ—(૧) અ કાર (૨) ડ કાર (૩) મ કાર અને (૪) અર્ધમાત્રા એ ચાર અક્ષર ૐ કાર માંથી થાય છે. અને એ ચાર અક્ષરને પાછા વ્યાકરણમાં સાંધે છે ત્યારે તેનો પાછો ૐ કાર એક અક્ષર થાય છે.

તેમ ૐ કાર રૂપ જે પરમાત્મા તેણે પોતાના સ્વરૂપને જણાવવાને અર્થે ચાર અક્ષરરૂપ ચાર દેહ જીવોને સર્જી આપ્યા છે. તેમાં અ કારને ઠેકાણે જાડા પંચભૂતનો સ્થૂળદેહ છે અને ડ કારને ઠેકાણે ઈંધા પંચભૂતનો વીજો સૂક્ષ્મદેહ છે અને મ કારને ઠેકાણે ત્રીજો વાસનામય

કારણદેહ છે, કારણ ઇટલે સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ જેમાંથી ઉપજ્યા છે એવો વાસનામય જીવ ચૈતન્ય તેનું નામ કારણદેહ છે.

અને ચોથો અર્ધમાત્રાને ઠેકાણે ઇત્રણ દેહથી જુદો એવો જે આત્મા તે આત્માને વિષે અહંવૃત્તિ તેનું નામ અર્ધમાત્રાને ઠેકાણે ચોથો મહાકારણ દેહ છે. અહંવૃત્તિ ઇટલે ત્રણ દેહનું વીજ છે, કહેતાં અહંવૃત્તિરૂપ જે આત્મા તે થકી સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ ઇત્રણ દેહ ઉત્પન્ન થયા છે. હવે અહંવૃત્તિ ઇટલે શું? તો પરમાત્માને જાણ્યા વિના પોતાના આત્માને વિષે જે ‘હું આત્મા, હું બ્રહ્મ,’ એમ સમજવું તેનું નામ અહંવૃત્તિરૂપ મહાકારણ દેહ છે. ઇ અહંવૃત્તિ રૂપ જે મહાકારણ દેહ તે થકી સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, અને કારણ ઇત્રણ દેહ અને ત્રણ દેહે કરીને ભાસમાન થયું એવું જે અખિલ વિશ્વ તે ઉત્પન્ન થયું છે.

માટે ઇ સર્વેના રૂપને જાણીને તેની જેમ ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમ તેને પાછું લય કરવું. અને પછી તે ત્રણ દેહથી જુદો પોતાના આત્માને જાણીને તે આત્માની અહંવૃત્તિ જ્યાંથી ઉત્પન્ન થઈ હતી એવા જે ઐં કાર રૂપ પરમાત્મા તેને વિષે લય કરી દેવી, કહેતાં પરમાત્માને જાણ્યા નોંતા તેથી આત્માને અહંવૃત્તિ ઉત્પન્ન થઈ હતી માટે તે પરમાત્માને જાણીને તે અહંવૃત્તિ પરમાત્માને વિષે જોડી દેવી, કહેતાં પરમાત્માના દાસત્વપણાંની અહંવૃત્તિ ધરવી જે ‘હું બ્રહ્મરૂપ એવો પરમાત્માનો દાસ છું.’ એવી રીતે ચાર દેહથી જુદો પડીને પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા સદ્ગુરુની મૂર્તિને વિષે જોડાય છે તેને ઐં કાર રૂપ જે દેહ ચતુષ્ટયાતીત પરમાત્મા તેનો અર્થ સિદ્ધ થાય છે. અને તેની મુક્તિ થાય છે.

હવે ચાર માત્રા રૂપ જે ચાર દેહ તેનું જ્ઞાનકરાવીએ છીએ જે અ કાર માત્રારૂપ જે જાડા પંચમૂતનો સ્થૂલદેહ તેને પ્રથમ જણાવીએ છીએ જે

અ કાર માત્રા રૂપ જે જાડા પંચભૂત ઇટલે પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ ભૂતનો સ્થૂળદેહ છે. તે પાંચ ભૂતની પચીસ પ્રકૃતિ થઈ છે. તેમાં પૃથ્વીના પાંચ ભાગ—હાડ, માંસ, નાડી, ત્વચા અને રોમ, એ પાંચ ભાગ દેહમાં પૃથ્વીના છે. અને જલના પાંચ ભાગ—વીર્ય, મૂત્ર, શ્વેદ, લાલ અને લોહી, એ પાંચ ભાગ દેહમાં જલના છે. અને અગ્નિના પાંચ ભાગ—હ્રુધા, તૃપા, નિદ્રા, આલસ અને કાન્તિ, એ પાંચ દેહમાં અગ્નિના ભાગ છે. અને વાયુના પાંચ ભાગ—ચલન, વલન, ધાવન, પ્રસારન અને આકોચન, એ પાંચ દેહમાં વાયુના ભાગ છે. અને આકાશના પાંચ ભાગ—કેડ, ઉદર, હૃદય, કંઠ અને મુસ્તક (તેનીપોલ) એ પાંચ દેહમાં આકાશના ભાગ છે. એવી રીતે જાડા પાંચ ભૂતની પચીસ પ્રકૃતિનો સ્થૂળદેહ થયો છે.

અને ईશ્વરનો સ્થૂળ દેહ વિરાટ તેને વિષે મહત્ પંચભૂત છે; તે મોટી પૃથ્વી, મોટું જલ, મોટો અગ્નિ, મોટો વાયુ અને મોટો આકાશ, એ પાંચભૂત ईશ્વરના દેહમાં મહત્ છે અને તે ईશ્વરના દેહને બ્રહ્માંડ કહેવાય છે. અને એ મહત્ પંચભૂત થકી સર્વ જીવોના દેહ થયા છે, તે જીવોના દેહને પિંડ કહેવાય છે અને તે જીવોના દેહને વિષે અલ્પ પંચભૂત કહેવાય છે માટે એ પાંચ ભૂત થકી પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક ઉત્પન્ન થયાં જે જે પદાર્થ માત્ર તે સર્વે અ કાર માત્રાનું કાર્ય છે; અ કાર માત્રાનું કાર્ય ઇટલે મિથ્યા છે. માટે મિથ્યા રૂપ જે પંચભૂતાત્મક પિંડ, બ્રહ્માદિક સર્વ પદાર્થ માત્ર તે થકી આત્માને જુદા જાણવો, કેમકે જેને જે જાણે છે તેથી તે જાણનારો જુદો હોય, માટે પંચભૂતાત્મક પિંડ, બ્રહ્માડને આત્મા એ જાણ્યું, માટે તે પિંડ, બ્રહ્માંડને જાણનારો આત્મા તે પિંડ, બ્રહ્માંડથી જુદો છે. એવી રીતે આત્માને નિશ્ચય થયો અને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિકની વાસનાનો ત્યાગ કર્યો ઇટલે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિકને મિથ્યા જાણ્યું.

હવે અ કાર માત્રા થકી રૂપા પંચભૂતનો બીજો સૂક્ષ્મદેહ ઉત્પન્ન થયો

છે. તે સૂક્ષ્મદેહમાં સૂક્ષ્મ પંચભૂતની પચીસ પ્રકૃતિ થઈ છે. તેમાં સૂક્ષ્મ આકાશના પાંચ ભાગ—અંતઃકરણ, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર, એ દેહમાં પાંચ સૂક્ષ્મ આકાશના ભાગ છે. હવે સૂક્ષ્મ વાયુના પાંચ ભાગ—પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન અને સમાન, એ દેહમાં પાંચ સૂક્ષ્મ વાયુના ભાગ છે. હવે સૂક્ષ્મ અગ્નિના પાંચ ભાગ—શ્રોત્ર, ત્વચા, ચક્ષુ, રસના અને ગ્રાણ, એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો તે દેહમાં સૂક્ષ્મ અગ્નિનો ભાગ છે. હવે સૂક્ષ્મ જલના પાંચ ભાગ—વાક્, પાણિ, પાદ, પાયુ અને ઉપસ્થ, એ પાંચ કર્મેન્દ્રિયો તે દેહમાં સૂક્ષ્મ જલના ભાગ છે. હવે સૂક્ષ્મ પૃથ્વીના પાંચ ભાગ—શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ, એ પાંચ વિષય દેહમાં સૂક્ષ્મ પૃથ્વીના ભાગ છે.

एवी रीते उ कार मात्रा थीकी उत्पन्न थयो एवो जे पांच भूतनी पचीस प्रकृतिनो बीजो सूक्ष्मदेह तेने पण आत्माए जाण्यो, माटे ते थीकी पण आत्मा जुदो छे, केमके जेने जे जाणे तेथी ते जुदो होय. माटे सूक्ष्मदेहने पण आत्माए जाण्यो माटे तेने जाणनारो आत्मा ते सूक्ष्मदेहथी जुदो छे. हवे अ कार अने उ कार ए वे मात्रा भेगी थी त्यारे तेनो ओ एक अक्षर थयो.

हवे त्रीजी म कार मात्रा छे. ते त्रीजी म कार मात्रानो त्रीजो कारणदेह थयो छे. ते कारणदेह केवो छे ? तो आत्माने पोताना स्वरूपनुं अज्ञान छे, तेनुं नाम कारणदेह छे, कहेतां 'स्थूल अने सूक्ष्म ए वे देहथी तो हुं जुदो खरो. पण हुं केवो हुं ? एम मने मारा स्वरूपनी खबर नथी.' एवुं जे पोताना स्वरूपनुं अज्ञान ते रूप अंधारुं तेनुं, नाम म कार मात्रा रूप त्रीजो कारणदेह छे. ते कारणदेह एटले अज्ञान, ते अज्ञानने पण आत्माए जाण्युं. त्यारे सद्गुरुए जणाव्युं के 'तुं अज्ञान नहीं; तुं तो अज्ञानने जाणनारो अज्ञानथी जुदो छे,' केमके जेने जे जाणे

તેથી તે જુદો હોય. માટે અજ્ઞાનને પણ આત્માએ જાણ્યું. માટે અજ્ઞાન આત્મા નહીં.

ત્યારે આત્મા કેવો છે ? તો અજ્ઞાનથી વિલક્ષણ છે, ઘટલે જ્ઞાનરૂપ આત્મા છે. જેમ કહ્યું કે ફલાણો માણસ ચોર નહીં ત્યારે તે શાહુકાર ઠયો, તેમ આત્મા અજ્ઞાન નહીં માટે આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે. એવી રીતે સદ્ગુરુએ અનુભવ કરાવ્યો ત્યારે તે આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું કે ‘હું સ્થૂલદેહ નહીં, સૂક્ષ્મદેહ હું નહીં, કારણદેહ જે અજ્ઞાન તે પણ હું નહીં; અને હું તો ત્રણ દેહને જાણનારો ત્રણ દેહનો સાક્ષી અને તેથી જુદો એવો આત્મા છું, બ્રહ્મ છું’ એવો અનુભવ ત્રણ દેહને જાણનારાને થાય છે. એવી રીતે મ કાર માત્રાનો લોપ થયો ત્યારે અ કાર અને ડ કાર બે મઠીને ઓ થયો હતો તે ઓ ને માંથે મ કારનો અનુસ્વાર ચઢ્યો ત્યારે અ કાર, ડ કાર અને મ કાર એ ત્રણ માત્રા ભેગી થઈ તેનો એક અક્ષર ઓ થયો.

હવે ચોથી અર્ધમાત્રારહી; અર્ધમાત્રા ઘટલે ચોથો મહાકારણ દેહ છે, મહાકારણ ઘટલે ‘હું આત્મા, હું બ્રહ્મ’ એવું જે આત્માને વિષે અહંપણું, તેનું નામ અર્ધ માત્રા રૂપ ચોથો મહાકારણ દેહ છે, હવે તેમાં જે ‘હું પણું’ છે તે માયાનો ભાગ છે. માટે ‘હું પર્ણાણ’ રહિત બ્રહ્મરૂપ થવાય છે ત્યારે માયા ટલે છે પણ જ્યાં સુધી ‘હું પણું’ હોય ત્યાં સુધી જન્મ-મરણ ટલતું નથી. તે આત્માને વિષે જે ‘હું પણું’ તે ક્યારે ટલે ? તો અહંકારે રહિત એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક તેને વિષે દૃઢ દાસપણું થાય છે ત્યારે અહંકાર ટલી જાય છે અને તે આત્મા અહંકારે રહિત બ્રહ્મરૂપ મુક્ત થાય છે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના દાસ થયા વિના વીજાં કોટી સાધન કરે, ભેંસ લે, સંન્યાસી થાય, પરમહંસ થાય, ઝંધે માંથે તપ કરે, તો પર્ણ પ્રગટ ભગવાનના દાસ થયા વિના અહંકાર

રૂપ જે માયા તે કોઈ કાળે ટલતી નથી. તે ઉપર ગીતાના પાંચમાં અધ્યાયમાં ૧૪ શ્લોક—

દૈવી હોવા ગુણમયિ મમ માયા દૂરત્યયા ।

મામેવ યે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥

અર્થ:—શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહે છે જે ‘દૈવી અને ગુણમયિ ઇટલે સત્ત્વગુણની સંપત્તિ જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય કરીને આત્માને ત્રિપે સ્થિતિએ કરીને હું બ્રહ્મ અને તેનું કાર્ય જે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ તે રૂપ જે મારી માયા, કહેતાં મને નથી જાણ્યો તે રૂપ જે માયા તે મને જાણ્યા વિના દુઃખે કરીને પણ તરાય નહીં. અને મને પામે કહેતાં મારો આશ્રય કરે તો તે તત્કાલ માયાને તરીને મારા ધામને પામે.’

વળી ગીતાના ૧૮મા અધ્યાયમાં ૬૬ શ્લોકમાં કહ્યું છે—

સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચ ॥

અર્થ:—શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અર્જુનને કહે છે કે ‘તારા મન કલ્પિત ઇવા જે સર્વ ધર્મ તેનો ત્યાગ કરીને મારા ચરણનો આશ્રય કર. હું તને સર્વ પાપ થકી મુકાવીશ.’ કહેતાં સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, કારણ અને મહાકારણ એ ચાર દેહ રૂપ જે સર્વે પાપ તે થકી મુકાવીશ.

હવે તેમાં ભગવાને શું કહ્યું છે? તો જેમ કોઈ પુરુષ અંધારે ઘરમાં બેઠો હોય. તે પુરુષ સૂર્યને એમ કહે જે ‘સૂર્ય, તું મારું અંધારું ટાલ.’ ત્યારે તે સૂર્યે કહ્યું કે ‘તું ઘરમાંથી બહાર નીસરીને મારું દર્શન કર પછી હું તારું અંધારું દૂર કરીશ,’ કહેતાં સૂર્યનું દર્શન કરશે ઇટલે સૂક્ષ્મ અંધારું જ નથી પછી અંધારું કાઢવું શું છે? અને સૂર્યના દર્શન વિના તો સર્વે અંધારું જ છે. માટે ટલે કેમ? તેમ એ તો દૃષ્ટાંત અને તેનું સિદ્ધાંત એ છે જે ભગવાને અર્જુનને કહ્યું કે ‘મારા આશ્રય વિના સર્વે માયા ને માટે

તરીને જવું કયાં ? અને મને પામ્યો એટલે માયા જ નથી. માટે તરવું શું છે ? તે સારુ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રય થકી જ મહાકારણ રૂપ જે અહંવૃત્તિ તે ટલે છે. અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને મોક્ષને પામે છે અને જન્મ-મરણે રહિત થાય છે અને અખંડ સ્થિતિને પામે છે. અને તે મુક્ત ચારે દેહનાં રૂપને જાણીને તેથી અસંગીપણે વર્તે છે.

તે ચારે દેહનાં રૂપને જાણવાની રીત કહું છું જે (૧) પ્રથમ સ્થૂલ દેહ પચીસ પ્રકૃતિનો છે, તેની જાણત અવસ્થા, વિશ્વાભિમાની જીવ, નેત્ર સ્થાનક, સ્થૂલભોગ, વૈશ્વરીવાચા, રજોગુણ અને અ કાર માત્રા; એવી રીતે સ્થૂલાભિમાનીના આઠ સ્થાન, ભોગાદિક છે; માટે તેને જાણનારો આત્મા તેથી જુદો છે. (૨) અને વીજો સૂક્ષ્મ દેહ, તેની સ્વપ્ન અવસ્થા તેજસાભિમાની આત્મા, કંઠસ્થાનક, વાસનામય ભોગ, મધ્યમવાચા, સત્ત્વગુણ, ડ કાર માત્રા; એવી રીતે લિંગાભિમાનીના આઠ સ્થાન, ભોગાદિક છે; તેને જાણનારો આત્મા તેથી જુદો છે. (૩) અને ત્રીજો કારણ દેહ, તેની સુષુપ્તિ અવસ્થા, પ્રાજ્ઞાભિમાની આત્મા, હૃદય સ્થાનક, આનંદ ભોગ, પદ્મ્યંતિવાચા, તમોગુણ, મ કાર માત્રા; એવી રીતે કારણાભિમાનીના આઠ સ્થાન, ભોગાદિક છે; તેને જાણનારો આત્મા તેથી જુદો છે. (૪) અને ચોથો મહાકારણ દેહ, તેની તૂર્યાવસ્થા, પ્રત્યંગાત્માભિમાની આત્મા, મૂર્ધ્નિસ્થાનક, પરમાનંદ ભોગ, પરાવાચા, શુદ્ધ સત્ત્વગુણ, અર્ધ-માત્રા; એવી રીતે મહાકારણાભિમાનીના આઠ સ્થાન, ભોગાદિક છે, માટે તેને જાણનારો આત્મા તે મહાકારણ દેહથી પણ નોંખો છે. એવી રીતે અકાર, ડ કાર અને મ કાર એ ત્રણ માત્રા અને અર્ધમાત્રા એટલે ત્રણ માત્રા જે થકી થઈ છે એવી જે અર્ધમાત્રા તે માત્રાને ‘અહં બ્રહ્માસ્મિન્’ અભિમાની આત્મા જાણવો.

માટે એ સર્વેને જાણીને તે ચાર દેહથી પોતાના આત્માને જુદો જાણીને

શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપ થઈને પછી જેણે ઈવી રીતનું જ્ઞાન આપીને શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપની સ્થિતિને પમાડ્યો એવા સદ્ગુરુ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક તેની મૂર્તિનું પોતાના બ્રહ્મસ્વરૂપને વિષે ધ્યાન કરવું અને તેનો આશ્રય, ધ્યાન અને સેવા તેણે કરીને અહંવૃત્તિરૂપ જે મહાકારણ દેહ તેનો લય થઈ જાય છે. અને તે આત્મા અહંવૃત્તિયે રહિત શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપ મહા મુક્ત થાય છે અને તે અલંડ સ્થિતિને પામે છે. અને વાળી પર જે ઐક્યારૂપ જે દેહ ચતુષ્ટયાતીત અક્ષરબ્રહ્મ તેને વિષે પરબ્રહ્મને અલંડ દેખે છે. અને ઈવી રીતના જ્ઞાનને પામીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મને પામ્યો જે મુક્ત તે પછી કોઈ દહાડે માયાને દેખતો નથી.

—માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના દાસ થઈને તેની આજ્ઞામાં વર્તવું અને તેની ભક્તિ અને ધ્યાન કરવું એ જ મહાકારણ દેહ ટલ્લાનો ઉપાય છે. માટે તે વિના મહાકારણ દેહરૂપ મહા માયા ટલ્લી નથી અને તે મહાકારણરૂપ મહા માયા ટલ્લી વિના જન્મ-મરણ પણ ટલ્લતું નથી. તે મહાકારણ તે શું ? તો પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેની ઉપાસના અને ભક્તિ વિના ‘તત્ત્વમસિ’ આદિક મહા વાક્યના વાચ્યાર્થની સિદ્ધિ કરીને ‘અહં બ્રહ્માસ્મિન્, અહં બ્રહ્માસ્મિન્’ એમ જે વચન બોલવા શીખવું તેનું નામ મહાકારણ દેહ છે.

માટે જેને તે મહાકારણરૂપ માયા ટાલ્લી હોય અને જન્મ-મરણે રહિત થવું હોય તેને તો ક્ષર, અક્ષરથી પર એવા જે પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક પરમાત્મા તેનો આશ્રય કરવો તો તે આત્માનો આત્યંતિક મોક્ષ થાય છે. અને કોઈ સમે પરમાત્મા પૃથ્વી ઉપર પ્રત્યક્ષ ન હોય ત્યારે તો એ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના અવતારની મૂર્તિઓ હોય તેનો આશ્રય રાખીને શાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય તે પ્રમાણે વર્તવું અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન પોતાને

મળે એવી ઇચ્છાને રાખીને પરોક્ષપણે પરમાત્માની નવધા ભક્તિ કર્યા કરવી અને તે ભક્તિને વિષે નિષ્કામભાવ રાખવો કહેતાં પોતાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળે એટલી ઇચ્છા રાખવી પણ તે વિના માયિક પંચવિષયના પદાર્થને પામવાની ઇચ્છા ન રાખવી. અને જે પંચવિષયના ત્યાગ કરતા હોય અને વીજાને વિષયનો ત્યાગ કરાવતા હોય અને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના કરતા હોય અને વીજાને ઉપાસના કરાવતા હોય એવા જે સાધુ તથા બ્રાહ્મણ તેનો સમાગમ કરવો, અને જે ભગવાનના અવતારને માનતા ન હોય અને જે પંચવિષયને ભોગવતા હોય અને વીજાને વિષય ભોગવવાની મોકલપ મૂકતા હોય એવા જે પાપી મિથ્યા જ્ઞાની બ્રહ્મકોદાલ તેના સંગનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેનું ભજન કરવું.

એવી રીતે સમજીને ભજન કરે છે તેને પછી અંતર્યામી ભગવાન છે તે કૃપા કરીને પ્રગટ થઈને દર્શન આપે છે. જેમ પ્રહ્લાદને ભગવાને દર્શન આપ્યું હતું તથા ધ્રુવને દર્શન આપ્યું હતું. इत्यादिक ઘણાંક ભક્તોએ નિષ્કામભાવ રાખીને ભક્તિ કરી છે તેને અર્થે ભગવાને પ્રગટ થઈને તત્કાલ દર્શન આપ્યાં છે. માટે નિષ્કામભાવ રાખીને જે ભગવાનની ભક્તિ કરશે તેને જરૂર ભગવાન દર્શન આપશે અને તે આત્માનો મોક્ષ થશે. માટે તે અતિશય દુર્લભ સમય તે આજ તમારે સર્વને પ્રાપ્ત થયો છે તે તમારા માગ્યનો પાર નથી, પણ સમજશે તેને લાભ છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत २११ समाप्त ॥

શ્રીમુક્તિસિદ્ધાંત ૨૧૨ વિષય:-પ્રગટ સત્પુરુષને ઓઝાશ્વવાની રીત

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૨ ના આસો સુદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ નારણભાઈ રામદાસને ઘેર દાક્ષિણાદે વાર ઓરડાની આગળ ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાનીં વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં, કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે જીવને એક સુખનું સાધન છે અને એક દુઃખનું સાધન છે. તે સુખનું સાધન કયું છે? અને દુઃખનું સાધન કયું છે? તો એક પારકો દ્રોહ કરવો અને બીજું પંચવિષય ભોગવવાની તૃણા રાખવી. એ બે દોષને વિષે મહાદુઃખ રહ્યું છે. જેમ રાત્રીને વિષે અપાર અંધારું રહ્યું છે અને તે અંધારાને વિષે લેશમાત્ર પણ દિવસનો પ્રકાશ હોય નહીં તેમ દ્રોહ અને તૃણાને વિષે અપાર દુઃખ રહ્યું છે અને તે દ્રોહ અને તૃણાવાળા પુરુષને સુખનો તો છાંટો રહતો નથી. અને એક જેને સંતોષ હોય અને બીજું અદ્રોહપણું હોય કહેતાં કોઈ જીવને દુઃખવતો ન હોય; એ બે ગુણને વિષે અપાર સુખ રહ્યું છે.

જેમ સૂર્યના પ્રકાશને વિષે લેશમાત્ર રાત્રીનું અંધારું રહેતું નથી તેમ સંતોષ અને અદ્રોહને વિષે અપાર સુખ રહ્યું છે અને તે સુખને વિષે દુઃખનો તો લેશ નથી અને તે સંતોષી અને અદ્રોહી પુરુષ સુખના સમુદ્રમાં અસ્વંડ ઝીલ્યા કરે છે અને દ્રોહનો કરનારો અને તૃણાવાળો પુરુષ દુઃખના દરિયામાં સદાય બુડ્યા કરે છે અને તે દ્રોહ અને તૃણા અસત્પુરુષના સંગને વિષે રહ્યાં છે અને અદ્રોહ અને સંતોષ એ સત્પુરુષના સંગમાં રહ્યાં છે.

હવે તે સત્પુરુષનાં કેવાં લક્ષણ હોય? અને અસત્પુરુષનાં કેવાં લક્ષણ હોય? તો સત્પુરુષને વિષે ચાર ગુણ હોય છે. તે ચાર ગુણે કરીને સત્પુરુષને ઓઝાલવા. તે ચાર ગુણ કયા? તો એક તો સત્પુરુષને વિષે વરસાદના જેવો ગુણ હોય છે અને ઘીજો હીરાના જેવો ગુણ હોય છે અને ત્રીજો સૂર્યના જેવો ગુણ હોય છે અને ચોથો સોનાના જેવો ગુણ હોય છે.

હવે તેમાં વરસાદનો ગુણ કેવો છે? તો જ્યારે વરસાદ વરસે છે ત્યારે સર્વે જીવ પ્રાણીમાત્રનાં મન પ્રફુલ્લિત થાય છે અને વનસ્પતિ સર્વે નવપલ્લવ થાય છે, તેમ જ્યારે પૃથ્વી ઉપર સત્પુરુષ પ્રગટ થાય છે ત્યારે તે સત્પુરુષ જ્ઞાનરૂપી વરસાદ વરસાવે છે, તેને કરીને મુમુક્ષુ જીવ જે તે મોટા ઉલ્લાસને પામે છે અને તે સત્પુરુષના જ્ઞાનરૂપી જલે કરીને અદ્રોહ અને સંતોષરૂપી રસ વડે કરીને જીવ તૃપ્ત થઈ જાય છે. અને મુમુક્ષુ જીવ માત્ર જે તે મહા સુખને પામે છે. અને જે અસત્પુરુષના સંગી છે તથા જે આસુરી જીવ છે તે સત્પુરુષના જ્ઞાનરૂપી જલે કરીને ઝલટા સંતાપને પામે છે. જેમ વરસાદના જલે કરીને ઘીજી સર્વે વનસ્પતિ તો લીલી અને પ્રફુલ્લીત થાય છે પણ એક જવાસો સૂકાઈ જાય છે. તેમ સત્પુરુષ પ્રગટ થઈને જ્ઞાનરૂપી વરસાદ વરસાવે છે ત્યારે જે મુમુક્ષુ અને દૈવી જીવ હોય છે તે તો મોટા ઉલ્લાસને પામે છે અને સંતોષ અને અદ્રોહાદિક ગુણે કરીને પૂરણકામ થઈ જાય છે. અને જે જીવ આસુરી અને અસત્પુરુષના શિષ્ય છે તે તો સત્પુરુષના જ્ઞાનરૂપી જલે કરીને ઝલટા જવાસાની પેટે વળીને ટાલ થઈ જાય છે.

પછી તે આસુરી જીવ જે તે સત્પુરુષનો દ્રોહ કરે છે અને તે દ્રોહ કરીને તૃષ્ણા અતિશય વૃદ્ધિ પામે છે અને તે દ્રોહ અને તૃષ્ણા કરીને અસત્પુરુષના સંગી આસુરી જીવ મહા દુઃખને પામે છે. અને જે મુમુક્ષુ

અને દૈવી જીવ છે તે તો સત્પુરુષના જ્ઞાનરૂપી વરસાદે કરીને મહા આનંદને પામે છે અને તેના કલ્યાણ થાય છે. માટે સત્પુરુષને વિષે એક તો વરસાદના જેવો ગુણ હોય છે, તે સત્પુરુષ જે તે સર્વે મનુષ્યને જ્ઞાન આપીને મહા સુખિયા કરી મૂકતા હોય.

અને વીજો સત્પુરુષને વિષે હીરાના જેવો ગુણ છે. તે હીરાનો કેવો ગુણ છે? તો હીરાને લોઢાની ઇરળ ઉપર મૂકીને એક મોટો અધમળનો ઘળ લેઈને તે હીરા ઉપર મારે તો પળ તે હીરો રંચમાત્ર ભાગે નહીં અને ચપટાય પળ નહીં. અને ઘડુ વઢીયો આદમી હોય અને તે તાળીને ઘા કરે તો તે હીરો ઇરળમાં અને ઘળમાં પેલી જાય પળ માગે નહીં, તે હીરો ધ્રુવો કહેવાય છે.

તેમ સત્પુરુષ પ્રગટ થાય છે ત્યારે તે સત્પુરુષને અસત્પુરુષ જે તે નિંદા, દ્રોહાદિકે કરીને અનંત પ્રકારની ઉપાધી કરે છે પણ તેની ઉપાધી કરીને સત્પુરુષનો પ્રતાપ સામું વધતો જાય છે. જેમ હીરા ઉપર ઘળના ઘા મારે છે ત્યારે તે હીરાનું ધ્રુવ પ્રમાણ થાય છે અને તે હીરો અમૂલ્ય કહેવાય છે, તેમ આસુરી જીવ સત્પુરુષનો જેમ જેમ દ્રોહ કરે છે તેમ તેમ સત્પુરુષનો પ્રતાપ વૃદ્ધિ પામતો જાય છે.

અને મુમુક્ષુ અને દૈવી જીવ છે તે સત્પુરુષનો દૃઢ આશ્રય કરીને શીર સાટે ભજન કરવા લાગે છે. જેમ હીરા ઉપર ઘળના ઘા પડ્યા અને હીરો ભાગ્યો નહીં તે હીરાને જેમ શાહુકાર અતિશય જતન કરીને રાખે છે અને તે હીરાને વિષે કોઈ દિવસ સાચા ઓટાનો સંશય કરે નહીં, તેમ અનંત પ્રકારની ઉપાધીઓ આસુરી જીવ કરે તો પણ જેનો પ્રતાપ રંચમાત્ર ઓછો થતો નથી અને તેણે કરીને સામું પ્રતાપ વૃદ્ધિ પામતો જાય છે ત્યારે એમ જાણવું જે ‘તે સત્પુરુષ ધ્રુવ.’ એમ જાણીને મુમુક્ષુ જીવ જે તે શાહુકારના હીરાની પેઠે સત્પુરુષનું અતિશય જતન કરે છે.

—અને જેમ હીરા ઉપર તાળીને ઘણના ઘા મારતાં તે હીરો ઘણમાં અને ઇરણમાં પેસીને તેમાં ઝાડો પાડે છે તેમ સત્પુરુષનો જે આસુરી જીવ અતિશય દ્રોહ કરે છે તે દ્રોહના કરનારાનો વહેલો નાશ થાય છે. તે પૂર્વે રામચંદ્રજીનો રાવણે દ્રોહ કર્યો તો તેનો કુલ-કુલુંવ સહિત નાશ થઈ ગયો છે અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનો કંસ, જરાસંઘ, શિશુપાલ આદિક જેણે જેણે અતિશય દ્રોહ કર્યો તે સર્વેનો સમૂહો નાશ થઈ ગયો છે અને સત્પુરુષ (રામકૃષ્ણાદિક)નો પ્રતાપ વૃદ્ધિ પામ્યો છે. એવી રીતે હીરાના જેવો ગુણ સત્પુરુષને વિષે છે તેણે કરીને સત્પુરુષને ઓઢાવવા.

અને ત્રીજો સત્પુરુષને વિષે સૂર્યના જેવો ગુણ હોય છે અને અસત્પુરુષને વિષે દીવા-મશાલના જેવો ગુણ હોય છે. તે દીવા-મશાલનો ગુણ કેવો છે ? તો દીવાને થોડોક વાયુ લાગે તો તે દીવો ઓલાઈ જાય છે અને મશાલને પણ જ્ઞાણો વાયુ લાગે તો મશાલ પણ ઓલાઈ જાય છે. અને તે દીવા-મશાલનો પ્રકાશ પણ રાત્રીને વિષે અંધારામાં સારો લાગે છે પણ દીવા-મશાલ સૂર્યના પ્રકાશમાં શોભે નહીં અને સૂર્યને તો ગમે તેટલો વાયુ લાગે તો પણ તેનો પ્રકાશ ઓલાય નહીં અને જ્ઞાંત્રો પણ થાય નહીં, તેમ સૂર્યરૂપ જે સત્પુરુષ તે પ્રગટ થાય છે ત્યારે દીવા-મશાલ-રૂપ જે અસત્પુરુષ તે જ્ઞાંત્ર થઈ જાય છે.

—પછી તે અસત્પુરુષ જે તે સત્પુરુષથી છેટે રહીને તેની નિંદા કરે છે અને પોતાના શિષ્યોને એમ કહે છે કે ‘તમે કોઈ તેની પાસે જશો નહીં,’ એમ કહીને સત્પુરુષથી પોતાના શિષ્યોને છેટે રાખે છે. અને તેના શિષ્યો આગળ પોતાનો ધોટો ધોટો ઢોંગ કરીને પ્રતાપ દેખાડે છે. જેમ દીવો-મશાલ રાત્રીને વિષે શોભતા હોય પછી સૂર્ય ઊગે ત્યારે જ્ઞાંત્ર પડવા લાગે ત્યારે તે દીવા-મશાલને ઘરમાં અંધારું હોય ત્યાં લઈ જાય.

પછી એમ કહે જે 'જુઓ દીવાનો પ્રકાશ કેવો છે?' અને વઢી દીવો એમ કહે જે 'તમે કોઈ વહાર સૂર્યને અજવાળે જશો નહીં કેમ કે સૂર્ય અનારી નિંદા કરે છે અને અમારો પ્રકાશ જ્ઞાંઓ કરી નાખે છે, માટે સૂર્યને અજવાળે વહાર જવું નહીં.'

ત્યારે તે દીવાને કોઈ એમ કે જે 'દીવાભાઈ ચાલોને સૂર્યને અજવાળે આપણે જઈએ. તે સૂર્ય તમારી નિંદા નહીં કરે, સૂર્ય તો 'ઝલટો આપણને વધારે પ્રકાશ આપશે, પણ સૂર્ય તો કોઈનો પ્રકાશ અલસાવતો નથી.' એમ કોઈ કહે તો પણ કાંઈ દીવાને હા પડે જે 'સૂર્યના અજવાળામાં મારો પ્રકાશ રહેશે?' તેમ સૂર્યરૂપ એવા-જે સત્પુરુષ તે પ્રગટ થયા હોય ત્યારે તો દીવા-મશાલરૂપ જે અસત્પુરુષ જે તે અજ્ઞાનરૂપી રાત્રીને વિષે પ્રકાશ જણાવે છે, પણ તેને વાયુરૂપ વિષયનો સંબંધ થાય છે ત્યારે તેનો પ્રકાશ ઓલાઈ જાય છે, કહેતાં વિષયમાં ભ્રષ્ટ થાય છે. પછી તેને જગતમાં પણ કોઈ માને નહીં. જેમ દીવો-મશાલ-ઓલાઈ જાય ત્યારે તેનો રાત્રીમાં પણ પ્રકાશ દેખાય નહીં, તેમ અસત્પુરુષ વિષયને સંબંધે કરીને ભ્રષ્ટ થાય છે તેને પછી અજ્ઞાની જીવ પણ માને નહીં, તો સૂર્યરૂપ સત્પુરુષ પ્રગટ થાય ત્યારે તો અસત્પુરુષને માને જ કોણ? ન જ માને.

પછી તે અસત્પુરુષ પોતાના શિષ્યોને એમ કહે જે 'તેની-(સત્પુરુષ) પાસે જશો નહીં અને જો તેની પાસે જશો તો આપણો ધર્મ રહેશે નહીં. માટે આપણે તેની પાસે જવું નહીં અને તેનું મોઢું પણ જોવું નહીં અને જો તેનું-મોઢું-જોશો તો તમારા ધર્મમાંથી પાડી નાખશે. એવી રીતે તેની પાસે કઢા છે માટે તેની પાસે જવું નહીં.' જેમ દીવો એમ કહે જે 'સૂર્યનું મોઢું જોવું નહીં, નહીંતર આપણો પ્રકાશ જ્ઞાંઓ

કરી નાખશે, એવી સૂર્ય પાસે જાદુ વિદ્યા છે. તેમ અસત્પુરુષ જે તે સત્પુરુષ પ્રગટ થાય ત્યારે એમ કહે જે ‘ એની પાસે જશો નહીં નહીંતર તેની પાસે એવી મોહની વિદ્યા છે જે તમે એના થઈ જશો, માટે એની પાસે જવું નહીં. ’ એમ કહીને અસત્પુરુષ જે તે પોતાના શિષ્યોને રોકી રાખે છે.

—તો પણ તેમાંથી જો કોઈ સત્પુરુષના જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશમાં આવે જાય અને તે દૈવી જીવ હોય તો તે જીવ સત્પુરુષને વિષે પ્રીતિ કરે છે. પછી તે સત્પુરુષ પાસે આવ્યા ન હોય તેને અસત્પુરુષ એમ કહે જે ‘ જુવો ભાઈ ! અમે કહેતા ન હોતા જે તેની (સત્પુરુષની) પાસે જશો નહીં, અને જો પેલો આપણો સેવક ગયો તો તેને આપણા (અજ્ઞાનરૂપી) ધર્મમાંથી પાડીને ભ્રષ્ટ (જ્ઞાની) કરી મૂક્યો. માટે તે હવે આપણને માનનારો નથી. તે સારું તમે હવે જેટલા અમારા સેવક છો તેટલા સમ રાખો જે ‘ કોઈએ તે (સત્પુરુષ) ની પાસે જવું નહીં. ’ પછી તેના સેવક સમ રાખે છે અને માઠા ઉપાડે છે. એવી રીતે અસત્પુરુષ જે તે પોતાના સેવકોને સોગન ધવડાવે છે.

—તો પણ જે દૈવી અને મુમુક્ષુ જીવ હોય તે તો સૂર્યરૂપ જે સત્પુરુષનો જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ તેને દેખીને રહી શકે નહીં, માટે તે તો સત્પુરુષની પાસે જાય છે અને તેનું જ્ઞાન સાંભળીને સત્પુરુષનો આશ્રય કરે છે અને તે જીવ મહા સુખિયો થાય છે. અને જે આંખ વિનાના આંધળા પુરુષની પેઠે આસુરી જીવ હોય તે તો અસત્પુરુષમાં વંધાઈ રહે છે. પછી તે પુરુષ દ્રોહ અને તૃષ્ણા વડે કરીને મહા દુઃખને પામે છે. અને તે જીવે કાંઈક સુકૃત્ત કર્યું હોય જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત કર્યું હોય તથા પરોક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરી હોય તે સર્વે નાશ પામી જાય છે અને તે સત્પુરુષના દ્રોહનો કરનારો મરીને ઘોર નરકમાં જાય છે. અને સૂર્યરૂપ એવા જે સત્પુરુષ

તેનો પ્રતાપ રંચમાત્ર ઓછો થતો નથી. એવી રીતે સૂર્યના જેવો ગુણપ્રત્યક્ષ સત્પુરુષને વિષે હોય તેણે કરીને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ ઓઠાયા છે.

અને ચોથો સોનાના જેવો ગુણ સત્પુરુષને વિષે હોય છે. તે સોનાનો કેવો ગુણ છે? તો સોનાને સૂઝે ઇટલા વર્ષ પૃથ્વીમાં ઢાટી મૂકે પણ તે સોનાને પૃથ્વીનો ઢાઘ અડે નહીં. અને વીજી ધાતુને પૃથ્વીમાં ઘણાં વર્ષ ઢાટી મૂકે તો તે ધાતુ ધૂલ મેગી ધૂલ થઈ જાય, તેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાન છે તે તો સોના જેવા છે. તે ભગવાન જે તે ધૂલરૂપ જે પંચવિષય તેમાં સૂઝે ઇટલા દહાડા રહે તો પણ ભગવાનને વિષયનો ગંધ અડે નહીં. માટે પ્રગટ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક તેને વિધિ-નિષેધ કાંઈ પાઠવું પડતું નથી. કેમકે ભગવાનની દૃષ્ટિમાં તો સ્ત્રી કે પુરુષ એવો ભેદ નથી. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન સ્ત્રી, પુરુષ વેચને જ્ઞાન આપીને કલ્યાણ કરવાને સમર્થ છે.

—અને ભગવાન વિના વીજા સૂઝે એવા મોટા દેવ, બ્રહ્માદિક જેવા હોય કે મોટો અક્ષરબ્રહ્મારૂપ મુક્ત થયા હોય તો પણ તે જો વિષયનો સંબંધ રાખે તો તે ભ્રષ્ટ થઈ જાય. તે પૂર્વે નારદ મહા મુક્ત હતા અને ભગવાનનું મન કહેવાતા હતા તો પણ જો તેણે રાજાની દીકરીના હાથનો સ્પર્શ કર્યો ત્યાં તો પોતાનું મન વિકારને પામ્યું અને પોતાને પરણવાનું મન થયું અને મોટી ફજેતી થઈ. અને બ્રહ્માજી જો પોતાની દીકરીનું મોઢું ઇર્કાંતમાં જોયું ત્યાં તો કામે વ્યાકુલ થઈને વાંસે દોડ્યા અને કલંક લાગ્યું; એ આદિક ઘણા મોટા મોટાને વિષયના સંબંધે કરીને કલંક લાગ્યા છે. અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન ગોપીયો સાથે રાસ રમ્યા અને ઘણીક સ્ત્રીયો મેગા રહીને અનંત પ્રકારની લીલા કરી તો પણ તે શ્રીકૃષ્ણ બ્રહ્મચારી કહેવાયા અને તે સર્વે સ્ત્રીયોનું પણ કલ્યાણ થઈ ગયું. માટે એવી રીતે સ્ત્રી-પુરુષ વેમાં રહીને તે વેચનું કલ્યાણ કરવાને અને નિર્લેપ રહેવાને એક ભગવાન સમર્થ છે. માટે એવી રીતે ચાર ગુણ જેને વિષે હોય તેને સત્પુરુષ જાણવા.

—અને એવા સત્પુરુષના સત્સંગે કરીને દ્રોહ અને તૃષ્ણારૂપ મહા દોષ તે ટળીને પૂર્ણકામ થવાય છે. અને તે આત્મા મહા સુખને પામે છે. અને જ્યારે તે સત્પુરુષનું પરીક્ષણું થાય છે ત્યારે મહા દુઃખના દેનારા એવા જે દ્રોહ અને તૃષ્ણાના વધારનારા અસત્પુરુષ તેનું વળ વૃદ્ધિ પામે છે અને તેના સંગી જીવો મહા દુઃખને પામે છે. પછી તે જીવોના દુઃખ ટાળવાને અર્થે વળી સત્પુરુષ પ્રગટ થાય છે અને પ્રગટ થઈને અસત્પુરુષના મતનું સંકલન કરે છે. અને જ્ઞાનરૂપી જલ વરસાવીને દ્રોહ અને તૃષ્ણાનો નાશ કરે છે અને અદ્રોહ અને સંતોષરૂપી ગુણ આપીને જીવને મહા સુખિયા કરે છે. માટે જેને મહા સુખિયા થવું હોય તો તેને અસત્પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનો દૃઢ આશ્રય કરવો, એજ સર્વે જીવની હિતવાર્તા છે.”

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत २१२ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૨ વિષય:—જીવનમુક્ત અને વિદેહીમુક્તની સમજ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૨ ના આસો સુદિ ૭ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે ગાંધી મનોરની ધર્મશાળા મધ્યે પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી કસુંબલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પના આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેહે સર્વે સભા પ્રત્યે ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ બોલ્યા જે “જીવ જેવો સંગ કરે છે તેવો જીવને રંગ પડે છે. તે જો પામર જીવનો સંગ કરે તો પામરના જેવા ગુણ આવે છે અને વિષયીનો સંગ કરે તો વિષયી થઈ જાય છે અને મુમુક્ષુનો સંગ કરે

તો તેને વિષયીનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા થાય છે, અને મુક્તનો સંગ કરે તેને માયાનું આવરણ ટળીને બ્રહ્મને વિષે પરબ્રહ્મના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર અનુભવ થાય છે અને તે આત્માની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે.

હવે એવા મુક્ત પણ વે પ્રકારના છે. તે વે પ્રકારના મુક્ત કયા ? તો એક જીવનમુક્ત છે અને બીજો વિદેહીમુક્ત છે. હવે જીવનમુક્તનાં શા લક્ષણ છે ? અને વિદેહીમુક્તનાં શા લક્ષણ છે ? તો જે જીવનમુક્ત હોય તે તો સર્વ પ્રકારે માયાનો ત્યાગ કરીને પંચવિષયની વાસના પરિહીત વર્તતા હોય પણ માયિક પંચવિષયને ક્યારેય ભૂલમાં પણ ભોગવે નહીં અને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર દેખતા હોય અને પરબ્રહ્મનું ભજન અને ધ્યાન કરતા હોય અને એ સ્થિતિને ક્યારેય ચુકતા ન હોય. જેમ કમળનું પાન હોય તે જલની ઉપરને ઉપર રહે પણ ક્યારેય જલમાં બુડે નહીં. અને વઢી જેમ માછલું હોય તે જલમાંને જલમાં રહે છે પણ ક્યારેય જલની વહાર જાય નહીં. તેમ જીવનમુક્ત છે તે માયિક પંચવિષયમાં કોઈ દિવસ લેવાય નહીં અને કમળના પાનની પેટે સદાય માયા પર વર્ત્યા કરે અને માછલાંની પેટે જલરૂપ જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેના સ્વરૂપને વિષે અખંડ વર્ત્યા કરે પણ એ સ્થિતિને ક્યારે ભૂલે નહીં. અને તે જીવનમુક્ત પુરુષ જે તે સંસાર વ્યવહારનો ત્યાગ કરીને પોતા જેવા વિરક્ત મુક્ત હોય તેની મંડળી વાંધીને રહેતા હોય. એવાં લક્ષણ જેને વિષે જણાય તેને જીવનમુક્ત જાણવા.

અને જે વિદેહીમુક્ત છે તે તો માયામાં રહ્યા થકા પણ માયાથી વિરક્ત વર્તે છે. જેમ જલકુકડી છે તે જલમાં પ્રવેશ કરીને પાછી આકાશમાં ઉડી જાય છે. તેમ વિદેહીમુક્ત છે તે માયામાં પ્રવેશ કરીને અનંત જીવોનાં કલ્યાણ કરીને પાછા આકાશરૂપ જે બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેને વિષે અખંડ વર્ત્યા કરે છે.

અને તે વિદેહીમુક્ત અને જીવનમુક્ત વેય ભેગા રહેતા હોય પણ જે જીવનમુક્ત છે તે તો માયાનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને વિષે અલંબ વર્ત્યા કરે છે અને જે વિદેહીમુક્ત છે તે માયામાં પ્રવેશ કરીને તેથી નિર્લેપ રહીને બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપમાં અલંબ વર્ત્યા કરે છે.

જેમ જલકુકડી અને માછલું વે ભેગાં જલમાં રહેતાં હોય પણ જલકુકડી જલમાં રહીને પાછી આકાશમાં ઉડવાને સમર્થ છે અને માછલું તો જલનો ત્યાગ કરીને આકાશમાં જવાને સમર્થ નથી અને જો માછલું જલકુકડીનો વાદ લઈને જલથી બહાર નીસરવા જાય તો તે માછલાના પ્રાણ નાશ પામે. અને જલકુકડીને તો જલમાં અને આકાશમાં વેય ઠેકાણે જવાની ગતિ છે. અને વીજાં પક્ષી છે તે પણ વૃક્ષ ઉપર જે જલકુકડીના ભેગાં રહેતાં હોય તો પણ તે પક્ષી જલકુકડીનો વાદ લઈને જલકુકડી ભેગાં જલમાં પ્રવેશ કરવા જાય તો તે પક્ષીના પ્રાણ નાશ પામે.

તેમ જે વિદેહીમુક્ત છે તેને માથે વિધિ-નિષેધ નથી અને તે તો चाहे તેમ કરવાને સમર્થ છે. અને જે જીવનમુક્ત છે તે તો માયાનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને વિષે ગુલતાન કરે છે પણ તે જો વિદેહીમુક્તનો વાદ લઈને માયાનું ગ્રહણ કરવા જાય કહેતાં વિષયને ભોગવે તો તે તત્કાલ બ્રહ્મ-સ્થિતિમાંથી પડી જાય. જેમ માછલું જલ-કુકડીનો વાદ લઈને જલથી બહાર જાય તો તેના પ્રાણનાશ પામે, તેમ જીવનમુક્ત વિધિ-નિષેધનો ત્યાગ કરીને વિષયને ભોગવે તો તે બ્રહ્મ-સ્થિતિમાંથી પડી જાય છે. માટે જીવનમુક્ત છે તે અલંબ માયિક પંચ-વિષયનો ત્યાગ કરીને દેહ પર્યંત વિધિ-નિષેધના ધર્મમાં વર્તે છે અને દેહનો ત્યાગ કરીને વિદેહીમુક્તના સાધર્મ્યપણાને પામે છે. અને તે જીવન-મુક્ત દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામમાં જાય છે અને તે વિદેહીમુક્તની સ્થિતિને પામે છે તે પાછો ફેર પૃથ્વી ઉપર જન્મને ધરતો નથી.

અને આલોકમાં જે વિદેહીમુક્ત છે તે, તો સ્વયં પોતે પરમાત્મા છે અને જે જીવનમુક્ત છે તે તો વિદેહીમુક્તરૂપ જે પરમાત્મા તેના ભક્ત છે અને વિદેહીમુક્તરૂપ જે પરમાત્મા છે તે તો જીવોનાં કલ્યાણ કરવાને અર્થે પોતાની સ્વ-ઇચ્છા કરીને પૃથ્વીને વિષે વારંવાર પ્રગટ થાય છે અને તે વિદેહીમુક્તરૂપ જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા તેનો આશ્રય જે જીવ કરે છે તે જીવને જ્ઞાન આપીને જીવનમુક્તની પદવીને પમાડે છે.

તે એવા વિદેહીમુક્ત કોણ છે? અને જીવનમુક્ત કોણ છે? તો રામ-કૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર કહેવાય છે અને જેનું ભજન થાય છે તે વિદેહીમુક્ત છે. અને નારદ, સનકાદિક, શુકજી, ધ્રુવ, પ્રહ્લાદ, અંબરીશ, અર્જુન, જનકાદિક તે સર્વે જીવનમુક્ત છે. માટે વિદેહીમુક્તરૂપ જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે પૃથ્વી ઉપર હોય તેના આશ્રમ થકી જ જીવનમુક્ત થાય છે, પણ તે વિના જીવનમુક્ત થવાતું નથી. માટે તે જીવનમુક્ત થવાનો આજ તમારે સમય આવ્યો છે માટે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૪ વિષય :—ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીતનાં રૂપ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૨ ના આસો સુદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ લાલાજી કસિયાભાઈને ઘેર ઉત્તરાદે વાર ઓરહાની આગલ ચોકમાં ગાદતિક્રિયા નચાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજની સંખ્યા આરતી થયા કેહે પટેલ રણછોડભાઈ રૂગનાથદાસે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીત એ ત્રણનાં શું રૂપ છે ? તે કૃપા કરીને કહો.” પછી મહારાજ વોલ્યા જે “લ્યો એનાં રૂપ કહીએ તે સાંભળો જે ક્ષરનું તો એ રૂપ છે જે દસ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના ગ્રહણ કરવામાં જે જે પદાર્થ આવે છે તે સર્વે ક્ષર છે એટલે નાશવંત છે, કહેતાં પ્રકૃતિપુરુષ થકી ઉત્પન્ન થયું જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયિક આકાર માત્ર તે સર્વે ક્ષરનું રૂપ છે. અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણરૂપ જે માયાનું ટોલું તેથી પર અને તેનો દૃષ્ટા એવો જે ચૈતન્ય, નિરાકાર, જાણનારો અને વ્યાપક આત્મા તે અક્ષર છે અને તે અક્ષરરૂપ એવો જે આત્મા તેને અનાદિનું પોતાના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તે અજ્ઞાનને ટાળવાને અર્થે તે આત્માને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ સિદ્ધ કરાવીને જગતનો ભાસ મિથ્યા કરાવીને પંચવિષયની વાસના ટાળાવીને આત્માને બ્રહ્મ-સ્થિતિના પમાડનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુરૂપ હરિ તે અક્ષરાતીત છે, પરમાત્મા છે, પરબ્રહ્મ છે.

તે અક્ષરાતીત કોણ છે ? તો રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તે અક્ષરાતીત પરબ્રહ્મ પરમાત્મા છે, પણ તે વિના બીજો કોઈ અક્ષરાતીત નથી અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો આશ્રય કરીને તેને વિષે ભક્તિએ કરીને જોડાયા જે જે મુક્ત તે સર્વે અક્ષર છે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત તે વિના પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક પ્રકૃતિનું કાર્ય માત્ર તે સર્વે ક્ષર છે કહેતાં મિથ્યા છે. એવી રીતે ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીત તેનાં પ્રત્યક્ષરૂપ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१४ समाप्त।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૫ વિષય :- અંતરદષ્ટિ અને વહારદષ્ટિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:- સંવત ૧૯૨૩ ના કારતક સુદ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણભગવાન ગામ શ્રી ધંધાત મધ્યે શ્રીહાટકેશ્વર મહાદેવની ધર્મશાળામાં પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનચાવનો સુરવાલ પહેર્યો હતો અને સોનેરી લપેટાની ઢગલી ધારણ કરી હતી. મસ્તક ઉપર કસુંવલ સોનેરી મોટી પાઘ ધારણ કરી હતી અને કંઠમાં પુષ્પના ઘણાક હાર શોભી રહ્યા હતા. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી કૃપાદષ્ટિ કરીને મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ પરમાત્મા બોલ્યા જે “સર્વે સાંભલો! આજ એક વાર્તા કરીશું તેને જે સમજશે તેને પછી કાંઈ સમજવાનું બાકી રહેશે નહીં. અને તે વાત પરાને પાર કહેવાશે અને તે વાત સમજવામાં અતિશય સહેલી છે અને તે પ્રમાણે ચાલવું અને પાલવું તે પળ સુગમ છે. અને પૂર્વે જે જે મુક્ત થઈ ગયા છે તે પળ આ જે વાત કરીશું તેને સમજવે કરીને જ થયા છે પણ એ વાત સમજ્યા વિના કોઈ મુક્ત થયો નથી અને થશે પણ નહીં. અને એ વાતને વિષે ચારે વેદ અને છ શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત કહેવાશે. પણ શાસ્ત્રના જે મર્મ છે તે માયા પર એવા જે પરમાત્મા અને તેના સંત તેના સમાગમ વિના પોતાની મેલે કોઈ દેવ, બ્રહ્માદિક પણ સમજતા નથી અને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષના સમાગમ વિના તો વેદ, શાસ્ત્ર ઝુલટા અવળાં પડે છે, માટે જીવના મોક્ષને અર્થે સત્પુરુષનું જરૂર કામ પડે છે.

હવે વેદ, શાસ્ત્રમાં જે મર્મ છે તેને કહું છું જે વેદ, શાસ્ત્રને વિષે એમ કહું છે જે વહારદષ્ટિનો ત્યાગ કરી અંતરદષ્ટિ કરે તે આત્માનો મોક્ષ થાય છે; તે અંતરદષ્ટિ તે શું? અને વહારદષ્ટિ તે શું? તો પ્રકૃતિપુરુષ

થકી ઉત્પન્ન થયું એવું જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક નામરૂપ તેને વિષે જે વાસનાઈ કરીને પ્રીતિ કરવી તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે. અને તે માયિક નામરૂપનું નિરાકરણ કરીને કહેતાં નામરૂપ પિંડ, બ્રહ્માંડ તેને મિથ્યા જાણીને તેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને તે પિંડ, બ્રહ્માંડથી જુદો એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણીને તે આત્માના આત્મા એવા જે પરમાત્મા તેનું આત્મામાં ધ્યાન કરવું તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે.

—એમ વેદ, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તેને સત્પુરુષના સમાગમ વિના પોતાની મેલે શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને બહારદષ્ટિરૂપ જે માયાનાં નામરૂપ તેનો ત્યાગ કરવા જાય છે તે ભેગો માયા પર અને આત્માને વિષે રહેવાવાળા એવા જે રામકૃષ્ણાદિક પરમાત્મા ભગવાન તેની મૂર્તિનો પણ ત્યાગ કરે છે. પછી અંતરદષ્ટિ કરવા સારુ આંખો મીંચીને પોતાના હૈયા સામું ઝાલું ઘાલી રહે છે. અને તે મનમાં એમ જાણે છે જે ‘અમે અંતરદષ્ટિ કરીએ છીએ અને તેને કરીને અમારી મુક્તિ થશે.’ પણ તે તો કેવળ બહારદષ્ટિ છે. અને તેના તો આત્માનું અતિશય મૂંઝું થાય છે. કેમકે પ્રકૃતિપુરુષ થકી ઉત્પન્ન થયા એવા જે માયાના આકાર-નામરૂપ-તેનો ત્યાગ કરવો કહેતાં માયિક નામરૂપને મિથ્યા જાણવું એ તો ઠીક પણ તે ભેયું પ્રકૃતિપુરુષથી પર એવું જે આત્માનું વ્યતિરેક સ્વરૂપ અક્ષરબ્રહ્મ અને એ અક્ષરબ્રહ્માના આધાર અને અક્ષરબ્રહ્માં અલંકાર રહેનારા એવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક તેની મૂર્તિને મિથ્યા જાણીને તેનો ત્યાગ કરે છે એ મોટું પાપ છે. કેમકે તે તો માયા પર રહ્યા થકા પોતાની ઇચ્છાઈ કરીને જીવોને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવીને તેને બ્રહ્મરૂપ કરવાને અર્થે રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે. તે મૂર્તિનું તો ધ્યાન, ભજન અને સેવા કરવાં તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે, એમ વેદ, શાસ્ત્રમાં તો કહ્યું છે.

—पण पोतानी मेळे मायानां नाम रूपने मिथ्या जाणीने त्याग करवा जाय छे ते भेगो माया पर प्रत्यक्ष भगवाननी मूर्ति तेने पण मिथ्या जाणीने त्याग करे छे ए मोटुं पाप छे. माटे ते तो मायानो त्याग करीने एकलो वनमां रहेतो होय तो पण तेनी तो बहारदृष्टि छे. अने ते तो ध्यान करे छे त्यारे ह्यामां केवळ अंधारुं घोर देखाय छे पण तेने कोई दहाडे पतंगीया जेटलो पण प्रकाश देखातो नथी अने तेने कल्याणनो मार्ग सूझतो नथी. केमके कल्याणना मार्गना बतावनारा एवा जे प्रगट भगवान तेनो तो ते त्याग करे छे माटे एम समजनारा केवळ बहारदृष्टिवाळा छे अने भूला पड्या छे.

जेम कोई पुरुषनी गायने घी थोडुंक थतुं हशे माटे तेणे कोईकने पूछ्युं के 'मारी गायने घी बधारे थाय तेनो कोई उपाय हशे?' त्यारे ते पुरुषे कहुं के 'ते गायने आठ दिवस सुधी नित्य अच्छेर अच्छेर घी पाय तो तारी गायने घी बधारे थाय.' पछी ते गायना धणीए एम विचार कयों जे 'ते गाय रोज अच्छेर घी करे छे.' माटे आठ दिवस सुधी गायने दोही नहीं. पछे नवमे दिवस गायने दो'वा गयो पण गायना आंचळमां तो दूध सूकाई गयुं ते दूध मुदल टीपुय नीसयुं नहीं अने अच्छेर घी थतुं हतुं ते पण ऊलटुं नाश पाम्युं. पछी पेला बतावनारा पुरुषने तेणे कहुं के 'मारी गायने तो तें ऊलटी वसुकावी.' त्यारे ते पुरुषे कहुं के 'में कहुं हतुं ते प्रमाणे तें गायने घी पायुं?' त्यारे तेणे कहुं के 'हा, मारी गाय रोज अच्छेर घी करती हती माटे में आठ दिवस सुधी गायने दोही नहीं, माटे गायना पेटमां घी रह्युं के नहीं? एवी रीते में तो कयुं. पछी ते पुरुषे कहुं के 'ए तो तें अवळो उपाय कयों माटे गाय वसुकी गई. घी तो तेनुं ते पण ते घीने बहारथी नाळे करीने पायुं होत तो तारी गायने घी बधारे थात.'

—માટે અવલે ઉપાયે જેમ ગાય વસુકી ગઈ, તેમ શાસ્ત્રે કહ્યું કે ‘આત્માના મોક્ષને અર્થે વહારદષ્ટિરૂપ જે માયાના પદાર્થ તેનો ત્યાગ કરીને કહેતાં માયિક પદાર્થને વિષે આસક્તિરૂપ જે વહારદષ્ટિ તેનો ત્યાગ કરીને આત્માને વિષે રહેવાવાળા એવા જે રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની મૂર્તિનું આત્મામાં ધ્યાન કરવું તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે,’ એમ વેદ, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. પછે તે મર્મને જાણ્યા વિના પોતાની મેલે એમ સમજે જે ‘વહાર દેખાય છે તે સર્વે મિથ્યા છે અને આત્મામાં જે દેખાય તે સત્ય છે,’ એમ જાણીને માયાનાં નામરૂપ પદાર્થ તેનો ત્યાગ કરે છે તે ભેગા પ્રત્યક્ષ ભગવાનના રામકૃષ્ણાદિક અવતાર તેનો પણ ત્યાગ કરે છે એ મોટું પાપ છે. અને એમ સમજનારા યમપુરીના અધિકારી છે.

—કેમકે ક્ષર, અક્ષરથી પર એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકની મૂર્તિયો છે માટે તેનો જે ત્યાગ કરે છે તે તો મહા પાપી છે અને તેને તો અસુર જાણવા અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થતું નથી. કેમકે જેને પામવે કરીને મુક્તિ થાય એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનો ત્યાગ કરે છે એ પાપ છે. જેમ ઠાકોરજીના મંદિરમાં જ્ઞાહુ કાઢવા જાય તે જ્ઞાહુ ભેગી ઠાકોરજીની મૂર્તિને કાઢી નાસ્તે તે કેવો મૂરખ કહેવાય ! તેમ પરમાત્માના મંદિર રૂપ જે આત્મા તેને વિષે જ્ઞાહુ રૂપ જે માયિક પદાર્થની વાસના તેનો ત્યાગ કરવાને અર્થે શાસ્ત્રે કહ્યું કે ‘નામરૂપને મિથ્યા જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો,’ એમ સત્પુરુષે શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે. તે શાસ્ત્રને સાંભળીને માયિક પદાર્થનો નિષેધ કરવા જાય છે તે ભેયું પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનો પણ નિષેધ કરે છે એ મોટું થાય છે. માટે સત્પુરુષના મુખ થકી સમજે ત્યારે શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે અંતરદષ્ટિ અને વહારદષ્ટિની ખબર પડે છે.

માટે કેમ સમજે તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે? અને કેનું નામ વહાર-દષ્ટિ છે? તેને કહું છું જે કાને કરીને માયિક જગતના શબ્દ સાંભળવા તે સર્વે વહારદષ્ટિ છે અને તે દષ્ટિ પાપરૂપ છે. અને એ વહારદષ્ટિરૂપ જે જગતના જીવોના વધાય શબ્દો તેને મિથ્યા અને પાપરૂપ જાણીને તેનો ત્યાગ કરીને પછી માયા પર જે જ્ઞાનદાતા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેના મુખના શબ્દો તેને પ્રીતિષ્ કરીને એકાગ્રહ થઈને પોતાના કાનમાં ભરવા, કહેતાં પ્રગટ ભગવાન જે જે શબ્દ બોલે તેને પ્રીતિષ્ સહિત સાંભળવા, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે. અને આંખે કરીને માયિક આકાર જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક તેને દેખાવા તેનું નામ વહારદષ્ટિ છે અને તે દષ્ટિ પાપરૂપ છે. માટે તે માયિક પિંડ, બ્રહ્માંડાદિકના આકારને મિથ્યા અને પાપરૂપ જાણીને તેનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ વૃત્તિ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને આંખે કરીને તદાકારપણે જોઈ રહેવું કહેતાં એકાગ્ર વૃત્તિષ્ કરીને પ્રગટ ભગવાનની મૂર્તિનું દર્શન કરવું, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે.

—અને જીઢાણ કરીને માયિક યત રસાદિક રસ ટાવા તેનું નામ વહારદષ્ટિ છે અને તે પાપરૂપ છે. માટે તે વધાં રસનો ત્યાગ કરીને તેનો અભાવ આણીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનના થાઢની પ્રસાદીનો રસ તેને પ્રીતિષ્ કરીને જમવો, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે. અને ત્વચાણ કરીને સ્ત્રીયાદિક માયિક પદાર્થના સ્પર્શ કરવા તેનું નામ વહારદષ્ટિ છે અને તે દષ્ટિ પાપરૂપ અને જીવને નરકમાં નાખનારી છે. અને એ સર્વે સ્ત્રીયાદિક માયિક પદાર્થના સ્પર્શનો અભાવ આણીને તેનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનો પ્રીતિષ્ કરીને સ્પર્શ કરવો, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે. અને નાસિકાણ કરીને માયિક પદાર્થ જે અત્તર, તેલ, ફૂલેલાદિકનો સુગંધ લેવો તેનું નામ વહારદષ્ટિ છે અને તે દષ્ટિ પાપરૂપ છે. અને તે માયિક સુગંધનો ત્યાગ કરીને તેનો અભાવ આણીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને ચઢ્યાં જે

ચંદન, પુષ્પાદિક તેનો પ્રીતિ કરીને સુગંધ લેવો અને તેમાં પ્રીતિ જોડી દેવી, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે.

-અને વાણિયે કરીને જગત વહેવાર સંબંધી જે ચોલવું તે સર્વે બહારદષ્ટિ છે અને તે પાપરૂપ છે. અને જગત વહેવાર સંબંધી ચોલવાનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનના વાણીય કરીને ગુણ ગાવા, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે. અને હાથે કરીને જગત વહેવાર સંબંધી જે લેવા-દેવાની ક્રિયા કરવી તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે અને તે જગત વહેવારની લેવા-દેવાની ક્રિયાનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત તેની સેવા હાથે કરીને કરવી, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે; અંતરદષ્ટિ એટલે બ્રહ્મદષ્ટિ; બ્રહ્મદષ્ટિ એટલે પરમાત્માને દેખવાની દષ્ટિ; તેનું નામ અંતરદષ્ટિ કહેવાય છે. અને પગે કરીને માયિક પદાર્થને પામવા સારુ જવું તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે; બહારદષ્ટિ એટલે મિથ્યા ઓટી દષ્ટિ, ઓટી એટલે જ્ઞાંજ્ઞવાનાં જલ્લ, સ્વપ્નનું સુખદું તેમ કાંઈ નહીં, તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે. અને તે બહારદષ્ટિમાં કોઈને તૃપ્તિ થતી નથી. માટે તે માયિક પદાર્થને પામવા સારુ જવા-આવવાનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંત તેને દર્શને ચાલીને જેવું-આવવું તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે.

-અને મને કરીને માયિક પંચવિપય પામવાના સંકલ્પ કરવા તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે. અને મનમાંથી માયિક પદાર્થને પામવાના સંકલ્પનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનને પ્રસન્ન કરવાના સંકલ્પ કરવા, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે. અને બુદ્ધિય કરીને માયિક પંચવિપયના પદાર્થનો નિશ્ચય કરવો તેનું નામ બહારદષ્ટિ છે. અને તે બુદ્ધિમાંથી માયિક પદાર્થના નિશ્ચયનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો

બુદ્ધિ એ કરીને નિશ્ચય કરવો, તેનું નામ અંતરદૃષ્ટિ છે. અને ચિત્તે કરીને માયિક પંચવિષયનું ચિન્ત્વન થાય છે તેનું નામ બહારદૃષ્ટિ છે. અને તે માયિક પંચવિષયના ચિન્ત્વનનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનું ચિત્તે કરીને ચિન્ત્વન કરવું, તેનું નામ અંતરદૃષ્ટિ છે. અને અહંકારે કરીને નાત-જાત, વર્ણાશ્રમાદિકનું અભિમાન ધરવું તેનું નામ બહારદૃષ્ટિ છે અને તે અભિમાનનો ત્યાગ કરીને પછી પ્રત્યક્ષ ભગવાનના દાસત્વ-પણાનું અભિમાન ધરવું, તેનું નામ અંતરદૃષ્ટિ છે.

એવી રીતે અંતરદૃષ્ટિને અને બહારદૃષ્ટિને જાણીને બહારદૃષ્ટિનો ત્યાગ કરીને કહેતાં જગત સંબંધી પંચવિષયની વાસનાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકની મૂર્તિની સેવા, લીલા અને ચરિત્રને વિષે જોડાઈ જવું એ જ અંતરદૃષ્ટિને પામી રહ્યો છે કહેતાં તેનો મોક્ષ સાક્ષાત્કાર થાય છે અને તેનાં સાધન સર્વે પૂરાં થઈ રહ્યાં છે. અને સર્વે શાસ્ત્રનો એ જ સિદ્ધાંત છે અને વેદનો પણ એ જ સિદ્ધાંત છે. તેના ઉપર વેદનાં પ્રમાણ—

‘ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનશ્યતિ ॥૧॥ સર્વં સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ ઇતિ શ્રુતિઃ’ ॥૨॥

અર્થ:—‘ઘટવત્ સ્વર્ગાદિ વિનશ્યતિ’ એટલે પ્રકૃતિપુરુષ થકી ઉત્પન્ન થયું એવું જે સ્વર્ગાદિ સર્વે જગત તે સર્વે ઘટની પેટે નાશવંત છે કહેતાં મિથ્યા શ્રાંતિવત્ બહારદૃષ્ટિ છે. માટે તે સર્વે માયિક નામરૂપનું નિરાકરણ કરીને કહેતાં નામરૂપને મિથ્યા જાણીને તે થકી નિર્વાસનિક થઈને પછી ‘સર્વં સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ’ એટલે ‘પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિના અંગ અવયવો સાહિત સર્વે બ્રહ્મ છે. કહેતાં પ્રત્યક્ષ ભગવાનના હાથ તે પણ પરમાત્મા છે, પરમાત્માના પણ પણ પરમાત્મા છે, પરમાત્માની આંખ પર પરમાત્મા છે, પરમાત્માની વાણી પણ પરમાત્મા છે, પરમાત્માના કર્ણ તે પણ પરમાત્મા છે, પરમાત્માનાં મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને

અહંકાર તે પણ પરમાત્મા છે, અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના વસ્ત્રામૂષળ આદિક શણગાર તે પણ પરમાત્મારૂપ છે. અને તેના સંવંધને પામ્યા જે જે મુક્ત તથા જે જે સ્થાનક તથા જે જે પદાર્થ તે સર્વે પરમાત્મારૂપ છે. ઇટલે કલ્યાણકારી છે. માટે જે જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિની સેવાને વિષે જોડાણા છે તે અંતરદષ્ટિને પામી રહ્યા છે અને તેની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે.

—અને એમ નથી સમજતા અને સત્પુરુષના સમાગમ વિના પોતાની મેળે શાસ્ત્રને સમજવા જાય છે તો તેને શાસ્ત્ર અવલું સમજાય છે. તે કેમ અવલું સમજાય છે? તો જીવને માયિક પદાર્થની વાસના તજાવવા સારુ વેદમાં કહ્યું કે ‘નામરૂપ સર્વે જે જે ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણના ગ્રહણ કર્યામાં આવે તે મિથ્યા છે અને અનુભવરૂપ જે આત્મા તેમાં દેખાય તે સત્ય છે,’ એમ શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને પછી તે પોતાની મેળે કહેશે કે ‘બહારદષ્ટિ કરીને જે જે દેખાય તે તો મિથ્યા છે અને જે આત્મામાં દેખાય તે સત્ય છે,’ એમ જાણીને માયિક આકારનો નિષેધ કરે છે તે મેશું માયા પર એવા જે દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્મા જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે પ્રગટ થયા જે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન તેનો પણ નિષેધ કરે છે. અને તે એમ કહે છે જે ‘જે બહાર દેખાય છે તે તો મિથ્યા છે અને આત્મામાં દેખાય તે સત્ય છે,’ એમ જાણીને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતારની મૂર્તિ તેનો આકાર અને વીજો આકાર તેને સરખા માને છે તે તો પાપી છે અને અતિશય અજ્ઞાની છે.

અને તે એમ કહે છે જે ‘બહાર જે જે દેખાય તેનું તો અમે ભજન કરીએ નહીં,’ એમ સમજીને પાપ વૃદ્ધિવાળા છે તે દિવ્યમૂર્તિ એવા જે રામકૃષ્ણાદિક પ્રગટ ભગવાનની મૂર્તિયો તેની સેવા, દર્શન કે નામ લેતા

નથી. અને ભગવાન વિના વીજા માયિક પદાર્થનું તો રાતદિવસ નામ લીધા કરે છે. કેમકે મિથ્યા જ્ઞાને કરીને વાસના તો ટઢી નહીં માટે પોતાના દીકરાનું નામ લે છે, ભાઈનું નામ લે છે, વાપનું નામ લે છે, મૂંઝવો થાય ત્યારે રોટલાનું નામ લે છે, તરસ લાગે ત્યારે પાણીનું નામ લે છે, લૂગડાંનું નામ લે છે, વઢનું નામ લે છે, મેંસનું નામ લે છે, ગાડીનું નામ લે છે, ઘોડાનું નામ લે છે; અને ત્યાગી હોય તો પળ તે તુંવડીનું નામ લે છે, કોપીનનું નામ લે છે, કઠારીનું નામ લે છે, ટોપીનું નામ લે છે. એવી રીતે નાવા-ધોવા, खावा-पीवा, पहेरवा-ओढवा, આદિક માયિક પદાર્થનાં તો રાતદહાડો નામ લીધા જ કરે છે પળ જેને કરીને આત્માનું કલ્યાણ થાય એવા જે એક પ્રગટ-ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક જેને ભજને પાપ માત્ર વઢીને મસ્મ થઈ જાય તેનું એક નામ સ્મરણ કે ભજન કરતા નથી, માટે તે તો મહા પાપી છે અને જ્ઞાનહીન છે.

—કેમકે સ્વરા જ્ઞાની તો નારદ, સનકાદિક, શુકદેવ, જડભરત, વ્યાસ, વાલ્મિકાદિક મુનિયો તેણે તો માયિક આકાર માત્ર જે પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક તેનો નિષેધ કરીને પોતે નિર્વાસનિક થઈને બ્રહ્મસ્થિતિને પામીને પછી પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિયોનું રટણ, પૂજન, વંદન અલંકાર કર્યું છે. અને પ્રગટ ભગવાનની લીલાચરિત્ર અને તેની સર્વે ચેષ્ટા તેનું પ્રીતિ કરીને ગાન કર્યું છે. અને તે પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ ભગવાનને વિષે અંતરવૃત્તિ કરીને ધ્યાનમાં સલગ્રપણે જોડાઈ ગયા છે. અને પૂર્વે જે જે મુક્ત થઈ ગયા છે તે પળ પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જોડાવે કરીને જ થયા છે પળ પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિના ધ્યાન વિના કોઈ મુક્ત થયો નથી. કેમકે તે વિના કોઈ મુક્ત થયો હોત તો તેનું શાસ્ત્રમાં નામ હોત ! માટે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના ભક્ત વિના વીજા કોઈની શાસ્ત્રમાં મુક્તિ થઈ લાવી નથી. અને ચાર વેદ છ શાસ્ત્ર અને અઢાર પુરાણ અને વીજા

ઋષિયોની કેટલીક સ્મૃતિઓ તેને વિષે તો રામકૃષ્ણાદિક પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપના જ ગુણ મહિમા અને ચરિત્ર ગાયા છે.

અને જે આજના મૂર્ખ મિથ્યા જ્ઞાની થયા છે તે એમ કહે છે જે 'વહાર દેખાય તે તો મિથ્યા છે અને આત્મામાં દેખાય તે સત્ય છે.' પણ મૂર્ખા એમ નથી વિચાર કરતાં જે વહાર તો કાંઈ છે જ નહીં અને જે જે વહાર દેખાય છે તે તો આત્માને વિષે જ દેખાય છે. પણ જ્યાં સુધી આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે ત્યાં સુધી તેને વહાર-માંહી એવો ભેદ સમજાય છે. પણ વહાર તો કાંઈ વસ્તુ નથી, કેમકે જીવાત્માનું સ્વરૂપ તો સર્વવ્યાપક છે અને તે આત્મા વિના એક અણું પણ ક્યાંય રાલી નથી. માટે જે જે પદાર્થ દેખાય છે તે સર્વે આત્મામાં જ દેખાય છે. પણ જીવને પોતાના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તે અજ્ઞાને કરીને ઉત્પન્ન થયું એવું જે મિથ્યા સ્વપ્નવત્ જગત તેને વિષે જીવને સત્યપણાંની પ્રતીતિ છે એજ જીવની વહારદષ્ટિ છે.

—અને જ્યારે જીવને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકરૂપ જે પરમાત્મા મળે છે અને તે જીવને આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવીને બ્રહ્મદષ્ટિ-રૂપ જે જીવમાં જગતની સત્યતા છે તેને મિથ્યા કરાવે છે અને આત્મા પરમાત્માને વિષે નાસ્તિકભાવ છે તેને મટાડીને આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપની સત્યતા દૃઢ કરાવે છે ત્યારે તે આત્મા જે તે માયાના પદાર્થની પોતાના જીવમાં સત્યતા કરીને વાસના હતી તેનો ત્યાગ કરે છે, કહેતાં જગતના પદાર્થને મિથ્યા સ્વપ્નવત્ જાણીને તે માયિક પિંડ, બ્રહ્માંડથી પોતાના આત્માને જુદો માનીને તે આત્માને વિષે રહ્યા એવા અને આત્માના પ્રકાશક કહેતાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં જીવ હતો તેને જ્ઞાન આપીને પ્રકાશ કર્યો એવા જે આત્માના પ્રકાશક જ્ઞાનદાતા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને વિષે નવધા-

ભક્તિ કરીને જોડાઈ જાય છે, તેનું નામ અંતરદષ્ટિ છે; પણ તે વિના વીજી અંતરદષ્ટિ નથી.

અને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિને મૂકીને જે એમ કહે છે જે ‘કોઈક વીજા નિરંજન નિરાકાર ભગવાન છે,’ એમ માનીને ઊધું ઘાલીને આંખો મીંચીને ધ્યાન કરવા વેસે છે તે તો મહા મૂરખ છે અને અતિશય અજ્ઞાની છે. અને એમ સમજનારાને અસુર જાણવા. અને તેને કોઈ કાળે પતંગીયા જેટલો પણ પ્રકાશ દેખાતો નથી. અને તેનું કોઈ દહાડે કલ્યાણ પણ થતું નથી. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિનો ત્યાગ કરીને આંખો મીંચીને એકાંત પકડીને વેસી રહેતો હોય, પરમહંસ કહેવાતો હોય, સાધુ કહેવાતો હોય પણ તે સર્વે વહારદષ્ટિવાળા છે અને અજ્ઞાની છે.

અને જે એમ સમજતો હોય જે ‘નિરંજન અને માયા પર એવા જે પરમાત્મા અને વેદ જેને નેતિ નેતિ કહે છે તે પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ છે.’ એમ જાણીને ભગવાનની મૂર્તિને આંખો ડાહીને જોઈ રહે છે, કહેતાં દર્શન કરે છે તો તે પણ અંતરદષ્ટિ છે. અને તે મૂર્તિને સંભારીને આંખો મીંચીને ધ્યાન કરે તો તે પણ અંતરદષ્ટિ છે. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની લીલા, ચરિત્ર, ગુણ, મહિમા તેનું શ્રવણ, કીર્તન કરવું તે પણ અંતરદષ્ટિ છે. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા, સ્મરણાદિક જે જે નવધાભક્તિ કરવી તે સર્વે અંતરદષ્ટિ છે. અને એવા અંતરદષ્ટિવાળાનું જ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે. અને અમને પણ એવા અંતરદષ્ટિવાળા કહેતાં પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકને વિષે દૃઢ ઉપાસનાવાળા ભક્ત તે જ ગમે છે અને તેને દેખીને હું ઘણો પ્રસન્ન થાઉં છું. અને તેને હું વારે વારે વોલાવું છું. અને તે મને કોઈક પૂછે તો હું તેને તત્કાલ તેનો ઉત્તર

આપું છું. અને તેના ઉપર મારી વધુ જ કૃપા થાય છે. અને તે મને કાંઈક ફલ, પુણ્યાદિક પદાર્થ આપવા આવે તો હું તેને રાજી થકો લઉં છું અને એવાને કદાપિ સંપત્તિ ન હોય અને તે મને કાંઈ આપે નહીં અને ઊલટું મારી પાસેથી અન્ન, વસ્ત્રાદિક દેહ નિર્વાહને અર્થે માગી લીધે પછી જો તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે દૃઢ પરમાત્માપણાની પ્રતીતિ હોય તો તેણે મારી સંપૂર્ણ સેવા કરી એમ માનું છું અને તેનું હું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ કરું છું.

અને જેને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકને વિષે જગતકર્તાપણાની પ્રતીતિ નથી અને તે મને કાંઈક પદાર્થ આપવા આવે અથવા મારી સૂઝે તેટલી સેવા કરે પછી તે મને ગમે નહીં. અને એવા પુરુષ સામું જોતા તો મારી આંખ કળવા માંડે છે. અને તે સાથે તો મારે બોલવાનું મન જ થાય નહીં. અને તે મને કાંઈક પ્રશ્ન પૂછે તો હું તેને અવલો જવાબ દઉં છું. અને તે મારી પાસે બેઠો હોય તો હું એમ જાણું જે ‘હવે ક્યારે અહીંથી ઊઠી જશે.’ એવો તેના ઉપર મારે અભાવ વર્તે છે. અને તે કોઈક મારાં વખાણ કરે તેને હું એમ જાણું જે તે મને ગાલો દે છે. એમ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકને વિષે સર્વોપરિ પરમાત્માપણાની પ્રતીતિ જેને નથી તેના ઉપર મારે અભાવ વર્તે છે.

તે અભાવ શા સારું વર્તે છે? તો કાંઈ સ્વાર્થ માટે અભાવ નથી વર્તતો, પણ તે એના આત્માનું મૂંઢું કરે છે અને તેનો જે જે સંગ કરશે તેનું પણ તે મૂંઢું કરશે. અને તે તો પોતાના આત્માનો ઘાત કરનારો આત્મ-ઘાતી છે. માટે એવા આત્મઘાતી નાસ્તિક સાથે અમારે ધને જ નહીં, કેમકે તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થતું નથી, માટે પોતાના કલ્યાણનો જેને સ્વપ્ન નથી તેનું અમારે કામ શું? એવા પાપી તો છેટે સારા. અને એવા નાસ્તિક હોય તે જ્ઞાન કથે ત્યારે એમ કહે જે ‘જગતનો કર્તા તો

અહીં આવતો નથી અને કોઈને દેખાતો નથી. અને એ તો કોઈ ડુંચો આમલામાં છે. ' એમ સમજે છે તે જ બહારદૃષ્ટિવાળો છે અને તે મહા પાપી છે અને નાસ્તિક છે. માટે મોક્ષના સ્વપવાળાને એવા નાસ્તિકનો સંગ કરવો નહીં.

—અને જેને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકને વિષે જગતકર્તાપણાંની પ્રતીતિ છે અને તે પ્રત્યક્ષને ભજને કરીને મુક્તિ માને છે. અને પ્રત્યક્ષ રામ-કૃષ્ણાદિક વિના વીજો કોઈ કર્તા નથી એમ સમજીને પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા જે ભગવાન તેની ઉપાસના, ભક્તિ, સેવા, સ્મરણાદિક જે જે નવધા ભક્તિ કરે છે તે જ અંતરદૃષ્ટિવાળા છે અને તેનું જ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે. માટે આ વાર્તા સર્વ શાસ્ત્રનો સાર છે અને કહેવા સમ-જવામાં સહેલા જેવી છે પણ વાત પરાને પાર છે. અને આ વાત કહી ઇટલું સમજ્યો તેને પછી કોઈ સમજવાનું વાકી નથી.

માટે માયાના આકાર માત્રનું નિરાકરણપણું કરીને, કહેતાં મિથ્યા જાણીને પછી માયા પર એવા જે આત્મા અને પરમાત્મા તેને સત્ય જાણવા; તેમાં આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું અને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનના અવતાર તેને પરમાત્મા જાણવા એજ અંતરદૃષ્ટિ છે. અને ચાર વેદ અને સર્વે શાસ્ત્રનો ઇટલો જ સાર છે અને તે વિના વીજી સર્વે બહારદૃષ્ટિ છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २१५ समाप्त ।

શ્રીમુલ્કમિદ્ધાંત ૨૧૬ વિષય:-જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની ક્રિયામાં ભેદ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના માગશર સુદિ ૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી પીજ મધ્યે જોશી ગણપતભાઈ જગજીવનને ઘેર ઉગમળે બાર મેઢા ઉપર ગાદીતકિયેયુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનસ્વાવનો સુરવાલ અને ઢગલી ધારણ કર્યા હતાં અને ગુઢા રંગનો રેટો કેડ ઉપર પહેર્યો હતો અને તે ઉપર કસુંબલ શેલું તારાલું બાંધ્યુ હતું અને એક શેલું સ્વભા ઉપર ધારણ કર્યું હતું. કંઠને વિષે પુષ્પના હાર શોભી રહ્યા હતા અને ગુલાવના પુષ્પના વાજુ અને ગજરા ધારણ કર્યા હતા. પાઘમાં બે કોરેફૂલના તોરા લટકતા હતા અને બે કર્ણ ઉપર પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન કૃપા દૃષ્ટિ કરીને પોતાના ભક્ત-જન પ્રત્યે બોલ્યા જે “જ્ઞાની અને અજ્ઞાની એ બેયની ક્રિયામાં ઘણો ભેદ છે. કેમકે જ્ઞાની કરતાં અજ્ઞાનીનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ ઘણાક અતિશય વિપરીતભાવે વર્તે છે. તે કેવી રીતે વિપરીતભાવે વર્તે છે ? તો અજ્ઞાની જે તે કાને કરીને પોતાનું ઝલટું અતિશય મૂંઝું થાય અને જીવને પાપ લાગે એવા શબ્દ સાંભળે છે, ત્વચાએ કરીને પોતાનું મૂંઝું થાય એવો સ્પર્શકરે છે, આંખે કરીને પળ જીવનું મૂંઝું થાય એવાં રૂપજુવે છે, રસનાએ કરીને પળ પોતાને બંધન થાય અને મહા પાપ લાગે એવા રસ સ્વાદ છે. એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણે કરીને અજ્ઞાની જીવ જે તે પોતાનું મૂંઝું થાય એવી ક્રિયા કરે છે અને તે પાપે કરીને અજ્ઞાની જીવ જન્મ, મરણ અને ચોરાશીનાં મહા દુઃખ પામે છે.

અને પરમેશ્વરે તો જીવની ઉપર ઘણીક કૃપા કરીને જીવને ઇન્દ્રિયો

અંતઃકરણ સર્જી આપ્યાં છે. કેમકે તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા પુરુષોત્તમનો આશ્રય કરે અને તેની આજ્ઞામાં ઇન્દ્રિયોને વર્તાવે અને માયિક પંચવિપયનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરે તો તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે અને તે જીવ મહા અવિનાશી સુખને પામે છે. માટે એવો જે ભગવાનનો મહા મોટો ઉપકાર અને ભગવાનની કૃપા તેને જીવ ભૂલીને પછી કુસંગે કરીને તે ઇન્દ્રિયોએ કરીને પંચવિપયમાં આસક્ત થાય છે અને તે પાપે કરીને જીવ જે તે સંસારને વિપે જન્મ, મરણ અને ગર્ભવાસનાં વારંવાર મહા દુઃખને પામે છે, તે દુઃખ કહ્યાં જાય એવાં નથી. અને વાલ અવસ્થામાં જીવને વધુ દુઃખ થાય છે તથા જોવન અવસ્થામાં પળ કામ, લોભાદિક અંતરશત્રુ જીવને દુઃખ આપે છે અને અંત સમેષણ અનંત પ્રકારની આધિ-વ્યાધિના રોગ પ્રગટ થાય છે અને અંત સમે જીવને મહા દુઃખ થાય છે. તે દુઃખ તે કોઈથી કહ્યાં જાય એવાં નથી. અને તે દુઃખને તો એક ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તે વિના વીજો કોઈ ટાલવાને સમર્થ નથી.

જેમ કોઈ પુરુષને દશ-વીસ શત્રુ હોય અને તે શત્રુએ તેને મારી પકડીને કેદમાં નાખ્યો હોય. પછી તે એકલો પુરુષ તે શત્રુને પૂગી શકે નહીં. પણ તે એકલા પુરુષનો જે ધણી રાજા હોય તે રાજાને પોકાર કરે અને તે રાજા તેને શત્રુ થકી મુકાવે તો તે પુરુષ શત્રુ થકી મુકાય અને તે સુખિયો થાય, પણ તે વિના એકલો પુરુષ દશ-વીસ શત્રુ મુકાવાને સમર્થ નથી. તેમ એકલા પુરુષને ઠેકાણે તો જીવાત્મા છે અને દશ-વીસ શત્રુને ઠેકાણે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ છે. તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે જે તે જીવને કામ, ક્રોધ, લોભાદિક દોષરૂપી શસ્ત્રે કરીને મારીને કેદ કર્યો છે અને પંચવિપયરૂપી હેડમાં પૂરી દીધો છે અને તેણે કરીને મહા દુઃખને પામે છે. માટે એવા મહા દુઃખિયા જીવના પોકારને સાંભળીને રાજાને ઠેકાણે

જગત્કર્તા ભગવાન છે તે ભગવાન જીવના ઉપર કૃપા કરીને તે શત્રુ થકી મુકાવવાને અર્થે રામકૃષ્ણાદિકરૂપે પ્રગટ થાય છે. તે પ્રગટ ભગવાન અને તે ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તે જીવને મળે અને તેનો આશ્રય જે જીવ કરે તે જીવને ભગવાન અને ભગવાનના સંત તે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિરૂપી મહા વલ્લ આપીને જીવને મહા વલ્લને પમાડે છે ત્યારે તે જીવ જે તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણરૂપી શત્રુનો પરાજય કરીને પોતે બ્રહ્મરૂપ થઈને મહા સુખને પામે છે અને ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ કરીને અક્ષરધામને પામે છે.

માટે જેને મહા શત્રુ થકી મૂકાઈને પરમપદને પામવું હોય અને અવિનાશી સુખને પામવું હોય તેણે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેનો આશ્રય કરવો અને તેની આજ્ઞામાં ચરાવર વર્તવું. અને તે થકી જ્ઞાનપામીને ઇન્દ્રિયોરૂપી શત્રુને નિયમમાં કરીને અંતઃકરણને વશ કરવું અને એ સર્વે થકી વૈરાગ્ય પામીને પોતાના આત્માને બ્રહ્મરૂપ માનીને ભગવાનનું ભજન કરવું. અને એવી રીતે સમજે અને જે ભગવાનનું ભજન કરે છે તે જીવ જે તે બ્રહ્મરૂપ થઈને આત્મ્યંતિક મોક્ષ જે અક્ષરધામને તેને પામે છે.

—પણ પ્રગટ ભગવાન કાં તે ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેના આશ્રય વિના અને તેની આજ્ઞા પાળ્યા વિના જીવનું કલ્યાણ થવાનો અને ભગવાનના ધામમાં જવાનો વીજો કોઈ ઉપાય નથી. તે સૂઝે તો આજ પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય કરો અને આજ્ઞા પાળો અને સૂઝે તો કોટી યુગ કેડે સમજો અને ગમે તો એક વાર કહે ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય કરો અને સૂઝે તો લાખ વાર કહે કરો પણ એટલું કર્યા વિના જીવને છૂટકો નથી.

માટે પોતાને મનુષ્યનો દેહ અને પ્રગટ કલ્યાણકારી ભગવાન કે

ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેનો સંગ મળવો ઘણો દુર્લભ છે તે પળ સુંદરવિલાસમાં કહ્યું છે—

માત મલે પુનિ વાત મલે, સુત શ્રાત મલે યુવતી સુખદાયી;
રાજ મલે ગજવાજ મલે, સવ સાજ મલે મનમાં ચિત્ત પાર્હ;
ભૂરલોક મલે સુરલોક મલે, વિધિલોક મલે વૈકુંઠ હિ જાર્હ,
ઓર તો સાજ મલે સવ સુંદર પળ સંત સમાગમ દુર્લભ પાર્હ ॥૧॥

એવી રીતે ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો સમાગમ અતિશય દુર્લભ છે. માટે તે સમો આજ તમારે પ્રાપ્ત થયો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી. માટે સાવધાન થઈને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી લેવું. એજ તમારા હિતની વાર્તા છે.” એમ કહીને મહારાજે વાર્તાની સમાપ્તિ કરી. પછી તે ગણપતભાઈના ઘરનાં સર્વે મનુષ્યે મહારાજની પૂજા કરીને મહારાજનો આશ્રય કર્યો.

॥ इति श्रीमुखसिद्धांत २१६ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૭ વિષય:—મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાનને ઓઝલવાની રીત અને અષ્ટાંગયોગ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના માગશર સુદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પિંજ મધ્યે જોશી ગણપતભાઈ જગજીવનને ઘેર ડગમળે વાર ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર પહેર્યા હતા. પાઘને વિષે ફૂલના તોરા લટકતા હતા અને બે કર્ણ ઉપર ચુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સંતમંડલ તથા દેશ દેશના ઘણાંક હરિભક્તની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી ગણપતભાઈનો દીકરો હરનારાયણ તેણે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! ભગવાનનું મનુષ્ય સ્વરૂપ તે કેમ ઓઢાણ્યામાં આવે જે ‘આ ભગવાન છે?’ તે કૃપા કરીને કહો.” પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન કૃપા દૃષ્ટિ કરીને વોલ્યા જે “ભગવાનનું સ્વરૂપ તો ભગવાન થકી જ ઓઢાણાય છે અને કાં એ ભગવાનના ઇકાંતિક સંત તે થકી ભગવાન ઓઢાણાય છે, પણ તે વિના મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન તે ઓઢાણાય નહીં.

જેમ કોઈક પરદેશમાંથી મનુષ્ય આવ્યું હોય અને તેને ઓઢાણવું હોય તો તે મનુષ્ય પંડે એમ કહે જે ‘મારી ફલાણી જાત છે.’ અને કાં તેના ભેગું તેના દેશમાંથી મનુષ્ય આવ્યું હોય તે ઓઢાણાવે ત્યારે તે પરદેશી મનુષ્ય ઓઢાણાય પણ તે વિના તે પરદેશી મનુષ્ય ઓઢાણાય નહીં. તેમ ભગવાન પણ પરદેશી મનુષ્યની પેઠે અષ્ટ આચરણથી પર એવું જે અક્ષરધામ તેના વાસી છે. માટે તે ભગવાન પોતે પંડે કૃપા કરીને પોતાનું સ્વરૂપ ઓઢાણાવે ત્યારે જ તે મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન ઓઢાણાય છે અને કાં તે ભગવાન પોતાના વીજા ધામોમાંથી પોતાના સંતને ભેગા તેડી આવ્યા (જન્મ ધરાવતા) હોય તે ભગવાનના ભક્ત સંત તે પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઢાણાવે ત્યારે પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઢાણાય છે.

—પણ તે વિના કોઈં બુદ્ધિ બઢે કરીને તથા શાસ્ત્રને જાણવે કરીને તથા અનંત પ્રકારની વિદ્યાએ કરીને પ્રગટ ભગવાનને ઓઢાણવા જાય પણ તેને ભગવાન નથી ઓઢાણાતા. કેમ કે બુદ્ધિએ કરીને જો ભગવાન ઓઢાણાતા હોય તો કૃષ્ણાવતારમાં વ્રહ્મા કેવા બુદ્ધિવાળા હતા પણ તે પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણ મનુષ્ય સ્વરૂપ તેને પોતાની બુદ્ધિએ કરીને ઓઢાણી શક્યા નહીં અને કલટો ભગવાનના મનુષ્ય ચરિત્ર જોઈને મોહ થયો. તથા

ઈન્દ્રને પણ મોહ થયો છે. इत्यादिक घणाक मोटा मोटाने प्रगट भगवानना स्वरूपनो पोतानी मेळे ओळखवा गयाछे तो ते सर्वेने मोह थयो छे पण पोतानी बुद्धि बळे करीने कोईने प्रगट भगवान ओळखाणा नथी. अने जेने ते प्रगट भगवान तथा ते प्रगट भगवाननी भेगा रहेनारा एना एकांतिक पंचविषयना त्यागी संत तेनो जेने विश्वास होय तो ते प्रगट भगवाननुं स्वरूप ओळखावे छे त्यारे ज तेने ओळखाय छे पण ते विना प्रगट भगवान ओळखाय नहीं. केमके ब्रह्मादिकने प्रगट भगवानना मनुष्य चरित्रने विषे मोह थयो छे तो बीजा मनुष्यने मोह थाय तेमां शुं कहेवुं ? माटे तेने तो मोह थाय ज. ते सारू प्रगट भगवानना स्वरूपनो निश्चय ते तो प्रगट भगवान अने ते भगवानना भक्त संत ते करावे छे त्यारे ज निश्चय थाय छे, ए सिद्धांत वार्ता छे.

ते કેવી રીતે ભગવાન અને ભગવાનના સંત પ્રગટ મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન ઓળખાવે છે ? તો જ્ઞાને કરીને નિશ્ચય કરાવે છે. તે જ્ઞાન શું ? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનની ભક્તિ સિદ્ધ કરાવવા રૂપ અષ્ટાંગ યોગ સધાવે છે. અને અષ્ટાંગ યોગે કરીને જીવને બ્રહ્મરૂપ કરીને બ્રહ્મને વિષે પરબ્રહ્મનું સાક્ષાત્કાર દર્શન કરાવે છે. અને જીવ, ईश्वर, मायाना भेद टलावीने ब्रह्म અને પરબ્રહ્મ એ બે જ તેની દૃષ્ટિમાં રહે છે ત્યારે તેને પ્રત્યક્ષ મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાનને વિષે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમપણાનો નિશ્ચય થાય છે.

હવે તે અષ્ટાંગ યોગ તે શું ? તો યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણયામ, પ્રત્યાહાર, ધ્યાન, ધારણા અને સમાધિ—એ આઠ સાધનનું નામ અષ્ટાંગ યોગ કહેવાય છે. હવે તેનાં લક્ષણ કહું છું. (૧) તેમાં પહેલું યમ તે શું ? તો અધર્મ, અનીતિ, કૂડ, કપટાદિક જે દુષ્ટ કર્મ તેનો ત્યાગ કરીને

પોત પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મમાં રહીને ભગવાન ભજવા અને અધર્મ કોઈ દિવસ કરવો નહીં, તેનું નામ યમ કહેવાય છે. (૨) અને વીજું નિયમ તે શું? તો ઉત્તમ પંચવિષયના ભોગનો ત્યાગ કરવો, તેનું નામ નિયમ કહેવાય છે. (૩) અને ત્રીજું આસન ઇટલે શું? તો પવિત્ર સ્થાનકમાં રહેવું કહેતાં ભગવાનના ઇકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત જ્યાં રહેતા હોય ત્યાં દૃઢ મન કરીને રહેવું, તેને આસન કહીએ. (૪) અને ચોથું પ્રાણાયામ ઇટલે શું? તો આહાર, વિહારાદિક યુક્ત કરીને પ્રાણને સ્થિર કરવો કહેતાં સર્વે માયિક પંચવિષય થકી સંતોષ પામવું, તેને પ્રાણાયામ કહીએ.

—અને (૫) પાંચમું પ્રત્યાહાર ઇટલે શું? તો દેહ-આત્માનો વિવેક કરીને દેહને મિથ્યા જાણીને આત્માને સત્ય જાણવો અને સ્થૂઠ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહની જે ચોવીસ વૃત્તિયો તેને આત્માને વિષે લય કરવી અને આત્માને અક્ષરને વિષે એક કરવો અને તે અક્ષરને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું, તેનું નામ પ્રત્યાહાર કહેવાય છે. (૬) અને છઠ્ઠું ધ્યાન ઇટલે બ્રહ્માના પ્રકાશક અને બ્રહ્માના આધાર એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન જ્ઞાનદાતા રામકૃષ્ણાદિક તેની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને તે ધ્યાન કરતાં જે જે પદાર્થમાં વૃત્તિયો જાય તે તે પદાર્થને ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર કરીને નાશવંત, દુઃસ્વરૂપ અને સ્વપ્નવત્ જાણીને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક થકી વૈરાગ્યને પામીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં વૃત્તિયોને રાખીને અંગોઅંગનું ચિંત્વન કરવું, તેનું નામ ધ્યાન કહીએ. (૭) અને સાતમું ધારણા ઇટલે શું? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિમાં મનની વૃત્તિ અખંડ રહ્યા કરે પણ ભગવાનની મૂર્તિ વિના વૃત્તિ ક્યાંય જાય નહીં, તેને ધારણા કહીએ.

(૮) અને આઠમી સમાધિ ઇટલે શું? તો પોતાના આત્માને વિષે

પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય કરીને દૃઢ સ્થિતિ થાય અને તે ભગવાનની મૂર્તિને અખંડ દેખ્યા કરે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપના મનુષ્ય ચરિત્રને વિષે કોઈ દિવસ સંશય થાય નહીં અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણની વૃત્તિયો ભગવાનના સ્વરૂપમાં લીન થઈ જાય અને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક પંચવિષયનો સંકલ્પ ન થાય—જેમ સુષુપ્તિમાં દેહની વિસ્મૃતિ થઈ જાય છે તેમ પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક પંચવિષયની વિસ્મૃતિ થઈ જાય—અને એક ભગવાનના સ્વરૂપની સ્મૃતિ રહે ત્યારે ચિત્તનો નિરોધ થાય છે અને એવી રીતે ચિત્તનો નિરોધ થઈને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઝાવાય છે તે જ સ્વરૂપ ઓઝાવાળું છે અને તેનો નિશ્ચય ટલ્લતો નથી, તેને સમાધિ કહીએ.

—તેમાં યમ, નિયમ, આસન અને પ્રાણાયામ એ ચાર સાધને કરીને તો એક ધર્મ સિદ્ધ થાય છે અને પ્રત્યાહારરૂપી એક સાધને કરીને આત્મ-નિષ્ઠારૂપી જ્ઞાન સિદ્ધ થાય છે. અને ધ્યાનરૂપી એક સાધને કરીને વૈરાગ્ય સિદ્ધ થાય છે. અને ધારણારૂપી એક સાધને કરીને નવધાભક્તિરૂપી સાધન-ભક્તિ સિદ્ધ થાય છે. અને સમાધિરૂપી એક સાધને કરીને પ્રેમલક્ષણા-રૂપી સિદ્ધભક્તિ સિદ્ધ થાય છે. એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તથા પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ઇકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી નિર્વાસનિક સંત તે અષ્ટાંગ યોગ રૂપ સાધને કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય સહિત પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સિદ્ધ કરાવે છે. અને ભક્તિ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના મનુષ્ય સ્વરૂપને વિષે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ અક્ષરાતીતપણાનો નિશ્ચય થાય છે અને તે જીવ બ્રહ્મારૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે છે.

માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો વિશ્વાસ અને તેને વિષે પ્રીતિ જેને હોય તેને જ મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન ઓઝાવાય છે. અને

જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત તેનો વિશ્વાસ અને હેત ન હોય તેને કોઈ કાળે પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઠાણાતું નથી. માટે ઈવી રીતે ભગવાન અને ભગવાનના સંત થકી જ્ઞાન પામે છે તેને જ પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓઠાણાય છે અને તેનો નિશ્ચય કોઈ કાળે ડગતો નથી.

—અને તે જ્ઞાન વિના જે ઢોંગ કરીને કેટલાક સમાધિઓ કરીને કંકુ કાઢે છે તથા સાકર કાઢે છે તથા લૂંટીંગ કાઢે છે તથા સમાધિમાં માઠા લાવે છે તથા ફૂલના હાર લાવે છે. ઇત્યાદિક વસ્તુ સમાધિ કરીને દેખાડે છે તે સર્વે કપટ છે; પણ તે કોઈ કાળે સત્ય નથી. માટે પડપંચ કરે છે તે પાપી છે તે ઈવા ઢોંગ કરીને જગતના મોઠા લોકોને વિશ્વાસ અળાવીને તેની પાસેથી સ્ત્રી, દ્રવ્ય અને રસાસ્વાદરૂપી વિષયને મોગવે છે. અને પોતે પણ ભ્રષ્ટ થાય છે અને તેનો જે વિશ્વાસ કરે તેને પણ ભ્રષ્ટ કરે છે અને તે બેય મરીને નરકમાં જાય છે, માટે તે સમાધિઓ ઓટી છે.

અને મ્હોરે કહી જે જ્ઞાન સમાધિ તે સત્ય છે. તે સમાધિ પ્રગટ ભગવાન અને પ્રગટ ભગવાન થકી જ્ઞાન પામીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિક થયા ઈવા જે ભગવાનના સંત તેની પાસે જ હોય છે, પણ તે વિના ઘીજા મનુષ્ય, દેવ, બ્રહ્માદિક કોઈ પાસે તે સમાધિ હોય નહીં. માટે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત થકી જ ભગવાનનું મનુષ્ય સ્વરૂપ ઓઠાણાય છે, અને તે જ સત્ય છે. ઈ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૮ વિષય :- “તમને અમે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ જાણીએ છીએ.”

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :- સંવત ૧૯૨૩ ના માગશર સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી પિંજ મધ્યે જોશી ગણ-પતભાઈ જગજીવનને ઘેર ઉગમણે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગને વિષે પુષ્પના આભૂષણ ધારણ કર્યા હતાં. કેસરની આડ લલાટને વિષે કરી હતી અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન :- પછી ગામ સોજીત્રાના વ્યાસ કુવેરજી ईश्वरे મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “તમને અમે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ જાણીએ છીએ અને ક્યારેક મનુષ્યચરિત્ર જોઈને સંશય થઈ જાય છે તેનું શું કારણ હશે? અને તે સંશય મટીને કોઈ કાળે સંશય ન થાય એવો નિશ્ચય કેમ થાય? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “પ્રથમ યથાર્થ ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થયો જ નથી અને ભગવાનનો દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવ જાણ્યો નથી. તથા નિર્ગુણપણું અને સગુણપણું જાણ્યું નથી તથા સાકારપણું અને નિરાકારપણું જાણ્યું નથી તથા ભગવાનનાં અનંત ઐશ્વર્ય, અનંત શક્તિયો તેને જાણ્યાં નથી તથા ભગવાનનો અપરિમિત મહિમા છે તેને જાણ્યો નથી માટે નિશ્ચયમાં સંશય થાય છે. અને એ તો શ્રવણ માત્રે જ ભગવાનપણાંનો નિશ્ચય છે.

જેમ કોઈક પુરુષે કહ્યું જે ‘કોઈક દેશમાં કેરી છે.’ ત્યારે તેને સાંભળીને કેરીનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય નહીં; એ તો એક શ્રવણ ઇન્દ્રિયનું જ્ઞાન થયું જે કેરી એવું નામ જાણ્યું. પણ નાની છે કે મોટી છે? કાઢી

છે કે ધોળી છે ? પાણી જેવી છે કે પાણા જેવી છે ? લોટ જેવી છે કે જાર, વાજરી જેવી છે ? એમ કાંઈં સ્વર ન પડી. એ તો પાંચે ઇન્દ્રિયે તપાસી જુએ ત્યારે સ્વર પડે. તે કાને કરીને સાંભળે ત્યારે કેરી એવું નામ જાણે અને નેત્રે કરીને જુએ ત્યારે નાની-મોટી, કાઠી-ધોળી સ્વર પડે અને હાથે કરીને અડે ત્યારે ટાઢી-ડાઢી, નરમ-કઠણ જણાય અને નાકે કરીને સુંઘે ત્યારે સુગંધ દુર્ગંધ જણાય અને જીહ્વાએ કરીને ચાખે ત્યારે સ્વાદી-સ્વાદી, ગઢી, મોઢી, તીક્ષ્ણ, કડવી જણાય. માટે પાંચ ઇન્દ્રિયે તપાસે ત્યારે કેરીનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે, પણ એક શ્રવણ માત્રે કરીને કેરીનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય નહીં. તેમ ભગવાનનો સર્વ પ્રકારે માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત નિશ્ચય થાય ત્યારે યથાર્થ નિશ્ચય થયો કહેવાય અને ત્યારે ભગવાનનાં મનુષ્યચરિત્ર જોઈને સંશય થાય નહીં.

અને વળી નિશ્ચય પણ બે પ્રકારનો છે; એક નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય અને બીજો સવિકલ્પ નિશ્ચય. તેમાં પણ ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ ભેદ છે. તે બે મઠીને છ ભેદ થયા. તેમાં કનિષ્ઠ સવિકલ્પ નિશ્ચય જેને હોય તેને ભગવાન મનુષ્યના જેવી ક્રિયા કરે ત્યાં સુધી નિશ્ચય રહે પણ મનુષ્યના કરતાં અધિક વર્તે તો કનિષ્ઠ સવિકલ્પ નિશ્ચયવાળાને સંશય થાય. અને મનુષ્યના કરતાં વમણાં, તમણાં કામ, ક્રોધ, લોભાદિકને વિષે ભગવાન પ્રવર્તે ત્યાં સુધી નિશ્ચય રહે અને તેથી અધિક જણાય તો સંશય થાય, તેને મધ્યમ સવિકલ્પ નિશ્ચયવાળો જાણવો. અને ભગવાનને સર્વ કર્તા, સર્વ ભોક્તા જાણે તેને ઉત્તમ સવિકલ્પ નિશ્ચયવાળો જાણવો. અને ભગવાનને સર્વ કર્તા, સર્વ ભોક્તા જાણ્યા, અને સવિકલ્પપણું કેમ કહેવાણું ? તો એણે વિરાટ જેવા ભગવાનને જાણ્યા, માટે સવિકલ્પ એવો ભેદ આવ્યો. અને એમ સમજે તેને પંચવિષયના રાગ ટળે નહીં અને તેના વિષયનું ભગવાન સંકલન કરે તો તેને ભગવાનના નિશ્ચયમાં સંશય થાય અને અવગુણ આવે.

—અને જે નિર્વિકલ્પમાં કનિષ્ઠ છે તે તો ભગવાનને સર્વ કર્તા થકા અકર્તા અને સર્વ ભોક્તા થકા અસંગી અને નિર્લેપ જાણે અને બ્રહ્મરૂપ સમજે અને જે જે ભગવાનના સંબંધને પામે તે પણ બ્રહ્મરૂપ નિર્ગુણ ભાવને પામે, એમ સમજે તેને નિર્વિકલ્પમાં કનિષ્ઠ નિશ્ચયવાળો જાણવો. અને એ કનિષ્ઠ નિશ્ચય કેમ કહેવાળો ? તો એણે ભગવાનને સવલ્લબ્ધ જેવા જાણ્યા માટે કનિષ્ઠપણું કહેવાળું. અને મધ્યમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો ભગવાનને અક્ષર જેવા જાણે. તે અક્ષર કેવું છે ? તો સર્વ વ્યાપક, સર્વાધાર અને સર્વના ઊરમાં વાસુદેવ રૂપ અંતર્યામિ રહ્યા છે એમ જાણે, અને પોતે પણ પ્રતિલોમ દૃષ્ટિ કરીને વાસુદેવની ઉપાસના કરે તેને મધ્યમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો જાણવો. તેમાં મધ્યમ એવો ભેદ કેમ પડ્યો ? તો એણે અક્ષર જેવા ભગવાનને જાણ્યા, તેને કરીને મધ્યમ એવો ભેદ પડ્યો.

—અને જે ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો છે તે તો સર્વ વ્યાપક સર્વાધાર એવા જે અક્ષરબ્રહ્મ જેના એક એક રોમ રોમ પ્રત્યે અનંત કોટી બ્રહ્માંડ અણુંની પેટે ઉડે છે તે અક્ષરને તો પોતાનું રૂપ માને અને સર્વ-કારણ, સર્વોપરિ અને જેનો મહિમા અપરિમિત છે એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે ‘અક્ષર એવો જે હું તે મારે વિષે અખંડ દિવ્ય સૂર્તિમાન રહ્યા છે અને તે જ ભગવાન અનંત જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ કૃપા કરીને માયા પર અક્ષરમાં અખંડ રહ્યા થકા પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થાય છે અને તે જ ભગવાન મારા આત્માને વિષે રહ્યા થકા વહાર દર્શન આપે છે,’ એવી રીતની સમજણવાળા જે હોય તેને ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળા જાણવા. અને તે ભક્ત ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામે છે. અને આલોકમાં છે તો પણ તેને માયાનું આવરણ નથી અને એનાં દર્શને કરીને તથા તેની સેવા કરીને અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર થાય છે.”

—માટે આવી રીતે સમજીને નિશ્ચય કરે તેને ભગવાન સૂઝે એવાં

ચરિત્રકરે તો પળ તેને કોઈ કાળે સંશય થાય નહીં. તે સારુ જ્ઞાને કરીને દૃઢ નિશ્ચય કરવો એજ તમારા હિતની વાર્તા છે. ”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૯ વિષય :-શંકર-રામાનુજનો સિદ્ધાંત અમેદ કેવી રીતે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ:-સંવત ૧૯૨૩ ના પોષ વદિ ૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોની વાઈ કાશીવાને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની કસુંબલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીઠા પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી. અને સંધ્યા આરતીને સમયે મહારાજની આગળ મશાલનો પ્રકાશ થઈ રહ્યો હતો.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “સર્વ સમાને અમે પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે ‘આ જીવ કહે છે તે જીવ છે કે નથી?’ એક તો એ પ્રશ્ન છે. અને કદાપિ તમે એમ કહેશો જે જીવ છે, તો તે ‘જીવ એક છે કે અનેક છે.’ એ વીજું પ્રશ્ન છે. અને ‘પરમાત્મા ભગવાન જગતકર્તા છે તેના અવતાર પૃથ્વી ઉપર થાય છે કે નથી થતા?’ એ ત્રીજું પ્રશ્ન છે. અને શંકરસ્વામીએ એમ કહ્યું જે ‘જીવ નથી અને સર્વે એક બ્રહ્મ છે; વીજું કાંઈ નથી.’ અને રામાનુજે એમ કહ્યું છે જે ‘જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ એવા પાંચ ભેદ છે.’ માટે શંકરસ્વામીએ કહ્યું કે ‘જીવ નથી અને પરમાત્માના અવતાર પણ થતા નથી;’ તે કઈ સમજણે કહ્યું કે ‘જીવ નથી.’? અને રામાનુજે કહ્યું કે ‘જીવ છે અને પરમાત્માના અવતાર થાય છે.’ તે કઈ સમજણે કહ્યું છે? અને શંકર-રામાનુજ વેય

સત્પુરુષ છે માટે જે કહ્યું છે તે ઠીક જ કહ્યું હશે. પણ જીવ પોતાની મેળે શાસ્ત્રને સમજવા જાય છે તો બુદ્ધિનો ઠા રહેતો નથી અને ભમી જવાય છે. માટે કેમ સમજે તો વેચનું બોલવું સવલું સમજાય અને બુદ્ધિ ભમે નહીં ? તે કહો.”

પછી તેનો ઉત્તર કોઈથી થયો નહીં પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “લ્યો અમે एनो ઉત્તર કરીએ છીએ જેવે પ્રકારની દૃષ્ટિ છે, તેમાં એક સિદ્ધ-દૃષ્ટિ છે અને એક અસિદ્ધિ-દૃષ્ટિ છે. તે સિદ્ધ-દૃષ્ટિવાળા તો બ્રહ્મરૂપ મુક્ત છે અને અસિદ્ધિ-દૃષ્ટિવાળા સર્વે જીવો છે. તે જીવ અનંત અપાર છે અને તે જીવ અનાદિના છે અને અનાદિના અજ્ઞાની છે, કહેતાં પરમાત્માને અનાદિના જાણતા નથી. તે પરમાત્માને ન જાણવારૂપ જે અજ્ઞાન તેણે કરીને જીવોને જગતનો ભાસ થયો છે. તે ઉપર વેદનું વચન—

આત્માજ્ઞાનાત્ જગત્ ભાતિ ઇતિ શ્રુતિઃ ।

અર્થઃ—‘આત્મા જે જીવ તેને પરમાત્માના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તેણે કરીને જગતની ઉત્પત્તિ થઈ છે.’ માટે અસિદ્ધ એવા જે જીવો તેને સિદ્ધ કરવાને અર્થે સિદ્ધ એવા જે પરમાત્મા તે પોતે પોતાના અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા પોતાની સ્વચ્છાએ કરીને જગતને વિષે પ્રગટ થાય છે અને પ્રગટ થઈને અસિદ્ધ એવા જે જીવો તેને સિદ્ધ કરવા સારુ વેદોક્ત ધર્મના જ્ઞાને કરીને ઉપદેશ આપે છે અને કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણનું પ્રતિષ્ઠાપન કરે છે અને જીવ, ईશ્વર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ એ પાંચ ભેદ દેખાડે છે.

—તેમાં જીવ અને ईશ્વર એ વેચની દૃષ્ટિમાં માયા છે, પણ તેમાં ईશ્વર સમર્થ છે અને સવજ્ઞ છે અને જીવ અસમર્થ છે અને અલ્પજ્ઞ છે. માટે જીવ જે અસમર્થ અને અલ્પજ્ઞ છે તેને જ્ઞાન આપીને ईશ્વર જેવો સમર્થ અને

સર્વજ્ઞ કરવા સારુ પ્રત્યક્ષ ઇવા જે સદ્ગુરુરૂપ પરમાત્મા તે ઉપદેશ નિમિત્તે પોતે ईश्वरરૂપે વોલ્યા કે 'હે શિષ્ય! ॐ સોઽહં તત્ત્વમાસિ।' અર્થ:- પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા સદ્ગુરુ કહે છે કે 'હું ईश्वર છું તે મારાં ત્રણ શરીર જે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત તેથી જુદો હું બ્રહ્મ છું. અને તું પણ જો તારાં ત્રણ શરીરથી જુદો થા તો તું પણ બ્રહ્મરૂપ છું.' પછી તે શિષ્યે કહ્યું કે 'હું મારા ત્રણ શરીર થકી શી રીતે જુદો થઈ શકું?' પછી સદ્ગુરુ કહ્યું કે 'તું મારી સેવા, ભક્તિ કર અને હું કહું તે પ્રમાણે ધર્મ પાલ અને જીવ, ईश्वર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેનાં રૂપ બતાવું તે પ્રમાણે જ્ઞાન સમજ પડલે ત્રણ શરીરથી જુદો થઈને તારા બ્રહ્મસ્વરૂપને પામીશ અને તારી મુક્તિ થશે.'

પછી શિષ્યે પોતાના આત્માના કલ્યાણને અર્થે તે ईश्वરરૂપ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની સેવા, ભક્તિરૂપ ઉપાસના કરવા માંડી. અને ત્રણ શરીરથી જુદો થવાને અર્થે તે સદ્ગુરુ કહ્યાં બતાવ્યું જે અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક-અંતઃકરણની શુદ્ધિને અર્થે ધર્મ-તેને પાલવામાંડયો. અને સદ્ગુરુ કહ્યાં જે જીવ, ईश्वર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના રૂપ તેનું શ્રવણ, મનનાદિક સાધન તેને કરવા લાગ્યો.

-માટે સદ્ગુરુની સેવા, ભક્તિ કરવી તેનું નામ વેદનો ઉપાસના કાંડ છે. અને અંતઃકરણની શુદ્ધિને અર્થે સદ્ગુરુના કહ્યા પ્રમાણે કામ, લોભાદિક દોષને ટાલવા તથા શબ્દાદિક પંચવિષયનો ત્યાગ કરવો તથા અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પાલવા તથા સદ્ગુરુના ઉપદેશનું શ્રવણ મનનાદિક સાધન કરવું, તે સર્વેનું નામ કર્મકાંડ છે. અને જીવ, ईश्वર, માયાનાં રૂપને જાણીને માયાને મિથ્યા કરીને જીવ-ईश्वરનો ભેદ ટાળીને બ્રહ્મ-દૃષ્ટિને પામવું અને તે બ્રહ્મને પોતાનું રૂપ જાણીને તેને વિષે સ્થિતિ

પામવી અને બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે પરબ્રહ્મ તેનાં સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવો, તેનું નામ વેદનો ત્રીજો જ્ઞાનકાંડ છે.

પછી તે પ્રત્યક્ષસદ્ગુરુ થકી કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન જેને સિદ્ધ કર્યાં તેને બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર થયો. અને તેની દૃષ્ટિમાંથી જીવ, ईश्वर, માયાના ભેદ ટળી જાય છે, કહેતાં તેને જીવ, ईश्वर, માયા જગત કાંઈ દેખાતું નથી. પછી તે સ્થિતિને પામીને શિષ્ય બોલ્યો કે ‘હે સ્વામીન્ ! તમારી કૃપા થકી અહં બ્રહ્માસ્મિન્ કહેતાં હું બ્રહ્મરૂપ એવો તમારો દાસ છું.’ અને એવું જ્ઞાન થયું ત્યારે તેને જીવ; ईश्वर, માયા, જગત, કર્મ, ઉપાસના સર્વે ટળી જાય છે અને બ્રહ્મને જાણનારો બ્રહ્મરૂપ થાય છે. તે પળ વેદમાં કહ્યું છે—

‘ब्रह्मविद् ब्रह्मैव भवति ।’

અર્થ :—‘બ્રહ્મને જાણનારો બ્રહ્મરૂપ થાય છે.’ એવી રીતે બ્રહ્મ-સ્થિતિને આત્મા પામ્યો તેની દૃષ્ટિમાં જગત મિથ્યા છે, જીવ મિથ્યા છે, ગુરુ મિથ્યા છે, શિષ્ય મિથ્યા છે, કર્મ મિથ્યા છે અને ઉપાસના મિથ્યા છે; પણ તે કોને ? કે જેને એવી સ્થિતિ થઈ તેને સર્વ મિથ્યા છે. માટે શંકરસ્વામીએ કહ્યું કે ‘જીવ, ईश्वर, માયા કાંઈ નથી અને સર્વત્ર એક બ્રહ્મ છે,’ તે શંકરસ્વામી બ્રહ્મ-સ્થિતિમાં વોલ્યા છે જે ‘જીવ તથા જગત ત્રણે કાળમાં નથી,’ એમ કહ્યું તે પણ સત્ય જ કહ્યું છે.

—અને રામાનુજે કહ્યું છે કે ‘જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ, પરબ્રહ્મ એ પાંચે ભેદ અનાદિના છે,’ એમ કહ્યું તે પણ સત્ય કહ્યું છે. કેમકે જો જીવ ન હોય અને સર્વે એક બ્રહ્મ હોય તો ઉપદેશ કેને કરવો રહ્યો ? માટે જીવ છે, માયા છે, માયા ઇટલે અજ્ઞાન. તે અજ્ઞાન જીવેને અનાદિનું છે. અને તે અજ્ઞાનને ટાલવા સારુ શંકરસ્વામીએ પોતાના શિષ્યોને અર્હિસા અને બ્રહ્મચર્યાદિક ધર્મ પઠાવ્યા છે અને શ્રવણ, મનનાદિક સાધન કરાવ્યો

છે. અને જેણે પોતાની આજ્ઞા પાઠી નહીં તેને શંકરસ્વામીએ વિમુક્ત કરીને કાઢી મૂક્યા છે. માટે જો શંકરસ્વામીની સમજણમાં જીવ ન હોય અને સર્વે એક બ્રહ્મ હોય તો ધર્મ-નિયમ કેને પઢાવે ? અને વિમુક્ત કેને કરે ? માટે જીવ છે એ વાત સત્ય છે. અને સદ્ગુરુની કૃપાએ કરીને જીવને જ્ઞાન થાય ત્યારે તે જીવ બ્રહ્મના ભાવને પામે છે. અને જે બ્રહ્મ-સ્થિતિને પામ્યો તેની દૃષ્ટિમાં જીવ તથા જગત નથી, કહેતાં જે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થયો તેને પોતાનું જીવપણું ટાલી જાય છે અને તેને જગતના લોકભોગની વાસના ટાલી જાય છે.

જેમ કોઈ દરિદ્રી હોય તેને કોઈ રાજા મહેરવાની કરીને લાખ વે લાખ રૂપિયા આપે તો તેનું દારિદ્ર્યપણું નાશ પામે છે. તેમ જીવને અજ્ઞાન-રૂપી દરિદ્ર અનાદિનું છે તેણે કરીને દીન થઈને ધોરાશીમાં જન્મ-મરણને પામે છે. અને મિથ્યા એવાં જે માયિક પંચત્રિપયનાં સુખ તેમાં વાસનાએ કરીને આસક્તિ રાખે છે. પછી તેને સદ્ગુરુરૂપે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મળે અને તે કૃપા કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિરૂપી સંપત્તિ આપે છે ત્યારે તે જીવનું જીવપણું ટાલી જાય છે અને અજ્ઞાને કરીને મિથ્યા જગતનાં માયિક પદાર્થને વાસનાએ કરીને ભોગવતો હતો તે જ્ઞાનરૂપી સંપત્તિયે કરીને પૂર્ણકામ થાય છે અને પંચત્રિપયના સુખનો ત્યાગ કરે છે. એવી રીતે જે બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યો તેની દૃષ્ટિમાં જીવ તથા જગત નથી અને તેને જીવ, ईश्वर અને માયા એ ત્રણનો ભેદ ટાલી જાય છે. માટે ईश्वર જાણીને જે પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુની ઉપાસના ભક્તિ કરતો હતો તે ઉપાસના તો મિથ્યા થઈ જાય છે, કહેતાં ગુરુને વિષે વિરાટરૂપ ईश्वરપણાંનો જે ભાવ હતો તે ભાવ તો ટાલી જાય છે.

—પણ જે બ્રહ્મરૂપ થયો તેને પરબ્રહ્મની ઉપાસના તો અખંડ રહે છે,

કેમકે બ્રહ્મરૂપ થાય પછી તેને પરબ્રહ્મ ઓઢાયાય છે. તે પળ ગીતાના અધ્યાયમાં કહ્યું છે શ્લોક—

ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न सोचति न कांक्षति ।

समः सर्वेषु भूतेषु भद्रं कति लभते पराम् ॥

અર્થ:—‘બ્રહ્મરૂપને પ્રસન્ન છે આત્મા કહેતાં મન તે જેનું અને હર્ષ અને શોક તે ગયા છે જેના અને સર્વે જીવ પ્રાણીમાત્ર ઉપર સમાન છે દૃષ્ટિ તે જેની, એવો જે આત્મા તે પરમાત્મા (એવા જે શ્રીકૃષ્ણ) ને જાણવા—ભજવાનો અધિકારી છે.’ કેમકે પ્રથમ જ્યારે શિષ્ય બ્રહ્મસ્થિતિને પામે છે ત્યારે શિષ્ય એમ કહે છે જે ‘હે ગુરુ ! હવે હું અને તમે વેય એક રૂપ છીએ.’ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે ‘હું અને તું વેય એક નથી; તું મૂલ માં હું તો તારા બ્રહ્મસ્વરૂપનો પ્રકાશક એવો પરબ્રહ્મ છું. અને તું તો બ્રહ્મરૂપ એવો મારા અંગનો પ્રકાશ છું, એમ જાણ.’

—ત્યારે શિષ્યે ‘કહ્યું કે ‘પ્રથમ તમે મને એમ કહ્યું હતું જે ‘હું વિરાટ-રૂપ ईश्वर છું. તે વિરાટરૂપ ईश्वરનું સ્વરૂપ તો બ્રહ્મરૂપની સ્થિતિમાં મિથ્યા દેખાય છે, તેનું કેમ સમજવું ?’ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે ‘વિરાટરૂપ ईश्वરનું સ્વરૂપ તો મિથ્યા છે તે મિથ્યા સ્વરૂપનો ધારણાનો કરનારો જે આત્મા તે સત્ય એવું જે બ્રહ્મ તેને કેમ જાણી શકે ? ન જાણી શકે. અને તને મેં પ્રથમ કહ્યું જે હું ईश्वર છું એ તો તારી દૃષ્ટિમાં માયાનું આવરણ હતું તે જ્યાં સુધી માયિક દૃષ્ટિ હોય તેને મનુષ્ય સ્વરૂપ પરમાત્માને વિષે માયા પર પરમાત્માના સ્વરૂપની હા પડે નહીં. કેમકે વેદમાં કહ્યું છે જે—

यतो वाचो निवर्तते अप्राप्य मनसा सह ।

અર્થ:—‘ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના ગ્રહણ કર્યામાં આવે એવા પરમાત્મા નથી.’ માટે જીવને જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને વિષે પંચવિષયની વાસનાએ કરીને માયાનું આવરણ હોય ત્યાં સુધી તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના

સ્વરૂપનો નિશ્ચય થતો નથી. માટે હવે તું તારી સ્થિતિમાં વિચાર કર જે તારી દૃષ્ટિમાં જીવ ईश्वर, માયા કાંઈ દેખાય છે ? નથી દેખાતું. ત્યારે જેને જ્ઞાને કરીને તું એવો માયા પર બ્રહ્મરૂપ થયો તો તે જ્ઞાનદાતા-માં માયા કેમ હોય ? ન જ હોય. માટે હું તો બ્રહ્મનો પ્રકાશક એવો પર-બ્રહ્મ છું, એમ જાણ.’

પછી એવી રીતની બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યો એવો જે મુક્ત તે એમ જાણે છે જે આત્મિક જ્ઞાનના આપનારા પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ તે જ પરબ્રહ્મ છે, પર-માત્મા છે, દિવ્યમૂર્તિ છે, અજન્મ્યા છે, અઘંડ મૂર્તિ છે, અને તે સદ્ગુરુ-ની મૂર્તિ વિના બીજું માયિક આકારમાત્ર તથા જીવ, ईश्वરના આકાર તે સર્વે મિથ્યા છે. એવી રીતે જે બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યો તેની દૃષ્ટિમાં જીવ, ईश्वર, માયા કાંઈ નથી. અને એવી સ્થિતિને પામ્યો તેને મતે પરમાત્માના અવતાર પણ નથી થતા, કેમકે તેની દૃષ્ટિમાં જગત જ નથી તો જગતના વિના જન્મ કેમ સંભવે ? માટે પોતાને જન્મ નથી તો પોતાના સ્વામી એવા જે પરમાત્મા એને જન્મ કેમ હોય ? ન જ હોય. અને જેની માયિક દૃષ્ટિ છે તેને જીવ, ईश्वર, માયા, જગત સર્વે છે અને તેને અર્થે પરમાત્માના અવતાર થાય છે એમ કહેવાય છે. અને પરમાત્મા તો અજન્મ્યા છે પણ પોતાની ઇચ્છાએ કરીને જીવોને જન્મ્યા એવા દેખાય છે.

માટે શંકર સ્વામીએ સિદ્ધ સ્થિતિમાં કહ્યું કે ‘જીવ, ईश्वર, માયા નથી,’ તે પણ સત્ય કહ્યું છે. અને જે પરમાત્મા આવતા-જતા નથી અને અવતાર ધરતા નથી અને અજન્મ્યા અને અક્ષરધામમાં અઘંડ રહ્યા છે તે જ આ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક જ્ઞાનદાતા પરમાત્મા છે અને તે જ પરમાત્મા પોતાના બ્રહ્મધામને વિષે અઘંડ રહ્યા થકા પ્રત્યક્ષ દર્શન આપે છે. માટે શંકરસ્વામીએ કહ્યું કે ‘આ રામકૃષ્ણાદિક તે કોઈ દ્વાડે અવતાર ધરતા નથી,’ તે સત્ય કહ્યું છે. અને રામાનુજે ઉપદેશ દેવાને અર્થે આસિદ્ધને

સિદ્ધ કરવા સારુ કહ્યું કે ‘જે પરમાત્મા માયા પર અને અક્ષરાતીત છે અને અજન્મ્યા અને દિવ્યમૂર્તિ છે તે જ પોતાની સ્વ-ઇચ્છાએ કરીને જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે,’ તે પણ સત્ય કહ્યું છે.

—કેમકે જો જીવ ન હોય તો ઉપદેશ કોને કરવો? માટે જીવ છે. અને તે જીવ ઘणाક છે, કેમકે જીવ ઘणाક ન હોય અને જીવ એક હોય તો એકની મુક્તિ થાય તો સર્વેની મુક્તિ થવી જોઈએ અને તેનું જન્મ-મરણ ટળી જાય તો વાંસે પછી જગત રહેવું ન જોઈએ. અને મુક્ત તો ઘणाક થઈ ગયા છે અને જે મુક્ત થયો તે તો પાછો જન્મને ધરતો નથી અને જગતમાં તો જીવ ઘणाક દેખાય છે. અને જીવને અચ્યુત અને અલંબ કહ્યો છે, માટે જીવના કકડા કે ભાગલા થતા નથી. અને જો જીવના કકડા થતા હોત તો તો થોડાક કકડાની મુક્તિ થાત અને થોડાક કકડા જન્મ-મરણને પામત. પણ તેમ તો જીવ છેદાય-ભેદાય એવો નથી, એમ સર્વે શાસ્ત્ર અને વેદ કહે છે. માટે જીવ જુદા જુદા ઘणाક છે.

એવી રીતે સત્પુરુષના મુખ થકી શાસ્ત્રને સાંભળે તો સર્વે શાસ્ત્ર સવળાં સમજાય અને સત્પુરુષના સમાગમ વિના તો શાસ્ત્રને સાંભળીને નાસ્તિક થઈ જવાય છે. માટે ધરા સત્પુરુષનો સમાગમ કરવો, તેનું નામ જ સત્સંગ છે અને એવા સત્સંગે કરીને તત્કાલ મુક્તિ થાય છે. માટે તે સત્સંગ આજ તમને સર્વેને પ્રાપ્ત થયો છે તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૦ વિષય:-શાસ્ત્રોના મર્મ, આચાર્યોની પરખ આદિક
છ પ્રશ્નના ઉત્તર.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના પોષ વદિ ૧ ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોળકા મધ્યે સોની વાઈ
દીવાળીને ઘેર ગાદીતકિયા નલાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા
હતા. સર્વે જરિયાનીં વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીઠાં અને ધોળા પુષ્પનાં
આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ
સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી પંડયા મહાશંકર શ્રીચેડેથી આવ્યા તેણે પંડયા નરસિંહરામ
વજેરામના લલ્લેલાં છ પ્રશ્નનો ચરડો તે મહારાજના હસ્તકમળમાં આપ્યો
અને એમ કહ્યું કે “હે મહારાજ! તેના પ્રશ્નનો ઉત્તર કરી આપો.” પછી
મહારાજ બોલ્યા જે “લ્યો એના ઉત્તર કરીએ તે સાંભળો જે પ્રથમ પ્રશ્ન
એ છે જે ‘મનુષ્યને પોતાના કલ્યાણને વાસ્તે સર્વથી સારામાં સારું શું
કરવું? અને માગવું શું? અને કેની પાસે માગવું?’” એ પ્રશ્ન. હવે તેનો
ઉત્તર જે આત્માના મોક્ષને અર્થે વેદ પ્રમાણે નિષ્કામકર્મ કરવું. ત્યારે
તમે કહશો જે ‘કર્મ તો વંધનકર્તા છે?’ એમ કહશો તો તેનો ઉત્તર
જે તે કર્મના ત્રણ ભેદ છે. (૧) વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે ફળની ઇચ્છા રાખીને
કર્મ કરવું તેનું નામ સકામકર્મ છે અને તે કર્મ વંધનકારી છે. અને તેનું
ફળ સ્વર્ગ કહેતાં ઉત્તમભોગ પ્રાપ્ત થાય છે.

-અને (૨) કર્મ તો તેનું તે વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે કરવું પણ ઇચ્છાએ
રહિત જ્ઞાન પામવાને અર્થે કરવું તેનું નામ નિષ્કામકર્મ છે. અને જે
નિષ્કામકર્મ છે તે તો જ્ઞાનરૂપ છે, કેમકે નિષ્કામકર્મ કરતાં કરતાં જ્ઞાન
થાય છે અને જ્ઞાન થયું એજ મોક્ષ છે. તે ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું જે-

કર્મણા જાયતે જ્ઞાનં, જ્ઞાનાન્મોક્ષમવાપ્યતે ।

અર્થ:—‘ નિષ્કામકર્મ કરવા થકી જ્ઞાન થાય છે અને જ્ઞાને કરીને મોક્ષ થાય છે.’ હવે નિષ્કામકર્મ તે શું? તો પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની આજ્ઞા કરીને મોક્ષ પામવા સારુ જે જે કરવું તેનું નામ નિષ્કામકર્મ છે. તે પણ ભગવદ્ ગીતામાં કહ્યું છે—

સર્વધર્માન્યરિત્યજ્ય માયેકું શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વં પાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચ્ચ ॥

એવી રીતે પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે વેદ-વિહિત નિષ્કામકર્મ કરવું એજ મનુષ્ય માત્રને જરૂર કરવાનું છે.

—અને (૩) ત્રીજું કર્મ શાસ્ત્રથી અવલું કરવું તેનું નામ નિષેધકર્મ છે. અને તે કર્મનું ફલ નરક છે. અને વળી એક અકર્મ છે, કહેતાં શુભ કે અશુભ કાંઈ ન કરવું તેનું ફલ પણ નરક છે, કેમકે કાંઈ ન કરવું એમ જાણીને શુભ કે અશુભ કર્મ નહીં કરે તો પણ અશુભ કર્મ તો એની મેલે દેહ ધારી માત્રને થયા જ કરે છે. જેમ સ્વેતરમાં સારું ધાન તો વાવિયે અને તેની રક્ષા કરીયે ત્યારે થાય છે અને નકારું સ્વડસલાદિક તો એની મેલે થાય છે. તેમ શુભ કર્મ તો કરે ત્યારે થાય અને દેહનિર્વાહનં અર્થે અશુભ કર્મ તો એની મેલે રાતદિવસ થયા જ કરે છે. અને વળી જેમ વસ્ત્રને ધોવરાવીયે છીયે ત્યારે ડઝલાં થાય છે અને મેલું તો એની મેલે થાય છે. અને વળી જેમ ઘરમાંથી ઝાડું કાઢીયે છીયે ત્યારે ઘર શુદ્ધ થાય છે અને કચરો તો ઘરમાં એની મેલે ભરાય છે. તેમ શુભ કર્મ તો દાખડો કરીયે ત્યારે થાય છે અને અશુભ કર્મ તો એની મેલે થાય છે. કેમકે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ પોત પોતાના વિષયમાં પ્રવર્તવારૂપ કર્મ તે થયાં જ કરે છે. તે જેને શુભ-અશુભનો વિવેક નથી તેને તો અશુભ કર્મ થયાં જ કરે છે અને તેનું ફલ અધોગતિ છે. માટે મનુષ્યને પોતાના કલ્યાણને વાસ્તે સર્વથી સારામાં સારું એવું જે નિષ્કામકર્મ તે જરૂર કરવું.

અને ‘માગવું શું?’ એ પ્રશ્ન. તેનો ઉત્તર જે માગવી શાન્તિ. હવે શાન્તિ તે શું? અને શાન્તિ શાથી થાય? તો જ્ઞાને કરીને શાન્તિ થાય છે. તે પળ કહ્યું જે—

જ્ઞાનાદ્ વ્રથા પરમં શાન્તિ ।

અને અજ્ઞાન છે એજ અશાન્તિ છે. અને તે અજ્ઞાને કરીને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાશીનાં મહા દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. માટે એ સર્વ દુઃખને ટાળે એવી શાન્તિ તે માગવી.

હવે ‘શાન્તિ માગવી કેની પાસે?’ એ પ્રશ્ન. તેનો ઉત્તર જે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ તેની પાસે શાન્તિ માગવી, કેમકે અપૂર્ણપણું છે એજ અશાન્તિ છે. માટે પૂર્ણ હોય તે જ પૂર્ણ કરે છે, પળ અપૂર્ણ થકી પૂર્ણ થવાય નહીં. માટે મનુષ્ય, દેવ, વ્રહ્મા અને પ્રકૃતિ-પુરુષ સુધી સર્વે અપૂર્ણ છે અને અશાન્તિવાળા છે. અને પ્રકૃતિપુરુષથી પર જે અક્ષરબ્રહ્મ તે પળ શાન્તિ કરવારૂપ જ્ઞાન આપી શકતું નથી, કેમકે વ્રહ્મ તો નિરાકાર છે અને તેની દૃષ્ટિમાં જીવ, ईશ્વર, માયા જગત છે જ નહીં, માટે કેને જ્ઞાન આપે? ન આપે. તે સારુ વ્રહ્મ તો જેનો પ્રકાશ છે એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ તે જ એક પૂર્ણકામ છે. માટે અપૂર્ણ એવા જે જીવો તેને આત્યંતિક જ્ઞાન આપીને પૂર્ણકામ કરીને પરમ શાન્તિરૂપ જે મોક્ષ તે આપે છે. માટે પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ પાસે શાન્તિ માગવી. અને ગાયત્રીમાં પળ પરમાત્મા પાસે જ્ઞાને કરીને શાન્તિ જ માગવાનું કહ્યું છે, માટે પરમાત્મા પાસે માગવું.

હવે વીજું પ્રશ્ન જે ‘વેદ માર્ગને રસ્તેથી ચાલવું તે ઠીક છે કે પુરાણ માર્ગથી ચાલવું તે ઠીક છે?’ તેનો ઉત્તર જે વેદ, શાસ્ત્ર અને પુરાણ તેનો એક જ માર્ગ છે, પળ નોંખો માર્ગ નથી. કેમકે પરમાત્માના સ્વરૂપનો જે પૂર્ણ બોધ તેનું નામ વેદ છે અને વેદના અર્થને સાક્ષાત્કાર દેખાડી આપવું

તેનું નામ શાસ્ત્ર છે અને તે વેદ, શાસ્ત્રને જ્ઞાને કરીને પરમાત્મા પ્રગટ થઈને પોતે શિષ્યોને ઉપદેશ આપ્યો અને પરમપદને પમાડ્યા તેમાં જે ગુરુ શિષ્યની ક્રિયા, ચેષ્ટા અને લીલા તે સર્વે લખાણી તેનું નામ પુરાણ છે. માટે વેદ, શાસ્ત્ર અને પુરાણ તેનો એક જ માર્ગ છે. પણ અવિરુદ્ધ ક્યારે સમજાય? તો પૂર્ણકામ એવા જે પરમાત્મા તેજ પ્રગટ થઈને સમજાવે કાં તેના ઇકાંતિક સંત તે સમજાવે ત્યારે સમજાય છે. એ પ્રશ્નનો એજ ઉત્તર છે.

હવે ત્રીજું પ્રશ્ન જે ‘કોઈ કર્તા છે તેની શક્તિથી જ દુનિયાની અંદર સર્વત્ર થાય છે કે વીજા કોઈ જોગથી થાય છે?’ એ પ્રશ્ન. તેનો ઉત્તર જે કર્તા છે તેની શક્તિથી જ સર્વત્ર થાય છે, પણ તે વિના વીજા કોઈનું કર્યું થતું નથી. ત્યારે તમે કહેશો જે ‘સર્વે કર્તાનું કર્યું થાય છે ત્યારે પાપ-પુન્ય, સુખ-દુઃખ એ સર્વે કર્તા કરે છે કે શું?’ હવે તેનું તો એમ છે જે જેમ રાજા છે તેના રાજ્યમાં રાજાનું કર્યું થાય છે. માટે તે રાજાએ પોતાનો હુકમ ચલાવવાને અર્થે સર્વે વસ્તીને સુખ કરવા સારુ કાયદો કર્યો છે. તે કાયદા પ્રમાણે ચાલે છે તે શાહુકાર કહેવાય છે અને તે સુખને પામે છે. અને તે કાયદાને જે લોપે છે તે ચોર કહેવાય છે અને દુઃખને પામે છે અને તેને રાજા સજા કરે છે. તેમ પરમાત્મા સર્વેના રાજાધિરાજ છે. તે પરમાત્માએ જીવોને સુખિયા કરવાને અર્થે વેદરૂપી કાયદો કર્યો છે. તે વેદરૂપી કાયદા પ્રમાણે નિષ્કામકર્મ અથવા સકામ-કર્મ કરે છે તે આત્મા સુખને પામે છે. અને જે તે વેદરૂપી કાયદાનો ત્યાગ કરીને પોતાના મનની ખુશી પ્રમાણે ચાલે છે તે દુઃખને પામે છે. અને તે પરમાત્મા જે તે પોતાની શક્તિ જે કાલ્, કર્મ, માયા અને પુરુષ એ દ્વારા શુભ-અશુભ કર્મનાં ફલને પમાડે છે. જેમ રાજા પોતાના ચાકરો પાસે રાજ્યનું કામ ચલાવે છે, તેમ પરમાત્માની ઇચ્છા વિના કોઈ વીજાનું કર્યું થતું નથી. એ પ્રશ્નનો એજ ઉત્તર છે.

હવે ચોથું પ્રશ્ન જે ‘કર્મ કરવાથી જે કાંઈ સારામાં સારું ફલ પેદા કરવું તે થવાનું કે કર્મ રહિતથી વની શકે खरું? અને તેમ હોય તો કયા શાસ્ત્રને આધારે?’ એ પ્રશ્ન. હવે તેનો ઉત્તર જે કર્મ કરવાથી જ ફલ મળે છે તે જ खरું છે. અને કર્મ કર્યા વિના તો કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી નથી. તે કર્મ પણ વેદ-વિહિત મહાત્મા પુરુષની આજ્ઞા કરીને કરે ત્યારે તેને વાંચ્છિત ફલ મળે છે. અને કર્મનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું હશે તે તો અશુભ કર્મનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે તથા કર્મના ફલની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે; પણ શુભ કર્મનો તો ક્યારેય ત્યાગ કરવો નહીં. અને તે શુભ કર્મ કરીને જ મનોરથ સિદ્ધ થાય છે તે જ खરું છે. એ પ્રશ્નનો એજ ઉત્તર છે.

હવે પાંચમું પ્રશ્ન જે ‘આચાર્યોએ શિષ્યોને કલ્યાણ જે છેવટપદ તેને પામવાને અર્થે કયો ઉપદેશ કરવો? અને જે ઉપદેશથી જે રીતથી શિષ્યે ચાલવું તે રીતથી વીજી રીતે આચાર્યોએ ચાલવાને ક્યું શાસ્ત્ર હશે?’ એ પ્રશ્ન હવે તેનો ઉત્તર જે આચાર્યોએ શિષ્યોને છેવટપદ પામવાને વેદાંતના મહાવાક્યનો ઉપદેશ કરવો. તે મહાવાક્યના બે અર્થ છે; એક વાક્યાર્થ છે અને વીજો લક્ષાર્થ છે. હવે વાક્યાર્થનું મહાવાક્ય જે ‘અહં બ્રહ્માસ્મિન્.’ અર્થ:-જે વ્રણ દેહાતીતિ એવું જે નિર્ગુણ, નિરાકાર, સર્વ-વ્યાપક, એકરસ ચૈતન્ય, પ્રકાશવાન બ્રહ્મ જે તુર્યાપદ તેને વિષે દૃઢ સ્થિતિ થાય છે તે એમ કહે છે જે ‘હું બ્રહ્મ છું. અને હું વિના વીજું જીવ, ईશ્વર, માયા કાંઈ નથી.’ એમ જાણે છે તો પણ તેને જન્મ, મરણનું કારણ જે અર્ધમાત્રારૂપ અહંવૃત્તિ તે નથી ટલતી. કેમ કે નિરાકારપણે અદ્વર-પદ્વર બ્રહ્મમાં રહેવાનું નથી. માટે ‘અહં બ્રહ્માસ્મિન્’ પદ સિદ્ધ કર્યું હોય અને માયા દૃષ્ટિમાંથી ટલ્લી ગઈ હોય તો પણ જ્યાં સુધી મહા વાક્યના લક્ષાર્થને સિદ્ધ કર્યો ન હોય ત્યાં સુધી દેહ ધરવો પડે છે.

હવે લક્ષાર્થનું મહાવાક્ય એમ છે જે ‘તવ દાસોઽહં દાસોઽહં સોઽહં.’
 અર્થ:—‘બ્રહ્મરૂપ એવો હું પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા સદ્ગુરુ પરમાત્મા
 તેનો દાસ હું’ એવી રીતે પરમાત્માને વિષે દાસપણું દૃઢ થાય છે ત્યારે
 જ જન્મમરણનું કારણ અર્ધમાત્રારૂપ મહામાયા તે ટળે છે તે પળ ભગવદ્
 ગીતામાં ભગવાને કહ્યું છે—

સર્વ ધર્માન્પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વં પાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥

ब्रह्मभूतः प्रसवात्मा न शोचति न कांक्षति ।

समः सर्वेषु भूतेषु मद् भक्तिं लभते पराम् ॥

दैवी ह्येषા ગુણમયિ મમ માયા દુરત્યયા ॥

મામેવ યે પ્રપદ્યતે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥

એવી રીતે બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષને પામવું એ જ છેવટ પદ
 પામવાનો ઉપદેશ આપવો. એ પ્રશ્નનો એ જ ઉત્તર છે.

હવે પાંચમાં પ્રશ્નમાં વીજું પ્રશ્ન જે ‘શિષ્યને જે ઉપદેશથી અને જે
 રીતથી ચાલવું તેથી વીજી રીતે આચાર્યે ચાલવાને ક્યું શાસ્ત્ર હશે?’
 હવે તેનો ઉત્તર જે જેમ મહેતાજીનું વૃત્તાંત અને નિશાઢીયાનું વૃત્તાંત
 એક નથી, કેમ કે નિશાઢીયાએ મહેતાજીને નમવું, સેવા કરવી અને
 પૂછવું અને જે વિદ્યાનો પાઠ આપે તેનું શ્રવણ, મનન અને નિદધ્યાસ
 કરવો અને તેની આજ્ઞામાં વર્તવું. અને મહેતાજીને તેમાંથી કાંઈ ન કરવું.
 તેમ આચાર્યોએ શિષ્યોના સંશયોને દૂર કરવા અને પોતાની સેવા તેના
 ભાવ પ્રમાણે કરાવવી અને શિષ્યોને પોતાની આજ્ઞામાં વર્તાવવા અને
 પોતે તો પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્તવું, કેમ કે માયા પર કર્તુમ્
 કર્તુમન્યથાકર્તુમ્ સમર્થ હોય તેને જ આચાર્ય પદવી ઘટે છે. માટે તેના
 આચરણ પ્રમાણે શિષ્યને આચરણ ન કરવું કેમ કે શિષ્યના અંગમાં

શંકરસ્વામીના જેવું આચરણ કર્યું તો તેને વિમુક્ત કરીને કાઢી મૂક્યા. માટે ગુરુ-શિષ્યનું વૃત્તાંત જુદું છે. એ પ્રશ્નનો એજ ઉત્તર છે.

હવે છટ્ટું પ્રશ્ન જે ‘આચાર્યે પોતાના કલ્યાણને માટે પ્રથમ કે છેવટ કયો રસ્તો પકડવો ?’ એ પ્રશ્ન. હવે તેનો ઉત્તર જે આચાર્યને પોતાના કલ્યાણમાં કાંઈ અધુરું ન હોય એજ ધરા આચાર્ય છે. અને તે આચાર્યને પ્રથમથી તે છેવટ સુધી એ રસ્તો પકડવો જે શિષ્યોનું કલ્યાણ થાય એવો ઉપદેશ નિરઆલસુ થઈને કરવો, એજ આચાર્યનું કલ્યાણ છે, એટલે રૂઢું કહેતાં આચાર્યનો એજ ધર્મ છે. પણ તે વિના વીજું કાંઈ આચાર્યને કલ્યાણ પામવામાં અધુરું નથી, કેમકે જેને વિષે માયાનો લેશ ન હોય તેને જ આચાર્ય પદવી ઘટે છે અને તેને જ ગુરુપણું ઘટે છે. અને તે વિનાના અધુરા-વિષયની વાસનાવાળા-હોય અને તે આચાર્ય થઈને ફરે છે કે ગુરુ થઈને ફરે છે તે તો પાપી છે અને કહેવા માત્રના આચાર્ય છે અને કહેવા માત્રના ગુરુ છે, પણ માયા પર સ્થિતિ ન હોય તે ધરા આચાર્ય કે ધરા ગુરુ કહેવાય નહીં. માટે ધરા આચાર્ય અને ધરા ગુરુ હોય તેને તો શિષ્યોનું કલ્યાણ કરવાનો નિરઆલસુ થઈને ઉપદેશ કરવો એજ તેનું કલ્યાણ છે.”

એવી રીતે વિસ્તારના મયથી સંક્ષેપમાત્ર પ્રશ્નના ઉત્તર લખ્યા છે અને સર્વ સંશયમાત્ર સમાગમથી ટલશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૧ વિષય:-કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનની સિદ્ધિ.
સર્વં ક્ષલ્વિદં બ્રહ્મ ।

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવતં ૧૯૨૩ ના મહા સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોની ગીરધરની માતુશ્રી વાઈ ધોળીને ઘેર પુષ્પના હિંડોળા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે વસંતી કેસરીયાં વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં, કેસરની અર્ચા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ સર્વ સભા પ્રત્યે વોલ્યા જે “સર્વ સભાને અમે એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણ છે તે વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ સિદ્ધાંત છે કે કલ્પિત છે ? તેનો ઉત્તર બ્રાહ્મણમંડળ કરો.” પછી અદ્વૈત-જ્ઞાનના-મત માંહેનો એક બ્રાહ્મણ હતો તે વોલ્યો કે “કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણે સિદ્ધાંત છે.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “અદ્વૈતબ્રહ્મતના જ્ઞાનવાળા એમ કહે છે જે ‘સર્વં ક્ષલ્વિદં બ્રહ્મ ।’ એવી રીતે સર્વે બ્રહ્મ છે, કહેતાં જે જીવ નથી, ईશ્વર નથી અને મનુષ્ય, પશુ, પંક્તી, કીટ, પતંગ, સર્વ રૂપે ભગવાન જ થયા છે, એમ કહે છે. અને વેદમાં તો એમ કહ્યું છે જે ‘જીવની વચ્ચે અને પરમાત્માની વચ્ચે અંતરાય છે.’ તેને ટાલવો તેનું નામ તો કર્મ છે. તે અંતરાય પોતાની મેલે ટલતો નથી. કેમકે પોતાની મેલે ટલતો હોય તો કોઈ જીવ અંતરાય રહેવા શું કરવા દીધે ? અને જન્મ-મરણનાં દુઃખ શીદ પામે ? માટે, કામ, લોભાદિક જીવના અંતરશત્રુ તે પોતાની મેલે ટલતા નથી. તે સારુ ગુરુ કરવો પડે છે. અને તે ગુરુની આજ્ઞા પાલવી

તેનું નામ કર્મકાંડ છે. અને તે ગુરુની સેવા કરવી તેનું ઉપાસનાકાંડ છે. અને જેને જીવ નથી જાણતો તેને જણાવી દીધે છે તેને યથાર્થ જાણવું તેનું નામ જ્ઞાન છે.

માટે સર્વે એક જ પરમાત્મા હોય તો અંતરાય શાનો હોય ? અને અંતરાય ન હોય ત્યારે આજ્ઞા કોઈની શું કરવા પાઠવી પડે ? અને સેવા શું કરવા કરવી પડે ? અને (સર્વરૂપે) પરમાત્મા પોતે એક જ છે તો તેને જ્ઞાન કેનું પામવું છે ? કેમકે પોતે પોતાને કાંઈ મૂલે, જે પોતે પોતાને જાણવું પડે ? તે પોતે પોતાને મૂલે ત્યારે તો તે પરમાત્મા અજ્ઞાની ઠરે, માટે પરમાત્મા અજ્ઞાની નથી. તેનું કેમ સમજવું ? તે કહો.”

પછી કેટલાક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ વેઠા હતા તેણે ઉત્તર કરવા માંડ્યો પળ કોઈથી યથાર્થ ઉત્તર થયો નહીં. પછે મહારાજ બોલ્યા જે “જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ એવા પાંચ ભેદ અનાદિના છે. તેમાં જીવ માયાને આધિન છે અને ईश्वर માયાનો નિયંત્રા છે, અને બ્રહ્મને વિષે માયાનો લેશ નથી. અને જે પરબ્રહ્મ છે તે તો જીવ, ईश्वર, માયા અને બ્રહ્મ એ ચારના આધાર છે અને કર્તા છે અને તેથી પર છે. અને તે પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ રામાકૃષ્ણાદિક તેજ પરમાત્મા છે. અને તે પ્રત્યક્ષનો આશ્રય જે જીવ કરે છે તે જીવને જ્ઞાને કરીને માયાનું આવરણ ટલાવીને બ્રહ્મરૂપ કરે છે. અને તે જીવ અનાદિનો અજ્ઞાની છે અને પરમાત્માથી જુદો છે. તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા પોતાના અન્યથા કર્તુમ્પણાંના ગુણે કરીને બ્રહ્મરૂપ કરે છે અને પોતાના ધામમાં લઈ જાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૨ વિષય :-મોક્ષ તો પ્રગટ ભગવાનને સંગે જ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ચૈત્ર સુદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધંભાત મધ્યે શાહ રણછોડભાઈ મોરલીદાસને ઘેર દક્ષિણાદે વારના ચોકમાં ગાદીતકિયા વીછાવીને વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શાહ રણછોડભાઈ મોરલીદાસ તથા વાઈ પાર્વતીવા એ બે જણે મહારાજની પૂજા ચંદન તથા પુષ્પ તથા ધૂપદીપે કરીને આરતી ઉતારી અને ભેટ સામગ્રી મૂકીને હાથ જોડીને મહારાજને કહ્યું જે “હે મહારાજ ! અમારા આત્માનું કલ્યાણ કરજો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “કલ્યાણ તો માયા પર ભગવાનનો મનકર્મ વચને સમાગમ કરવો એજ કલ્યાણનો માર્ગ છે અને તે વિના ચૌદ લોકમાં કાંઈ મોક્ષનો માર્ગ નથી અને દેવ, બ્રહ્માદિક અને પુરુષ, પ્રકૃતિ આદિક સુધી સર્વે લોકમાં કામની જ વાર્તા થાય છે પણ મોક્ષની વાર્તા નથી અને મોક્ષ તો પ્રગટ ભગવાનને સંગે કરીને જ થાય છે તથા તેના ઇકાંતિક સાધુ પંચવિષયના ત્યાગી તેનો સમાગમ તે જ અતિશય દુર્લભ છે અને એવો સત્સંગ જ્યારે પોતાને પ્રાપ્ત થાય ત્યારે પોતાના અતિશય જ મોટા ભાગ્ય સમજવાં અને તેની જ્ઞાનવાર્તા સાંભળવામાં અતિશય જ શ્રદ્ધા રાખવી અને જેને શ્રદ્ધા નથી તેને તો સત્સંગ કરવામાં ઘણી સ્વોટ જાય છે અને મોક્ષમાં પણ ઘણો ફેર રહી જાય છે.

જેમ સમુદ્રને વિષે સ્વાતિ વરસે છે ત્યારે છીપો ઉપર આવીને તે

સ્વાતિના વિંદુને ફીલે છે, તેમાં જે અતિશય ડુંચે ડહીને લે છે તેમાં અમૂલ્ય મોતી થાય છે અને જે થોડીક ડહીને લે છે તેનું મોતી કિંમતમાં આવે એવું પાંચસો, સાતસો, હજાર, બે હજાર રૂપિયાનું મોતી થાય છે અને પાણી ઉપર પડી પડી ફીલે છે તેનાં તો ટોટાં ફટકીયાં મોતી થાય છે તે તો ટકાનાં ઘણસો ખપે. તેમ પ્રગટ ભગવાનની જ્ઞાનવાર્તા તે સ્વાતિના વિંદુ જેવી છે. અને સંસારરૂપી સમુદ્ર છે તેમાં મુમુક્ષુ જીવ છે તે છીપને ઠેકાણે છે. તેમાં જે ચરેચરી શ્રદ્ધા રાખીને જે અમારી વાર્તા સાંભળશે તે તો આ દેહે બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામશે અને જે મધ્યમ શ્રદ્ધાવાળા છે તે તો મોટા પ્રકૃતિપુરુષના લોકથી ઓરા (નીચી કોટીના) પ્રધાનપુરુષના લોક તથા વિરાટ, બ્રહ્માદિક ઈન્દ્રાદિકના લોકને પામે છે અને કનિષ્ઠ શ્રદ્ધાવાળા છે તે તો આલોકમાં કોઈક મોટા ચક્રવર્તી રાજા થાય છે.

અને મધ્યમ શ્રદ્ધાવાળા છે તે તો ઘણ ચાર જન્મે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનની ભક્તિ સિદ્ધ કરીને અક્ષરધામને પામે છે અને કનિષ્ઠ શ્રદ્ધાવાળા છે તે તો દેવમાં અને મનુષ્યમાં ઘણાંક જન્મ ધરે છે અને ય્યારે ઉત્તમ શ્રદ્ધાને પામે ત્યારે બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે છે. માટે પ્રગટ ભગવાન મળ્યા હોય તો પણ શ્રદ્ધામાં ઘણોક ફેર રહે છે.

અને આલોકમાં પણ બે પ્રકારની સૃષ્ટિ છે; તેમાં એક જીવસૃષ્ટિ છે અને વીજી ઈશ્વરસૃષ્ટિ છે. તેમાં જીવસૃષ્ટિવાળા છે તે તો દેહોઽહંબુદ્ધિ વર્તે છે અને દેહના સગાસંબંધી, નાતજાત હું મારું તેમાં હરખશોક હાણ્ય-વૃદ્ધ તેમાં જીવ કલેશને પામે છે અને ત્રિવિધ તાપમાં વળ્યા કરે છે, કેમકે માયિક પદાર્થ છે તે તો સર્વે નાશવંત છે માટે નાશવંત પદાર્થમાં કોઈ કાલે સુખ હોય જ નહીં. અને જે અંતરસૃષ્ટિવાળા છે તે તો એક

પરમેશ્વરને જ સત્ય માને છે અને પોતાને આત્મારૂપ માનીને દેહને મિથ્યા દેખે છે અને જાતી, વર્ણ જે બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શુદ્ર તે પણ જન્મ્યા પછી માવાપે સમજાવ્યું જે ‘આ તારું નામ, આ તારું ઘર, આ તારી જાત, આ તારું ગામ, આ તારાં સગાં, આ તારા કાકા, આ તારી વહેન, આ તારી સ્ત્રી’ इत्यादिक જે આલોકના વહેવારના શબ્દ તે તો ઉપરથી માવાપે ચોટાડ્યા છે અને આત્મા તો અજન્મ્યા, અરૂપ, અવિનાશી છે.

અને જીવે વાસનાઈ કરીને જેટલા ચોરાશીમાં જીવ છે તે સર્વેને પેટ જન્મ ધર્યા છે અને જીવે પુરુષના દેહ ધરીને સર્વેને પોતાની સ્ત્રીઓ કરી છે અને સ્ત્રીના દેહ ધરીને ચોરાશીમાં સર્વે જીવોને પોતાના ધણી કર્યા છે. એવી રીતે અંતરદષ્ટિવાળા સમજીને જેમ ચોરાશી લાખ જાતના સગપણને હમણાં નથી માનતા તે મજાદેહના સંવંધીને પણ પોતાના સંવંધી માનતા નથી અને પોતે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ થકી નોંખો અને શુદ્ધ એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનીને પરમેશ્વરે વર્ણ, આશ્રમના ધર્મ કહ્યા છે તે ધર્મ પ્રમાણે રહીને પરમેશ્વરનું ભજન સ્મરણ કરે અને જે એવી રીતે પોતાના આત્માનો મોક્ષ થાય તેવા ઉપાયમાં નિરંતર વર્ત્યા કરે અને જગતના સુખદુઃખ, હરખ-શોક, હાણ્યવૃદ્ધ તે સમ થઈ જાય છે, કેમકે એ તો ‘ઈશ્વરની ઇચ્છા હશે તેમ થશે,’ એમ સમજીને હરખ, શોકાદિકનો ધણી થતો નથી અને આ જગતનાં નાશવંત પદાર્થ અને તે પદાર્થસંવંધી જે સુખ તે પણ નાશવંત છે તેની ઇચ્છા નથી રાખતા કેમકે આલોકનાં સુખ છે તે તો જ્યારે ત્યારે જરૂર નાશ થઈ જશે. માટે પરમેશ્વરના ભક્ત તે માયિક સુખને નથી ઇચ્છતા અને ભગવાનના ભક્ત તો અવિનાશી એવું જે અક્ષરધામ તથા અવિનાશી એવું જે ભગવાનના સ્વરૂપ સંવંધી સુખ તેને જ ઇચ્છે છે અને તે સુખ તે અતિશય દુર્લભ છે; પણ આ સમયે આ સત્સંગમાં જેને

जेने प्रतीति आधी छे तेने ए सुख अतिशय सुगम छे; केमके ते सुखना दाता आज प्रगट छे तेनी आज्ञाए करीने अर्धमनो त्याग करीने भगवान भजे ते तो आलोकमां पण सुखिया थाय छे अने देहने मूकीने भगवानना धामने पामे छे अने अपार सुखने पामे छे; केमके जेने प्रगट भगवान अने भगवानना संतनो संबंध थाय छे ते ज ते सुखने पामे छे. अने पूर्वे गोपी, गोवाळ, गुह राजा भील तथा वांदरा तेने प्रगट भगवाननो संबंध थयो तो ते पण मोटी पदवीने पामी गया छे माटे प्रगट भगवान अने भगवानना संतनो संबंध थाय छे ते तो भगवानना पार्षद थई रह्या छे अने तेना मोक्षमां काई लेशमात्र अधुरं नथी अने देहनुं निमित्त होय त्यां सुधी देह रहे छे अने ज्यारे देहने मूके छे त्वारे ब्रह्ममय देह धरावीने भगवानना धामने पमाडे छे.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२२ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत २२३ विषयः—जीवनो दुःखने भगवान बिना बीजा कोई टाळवाने समर्थ नथी.

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२३ ना अपाड वदि १०ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गामश्री खंभात मध्ये त्रवाडी पीतांचर उत्तरामने घेर गादीतकिये युक्त पलंग उपर विराजमान थया हता. किनखावनो सुरवाल अने डगली धारण कर्या हतां अने मस्तके सोनेरी पाच वांधी हती. गूढा रंगनो रेटो पहेंयो हतो अने कसुंवल शेलुं केडे वांच्यु हतुं. एक खभे शेलुं नाख्युं हतुं अने कंठमां पुष्पना हार पहेंयो हता. गुलावना पुष्पना बाजुबंध अने गजरा धारण कर्या हता अने पाघमां तोरा धारण कर्या हता. कान उपर चुच्छ धारण कर्या हता अने कंकुनो

ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન વોલ્યા જે “ જ્ઞાનીના કરતાં અજ્ઞાનીની ઇન્દ્રિયો અતિશય વિપરીત ભાવે વર્તે છે. તે કેવી રીતે વર્તે છે? તો અજ્ઞાનીને શ્રોત્રે કરીને ઝલટું વંધન થાય છે એવા શબ્દને સાંભળે છે અને ત્વચાએ કરીને પોતાનું મૂંઝું થાય એવો સ્પર્શ કરે છે અને નાસ્તિકાએ ફરીને જીવને ગંધ લેતાં આવડતી નથી. એવી રીતે અજ્ઞાની જીવની દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણની વૃત્તિઓ વિપરીત ભાવે વર્તે છે અને જીવને શત્રુની પેઠે દુઃખ દે છે અને જન્મમરણનાં દુઃખને ભોગવાવે છે અને પરમેશ્વરે પોતાને મજવા સારું જીવને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ કૃપા કરી સર્જી આપ્યાં છે. તે ભગવાનનો મહા ઉપકાર તેને જીવ મૂલીને પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ મૂલીને પછી કુસંગે કરીને ઇન્દ્રિયોને વશ થઈને પંચ-વિષયની આસક્તિ કરીને આ સંતારમાં જન્મમૃત્યુને વારંવાર પામે છે.

તેમાં કેટલાંક તો ગર્ભમાં માતાના ઉદરમાં દુઃખ થાય છે તથા જન્મ સમયનાં દુઃખ પણ કહ્યાં જાય એવાં નથી અને બાળ અવસ્થાનાં દુઃખ પણ અપાર છે અને જોવન અવસ્થામાં કામ, લોભાદિક શત્રુ પણ જીવને અતિ દુઃખ દે છે અને અંત સમયે પણ અનંત પ્રકારના રોગ પ્રગટ થાય છે તે સમયે પણ જીવને મહા કષ્ટ થાય છે. તે કષ્ટ કોઈથી કહ્યાં જાય એવાં નથી, તે દુઃખને તો એક ભગવાન વિના વીજો કોઈ ટાળવાને સમર્થ નથી. જેમ કોઈ એક પુરુષ વઢવાન હોય તેને દસ વીસ પુરુષ મેગા થઈને તે એકલાને ઝાલીને તેને સૂચ મારીને તેના વઢને ઘટાડી નાખે છે. પછી તે પુરુષ પૂગવાને સમર્થ થતો નથી. તેને કોઈક એ સર્વેને મારે એવો સમર્થ રાજા હોય તે સહાય કરે ત્યારે તે ઝાઝા શત્રુ થકી મુકાય.

તેમ એકલા પુરુષને ઠેકાણે તો આત્મા છે અને ઇન્દ્રિયો, અંતઃ-કરણ, પંચભૂત અને પંચવિષય તે તો જ્ઞાજ્ઞા શત્રુને ઠેકાણે છે. તેણે જીવને કામ, ક્રોધ, લોભાદિક શસ્ત્રે કરીને હરવી નાખ્યો છે માટે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને પૂગવાને સમર્થ થતો નથી, એને તો રાજાને ઠેકાણે એક ભગવાન છે તે મુકાવવાને સમર્થ છે. તે જીવને મળે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિરૂપી મહાવલ આપે, ત્યારે જીવ ઇન્દ્રિયો રૂપી શત્રુનો પરા-જય કરીને અપાર સામર્થ્યને પામે છે, ત્યારે જીવ બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવા-નના ધામને પામે છે. માટે જેને પોતાના કલ્યાણનો સ્વપ્ન હોય તેને તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન તથા ભગવાનના એકાંતિક સાધુ તે થકી જ્ઞાનને પામીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરીને, અંતઃકરણને વશ કરીને એ સર્વે થકી વૈરાગ્યને પામીને પોતાના આત્માને બ્રહ્મરૂપ માનીને ભગવાનનું ભજન કરે છે તે જ સાક્ષાત્ આત્મ્યંતિક મોક્ષ જે અક્ષરધામ તેને પામે છે; પણ તે વિના ભગવાનના ધામને પામવાનો વીજો ઉપાય નથી, તે સૂઝે તો આજ કરો અને સૂઝે તો કોટિ યુગ કેડે કરો અને સૂઝે તો એકવાર કહે કરો અને સૂઝે તો લાખવાર કહે સમજો પણ જ્યારે ત્યારે સમજશો ત્યારે જ મોક્ષ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२३ समाप्त।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૪ વિષય :-પ્રગટ ભગવાનનું સ્વરૂપ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ :-સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સંભાત મધ્યે પટેલ વેચર કુવેર-ને ઘેર ઉત્તરાદે વારના ચોક્કમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે સોનેરી પાઘ ધારણ કરી હતી અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને લલાટને વિષે

કેસરની અર્ચા અને કકુંનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી કૃપા કરીને સર્વેને પોતાના સ્વરૂપનો અડગ નિર્વિ-
કલ્પ નિશ્ચય થાય તે સારુ વાર્તા કરતા હતા જે જે આવી રીતે ભગવાનના
સ્વરૂપને સમજે તો તેને કોઈ રીતે ભગવાનના સ્વરૂપમાં સંશય થાય
નહીં અને તેના અંતરમાં પ્રકાશ થાય અને તેને મોક્ષના માર્ગમાં કોઈ
અંતરાય રહેતો નથી. હવે તે ભગવાન કેવા છે ? તો જેમ આલોકમાં
કોઈક ચક્રવર્તી રાજા હોય અને તે પોતાની રાજગાદીએ બેઠો થકો કામ-
દાર પાસે અનંત પરગણાંનાં કામ કરાવે છે અને સર્વે પ્રજાની રક્ષા કરાવે
છે અને સર્વેને પોતાના હુકમ પ્રમાણે વર્તાવે છે અને પોતાની આજ્ઞા લોપે
તેને દંડ આપે છે અને સર્વે રૈયત રાજાને જમે ભરે છે.

તેમ રાજાને ઠેકાણે તો ભગવાન પુરુષોત્તમ છે તે સદાય પોતાના
અક્ષરધામમાં દિવ્ય સિંહાસન ઉપર અનંત મુક્તે વિંટાળા થકા અર્ચંડ
વિરાજમાન છે. તે ભગવાન કેવા છે ? તો દિવ્ય મૂર્તિમાન છે અને અનંત
પેશ્વર્ય, અનંત પરાક્રમે યુક્ત છે અને પોતાની ઇચ્છાએ કરીને પુરુષ, પ્રકૃતિ
અને કાલ તે દ્વારા અનંત કોટી બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય
કરાવે છે. માટે ભગવાનને કર્તા કહ્યા છે. અને જેમ રાજા પોતે નથી કરતા
અને કામદાર પાસે કરાવે છે, તેમ ભગવાન પુરુષોત્તમ પોતે નથી કરતા
અને કામદારને ઠેકાણે પુરુષ, પ્રકૃતિ અને કાલ તે દ્વારા ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ
અને પ્રલય કરાવે છે પણ પોતે નથી કરતા, માટે ભગવાનને અકર્તા
કહ્યા છે. અને પુરુષ, પ્રકૃતિ, પ્રધાનપુરુષ, મહત્ત્વ, વિરાટપુરુષ, બ્રહ્મા,
વિષ્ણુ, શિવ, ઋષિ, પ્રજાપતિ, દેવ, દૈત્ય, મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિક
જીવ પ્રાણીમાત્ર સર્વેમાં તારતમ્યતાએ અંતરજામી ભગવાન રહ્યા છે.

માટે ભગવાનને સગુણ કહ્યા છે અને વહ્લી અનંત જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થાય છે ત્યારે અનંત જીવોનાં કલ્યાણ કરવાને અર્થે સત્ય, શૌચાદિક દિવ્યગુણનું ધારણ કરે છે, માટે ભગવાનને સગુણ કહ્યા છે અને તે જ ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે રજ, તમ અને સત્ત્વ એ જે માયિક ગુણ તે વીજા જીવોની પેટે નથી અને ભગવાનને વિષે રજ, તમ અને સત્ત્વગુણ જણાય છે તે તો અનંત જીવોના કલ્યાણને અર્થે જણાય છે અને અનંત જીવોને નિર્ગુણ કરવા સારું ભગવાન પણ એ ગુણ ધારણ કરે છે.

જેમ કોઈકના પગમાં કાંટો વાગ્યો હોય પછી તે વીજો કાંટો લઈને કાંટાને કાઢી નાખે છે. તેમ જીવોને ત્રણ ગુણરૂપી ચૈતન્યમાં કાંટો વાગ્યો છે. તે કાંટાને કાઢવા સારું ભગવાનને વિષે ગુણ જણાય છે પણ ભગવાનને વિષે તો માયિક ગુણ નથી અને ભગવાન મનુષ્ય જેવા જણાય છે. તો પણ નિર્ગુણ અને દિવ્યમૂર્તિ છે, માટે ભગવાનને નિર્ગુણ કહ્યા છે. અને એ ભગવાનને સાકાર કહે છે તે કેવી રીતે કહે છે? તો નિત્ય પ્રલયમાં દેવ, દૈત્ય, મનુષ્યાદિક એ સર્વેનો નાશ થાય છે અને નિમિત્ત પ્રલયમાં બ્રહ્માની સુપુતિ તેમાં દશ લોકનો નાશ થઈ જાય છે અને પ્રાકૃત પ્રલયમાં ચૌદ લોકનું બ્રહ્માંડ સર્વે તથા મહત્ત્વ તથા પ્રધાનપુરુષ એ સર્વે પ્રકૃતિનું કાર્ય પ્રકૃતિમાં લીન થઈ જાય છે અને આત્યંતિક પ્રલયમાં પ્રકૃતિ જે તે પુરુષમાં લીન થઈ જાય છે અને પુરુષ પણ અક્ષરના પ્રકાશમાં લીન થઈ જાય છે. પછી એક અક્ષર રહે છે અને તે અક્ષરમાં ભગવાન સદાય અખંડ મૂર્તિમાન થકા રહે છે તથા અનંતકોટી અક્ષરધામને પામ્યા એવા જે અક્ષરમુક્ત તે રહે છે, માટે ભગવાનને સાકાર કહ્યા છે. અને ભગવાનની મૂર્તિને વિષે માયામાંથી થયા જે ચોવીસ તત્ત્વ તે નથી અને ભગવાન મનુષ્યાકૃતિ ધારણ કરે ત્યારે મનુષ્ય જેવા જણાય છે, તો પણ દિવ્યમૂર્તિ છે અને જેને જેને તે ભગવાનની મૂર્તિનો સંબંધ થાય છે તે પણ

દિવ્યભાવને પામી જાય છે, માટે ભગવાનની મૂર્તિને વિષે માયિક આકાર નથી. તે સારું ભગવાનને નિરાકાર કહ્યા છે. માટે આવી રીતના શાસ્ત્રના મર્મને નથી સમજતા પછી વિવાદ કરે છે અને તેને કરી બુદ્ધિ મલીન થઈ છે. પછી તેને પ્રગટ ભગવાન ઓઢાણ્યામાં આવતા નથી.

इति श्रीमुखसिद्धांत २२४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૫ વિષય:-વિશ્વનો પ્રલય અને જીવનો મોક્ષ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદિ ૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રી હરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી શંભાત મધ્યે પટેલ લાલભાઈ કાનદાસને ઘેર ઉત્તરાદે વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠને વિષે પુષ્પના ઘણાક હાર ધારણ કર્યા હતા. પુષ્પના ગજરા, વાજુ, તોરા અને ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી યદુરામ મટે મહાપ્રભુજીને હાથ જોડીને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “આ વિશ્વનો પ્રલય તે કેમ થાય છે? અને જીવનો મોક્ષ કેમ થાય? અને માયાના વંધન થકી મૂકાઈને ભગવાનના ધામને જીવ કેમ પામે છે? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સારું પૂછ્યું, સાંભળો તેની વાત કરીએ જે જેમ સમુદ્રમાં મોટું માંછલું હોય તે ઝીંણા જીવને ગળી જાય છે અને તેથી વઢી મોટા મગરમચ્છ હોય તે મોટા મોટા માંછલાને ગળી જાય છે. અને મહા મચ્છ છે તે તો અનંત મગરમચ્છને પણ ગળી જાય છે. એ તો દ્રષ્ટાંત અને તેનું સિદ્ધાંત એ છે જે વિશ્વના પ્રલયને સમયે મોટા માંછલાને ઠેકાણે વિરાટ છે. તે દેવ, દેવ્ય, ક્ષત્રિય, પ્રજાપતિ, મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિક સર્વેને વિરાટ ગળી જાય છે અને મોટા મગરમચ્છને ઠેકાણે પ્રકૃતિપુરુષ છે તે

પોતાનું કાર્ય જે ચોવીસ તત્ત્વ, પ્રધાનપુરુષાદિક અનંત તેને ગળી જાય છે. અને મહામચ્છને ઠેકાણે અક્ષર છે. તે એવા અનંત કોટી પ્રકૃતિપુરુષને ગળી જાય છે અને એવા જે અક્ષરતેને વિષે દિવ્ય મૂર્તિમાન થકા ભગવાન સદાય વિરાજમાન છે. અને તે ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા એવા અનંત કોટિ પાર્પદ તે અખંડ ભગવાનની સેવામાં હજુર રહ્યા છે.

પછી ઉત્પત્તિ સમયે એ ભગવાનની ઇચ્છાએ કરીને અક્ષર અન્વય થકા પુરુષ, પ્રકૃતિ દ્વારા અનંત કોટિ પ્રધાનપુરુષ, મહત્ત્વ તથા અનંત કોટિ વિરાટ તથા અનંત કોટિ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ, દેવ, દૈત્ય, મનુષ્યાદિક એ સર્વેની ઉત્પત્તિ કરે છે. પછી તે બ્રહ્માડમાં સર્વોપરી, સર્વકારણ, સર્વાતીત એવા જે ભગવાન પુરુષોત્તમ તે જીવો ઉપર કૃપા કરીને મનુષ્યાકૃતિનું ધારણ કરે છે ત્યારે તે ભગવાનનો જેને સંવંધ થાય છે અને તે ભગવાનને વિષે નવધા ભક્તિએ કરીને જે જે જીવ જોડાય છે તે સર્વેનાં કલ્યાણ થાય છે અને માયાને તરીને ભગવાનના ધામને પામે છે, પણ તે વિના કોઈ કાલે માયાને તરે નહીં અને જીવનું કલ્યાણ થાય નહીં માટે જીવનું કલ્યાણ તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાય ત્યારે થાય છે એ સર્વે શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે અને અમારો પણ એજ સિદ્ધાંત છે માટે તમારા મોટાં ભાગ્ય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૬ વિષય:—પ્રગટ ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવાની રીત.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધંભાત મધ્યે પટેલ ખુશાલ આશારામને ઘેર દક્ષિણાદે વારના ઘરમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ચોલ્યા જે “સાંભળો એક તમારા હીતની વાત કરીએ જે જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરવી તે આત્મારૂપ થઈને કરવી. કેમકે જેમ કોઈક મઠમૂત્રનો મર્યો થકો દેવની પૂજા કરે તો તેની ઉપર દેવ પ્રસન્ન થાય નહીં અને નાહી ઘોઈને પૂજા કરે તો તે દેવ પ્રસન્ન થાય. તેમ પંચભૂતનો વિકાર જે હાડ, માંસ, લોહી, નાડીઓ, ત્વચા, રોમ, પરૂ, પાચ આદિક મહા મલીન વસ્તુનો ભરેલો ઇવો જે દેહ તે રૂપ થઈને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેના ઉપર ભગવાન અતિશય પ્રસન્ન થતા નથી. માટે ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવી તે તો આત્મારૂપ થઈને કરવી.

તે આત્મા કેવો છે ? તો સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ અને જાગૃત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થા અને રજ, તમ અને સત્ત્વ એ ત્રણ ગુણ, તે થકી આત્મા નોંચો છે. અને દેહાદિક સર્વે જડ છે અને નાશવંત છે અને આત્મા છે તે તો અભેદ છે, અચ્છેદ છે, અવિનાશી છે, સુખરૂપ છે; તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું પણ માયિક ઇવો જે પંચભૂતનો દેહ તેને પોતાનું રૂપ માનવું નહીં, અને આત્મા છે તે પંચવિષયને સુખે કરીને સુખી થાય ઇવો નથી અને એ તો પોતે જ સુખરૂપ છે, એવું પોતાના સ્વરૂપને જાણીને માયિક જે પિંડ, બ્રહ્માડાદિક તેને નાશવંત અને દુઃખરૂપ જાણીને તેને વિષે વૈરાગ્ય પામીને તેની વાસનાનાં મૂળ ઉઘાડીને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવી તો તેના ઉપર ભગવાનની કૃપા થાય છે.

અને અમે વાત કરી તે વાત સમજીને તે પ્રમાણે અમારે વિષે અને અમારા સંતને વિષે હેત કરશે તો તે સાથે અમારે અસ્ખંડ સંવંધ રહેશે અને અમારી પણ તેના ઉપર અતિશય કૃપા થાય છે, પણ દેહરૂપ થઈને જે અમારે વિષે હેત કરે છે તો તે અવિનાશી એવું, જે અમારું ધામ તથા

અવિનાશી એવું જે અમારું સુખ તેને નથી પામતો તથા અલૌકિક એવો જે અમારો મહિમા તથા અલૌકિક એવું જે મારું સ્વરૂપ તે પણ દેહોઽહં બુદ્ધિવાળાને જાણ્યામાં નથી આવતું કેમકે દેહોઽહં બુદ્ધિવાળો અતિશય ભગવાનનો મહિમા જાણે તો પુરુષપ્રકૃતિ જેવા ભગવાનને જાણે અને દેહોઽહં-બુદ્ધિ કરીને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરે તો તે પ્રકૃતિપુરુષના ધામને પામે પણ આત્મ્યંતિક મોક્ષજે અક્ષરધામ તેને દેહોઽહં બુદ્ધિવાળા પામતા નથી અને ભગવાનના સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય પણ દેહોઽહં બુદ્ધિવાળાને થતો નથી.

માટે નિત્ય પ્રલય, નિમિત્ત પ્રલય, પ્રાકૃત પ્રલય અને આત્મ્યંતિક પ્રલય એ ચાર પ્રકારના જ્ઞાનપ્રલયે કરીને પછી પોતાના આત્માને અને અક્ષરને અભેદપણે માનીને તે અક્ષરને વિષે ભગવાનની મૂર્તિને ધારીને પ્રતિલોભ દ્રષ્ટિ કરીને ભગવાન પ્રગટ જે પોતાને મળ્યા હોય તેને વિષે પ્રીતિ કરવી અને એવી રીતે સમજીને જે જે અમારે વિષે હેતુ કરશે તેને જ અમારો અખંડ સંબંધ રહેશે અને એજ અમારો સાચો ભક્ત છે અને એકાંતિક ભક્ત છે અને એવાને देखીને અને અતિશય રાજી થઈએ છીએ.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૭ વિષય:—સંસારનાં દુઃખથી જીવની મુક્તિ અને તેનું કલ્યાણ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સ્વંભાત મધ્યે પટેલ આશારામ રણછોડભાઈને ઘેર ઉત્તરાદે વારના ઘરમાં હિંડોળા ઉપર ગાદી તકિયા નચાવીને વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહા શિવશંકરે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! જીવને સંસાર વળગ્યો છે અને તેમાં જન્મમરણનાં દુઃખને પામે છે તે થકી કેમ મૂકાય? અને જીવનું કલ્યાણ કેમ થાય? તે કહો.”

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “જીવનું કલ્યાણ તો સત્સંગે કરીને થાય છે અને સંસાર થકી પણ સત્સંગે કરીને મૂકાય છે અને જન્મમરણનાં દુઃખ ટળી જાય છે. હવે ને સત્સંગ તે શું? તેને કહીએ છીએ જે સત્ય ઇવા જે ભગવાનના આકાંક્ષિક નિર્વાસનિક પંચવિધના ત્યાગી સંત તેનો મનકર્મવચ્ચને સંગ કરવો, તેનું નામ સત્સંગ છે. માટે તેના ચરિત્રનું શ્રવણ કીર્તન નિત્યે સત્પુરુષ ઇવા જે સંત તેના મુખ થકી સાંભળવું અને તેમાં નિત્ય નિત્ય નવો પ્રેમ રાગવ્યો. અને સેવા આદિક નવધા ભક્તિ માહાત્મ્યે સહિત નિષ્કામભાવે કરીને કરવી, કહેતાં ધર્મ, અર્થ અને કામ તેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને પોતાના આત્માના કલ્યાણ સાર અને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ભગવાનની નવધા ભક્તિ કરવી તો તેના અનંત જન્મનાં મહા પાપ હોય તે સર્વે ભક્તિ અને સત્સંગરૂપી અગ્નિએ કરીને વળી જાય છે અને તેને ભગવાનના ધામની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે આ સમયે તમને જે સત્સંગ મળ્યો છે ઇવો સત્સંગ મળવો ઘણો જ દુર્લભ છે.

અને જેવું સત્સંગે કરીને જીવનું રૂઢું થાય છે તેવું તો જપ, તપ, વ્રતાદિક સાધને કરીને થતું નથી અને આવો સત્સંગ તો અનંત જન્મના શુભ સંસ્કાર હોય છે તેને મળે છે અને સર્વ સાધનનું ફળ આવો સત્સંગ મળવો તે જ છે. અને આ જે વાર્તા અમે કરી છે તે સર્વે શાસ્ત્રનું રહસ્ય છે કેમકે પૂર્વે પણ જે જે ભગવાનના પદને પામી ગયા છે તે પણ આવે સત્સંગે કરીને પામી ગયા છે અને આજ પણ જે જે ભગવાનના પદને પામશે તે પણ સત્સંગે કરીને પામશે. માટે જેને આજ સત્સંગમાં પ્રતીતિ

આવી છે, કહેતાં આ ધર્માનંદસ્વામી તથા અક્ષરમુક્તાનંદસ્વામીને વિષે જેને પ્રીતિ થઈ છે તેના ભાગ્યનો પાર નથી અને તે તો સર્વે સાધનના પારને પામી રહ્યા છે.”

· ઇતિ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૭ સમાપ્ત ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૨૮ ત્રિપત્ય:—છ શત્રુ થકી જીવની મુક્તિ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૩ના શ્રાવણ સુદિ ૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સ્ખંભાત મધ્યે ત્રવાડી વેચરભાઈ ઉત્તમભાઈને ઘેર ઉગમણાં વારના શ્લોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત. વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને મસ્તકે સોનેરી પાઘ ધારણ કરી હતી. પુષ્પના આમૂષણ સર્વે અંગને વિષે ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારાવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન કૃપા કરીને બોલ્યાં જે “આ જીવના શત્રુ કોણ છે? તો કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ અને માન એ છ શત્રુ છે તે જીવને મહા દુઃખ દે છે અને તેમાં કામ અને લોભ એ બે જન્મ ધરાવે છે અને સ્વાદ અને સ્નેહ એ બે શત્રુ તે હાડમાંસનો લોચો એવો જે દેહ તેમાં સ્થિતિ કરાવે છે અને માન અને ક્રોધ એ બે મૃત્યુનાં દુઃખને પમાડે છે. એવી રીતે એ છ શત્રુ જીવને અનાદિકાલના દુઃખ દેતા આવે છે અને વારંવાર જીવને જન્મમૃત્યુનાં દુઃખને પમાડે છે અને તેને કરીને જીવ અતિશય સંતાપને પામે છે અને તે સંતાપ થકી જીવ પોતાની મેલે કોઈ કાળે છૂટવાને સમર્થ નથી થતો.”

પછી ધર્માનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ! એ છ શત્રુ થકી જીવ કેમ મૂકાય?”

ત્યારે મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “એ શત્રુના નાશના કરનારા ભગવાન અને ભગવાનના સંત છે, તે જ્યારે જીવને કૃપા કરીને પ્રગટ મળે અને તે આત્માના સ્વરૂપનું તથા પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપીને અધર્મનો ત્યાગ કરાવીને ઇન્દ્રિયો નિયમમાં રखावे અને જ્ઞાને કરીને સૂક્ષ્મ શરીરના અને કારણ શરીરના વિષય તેને વાઢી નાખે છે ત્યારે જ જીવ જન્મમૃત્યુનાં દુઃખ થકી મુકાય છે. પણ જો કોઈ એકે ઇન્દ્રિયને મોકળી મેલે તો વીજી સર્વે ઇન્દ્રિયો જીવને જરૂર દુઃખ દે છે.

ત્યાં દૃષ્ટાંત છે—જેમ વીસ કોસનો પ્રવાહ ચાલ્યો જતો હોય અને તેમાં છિદ્ર પડવા ન દે અને જરાક છિદ્ર પડે અને તરત વંધ કરે તો પાણી ટેકાળે પૂગે અને જો છિદ્ર પડે અને વંધ ન કરે તો પાણી સર્વે વહાર અવથે જાય અને પાણું વંધ કર્યું પણ વંધ થાય નહીં. તેમ ત્યાગીને તો સર્વે ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય તે જ ત્યાગીનું કલ્યાણ થાય છે અને ભગવાનના ધામને પામે છે અને જો એકે ઇન્દ્રિય મોકળી મેલે તો તેનો વેગ વિષય ઉપર અતિ આકરો વીસ કોસનો થાય છે કેગકે અજ્ઞાની જીવની ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓ નોખી નોખી જતી હોય ત્યારે તેની વૃત્તિમાં વઢ હોય નહીં. જેમ અડધા કોસનો કે પા કોસનો પ્રવાહ હોય તેમાં તો કાંઈએ વેગ હોય નહીં, તેમ અજ્ઞાની જીવની વૃત્તિઓ તો ફાટેલી નોખી નોખી જતી હોય તેમાં વેગ હોય નહીં અને એની વૃત્તિઓ તો સદાય ભ્રષ્ટ હોય તેને કોઈ કહેતું નથી.

—અને ત્યાગીની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય. માટે તે જો એકે ઇન્દ્રિયને મોકળી મેલે તો તેમાં વેગ ભરાય છે. તે જો નારદે ત્યાગીનો ધર્મ મૂકીને કન્યાનો હાથ જોયો ત્યારે ભ્રષ્ટ મન થઈ ગયું અને સૌભરીયે નેત્ર ઇન્દ્રિયે કરીને માછલી-માછલાનો સંગ જોયો તો ગુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ ગઈ

अने श्रृंगिकृपिण जो एक रसना इन्द्रिये करीने रस चाख्यो तो योग थकी पडया. तो बीजा जीवनी शी गणत्री ! माटे भगवानना भक्तने तो एवो ठराव करवो जे स्त्री छे ते पापरूप छे अने जीवने वंधनकारी शत्रु छे, माटे कोई शत्रुनो संग करशो नहीं. अने तेवी ज रीते लोभ, स्वाद, स्नेह, मान अने क्रोध ए पांच दोषने पण शत्रुरूप जाणीने तेनो त्याग करीने प्रत्यक्ष भगवान अने भगवानना संतनी आज्ञा प्रमाणे वर्तशे तो तेना शत्रुनो तत्काळ नाश थई जशे अने ब्रह्मरूप थईने छते देहे मुक्त थशे अने देहने मूकीने भागवती तनुये करीने भगवानना धाममां रहेशे अने अखंड सुखने पामशे.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २२८ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत २२९ विषय :-भगवाननुं दिव्य स्वरूप अने मनुष्य स्वरूप.

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२३ ना श्रावण सुदि ६ ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गाम श्री खंभात मध्ये शाहरणछोडभाई मोरलीदासने घेर दक्षिणादे वारना ओरडानी रवेशमां विराजमान थया हता. सर्वे कसुवंल वस्त्र धारण कर्यां हतां अने मुस्तके गूढा रंगनी पाघ बांधी हती. पुष्पना हार धारण कर्यां हता अने फूलना गजरा अने बाजु-बंध धारण कर्यां हता. पाघमां तोरा लटकता हता अने कान उपर गुलावना पुष्पना गुच्छ धारण कर्यां हता. ललाटने विपे कंकुनो चांदलो कयों हतो अने पोताना मुखारविंदनी आगळ साधु तथा देश देशना हरिभक्तनी मोटी सभा भराईने वेठी हती.

पछी सर्वे सभा प्रत्ये श्रीहरिकृष्ण महाराज कृपा करीने बोल्या जे “ अमे आजे वात करीशुं ते वातने समजाय तो तेने कोई काळे प्रगट भगवानना चरित्रने विपे संशय थाय नहीं अने तेने भगवानना

સ્વરૂપનો નિશ્ચય ટલે પળ નહીં. તે વાત કરીએ છીએ તેને સુરત દર્શને સાંભળો જે ભગવાનના દિવ્ય સ્વરૂપને જાણે છે તો તેને પ્રગટ ભગવાનના ચરિત્રમાં સંશય થાય નહીં. હવે ભગવાનનું દિવ્ય સ્વરૂપ કેવું છે? તો આ નેત્રે કરીને દેખવામાં આવે એવું નથી અને વાળીએ કરીને વર્ણવ્યામાં આવે એવું નથી અને ત્વચાએ કરીને સ્પર્શ કરવામાં આવે એવું નથી અને નાસિકાએ કરીને સુંઘવામાં આવે એવું નથી અને પગે કરીને ત્યાં જવાય એમ નથી અને મનના સંકલ્પમાં આવે એમ નથી અને ચિત્તના ચિંત્વનમાં આવે એમ નથી. એવી રીતે માયિક ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણે કરીને દિવ્ય સ્વરૂપનું પ્રમાણ થાય એમ નથી. ત્યાં શ્રુતિ છે—

‘યતો વાચો ન નિર્વર્તન્તે અપ્રાપ્ય મનસા સદ્ ॥’

એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ થકી અગોચર કહ્યું છે. અને તેજ ભગવાન સર્વકારણ છે, સર્વાધાર છે, છે સર્વનિયંતા અને સર્વોપરી મહારાજાધિરાજ છે. જેમ આલોકમાં કોઈક મોટો ચક્રવર્તી રાજા હોય છે તે રાજાની સંપત્તિ, ધન-માલ, હાથી ઘોડા, ગામ, શહેર, પરગણાં તેની ગણતરી થાય નહીં અને તેના ગામની પણ ગણતરી થાય નહીં. અને તે તે ગામના પટેલ પણ અપાર હોય અને ગામની વસ્તી સર્વે પટેલને વજે વેરો આપે અને પટેલ રાજાને આપે અને પટેલ રાજાને એમ પ્રાર્થના કરે જે ‘તમે અમારે ગામ પધારો અને અમારાથી જેવી તમારી ચાકરી થશે તેવી કરશું.’ તેમ રાજાને ઢેકાણે તો ભગવાન પુરુષોત્તમ, પૂરણબ્રહ્મ, અક્ષરાતીત દિવ્યમૂર્તિ થકા સદાય અક્ષરધામમાં છે અને અનંત કોટિ પાર્પદે વિંટાળા થકા અને અનંત ऐश्वर्य, અનંત શક્તિઓ અને અનંત દિવ્ય અલોકિક પ્રતાપે યુક્ત થકા વિરાજમાન છે અને પોતાના ભક્ત જનને સદાય સુખ આપે છે અને કર્તુમકર્તુમ્ અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ છે; અને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના અધિપતિ છે.

અને જેમ રાજાના ઢોલિયાના ચાકર હોય તેને ઠેકાણે તો અક્ષર છે અને પરગણાના દિવાનને ઠેકાણે તો પ્રકૃતિપુરુષ છે અને પટેલને ઠેકાણે તો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને શિવ છે. અને તે બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડ પ્રત્યે એક એક બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ છે અને મનુષ્ય, ઋષિ, પ્રજાપતિ, દેવ, દૈત્ય એ સર્વે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવને ભજે છે અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ છે તે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષને ભજે છે અને પ્રકૃતિપુરુષ અક્ષરને ભજે છે અને અક્ષરબ્રહ્મદ્વારે એ સર્વે ભગવાન પુરુષોત્તમને ભજે છે અને ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે જે ‘હે મહારાજ કૃપા કરીને અમારા બ્રહ્માંડમાં પધારો અને દયા કરીને અમને દર્શન દો.’

પછી તે ભગવાન પુરુષોત્તમ કૃપા કરીને પોતાના અલૌકિક પ્રતાપને છૂપાવીને જ્યાં જેવું કાર્ય ત્યાં તેવા દેહનું ધારણ કરે છે અને જેવા દેહનું ધારણ કરે છે તે પ્રમાણે ચેષ્ટા કરે છે પણ વીજી રીતે નથી કરતા. અને જો દેવમાં દેહનું ધારણ કરે તો દેવના જેવી ચેષ્ટા કરે છે અને મનુષ્ય-દેહ ધારણ કરે ત્યારે મનુષ્યના જેવી જ ચેષ્ટા કરે છે અને પશુમાં દેહ ધરે તો પશુના જેવી ચેષ્ટા કરે છે. તે નૃસિંહ અવતાર થયો ત્યારે સિંહના જેવી ચેષ્ટા કરી અને મચ્છ, કચ્છાદિકનું ધારણ કર્યું ત્યારે જલમાં જ ફર્યા અને મચ્છ, કચ્છના જેવી ચેષ્ટા કરી અને મનુષ્યમાં ભગવાન દેહ ધારણ કરે છે ત્યારે મનુષ્યના જેવી ચેષ્ટા કરે અને મનુષ્યના જેટલી જ આવરદા, વળ તેનું ભગવાન ધારણ કરે છે; પણ અધિકપણે ન વર્તે. તે જો સત્યુગમાં દેહનું ધારણ કરે તો સત્યુગની આયુષ્ય પ્રમાણે દેહ રાખે અને સત્યુગના મનુષ્ય જેમ દેહની ક્રિયા કરે તેમ ભગવાન પણ દેહની ક્રિયા કરે અને ત્રેતાયુગમાં દેહનું ધારણ ભગવાન કરે ત્યારે ત્રેતાયુગના મનુષ્યની પેઠે જ સર્વ ક્રિયા, વળ અને આયુષ્ય તે ધારણ કરે છે અને દ્વાપરમાં દેહ ધારણ કરે ત્યારે દ્વાપરના મનુષ્ય પ્રમાણે દેહનું વળ, આયુષ્ય

અને ક્રિયા તે પ્રમાણે જ કરે છે અને કલિયુગમાં દેહ ધારણ કરે છે ત્યારે કલિ પ્રમાણે આયુષ્ય અને કલિ પ્રમાણે વલ્લ અને કલિના મનુષ્યને જેમ કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, સ્વાદ, સ્નેહ, પક્ષપાત, પારકુ-પોતાનું હોય તેમ ભગવાન પોતાને વિષે જણાવે છે, પણ ભગવાનના એ સર્વે દિવ્ય ગુણ છે અને અનંત જીવના કલ્યાણને અર્થે છે પણ વીજા મનુષ્યની પેઠે કામ, ક્રોધાદિક ભગવાનને વિષે ન હોય અને ભગવાનના સંબંધને જે જે પામે તેના પણ કામ, ક્રોધ, લોભાદિક સર્વે દોષ માત્ર ટળી જાય છે અને તે બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય છે, તેને દિવ્યદૃષ્ટિવાળા એકાંતિક સાધુ જાણે છે.

તે કામભોગે કરીને વ્રજની ગોપીયો શ્રીકૃષ્ણમાં જોડાણી તો બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામી ગઈ. માટે કામભાવે, લોભભાવે, સ્નેહભાવે, સ્વાદભાવે જે જે ભાવે ભગવાનમાં જોડાય તો તે સર્વે બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય છે અને અક્ષરધામને પામે છે. માટે ભગવાન તો મનુષ્ય જેવા જણાય છે અને દિવ્યભાવ જણાવે તો કોઈ જીવ ભગવાનનું દર્શન કરવાને પણ સમર્થ થાય નહીં અને જો મનુષ્યનો સંકલ્પ કહેવા માંડે તો કોઈ મનુષ્ય પાસે ઉભો પણ રહે નહીં અને જો પોતાનાં ऐश्वर्य દેખાડે તો કોઈ સેવા કરવા પણ ટુકડું આવી શકે નહીં.

માટે ભગવાનને તો પોતાના દિવ્ય ગુણ છે તેને છુપાડવા ઉપર જ નિરંતર દૃષ્ટિ રહે છે અને દરેક કોઈ કાર્યમાં ઉતાવળા થઈ જાય તો પોતાને વિષે દિવ્યભાવ જણાઈ આવે છે અને કોઈક સમયે પોતાના ભક્તને કૃપા કરીને જણાવે છે. જેમ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું ત્યારે તે અર્જુન જોવાને સમર્થ થયો નહીં અને આકુલ વ્યાકુલ થઈ ગયો. માટે દિવ્ય સ્વરૂપ જો ભગવાન દેખાડે તો જીવને ઠીક ન પડે અને સુખ ન આવે અને કોઈને પ્રીતિ પણ ન થાય અને કોઈ જીવનું

કલ્યાણ પળ થાય નહીં. કેમકે આ સૂર્ય છે તેને શાસ્ત્રમાં નારાયણ કહ્યા છે પણ સૂર્યના દર્શને કરીને કોઈનું કલ્યાણ થતું નથી અને રામ, કૃષ્ણ, ઋષભ, કપિલદેવાદિક મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન તથા નારદ, સનકાદિ સાધુ તે તો મનુષ્ય જેવા જણાય છે અને તેમાં પ્રકાશ પણ કાંઈ દેખાતો નથી અને જો અંધારામાં બેઠા હોય ત્યારે દિવો મશાલ હોય ત્યારે દર્શન થાય પણ તેના દર્શન થકી અનંત જીવનાં કલ્યાણ થાય છે અને જે જે એને વચને કરીને અધર્મનો ત્યાગ કરીને ધર્મને માર્ગે ચાલે છે તે સર્વેના મોક્ષ થાય છે તથા જે જે નવધા ભક્તિ કરીને એ મનુષ્ય મૂર્તિની સેવા કરે છે તે દિવ્યરૂપ થઈ જાય છે અને અક્ષરધામને પામે છે.

માટે દિવ્ય સ્વરૂપ અને મનુષ્ય સ્વરૂપ તે એક જ છે; તે મનુષ્ય જેવા જણાય છે તે તો અનંત જીવોના કલ્યાણને અર્થે કૃપા કરીને જણાય છે પણ સદાય દિવ્યરૂપ જ છે. માટે દિવ્યરૂપ અને મનુષ્યરૂપને જે જાણે તે તો તેને કોઈ રીતે ભગવાનના સ્વરૂપમાં સંશય થાય નહીં અને સૂઝે એવા ભગવાન ચરિત્ર કરે તો પણ કોઈ રીતે સંશય થાય નહીં અને એને ભગવાનના સર્વે ચરિત્ર દિવ્ય જણાય અને અધિક અધિક ભગવાનનો મહિમા જણાતો જાય અને ભગવાનમાં દિવસે દિવસે સ્નેહ વધતો જાય છે અને પોતાના હૃદયમાં પ્રકાશ પણ દિવસે દિવસે અધિક થતો જાય છે. માટે આવી રીતે દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવને જાણ્યા વિના ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય છે તો પણ દેશ, કાલ અને યોગે કરીને સંશય થયા વિના રહે નહીં. માટે ભગવાનના ભક્તને આ વાત જરૂર સમજવાની છે. "

इति श्रीमुखसिद्धांत २२९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૦ વિષય:—માયાનું રૂપ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદિ ૮ ને દિવસ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધંધાત મધ્યે સુથાર રણછોડભાઈને ઘેર ડગમળે વાર ઘરના ચોકમાં ગાદીતકિયા નચાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. ધોળો સુરવાલ અને અંગરચું ધારણકર્યું હતું અને ગુઢારંગની પાઘ વાંધી હતી અને ગૂઢો રેટો પહેર્યો હતો. કેડે કસુંવલ શેલું વાંધ્યું હતું અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગને વિષે ધારણ કર્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને જમણા હાથને વિષે રૂમાલ ધારણ કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિ-ભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી કૃપાદ્રષ્ટિ કરીને સર્વે સભા પ્રત્યે બોલ્યા જે “સર્વે શાસ્ત્ર અને સર્વે સત્પુરુષના રહસ્ય તેની આજ અમે વાત કરીશું. તે વાત સમજાય તો કલ્યાણને અર્થે કાંઈ વાકી સમજવું રહેતું નથી તે સર્વે એકાગ્ર ચિત્તે કરીને સાંભળો જે માયા માયા કહે છે તે માયાનું શું રૂપ છે? તો દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ અને દેહ સંબંધી પદાર્થને વિષે મમત્વબુદ્ધિ એજ માયાનું રૂપ છે. તે માયાને ટાળવી. તે દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ કેમ ટળે? અને પદાર્થને વિષે મમત્વબુદ્ધિ કેમ ટળે? તો આત્માને જ્ઞાને કરીને દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ ટળે છે અને વૈરાગ્યે કરીને અને ભગવાનના મહિમાય કરીને પદાર્થને વિષે મમતા બુદ્ધિ ટળી જાય છે અને જ્યારે અહંગ્રંથી અને મમત્વગ્રંથી ટળી ત્યારે માયાને તરી રહ્યો છે. અને પૂર્વે પણ જે જે મોક્ષને માર્ગે ચાલ્યા છે તેણે પણ ભગવાન પાસે પ્રાર્થના કરીને એજ માંગ્યું છે જે ‘દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ અને દેહસંબંધી પદાર્થને વિષે મમત્વ-બુદ્ધિ એ જે માયા તે થકી રક્ષા કરજો અને તમારા ચરણારવિંદને વિષે પ્રીતિ થજો અને તમારી સેવાને વિષે મમત્વ થજો અને તમારા પદાર્થ-

તિક સાધુ તેનો સંગ દેજો અને તેને વિષે આત્મબુદ્ધિ થાઓ.' એમ પૂર્વે પળ ભગવાનના ભક્તે ભગવાન પાસે માગ્યું છે.

માટે આજ પળ જેને જેને પોતાના આત્માના મોક્ષની ઇચ્છા હોય તેને એવી રીતે જ ભગવાન પાસે માગવું અને જેને ભગવાન અને ભગવાનના સાધુને વિષે આત્મબુદ્ધિ થાય ત્યારે જ તેને દેહને વિષેથી અહંબુદ્ધિ ટળે અને પદાર્થને વિષેથી મમતા ટળે પળ તે વિના કોઈ કાળે ટળે નહીં અને ભગવાન અને ભગવાનના જે સંત તેમાં આત્મબુદ્ધિ ક્યારે થાય ? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચાર વાના દૃઢ થાય ત્યારે ભગવાન અને ભગવાનના જનને વિષે આત્મબુદ્ધિ થાય છે.

હવે એ ચારનાં રૂપ કહીએ છીએ જે પ્રથમ ધર્મે કરીને તો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને વિષય થકી પાછા વાળીને નિયમમાં કરવા અને આત્માને વિચારે કરીને જેમ આ જગતની તથા દેહની જેમ ઉત્પત્તિ છે તેને સાંખ્ય-શાસ્ત્રને જ્ઞાને કરીને સર્વેનું ચાર પ્રકારના પ્રલય વડે કરીને નિરાકરણ કરવું અને એક અક્ષરબ્રહ્મ એવા જે સત્, ચિત્ અને આનંદરૂપ જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું અને તે આત્માને વિષે પરમાત્મા પુરુષોત્તમ તે સદાય સાકાર મૂર્તિમાન થકા વિરાજમાન છે અને તે ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વ-કારણ સર્વાધાર તે અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા અનંત જીવોનાં કલ્યાણને અર્થે પ્રગટ થાય છે, તે ભગવાનની મૂર્તિને હૃદયમાં ધારીને તે મૂર્તિને વિષે એકાગ્ર ચિત્તે કરીને તેને વિષે જોડાઈ રહેવું અને જ્યારે એ ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાણો ત્યારે તેનાં સર્વ સાધન સંપૂર્ણ થઈ રહ્યાં છે અને જપ, તપ, વ્રત, દાન એ સર્વેનું પળ એજ ફળ છે જે જ્ઞાનપ્રલયે કરીને આત્મારૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાવું અને એવી રીતે ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાય છે ત્યારે નિરાકાર એવો જે આત્મા તેનો ભગવાનના ધ્યાને કરીને બ્રહ્મમય દેહ વંધાય છે.

જેમ પારેવાના ઈંડામાં જઠ નિરાકાર છે પણ તેને સાકાર પારેવું સેવે છે તો તેનો આકાર વંધાઈને તે પારેવા જેવું થાય છે અને પારેવું ન સેવે તો ઈંડાનો રસ પૃથ્વીમાં લય થઈ જાય. તેમ ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાય ત્યારે જ સાકાર બ્રહ્મમય તનું વંધાય અને ભગવાનના સાધર્મ્ય-પણાને પામે અને જો જ્ઞાન પ્રલયે કરીને ભગવાનની મૂર્તિમાં ન જોડાય તો બ્રહ્મ સુપુત્રિમાં લીન થાય છે, તે પાછો કોઈ કાળે નીસરતો નથી. જેમ ઈંડુ ફુટયું તેનું પાછું પારેવું થાય નહીં અને ગર્ભમાં હોય ત્યાં સુધી પારેવું થયાની લાલચ. અને ગર્ભમાંથી બહાર પળ તે પારેવાનો આધાર હોય તો સાકાર પારેવું થાય છે. તેમ જીવ પણ માયાને વિપે છે ત્યાં પણ ભગવાનનો આધાર છે; કેમકે ભગવાન દેહ સર્જી આપે છે અને જ્ઞાન પણ ભગવાન થકી જ પામે તો માયાને તરીને બ્રહ્મમય દેહ વંધાઈને અક્ષર-ધામને પામે છે અને જો પ્રત્યક્ષ સાકાર મૂર્તિમાન જે ભગવાન તેના આશરા વિના જ્ઞાન પ્રલયે કરીને કહે છે જે ‘હું બ્રહ્મ છું’ તે તો બ્રહ્મના કોક દેશમાં લીન થઈ જાય છે.

માટે સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને, શુદ્ધ ઉપાસના પામીને જો ભગવાનને વિપે જોડાય તો આ સમયે અહંમત્ત્વરૂપ માયાને તરવી તે કાંઈ કઠળ નથી, કેમકે પ્રગટ ભગવાનનો આશરો એ તો નાવમાં બેસીને સમુદ્ર તરવો એવું સુગમ છે અને પરોક્ષપણે ભગવાન ભજવા તે તો જેમ બાહુ-બળે કરીને સમુદ્ર તરવો તે કોઈ કાળે તરાય નહીં અને વચમાં પ્રાણ જાય. તેમ પ્રગટને મૂકીને પરોક્ષ ભગવાનને ભજે છે તેનું કલ્યાણ થતું નથી, કેમકે પરોક્ષપણે તો અસત્પુરુષ રહે છે તે તો ઝલટા વિષયને ચાળે ચડાવે છે. માટે મનુષ્યદેહ તે તો વૃથા જાય છે અને સંસારરૂપી સમુદ્રમાં જન્મ-મૃત્યુ અને ચોરાસીમાં જાય છે; માટે જ્યારે ત્યારે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક નિર્વાસનિક સંત તે મળે અને તેના સ્વરૂપનો

નિશ્ચય થાય અને તે ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું, તેને કરીને માયા તરબી તે કાંઈ કઠણ નથી એ સર્વે શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે અને અમારો પણ એજ સિદ્ધાંત છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૧ વિષય :-પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ વદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી શંભાત મધ્યે સુધાર લક્ષ્મીરામ દેવચંદને ઘેર ઉગમળે ચારણે ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયા વિહાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. પાઘમાં તોરા લટકતા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “આ જગતમાં ચાર પ્રકારના જીવ છે તે કયા ? તો પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત. હવે તેનાં લક્ષણ કહીએ તે સાંભળો જે જે પામર છે તેને તો આહાર, મૈથૂન, નિદ્રા અને ભય તેમાં જ મૂઢપળેં ભરપૂર હોય અને જે વિપયી છે તે તો પંચવિષયને ભોગવે પણ શાસ્ત્રની મર્યાદામાં રહીને ભોગવે અને લોકની લાજ, મોટપ, કીર્તિ વધારવાની ઇચ્છા વર્તે. અને જે મુમુક્ષુ છે તેને તો આસ્તિકપણું હોય અને અધર્મથી ડરીને ચાલે અને ધર્મમાં દૃઢ રહે અને સત્ શાસ્ત્રનો વિશ્વાસ રાखે અને એકાદશી આદિક વ્રત ઉપવાસ કરે અને વિષયનો ત્યાગ કરવો ગમે અને વિષયના ત્યાગી જે સાધુ તેનો સમાગમ કરે અને તીર્થે જવું તથા ભગવાનના દર્શને જવું તેમાં શ્રદ્ધા

હોય અને જન્મ-મરણનાં દુઃખ થકી મૂકાવે એવા સત્પુરુષને ઓળખ્યા કરે, એ સુમુક્તનાં લક્ષણ કહ્યાં.

અને જેમુક્ત હોય તેને તો આ સંસારનાં સુખ ગમે જ નહીં અને પ્રારબ્ધ કર્મને યોગે સંસારમાં રહ્યો હોય તો પણ ઉદાસ થકો રહે, તેને સંસાર ગમે નહીં અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેને દૃઢ રાખે પણ કોઈ કાલે ડગે નહીં અને પ્રગટ ભગવાનને શ્રવણે સાંભળે તો તત્કાલ જગતના અનંત વંધનને તોડીને તથા મત પંથના વંધનને તોડીને પ્રગટ ભગવાન પાસે જઈ પૂગે, પણ કોઈનો રોક્યા રોકાય નહીં. તેને મુક્ત જાણવો.

અને એ ચાર પ્રકારનાં જીવોનાં લક્ષણ કહ્યાં તેમાં પામર અને વિષયી તે તો ભગવાનને માર્ગે ચાલે જ નહીં અને જો કોઈક રીતે લોભે, લાલચે કરીને સત્સંગ થાય તો પણ ભાલના કૂવા જેમ થાય. તે ભાલના કૂવામાં ઉપર પાણી મીટું અને ઊંડું ઓઢે તો સ્વારં ઝેર પાણી નીસરે, તેમ વિષયી અને પામર જીવ સત્સંગી થયા હોય અને તેના ગમતા પ્રમાણે વિષય ભોગવવા દર્ડે ત્યાં સુધી તો સત્સંગી રહે પણ જો વિષયનું યંત્રણ કરીએ તો ભાલના કૂવાની પેઠે તરત હેંટથી સ્વારં પાણી આવી જાય તેમ અધર્મને માર્ગે ચાલે અને સત્પુરુષનો દ્રોહ કરે.

અને જે મુક્ત અને સુમુક્ત છે તેને તો ભગવાન વિના વીજું કાંઈ ગમે જ નહીં અને ભગવાન તેને સૃષ્ટે એવા મીઠામાં લે તો પણ કોઈ રીતે પાછા પડે નહીં અને તે તો કાને કરીને ભગવાનના જશ સાંભળીને જ પરમ આનંદને પામે અને ત્વચાએ કરીને ભગવાનનો સ્પર્શ કરીને જ સુખ માને અને નેત્રે કરીને ભગવાનના દર્શન કરીને જ તૃપ્ત થાય અને જીભે કરીને ભગવાનની પ્રસાદી તથા ભગવાનના જશ ગાર્જને સુખ માને એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તેને કરીને ભગવા-

નમાં જોડાય પળ ભગવાન વિના વીજે ક્યાંય એ લોભાય જ નહીં અને પામર અને વિષયી તે તો इन्द्रियના જે માયિક વિષય તેમાં લોલુપ્ત હોય અને તેને કોઈ રીતનો નિયમ હોય નહીં, માટે જેને ભગવાન ભજવા હોય તેને પામર અને વિષયી જીવના સંગનો ત્યાગ કરીને મુમુક્ષુ અને મુક્ત તેનો સંગ કરીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લેવું.

અને આ સમયે તો અમને મન અર્પણ કરે તો તે પામર હોય તથા વિષયી હોય તેનું પળ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય અને આ ને આ દેહે પામરપણું અને વિષયીપણું મટીને બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે માટે જેને આ સમયે આ સત્સંગમાં પ્રતીતિ આવી છે તેના ભાગ્યનો પાર નથી. "

इति श्रीमुखसिद्धांत २३१ समाप्त ।

—:~:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૨ વિષય:-સ્વધર્મ અને પરધર્મ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ વદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધંધાતમધ્યેનાથાભાઈ ગવડની વહુ દિવાળીવાને ઘેર દક્ષિણાદે વારના આગળ ચોકમાં ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. શ્વેત હીરકોરી ધોતિયું પહેર્યું હતું અને શ્વેત અંગરચું પહેર્યું હતું. ગુલાવી કોરાલો શ્વેત શ્વેત શ્વેત નાચ્યો હતો અને મસ્તકે કસુંબલ તારાલો ફેંટો વાંધ્યો હતો. કંઠમાં ગુલાવના હાર પહેર્યા હતા અને કાન ઉપર ગુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ-દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “જગતમાં મનુષ્ય એમ કહે છે જે પોતાનો ધર્મ મેલીને પરધર્મનું આચરણ ન કરવું. તે પરધર્મ તે શું? તેને કહીએ તે સાંભળો જે આ જગત ત્રણ ગુણ થકી ઉત્પન્ન થયું છે. તેમાં રજો

ગુણની દસ ઇન્દ્રિયો અને તમો ગુણનાં પંચમૂત અને પંચવિષય અને સત્ત્વગુણનાં ચાર અંતઃકરણ અને ચૌદ દેવતા, એવી રીતે ત્રણ ગુણાત્મક વિશ્વ છે. અને આત્મા છે તે તો જેમ દેહમાં ચોવીસ તત્ત્વ છે, તેમ પંચવીસમો જીવાત્મા છે. તે પોતાનું રૂપ છે અને દેહનો પ્રકાશક છે, જાણનારો છે અને જ્ઞાનરૂપ છે અને હૃદયને વિષે રહ્યો થકો સુખદુઃખ માન-અપમાન હરખ-શોકાદિક એ સર્વેનો કરનારો દ્રષ્ટા છે. અને વળી તે આત્મા કેવા છે? તો સુખરૂપ છે અને દેહ તો દુઃખરૂપ છે અને આત્મા છે તે તો અવિનાશી છે અને દેહ છે તે તો નાશવંત છે. માટે આત્માને અને દેહને ઘણો જ વિરુદ્ધ ભાવ છે. તે આત્મા જે પોતાનું સ્વરૂપ તેને ભૂલીને અને નાશવંત જે દેહ તેના સુખ સારુ જે કાંઈ ક્રિયા કરે છે તે સર્વે પરધર્મ છે.

અને સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ અને જાગૃત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થા તેને જ્ઞાન પ્રલયે કરીને પછી શુદ્ધ સ્વરૂપ એવો જે આત્મા અક્ષરબ્રહ્મ તે રૂપ થઈને પરમાત્મા એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેનું ભજન, સ્મરણ, ધ્યાન, પૂજન, વંદનાદિક જે જે મોક્ષને અર્થે કરવું તે પોતાનો ધર્મ છે. માટે જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને તો આ પ્રકૃતિનું કાર્ય જે પિંડ અને બ્રહ્માંડ તે સર્વેનું પ્રમાણ કરવું અને માયિક સુખ જે તે સર્વેને તપાસી જોવાં જે ‘એ મારા આત્માને શું સુખ કરે એમ છે?’ તેનું પ્રમાણ કરીને જોવું. પછી નાશવંત અને દુઃખરૂપ એવું જે માયિક સુખ તેનો ત્યાગ કરીને અવિનાશી એવું જે ભગવાન સંબંધી સુખ તેને જ પામવાની ઇચ્છા રાખવી એજ પોતાનો ધર્મ છે અને દેહાદિકના ભાવ જે વિષયાસક્તિ તે થકી મુકાવે અને આત્માનો સાક્ષાત્ મોક્ષ કરે તેજ પોતાનો ધર્મ છે, અને વિષય ભોગવતા હોય અને તે વાપદાદાનો ધર્મ કહેવાતો હોય તો પણ તે પરધર્મ છે.

ત્યારે કહેશો જે વાપદાદાનો ધર્મ કેમ મુકાય ? તો જીવના વાપ-
દાદા તો ભગવાન અને ભગવાનના ઇકાંતિક સાધુ જે નારદ, સનકાદિક,
શુકજી, જહમરત તે છે અને વીજા તો દેહના વાપદાદા છે તે તો ચોરા-
સીમાં અનંત વાપદાદા કર્યા છે; તે કયા વાપદાદાનો ધર્મ પાઠવો.

અને દેહનો સંબંધ તો મિથ્યા છે. માટે તે દેહનો ધર્મ તે પોતાનો
ધર્મ નથી અને પંચવિપયથી મુકારીને આત્માનો મોક્ષ કરે તે જ
પોતાનો ધર્મ છે. અને જે અધર્મને માર્ગે ચાલે છે તે તો મહા પાપીયા છે
અને મહા દુષ્ટ છે અને પરમેશ્વરના દ્રોહી છે; કેમકે પરમેશ્વરની આજ્ઞાને
લોપીને અવળે માર્ગે ચાલે છે અને વેદમાં વર્ણાશ્રમના ધર્મ વાંધેલા છે
તે પણ પરમેશ્વરના વાંધેલા છે. તે પણ પરમેશ્વરના વચનને લોપે છે; તે
તો પરમેશ્વરના દ્રોહી કહેવાય અને તે તો અતિશય દુઃખને પામે છે
અને જે પરસ્ત્રીના સંગના કરનારા છે તેને તો યમદૂત અતિશય લોઢાની
સ્ત્રીઓ કરીને વાથ ભરાવે છે. એવી રીતે અધર્મીને યમદૂત અતિશય કષ્ટ
આપે છે અને મહા ચીસો નલાવે છે.

માટે જે દૈવી જીવ હોય અને જેને પોતાના આત્માનું રૂઢું કરવું
હોય તેને તો અધર્મનો ત્યાગ કરીને પરમેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું
તે જ પોતાનો ધર્મ છે અને જે જે પરમેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્ત્યા છે તે
જ સુખને પામ્યા છે અને જે જે પરમેશ્વરની આજ્ઞા લોપીને અધર્મને માર્ગે
ચાલ્યા છે તે જ મહા દુઃખને પામ્યા છે. માટે આ વાર્તા એક વાર કહે
સમજો કે લાખવાર કહે સમજો કે આજ સમજો કે લાખ વરસ કેડે
સમજો અને જ્યારે અધર્મનો માર્ગ મૂકીને ધર્મને માર્ગે ચાલશો ત્યારે
જ સુખ થશે અને ત્યારે જ આત્માનો મોક્ષ થશે. પણ તે વિના કોઈ
કાળે સુખ થાય નહીં. માટે ધર્મમાં રહીને ભગવાન ભજવા અને વિપયની

વાસના મૂકવી એજ પોતાનો ધર્મ છે અને વિષય ભોગવવા એજ પરધર્મ છે. એ સર્વે શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૩ વિષય:—બ્રાહ્મણ થવું ઘણું કઠણ છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ વદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી લંબાત મધ્યે પટેલ સુશાલ આશારામને ઘેર દક્ષિણાદે વારના ઓરઢાના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. કિનસાવનો સુરવાલ અને ડગલી ધારણ કર્યા હતાં અને શૂઢો રેડો પહેર્યો હતો અને સોનેરી પાઘ વાંધી હતી. કસુંવલ શેલું કેડે વાંધ્યું હતું અને એક શેલું લખે નાલ્યું હતું. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા કરીને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુલ્કારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઢી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “ એક વાર્તા કરીએ તે સર્વે સાંભલો જે બ્રાહ્મણ થવું તે તો કઠણ છે કેમકે જ્યારે જન્મને પામે છે ત્યારે ચારે વર્ણ સરસા છે. કેમ જે સર્વે જન્મે ત્યારે આમડછેડ લાગે છે પણ કાંઈ વાંજા વર્ણને લાગે અને બ્રાહ્મણને ન લાગે એમ નથી. માટે જન્મે ત્યારે તો શૂદ્ર કહેવાય અને જ્યારે સંસ્કારને પામે ત્યારે દ્વિજ થાય છે. તે સંસ્કાર તો ચારે વર્ણને કહ્યા છે અને વેદ ભણે ત્યારે વિપ્ર કહેવાય અને આત્મા પરમાત્માને જાણે ત્યારે બ્રાહ્મણ થાય છે કહેતાં બ્રહ્મ-રૂપ થઈને પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ એવા જે ભગવાન તેને સાક્ષાત્કાર પામે તેને બ્રાહ્મણ જાણવા. તે ઉપર શ્લોક છે જે—

जन्मना जायते शूद्र संस्कारात् द्विज उच्यते ।

वेदाभ्यासेन भवेत् विप्रः ब्रह्म जानाति ब्राह्मणाः ॥

एवी रीते साक्षात् प्रत्यक्ष भगवानने माहात्म्ये सहित ओळखीने तेनुं भजन करे ते ज शुद्ध ब्राह्मण છે. હવે તે ભગવાનનું મહાત્મ્ય કેમ સમજવું ? તો જેની રાખી પૃથ્વી અધર રહી છે અને ઢોલાવી ઢોલે છે અને જેની શક્તિ માયા છે અને જે ભગવાનના વરસાબ્યા મેઘ વરસે છે અને જેની આજ્ઞાએ કરાને ઔપથીઓ ઋતુને પામીને ફલે છે અને સમુદ્ર પાલ વિનાનો મર્યાદા નથી લોપતો. અને જેની શક્તિ કાલ છે, જેની શક્તિ માયા છે, જેની શક્તિ પુરુષ છે, જેની શક્તિ અક્ષર છે. એ આદિક અનંત શક્તિઓ અને અનંત ऐश्वर्यે युक्त. एवा सर्वकारण जे भगवान ते कृपा करीने आज अनंत जीवोनां कल्याण करवा सारु मनुष्य जेवा थईने सुख आपे છે. અને एम समजवું जे 'मारा भाग्यनो पार नथी' અને हुं तो कृतार्थ थयो છું અને मारा जप तप सर्वे पूरां थई रह्यां છે અને हवे मारे काई करवुं रह्युं नथी.' एम समजीने प्रगट भगवाननो आशरो दृढ राखवो तो ते सर्वे शास्त्रने भणी रह्यो છે અને सर्वे शास्त्रना अर्थने पण जाणी रह्यो છે અને एवी रीते प्रत्यक्ष भगवानने ने ओळखे અને जप, तप व्रतादिक अनंत साधन करे तेने करीने कल्याण थतुं नथी. कल्याण तो प्रत्यक्ष भगवानना आशरा वती थाय છે. ते गीतामां कह्युं છે जे—

दैवी द्वेपा गुणमयी मम माया दुरत्यया ।

ए श्लोकमां पण पूर्वे कह्युं ए ज अर्थ છે. માટે આ સમયે આ ભરતખંડના મનુષ્યના ભાગ્યનો પાર નથી અને પૂર્વે જે જે ગોપી ગોવાલને યોગ વન્યો હતો તેથી આજ તમારે કોટી ગણો યોગ વન્યો છે, કેમકે આ સમયની જે વાત છે તે તો અલૌકિક છે. તે મર્મને તો અમારા ખરેખરા એકાંતિક ભક્ત છે તે જાણે છે પણ બાહ્યદષ્ટિવાળાને સમજવામાં આવે નહીં. અને પૂર્વે પણ જે જે ભગવાનના અવતાર થયા

છે તેને પણ દાહ્યદષ્ટિવાળા જે લોક વહેવારમાં બુદ્ધિવાળા તેને ઓઢ-
 ય્યામાં આવતા નથી. એ તો જેને અનંત જન્મનાં સુકૃત ઉદય થાય
 તેને જ પ્રત્યક્ષ ભગવાન ઓઢાયા છે અને તે જ અધર્મનો ત્યાગ કરીને
 પ્રગટ ભગવાનનો આશરો કરે છે અને તેનાં જ ભગવાન કલ્યાણ કરે છે
 અને તેનાં જ શાસ્ત્રમાં નામ લેવાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૪ વિષય:-પૃથ્વી આદિકના આધાર ભગવાન કેવી રીતે?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ-સર્વેત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ વંદિ ૧૨ ને
 દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સંભાત મધ્યે પટેલ કુવેર
 તથા હરગોવિન્દને ઘેર આથમણા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા
 અને સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંબલ ફેટો વાંધ્યો
 હતો. કંઠમાં ગુલાબના પુષ્પનાં હાર પહેર્યા હતા અને પોતાના મુંઝારવિંદની
 આંગળ સાધુ તથા હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી ગામ સરવૈના ભક્ત દુદાભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે
 મહારાજ ! આ પૃથ્વી છે તે શાને આધારે રહી છે ? અને ભગવાનનું ધામ
 કેવું છે ? અને કેને આધારે રહ્યું છે ? તે કહો.”

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “એ વાત છે તે તો અલૌકિક છે. તે
 જે માયિક દષ્ટિવાળા છે તેને સમજવામાં આવતી નથી અને જેને
 સાક્ષાત્કાર ભગવાનનો સંબંધ થયો છે અને તે થકી જ્ઞાન પામીને દિવ્ય-
 દષ્ટિ-જેની થઈ છે તેને અમે વાત કહીશું તેને સાક્ષાત્કાર જ્ઞાને કરીને
 દેખાશે. તે વાત કહીએ તે સાંભળો જે આ પૃથ્વી છે તે જલમાંથી થઈ
 છે અને તે પૃથ્વીને જલનો આધાર છે અને જલ છે તે અગ્નિ થકી થયું

છે અને તે જલને આંશિનો આધાર છે. અને અંશિ છે તે વાયુમાંથી થયો છે અને અંશિને વાયુનો આધાર છે અને વાયુ છે તે આકાશમાંથી થયો છે અને તે વાયુને આકાશનો આધાર છે અને આકાશ અહંકારમાંથી થયો છે માટે આકાશને અહંકારનો આધાર છે અને અહંકાર છે તે મહત્ત્વમાંથી થયો છે અને તે અહંકારને મહત્ત્વનો આધાર છે અને મહત્ત્વ છે તે પ્રધાનપુરુષમાંથી થયું છે માટે મહત્ત્વને પ્રધાનપુરુષનો આધાર છે અને પ્રધાનપુરુષ છે તે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ થકી થયેલો છે, માટે પ્રધાનપુરુષને મૂળ પ્રકૃતિપુરુષનો આધાર છે. અને અક્ષર છે તે ભગવાનના અંગનો પ્રકાશ છે, માટે અક્ષરને ભગવાનનો આધાર છે. તે સારુ સર્વાધાર એક ભગવાનને કહે છે.

અને જે અક્ષર છે તેનાં બે સ્વરૂપ છે તે એક તો ચૈતન્યમય પ્રકાશ છે તેને બ્રહ્મ કહે છે, ચિદાકાશ કહે છે, અક્ષર કહે છે અને તે ભગવાનને રહ્યાનું ધામ છે. અને તેજ અક્ષર વીજેરૂપે કરીને મૂર્તિમાન થકા ભગવાન પુરુષોત્તમની સેવામાં રહે છે. જેમ વરુણદેવ મૂર્તિમાન છે અને તેનું કાર્ય જે જલ તે નિરાકાર છે. તે જ્યારે રામચંદ્રજીણ સમુદ્રને કાંઠે જઈને ઘાળ સાધ્યું ત્યારે સમુદ્ર મૂર્તિમાન આવીને હાથ જોડીને ઊભો રહ્યો અને વળી સૂર્ય મૂર્તિમાન છે અને તેનો પ્રકાશ નિરાકાર છે અને દીવો મૂર્તિમાન છે અને તેની જ્વાલા નિરાકાર છે. તેમ અક્ષરના પણ બે સ્વરૂપ છે. એક તો ધામરૂપે નિરાકાર છે અને વળી વીજે રૂપે કરીને ભગવાનની સેવામાં મૂર્તિમાન થકા રહે છે.”

પછી વળી ગામ શંભાતના મદ્ર પ્રાણશંકરે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! એ અક્ષરધામના પતિ એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન અને તે ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા એવા જે અનંતકોટી મુક્ત તે ત્યાં શું જમતા હશે ?”

પછી મહાપ્રભુજીં બોલ્યાં જે “ એ જે જમવાની વાસના છે તે જ પાપ છે અને તે પાપ થકી મુકાવું એજ મુક્ત થયો છે અને જ્યાં સુધી જમવાની વાસના છે તેને જન્મ-મરણ પળ ટાળતું નથી અને જે જમવું છે તે તો માયિક એવો જે દેહ-તેનો ભાવ છે, પળ આત્મા-નથી-જમતો અને સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન, શુધા-પિપાસા આદિક સર્વે દેહના ભાવ છે પણ આત્માના ભાવ નથી અને આત્મા તો અચ્છેદ, અભેદ, અવિનાશી, સત્તારૂપ, સુખરૂપ અને જાણનારો દૃષ્ટા છે અને જ્યારે માયિક ગુણે રહિત થાય છે ત્યારે જ ભગવાનના ધામને પામે છે અને જ્યારે ભગવાનના ધામને પામશે ત્યારે તે અલૌકિક સુખને પામશે અને તે સુખનું પ્રમાણ માયિક દૃષ્ટિવાળાથી થાય એમ નથી અને માયિક દૃષ્ટિવાળાને તો એ સુખ જાણ્યામાં પળ આવતું નથી. જેમ વિષ્ટામાં કીડા પડ્યા હોય તે વિષ્ટામાં સુખ માનીને કલોલ કરે અને એમ સમજે જે ‘અમે સર્વે સુખને પામ્યા છીએ.’-પણ એને મનુષ્યના સુખ જાણવામાં ન આવે; કેમકે એની કોઈ કાંઠે મનુષ્યના સુખમાં દૃષ્ટિ પૂગે જ નહીં. તેમ માયિક દૃષ્ટિવાળાની ભગવાનના સુખમાં દૃષ્ટિ પૂગતી નથી. એ તો જ્ઞાને કરીને જેની નિરાવરણ દૃષ્ટિ થઈ હોય તે ભગવાનના સુખને જાણે અને ભગવાનના ધામનું સુખ તો અલૌકિક છે.

તે એ સુખનું દૃષ્ટાંત આ લોકમાં દર્ડે એમ નથી અને તે સુખનો લેશ ગંધ પ્રકૃતિપુરુષને આવે છે તેને કરીને અનંત ઈશ્વર્યને પામે છે અને અનંત કોટી વ્રહ્માંડ કરવાની શક્તિને પામે છે અને તે પ્રકૃતિ-પુરુષના સુખમાંથી તે અનંત કોટિ વ્રહ્માંડમાં અનંત કોટિ પ્રધાનપુરુષ અનંત કોટિ વિરાટાદિક ઈશ્વર તથા અનંત કોટિ વ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ, દેવ, દૈત્ય, ઋષિ, ગાંધર્વ, મનુષ્ય, પશુ, પંક્ષી એ સર્વે સુખ પામે છે. માટે પૂર્વે મોટા મોટા રાજા સર્વે રાજ અને વૈભવનો ત્યાગ કરીને વનમાં તપ.

કરવાને જતા અને નારદ, સનકાદિક, શુકજી, જંડભરત આદિક કેટલાક ભગવાનના સુખને પામવા સારુ દેહનો અનાદર કરીને અતિશય તપ કરતા તે સર્વે ભગવાનના ધામના સુખ સારુ સમજીને કરતા અને આજ પળ જેને જેને સુખિયા થવું હોય અને અમારે સંગે રહેવાની ઇચ્છા હોય તેને સ્થૂઠ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ થકી નોંખો એવો જે આત્મા તેને પોતાનું રૂપ માનીને માયિક એવા જે પંચવિષયના સુખ તેમાં ત્યાગ કરે તેને જ અમારો અખંડ સંબંધ થાય છે અને જેને માયિક પંચવિષયની વાસના હોય અને તે અમારા ભેગા રહેતા હોય તો પળ અમ થકી કરોડ ગાઉ છેટે છે અને જેણે પંચવિષયનો ત્યાગ કર્યો છે અને અમારી આજ્ઞા કરીને અમ થકી છેટે જાય તો પળ અમ થકી અણું માત્ર છેટે નથી અને એના ઊરમાં અમે અખંડ નિવાસ કરીને રહીએ છીએ; એ અમારો સિદ્ધાંત છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૫ વિષય :-અન્યક્ષેત્રે કૃતં પાપં... વજ્રલેપો મવિવ્યતિ ॥

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ વદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ચંભાત મધ્યે પટેલ ભગત વેચર કુવેરને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી કૃપા કરીને મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “તમારા સર્વેના અતિ હિતની વાર્તા છે તે કહીએ છીએ—

અન્યક્ષેત્રે કૃતં પાપં તીર્થક્ષેત્રે-વિનश्यति ।

તીર્થક્ષેત્રે કૃતં પાપં વજ્રલેપો ભવિष्यति ॥

ए श्लोकनो एम अर्थ છે જે 'વીજે સ્થાનકે પાપ કર્યાં હોય અને તે તીર્થે જાય અને અધર્મનો ત્યાગ કરીને ધર્મમાં દેહ પર્યંત વર્તે તો આગલનાં પાપ સર્વે નાશ પામે અને તીર્થમાં જઈને પાપ કરે તો તે પાપ કોઈ કાળે છૂટે નહીં.' અને વઢી એનો વીજો અર્થ એ છે જે 'ચોરાસીમાં સાવજ, દીપડા આદિકના અનંત દેહ ધરીને અનંત પાપ કર્યાં છે તે સનુષ્યદેહ પામીને અધર્મનો ત્યાગ કરીને ધર્મમાં રહીને, સત્પુરુષનો આશરો કરીને ભગવાન ભજે તો સર્વે પાપ નાશ થઈ જાય અને સનુષ્ય-દેહ પામીને જો પાપ કરે તો તે પાપ કોઈ કાળે છૂટે નહીં.' અને વઢી વીજો અર્થ છે જે 'સત્પુરુષને સંગે કરીને ચોરી છિનાઢી વટલબું વટ-લાવબું આદિક અવઢા ઉપદેશે કરીને જે પાપ કર્યાં હોય તે ભગવાન કે ભગવાનના ઇકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી ઇવા જે સાધુ તેના સંગે કરીને અધર્મનો ત્યાગ કરીને તેનો આશરો કરે તો પૂર્વના પાપ સર્વે નાશ પામે અને ભગવાન કે ભગવાનના ભક્ત તેનો જો દ્રોહ કરે તો તેનું ઇબું પાપ લાગે તે મોરે (પહેલા) પરોક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરી હોય અને ધર્મ પાઢ્યો હોય તે સુકૃત સર્વે નાશ થઈ જાય અને પ્રગટ ભગવાન અને તેના ભક્તના દ્રોહનું ઇબું પાપ લાગે જે તે કોઈ કાળે છૂટે જ નહીં અને કુસંગનાં પાપ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને સંગે કરીને નાશ પામે છે.'

તે કુસંગે કરીને શું પાપ લાગે ? તો વ્યભિચારી વટલેલા ઇવા જે અસત્પુરુષ તેના જે શબ્દ સાંભળ્યા હોય તેને કરીને ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ ંષ્ટ થાય છે અને અસત્પુરુષના સ્પર્શે કરીને ત્વચા ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ ંષ્ટ થાય છે અને અસત્પુરુષની પ્રસાદી જમવે કરીને જીઢા ઇન્દ્રિયની

વૃત્તિ ભ્રષ્ટ થાય અને અસત્પુરુષને ચઢ્યાં જે ચંદન પુષ્પ તેની સુગંધીય કરીને નાસિકા ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ ભ્રષ્ટ થાય છે. એવી રીતે અસત્પુરુષને સંગે કરીને દસ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તે ભ્રષ્ટ થાય છે. તે કોઈ કાળે ભગવાન સન્મુખ ચાલતાં નથી અને વિષય વાસનાય કરીને જીવને ચોરાસીમાં વારંવાર જન્મમરણને પમાડે છે. માટે અસત્પુરુષનો જે સંગ તે જેવો કોઈ જીવને દુઃખનો પમાડનારો નથી.

તે અસત્પુરુષ કેવા હોય ? તો ઉપરથી ધર્મવાળા જણાતા હોય અને કંઠીઓ ડોકમાં નાખતા હોય અને જીવોને ધીરવવા સારુ તિલક કરે તથા રુદ્રાક્ષની માળાઓ કંઠમાં નાખે અને એવા ઠગારા અસત્પુરુષ હોય તે મિથ્યા ધર્મની ઓથ લઈને તથા શાસ્ત્રની ઓથ લઈને ઉપરથી ભક્તિનો આટાટોપ જણાવીને પછી જેને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નથી તથા સત્પુરુષનો સમાગમ જેને નથી મળ્યો 'એવાં' જે મોઢા લોક તથા વિશ્વાસી લોક તેને પ્રથમ ભક્તિનો ભાવ જણાવીને પછી છાના ઉપદેશ કરીને, ધર્મ થકી પાડી નાખે છે.

તે છાના ઉપદેશ કેવી રીતે કરે છે ? તો તમને કહેશે કાઠ મારો અને સદુર્માં બ્રહ્મ માળો અને ઝૂંચનીચ કોણ છે ? સદુ ભેગાં વેસીને ધાઓ અને વઢી કહેશે જે ભગવાનને જાણો છો ? પેદા કરે તે ભગવાન છે. તો વિર્યથી સર્વ પેદા થાય છે 'માટે વિર્ય તેજ ભગવાન છે; વીજો કોઈ ભગવાન નથી. એવી જાતના મહા અધાધુમ ઓટા ઉપદેશને કરે છે અને એવા અવળા ઉપદેશ દઈને પરસ્ત્રીઓના સંગ કરીને તેનું માહાત્મ્ય દેખાડીને ઇન્દ્રિયો ધોઈને ચરણામૃત કરીને પાય છે અને મોઢા લોકોને ભ્રષ્ટ કરે છે. તેનું કારણ એ છે જે વિષય મોગવવા સારુ કેવળ મિથ્યા ભક્તિની ઓથ લઈને યુક્તિ કરે છે; કેમકે અસત્પુરુષનું લક્ષણ એજ છે જે

સારું સારું યાત્રું અને સ્ત્રી આદિક વિષય ભોગવવા. અને જે એવા અસત્પુરુષ છે તેનો જે જે સંગ કરે તેના ઈકોત્તર પરિયાં નરકમાં જાય છે અને અધર્મનો સર્ગ છે તે કુટુંબ સહિત અસત્પુરુષના વિષે નિવાસ કરીને રહે છે અને આલોકને વિષે તે ઘણાક હેરાન થાય છે અને મરીને પણ તે રૌરવ નરકમાં પડે છે અને મહા દુઃખને પામે છે અને ભયંકર એવા જે યમના દૂત તેને પ્રહાર કરીને કાઢી ચીસો નાલાવે છે. ઇત્યાદિક મહા-કષ્ટને અસત્પુરુષ અને તેના શિષ્ય પામે છે અને વેહાલ થાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને એવા અસત્પુરુષનો ત્યાગ કરીને સત્પુરુષનો સમાગમ કરવો અને પૂર્વે નારદ, સનકાદિક, શુકજી, જડભરત તથા કપિલદેવ, દત્તાત્રય, ઋષભદેવ તથા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેનો શો મત છે તે પણ સર્વે સત્ શાસ્ત્રમાં લખેલો છે. તેની તપાસ કરીને જોવું અને જો વિષય ભોગવીને કલ્યાણ થતું હોય તો પૂર્વે મોટા મોટા રાજા સત્પુરુષનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરીને, રાજ્યનો ત્યાગ કરીને વનમાં તપ કરવા શું કરવા જાય ? અને નારદ, સનકાદિક આદિક અનંત તેણે મહા જ્ઞાનને પામીને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે નિરંતર તપ કર્યા છે માટે વિષય ભોગવે કલ્યાણ થતું હોય તો શું કરવા તપ કરે ? અને વિષય તો કૂતરા, ગધેડા, વાંદરા, વોકડા, પાડા વ્યાં નથી ભોગવતા ? એમાં વ્યાં મા, વહેન, દીકરીનો ટાઢો રહે છે ? અને વટલવું વટલાવવું તેનો કયો મેલ રહે છે ? માટે ધર્મ થકી અપ્રદ થઈને સર્વેને મેળા થઈ યાત્રું તથા વ્યભિચાર કરવો તે તો અસત્પુરુષનો ધર્મ છે પણ સાચા માર્ગી તથા સાચા બ્રહ્મજ્ઞાની તથા સાચા વૈષ્ણવ છે તેનો સ્થાપન કરેલો ધર્મ એવો નથી.

અને સાચા સત્પુરુષનો મત તો પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાનને

માર્ગે ચાલવું અને જો અજાણે સ્ત્રીનો શબ્દ સંભળાઈ જાય તો ઉપવાસ કરીને કાનને દંડ દેવો અને અજાણે સ્ત્રીનો હાથ અડી જાય તો તે હાથને કાપી નાખવો અને અજાણે સ્ત્રી સામી દૃષ્ટિ જાય તો તે આંખને ફોડી નાખવી. અને જે કાળ મારવાનું કહ્યું છે તે કાળ તો મૃત્યુનું નામ છે. તે પંચવિષયની વાસના ટાળીને જન્મ મૃત્યુરૂપી કાળને મારવો કહેતાં જન્મ મૃત્યુ ટાળે ત્યારે કાળ મૂવો કહેવાય. અને બ્રહ્મ ભાળવાનું કહ્યું છે તે તો એમ કહ્યું છે જે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહથી નોંધો અને શુદ્ધરૂપ અને પ્રકાશવાન એવો જે બ્રહ્મરૂપ આત્મા તેને અંતરદૃષ્ટિ કરીને ધ્યાનમાં વેસીને જોવો. પછી તે પ્રકાશરૂપ આત્મા દેખાય અને તે આત્માને વિષે પરમાત્મા દેખાય અને તેને જન્મમરણનાં દુઃખ મટી જાય ત્યારે બ્રહ્મ ભાળ્યો કહેવાય. એવી રીતે બ્રહ્મ ભાળવાનું કહ્યું છે પણ ભેગા વેસીને અઢારે વર્ણને ખાતું એમ નથી કહ્યું અને સાચા માર્ગી તથા સાચા બ્રહ્મજ્ઞાનીનો મત તો એમ છે જે ‘ચોરી છિનાળી ન કરવી તથા વટલવું વટલાવવું નહીં, જીવ હિંસા ન કરવી, દારુ માંસ ન ખાવા, તથા કૂડ કપટ આદિક અધર્મના સર્ગનો ત્યાગ કરવો અને કેવળ આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માને ભજવા એજ સાચા માર્ગીનો તથા સાચા બ્રહ્મજ્ઞાનીનો મત છે અને તે અમને પણ અતિશય વાળા છે.

માટે આજ પણ જેને જેને કલ્યાણનો સ્વપ્ન હોય તે અમારે વચને કરીને અધર્મનો ત્યાગ કરે તો તે મહા પાપી હોય અને મહા દુષ્ટ કર્મ કર્યાં હોય તો પણ એ જો અમારે વચને કરીને દુષ્ટ કર્મનો ત્યાગ કરીને નિયમ ધારણ કરે તો તેને બ્રહ્મરૂપ કરીને અમારા અક્ષરધામમાં લઈ જઈએ. માટે આ સમયે તો કોટી જન્મે, જપે, તપે, કરીને પણ કામ ન થાય તે જો આજ અમારી વાતમાં સુરત રાખીને સાંભળે તો તેને શ્રવણ માત્રે કરીને પંચવિષયનો રાગ ઉઠાડી જાય છે. માટે જેને જેને અનંત

જન્મનો સુકૃત ભેગા થાય છે તેને જ અમારો સંવંધ મળે છે પણ થોડા પુન્યવાળાને નથી મળતો.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૬ વિષય :—યદા યદા... સર્વ ધર્માન્યરિત્યજ્ય શ્લોકમાં મર્મ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૩ના શ્રાવણ વદિ ૧૪ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી યંભાત મધ્યે પટેલ વેચર કુવેરને ઘેર ઉત્તરાદે વારના ઘરના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંવલ ફેંટો ધારણ કર્યો હતો. પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખાર-વિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રમુજી ઘોલ્યા જે—

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानि र्भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

ए श्लोकમાં એમ કહ્યું છે જે “જ્યારે ધર્મ ગ્લાનિ પામે છે અને અધર્મ વૃદ્ધિ પામે છે” ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહે “હું પ્રગટ થાऊં છું અને અધર્મનો નાશ કરું છું અને ધર્મનું સ્થાપન કરું છું.” અને વઢી અર્જુનને એમ કહ્યું છે જે—

सर्व धर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।

अहं त्वा सर्व पापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच ॥

ए श्लोकમાં એમ કહ્યું છે જે “સર્વ ધર્મનો ત્યાગ કરીને મારે શરણે આવ; હું તને સર્વે પાપ થકી મુકાવીશ.” માટે એક ઠેકાણે કહ્યું જે “ધર્મ સ્થાપવા પ્રગટ થાऊં છું.” અને વઢી કહ્યું જે “ધર્મનો ત્યાગ કરીને હું કહું એમ કર.” માટે પરસ્પર વિરુદ્ધ આવ્યો એ કેમ હશે ? એ પ્રશ્ન સર્વ

સાધુને પૂછીએ છીએ.” પછી સાધુએ ઉત્તર કરવા માંડ્યો પણ થયો નહીં. પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ હાથ જોડીને કહ્યું જે “હે મહારાજ ! તમે ઉત્તર કરશો ત્યારે થશે.” પછી મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “ધર્મ તો બે પ્રકારનો છે; એક તો અલૌકિક ધર્મ છે અને બીજો લૌકિક ધર્મ છે. તેમાં જે લૌકિક ધર્મ છે તેનું ફઠ તો નાશવંત છે અને અલ્પ છે અને તે સારુ ભગવાનના અવતાર નથી થતા; ભગવાનના અવતાર તો અલૌકિક જે ભાગવત ધર્મ જે સાક્ષાત્કાર ભગવાનના ધામને પમાડે તે સારુ ભગવાન પ્રગટ થઈને તે ભાગવત ધર્મનું સ્થાપન કરે છે.

માટે ગુણને વિષે વર્તતો એવો જે અર્જુન તેને લૌકિક ધર્મની દૃષ્ટિએ કરીને ભાગવત ધર્મ સમજ્યામાં આવતો ન હતો અને ભાગવત ધર્મના નાશ કરનારા અને અવિદ્યાએ કરીને મદોન્મત્ત એવા જે કૌરવ તથા જે કૌરવના પક્ષના તેમનો ભગવાનને નાશ કરવો હતો અને સાધુ જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ ઇત્યાદિક ગુણે યુક્ત જે ભગવાનના ભક્ત સાધુ જે જગતના ઉદ્ધારરૂપ તેની જે રક્ષા કરવી તેને અર્થે ભગવાનનું પ્રગટ-પણું છે. તે પણ ગીતામાં કહ્યું છે જે-

પરિત્રાણાય સાધુનાં વિનાશાય ચ દુષ્કૃતાય ।
ધર્મ સંસ્થાપનાર્થાય સંભવામિ યુગે યુગે ॥

એ શ્લોકનો પૂર્વે કહ્યો એ અર્થ છે. માટે પ્રગટ ભગવાનનું જે વચન તેને જે ગ્રહણ કરવું એજ પરમ ભાગવત ધર્મ છે અને તેમાં સંશય કરવો એજ ભાગવત ધર્મનો દ્રોહ છે.

માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું તેને તો પ્રગટ ભગવાનના વચનમાં જ દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો ત્યારે જ મોક્ષ થાય અને બીજા જે અન્ય ધર્મ છે તેને તો કોટિ યુગ સુધી પાઘ્યા કરે અને ભગવાનના

સ્વરૂપ અને ભગવાનના વચન થકી તો વિરુદ્ધ વર્તે તો તેને માંથેથી જન્મ-મરણ અને ચોરાસી તે કોઈ કાળે ટલતા નથી.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! એ ભાગવત ધર્મને દૃઢ કેમ પમાય ?” ત્યારે મહાપ્રભુજી ચોલ્યા જે “જેમ કોઈક વિદ્યા ભણવી હોય ત્યારે જેની પાસે તે વિદ્યા હોય ઇવા જે મહેતાજી તેની પાસે જાય અને તેની સેવા કરે અને તે મહેતા કહે તે પ્રમાણે અભ્યાસ કરે ત્યારે તે વિદ્યા જેટલી મહેતાજીની હોય તે નિશાળીયામાં આવે છે. તેમ ભાગવત ધર્મ ભગવાન અને ભગવાનના ઇકાંતિક વિષયના ત્યાગી સંત તેની પાસે છે. તે ભગવાન અને સંતનો મન-કર્મ-વચને દૃઢ આશરો કરે અને તે ભગવાન અને સંતનો વિશ્વાસ રાખે અને જેમ કહે તેમ કરે અને તેને વચને કરીને અધર્મનો ત્યાગ કરીને ભગવાન અને સંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે તો તે ભાગવત ધર્મને પામે છે અને તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન આવે નહીં.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૭ વિષય:—અષ્ટિ સમષ્ટિનાં રૂપ અને ઉત્પત્તિ પ્રલય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના શ્રાવણવદિ ૩૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સંભાત મધ્યે પટેલ બેચર કુવેરને ધેર ઉત્તરાદે વારના ઘરના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠમાં પુષ્પના હાર પહેર્યા હતા. પાઘમાં તોરા લટકતા હતા અને કાન ઉપર ફૂલના ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “ભગવાન છે તે પોતાની જડ અને ચેતન એવી જે શક્તિઓ તેને કરીને આ જગતને વિષે સમષ્ટિ અને વ્યપ્તિ—બે પ્રકારની સૃષ્ટિને સર્જી છે. તેમાં સમષ્ટિ જે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યા-કૃત તેને સૃજે છે અને વ્યપ્તિ જે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ તેને સર્જતા હતા. તેમાં સમષ્ટિને વિષે પંચભૂત છે તેની મહત્ એવી સંજ્ઞા છે અને વ્યપ્તિને વિષે પંચભૂત છે તેની અલ્પ એવી સંજ્ઞા છે. અને સમષ્ટિ સૃષ્ટિ-વાળાને ईश्वर કહે છે અને તે સર્વજ્ઞ છે અને વ્યપ્તિ દેહોને વિષે પંચભૂત છે તે અલ્પ છે અને તે અલ્પજ્ઞ છે અને તે વ્યપ્તિ દેહનો ધારણ કરનારો તેને જીવ કહીએ.

અને એ જે સમષ્ટિ અને વ્યપ્તિ એ જે દેહ છે તેને એવી રીતે સર્જે છે જે અનાદિ, અલંબ, સર્વજ્ઞ, અનંત, સ્વયં જ્યોતિ અને સર્વ આકાર માત્રની પ્રવૃત્તિના કારણ એવા જે પ્રકૃતિપુરુષ તેને વિષે ભગવાન અક્ષરબ્રહ્મરૂપે પ્રવેશ કરીને પ્રધાનપુરુષ, કાલ અને મહત્ત્વાદિક ચોવીસ તત્ત્વ તેને કરીને ईश्वરના દેહ જે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત તેને પ્રગટ કરે છે. એવી રીતે સમષ્ટિ અને વ્યપ્તિને ઉત્પન્ન કરે છે.

અને પ્રલય કરે ત્યારે એ સર્વે તત્ત્વ અને પ્રધાનપુરુષ એ સર્વે જે થકી ઉપજ્યા છે એવી જે મૂળ માયા તેને વિષે લય કરે છે અને મૂળ માયાને પુરુષને વિષે લય કરે છે અને પુરુષને અક્ષરનાકોક એક દેશને વિષે લય કરે છે.

અને વળી તે જ રીતે ઉત્પન્ન કરે છે અને ઉત્પન્ન કરેલી એવી જે સમષ્ટિ તે થકી વ્યપ્તિ દેહની સૃષ્ટિને સર્જે છે. તેની રીત કહીએ છીએ જે મહત્ ભૂતમાં જે મહત્ પૃથ્વી છે તે પૃથ્વી અન્ન, યજ્ઞ આદિક, રૂપે થઈને તે સર્વે વ્યપ્તિ જીવોના દેહોને વિષે અસ્થિ આદિક પૃથ્વીને પોષણ કરે છે

અને તે તે દેહોને નાશ વચ્ચે અલ્પ પૃથ્વી તે મહત્ પૃથ્વીમાં લય પામે છે. એવી રીતે મહત્ પંચભૂત તે વ્યપ્તિ જીવોના દેહને પોષણ કરે છે. અને સમષ્ટિનું જે મહત્ જલ તે વ્યપ્તિ દેહોને વિષે સ્થિરાદિરૂપે કરીને પુષ્ટિ કરે છે અને તે દેહોના નાશને સમયે અલ્પ જલ તે મહત્ જલમાં લય પામે છે. અને સમષ્ટિ જે મહત્ અગ્નિ તેને કરીને વ્યપ્તિ દેહોમાં જઠરાગ્નિ રૂપે કરીને અન્નાદિકને પચાવે છે. અને તે દેહના નાશને વચ્ચે મહત્ અગ્નિમાં લય પામે છે. અને સમષ્ટિ દેહનો જે મહત્ વાયુ તેને કરીને વ્યપ્તિ દેહોમાં પ્રાણવાયુ કરીને સર્વે દેહને સ્થિતિ રાખે છે; અને તે દેહના નાશને સમયે મહત્ વાયુમાં લય પામે છે. અને સમષ્ટિ દેહનો જે મહદાકાશ તેને કરીને વ્યપ્તિ દેહના શરીરના અવકાશરૂપ આકાશમાં આવે છે અને તે દેહોના નાશને સમયે મહદાકાશમાં લય પામે છે. અને સમષ્ટિ દેહનો જે ચિરાટનો ધારણનો કરનારો અહંકાર તેને કરીને વ્યપ્તિ દેહોમાં અહંકારરૂપે કરીને ધરી રહ્યો છે અને તે દેહોના નાશને વચ્ચે મહત્ અહંકારમાં લય પામે છે અને સમષ્ટિ દેહનો જે મહત્ત્વ તેમાંથી વ્યપ્તિ દેહોમાં ચિત્તરૂપે કરીને ચિંતન કરાવે છે અને તે દેહોના નાશને વચ્ચે મહત્ત્વમાં લય પામે છે અને સમષ્ટિ દેહવાળો જે પ્રધાનપુરુષ તે વ્યપ્તિ દેહોને વિષે મનરૂપે કરીને જીવને સંકલ્પ વિકલ્પ કરાવે છે અને તે દેહોના નાશને સમયે પ્રધાનપુરુષમાં મન લય પામે છે. અને અનાદિ એવી જે મૂળમાયા તે સર્વે જીવોની બુદ્ધિરૂપે કરીને રહી છે અને મૂળમાયાનો નિયંત્રા પુરુષ છે. એવી રીતે સમષ્ટિ અને વાપ્તિ એ સૃષ્ટિને પોતે ભગવાન અક્ષરાતીત પુરુષોત્તમ તે પોતાની જે જડ ચેતન વે શક્તિયો તેને કરીને તેના આધાર થઈને સર્વે વિશ્વને પોતાની સત્તા કરીને ધારણ કરી રહ્યા છે. તેને જે મુમુક્ષુ જાણે છે તે મુક્ત થાય છે.

હવે તેને જાણવાની રીત કહીએ જે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ

અને જાગૃત, સ્વપ્ન અને સુપુત્તિ એવી જે જીવની ત્રણ અવસ્થાઓ અને વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત એ ત્રણ ईશ્વરના દેહ અને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય એ ત્રણ ईશ્વરની અવસ્થા તે સર્વ થકી પર અને સર્વેના કારણપણે આધારરૂપ જે ભગવાનનો બ્રહ્મરૂપ પ્રકાશ વ્યાપક સ્વરૂપ તેને સર્વ માયા થકી પર જાણીને તે બ્રહ્મ સંગાતે પોતાના આત્માને મનદ્વારા એકત્વપણું કરીને પછી જગતની જેમ ઉત્પત્તિ છે તેમ પ્રલય કરીને માયા થકી અસંગીપણે જાણપણાંમાં પ્રકાશરૂપ તે સર્વોપરી દૃષ્ટા સ્થિતિએ રહીને તે ચૈતન્યની દૃષ્ટિને પાત્રીને પોતાની માયાનું આવરણ દૂર કરવું.

જેમ આકાશની દૃષ્ટિને પામ્યો તેને ચાર ભૂતની ઉપાધિ દૃષ્ટિમાં આવતી નથી, તેમ મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ થકી પર એવું જે સર્વ વ્યાપક અક્ષરબ્રહ્મ તેની દૃષ્ટિને પામવું અને તેનું આવરણ જે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ તથા પ્રધાનપુરુષ અને કાળ અને મહત્ત્વાદિક ચોવીસ તત્ત્વ એ સર્વે માયાની ઉપાધિ તેને વ્યાપક બ્રહ્મદૃષ્ટિ વડે કરીને ટાળી નાખવી અને સર્વ વ્યાપક એવું જે બ્રહ્મસ્વરૂપ તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું અને જે બ્રહ્મસ્વરૂપ છે તે કોટિ બ્રહ્માંડના દૃષ્ટા છે અને તે બ્રહ્માંડમાં અણુંઅણું પ્રત્યે જેમ રહેલા છે, તેમ અક્ષરબ્રહ્મના અણુંઅણુંને વિષે પરિપૂર્ણ અને દિવ્યમૂર્તિ એવા જે સનાતન પરબ્રહ્મ જે પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ તે રહ્યા છે અને જેણે સિદ્ધ કરેલી જે બ્રહ્માકાર દૃષ્ટિ તે સર્વજ્ઞ અને પૂરણકામ એવા જે એક પરમાત્મા તેને દેખે છે; તે સર્વ સાધનના અંતને પામ્યો છે અને એજ અમારો પરમ રહસ્ય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૮ વિષય:-દુર્લભો માનુષો દેહો..... ।

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સ્વંભાત મધ્યે પધાન વાની દીકરી ઓમાવાને ઘેર ઉગમર્ણે ઘરના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર પહેર્યા હતા અને તોરા અને ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા. બાજુવંધ અને ગજરા ધારણ કર્યા હતા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી કૃપા કરીને બોલ્યા જે “ જેને પોતાના મોક્ષનો સ્વપ્ન હોય તેને તો તપાસીને જોવું જે ‘ આ મનુષ્યદેહમાં શું લાભ છે? આ મનુષ્યદેહ કરીને હું શું કરું છું? ’ અને શાસ્ત્રમાં તો મનુષ્યદેહને અતિશય દુર્લભ કહ્યો છે. અને દેવતા પણ મનુષ્યદેહને ઇચ્છે છે અને દેવ લોકમાં સુખ તો મનુષ્યના કરતાં ઘણાં છે અને દેવલોકમાં જે અતિ ઉત્તરતે અધિકારે દેવ છે તેને આલોકમાં ચક્રવર્તી રાજા હોય તેના કરતાં કોટિ ગણા વધારે સુખ છે. પણ માયિક સુખ જે તુચ્છ અને નાશવંત તેને પામવા સારુ દેવતા મનુષ્યદેહને નથી ઇચ્છતા. અને મનુષ્યદેહનો લાભ તો અવિનાશી એવું જે ભગવાનના ધામને પામવું અને ફરીને જન્મ, મૃત્યુનાં દુઃખ ન થાય એજ મનુષ્યદેહનો લાભ છે.

માટે ભગવાનના ભક્તને તપાસી જોવું જે આ શ્રોત્ર ભગવાને સર્જી આપ્યા છે તે શ્રોત્રે કરીને શું કરવાનું છે? અને નેત્ર ભગવાને સર્જી આપ્યાં છે તેને શું જોવા સારુ આપ્યાં છે? અને જીહ્વા ભગવાને શા સારુ સર્જી આપી છે? અને હાથ ભગવાને સર્જી આપ્યા છે તે હાથે કરીને શું કરવાનું છે? એવી રીતે દસ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ એ સર્વેને

તપાસીને જોવું અને ભગવાન ભજ્યામાં શું લાભ છે ? અને વિષય ભોગ-
વવામાં શું લાભ છે ? એવી રીતે પ્રમાણ કરીને પછી વિષયસુખને નાશવંત
જાણીને તેનો ત્યાગ કરીને इन्द्रियो અંતઃકરણને ભગવાનના સ્વરૂપમાં
જોડી દેવા એ જ મનુષ્યદેહનો લાભ છે.

પણ નાશવંત દુઃસ્વરૂપ અને કોટિ કોટિ કલેશ યુક્ત એવા જે પાપ-
રૂપ પંચવિષય ભોગવવા તે સારું મનુષ્યદેહને ન લેવો. કેમકે આ
મનુષ્યદેહ વારંવાર મળતો નથી. એ તો ચોરાસી લાખ યોનિ જન્મ
ધરી ધરીને કોઈ કાળે પાર આવે નહીં. કેમકે જ્ઞાહના તથા પહાહના
અવતાર આવે જેની ઘણીક આવરદા તેનો કોઈ કાળે પાર ન આવે. માટે
મનુષ્યદેહ તો અતિશય દુર્લભ છે. તેને અજ્ઞાને કરીને તથા અધર્મીને
સંગે કરીને ચોટા વિષય ભોગવીને મનુષ્યદેહને વૃથા ન લેવો. અને જે
જે इन्द्रियो અંતઃકરણે કરીને વિષય ભોગવે છે તેને યમપુરીમાં અપાર
માર લાગવા પડે છે અને ચોરાસીમાં વારંવાર જન્મમૃત્યુને પામે છે.

માટે જેને કરીને પોતાના જીવાત્માને બંધન થાય તે માર્ગનો ત્યાગ
કરવો અને તેના સંગનો પણ ત્યાગ કરવો અને જો તપાસ એમ ન કરે
તો મનુષ્યદેહની અમૂલ્ય આયુષ્ય છે અને પછનો પણ નિરધાર નથી
તેમાં જે મોઢપ રાખે છે તે અજ્ઞાને કરીને રાખે છે. કેમકે રાજા જનક
જેવા મહા જ્ઞાની ભગવાનના ભક્ત તેને તો એમ કહ્યું છે જે—

દુર્લભો માનુષો વેદો દેહિનાં ક્ષણમંચુરઃ ।

તત્રાપિ દુર્લભં મન્યે વૈકુંઠમિય દર્શનમ્ ॥

માટે આ દેહનો પણ માત્રનો પણ નિરધાર ન કરવો અને અતિશય
સાવધાન થઈને પરમેશ્વર ભજીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લેવું.
જેમ વિજલીના ક્ષવકારામાં મોતી પોરી લેવું. તેમ આ મનુષ્યદેહ છે

તે તો વિજ઼ીના ઝવકારા જેવો છે, તેને કરીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લેવું અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ભક્તિ સિદ્ધ કરીને પંચવિષયની વાસનાને ટાળીને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામવું એ જ મનુષ્યદેહનો લાભ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २३८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૩૯ વિષય :-પ્રગટ ભગવાનનું માહાત્મ્ય

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદ્રવા સુદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી લંભાત મધ્યે વારોટ જસવાને ઘેર દક્ષિણાદા વારના ઘરના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંવલ ફેંટો વાંધ્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને તો દેહ-આત્માનો વિવેક કરીને ભગવાન ભજવા. તે કેવી રીતે વિવેક કરવો ? તો આ શરીરમાં હાડકાં છે તે તો પૃથ્વીનો ભાગ છે અને દેહમાં રુધિર છે તે તો જલનો ભાગ છે અને આ દેહમાં જઠરાગ્નિ છે તે તો અગ્નિનો ભાગ છે અને દેહમાં પ્રાણવાયુ છે તે તો વાયુનો ભાગ છે અને દેહમાં આકાશ છે તે તો મહદાકાશનો ભાગ છે. અને શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ-એ પાંચ તનમાત્રા અને પંચભૂત તે તમોગુણનો ભાગ છે. અને દશ ઇન્દ્રિયો છે તે રજો ગુણનાં છે. અને ચાર અંતઃકરણ અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના ચૌદ દેવતા તે સત્ત્વ ગુણના છે. અને એ સર્વેથી આત્મા છે તે તો નોલો છે. કેમકે આત્મા દેહમાંથી ચાલ્યો જાય ત્યારે દેહ કાંઈ કરવાને

સમર્થ નથી અને દેહ તો જડ છે, નાશવંત છે. માટે તેથી નોખો પોતાના આત્માને માનીને, બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ જે પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા જે ભગવાન તેનું ભજન કરે તો તેનો મોક્ષ થાય છે અને દેહરૂપ થઈને જે જે જપ, તપ, વ્રતાદિક કરે છે તેનાં સર્વે સાધન વૃથા થઈ જાય છે અને જે બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તે જ અવિનાશી સુખને પામે છે.

અને જે ઉપરથી ધર્મ પાળે છે અને કોઈક થોડુંક પુન્ય કરે અને એમ જાણે ‘જે મારું કલ્યાણ થઈ રહ્યું છે.’ જેમ કોઈકને હલ્લદરનો ગાંઠીયો જડે અને તે પોતે એમ માને જે ‘હું ગાંધી છું’ તેમ અલ્પજ્ઞાનને પામીને મોક્ષ માને છે તે તો અજ્ઞાની છે. કેમકે મોક્ષ તો પંચવિષય થકી મુકાય ત્યારે થાય છે.

તે પંચવિષય થકી કેમ મુકાય? તો જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળે અને તેના સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ ઉત્તમ નિશ્ચય થાય ત્યારે પંચવિષય થકી મુકાય છે પણ કોઈ એમ જાણે જે શાસ્ત્રમાંથી શીખીને તથા જપ, તપ, વ્રત, સાધન કરીને મુક્ત થવાય, તો તે સાધને મુક્ત થવાતું નથી; મુક્ત તો માયા પર અને સર્વે કારણ એવા જે ભગવાન તે જ્યારે મનુષ્યરૂપ થઈને પોતાને મળે અને તે જ્ઞાન આપીને પંચવિષયના મૂળ ઉઘાડી નાખે અને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવે ત્યારે જ જીવ મુક્ત થાય છે, પણ પરોક્ષ થકી કોઈનો મોક્ષ થતો નથી; કેમકે ભગવાનના સ્વરૂપના જ્ઞાન વિના કોઈ કાળે મોક્ષ થાય નહીં અને પરોક્ષપણે રામકૃષ્ણાદિક અવતાર થઈ ગયા તે રામચંદ્રજી ત્રેતાયુગમાં થયા તે કેવડા ઝંચા હતા? અને કેવું સ્વરૂપ હતું? અને કૃષ્ણાવતાર દ્રાપરમાં થયો. તે કેવા હતા? અને કેવડા ઝંચા હતા? અને પરોક્ષ ભગવાનનો કેવી રીતે નિશ્ચય થાય? અને કેમ કરી ધ્યાનમાં આવે? માટે પરોક્ષપણે કરીને કોઈ રીતે કલ્યાણ થાય નહીં

અને અંતર્યામીપણે કરીને સર્વેના આત્મામાં રહ્યા છે. તે કેવી રીતે રહ્યા છે ? તો કર્મના ફલ આપવારૂપે રહ્યા છે પણ તે અંતર્યામીરૂપ જે ભગવાન રહ્યા છે તેને કરીને કોઈનો મોક્ષ થતો નથી. જેમ પાણી છે તે પૃથ્વીમાં રહ્યું છે તે પીવાના ઉપયોગમાં નથી આવતું, પીવાના ઉપયોગમાં તો પ્રગટ પાણી તળાવમાં કે નદીમાં કે કૂવામાં હોય તે પીવાના ઉપયોગમાં આવે.

અને વઢી ઘીજું દટાંત જેમ દીવાના પ્રકાશમાં છેટે દારુ અથવા કાંટાના ઉપાડા તે મૂક્યા હોય પણ તે કોઈ કાળે વઢે નહીં અને તે દીવો પ્રગટ જો લગારેક અડ્યો હોય તો સર્વે દારુ તથા કાંટા તે વઢીને ભસ્મ થઈ જાય. તેમ પ્રગટ ભગવાન મઢે ત્યારે જ જીવનો મોક્ષ થાય છે અને તે ભગવાન પણ જીવોના કલ્યાણને અર્થે કૃપા કરીને પ્રગટ થાય છે અને તે ભગવાનના સ્વરૂપનો જેને જેને નિશ્ચય થાય છે અને જે આશરો કરે છે તે સર્વેનો મોક્ષ થાય છે. તે ચ્હાય તો ઝંચ કુઢનો હોય અને ચ્હાય તો નીચ જાતિનો હોય અને ચ્હાય તો બ્રાહ્મણ હોય અને ચ્હાય તો ક્ષત્રિય હોય પણ સર્વેનો મોક્ષ પ્રગટ ભગવાનના સ્વરૂપના નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

અને જેને જેને પ્રગટ ભગવાનનો આશરો થયો હોય તેને કોઈ રીતે મોક્ષનો સંશય રાખવો નહીં. અને એને તો એમ સમજવું જે 'જે મારાં દર્શન કરશે તેનાં કલ્યાણ થશે અને રામાવતારમાં અને કૃષ્ણાવતારમાં જેને જેને મઢ્યા તેના સર્વેના મોક્ષ થયા તે જ આજ મને પ્રત્યક્ષ મઢ્યા છે માટે હું તો કૃતાર્થ થયો છું. અને મને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન મઢ્યા છે તે ભગવાનની આજ્ઞા કરીને જઢ ઉપર પૃથ્વી રહી છે અને મને મઢ્યા જે ભગવાન તેની આજ્ઞા કરીને સૂર્ય, ચંદ્ર ઉદય અસ્થપણાને પામે છે અને આ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના વરસાઢ્યા મેઘ પણ વરસે છે અને તેમાં ગાજવીજ થાય છે, ઇવા

અનંત અશ્ચર્ય છે તે સર્વે મને મળ્યા જે ભગવાન તેના જ કર્યા થાય છે,'
પણ તે વિના વીજા કોઈને આ વિશ્વનો કર્તા સમજે જ નહીં અને 'અનંત
કોટિ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને પ્રલય એ સર્વે મને મળ્યા એવા જે
ભગવાન તેની જ ઇચ્છાએ કરીને થાય છે.' એવી રીતે જેને ભગવાનનો
માહાત્મ્યે સહિત નિશ્ચય થાય તેના કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન
આદિક અંતરશત્રુ તે સર્વે ટળી જાય છે અને પંચવિપયના રાગ પણ તેના
ટળી જાય છે. જેમ કોઈકને દસવીસ કાગડી લીંબુ ચુસાવ્યા હોય અને
તેના દાંત અંવાઈ જાય છે અને તેથી કાંઈ ચવાય નહીં. તેમ ભગવાનના
માહાત્મ્યરૂપી ખટાઈ જેને ચહે છે. તે પણ ગોર્ષાઓએ કહ્યું છે જે 'અમને
શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ થયો છે તે દિવસથી આ સંસારનાં
સુખ તો નરક તુલ્ય થઈ ગયા છે.' માટે પ્રગટ ભગવાનના સંવંધે કરીને જ
મોક્ષ થાય છે અને આજ પણ જેને જેને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે તે સર્વેનાં
કલ્યાણ થઈ જ રહ્યાં છે અને તે સર્વે બ્રહ્મની મૂર્તિઓ છે અને તે સર્વે
અક્ષરધામના વાસી છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २३९ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत २४० विषय :-सुबुद्धि-कुबुद्धिनी परीक्षा

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२३ ना भाद्रवा सुदि ३ ने दिवस
महाराज श्री हरिकृष्ण भगवान गामश्रीखंभात मध्ये सोनी कीलाभाईनी
दीकरी काशीवाने घेर उगमणें वार घरना चोकमां विराजमान थया
हता. सर्वे सोनेरी वस्त्र धारण कर्या हतां અને पुष्पना हार અને वाजु-
बंध धारण कर्या हता. ललाटने विषे कंकुनो चांदलो कर्यो हतो અને
पोताना मुखारविंदनी आगळ साधु तथा देश देशना हरिभक्तनी सभा
भराईने वेठी हती.

પછી મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “આ જીવને એક કુબુદ્ધિ છે અને એક સુબુદ્ધિ છે. તે કુબુદ્ધિ કેમ થઈ છે ? અને સુબુદ્ધિ કેમ થઈ છે ? તો જીવે અનંત કોટિ કલ્પ થયાં વિષય ભોગવ્યા છે તેને કરીને કુબુદ્ધિ થઈ છે અને આ જીવે સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને પરમેશ્વરને અર્થે દાન, પુણ્ય, ભજન, સ્મરણ જે જે સુકૃત કર્યા છે તેને કરીને જીવને સુબુદ્ધિ થઈ છે. તેમાં જે દૈવી જીવ છે તેને તો પ્રગટ ભગવાનનો તથા પ્રગટ ભગવાનના સંતનો સમાગમ થાય તો તે સમાગમે કરીને આસુરી બુદ્ધિનો ત્યાગ કરીને સુબુદ્ધિ રાખીને રૂઢા ધર્મ પાઠીને પરમેશ્વરનો દૃઢ આશરો કરીને પોતાના આત્માનું કામ સુધારી લે છે.

અને જે આસુરી જીવ છે તેની તો કોઈ કાળે સુબુદ્ધિ થતી જ નથી અને જ્યાં સુધી એનું ગમતું સત્પુરુષ કરવા દે ત્યાં સુધી સારો રહે પણ તેની કુબુદ્ધિને સત્પુરુષ મુકાવે તો ઝલટો દ્રોહ કરે. જેમ બાલ દેશનો કૂવો ઉપર સારો હોય અને જો ઝંડો खોदे તો खारं झेर पाणी नीसरे, તેમ સત્પુરુષ જ્યારે કુબુદ્ધિ મુકાવે તો તેને વધારે કુબુદ્ધિ થતી જાય. માટે કુબુદ્ધિવાળા જે આસુરી જીવ તેનો કોઈ કાળે સંગ કરવો નહીં અને સત્પુરુષનો સમાગમ કરી કુબુદ્ધિનો ત્યાગ કરીને ભગવાનનું ભજન કરવું.

અને આ જગત તો સર્વે સ્વાર્થી છે તે જ્યાં સુધી સ્વાર્થ સરે ત્યાં સુધી સૌને પ્રીતિ રહે અને જ્યારે સ્વાર્થ ટળે ત્યારે શત્રુ થાય છે. તે વીસ વરસની સ્ત્રી હોય અને તેને પત નીસરે કે કોડ નીસરે તો તે સ્ત્રી શત્રુ જેવી લાગે અને પુરુષ પણ જો વીસ વરસનો હોય અને તેને કોડ કે પત થાય તો સ્ત્રીને પણ શત્રુ જેવો પુરુષ લાગે. તે મજ સારાં સારાં खावानां पदार्थ પણ જીઠા ઉપર રહે ષટ્લી ઘડી સારું લાગે અને પછી તે રસમાં અનંત રોગ રહ્યા છે અને ઘણાક દુઃખ રહ્યાં છે અને જીઠા इन्द्रियने

અજ્ઞાને કરીને સારું લાગે છે પણ આત્માને તો દુઃખના દેનારાં છે અને જન્મમરણનાં કષ્ટ પમાડનારા છે. એવી રીતે દસ इन्द्रियो અને ચાર અંતઃકરણ એ સર્વેના વિષયનું પ્રમાણ કરવું અને એ સર્વેથી નોલો એવો જે જીવાત્મા તેને પોતાનું રૂપ માનવું. તે આત્મા કેવો છે? તો સુખરૂપ છે અને અવિનાશી છે અને અચ્છેદ, અભેદ, અજર અને અમર અને પ્રકાશરૂપ એવું જે ‘અક્ષરબ્રહ્મ તે મારું સ્વરૂપ છે.’ એમ જેને પ્રગટ ભગવાન મળ્યા હોય તેને માનવું અને જહ એવા જે ‘પંચવિષય અને પંચભૂતનો વિકારરૂપ અને ત્રણ ગુણનું કાર્ય એવો જે દેહતેને સુખે કરીને હું સુખિયો થાઉં એવો નથી અને હું તો એક પરમાત્મા પુરુષોત્તમ પ્રગટ ભગવાન તેને સુખે કરીને સુખિયો થાઉં એવો હું.’ માટે પંચવિષયની આસક્તિનો ત્યાગ કરીને શ્રવણે કરીને ભગવાનના શબ્દમાં લોભાવું અને ત્વચાએ કરીને ભગવાનના સ્પર્શમાં લોભાવું અને નેત્રે કરીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં લોભાવું અને રસનાએ કરીને ભગવાનના મહાપ્રસાદમાં લોભાવું અને નાસિકાએ કરીને ભગવાનના હાર ચંદનના સુગંધમાં લોભાવું. અને એવી રીતે દસ इन्द्रियो અને ચાર અંતઃકરણ તેને કરીને એક ભગવાનમાં જ લોભાય તે જ સાચા ભગવાનના ભગત છે. અને જે જે એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના અવતાર જ્યારે જ્યારે થાય છે, તેમાં જે લોભાય છે તે સર્વે પરમપદને પામે છે અને તેને જન્મમરણનો ફેરો રહેતો નથી. એ તો બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને જ પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૧ વિષય :-અનંત જન્મનાં સુકૃત મેગાં થાય તેને જ અમારો સંબંધ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ:-સંવત ૧૯૨૩ ના માદરવા સુદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સંભાત મધ્યે પટેલ કુબેર રણ-છોડને ઘેર આથમણા વારના ઘરના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંબલ ફેંટો વાંધ્યો હતો. કસુંબલ સ્વેસ સ્વમે ધારણ કર્યો હતો અને લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારચિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની મોટી સભા મરાઈને બેઠી હતી અને રાત્રી પહોર એક ગઈ હતી.

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “સર્વે સાંભળો, એક વાર્તા કરીએ છીએ જે આ જગતને વિષે એક અવિનાશી વસ્તુ છે અને એક નાશવંત છે. તેમાં જે માયાકૃત પ્રકૃતિનું કાર્ય સર્વે નાશવંત છે અને તે સર્વેનો ધારણ કરનારો આત્મા તે અવિનાશી છે. માટે ભગવાનના ભક્તને નાશવંતમાં મોહ ન પામવો અને અવિનાશીમાં લોભાવું.

હવે નાશવંત તે શું? તો દેહના સગાંસંબંધી તથા ધન, દોલત, રાજપાટ આદિક આલોકનાં સર્વે વૈભવ તથા દેવલોકનાં સર્વે વૈભવ તથા બ્રહ્માનાલોકનાં વૈભવ તથા વિરાટપુરુષનાં તથા પ્રકૃતિપુરુષનાં વૈભવ તથા મૂળપુરુષ આદિક પ્રકૃતિનું કાર્ય સર્વે નાશવંત છે. તે નાશવંત પદાર્થની ઇચ્છા ભગવાનના ભક્તને ન રાખવી અને જો ભગવાનના ભક્તને નાશવંત પદાર્થની ઇચ્છા હોય તો તેને મોટી સ્ત્રોડ જાણવી. કેમકે જેમ કોઈક રાંકને પાદશાહ પ્રસન્ન થઈને કહે જે ‘તું માગ જે માગ તે આપું.’ ત્યારે તેણે ડુગળીના ગાંઠીયા માગ્યા. પછી-પાદશાહે જાણ્યું જે મહા મુર્ખ અને પાપી છે, જે ગામગરાસ, ધનમાલ કાંઈ ન માગ્યું અને

હુંગળી માગી. એમ કહીને અતિ કુરાજી થઈને કાઢી મૂક્યો. તેમ જેને સાક્ષાત્કાર પ્રગટ ભગવાનનો આશરો થયો તેને રાંકની પેઠે માયિક નાશવંત પદાર્થની ઇચ્છા ન રાખવી અને તેને તો અવિનાશી જે પોતાનો આત્મા તથા અવિનાશી એવા જે પરમાત્મા તથા અવિનાશી એવું જે ભગવાનનું ધામ તથા તે ભગવાન સંવંધી જે સુખ તેની ઇચ્છા રાખવી. અને સર્વેના કારણ એવા જે ભગવાન તે આ મને સાક્ષાત્કાર મળ્યા છે અને તમે પણ તેમજ સસજો છો માટે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી અને તમારો મહિમા કહેવાને કોઈ સમર્થ નથી અને તમારાં ચરિત્ર તો ગાઈ ગાઈને અનંત જીવોનો મોક્ષ થશે; કેમકે પૂર્વે જેને જેને ભગવાનનો સંવંધ થયો છે અને ધર્મ પણ દૃઢ પાલવાનાં નિયમ લીધાં છે અને ભજન સ્મરણ પણ સર્વે કરો છો માટે તમારા મહિમાનો કોઈ પાર પામે એમ નથી અને તમારો મહિમા માયિક દૃષ્ટિવાળાને જાણ્યામાં આવે એમ પણ નથી અને તમારો મહિમા તો આ અમારા સાધુ જાણે છે માટે જેને અમારો યોગ થયો છે તે આ જન્મને પુણ્યે કરીને નથી થયો; એ તો અનંત જન્મનાં સુકૃત મેઘાં થાય છે તેને જ અમારો સંવંધ થાય છે અને તેને જ અમારી આજ્ઞા પાલવી ગમે છે, પણ પામર પશુને અમારી આજ્ઞા નથી ગમતી. અને પામર પશુને તો શિષ્નુ અને ઉદર પરાયણ પ્રીતિ હોય. અને આ વાત તો દૈવી અને મુમુક્ષુને ગમે છે. માટે જેમ ચિંતામણી હોય અને અનંત પ્રકારનું જતન કરીને રાખે તેમ આ જે અમારી આજ્ઞા છે તેને શીર સાટે રાખવી કેમકે શીર જાય તેનો સ્વરસ નહીં પણ આજ્ઞા લોપાય એથી મોટી હાણ્ય વીજી નથી. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞા પાલવી એ જેવો કોઈ લાભ નથી. કેમકે પૂર્વે પણ જે જે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્ત્યા છે તે જ મોટી મોટી પદવીને પામ્યા છે અને જેણે જેણે આજ્ઞા લોપી છે તે સર્વે અતિશય કષ્ટને પામ્યા છે. માટે જે જે

પોતાના સગા હોય તેને પણ એમ કહેવું જે ‘અધર્મનો ત્યાગ કરીને પરમેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તશો તો જ સુખિયા થશો અને જો પરમેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે નહીં વર્તો તો યમપુરીનાં તથા જન્મમરણનાં દુઃખને પામશો અને ઘણાં હેરાન થશો.’ એવી રીતે સર્વને શીખામણ દેવી અને પોતાને પણ દૃઢપણે વર્તવું, અને જેને જેને પ્રગટ ભગવાનનો સંવંધ થયો છે તેને તો અતિશય મહા નિર્ભય રહેવું અને જન્મમરણની શંકા રાખવી નહીં. અને અંત સમય થશે ત્યારે જે નિર્વાસનિક હશે તેને તો કાંઈએ અંતરમાં પીડા નહીં થાય અને જેને કાંઈ જગતની આસક્તિ છે તેને પ્રથમ આસક્તિને તોડાવવા સારુ થોડીક પીડા જેવું જણાવીને પછી અમારા સ્વરૂપનું દર્શન આપીને તેજોમય એવો જે દિવ્ય દેહ તેને પમાડીને અમારા અક્ષરધામમાં લઈ જઈશું. અને અવિનાશી સુખને પમાડીશું; તે કોઈ કાળે પાછું જન્મમરણનાં દુઃખને ન પામે. તે ગીતામાં કહ્યું છે જે—

ન તદ્ ભાસયતે મૃયોં ન શ્ચાંકો ન પાવકઃ ।

યદ્ ગત્વા ન નિર્વર્તન્તે તદ્ ધામ પરમં મમ ॥

એ શ્લોકમાં પૂર્વે કહ્યું એમ જ અર્થ છે. માટે હવે તો નાશવંત સુખની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના જ વચનમાં વિશ્વાસ રાખીને અવિનાશી સુખની ઇચ્છા રાખવી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૨ વિષય:—‘મન હોય હાથ તો જાય દારાને સાથ.’

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ના ભાદરવા સુદિ ૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે દેવે શુભરાય શંકરજીને ઘેર ઉગમણાં વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને મસ્તકે કસુંવલ ફેંટો વાંધ્યો હતો

અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી કૃપા કરીને એમ વોલ્યા જે “જગતમાં કેટલાક એમ કહે છે જે ‘મન હોય હાથ તો જાય દારાને સાથ,’ એવો જે શબ્દ છે તે સત્પુરુષનો નથી, એ શબ્દ તો અસત્પુરુષનો તથા વ્યભિચારી અતિ પાપીનો છે. અને નારદને તથા બ્રહ્માને તથા શિવને એ આદિક કેટલાક મોટા મોટાને તો મન હાથ ન રહ્યું અને મનનો વિશ્વાસ કર્યો તો કલંક લાગ્યાં. તે કલંક શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ લખ્યાં છે. અને જેણેજેણે મન જીત્યાં હોય તે તો જીવન પર્યંત સત્પુરુષના આપેલા જે નિયમ તેને દૃઢ પાળે છે, પણ તે નિયમ થકી ભ્રષ્ટ થતા નથી. અને જે જે સત્પુરુષની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે તો જરૂર ભ્રષ્ટ થાય છે.

—અને તે સત્પુરુષની આજ્ઞા તે શું છે? તો ચોરી, છિનાળી, દારુ, માટી, વટલવું, વટલાવવું એ સર્વેનો ત્યાગ કરવો અને દંભ, કૂડ, કપટાદિકનો ત્યાગ કરવો. અને પોતાની મા, વહેન, દીકરી તે જવાન અવસ્થાવાળી હોય તેની સંગાતે પણ આપત્તિકાલ પડ્યા વિના એકાંતમાં ન રહેવું અને એકલા ભેગા ચાલવું નહીં અને જો સત્પુરુષની આજ્ઞા લોપીને કુતંગ કરીને અર્ધર્મને માર્ગે ચાલે તો જેમ ભાંગ અને દારુ પીએ તો ડાહ્યો હોય અથવા મૂર્ખ હોય તે વેચ ગાંડા થાય, તેમ પંડિત હોય તથા જ્ઞાની હોય તથા ઇન્દ્રિય જીત હોય તે સર્વે પરમેશ્વરની જો આજ્ઞા લોપે તો તેની મતિ ભ્રષ્ટ થયા વિના રહે જ નહિં, એ સર્વે શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે, તે કોઈ કાલે પણ મિથ્યા થાય નહીં.

જેમ કોઈક શાહુકાર વહાણમાં માલ ભરીને કમાવવા સારુ સમુદ્ર મધ્યે જતો હોય તે જો ચમકના ડુંગર સમુદ્રમાં છે તેથી છેટે રહીને માર્ગે

ચાલે તો નિર્વિદ્ધે સમુદ્ર પાર જાય અને જો માર્ગ ભૂલીને ચમકના હુંગર પાસે જાય તો વહાણના ધીરો સર્વે ચમક સામાં તળાઈ જાય, તે ભેલું વહાણ સર્વે માલ સહિત તળાઈ જાય અને લોઢાના ધીરો ચમકને યોગે કરીને ગળી જાય ત્યારે વહાણનાં પાટિયાં વિચરાઈ જાય અને માલ પણ સર્વે સમુદ્રમાં ડૂબી જાય અને તે શાહુકાર પણ સમુદ્રમાં ડૂબી જાય.

ए दृष्टान्तं सिद्धांत ए छे जे शाहुकारने ठेकाणे तो जीव छे अने भगवाननी भक्तिरूपी तथा भगवानना निश्चयरूपी माल छे अने धर्म, ज्ञान, वैराग अने भक्ति ते परमेश्वरनी आज्ञारूपी वहाण छे अने धीरारूपी इन्द्रियो छे अने संसाररूपी समुद्र छे अने शब्द, स्पर्श, रूप, रस, गंध, रूपी चमकनो हंगर छे. ते पंचविषयनो इन्द्रियोने संबंध थाय छे त्यारे ते इन्द्रियो विषयमां तलाई जाय छे अने इन्द्रियो ज्यारे विषयमां जाय त्यारे परमेश्वरनी आज्ञा जे धर्म ते रूपी जे वहाण तेनां पाटियां सर्वे विचराई जाय छे अने परमेश्वरनो निश्चय अने ज्ञान, वैराग, भक्ति ते रूपी जे माल ते पण सर्वे नाश पामी जाय छे अने जीवरूपी जे शाहुकार ते पण संसाररूपी समुद्रमां डूबी जाय छे अने चौरासीमां अपारदुःखने पामे छे. अने झाड पहाडना भूँडा भूँडा अवतार आवे छे ते कोई काले छूटको थतो नथी.

માટે જે મુમુક્ષુ હોય અને જેને પોતાના જીવાત્માના મોક્ષની ઇચ્છા હોય અને જન્મમરણનાં દુઃખ થકી મુકાવું હોય તેને તો અનાદિ જે સત્શાસ્ત્રની મર્યાદા તથા વેદમાં કહ્યા છે જે વર્ણાશ્રમના ધર્મ તથા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેનાં મુખનાં જે વચન તે પ્રમાણે દૃઢપણે વર્તવું. પણ મોટાઓની મર્યાદા ઉલ્લંઘન ન કરવી તો તેનું જ

કલ્યાણ થાય છે. માટે આ અમારું વચન છે તે તમારા આત્માનું અતિ હિત કરે એવું છે. માટે તેને જતન કરીને રાખજો તો તમને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન નહીં થાય. તે સારુ ધર્મમાં રહીને અમારી ભક્તિ કરજો એ અમારો રહસ્ય સિદ્ધાંત છે તે તમને કહ્યો. "

इति श्रीमुखसिद्धांत २४२ समाप्त ।

—:XX*—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૩ વિવચન:—ગુણના વેગે કરીને બુદ્ધિમાં ઠા રહેતો નથી.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત્ ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે દવે ભક્ત વાપુજી મયારામને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનિલાવનો સુરવાલ અને ડગલી પહેર્યા હતાં અને કસુંબલ પાઘ વાંધી હતી. ગૂઢો રેટો પહેર્યો હતો અને કસુંબલ શેલું કેડે વાંધ્યું હતું અને એક શેલું સ્થભે નાણ્યું હતું. સર્વે અંગને વિષે પુષ્પનાં આભૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં અને લલાટને વિષે કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “ સાંભળો એક વાત કરીએ જે આ જીવની બુદ્ધિ ત્રિગુણાત્મક છે તે ગુણને વેગે કરીને બુદ્ધિનો એક ઠા રહેતો નથી અને તેને ભગવાનના સ્વરૂપના નિશ્ચયનો પણ એક ઠા રહેતો નથી. તે જેવો જેવો સંગ કરે તેવો તેવો રંગ ચડે છે. જેમ ઢેફું હોય તે ગંગાજળે પલળે અને લઘુશંકાને જળે પણ પલળે, તેમ જેની ત્રિગુણાત્મક બુદ્ધિ હોય તેને સત્સંગનો જોગ હોય ત્યાં સુધી સારો રહે અને કુસંગનો જોગ થાય ત્યારે અતિશય નકારા થઈ જાય. એવી રીતે ત્રિગુણાત્મક જેની

અને તેમ આજ પણ જેને જેને ગુણાત્મક બુદ્ધિ હોય તેને પાંચ દહાડા તથા દસ દહાડા મન, કર્મ, વચને શુદ્ધભાવે અમારો સંગ કરે તો તેની નિર્ગુણ બુદ્ધિ થાય.

માટે પોતાના કલ્યાણને અર્થે સત્સંગે કરીને ગુણાત્મક બુદ્ધિને સુધારી લેવી પણ પોતાના જીવાત્માના મોક્ષમાં વિઘ્ન આવે એવી બુદ્ધિ ન રાખવી. અને આ સમય તો એવો આવ્યો છે જે કોઈ પામર અને પશુ જેવો જીવ હોય તે પણ જો મન, કર્મ, વચને કરીને સત્સંગ કરે તો આને આ દેહે કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામે છે. માટે આજ આ સભામાં વાત થાય છે તેવી કોઈ લોકમાં તથા કોઈ ધામમાં થતી નથી અને વહ્વાદિક દેવ પણ અંતરીક્ષથી આવીને સાંભળે છે માટે તમારા પૂણ્યનો પાર નથી અને તમારા મહિમાને કોઈ કહેવાને સમર્થ નથી અને તમારા જેને જેને દર્શન થશે તેનાં પણ કલ્યાણ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४३ समाप्त ।

— ÷ —

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૪ વિષય:-કલ્યાણ કેમ થાય ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૭ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે ડોઢીયા ભક્ત કાશીનાથ સોમેશ્વરને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં ગાદીતાકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગને વિષે ધારણ કર્યાં હતાં, કંકુનો ચાંદલો કયોં હતો અને જમણા હાથને વિષે રૂમાલ ધારણ કર્યોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિમક્તની સભા ભરાઈને ઘેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી અલંકારનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! કલ્યાણનું શું રૂપ છે? અને કલ્યાણ કેમ થાય? તે કહો.”

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “કલ્યાણ તો અનંત પ્રકારનું છે. તે કેટલાક તો લોટની ચપટી દીધે કરીને કલ્યાણ માને છે અને કેટલાક દાન-પૂજ્યે કરીને કલ્યાણ માને છે અને કેટલાક વર્ણાશ્રમના ધર્મ પાઠવે કરીને કલ્યાણ માને છે અને કેટલાક નાતો જમાડીને કલ્યાણ માને છે અને કેટલાક તીર્થાટન કરીને કલ્યાણ માને છે અને સદાવ્રત આપીને કેટલાક કલ્યાણ માને છે અને કેટલાક ઉપવાસાદિક વ્રતે કરીને કલ્યાણ માને છે. પણ એ સર્વે કલ્યાણના ઉપકરણ છે.

અને સાચું કલ્યાણ તો એ છે જે પંચવિપયની વાસના ટાળીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને ભજવા. અને અનંત સાધન કરે પણ વાસના હોય ત્યાં સુધી જન્મમરણ ટળે નહીં. માટે પંચવિપયની વાસના ટાળીને ભગવાન ભજવા એ કલ્યાણનું રૂપ છે અને તે વિના વીજાં કલ્યાણ છે તે તો માયિક ફળને આપે. તે ફળ નાશવંત છે. અને લોકમાં રૂઢાનું નામ કલ્યાણ કહે છે, પણ સાચું કલ્યાણનું રૂપ તો પંચવિપયની વાસના ટાળીને આત્યંતિક મોક્ષને પામવું તે જ એક કલ્યાણનું રૂપ છે.

હવે તે કલ્યાણ કેમ થાય ? તો આત્યંતિક જ્ઞાનના આપનારા એવા જે મહાત્મા પુરુષ તે ત્યારે જીવને પ્રગટ મઠ્ઠે અને તેનો જીવ દૃઢ આશરો કરે અને તે મહાત્મા પુરુષ કૃપા કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ સિદ્ધ કરાવીને વાસના ટાળાવીને બ્રહ્મરૂપ કરે ત્યારે આત્યંતિક કલ્યાણ થાય. માટે માયા પરં એવા જે ભગવાન કે ભગવાનના એકાંતિક નિર્વાસનિક સાધુ તે જીવને પ્રગટ મઠ્ઠે ત્યારે જ કલ્યાણ થાય પણ તે વિના થાય નહીં, એ સિદ્ધાંતવાર્તા છે.”

इति श्रीमुख्यासद्धांत २४४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૫. વિષય:—સત્પુરુષ અને અસત્પુરુષના દેહ ચોવિસ તત્ત્વના છે તો પળ ઘળો ભેદ છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત્ ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે દેવે મલકારચંદ ગંગાદત્તની વહેન વાઈ વેળીવાને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર પહેર્યા હતા અને પોતાના મુખ્વારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી વોલ્યા જે “સાંભલો એક વાત કરીએ જે સત્પુરુષ અને અસત્પુરુષ વેચના દેહ તો ત્રણ ગુણના થયેલા છે. તેમાં રજોગુણ થકી દસ ઇન્દ્રિયો થઈ છે અને તમોગુણના પંચભૂત અને પંચવિષય થયા છે અને સત્ત્વગુણના ચાર અંતઃકરણ અને ચૌદ દેવતા થયા છે. એવી રીતે ચોવિસ તત્ત્વના સત્પુરુષના દેહ અને અસત્પુરુષના દેહ એ વેચના થયા છે.

પળ સત્પુરુષમાં અને અસત્પુરુષમાં તો અતિશય ભેદ છે, કેમકે સત્પુરુષ છે તે તો માયા પર વર્તે છે અને ત્રણ ગુણના જે દેહ તેને પોતાનું રૂપ માનતા નથી અને અદ્ભૂત આનંદમાં સદાય વર્ત્યા કરે છે. જે અસત્પુરુષ છે તે તો દેહને જ પોતાનું રૂપ માને છે અને પંચવિષયમાં લોલુપ વર્તે છે. જેમ રાંકનાં અને રાજાનાં વેચનાં ઘર ધૂડ પાળાનાં હોય, પળ જે રાંકનાં ઘર છે તેમાં તો રાખના ઢગલા તથા ફૂટેલા હાંડલાં તે હોય તથા તૂટેલા ખાટલા અને ફાટેલા ગોદહાંના ગાભા હોય અને ઓરડ ઉપર છાજ હોય અને જે રાજાના ઘરમાં તો ભારે ભારે અનંત પ્રકારની રિદ્ધિસિદ્ધિ હોય.

એ દૃષ્ટાંત ઇનું સિદ્ધાંત એ છે જે સત્પુરુષના અને અસત્પુરુષના દેહ

તો ત્રણ ગુણના છે પણ અસત્પુરુષ છે તેના અંતરમાં કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન આદિક અનંત દોષ ભર્યા હોય અને પંચવિષયને ભોગવતા હોય. અને જે સત્પુરુષ છે તેમાં તો અનંત શુભ ગુણ રહ્યા હોય અને પંચવિષયની વાસનાएं રહિત વર્તતા હોય અને માયા પર સ્થિતિયુક્ત થકા દેહમાં રહીને ભગવાનની ભક્તિ સંવંધી ક્રિયા કરે અથવા અનંત વાંજા જીવોના કલ્યાણને અર્થે ક્રિયા કરે, પણ અજ્ઞાની વહાર-દૃષ્ટિવાળા છે તેના ઓઝણ્યામાં આવતા નથી. કેમકે જેમ અસત્પુરુષ મોઢે કરીને ધાવે તેમ સત્પુરુષ મોઢે કરીને ધાવે હોય અને જેમ અસત્પુરુષ નેત્રે કરીને જુણે તેમ સત્પુરુષ પણ નેત્રે કરીને જુણે, એવી રીતે અસત્પુરુષ અને સત્પુરુષ વેય ઇન્દ્રિયો વડે ક્રિયા કરતા હોય તેને કરીને વાહ્યદૃષ્ટિવાળા અજ્ઞાની જીવ ઓઝણી શકે નહીં.

અને જે અસત્પુરુષ ક્રિયા કરે છે તે તો દેહને પોતાનું રૂપ માનીને વિષયને વિષે આસક્તિ કરીને ક્રિયા કરે છે અને જે સત્પુરુષ છે તે તો અધર્મનો નાશ કરવાને અર્થે અને અનંત જીવોના મોક્ષને અર્થે ક્રિયા કરતા હોય, પણ દેહને મમત્વે કરીને સત્પુરુષની કોઈ ક્રિયા ન હોય અને જે અસત્પુરુષ હોય તે તો શ્રોત્રની વૃત્તિ કરીને શબ્દમાં એક રસ થઈ રહ્યા હોય અને ત્વચાની વૃત્તિ કરીને સ્પર્શમાં આસક્તિ કરીને જોડાઈ રહ્યા હોય અને નેત્રની વૃત્તિ કરીને રૂપમાં જોડાઈ રહ્યા હોય. એવી રીતે અસત્પુરુષની ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ તે પંચવિષયને યોગે કરીને વિકારને પામીને તેમાં એક રસ થઈ જાય છે.

જેમ શ્વેત વસ્ત્રને ગળીના રંગમાં વોળે ત્યારે શ્વેત મટીને શ્યામ થઈ જાય છે, તેમ જીવ છે તે તો શ્વેત વસ્ત્ર જેવો શુદ્ધ છે પણ પંચવિષયરૂપી ગળીને રંગે કરીને ભ્રષ્ટ થઈ ગયો છે અને વળી તે ઉપર પંચવિષયના પટ

દેતો રહે છે. જેમ કોઈક દ્રવ્યને ઝુંડું દાટીને તેના ઉપર પાણાની સલા મૂકીને ઉપર ચુનાનો ધાવો આપીને વઢી તે ઉપર સીસું ઢાલે અને તે ઉપર વઢી ચુનાનો ધાવો આપે. તેમ અસત્પુરુષ છે તે અનંત પાપે યુક્ત છે અને વઢી તેના ઉપર અશુભ શબ્દને સાંભળવે કરીને તથા સ્ત્રી આદિકના અશુભ રૂપને કુમતિ આપીને જુદા છે તેને કરીને અસત્પુરુષ અને તેના સંગના કરનારા, તે જન્મમરણનાં મહા કણ્ઠને પામે છે.

અને શ્રોત્ર ઇન્દ્રિય છે તે આકાશ થકી થઈ છે અને ત્વચ્ચા ઇન્દ્રિય વાયુથી થઈ છે અને નેત્ર ઇન્દ્રિય છે તે અગ્નિથી થઈ છે અને રસના ઇન્દ્રિય જલ થકી થઈ છે. એવી રીતે પાંચ જ્ઞાન ઇન્દ્રિયોને વિષે પાંચ ભૂત રહ્યા છે. અને તેમાં શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયને અને વાક્ ઇન્દ્રિયને એકતા છે. કેમકે સારું નરસુ મોઢે બોલાય તેને શ્રોત્રે કરીને ગ્રહણ કરે છે. અને ત્વચ્ચાને અને હસ્ત ઇન્દ્રિયને એકતા છે, કેમકે ત્વચ્ચાની રક્ષા હસ્ત કરે છે. અને નેત્ર અને પગને એકતા છે, કેમકે પગ છે તે રૂપને પમાડે છે. અને રસનાને અને શિષ્ણુને એકતા છે; કેમકે સ્વાદ, સ્વાદા, ગળ્યા, ચિકણા જે રસ જમે તો શિષ્ણુને એકતા છે. અને ઇન્દ્રિયમાં વાયુ ભરાય અને વિર્યપાત થયા વિના રહે જ નહીં, એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે. અને ગ્રાણને અને ગુદાને એકતા છે, તે ગુદાની દુર્ગંધ ગ્રાણને જણાય છે. એવી રીતે પાંચ કર્મ ઇન્દ્રિયોને અને પાંચ જ્ઞાન ઇન્દ્રિયોને પરસ્પર સંવંધે કરીને પંચવિષયને ભોગવે છે. એવી રીતે અનાદિનો જીવને ઇન્દ્રિયો વડે કરીને પંચવિષય ભોગવ્યાનો ઢાલ છે. એ જ અસત્પુરુષપણું છે.

માટે જેને પોતાના જીવાત્માનો મોક્ષ કરવાની ઇચ્છા હોય તેને પ્રથમ તો સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને પછી તેને વચ્ચે કરીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરવાં. કેમકે ઇન્દ્રિયોને અનાદિકાલનો વિષયનો સંવંધ છે તે ઘડિકમાં નિર્વાસનિક થાય નહીં. જેમ આંકેલા સૂંટડાને તરત સાંતીડે

જોડે તો કોઈ કાળે ચાલે નહીં. એ તો પ્રથમ તરીલામાં નાચે અને પછી જીહેં પલોટે અને હલ્લવે હલ્લવે અભ્યાસે કરીને સાંતીડા, ગાડા, ભરતીયાં તાળે છે. તેમ પ્રથમ તો નિયમે કરીને ઇન્દ્રિયોને વશ કરવાં અને જેની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં નથી અને કહે છે જે ‘હું સિદ્ધદશાને પામ્યો છું.’ તે તો મહાદંભી છે અને ધર્મ ઘાતકી છે અને એવા દુષ્ટ પાપીને તો શસ્ત્રે કરીને માંથુ કાપી નાચીએ તો અતિશય મોટું પુણ્ય થાય છે. કેમકે એવા જે દુષ્ટ ગુરુ તે તો અનંત જીવોનું મૂંઝું કરે છે. એવા અધર્મી થકી મુમુક્ષુને જરૂર દૂર રહેવું અને જે જે અધર્મીનો સંગ કરે તો તેનું જરૂર મૂંઝું થાય. જેમ ભાંગ કે દારૂ પીયે તો જરૂર ગાંડો થાય તેમ અધર્મીનો સંગ કરે તો જરૂર મૂંઝું થઈ જાય.

માટે અમારો તો એ જ સિદ્ધાંત છે જે પંચવિષયનો રાગી હોય તેના સંગનો ત્યાગ કરીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરીને આત્મરૂપ થઈને અંતર-દ્રષ્ટિ કરીને ભગવાનનું સ્વરૂપ હૃદયમાં ધરીને નિરંતર અખંડ ખાતાં-પીતાં સર્વે ક્રિયામાં જાણપણાંમાં રહીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ રાખવી. અને એવી રીતે સર્વે ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાય ત્યારે તે ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે જોડાવે કરીને ઇન્દ્રિયો નિર્ગુણ ભાવને પામી જાય છે. પછી તે ઇન્દ્રિયોમાં જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ થાય છે અને પંચવિષયની વાસનાનાં મૂલ્લ ઉઘડી જાય છે. પછી અખંડ એક ભગવાનનું સ્વરૂપ જ દેખાય છે. તેને સિદ્ધદશાવાળો જાણવો તથા બ્રહ્મરૂપ જાણવો. અને જ્યાંસુધી વિષયનો રાગ હોય ત્યાંસુધી તેનું આત્યંતિક કલ્યાણ થાય નહીં, એ તો વિષયનો રાગ ટલે ત્યારે જ તેનો મોક્ષ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૬ વિષય:- જૈનમતનો સિદ્ધાંત અને કેવલપદ પ્રાપ્તિ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૯ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ લાલાજી કિસાભાઈને ઘેર ઉગમર્ણે વારના ઘરના ફાળિયામાં ગાદીતકિયે યુક્ત વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં. અને પુષ્પના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. કાન ઉપર ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા અને પાઘમાં તોરા લટકતા હતા. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખાર-વિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી બોલ્યા જે “આજ જૈનમતનો સિદ્ધાંત કહીય.” ત્યારે ગામ શ્રી પીંપલીના વીરજી ભક્તે કહ્યું “વહુ સારુ વાત કરો.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવ છે તે સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એવા જે ત્રણ દેહ તેને ધરી રહ્યો છે. તેમાં સ્થૂલદેહ છે તેની પુષ્ટિ તે વિષયની ક્રિયા કરીને છે અને સ્થૂલની પુષ્ટિ થાય છે તેનો રાગ સૂક્ષ્મ દેહમાં રહ્યો છે. માટે જેવી વાસના હોય તેવી ક્રિયાનો સંકલ્પ થાય તો તેને ભોગવ્યામાં જીવ પાપ-પુણ્ય જોતા નથી. અને પોતાનો સંકલ્પ જેવો છે તેને પૂરો પાડવો એ સૂક્ષ્મદેહની પુષ્ટિ છે. અને જે કારણદેહ છે તેની પુષ્ટિ એ છે જે અશીલતા કહેતાં કોઈ કાળે વાસના ટાલવાનો સંકલ્પ નથી કર્યો અને વાસનાને વિષે સદાય ભરપૂર રહ્યા કરે છે.

વળી જીવને જાગૃત, સ્વપ્ન અને સુપુતિ એ ત્રણ અવસ્થા છે. તેમાં જાગૃત અવસ્થા તે કઈ? તો પંચવિષય સંબંધી જે જ્ઞાન યથાર્થ રહે અને સ્વપ્ન અવસ્થામાં તો પંચવિષયનું જ્ઞાન છે તો સ્વપ્ન પણ અયથાર્થપણે રહે છે અને સુપુતિ અવસ્થામાં તો શૂન્યભાવને પામી જાય છે.

એવી રીતે જગતના જીવ ત્રણ દેહમાં અને ત્રણ અવસ્થામાં વર્તે છે અને મોહરૂપી નિદ્રામાં જન્મ-મરણનાં દુઃખને પામે છે.

અને જે જ્ઞાની છે તે તો ત્રણ અવસ્થા થકી અને ત્રણ દેહ થકી વ્યતિરેક વર્તે છે એવી જે નિર્ગુણ સ્થિતિ તેને પામ્યા છે અને તે મોહરૂપી નિદ્રામાં નથી આવતા. ત્યાં શ્લોક જે—

‘ યા નિશા સર્વ ભૂતાનાં તસ્યાં જાગર્તિ મંયમી ’ ।

એનો એમ અર્થ છે જે જગતના જીવ ભગવાનની કોરે સૂતા છે, કહેતાં ભગવાનને નથી ભજતા અને જ્ઞાની પુરુષ છે તે ભગવાનની કોરે જાગ્યા છે કહેતાં નિરંતર ભગવાનનું ભજન કરે છે અને જગતના જીવ છે તે પંચવિષયની કોરે જાગ્યા છે, કહેતા વિષયને ભોગવે છે અને જ્ઞાની પુરુષ છે તે પંચવિષયની કોરે ઝૂંધ્યા છે, કહેતાં વિષયને નથી ભોગવતા. અને જેને ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન નથી તેને તો સદાય સુપુત્તિ અવસ્થા જાળવી અને એની દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ આદિક ચોવીસ તત્ત્વ એ સર્વેમાં મોહરૂપી તમ વ્યાપી રહ્યો છે. તેને કરીને એને સર્વકારણ, સર્વનિયંતા, સર્વાધાર અને અલૌકિક અપરિમિત પ્રતાપ તે છે જેનો એવા જે પ્રગટ ભગવાન તથા તે ભગવાનના એકાંતિક સંત તે મોહરૂપી નિદ્રાએ કરીને ઓઠલાતા નથી.

અને જેમ કોઈક પુરુષને સ્વપ્ન લાઘ્યું હોય તે જાણે ક્યાંક દેહ ધર્યો અને ત્યાં અનંત પ્રકારના વિષય ભોગવ્યા તે જાગૃત અવસ્થાને મૂલીને ભોગવ્યા. તેમ મોહરૂપી નિદ્રામાં આત્માના સ્વરૂપને મૂલીને એના શ્રોત્રની વૃત્તિ સ્ત્રી આદિકના શબ્દમાં જોડાણી છે અને ત્વચાની વૃત્તિ સ્ત્રી આદિકના સ્પર્શમાં જોડાણી છે અને નેત્રની વૃત્તિ સ્ત્રી આદિકના રૂપમાં જોડાણી છે અને રસનાની વૃત્તિ સારું સારું લાવામાં જોડાણી છે અને ઘ્રાણની વૃત્તિ ગંધમાં જોડાઈ ગઈ છે એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તેને કરીને પંચવિષયમાં એ જીવ લોહુપ થઈ રહ્યો છે.

જેમ દૂધ અને પાણી એક રસ થઈ જાય તે કોઈ રીતે નોંખું પડે નહીં પણ હંસ હોય તો તે દૂધ પાણીને નોંખું કરે; કેમકે હંસની ચાંચમાં ટાપાશ હોય તેને કરીને દૂધના કોકડા વળી જાય. પછી તે દૂધનાં કોકડાં હંસ ટાપાઈ જાય અને પાણી પડ્યું રહે. તેમ જીવ પંચવિપયમાં એક રસ થઈ ગયો છે તે કોઈ રીતે નોંખો થઈ શકે નહીં તે એને તો હંસ એવા જે માયા પર પરમાત્મા તે જ્યારે મનુષ્યરૂપ થઈને પૃથ્વી ઉપર વીચરતા હોય તે જીવને મળે પછી તે જ્ઞાનરૂપી ટાપાશે કરીને સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ તેમાં જીવ એક રસ થઈ ગયો છે તે થકી નોંખો પાડે છે અને કેવળપદને પમાડે છે.

તે કેવી રીતે કેવળપદને પમાડે છે ? તો તપ, દયા, શીલ અને ભાવ એ ચાર સાધન કરાવીને કેવળ રૂપ કરે છે. તેમાં પ્રથમ તો તપે કરીને સ્થૂલદેહરૂપી જે માયા તેને ટલાવે છે. તે તપ તે શું ? તો ઇન્દ્રિયોને વિપય ભોગવવા દેવા જ નહીં, તેનું નામ તપ કહેવાય. તે તપે કરીને દશ ઇન્દ્રિયો અને પંચભૂતને નિયમમાં કરાવે છે. અને તે તપવાળા પુરુષને દયા રાખવી અને તપસ્વી પુરુષને જો દયા ન હોય તો તે થકી ઘણા મનુષ્યને તાપ થાય તે થકી હિંસા થાય છે. માટે સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રને વિષે આત્માનો ભાવ રાખીને તેની ઉપર દયા રાખીને યથા યોગ્ય રક્ષા કરવી. પણ કોઈ જીવ ઉપર ક્રુર દૃષ્ટિ ન કરવી. તેને કરીને સૂક્ષ્મ શરીર જીતાય છે. અને શીલ જે અંતઃકરણના સૂક્ષ્મ રાગ કહેતાં પંચવિપયની વાસના તેનો ત્યાગ કરીને ધ્યાનમાં વેસાડે છે. તે કેવી રીતે વેસાડે છે ? તો નિવૃત્તિ પર જગ્યા હોય ત્યાં પવિત્ર ધાવળીનું જે આસન તે ઉપર સિદ્ધ આસન વળાવીને ભાવ વડે કરીને ચોવીસ આહાર કરાવે છે.

હવે શ્રોત્ર, ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ છે તેની પ્રતિભાંભ દૃષ્ટિ કરીને તેના

વિષયનો ત્યાગ કરીને પોતે દ્રષ્ટા થઈને વૃત્તિને આત્માને વિષે જોડીદેવી અને ત્વચા ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ છે તેને સ્પર્શ વિષયનો ત્યાગ કરીને પોતે દ્રષ્ટા થઈને તે વૃત્તિને આત્માને વિષે પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને તે વૃત્તિ આત્માને વિષે લય કરવી અને ચક્ષુ ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ છે તેને રૂપ વિષય થકી પાછી વાળીને પોતે દ્રષ્ટા થઈને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને તે વૃત્તિને આત્માને વિષે લય કરવી અને રસના ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ છે તેને નાના પ્રકારના જે રસ વિષય તે થકી પાછી વાળીને તેનો દ્રષ્ટા થઈને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને તે વૃત્તિને આત્માને વિષે લય કરવી અને ગ્રાણ ઇન્દ્રિયની વૃત્તિ છે તેને ગંધ વિષયનો ત્યાગ કરીને પોતે તેનો દ્રષ્ટા થઈને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને તે વૃત્તિને આત્માને વિષે લય કરવી. એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ અને પાંચ વિષય અને પાંચ ભૂત ય ચોવીસ તત્ત્વની જે વૃત્તિઓ તેને પોત પોતાના વિષય થકી પાછી વાળીને તેનો પોતે દ્રષ્ટા થઈને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને તે વૃત્તિઓને આત્માને વિષે લય કરવી.

પછી પોતે ફક્તો કેવલ રહ્યો તેનું નામ કેવલ કહેવાય અને તે કેવલપદને પામ્યો કહેવાય છે અને ચોવીસ તત્ત્વની વૃત્તિઓને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને આત્માને વિષે લય કરવી તેનું નામ ચોવીસ આહાર કહેવાય છે. એવી રીતે તપ, દયા, ભાવ અને શીલ તેને સિદ્ધ કરીને ચોવીસ તત્ત્વની વૃત્તિઓને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને આત્માને વિષે લય કરીને ચોવીસ આહાર કરીને કેવલી થઈને પછી ધ્યાનમાં વેસીને પોતાના આત્માને વિષે એવા જ્ઞાનના કરાવનારા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેનું ભાવે કરીને ધ્યાન કરવું.

પછી એવી રીતે ધ્યાન કરતાં કરતાં આત્માને વિષે પરમાત્મા સાક્ષાત્કાર દેખાય છે. પછી પરમાત્માને વિષે ભાવે કરીને જોડાય છે ત્યારે

પોતે પળ તદાકાર ભાવને પામી જાય છે અને અઘંડ અવિનાશી સુખ જે કેવલપદ તેને પામે છે અને એને સાતમીનો સિદ્ધાંત કહે છે.

અને ‘કર્મે કરીને જે કેવલી થાય’ એમ કહ્યું છે, તે પળ આ કહ્યું જે તપ, દયા, શીલ અને ભાવ તેને સિદ્ધ કરવા રૂપ જે કર્મ તેને કરીને કેવલી થાય. અને વલી ‘કર્મનો ત્યાગ કરે ત્યારે કેવલી થાય’ એમ કહ્યું છે તે તો વિષયાસક્તિરૂપ જે કર્મ તેનો ત્યાગ કરે ત્યારે કેવલી થાય, કહેતાં વાસનારૂપી કર્મ યપાવે જે વાસના ટાલે ત્યારે કેવલી થાય. અને કર્મે કરીને જીવ વંધાળો છે તે પળ અનાદિકાલનો જે પંચવિષયની વાસના જીવે છે તે વાસનારૂપી કર્મે કરીને વંધાળો છે. એવી રીતે કેવલપદને પમાડનારા અને સર્વેના મતના સિદ્ધાંતને જાણનારા અને સર્વ જગતના કર્તા હરતા અને સર્વેના આધાર એક જ ભગવાન છે, તે જ ભગવાન આજ તમને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૭ વિષય:—ગ્રણ પ્રકારનો કુસંગ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાંન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે વા માલી-વાઈ વાની ભાળીવાને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. પાઘમાં તોરા લટકતા હતા અને કાન ઉપર ગુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ ધોસ્યા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજીની આરતી કરીને સાધુ કીર્તન ચોલી રહ્યા ત્યારે શ્રી-

હરિકૃષ્ણ મહારાજ ચોલ્યા જે “સાંભળો એક વાત કરીએ જે જેવું કુસંગ કરીને જીવનું મૂંઢું થાય છે તેવું વીજું શેનેય કરીને નથી થતું. તે કુસંગ કયો ? તો કુસંગ ત્રણ પ્રકારના છે. તેમાં એક તો વહારનો કુસંગ છે, વીજો સત્સંગમાં કુસંગ છે અને ત્રીજો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણનો કુસંગ છે. એ ત્રણ કુસંગે કરીને જીવ જે તે જન્મ-મરણનાં દુઃખને પામે છે.

હવે વહારનો કુસંગ તે કયો ? તો સત્પુરુષનો જે સિદ્ધાંત તેને મૂલીને વિષયની આસક્તિ કરીને શાસ્ત્રના અર્થ અવળા સમજાવીને ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ કરે છે. અને વળી તે કુસંગી કેવો છે તો ઉપરથી તો વિશ્વાસુ જીવને ધીરવવા સારુ કંઠીયો માળા રાખે અને તિલક રૂઢાં વનાવે અને ઉપરથી વેશ સારા રાખે પણ સત્પુરુષ તથા સદ્ધર્મ તેના તો એ કુસંગી દ્રોહના કરનારા છે. તેને ઓઢાંખીને તેનો ત્યાગ કરવો. તે પૂર્વે રાવણ પણ પુલસ્તશ્વપિના દીકરાનો દીકરો હતો અને વેદની જટાયો કરીને પોતાને હાથે માંથા કાપીને શિવને ચઢાવ્યાં હતાં. તો પણ જો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ એવા જે રામચંદ્રજી તેનો જો દ્રોહ કર્યો તો અતિશય દુઃખ પામ્યો અને કુટુંબે સહિત નાશ પામ્યો. અને જરાસંઘ, કંસ, શિશુપાલ, દુર્યોધન, કર્ણ એ સર્વે પરોક્ષપણે ભગવાનની ભક્તિ કરતા અને સદાવ્રત આપતા અને દાન-પુણ્ય વધુ કરતા અને બ્રાહ્મણ સાધુને તો મોઢે માગે તે આપતા પણ પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણને ન ઓઢાંખ્યા તો સર્વે અસુર ભાવને પામ્યા. માટે પ્રગટ ભગવાનનાં દ્રોહી હોય તેને તો દુષ્ટ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો.

અને સત્સંગમાં કુસંગ તે કયો ? તો જેને પંચવિષયમાંથી એકે વિષય જે લોભ, કામ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન—એ પાંચ માંહેલો એકે જેમાં હોય અને તે સત્સંગમાં હોય તો પણ તેનો સત્સંગ જ્યારે ત્યારે ટળી જશે. અને તેને તો જ્યાંસુધી મોટા પુરુષ નભાવે ત્યાંસુધી નમે અને જ્યારે તેના

સ્વભાવને ન મૂર્કા શકે અને મોટા પુરુષનો અવગુણ લે અને સત્સંગને મૂકે. જેમ મ્હાલ દેશમાં કૂવો હોય તેને ઉપરથી પાણી મીઠું હોય અને જો ઝંડુ खोदे તો પાણી ચારું ફેર જેવું નીસરે. તેમ પંચવિષયના લાલચુ સત્સંગી થયા હોય તેના વિષયનું જો મોટા પુરુષ ધંડન કરે તો સામા દ્રોહ કરે.

માટે એવા પંચવિષયના લાલચું સત્સંગમાં હોય તેને કુસંગ જાણવો કેમકે એનો જે જે સંગ કરે તેનું પણ મૂંઢું કરે. તે કઈ રીતે મૂંઢું કરે છે ? તો પોતાને વિષયની આસક્તિ હોય તે આસક્તિને દંભે કરીને કોઈ વિશ્વાસી મોઢાને જણાવવા દે નહીં અને ભગવાનના માહાત્મ્યની ઓથ લઈને પોતે પણ વિષયને ભોગવે અને વીજા વિશ્વાસીને વિષય ભોગવાવે અને ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ કરે. માટે જે જે પંચવિષયના રાગી છે તે સત્સંગમાં કુસંગ છે.

અને અંતરનો કુસંગ તે કયો ? તો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણમાં જે પંચવિષયના સૂક્ષ્મ રાગ તે અંતરનો કુસંગ છે. અને તેને જ્યારે સ્ત્રીનો સંવંધ થાય તથા દ્રવ્યનો સંવંધ થાય તથા સારું સારું ચાવાનો યોગ થાય તથા સ્નેહ, માન આદિક પદાર્થનો એકાંતમાં સંવંધ થાય ત્યારે જે જે અંતરમાં રાગ હોય તેનું અંતઃકરણ ભ્રષ્ટ થયા વિના રહે જ નહીં. માટે જેને જેને પોતાના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને તો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને પરમેશ્વરની આજ્ઞારૂપી જે નિયમ તેને વિષે અતિશય દૃઢ કરીને રાખવા પણ કોઈ કાળે તે નિયમને મૂકવા નહીં. અને જેનાં ઇન્દ્રિયો નિયમમાં નથી તે અમારા નથી અને અમારા યોગમાં રહ્યા છે તો પણ અમ થકી લાચ ગાડ છેટે છે. અને જે જે અમારા વચન પ્રમાણે વર્તે છે અને તે આજ્ઞા કરીને હજાર ગાડ છેટે જાય તો પણ અમારા સમીપમાં છે. અને અમે તો અનંત બ્રહ્માંડના જીવોના અંતઃકરણને અહીં દેખીએ છીએ. જેમ હથેલીમાં પાણીનું

ટીંપુ દેખાય. તેમ સચરાચર સર્વે જીવ માત્રને અમે જાણીએ છીએ અને અમારી કૃપા જેના ઉપર થઈ હોય અને સિદ્ધદશાને પામ્યા હોય એવા જે સાધુ તે પણ સર્વના અંતઃકરણને જાણે.

અને જે જે પુરુષ અમારા દર્શન મૂકીને સ્ત્રીઓના મોં સામુ જુએ છે તેને તો અતિશય નીચ અને ચંડાળ તુલ્ય જાણવો. કેમકે ચંડાળ અને નીચ હોય તે જ સ્ત્રીઓમાં મોહ પામે છે. કેમકે સ્ત્રીનો દેહ છે તે તો હાડ, માંસ, નાડિયો, ત્વચા, લોહી, વીર્ય, મૂત્ર, વિષ્ટા આદિક જે નકારી વસ્તુ તેનો ભરેલો છે. માટે એવી નઠારી વસ્તુમાં મોહ પામે છે તેને પણ નઠારા જાણવા. અને જે સ્ત્રી છે તે પણ અમારાં દર્શન મૂકીને પુરુષના દર્શન કરે છે તે સ્ત્રીઓને પણ અતિ નીચ જાણવી. કેમકે પુરુષના દેહ છે તે પણ મૂંડી મૂંડી વસ્તુમાંથી થયા છે અને પુરુષના દેહમાં પણ વિષ્ટા રુધિર, લોહી, પરુ, પાચ, આદિક નકારી વસ્તુ ભરી છે. અને ધોળી ચામડીને દેહીને સ્ત્રી પુરુષમાં મોહ પામે છે અને પુરુષ સ્ત્રીમાં મોહ પામે છે એ વેચને મહા દુષ્ટ જાણવા અને જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને તો હાડમાંસનો લોચો જે દેહ તેને પોતાનું રૂપ માનવું જ નહીં, અને પોતાનું રૂપ તો અછેદ્ય, અભેદ, અવિનાશી એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનીને પોતાના ઇષ્ટ દેવ જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની આજ્ઞા પ્રમાણે નિરંતર વર્તવું.

અને એમ સમજવું જે 'જેની આજ્ઞામાં ચંદ્રમા, સૂર્ય નિરંતર ફરે છે અને જેની શક્તિ કાઢ છે, માયા છે, પુરુષ છે, અક્ષર છે એવા અનંત ऐश्वर्यેયુક્ત જે ભગવાન તે મને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે અને તે મારા આત્માને વિષે પણ મૂર્તિમાન થકા અખંડ રહ્યા છે. વળી એવા જે ભગવાન તેનું જો વચન લોપાશે તો મને મોટું દુઃખ થશે અને જન્મ, મરણ ગર્ભવાસના

દુઃખને ઘણીકવાર પમાશે.' એવી રીતે ભગવાનનો અલૌકિક મહિમા સમજીને પોતાનું માથું જાય તો પણ આજ્ઞા લોપવી નહીં.

માટે જે અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તશે તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી, કેમકે એના પ્રારબ્ધ તો અમે છીએ. તે એના ત્રણ પ્રકારના જે કર્મ સચિત, પ્રારબ્ધ, ક્રિયેમાણ તે સર્વે ટળી જાય છે અને તે ત્યાગી છે તથા ગૃહસ્થ છે તો પણ બ્રહ્મરૂપ જ જાણવો અને એને દર્શને કરીને વીજા જીવનાં કલ્યાણ થાય છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २४७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૪૮ વિષય:-નિવૃત્તિમાર્ગ અને પ્રવૃત્તિમાર્ગ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સાંજીત્રા મધ્યે દવે હરિશંકર રૂગનાથને ઘેર આથમણા વારના ચોકમાં ગાદીતકિયે ચુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા કરીને ચાંદલો કયોં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી અને ઘણાક દીવા દીવીઓ કરીને મહારાજની મોટી આરતી કરીને ધૂન્ય કરીને સર્વે સભા વેઠી.

પ્રશ્ન:-પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે "હે મહારાજ ! નિવૃત્તિમાર્ગ તે કોને કહીએ ? અને પ્રવૃત્તિમાર્ગ તે કોને કહીએ ? તે કહો." પછી મહારાજ બોલ્યા જે "નિવૃત્તિમાર્ગ છે અને પ્રવૃત્તિમાર્ગ છે તેને જ્ઞાની છે તે જાણે છે પણ જે વહારદૃષ્ટિવાળા હોય તથા લૌકિક દૃષ્ટિવાળા અને અજ્ઞાની છે તેને તો નિવૃત્તિમાર્ગ અને પ્રવૃત્તિમાર્ગ તે

ઓઝાતા નથી. માટે નિવૃત્તિમાર્ગ તે કયો? તો નિષ્કામ ભાવે કરીને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરીને પ્રવૃત્તિની ક્રિયા કરે છે તો પણ તેને સદાય નિવૃત્તિમાર્ગવાળા જાણવા. અને પોતાને મનને જાણે કરીને તથા માને કરીને જો એકાંતમાં વેસીને ધ્યાન કરે તો પણ તેને પ્રવૃત્તિમાર્ગવાળા જાણવા. કેમકે સત્પુરુષના સમાગમ વિનાકોઈ કાલે પંચવિષયના રાગ ટલતા નથી અને વિષયના રાગ તો જ્ઞાને કરીને ટલે છે. તે જ્ઞાન તો સત્પુરુષ થકી પમાય છે, પણ તે વિના પોતાને જાણે જ્ઞાન થાય નહીં. જેમ મહેતાજી વિના નિશાઠીયાને વિદ્યા આવે નહીં, તેમ માયા પર એવા જે જ્ઞાનદાતા તે વિના કોઈ જીવ જ્ઞાનને પામે નહીં.

અને જો દંભે કરીને ગમે ઇટલો નિવૃત્તિ પરાયણ રહેતો હોય તો પણ તેને પ્રવૃત્તિમાર્ગમાં વૃદ્ધ્યો જાણવો અને જગતમાં કેટલાક બ્રહ્મકોદાલ છે તે મિથ્યા જ્ઞાનની ઓથ લઈને બ્રહ્મના સ્વરૂપને જાણ્યા વિના કેવલ દેહાભિમાને કરીને નિવૃત્તિમાર્ગ પકડીને વેઠો હોય અને મનમાં એમ સમજે જે ‘અમે કર્મ થકી મૂકાણા છીએ અને સાધન સર્વે અમારાં થઈ રહ્યાં છે.’ એમ જે કહે છે તે તો મહા પાપી છે. અને વાસના ન ટલ્લી હોય અને મનમાં એમ સમજે જે ‘મારે માથે જન્મમરણ નથી.’ એમ સમજીને આઠસુ થઈને પ્રમાદરૂપી માયાને વિષે વજ્ર પાસમાં બંધાય છે. માટે એવી અસત્ય સમજણે કરીને નિવૃત્તિ માને છે તે તો મહા મૂર્ખ છે અને કલ્યાણના સાચા માર્ગ થકી ભૂલા પડ્યા છે અને કર્મ માર્ગને વિષે સદાય વૃદ્ધ્યા છે અને એવા દંભી છે તેને મોઢા લોક નિવૃત્તિમાર્ગવાળા જાણીને તેમાં જે જોડાય છે તે પણ પોતાના આત્માના નાશ કરનારા છે અને તેને પણ દેહાભિમાની મૂરખ જાણવા અને એવા જે દેહાભિમાની જીવ છે તે તો દેહ સંવંધી જે ક્રિયા તેમાં અતિશય તત્પર રહેતા હોય.

અને અનંત જન્મના પાપ કર્મને વાઢીને ભસ્મ કરે અને જીવને

બ્રહ્મરૂપ કરે એવા જે ભગવાન પ્રગટ પુરુષોત્તમની નવધા ભક્તિ તેને એવા દુષ્ટ પ્રવૃત્તિ માને છે અને તેમાં દોષને દેંચે છે તેનું કારણ શું છે? તો એને દેહાભિમાન છે તે કોઈ કરતા નથી અને દેહાભિમાને કરીને એકાંત પકડીને વેસી રહેતા હોય પણ તે પ્રવૃત્તિમાર્ગવાળા છે. અને પંચવિષયની આસક્તિ અને દેહાભિમાન મૂકીને ભગવાનની આજ્ઞા કરીને ભગવાનની ભક્તિ સંબંધી જે જે ક્રિયા કરે છે તે સર્વે નિવૃત્તિમાર્ગવાળા છે.

માટે જેને અમને પ્રસન્ન કરવા હોય તેને તો દેહે કરીને વિષયાસક્તિનો ત્યાગ કરીને નવધા ભક્તિ કરવી અને નવધા ભક્તિ છે તે તો અનંત જન્મના મહા પાપ તેને વાળીને ભસ્મ કરે એવી છે. માટે એ તો અનંત જન્મના સુકૃત ઉદય થાય છે તેને જ અમારી સેવા મળે છે તથા અમારા સંતની સેવા મળે છે પણ થોડા પૂણ્યવાળાને સેવા મળતી નથી અને જેના જેના ઉપર અમે કૃપા કરીએ છીએ તેને જ અમારી સેવા આપીએ છીએ તથા અમારા સાધુની સેવા આપીએ છીએ અને જે જે સેવા અંગીકાર કરીએ છીએ તેને જ અમારી સેવા આપી છે અને એજ અમારી કૃપા છે. અને પૂર્વે ભગવાનના ભક્ત જે જે મોટપને પામ્યા છે તે પણ પ્રગટ ભગવાનની સેવા કરીને જ મોટી પદવીને પામ્યા છે, અને તે જ નિવૃત્તિમાર્ગવાળા કહેવાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४८ समाप्त ।

શ્રીમુલ્લમિદ્ધાંત ૨૪૦. વિષય:-અષ્ટ બુદ્ધિ ટલે ત્યારે જ મોક્ષ થાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે વાઈ મટીવાને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ ધારણ કરીને રોડી ઘોડીએ અસ્વાર થઈને ઢોલ નગારાં શરણાઈ સાથે ગાજતે વાજતે ગામવહાર આવીને એક વડનું વૃક્ષ હતું ત્યાં હિંડોળો ઘાંધ્યો હતો તે ઉપર મહારાજ ઝગમળે મુખારવિંદે વિરાજમાન થયા અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સર્વે સાંભળો, એક વાત કરીએ જે જીવની દુરાચરણે કરીને અષ્ટ બુદ્ધિ થઈ ગઈ છે તે અષ્ટ બુદ્ધિએ કરીને પોતાનું સ્વરૂપ જે અછેદ, અમેય, સુખરૂપ, સત્તારૂપ અને અક્ષરરૂપ કહેતાં અવિનાશી તેને મૂલીને જડ, દુઃખરૂપ અને નાશવંત એવો જે દેહ ‘તે હું’ અને નાશવંત એવા જે ‘દેહ સંબંધી પદાર્થ તે મારાં’ એવી રીતે મિથ્યા અહંમતા અષ્ટ બુદ્ધિએ કરીને થઈ ગઈ છે. તેને કરીને દેહને નાશો જીવ અવિનાશી છે તોપણ દેહ મેગો નાશ પામે છે અને જીવ સુખરૂપ છે તોપણ પદાર્થ નાશ પામે ત્યારે પણ મહાદુઃખિયો થાય છે અને સંતાપને પામે છે. એવી રીતે અનાદિ કાલનો વારંવાર જન્મમરણને પામે છે. તે એવી રીતે પોતાની મેળે તે જીવ જન્મમરણનાં દુઃખ થકી મુકાવાને સમર્થ નથી થતો. માટે એને તો દયાના સિંધુ એવા જે પરમાત્મા તે પોતે કૃપા કરીને મનુષ્યરૂપે થઈને એને જ્ઞાન આપે ત્યારે અજ્ઞાને કરીને જે અષ્ટ બુદ્ધિ થઈ ગઈ હતી તે જ્ઞાને કરીને સુબુદ્ધિ થાય છે.

તે જ્ઞાન કેવી રીતે આપે છે ? તો પ્રથમ તો નિયમે કરીને વિષયનો ત્યાગ કરાવે અને પછી ચોવીસ તત્ત્વનાં જે રૂપ તેને નોખાં નોખાં દેખાડીને પછી તે થકી નોખો એવો જે પચ્ચીસમો જીવાત્મા તેનું સ્વરૂપ દેખાડીને પછી એને વૈરાગ્યે કરીને દેહ સંબંધી જે પદાર્થ તેમાંથી પ્રીતિ તોડાવે છે અને પોતાની જે નવધાભક્તિ તેને કરાવીને જીવને અનંત જન્મનાં શ્રષ્ટ વુદ્ધિ કરીને પાપ લાગ્યાં છે તે સર્વે નાશ પમાડે છે. પછી એને ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે અતિશય પ્રીતિ થાય છે ત્યારે જ જીવનો મોક્ષ થાય છે, પણ તે વિના કોઈ કાળે જીવનો મોક્ષ થતો નથી.

માટે મોક્ષ તો સત્પુરુષ જ્યારે પોતાના સ્વરૂપનું કૃપા કરીને જ્ઞાન કરાવે છે ત્યારે જ થાય છે. તે જીવોને પૂર્વે પણ જે જે અવતાર થઈ ગયા ત્યારે તેનો જેને જેને યોગ થયો છે ત્યારે તે સર્વનાં કલ્યાણ થયાં છે તે શાસ્ત્રમાં લખાણાં છે, પણ તે વિના કોઈનાં કલ્યાણ થયાં નથી અને શાસ્ત્રમાં પણ નથી લખાણાં.

માટે જેને પૂર્વે જે સત્પુરુષનો સંબંધ થયો હતો તેજ આજ તમારે સંબંધ થયો છે. તે તમારા જીવના મોક્ષનો સમય આજ આવ્યો છે. માટે પૂર્વે ભગવાનના અવતાર થયા છે, તેની લીલાઓ શાસ્ત્રમાં લખી છે. તે લીલાને વિચારી જીવો તો આજ પ્રત્યક્ષ અમારા સ્વરૂપમાં અતિશય હેતુ થશે અને અંતરમાં પ્રકાશ થશે અને તમારા આત્મા પણ તમને સુખરૂપ દેખાશે; અને તે આત્માને વિષે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ અમારું સ્વરૂપ તે પ્રકાશમાં દિવ્ય મૂર્તિ દેખાશે અને અદ્ભૂત આનંદને પામશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २४९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૦ વિષય:-પંચવિષયની વાસના કેમ ટળે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત્ ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે દવે મંછારામ તથા કાશીરામને ઘેર આથમણા વારની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આભૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શ્રીકૃષ્ણભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “પંચવિષયની વાસના કેમ ટળે ?” ત્યારે મહારાજે તેમને કહ્યું જે “તમે વર્તમાન દૃઢ રાહો છો તો ખરા પણ વર્તમાનની ખબર તો નથી.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે જેમ કોઈક ઘાયલને ચમક થયો હોય. પછી તેને પડદા વાંધીને કોઈને દેખવા દે નહીં અને જો મોકલો મેલે તો ચમક વધારે થાય અને મરી જાય અને પડદામાંને પડદામાં રહે તો સાજો થાય. તેમ જીવને પંચવિષયના ઘા વાગ્યા છે તેને કરીને ચમક ચાલ્યો છે. તેને સત્પુરુષ પોતાના સ્વરૂપના નિશ્ચયરૂપી પાટા વંધાવે છે અને નિયમરૂપી પડદો વંધાવે છે અને કોઈ વિષયનો પડછાયો પડવા દેતા નથી તથા કોઈ વિષય ડુકડા આવવા દેતા નથી.

તે નિયમરૂપી પડદો કેવી રીતે વંધાવે છે ? તો સ્ત્રી આદિકના શબ્દ ન સાંભળવા, રાગરંગ વાર્જીત્રાદિક પણ ન સાંભળવા અને ચારું, ચારું, ગળ્યું, ચીકણું આદિક ચટરસનો ત્યાગ રાખવો. એ આદિક અનંત પ્રકારની કરપ લાવે છે. ત્યારે તેના ધા રુદ્ધાય છે અને તૃષ્ણારૂપી ચમક મટે છે અને વાસનારૂપી મહા પીડા તે નાશ પામે છે. અને વઢી ત્વચાઈ કરીને

સ્ત્રી આદિકના સ્પર્શનો ત્યાગ કરવો, નેત્રે કરીને સ્ત્રી આદિકનારૂપનો ત્યાગ કરવો, રસનાદ કરીને અયોગ્ય રસનો ત્યાગ કરવો અને નાસિકાદ કરીને અયોગ્ય ગંધનો ત્યાગ કરવો. એવી રીતે પંચવિષયના ત્યાગરૂપી પડદા વંધાવીને સત્પુરુષ પોતાના સ્વરૂપના નિશ્ચયરૂપી પાટા વંધાવે, તો એક ભગવાનના સ્વરૂપ વિના પ્રકૃતિનું કાર્ય કાંઈ સત્ય ન દેખે અને એક ભગવાનને જ સત્ય દેખે. પછી તેને પંચવિષયના ઘા રુઝાઈ જાય છે અને તેનો ધર્મ અતિશય દૃઢ થાય છે અને તે પછી બ્રહ્માદિકનો પાડ્યો પણ ભગવાનના માર્ગ થકી પડે નહીં.

અને જ્ઞાનરૂપી તેના અંતરમાં પ્રકાશ થાય છે અને જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ તેના સ્વરૂપને દેખે છે અને એ સર્વેના રૂપને જાણીને પોતે બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે વિના પ્રકૃતિનું કાર્ય માત્ર તે સર્વેને વિષે તેને અત્યંત વૈરાગ થાય છે અને અમારા સ્વરૂપને વિષે અતિશય પ્રીતિ થાય છે. માટે અમારા નિયમને અતિ દૃઢ કરીને રાખશો તો તમારે કલ્યાણના માર્ગમાં કાંઈએ વિઘ્ન નહીં થાય અને સંસારરૂપી જે સમુદ્ર તેને સહેજે તરી જશો. અને પૂર્વે જે જે મોટી પદવીને પામ્યા છે તે પણ મોટાઓની આજ્ઞા પાઠવે કરીને પામ્યા છે. માટે તે પદવીને આજ પણ અમારે વચ્ચે કરીને પામશો.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૧ વિષય :-મતપંથનો ત્યાગ કરી પ્રગટ સત્પુરુષ પાસે જાય તો જ મોક્ષ થાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા સુદિ ૧૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી રોણજ મધ્યે જોશી દેવશંકર કુવેરજીને ઘેર આથમણા વારની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી સારથી ફાવેર ભક્તે મહારાજને હાથ જોડીને કહ્યું જે “કેટલાક મુમુક્ષુ છે તે મતપંથની આડે કરીને તમારી પાસે આવતા નથી અને તેથી તમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થતો નથી. અને તેને અંતરમાં હેત છે અને નક્કી નિશ્ચય થયા વિના શાન્તિ થતી નથી. માટે ‘અમારે નિશ્ચય કેમ થાય ? અને અમારું સારું કેમ થાય ?’ એવી રીતે કોઈ મુમુક્ષુ-એ મને કહેવડાવ્યું છે, તે તેનું સારું કેમ થાય ? અને નિશ્ચય કેમ થાય ? તે કહો.”

ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે જે મુમુક્ષુ તથા મુક્ત જીવ હોય તે જે તે ભગવાનને જ્ઞાને કરીને ઓઢાવે છે તે સારુ મહાત્મા પુરુષ પ્રગટ થયા હોય તેનું જ્ઞાન કલ્યાણના યથવાઢાને જરૂર સાંભળવું અને જે મુક્ત અને મુમુક્ષુ જીવ હોય તેને પરોક્ષ ભગવાનની આસ્તા હોય અને તેના શાસ્ત્ર પળ તેણે સાંભળ્યા હોય તેને કરીને જ્ઞાનમાં પળ તે સમજે. જેમ કોઈકનો કાગળ પરદેશથી આવ્યો હોય તેને વાંચીને જે બુદ્ધિવાળા હોય તે કાગ-લના લખનારાની બુદ્ધિનું પ્રમાણ કરે છે, તેમ જે મુમુક્ષુ અને મુક્ત હોય તે પળ સત્પુરુષનું જ્ઞાન સાંભળીને તે સત્પુરુષને ઓઢાવે છે. તે માટે કલ્યાણના યથવાઢાને સત્પુરુષ પાસે જઈને જ્ઞાન સાંભળવું.

અને દૈવી અને મુમુક્ષુ જીવ હોય અને તે જો કોઈક મતપંથમાં તથા મોટપ માનમાં વંધાઈ રહે અને સત્પુરુષ પ્રગટ થયા હોય તેનું જ્ઞાન ન સાંભળે તો તેને સત્પુરુષ કોઈ કાળે ઓઝાયાય નહીં. અને મતપંથના અહં મમત્વે કરીને સત્પુરુષનો અવગુણ આવે તો તેને બુદ્ધિ દોષિત થઈ જાય છે અને પૂર્વનું સુકૃત હોય તે પણ દિવસે દિવસે નાશ પામતું જાય અને દૈવી અને મુમુક્ષુ હોય તે અંતરમાં મુજાયા કરે.

માટે એમ સમજીને બુદ્ધિમાન થઈને મહાત્મા પુરુષનો અવગુણનો ત્યાગ કરીને તેના ગુણનું ગ્રહણ કરવું. અને અવગુણ તો ક્યારે લઈએ? તો કોઈક અધર્મ કરતા કરાવતા હોય તો અવગુણ લેવો. પણ તેવી તો કોઈ વાત ન હોય અને અમથો અવગુણ લેવો તે તો અસુરનો સ્વભાવ છે. એમ વિચારીને તેના અવગુણનો ત્યાગ કરીને તેનું જ્ઞાન સાંભળવું.

ત્યારે તમે કહેશો જે વીજું તો સર્વે સારું છે, પણ ભગવાન કહે છે ષટ્કું હૈયે વેસતું નથી. તો એનું તો એમ છે જે આલોકમાં પણ કોઈક સારા મનુષ્ય હોય તે છોટું વોલતા નથી તો મોટા પુરુષ જેને હજારો લોક માનતા હોય અને જેને વિષે પરિપૂર્ણ જ્ઞાન હોય તે છોટું વોલે નહીં અને જેમ હોય તેમ કહે. અને કોઈ અધર્મી, દુષ્ટ હોય અને તે ભગવાન ન હોય અને કહેવા જાય કે ‘હું ભગવાન છું’ તો તેને જીવ કોઈ માને નહીં અને તેની તો ફજેતી થાય છે. તે તો કોઈને પણ મોહું દેખાડી શકે નહીં અને તેની પાસે સર્વે મતના સિદ્ધાંતનું જ્ઞાન પણ હોય નહીં. અને જે ભગવાન હોય તે તો સર્વે મતના સિદ્ધાંતને જાણતા હોય અને તે પાસે જે જે દૈવી અને મુમુક્ષુ જીવ આવે તેને જ્ઞાન આપીને તેના અંતરના સંશય માત્રને ટાલીને પંચવિપયના રાગ ડહાડીને શાંતિ પમાડે અને જે આસુરી જીવ હોય તેને તો જ્ઞાન કોઈ જાતનું હોય નહીં અને

તે પ્રગટ ભગવાનને ઓઝાએ પણ નહીં અને આસુરીજીવ હોય તે ઝુલટો ભગવાનનો દ્રોહ જ કરે.

તે પૂર્વે પણ જુવોને ક્યાં સર્વે મનુષ્યે પ્રગટ ભગવાનને ઓઝાયા છે ? અને આજ તો ભગવાનની ઇચ્છા કરીને ઘણુંસારું છે અને પૂર્વે તો ઘણા ઘણા ઉપદ્રવ હતા. એમ વિચારીને ક્ષણભંગુર એવો જે મનુષ્યદેહ તેમાં ભગવાન પ્રગટ થયા છે અને તેને નહીં ઓઝાયા તો વધુ જ મૂંઢું થશે. કેમકે ભગવાન પ્રગટ થયા ન હોય 'અને પરોક્ષની ભક્તિ કરતાં કરતાં કોઈક દિવસ પ્રગટ ભગવાન મલશે' એમ લાલચ હોય અને પરોક્ષ ભક્તિ કરતાં કરતાં કોઈક દિવસ પણ તે જ પ્રગટ ભગવાન થયા અને તેને ન ઓઝાયા અને ઝુલટો દ્રોહ થાય તો તેમાંથી વધુ જ મૂંઢું થાય. એમ વિચારીને કલ્યાણના સ્વપવાળાને અતિશય વિચાર કરવો.

ત્યારે તમે કહેશો જે 'જો ભગવાન હોય તો અમને કોઈક ચમત્કાર દેખાડીને વિશ્વાસ કરાવે' તો માનીએ. તો એમ તો કોઈ અવતારાદિકની રીત નથી. તે તો મનમાં વિચારીને જુવો તો સ્વર પડશે. માટે જે મુમુક્ષુ અને દૈવી જીવ હોય તેને જ જ્ઞાને કરીને પ્રગટ ભગવાનનો નિશ્ચય થાય છે. ત્યારે તમે કહેશો જે 'ભગવાન તે તો સમાધિ કરાવે ?' તો સમાધિ એ પ્રકારની છે. તેમાં એક તો જ્ઞાન સમાધિ છે; તે સમાધિ સત્ય છે. તે મુક્ત તથા મુમુક્ષુ જીવ હોય અને તેને પ્રગટ ભગવાનનો સંબંધ થાય પછી તે ભગવાન તેને જ્ઞાને કરી અષ્ટ આવરણ ભેદાવીને આત્માને વિષે અક્ષરની સ્થિતિ કરાવે છે. પછી તે અક્ષરને વિષે જે ભગવાન રહ્યા છે તેને સાક્ષાત્કાર દેખાડીને દિવ્યદ્રષ્ટિ કરાવે છે ત્યારે તે ભક્ત અક્ષરધામને વિષે દિવ્યમૂર્તિ થકા અનંત ऐश्वर्य અને અનંત પ્રતાપ અને અનંદ પાર્પદે યુક્ત થકા પ્રત્યક્ષ ભગવાનને દેખે છે. પછી તે ભક્તને અક્ષરધામ અને

માન આપે અને ચહાય તો કોઈ અપમાન કરે અને ચહાય તો કોઈ પૂજા કરે અને ચહાય તો કોઈ ધૂડ નાખે તોપણ લેશમાત્ર મનમાં હરખ-શોકને પામે નહીં.

અને એમ સમજે જે ‘પૂજા કરે છે તે એના કલ્યાણ સારુ કરે છે અને જે ધૂડ નાખે છે તે એને ખોટ જશે અને હું તો અલંકારાનંદ અને બ્રહ્માનંદ એવો અવિનાશી જે આત્મા તે મારું સ્વરૂપ છે.’ એવી રીતની જ્ઞાન સ્થિતિને પામ્યા હોય તોપણ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે દેહે કરીને નવધાભક્તિને અતિશય દૃઢપણે કરીને કર્યા કરતા હોય અને એમ સમજતા હોય જે ‘આ પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા મળી છે તથા ભગવાનના જે જે ભક્ત તેની સેવા મળી છે તે મારા ઉપર ભગવાનની અતિશય કૃપા.’ એવી રીતની સમજણ હોય પણ એવા જે બ્રહ્મરૂપ સાધુ તે એ ભક્તિને પ્રવૃત્તિ ન માને અને દેહ સંવંધી જે પદાર્થ જોઈએ તેને પ્રવૃત્તિ માને છે પણ તેમાં પોતાના ચિત્તને ન જોડે.

અને કોઈક ભગવાનના ભક્તને રોગાદિક સંવંધી પીડા થતી હોય તો તેની સેવા અતિશય તત્પર થઈને કરે અને તેની સારુ કોઈક પદાર્થ જોઈતા હોય અને તે પદાર્થ લેવામાં કોઈક લોકમાં ત્યાગીના ધર્મમાં વિરોધ જેવું હોય, તોપણ ભગવાનના ભક્તની સેવામાં દોષ ન માને. કેમકે ગૃહસ્થ છે તેને પોતાનાં સ્ત્રી છોકરાં સગાંસંવંધી તેમાં જો આત્મબુદ્ધિ છે તો તેને અર્થે અનંત પ્રકારના અધર્મ કર્મ કરીને તેને લવચારે છે પણ તે તેમાં દોષ ગણતા નથી અને તે સંવંધી અનંત પ્રકારના મૂંઢાં કર્મ કરે એવા હોય, તોપણ તેનો અવગુણ લઈને તેનો સંગ મૂકતા નથી અને તે સગાંસંવંધી અતિશય મૂંઢાં શબ્દ બોલીને તિરસ્કાર કરે તોપણ તે સગાંસંવંધીમાં આત્મબુદ્ધિ છે તો તેનો તેને દોષ નથી આવતો અને તેના

સંગનો ત્યાગ કરવાનો સંકલ્પ નથી થતો. અને જે જ્ઞાને કરીને ભગવાનનો મહિમા સમજ્યા હોય એવા જે બ્રહ્મવેત્તા સાધુ તે તો ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્ત તેની જે સેવા પ્રવૃત્તિમાં રહીને કરવી પડે તેને જ મોટો લાભ માને છે.

અને ભગવાન અને ભગવાનના સાધુ તે પોતાને વગર ઘાંકે ગમે એટલો તિરસ્કાર કરે તોપણ પોતે લેશમાત્ર પણ મુંઝાય નહીં. અને તેનો અવગુણ લે નહીં અને એમ માને જે ‘મારા ઉપર કૃપા કરીને મારામાં દોષ હતા તે મને ઓઢાંચાવ્યા. માટે મારા આત્માના અતિશય હિતકારી છે.’ એમ સમજીને ભગવાનના ભક્તનો અતિ મહિમા સમજે એવી રીતની સમજણવાળા જે સાધુ હોય તેને આત્માના સ્વરૂપના જ્ઞાન પામેલા જાણવા. અને એવા જે બ્રહ્મરૂપ સાધુ તેના દેહને ટાઢ પણ વાય અને તડકો પણ લાગે અને ભૂલ તરસ પણ લાગે અને શરીરમાં રોગ દુઃખ પણ થાય, પણ જ્ઞાને કરીને તેથી પોતાનું સ્વરૂપ નોંધું માને અને ‘ટાઢ-તડકો, ભૂલ-તરસ, સુખ-દુઃખ એ સર્વે દેહના ભાવ છે અને હું તો દેહથી નોંધો સદાય અસંગી છું.’ જેમ નીલી કાચની કોઠી હોય તેમાં કોઈક પુરુષ શ્વેત વસ્ત્ર પહેરીને પેઠો હોય, તેને વીજા વહારના મનુષ્ય તે દેખે નીલો પણ તે પંડે પોતે એમ કોઈ કાળે ન સમજે જે ‘હું નીલો છું.’ તે તો એમ સમજે જે ‘હું તો શ્વેત વસ્ત્રવાળો છું અને નીલાપણું જણાય છે તે તો કોઠીના ભાવ છે અને હું તો કોઠીથી નોંધો છું.’

એ દૃષ્ટાંતનું સિદ્ધાંત એ છે જે આત્મનિષ્ઠાને પામ્યા એવા જે બ્રહ્મ-સ્વરૂપ સાધુ તે તો ‘સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન એ સર્વે દેહના ભાવ છે અને હું જે આત્મા તે તો સદાય સુખરૂપ છું અને અક્ષર છું.’ એમ જાણે છે. એવી રીતે દેહ થકી સદાય અસંગી જે બ્રહ્મરૂપ સાધુ તેનો જે જે મન, કર્મ, વચને સંગ કરે તેને પણ બ્રહ્મરૂપ કરે છે. અને સર્વે જીવ પ્રાણી

માત્ર ઉપર તે સદાય દયા રાખે અને યથા યોગ્ય પોતાના ધર્મને અનુસારે તેના આત્માનું રૂઢું કરે એવા આત્મારૂપ વર્તતા હોય તેના ગુણ છે.

અને જે વેશધારી દેહાભિમાની ઉપરથી તો સાધુના વેશ શોભાય માન રાખતા હોય અને તિલક પળ સારાં વનાવ્યાં હોય અને કંઠીયો અને માઝાઓ સારી રાખતા હોય અને લુવડીઓ તથા કઠારીઓ સારી રંગ-દાર રાખતા હોય, લુગડાં પળ રૂઢાં ભગવા ચટકીદાર રંગીને પહેરતા હોય અને મોઢે કરીને આત્માના સ્વરૂપનું નિરૂપણ નિરંતર કરતા હોય પળ જો અષ્ટ પ્રકારે વ્રહ્મચર્યવ્રત ન રાખતા હોય અને કોઈક પ્રકારે સ્ત્રીનો સંવંધ રાખતા હોય તથા દ્રવ્યાદિક પદાર્થ રાખતા હોય તથા સારાં સારાં ભોજન જમતા હોય તથા દેહની સારુ જો ગૃહસ્થમાં સ્નેહ કરતા હોય અને દેહનું જ અતિશય જતન કરતા હોય તથા ત્યાગપણાનું માન રાખતા હોય એવા જે પંચવિષયના રાગી તેને દેહાભિમાની જાણવા અને તેને મહા નીચ અને પાપી જાણવા પળ તેને ત્યાગી ન જાણવા. અને જો વેદાન્ત શાસ્ત્ર મોઢે કહી જતા હોય તથા યોગ શાસ્ત્ર પળ મોઢે કહી જતા હોય અને વાર મહાવાક્યના શબ્દનો નિરંતર અભ્યાસ કરતા હોય અને એકાંત જગ્યામાં બેસીને ધ્યાન કરતા હોય, તોપણ જો પંચવિષયનો ત્યાગ ન રાખતા હોય અને પંચવિષયમાંથી એકે વિષયનું ગ્રહણ કરતા હોય તો તેને દેહાભિમાની જાણવા અને રાગી જાણવા. અને જે પોતાના જીવના કલ્યાણને ઇચ્છતા હોય તેને એવા દુષ્ટના સંગનો સર્વે પ્રકારે ત્યાગ કરવો.

અને જો તેને સાધુ જાણીને તેનો સંગ કરે તો તેને ધર્મમાંથી શ્રદ્ધા કરે અને તેના ઘરની સ્ત્રીઓ તેને પળ વ્યભિચારણીઓ અને શ્રદ્ધા કરે. માટે પંચવિષયના જે રાગી એવા જે વેશધારી સાધુ તેનો ત્યાગ કરવો.

અને ગૃહસ્થ હોય તેને આત્માના ભાવે કરીને કોઈ મૃત્યુ હોય તેને

અન્ન આપવું, તે પળ પુરુષને હાથે કરીને આપવું; પળ વાઈઓને તો તે સાધુ સામી દૃષ્ટિ કરવી જ નહીં અને વાઈઓને તો એવા દુષ્ટનો સંગ થવા દેવો જ નહીં, કેમકે પંચવિષયનો જે રાગ છે તે જ જીવને વંધન છે અને પંચવિષયના રાગથી જે મૂકાય તેનો જ મોક્ષ થાય.

અને પંચવિષયના રાગે કરોને જન્મ-મૃત્યુનાં દુઃખને પામે છે. કેમકે આત્મા છે તે તો અવિનાશી છે અને દેહ છે તે જડ છે, પળ પંચવિષયમાં જ્યાંસુધી રાગ છે ત્યાંસુધી જન્મ-મૃત્યુનાં દુઃખને પામે છે. જેમ લીલા કાષ્ટને વઢવાનો સ્વભાવ નથી, તોપણ જો સુકા કાષ્ટ ભેગું દોરડીય વાંધીને વાળે તો સુકા કાષ્ટ ભેગું લીલું કાષ્ટ પળ વઢે. તેમ અવિનાશી એવો જે આત્મા તે પળ જ્યાંસુધી સુકા કાષ્ટરૂપ જે દેહ તેને વિષે પંચવિષયની વાસનારૂપ દોરડીય કરીને વંધાણો છે, ત્યાંસુધી જન્મ-મૃત્યુનાં દુઃખને પામે છે અને જ્યારે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિય કરીને પંચવિષયના રાગને ઉઘાડે તે જ બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને આત્યંતિક મોક્ષને પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૩ વિષય:—ગુરુમાં ભેદ અને સર્વોપરિ ગુરુ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા વદિ ૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી રોણજ મધ્યે જોશી વહેચર દાજીરામને ઘેર આથમણાં વારનાં ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પના હાર ધારણ કર્યાં હતા. પાઘમાં ફૂલના તોરા લટકતા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ! ગુરુ તે કોને કહીએ?”

ત્યારે મહારાજ વોલ્યા જે ગુરુ તો તેને કહીએ જે ગો કહેતાં ઇન્દ્રિયોને અધર્મનો ત્યાગ કરાવીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જે જોડાવે અને પંચવિષયની વાસના ટલાવીને જીવને બ્રહ્મરૂપ કરે, તેનું નામ ગુરુ કહેવાય. તે ઇવા ગુરુ તો એક સર્વોપરિ પરમાત્મા ભગવાન છે. તે ભગવાન જે તે અક્ષરમુક્તને ઉપદેશ કરે છે અને અક્ષરમુક્ત છે તે મૂઝ પ્રકૃતિ-પુરુષના ગુરુ છે અને તે મૂઝ પ્રકૃતિપુરુષ વિરાટના ગુરુ છે અને વિરાટ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવના ગુરુ છે અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ છે તે મરિચ્યાદિકના ગુરુ છે અને મરિચ્યાદિક છે તે ઈન્દ્રાદિક દેવના ગુરુ છે અને દેવ છે તે મનુષ્યાદિકના ગુરુ છે અને તે સર્વે ગુરુ કહ્યા તે જે તે આ મૃત્યુલોકમાં દેહ ધરે છે. પછી તે સર્વે ગુરુરૂપ થઈને જીવોને ઉપદેશ કરીને પોત પોતાના લોકને પમાડે છે.

જેમ આ લોકમાં જે વિદ્યાના ભણાવનારા મહેતાજી છે તે જે તે મોટા નિશાઢીયાને ભણાવે છે. એવી રીતે એકવીજા ઉતરતા ઉતરતાને ભણાવે છે અને જેટલી જેની વિદ્યા તેટલી તે ભણાવે છે પણ પોતાનાથી અધિક વિદ્યા આપવાને સમર્થ નથી થતા અને સર્વે વિદ્યા આપવાને તો એક મહેતાજી સમર્થ છે, તેમ સર્વોપરિ ગુરુ તો એક અક્ષરાતીત, પુરુષોત્તમ ભગવાન છે અને વીજા ગુરુ તો એ ભગવાનને ભજીને તથા એની આજ્ઞાએ કરીને એ જેટલી જેટલી સામર્થ્યને પામ્યા હોય તેટલું તેટલું જ્ઞાન શિષ્યને આપી શકે, પણ આત્મ્યંતિક જ્ઞાન તથા આત્મ્યાંતિક મોક્ષ તે ગુરુ ન આપી શકે; આત્મ્યંતિક મોક્ષ તો એક સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ ભગવાન કાં તે ભગવાન ધૈર્યકી જ્ઞાન પામેલા સાધુ તે આપવાને સમર્થ છે.

માટે તે ભગવાન જ્યારે મનુષ્યદેહનું ધારણ કરે છે અને પૃથ્વી ઉપર

અનંત જીવોના કલ્યાણને અર્થે વિચારતા હોય ત્યારે તેને શરણે જે જે જીવ આવે તેને આત્યંતિક જ્ઞાન આપીને તેનો આત્યંતિક મોક્ષ કરે છે. અને વીજા જે ગુરુ છે તે તો જ્યારે આત્યંતિક મોક્ષના પમાડનારા ન હોય ત્યારે તે ગુરુ કરવા. જેમ કાઢ પડે ત્યારે જેવા તેવા દાણા ખાઈને કાઢ ઉતારવો પણ જ્યારે સકાઢ થાય અને કોઈક દૂધપાક અને જલેવી આદિક સારાં સારાં ભોજન જમાડનારો મળે ત્યારે તે ના પાડે જે ‘હું સારાં સારાં ભોજન નહીં જમું અને હું તો મોરની (આગઢની) મારી જારની રાઘડી રંધાવીશ.’ એમ કહે તે મૂર્ખ કહેવાય અને બુદ્ધિવાઢા તેને પાપી અને અભાગીયો જાણે. તેમ કૃપા કરીને સર્વોપરિ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ ભગવાન પ્રગટ થાય છે અને તે દયા કરીને અધર્મનો સર્ગ જે કામ, લોભાદિક જે દોષ તે થકી મુકાવીને એના મોક્ષ સારુ ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રખાવીને ભગવાન સન્મુખ ચોટાડવી અને જન્મમરણનાં દુઃખ થકી મુકાવીને એના મોક્ષ સારુ ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રખાવીને મોક્ષ કરવો, એ જ અમારે અહીં આવ્યાનું કારણ છે, પણ એમને કોઈ દ્રવ્ય આપે કે ઘરેણાં આપે તથા સારી સારી રસોઈઓ આપે તો પણ અધર્મનો ત્યાગ કરીને એના મોક્ષને અર્થે જતન ન કરે તો તે ઉપર પ્રસન્ન થતા નથી. અને એના મોક્ષને અર્થે અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે તેની ઉપર અમે પ્રસન્ન થઈએ છીએ.

માટે અમે તો તમારા આત્માના હિતકારી છીએ અને અમારે તો પંચવિપય થકી જીવને મૂકાવીને બ્રહ્મરૂપ કરીને અક્ષરધામને પમાડવા, એ જ સિદ્ધાંત છે. માટે જે મુમુક્ષુ હોય તેને તપાસ કરીને સર્વે અંતરાયનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ હરિ સાક્ષાત્ તેનો દૃઢ આશરો કરવો એ જ બુદ્ધિવાઢા છે અને પ્રત્યક્ષને મૂકીને પરોક્ષમાં બંધાઈ રહે છે તે તો પશુ છે અને મહા મૂર્ખ છે.

इति श्रीमुखासद्वांत २५३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૪ વિષય:-ઉપદેષ્ટા, ઉપાસના આદિક પાંચ પ્રકારની શુદ્ધિ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ના ભાદરવા વદિ ૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી લીવાલી મધ્યે મહાદેવ શ્રી ભીમનાથના દહેરાની આગળ ચોકમાં દાક્ષિણાદે મુખારવિંદે વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંબલ પેટો ધારણ કર્યો હતો. સર્વે અંગને વિષે પુષ્પનાં આભૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સમા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજીએ વાર્તા કરી જે જેને આત્યંતિક મોક્ષ પામવો હોય તેને પંચ પ્રકારની શુદ્ધિ થાય તો તત્કાલ બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષર-ધામને પામે. તે પંચ પ્રકારની શુદ્ધિ તે કઈ? તો સર્વોપરિ અક્ષરાતીત જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે જ જ્યારે જ્યારે પૃથ્વી ઉપર પધારે છે ત્યારે ત્યારે તે થકી ઉપદેશ પામવો અથવા તે ભગવાન થકી જ્ઞાનને પામીને સિદ્ધ-દશાને પામ્યા હોય એવા જે બ્રહ્મરૂપ એકાંતિક સાધુ તે થકી ઉપદેશ પામવો એનું નામ ઉપદેષ્ટાની શુદ્ધિ કરીય.

અને ઉપાસના કરવા યોગ્ય તો સર્વકારણ સર્વાધાર એવા જે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન તેની ઉપાસના કરવી. તે ઉપાસનાની શુદ્ધિ કહેવાય.

અને ઉપાસનાનો કરનારો જે ઉપાસક તેને પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, અહંકાર, મહત્ત્વ અને મૂલ પ્રકૃતિ જે માયા તેથી પર જે અક્ષરબદ્ધ તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનીને શરીરમાં જે હાડકાં આદિક પૃથ્વીનો ભાગ છે તેને પૃથ્વીમાં લય કરીને પછી પૃથ્વીને જલમાં લય કરીને જલનો ભાગ જે શરીરમાં રુધિર આદિક તેને મહત્ જલમાં લય કરીને તે મહત્ જલને અગ્નિમાં લય કરવું અને શરીરમાં જે જઠરાગ્નિનો

भाग छे तेने महत् अग्निमां लय करीने ते महत् अग्निने वायुमां लय करवो अने शरीरने विषे प्राणवायुनो भाग छे तेने महत् वायुमां लय करवो अने महत् वायुने आकाशमां लय करवो अने शरीरने विषे पोलाण आदिक आकाशनो भाग छे तेने महदाकाशमां लय करी देवो अने महदाकाशने अहंकारमां लय करवो अने शरीरमां जे अहंपणुं तेने विराटमां लय करीने विराटने महत्त्वमां लय करी देवो. अने शरीरमां जे चित्त छे तेने महत्त्वने विषे लय करीने महत्त्वने मूळ मायाने विषे लय करवुं. अने शरीरमां जे बुद्धि छे तेने मूळ मायामां लय करीने पછी मूळ मायाने प्रकृतिपुरुषमां लय करवी अने प्रकृतिपुरुषने अक्षरना प्रकाशने विषे लय करवो. अने एवी रीते ज्ञान प्रलये करीने अक्षर-ब्रह्मना भावने पामीने माहात्म्य ज्ञाने युक्त नवधाभक्तिये करीने ते भगवानमां जोडावुं. तेने उपासकनी शुद्धि जाणवी.

अने शुद्ध उपदेष्टा થકી જ્ઞાનને પામ્યા એવા જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે યુક્ત ભક્તિ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે જોડાણા એવા જે શુદ્ધ સંપ્રદાયવાળા ભગવાનના ભક્ત તેનો જે મન, કર્મ, વચને સંગ કરવો તેને સંગની શુદ્ધિ જાણવી.

અને નિવૃત્તિ પર એવું જે ભગવતધામ જેને વિષે કોઈ પ્રકારના ઉપદ્રવે રહિત અને મહામાયને કાપે એવી જ્ઞાન પ્રકાશે એવી જે ભગવાનની કથા તે જે સ્થાનકને વિષે થતી હોય અને ભગવાનના કીર્તન થતા હોય તથા ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા સારુ વ્રત ઉત્સવ તે જે સ્થાનકને વિષે થતાં હોય તે સ્થાનકે દૃઢ મને કરીને રહેવું, તેને સ્થાનકની શુદ્ધિ જાણવી તથા અષ્ટાવરણ પર જે અક્ષરબ્રહ્મ તે વિષે રહેવાની ભાવના કરીને માયાનું આવરણ ટાલવું અને બ્રહ્માકાર દૃષ્ટિ થઈને એક રસ ચૈતનરૂપ અક્ષરબ્રહ્મ તે સ્થાનકને વિષે રહ્યાની ભાવના અખંડ રાખવી.

જેમ આકાશની દૃષ્ટિને પામ્યો હોય તેને ચાર ભૂત દૃષ્ટિમાં આવતા નથી. તેમ ચેતનની દૃષ્ટિ અષ્ટાવરણ પર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેની સ્થિતિને પામ્યો તેને પ્રકૃતિનું કાર્ય કાંઈ નજરમાં આવતું નથી. તેને સ્થાનકની શુદ્ધિ કહીએ.

एवी રીતે પાંચ પ્રકારની શુદ્ધિને જે જે ભક્તજન પામે છે, તે સિદ્ધ-દશાને પામીને આત્યંતિક મોક્ષ જે અક્ષરધામ તેને પામીને અલંબ ભગવાનની સેવામાં રહે છે.

इति श्रीमुखसिद्धांत २५४ समाप्त ।

— ÷ —

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૫ વિષય :—બ્રહ્મવિદ્યા અને પંચ કોપાત્મક માયા.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા વદિ ૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી દેવાતજ મધ્યે પુરાણી જગન્નાથ દાજીભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ ધારણ કર્યાં હતાં. લલાટને વિપે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને જમણા હાથને વિપે મોગ-રાના પુષ્પનો ગુચ્છ અને રૂમાલ ધારણ કર્યા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ સર્વે સાંભળો એક વાત કરવી છે અને આ વાત કહેશું તેનું નામ બ્રહ્મવિદ્યા કહેવાય અને તે બ્રહ્મવિદ્યાને સમ-જવે કરીને માયાનો જે અંધકાર તે જીવને તત્કાલ ટળી જાય છે. જેમ સૂર્ય ઊગે અને રાત્રી ટળી જાય તેમ આ કહીશું જે બ્રહ્મવિદ્યા તેને સમજવે કરીને જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ થાય અને બ્રહ્મરૂપ પોતાનો આત્મા સાક્ષાત્કાર દેખાય અને તે બ્રહ્મને વિપે પરબ્રહ્મ જે ભગવાન તે દેખાય.

તે બ્રહ્મવિદ્યાને કહીએ છીએ જે આ સ્થૂળ શરીર છે તે અન્નમય કોષ છે. તે અન્નમય કોષમાં પ્રાણમય કોષ રહ્યો છે. તે જેવો અન્નમય કોષ મનુષ્યને આકારે છે, તેવો જ તેમાં પ્રાણમય કોષ છે તે મનુષ્યને આકારે છે. જેમ એક મનુષ્યને આકારે પોલું ધાતુનું પૂતલું કર્યું હોય અને તેમાં એક વીજું પૂતલું મૂક્યું હોય અને ત્રીજું પૂતલું મૂક્યું અને વઢી એક ચોથું મૂક્યું હોય અને પાંચમું મૂક્યું હોય. તેમાં એક અન્નમય કોષ છે. તે અન્ન થકી જ ઉપજ્યો છે અને અન્ન થકી જ વૃદ્ધિ પામે છે અને તે અન્નમય કોષને પ્રાણમય કોષનો આધાર છે. તે પ્રાણ હોય ત્યાં સુધી અન્નમય કોષ વૃદ્ધિ પામે અને જો પ્રાણ વંધ થાય તો અન્નમય કોષ જે સ્થૂળ દેહ તે નાશ થઈ જાય.

અને પ્રાણમય કોષને મનોમય કોષનો આધાર છે; કેમકે મન સંકલ્પ કરે તેટલું જ પ્રાણવાયુ કરીને હરવા ફરવા અને ક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય. કેમકે અન્નનો કોઢીયો તેને હાથે કરીને મોઢામાં મૂકે પણ જો મનને ગમતું હોય તો પ્રાણ તેને ગળા હેઠે ઉતારે અને જો મનને ન ગમતું હોય તો પાછું કોઢીયાને કાઢી નાખે. અને પ્રાણને તો આહાર માત્ર જેવું તેવું જોઈએ અને સારું નરસું તો મનને છે. તે જેણે મન જીત્યું હોય તે તો જેવો તેવો આહાર આપીને પ્રાણને સંતોષ પમાડે અને જેણે મન જીત્યું નથી તેના પ્રાણ કોઈ કાઢે સંતોષ પામતા નથી. માટે પ્રાણમય કોષને મનોમય કોષનો આધાર છે.

અને મનોમય કોષને વિજ્ઞાનમય કોષનો આધાર છે. તે વિજ્ઞાન વૃદ્ધિમાં રહ્યું છે. કેમકે મન તો હજારો સંકલ્પ કરે, પણ તેમાંથી બુદ્ધિ જે નિશ્ચય કરે તે કામ કરાય છે. તેમાં જેણે સત્પુરુષનો આશરો કરીને અધર્મના ત્યાગનો બુદ્ધિમાં નિશ્ચય કર્યો હોય તેનું મન કોઈ દિવસ

અધર્મનો સંકલ્પ કરે જ નહીં અને જેને સત્પુરુષનો આશરો નથી તેનું મન અનંત અધર્મના સંકલ્પ કરે છે. માટે મનોમય કોષને વિજ્ઞાનમય કોષનો આધાર છે. અને એક કરતા એક વલ્લવાન ઘણો છે અને સૂક્ષ્મ છે.

અને વિજ્ઞાનમય કોષને આનંદમય કોષનો આધાર છે. અને આનંદમય કોષ છે તે અતિશય સુખરૂપ છે, કેમકે કોઈને ઝાટકાના ઘા વાગ્યા હોય અને તે સુષુપ્તિમાં જાય તો ઝાટકાના ઘાની પીડા ટલી જાય છે અને જ્ઞાને કરીને દેહથી નોંખો આત્મા જાણીને સુખ-દુઃખને સમ કર્યું હોય તોપણ સુખ-દુઃખ આવે તે જણાયા વિના રહે નહીં અને સુદોષ્ટ દુઃખ હોય અને આનંદમય કોષ જે સુષુપ્તિ તેમાં જાય તે લેશ માત્ર દુઃખ જણાય નહીં. માટે વિજ્ઞાનમય કોષને આનંદમય કોષનો આધાર છે અને તે આનંદમય કોષ છે તે સર્વેથી વલ્લવાન છે અને અતિશય સૂક્ષ્મ અને અનાદિનો છે.

તે આનંદમય કોષ આદિક પાંચે કોષને જીવાત્માનો આધાર છે અને તે જીવાત્મા સુખરૂપ છે અને જીવાત્મા પાંચ કોષમાં રહ્યો થકો તે સર્વેને પ્રકાશે છે, પણ જીવ વિના પાંચે કોષ કાંઈપ કરવાને સમર્થ નથી અને જીવ વિના પાંચે કોષ જડ છે અને જીવાત્મા અવિનાશી છે, સ્થેતન છે અને જાણપણેયુક્ત છે. અને જીવાત્માના પ્રકાશક અક્ષરબ્રહ્મ છે. જેમ નેત્રના પ્રકાશક સૂર્ય છે, તે નેત્રનો પ્રકાશ પોતાની પાસે હોય અને જો અંધારી રાત્રિ હોય તો પોતાનું શરીર પણ દેખાય નહીં. તેમ જીવાત્માના અક્ષરબ્રહ્મ પ્રકાશક છે અને અક્ષરના પ્રકાશક પ્રગટ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે અને જે આત્મ્યંતિક જ્ઞાન તે જ અક્ષરનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ છે અને તે આત્મ્યંતિક જ્ઞાન ભગવાન પુરુષોત્તમની પાસે છે.

માટે તે ભગવાન કૃપા કરીને અનંત જીવોના ઉદ્ધાર કરવા સાર

પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યદેહ ધારણ કરે અને તે ભગવાનનો સંવંધ જેને થાય અને તે ભગવાન થકી આત્યંતિક જ્ઞાનને પામે તે જ સાક્ષાત્કાર અક્ષર-બ્રહ્મરૂપ થાય છે. અને જીવાત્મા તો કારણપણે વસ્તુતાયે અક્ષર છે, પણ તેને જ્યાં સુધી પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંવંધ ન થયો હોય ત્યાં સુધી જીવ કાંઈ કરવાને સમર્થ નથી. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન જેને આત્યંતિક જ્ઞાન આપે તે અનંત ऐश्वर्य અને સામર્થ્યને પામીને સર્વજ્ઞ થયા છે. તે થકી અનંત જીવ જ્ઞાનને પામીને ભગવાનને માર્ગે ચાલે છે.

માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે જ અક્ષરના પ્રકાશક છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન થકી જે આત્યંતિક જ્ઞાનને પામ્યો તે જ અક્ષર સાક્ષાત્ છે અને તે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના કર્તા જે મૂળપુરુષ તેના આધાર છે, તેના પ્રકાશક છે, પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન થકી આત્યંતિક જ્ઞાનને પામ્યા એવા જે પ્રત્યક્ષ અક્ષરમુક્ત તે જ સર્વના આધાર છે અને સર્વના કારણ છે, સર્વના પ્રકાશક છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને પ્રત્યક્ષ અક્ષરરૂપ મુક્ત તેના સંવંધ થકી સામર્થ્યને પામીને પુરુષ જે તે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ કરે છે.

તે પુરુષ કેવા છે ? તો જેમ જીવ જે તે આનંદમય કોપમાં રહ્યો થકો પાંચ કોપને પ્રકાશે છે, તેમ પુરુષ છે તે પોતાના ધામમાં રહ્યા થકા માયાના કાર્ય જે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ તેમાં રહ્યા જે જીવ તે જીવ જીવ પ્રત્યે જે જીવનો જેવો દેહ તેવું વઢ તથા તેવી તેને બુદ્ધિ તે સર્જી આપે છે. તે હાથીના જીવને હાથીનાં સ્થૂલ પ્રમાણે વઢ અને બુદ્ધિ આપે છે અને ઇનો એ જીવ કીડીના શરીરને ધારણ કરે ત્યારે કીડીના જેટલું વઢ અને કીડીના જેવી બુદ્ધિ તેને સર્જી આપે અને વીંછી અને બીજા ઘણાક પ્રકારના જીવ એ સર્વેને બુદ્ધિ અને વઢ સર્જી આપે છે અને મનુષ્યને મનુષ્ય પ્રમાણે વઢ અને બુદ્ધિ સર્જી આપે છે. એવી રીતે અનંત કલાઓ એ પુરુષમાં

રહી છે, પણ એ સર્વે વહારદૃષ્ટિ કરીને પુરુષ માયામાં જોડાણો થકો વલેશને પામે છે. જેમ પાણીના કઢશીયા, તપેલી ભૂમિમાં નાચે તો તે પાણી નાશ પામી જાય છે, તેમ એ પુરુષ માયામાં જોડાણો થકો વહારદૃષ્ટિ કરીને દુઃખને પામે છે.

અને જ્યારે સર્વેથી પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને પોતાના પ્રકાશક જે અક્ષરબ્રહ્મ તેને પોતાનું સ્વરૂપ માને તો તે અક્ષરભાવને પામે અને પછી અક્ષરના પ્રકાશક જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેમાં જોડાય તો એ પુરુષને મૂલમાયાનું આવરણ ટળી જાય. અને તેમજ જીવ પણ પાંચ કોષમાં અન્વયપણે જોડાણો છે તેને કરીને જન્મમરણનાં દુઃખને પામે છે અને જ્યારે અક્ષરભાવને પામ્યા એવા જે મુક્ત જે પરમાત્માને પમાડે એવા એકાંતિક સાધુ તે જીવને મળે તથા પરમાત્મા ભગવાન તે પ્રત્યક્ષ જીવને મળે અને તેમાં જીવ જોડાય પછી અન્નમયકોષ તથા પ્રાણમયકોષ એ બે કોષને સત્પુરુષના આપેલા જે નિયમ તથા ત્યાગ તથા તપ તેને કરીને જીતવા અને આત્મજ્ઞાને કરીને તથા વૈરાગ્યે કરીને મનોમયકોષ તથા વિજ્ઞાનમયકોષ એ બે જીતાય છે.

અને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને અક્ષરના ભાવને પામીને પછી તે અક્ષરને વિષે પરમાત્મા પુરુષોત્તમ ભગવાન સાક્ષાત્કાર દેખાય ત્યારે એ જીવને જે અષ્ટ પ્રકારની માયા પાંચ કોષરૂપે વઢગી છે તે સર્વે ટળી જાય અને કેવલપદને પામે છે અને ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામે, કહેતાં જેમ ભગવાન કાલ, કર્મ અને માયા થકી રહિત છે, તેમ તે ભક્ત પણ કાલ, કર્મ અને માયા થકી રહિત થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५५ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૬ વિષય :-ક્રિયમાણ, પ્રારબ્ધ અને સંચિત કર્મ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ના ભાદ્રવા વદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી દેવાતજ મધ્યે પુરાણી જગન્નાથ દાજીભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશ દેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજની ગાડીના સારથી ભક્ત ઝવેરભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો “ જે હે મહારાજ ! ત્રણ પ્રકારના કર્મ જે સંચિત, પ્રારબ્ધ અને ક્રિયમાણ તેનાં શું રૂપ છે ? ” ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “ ઇનાં રૂપ કહીએ તે સાંભળો જે કર્મ તે શું કહેવાય ? તો દસ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તેને કરીને શુભ અથવા અશુભ જે જે ક્રિયા કરાય છે તેને કર્મ કહીએ. તે કેવી રીતે કર્મ થાય છે ? તો જે કાને કરીને મૂંડા મૂંડા સ્ત્રી આદિક વિષયના શબ્દ સાંભળે તેને કરીને મૂંડાં કર્મ થાય છે અને જો કાને કરીને ભગવાનના યશ સાંભળે તો રૂડાં કર્મ થાય છે. અને ત્વચાએ કરીને સ્ત્રી આદિકના સ્પર્શ કરે તો મૂંડાં કર્મ થાય છે. અને જો ત્વચાએ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ કરે તો રૂડાં કર્મ થાય છે. અને નેત્રે કરીને સ્ત્રી આદિકના મૂંડાં મૂંડાં રૂપ જુએ તો મૂંડાં કર્મ થાય છે અને ભગવાનના દર્શને કરીને રૂડાં કર્મ થાય છે. અને જીહ્વાએ કરીને દારુ, માંસ આદિક મૂંડા મૂંડા અશુભ રસ જમે તો મૂંડાં કર્મ થાય છે અને જો ભગવાનનો પ્રસાદ જીભે કરીને જમે તો રૂડાં કર્મ થાય છે.

અને વાળીએ કરીને ભગવાનનું ભજન, સ્મરણ, નામ, કીર્તન, કથા

વાર્તા કરે તેને કરીને રૂઢાં કર્મ થાય છે અને જો મૂંઢા શબ્દ જે કોઈકને વસમું લાગે તથા સ્ત્રી આદિકના નામ લઈને મૂંઢાં શબ્દ વોલવા તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે. અને હાથે કરીને અસત્પુરુષની સેવા કરે તથા જીવ હિંસા આદિક અશુભ ક્રિયા કરે તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે, અને જો સત્પુરુષની સેવા કરે તો રૂઢાં કર્મ થાય છે. અને પગે કરીને સ્ત્રી આદિકના વિષય સારુ ચાલીને જાય તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે અને ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્ત સાધુ તેને દર્શને ચાલીને જાય તેને કરીને રૂઢાં કર્મ થાય છે. અને શિષ્નુ ઇન્દ્રિયે કરીને સ્ત્રી આદિકના સ્પર્શ થકી વીર્યપાત તથા કોઈક દેવમંદિર આદિક પવિત્ર જગ્યામાં લઘુ કરાય તેને કરીને અશુભ કર્મ થાય છે. અને યજ્ઞ રસાદિકનો ત્યાગ કરીને શિષ્નુ ઇન્દ્રિય થકી વીર્યપાત થવા ન દેવો તેને કરીને શુભ કર્મ થાય છે. અને ગુદા ઇન્દ્રિયે કરીને ઘણા આહારે કરીને સત્પુરુષ પાસે તથા દેવમંદિરમાં વાયુ છૂટે તેને કરીને અશુભ કર્મ થાય છે અને સૂક્ષ્મ આહાર કરવો તથા વાયુ કરે એવા જે શાધના ફરસાણ ચારા-ખાટા તેનો ત્યાગ કરીને ગુદા ઇન્દ્રિય થકી વાયુ ન છુટવા દેવો તેને કરીને શુભ કર્મ થાય છે.

અને મને કરીને સ્ત્રી આદિક પંચવિષયના સંકલ્પ કરે તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ભક્તિ સંબંધી જે મનમાં સંકલ્પ કરે તેને કરીને શુભ કર્મ થાય છે. અને બુદ્ધિ કરીને માયિક પદાર્થનો જે નિશ્ચય કરવો તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે. અને જે આત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો અથવા ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો તેને કરીને રૂઢાં કર્મ થાય છે, અને ચિત્તે કરીને સ્ત્રી આદિક પંચવિષયનું ચિંતવન કરે તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે, અને જો ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન કરે તથા ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેની સેવા સંબંધી ચિંતવન કરે

તેને કરીને શુભ કર્મ થાય છે. અને અહંકારે કરીને દેહ અને દેહ સંબંધી પદાર્થ તેની જે અહંવૃત્તિ તેને કરીને મૂંઢાં કર્મ થાય છે અને જો પોતાના આત્મા સંબંધી અહંપણું ધરે તથા પરમાત્મા ભગવાનના દાસત્વપણાંની અહંવૃત્તિ ધરે કહેતાં ‘ હું આત્મા છું અને ભગવાનનો દાસ છું ’ એવું અભિમાન ધરે તેને કરીને શુભ કર્મ થાય છે.

एवी રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ તેને કરીને જે શુભ અથવા અશુભ ક્રિયા કરવી તેને ક્રિયમાણ કર્મ કહેવાય.

તે આ જીવ અજ્ઞાને માયામાં અનાદિકાલનો અવરાણો છે અને સત્પુરુષનો સંગ કોઈ દિવસ થયો નથી અને કુસંગે કરીને અનંત પાપ-અશુભ કર્મ કરતો જ આવ્યો છે. કેમકે સાવજનો અવતાર આવ્યો હશે ત્યારે અનંત જીવ માર્યા હશે તથા દીપડાના, વગલાના, સર્પના અવતાર આવ્યા હશે ત્યારે પણ અનંત પાપ કર્યાં હશે અને મનુષ્યમાં રાજાનો અવતાર આવે અને જો અધર્મીનો સંગ હોય તો ઘણાક પાપ કરે છે. તે एवी રીતે જીવે ઘણાક ક્રિયમાણ પાપ કર્મ કર્યાં છે તે સર્વે કર્મ ભેગાં થયાં તેને પ્રારબ્ધ કર્મ કહીયે.

અને તે કર્મના ભોગના ભોગવાવનારા પરમાત્મા ભગવાન છે. તે સર્વ કર્મ જો જાવને ભોગવાવે તો જીવ ભોગવી શકે નહીં, અને અતિશય દુઃખ પામે. અને દેહનો પણ નાશ થઈ જાય. માટે પરમેશ્વર કૃપા કરીને જીવ જેટલા સ્વમી શકે તેટલા પ્રારબ્ધનો દેહ વંધાવે છે અને વીજા કર્મને સંચીત રાખે છે. જેમ સ્વેદુ હોય તે ઘણાક દાણા નીપજાવે છે, તે ક્રિયમાણ કહેવાય. અને તે દાણાને કોઠામાં નાચીને નિત્ય ચાલે તેને પ્રારબ્ધ કહેવાય. અને ચાતાં ચાતાં બાકી વધે તેને ચાણમાં નાચે તેને સંચીત કહેવાય. તેમ જીવ જે તે एवी રીતે ક્રિયમાણ, પ્રારબ્ધ

અને સંચિત ત્રણ પ્રકારના કર્મ કરીને જન્મ મૃત્યુનાં દુઃખને પામે છે અને સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ લોકમાં ત્રણ પ્રકારના કર્મ જે રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્ત્વગુણ તેને કરીને જીવ જે તે ત્રિવિધ તાપમાં વળ્યા કરે છે.

અને તે ત્રિવિધ તાપ થકી જીવ જે તે પોતાની મેળે કોઈ કાળે મુકાવાને સમર્થ થતો નથી. અને ત્રિવિધ તાપમાં રહ્યા એવા જે ગુરુ તેના ઉપદેશ થકી પણ જીવ જે તે ત્રિવિધ તાપથી મુકાતો નથી. માટે એ તો ત્રિવિધ તાપ થકી પર એવા જે પરમેશ્વર તથા પરમેશ્વરના ઇકાંતિક સંત તે કૃપા કરીને અનંત જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ પૃથ્વી પર પ્રગટ થયા હોય અને તેનો જીવને સંવંધ થાય અને તેનો દૃઢ આશરો કરે તો તે થકી જીવ જે તે ત્રિવિધના તાપ થકી મુકાય છે. તે જે જે પોતાને આશરે આવે તેને તો પ્રથમ નિયમે કરીને અધર્મ જે અશુભ કર્મ તેનો ત્યાગ કરાવે છે અને પોતાના સ્વરૂપનો નિશ્ચય અને પોતાનું ભજન તથા ધ્યાન તેને કરીને સંચીત કર્મને વાળી નાખે અને પ્રારબ્ધ છે તેને ભોગવાવીને દેહને મૂકાવીને જીવને બ્રહ્મરૂપ કરીને અક્ષરધામને પમાડે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५६ समाप्त।

—*~*~*—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૭ વિષય :-આત્મતિક મોક્ષ પામવાનું મુખ્ય સાધન.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમો નમઃ:-સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા વદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી દેવાતજ મધ્યે પુરાણી જીવરામ દાજીભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! જીવનો આત્યંતિક મોક્ષ થાય તેનું મુખ્ય સાધન શું છે ?” ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “જીવને પ્રથમ તો સત્પુરુષ કલ્યાણકારીનો સંવંધ થવો જોઈએ. પછી તે નિર્વીજસાંખ્ય અને નિર્વીજયોગ તથા સર્વીજસાંખ્ય અને સર્વીજયોગ એ ચાર પ્રકારના જ્ઞાને કરીને જીવનો આત્યંતિક મોક્ષ થાય છે. અને જો એકલા નિર્વીજસાંખ્યનું જ્ઞાન હોય અને વીજા ઋણનું જ્ઞાન ન હોય તો તે પા જ્ઞાની કહેવાય; તેને કરીને આત્યંતિક મોક્ષ ન થાય અને નિર્વીજસાંખ્ય અને નિર્વીજયોગ એ વેનું જ્ઞાન હોય તો અડધો જ્ઞાની કહેવાય અને નિર્વીજસાંખ્ય, નિર્વીજયોગ અને સર્વીજસાંખ્ય એ ઋણનું જ્ઞાન થાય તો તે પૂર્ણો જ્ઞાની કહેવાય અને ચારેનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન થાય ત્યારે તે પૂરો જ્ઞાની કહેવાય.

હવે તે ચાર પ્રકારના જ્ઞાનને કહીએ છીએ તેમાં પ્રથમ નિર્વીજ-સાંખ્યના જ્ઞાનને કહીએ તેમાં પ્રથમ બે પ્રકારની સૃષ્ટિ છે. તે એક ईશ્વર સૃષ્ટિ છે અને વીજી જીવ સૃષ્ટિ છે. તેમાં ईશ્વર સૃષ્ટિ કઈ? તો આ ચૌદ લોકનો વિરાટ તે ईશ્વર સૃષ્ટિ કહેવાય છે અને જીવના સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એવા ઋણ દેહ કહેવાય અને ईશ્વરના વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત એ ઋણ દેહ છે અને જીવના દેહમાં અલ્પભૂત છે અને ईશ્વરના દેહમાં મહત્ભૂત છે. અને ईશ્વરના દેહના મહત્ પંચભૂત છે તે થકી જીવના દેહ ઉપજ્યા છે. અને પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, અહંકાર, મહત્ત્વ, પ્રધાનપુરુષ અને મૂળપ્રકૃતિ એ અષ્ટ આવરણરૂપ ઉપાધી જ્યાં સુધી ईશ્વરને વળગી છે અને જીવ જ્યાંસુધી પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, અહંકાર, ચિત્ત, મન, બુદ્ધિ—અષ્ટ પ્રકારની જે માયા તેમાં જીવ જોડાળો છે, ત્યાંસુધી જીવ અને ईશ્વર વેય વદ્ધ કહેવાય છે અને જન્મ મૃત્યુને પામે છે. અને તે જીવના દેહમાં જે આ અલ્પ આવરણ છે તેને જ્ઞાન

પ્રલયે કરી જેમાંથી ઉપજ્યા છે તેમાં લય કરીને સત્તારૂપ થવું અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના જે વિષય તેનો ત્યાગ કરવો. અને ईश्वरના દેહમાં જે મહત્ આવરણ છે તેને ચાર પ્રકારના પ્રલયે કરીને ईश्वરને જુદા સમજવા અને અષ્ટ આવરણરૂપ જે માયા તે દૃષ્ટિમાં ન આવે તેને નિર્વીજસાંખ્યનું જ્ઞાન સિદ્ધ થયું જાણવું.

હવે નિર્વીજયોગને કહીએ છીએ જે જ્ઞાનરૂપી પ્રલયે કરીને સર્વેને નાશ પમાડીને પછી જ્ઞાનરૂપ પોતાના આત્માને માનીને પ્રતિલોભ દૃષ્ટિ કરીને સ્થિરાચમાન આસને વેસીને બ્રહ્મરૂપ જે અક્ષર તે રૂપ થઈને એ ‘અક્ષર હું છું’ એમ ધારવું. પછી જ્ઞાનરૂપ આત્માને એમ અક્ષરને વિષે એકત્વપણું કરવે કરીને અક્ષરના તદાકાર ભાવને પામે છે કહેતાં અક્ષરના ગુણ તેને વિષે આવે છે અને શુદ્ધ બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને ભગવાનને પામવાનો અધિકારી થાય છે. તે ઉપર શ્લોક છે જે—

ब्रह्मभूतः प्रमत्नात्मा न शोचति न कांक्षति ।

समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम् ॥

એનો એમ અર્થ છે :—જે પંચવિષયની વાસના મૂકીને સર્વે ભૂતને વિષે સમદૃષ્ટિ કરીને કહેતાં કોઈ માયિક પદાર્થમાં મોહને નથી પામતો અને પ્રસન્ન થકો બ્રહ્મરૂપ થયો છે, તે જ ભગવાનની ભક્તિનો અધિકારી છે. માટે એવી રીતે પંચવિષયની વાસના મૂકીને જ્ઞાન પ્રલયે કરીને અક્ષરને વિષે એકત્વપણું કરીને બ્રહ્મરૂપ થયો છે, તે પુરુષ જે તે નિર્વીજસાંખ્યને અને નિર્વીજયોગને પામ્યો કહેવાય છે.

હવે સર્વીજસાંખ્યને કહીએ છીએ જે નિર્વીજસાંખ્ય અને નિર્વીજ-યોગના જ્ઞાનના પમાડનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ પરમાત્મા ભગવાન તેનો મહિમા જાણવો જે તે ભગવાન કેવા છે ? તો ક્ષર અને અક્ષર એ વેચના

આધાર છે અને તે ભગવાન મનુષ્ય જેવા જણાય છે તો પણ દિવ્યમૂર્તિ છે અને અનંત ऐश्वर्य, અનંત પાર્ષદ અને અનંત શક્તિઓયુક્ત છે અને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના કર્તા છે જે પ્રકૃતિપુરુષ તેના આધાર છે અને જેની શક્તિ કાલ છે, જેની શક્તિ માયા છે, જેની શક્તિ અક્ષર છે; એવા અનંત પ્રતાપે યુક્ત અને કર્તા થકા અકર્તા છે. અને જે સગુણ અને નિર્ગુણ, અન્વય અને વ્યતિરેક, દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવ, સાકાર અને નિરાકાર, ‘એવાં અનંત ऐश्वर्य છે એવા જે ભગવાન તેજ આ મને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે,’ એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત જે નિર્વિકલ્પ ઉત્તમ નિશ્ચય થાય તેને સર્વજસાંખ્ય કહીએ.

હવે સર્વજયોગને કહીએ જે જે ભગવાન પોતાને મળ્યા તેની મૂર્તિને પોતાના આત્માને વિષે ધારીને પ્રતિલોભદ્રષ્ટિ કરીને તે સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું. તેવી રીતે માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે તેને અનંત પ્રકાશે યુક્ત પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ તે પોતાના આત્મા જે અક્ષર તેને વિષે દેખાય છે. અને તે પ્રત્યક્ષ મૂર્તિને ધ્યાને કરીને તદાત્મક ભાવને પામે છે અને અપાર સુખને પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૮ વિષય :- જાડ, પઢાડ અને મનુષ્યાદિકના દેહમાં જીવ કેવી રીતે આવે છે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:- સંવત ૧૯૨૩ ના ભાદરવા વાદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી દેવાતજ મધ્યે પુરાણી જગન્નાથ દાજીભાઈને ઘેર ઉતરાદા વારના ચોકમાં વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભંકની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી કૃષ્ણભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! જે જીવ છે તે જ્ઞાહ, પહાહ, પશુ, પંક્ષી, મનુષ્યાદિકના દેહમાં કેવી રીતે આવતા હશે ? અને કેવી રીતે તે તે ભાવને પામતા હશે ?” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સાંભળો, એનો ઉત્તર કરીએ જે પુરુષ પ્રકૃતિરૂપ વે ભગવાનની શક્તિ છે, તે સર્વે જીવ પ્રાણીમાત્રના કર્મના ફળને પમાડે છે. તે પુરુષ અને પ્રકૃતિ એ વે મળીને પુરુષોત્તમની ઇચ્છાએ કરીએ જીવોની જે જે વાસના તે તે જીવની તેવી બુદ્ધિ અને જેવાં જેનાં કર્મ તે તે રૂપ અને તે તે જાતિને પમાડે છે. તે જો પાડામાં જન્મ ધરાવે તો પાડાના ભાવને તથા રૂપને પમાડે છે અને હાથીમાં દેહ ધરાવે તો હાથીના ભાવને અને રૂપને પમાડે છે અને જ્ઞાહમાં દેહ ધરાવે તો જ્ઞાહના સાધર્મ્યપણાને પમાડે અને કીડીમાં દેહ ધરાવે તો કીડીના ભાવ અને તેનું રૂપ અને તે પ્રમાણે વળ અને તેના જેટલો આહાર અને તેના જેવી બુદ્ધિ તે ભાવને પમાડી આપે છે. એવી રીતે પશુ, પંક્ષી, મનુષ્ય તથા દેવ, બ્રહ્માદિક તથા ચોરાસીમાં જેનાં જેવાં કર્મ તે પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં જન્મ ધરાવે ત્યાં ત્યાં તેવા તેવા રૂપને અને તેવી તેવી બુદ્ધિને પમાડે, એવી અનંત કલાઓ પ્રકૃતિ-પુરુષને પુરુષોત્તમ ભગવાને આપી છે, તેને કરીને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડનો વહેવાર પુરુષોત્તમની ઇચ્છાએ કરીને પુરુષ-પ્રકૃતિ કર્યા કરે છે.

અને એ પુરુષ-પ્રકૃતિના કારણ એવા જે પરમાત્મા પુરુષોત્તમ ભગવાન તેના સ્વરૂપનું જીવને જ્ઞાન થાય ત્યારે તે જીવને ચોરાસીમાં અનંત જન્મ ધરવા તે રૂપી માયાનું આવરણ ટલે અને ગર્ભવાસ અને મૃત્યુ સમાનાં જે મહાદુઃખ તે થકી મૂકાઈને મોક્ષને પામે. તે પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કેમ થાય ? તો જીવનો મનુષ્યદેહ હોય અને ભગવાન પણ કૃપા કરીને અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કરવા સારુ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થયા હોય અને તે ભગવાન પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવે કાં તેના સ્વરૂપને

જાણનારા એવા જે એકાંતિક સાધુ તથા હરિભક્ત તે થકી પરમાત્માનું જ્ઞાન પમાય એ જ મોક્ષને પામવાનો માર્ગ છે, પણ તે વિના વીજો મોક્ષને પામવાનો માર્ગ નથી. એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.

અને વીજા જે જે પરોક્ષપણે મોક્ષના માર્ગ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે તથા તીર્થમાં મોક્ષના માર્ગ કહ્યા છે તે તો જીવને ઓધાર દીધા છે પણ તે થકી કોઈનો મોક્ષ થયો નથી અને તે સત્શાસ્ત્રમાં લખાણા પણ નથી અને પૂર્વે જે જે પ્રગટ સત્પુરુષને પામ્યા છે તેનાં જ કલ્યાણ થયાં છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૫૯ વિષય:—મનુષ્યાકૃતિ ભગવાનનો નિશ્ચય કરવાની રીત.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના આસો સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ચંભાત મધ્યે સોની કિલાભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા ચારના હિંડોલાલાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને કંઠને વિપે પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા. બે હાથને વિપે પુષ્પના વાજુવંધ અને ગજરા ધારણ કર્યા હતા અને પાઘમાં તોરા ધારણ કર્યા હતા. બે કાન ઉપર ગુચ્છ ધારણ કર્યા હતા લલાટને વિપે કેસરની આડ કરી હતી અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહાપ્રભુજી કૃપા કરીને બોલ્યા “જે ભગવાનના સ્વરૂપને જાણવું ઘણું દુર્લભ છે. એ તો પંડે ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક એકાંતિક સંત તે જેને સમજાવે ત્યારે સમજાય છે. તે સમજવાની રીત કહીએ તે સાંભળો જે જેમ શહેરનો રાજા છે તે પણ ગરાસીયો કહેવાય છે અને ગામમાં ગામોટી હોય તે ગરાસીયો કહેવાય અને ઢોરનો ચારનારો તે પણ ગરાસીયો કહેવાય અને વાઘરી પણ ગરાસીયો કહેવાય અને ઝાંપડો

પણ ગરાસીયો કહેવાય છે. એ દૃષ્ટાંતનું સિદ્ધાંત એ છે જે રાજાને ઠેકાણે તો સર્વકારણ સર્વાધાર એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે છે અને પ્રકૃતિ-પુરુષ પણ ભગવાન કહેવાય છે અને પ્રધાનપુરુષ પણ ભગવાન કહેવાય છે અને વિરાટ પણ ભગવાન કહેવાય અમે વ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવનું પણ ઘળીપણું કહેવાય છે તથા ઈન્દ્રનું પણ ઘળીપણું કહેવાય છે.

એ સર્વે કહ્યા તેમાં એક સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ ભગવાન વિના વીજા અવિદ્યા માયાત્મક અધુરીયા ગરાસીયા છે અને સાચા ગરાસીયા અને સાચા ભગવાન તો એક જ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે અને વીજા કહ્યા તે તો જીવને આવરણના કરનારા છે અને જીવને પોતામાં જોડાવનારા છે. અને તે જીવના શત્રુ છે અને સકામી છે. અને જે અનંત કોટિ વ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તે તો અતિશય કૃપાલુ છે તે જીવની ઉપર દયા કરીને જીવને અવિદ્યા માયા થકી મુકાવવા સારુ પોતે પૃથ્વી ઉપર પધારે છે ત્યારે જે દૈવી જીવ હોય તે તો સર્વે ભગવાનને આશરે આવે છે અને ચોરી, છિનાઝી, દારુ, માટી આદિક જે અવિદ્યા માયા તેનો ત્યાગ કરીને પરમેશ્વરનું ભજન સ્મરણ કરે છે.

પછી તેને देखીને જે અવિદ્યા માયાના જીવ છે તે અતિશય દુઃખ પામે છે અને મુમુક્ષુને ભગવાનના માર્ગ થકી પાડવા સારુ અનંત ઉપાય કરે છે અને અવિદ્યા માયા છે તે પ્રથમ ગામના પટેલમાં તથા વીજા મનુષ્યમાં તથા મા વાપમાં માયા પ્રવેશ કરીને ભગવાનના માર્ગ થકી પાડવાના ઉપાય કરે છે પણ તેનો પાડ્યો જો ન પડે તો નાતિલામાં અવિદ્યા માયા પ્રવેશ કરે છે અને નાતિલાનો પાડ્યો ન પડે તો પછી સગા ભાઈ, મા, વાપ તથા સાસુ, સસરો તથા સ્ત્રી, છોકરાં તેમાં પ્રવેશ કરે છે પણ તેનો પડ્યો ન પડે તો પછી અવિદ્યા માયા છે તે હાથ ઘસીને કલ્પાંત કરે છે, જે ‘હાય ! મારા હાથમાંથી ગયો.’

માટે ભગવાનના ચરેચરા ભક્ત હોય અને જેને પોતાના જીવાત્માનો મોક્ષ કરવો હોય તેને તો પિંડ અને વ્રહ્માંડ સર્વેને અવિદ્યા માયારૂપ જાણીને સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ થકી પોતાના આત્માને નોંખો સમજીને તે આત્માને વિષે પરમાત્મા એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક વિષયના ત્યાગી સંત તેને જ એક સાચા હિતકારી માનીને તેની જ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું.

જેમ રાજનીતિનો મળેલો રાજા હોય તો પોતાના રાજ્યમાં પોતાના હુકમ પ્રમાણે સર્વેને વર્તાવે છે પણ કોઈનો દાવ્યો દવાતો નથી. તેમ રાજાને ઠેકાણે તો ભગવાનના ભક્ત છે તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન થકી અથવા તે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ તે થકી રાજનીતિ શીખીને દશ ઇન્દ્રિયો તથા ચાર અંતઃકરણ એ સર્વેને અધર્મનો માર્ગ ત્યાગ કરાવીને તે સર્વેને ભગવાનની સેવામાં જોડી દે છે. તે કાને કરીને ભગવાનની કથા સાંભળે અને નેત્રે કરીને ભગવાન અને સંતના દર્શન કરે અને મોઢે કરીને ભગવાનના યશ બોલે અને હાથે કરીને ભગવાનની સેવા કરે. એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને ચાર અંતઃકરણ એ સર્વેને ભગવાનની સેવામાં જોડી દે.

તે એવી રીતે ત્યાગી હોય અને તે ભગવાનમાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ જોડી દે તો તેના અનંત જન્મનાં પાપ બઢી જાય છે અને વ્રહ્મારૂપ થાય અને ભગવાનના ધામને પામે છે. અને ગૃહસ્થ હોય અને તે પણ ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ ભગવાનમાં જોડી દે તો ગૃહસ્થનાં પણ પાપ સર્વે બઢી જાય છે અને વ્રહ્મારૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે છે. માટે જેને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા હોય તેને તો પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મમાં રહીને ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં કરવા અને જ્ઞાને કરીને દેહ થકી નોંખો એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું. તે આત્મા વ્રાહ્મણ નથી, ક્ષત્રિય નથી, વૈશ્ય નથી, શુદ્ર નથી અને આત્માને દેશ નથી, ગામ નથી અને આત્મા તો અસંગી છે.

અને દેહ તો ડગલાને ઠેકાણે છે અને સગાં-સંવંધી, નાત-જાત, દેશ-ગામ નામ-ઠામ એ સર્વે દેહરૂપી ડગલાના છે પણ આત્માનું કોઈ નથી એવી રીતે આત્મનિષ્ઠા દૃઢ કરીને અંતઃકરણ વશ કરવું.

અને વૈરાગ્યે કરીને પરમેશ્વર વિના પ્રકૃતિનું કાર્ય સર્વે નાશવંત અને દુઃખરૂપ જાણવું અને માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનમાં અતિશય સ્નેહ કરવો. અને એવી રીતે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેને કરીને ભગવાનને ભજે તે તો ભગવાનનો એકાંતિક ભક્ત કહેવાય અને અનન્ય ભક્ત કહેવાય અને તેને બ્રહ્મરૂપ જાણવો. જેમ સાકરનું નાલિયેર હોય તેનો ગોળો, ચોટલી અને કાચલી સર્વે સાકરનું છે અને તે સર્વે લવાય; તેમાં ત્યાગ ભાગ કરવા જેવું નથી. તેમ ભગવાન જીવોના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય-દેહનું ધારણ કરે છે ત્યારે તે મનુષ્ય જેવો જણાય તો પણ ભગવાન દિવ્યમૂર્તિ છે, પણ ભગવાનના સ્વરૂપમાં કોઈએ સાધિક ભાવ પરઠવો નહીં અને ભગવાન તો દિવ્યરૂપ જ છે.

અને તેમજ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિયુક્ત એવા જે એકાંતિક સાધુ તથા એવા જે હરિભક્ત તે સર્વે દિવ્યરૂપ અને તે વિના સર્વે નાશવંત છે અને એવા જે ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત તે દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામમાં જાય છે ત્યારે બ્રહ્માદિક દેવ તથા વિરાટપુરુષ તથા પ્રધાનપુરુષ તથા મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ એ સર્વે જેમ ભગવાન સારુ ભેટ, સામગ્રી લાવે તેમ જ એવા જે ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત તે સારુ પણ ભેટ સામગ્રી લાવે છે અને તે ભક્ત ભગવાનના ધામમાં જાય છે ત્યારે અદ્ભૂત આનંદને પામે છે અને સર્વોપરી સુખને પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २५९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૦ વિષય:—શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અર્જુનને વશ થયા તેનું પ્રયોજન.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના આસો સુદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સંભાત મધ્યે શાહ અંવાલાલ રણછોડભાઈને ઘેર આથમણા વારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદીતકિયા નલાવીને વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તક ઉપર કસુંવલ પાઘ વાંધી હતી. પુષ્પના આભૂષણ ધારણ કર્યા હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહાપ્રભુજીની આરતી ધૂન કરી સર્વ સભા બેઠી પછી ભક્ત વહેવર લક્ષ્મીદાસે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે “શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અર્જુનને વશ થયા તે પૂર્વ જન્મનો કોઈ સંસ્કાર હશે કે આ જન્મનો સંસ્કાર તેને કરીને વશ થયા હશે?”

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ બોલ્યા કે “સાંભલો તેની વાત કરીએ જે ભગવાન તો કોઈને વશ થાય એવા નથી અને એ તો સદાય પૂર્ણ-કામ છે અને અલંકાર છે, તે પોતાનું ધાર્યું કરે એવા છે. તે ભગવાન આ પૃથ્વીને વિષે જ્યારે જ્યારે અર્ધમ વૃદ્ધિ પામે છે અને ધર્મનો લોપ થાય છે ત્યારે ભગવાનના અવતાર થાય છે.

તે બે પ્રકારે અવતાર થાય છે. તેમાં રાવણ, કુંભકર્ણ, કંસ, શિશુપાલ, જરાસંઘ, હિરણ્યકશિપુ આદિક રાજામાં રાક્ષસ પ્રગટ થાય છે તે ધર્મનો નાશ કરે છે અને સાધુને કષ્ટ આપે છે તેના નાશને અર્થે ભગવાનના અવતાર રાજામાં થાય છે અને કાલનીમી આદિક તથા અશ્વસ્થામા આદિક કેટલાક ધર્મ ઘાતકી ગુરુરૂપ પ્રગટ થાય છે અને અધર્મનો સર્ગ એવા જે કામ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન, મોહ, ક્રોધ, દંભ, કપટ, છલ,

અસુયા, મત્સર એ આદિક જે અધર્મનો સર્ગ તે પ્રગટ થાય છે ત્યારે એકાંતિક ધર્મનો નાશ કરે છે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ તેને કષ્ટ આપે છે ત્યારે ભગવાનના અવતાર થાય છે. તે અધર્મના સર્ગને નાશ કરવા સારુ જ્ઞાનરૂપી શસ્ત્ર ધારણ કરે છે અને અધર્મના સર્ગને જ્ઞાનરૂપી શસ્ત્રે કરીને કાપી નાખે છે અને એકાંતિક ધર્મનું સ્થાપન કરે છે.

તે ભગવાન જે જે સમયે અધર્મનો નાશ કરવા સારુ પૃથ્વી ઉપર પધારે છે; તે ભગવાને જે જે સંકલ્પ ધાર્યો હોય તે તે સમયે ભગવાનના ઉપયોગમાં જે જે આંધ્ર છે તેની ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે. તે કૃષ્ણાવતારમાં કંસ, જરાસંઘ, શિશુપાલ, દુર્યોધન, દુઃશાસન, કર્ણ એ આદિક મહાદુષ્ટ હતા તેને મારવા હતા તેમાં અર્જુન ઉપયોગમાં આવ્યો. માટે પોતાનો તે સંકલ્પ સત્ય કરવા સારુ અર્જુનને વશ થયા અને અર્જુનમાં ભગવાન પ્રવેશ કરીને અસુરનો નાશ કર્યો. અને અર્જુન પણ ભગવાનના ભક્ત હતા અને અનંત જન્મનાં અર્જુનને સુકૃત ભેગાં થયાં હતાં. તે પોતાનો સંબંધ કરાવીને અર્જુનનો મોક્ષ કર્યો.

ત્યારે કોઈ કહેશે અર્જુન ભગવાનના ભક્ત પૂર્વના હોય તો ભગવાનને અઢાર અધ્યાય ગીતાના શું કરવા કરવા પડે? તો એ તો વીજા જીવોના કલ્યાણને અર્થે કર્યા છે અને વઢી મુક્તને પણ ભગવાનની ઇચ્છા વિના પોતાની મેળે જ્ઞાન થાય નહીં, કેમકે એક ભગવાન જ પોતે સ્વતંત્ર છે અને વીજા જે પોતાના ભક્ત છે તેને તો પોતે ભગવાન જેટલું જણાવે તેટલું જાણી શકે પણ પોતાને જાણે જાણવાને કોઈ સમર્થ નથી. તે પણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને કહ્યું છે જે ‘હું તો અનાદિ સ્વતઃસિદ્ધ છું અને સર્વનો કર્તા છું અને અનંત કોટિ વ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ અને પ્રલય તે મારી ઇચ્છાએ થાય છે અને સૂર્ય, ચંદ્રમા સર્વે મારા કર્યા થયા છે. અને તું પણ

અનાદિનો છે પણ તને તું જાણતો નથી હું તો તને પણ જાણું છું અને સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રના અંતરને પ્રકાશું છું.’

માટે ભગવાનને અર્થે જપ, તપ, વ્રત, દાન તથા નવધા ભક્તિ તે નિષ્કામભાવે અનંત જન્મથી કર્તા હોય તેને ભગવાન પોતાનો સંવંધ કરાવીને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપીને તેનો મોક્ષ કરે છે. તે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે—

અનેક જન્મ સંસિદ્ધો તતો યાન્તિ પરાં ગતિમ્ ।

માટે ભગવાન જ્યારે જ્યારે પૃથ્વી ઉપર પધારે છે ત્યારે મુમુક્ષુ તથા મુક્ત તેને ભગવાન જન્મ ધરાવે છે અને તે દ્વારે પોતે જે જે સમયે ધાર્યું હોય તેવી સેવા ભક્તજન પાસે કરાવે છે. તે રામાવતારમાં વાંદરાઓ પાસે તથા હનુમાનજી આદિક નલનીલ, જાંબુવાન, સુગ્રીવ આદિક પાસે સેવા કરાવી અને કૃષ્ણાવતારમાં પાંડવો પાસે સેવા કરાવી. માટે જ્યારે જ્યારે ભગવાનનો અવતાર થાય છે ત્યારે ભગવાન ભક્ત પાસે જે જે પોતાની આજ્ઞા કરીને સેવા કરાવે છે તે સમયે ભક્તિરૂપ થાય છે. તે ભગવાને અર્જુનને કહ્યું જે—

સર્વ ધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

૧ શ્લોકમાં એમ કહ્યું છે જે ‘સર્વ ધર્મનો ત્યાગ કરીને મારા ચરણને પામ, હું તને સર્વ પાપ થકી મુકાવીશ અને હું કહું એમ કર.’ એમ અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું. પછી તે પ્રમાણે અર્જુને નિઃશંક થઈને કર્યું તો ભગવાન અર્જુનને વશ થયા.”

માટે જે સમય અર્જુનને આવ્યો હતો તે સમય આજ તમારે આવ્યો છે. તે સમયને ઓઠ્ઠા લેવો અને ભગવાનની જેમ મરજી હોય તેમ કરવું અને પોતે ભગવાનને વશ થાય તો ભગવાન પણ પોતાને વશ થાય છે. તે સાવધાન થઈને પોતાના સુખ સારુ આ દેહે કરીને તો ભગવાનની જ

માં પરમાત્મા આવે એવા નથી. તે સારુ પરમાત્માના સ્વરૂપને
રા એવા જે સદ્ગુરુ તે જીવોને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન ચાર
કરીને કરાવે છે. તે જેમ મકાઈ અને પાળકે કરીને મોતીનું જ્ઞાન
માં ચાર ऐश्वर्यને જાણવે કરીને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન
કાર થાય છે.

૧ ચાર ऐश्वर्य ક્યાં? તો (૧) માયા (૨) જીવ (૩) ईश्वर અને
હ્રદય ચાર ऐश्वર્ય છે. તેમાં પ્રથમ માયાએ કરીને પરમાત્માને
છે કે પરમાત્મા કેવા છે? તો પરમાત્મા સાકાર મૂર્તિમાન છે.
તે કેવી છે? તો મનુષ્યાકાર દ્વિમૂજ મૂર્તિ છે, ત્યારે તેમાં શંકા
'પરમાત્મા મનુષ્ય જેવા છે, તેથી મનુષ્ય જેમ મરી જાય છે તેમ
મા મરી જતા હશે?' ત્યારે જ્ઞાનીએ કહ્યું કે 'પરમાત્મા મનુષ્યની
રે એવા નથી અને પરમાત્માની મૂર્તિ તો મનુષ્યના સરખા આકારે
ગ મનુષ્યના શરીરમાં આત્મા અખંડ અવિનાશી છે, તેવી અખંડ
ાશી મૂર્તિ છે,' ત્યારે વઢી અજ્ઞાનીને સંશય થયો જે 'પરમાત્મા
૧ જેવા અખંડ અવિનાશી તો खरा પણ ત્યારે જેમ આત્મા સુખ-
૧ પામે છે તેમ પરમાત્મા સુખદુઃખને પામતા હશે'

ત્યારે જ્ઞાનીએ કહ્યું કે, 'આત્મા જેવા અવિનાશી છે અને ईश्वर
પરમાત્મા સમર્થ અને सर्वज्ञ છે.' ત્યારે તેમાં વઢી શંકા થઈ કે
(જેવા સમર્થ તો खरा પણ ईश्वરને જેમ વિરાટ, સૂત્રાત્મા, અને અઘ્યા-
વી મહત્ માયા વઢગી છે, તેમ પરમાત્માને પણ માયા વઢગી હશે?)
જ્ઞાનીએ કહ્યું કે 'પરમાત્મા ईश्वર જેવા સમર્થ અને ब्रह्म જેવા
૧ છે અને તેની દૃષ્ટિમાં તો માયાજ નથી અને પરમાત્મા તો
।कर्तुम् અને अन्यथा कर्तुम् સમર્થ છે.

-અને તે પરમાત્મા માયાના જેવા આકારે છે કહેતાં મનુષ્યના જેવી પરમાત્માની મૂર્તિ છે, પણ તે મૂર્તિને વિષે મનુષ્યપણું નથી. ઘટલે જેમ મનુષ્ય મરી જાય છે. તેમ પરમાત્માની મૂર્તિ નાશ પામે અને મરી જાય એવી નથી; અને પરમાત્માની મૂર્તિ તો જીવાત્મા જેવી અવિનાશી છે અને અખંડ છે. પણ જીવ જેમ પરાધીન છે અને સુખદુઃખને પામે છે તેમ પરમાત્મા પરાધીન નથી અને સુખદુઃખને પામતા નથી અને પરમાત્મા તો આત્મા જેવા અવિનાશી છે અને ईश्वर જેવા સમર્થ છે, સ્વતંત્ર છે અને સર્વજ્ઞ છે; પણ ईश्वરને વિષે જેમ મહત્ માયા રહી છે અને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, પ્રલય કરવા રૂપ ઉપાધી બઢગી છે તેમ પરમાત્માને વિષે માયાનો લેશ નથી. અને પરમાત્મા તો ईश्वર જેવા સમર્થ છે અને બ્રહ્મ જેવા નિર્લેપ અને નિરંજન છે, કહેતાં અજ્ઞાન જે માયા તેને રહિત છે, પણ બ્રહ્મ જેમ નિરાકાર અને અક્રિયવાન છે તેમ પરમાત્મા નિરાકાર અને અક્રિયવાન નથી. પરમાત્મા તો કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ છે.

માટે માંતિને ઓઢાવવા સારું મકાઈ અને પાળકાની ઉપમા દીધી હતી. પણ મકાઈ અને પાળકાથી મોતિ જુદું છે અને મકાઈ-પાળકા પકરીને મોતીની ઓઢાણ પડી, તેમ મકાઈ પાળાકારૂપ જીવ, ईश्वર, માયા અને બ્રહ્મ તેને જણાવે કરીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનું સ્વરૂપ ઓઢાણ છે, પણ પરમાત્મા તો એ સર્વેથી જુદા છે. માટે માયાનો ભાવ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે જણાય તો પણ માયાનો લેશ પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે નથી, કહેતાં મનુષ્ય જેમ મરી જાય છે તેમ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મરી જતા દેખાય તો પણ પરમાત્મા મરતા નથી અને એ તો અખંડ મૂર્તિ છે.

અને જીવના જેવા ભાવ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને વિષે જણાય તો પણ જીવપણાનો લેશ પરમાત્માને વિષે નથી. અને ईश्वરના જેવો ભાવ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને વિષે જણાય તો પણ ईश्वર જે વિરાટરૂપ તે થકી પરમાત્મા

ઘણા જુદા છે. અને બ્રહ્મનો ભાવ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને વિષે જણાય તો પણ બ્રહ્મ તો જેનો પ્રકાશ છે અને પરમાત્મા તો બ્રહ્મના પણ પ્રકાશક છે અને બ્રહ્મના આધાર છે. માટે જીવ, ईश्वर, માયા અને બ્રહ્મ એ પરમાત્માના ચાર ऐश्वर्य છે. અને તેને જણાવે કરીને પાંચમા પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે.

અને તે માયાદિક ચાર ऐश्वર્યને જણાવવા ને અર્થે ચાર વાણીના ભેદ પડ્યા છે. તે ચાર વાણી કઈ? તો પરા, પश्यन्ति, मध्यमा, અને वैखरी, એ ચાર પ્રકારની વાણી છે. તેમાં જે પ્રથમ માયાનું વર્ણન કરવું તેનું નામ वैखरी વાણી કહેવાય છે. અને जीवात्માનું વર્ણન કરવું તેનું નામ मध्यमा વાણી કહેવાય છે. અને विराट ईश्वरનું વર્ણન કરવું તેનું નામ पश्यन्ति વાણી કહેવાય છે. અને ब्रह्मના સ્વરૂપનું વર્ણન કરવું તેનું નામ પરાવાણી કહેવાય છે. અને એ ચાર વાણીએ કરીને ચાર ऐश्वर्य જણાય છે અને ચાર ऐश्वર્યને જાણવે કરીને પાંચમા પરમાત્મા જણાય છે.

તે પાંચમાં પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક તેનાં લીલા ચરિત્ર અને મહિમાના ગુણ ગાવા તે તો ચારે વાણીથી પર એવી પાંચમી અનુપમ વાણી કહેવાય છે. માટે ગુણમયી એવી જે વેદની શ્રુતિઓ તે ચાર વાણીએ કરીને ગુણમય એવા જે પરમાત્માના ચાર ऐश्वर्य તેનું વર્ણન કરે છે. તેને કરીને निर्गुण એવા જે પરમાત્મા તેના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર નિશ્ચય થાય છે અને પરમાત્માના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર નિશ્ચય થયો एटले ચારે વાણી લય પામી જાય છે. જેમ મોતિ ओळ-खाणું एटले પછી મકાઈ અને पाणको ए काई કહેવાપણું રહેતું નથી, તેમ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો एटले પછી जीव, ईश्वर, माया, ब्रह्म તેના સ્વરૂપને જણાવવારૂપ જે ચાર વાણી તેનું કાંઈ કહેવા-પણું રહેતું નથી. એવી રીતે ગુણમયી એવી જે વેદની શ્રુતિઓ તે ગુણથી

પર એવા જે પરમાત્મા તેના સ્વરૂપનું સાક્ષાત્કાર પ્રતિપાદન કરે છે. કેમકે ઝ્યાંસુધી પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા નથી જાણ્યા ત્યાંસુધી વેદની શ્રુતિઓ ગુણમયી કહેવાય છે અને ત્યાંસુધી ચાર વાણીના ભેદ કહેવાય છે. અને એ ચારવાણીએ કરીને ચાર ऐश्वर्यને જાણીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો એટલે ગુણનો લય થઈને તેની તે શ્રુતિઓ નિર્ગુણભાવને પામી જાય છે. માટે વેદની શ્રુતિએ કરીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપનું વર્ણન કરવું તે તો ચાર વાણીથી પર એવી નિર્ગુણરૂપ પાંચમી અનુપમ વાણી છે.

અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણ્યા વિના એકલી માયાનું વર્ણન કરવું તેનું નામ વૈખરી વાણી કહેવાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને જાણીને પછી તે ભગવાનની સેવામાં જે જે માયાનાં પદાર્થ કામ આવે અને તેનું પરમાત્માની મૂર્તિ ભેગું વર્ણન કરવું, તે તો અનુપમ વાણી છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધ વિના એકલા જીવ ચેતનનું વર્ણન કરવું તેનું મધ્યમા વાણી છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધને પામ્યા એવા જે જીવ ભગવાનના ભક્ત ગોપી, ગોવાલાદિક તેનું વર્ણન કરવું તે તો અનુપમ વાણી છે; અનુપમ એટલે એને કોઈ ઉપમા દેવાય નહીં એવી અમુલ્ય ચિંતામણીરૂપ વાણી છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધ વિના એકલા વિરાટરૂપ ईश्वરનું વર્ણન કરવું તેનું નામ પશ્યન્તિ વાણી છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને જાણવાને અર્થે ईश्वરનું વર્ણન કરવું તે તો અનુપમ વાણી છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધ વિના એકલું બ્રહ્મનું વર્ણન કરવું તેનું નામ પરાવાણી છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સાક્ષાત્કાર સ્વરૂપને પામીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પછી તે મુક્ત જે તે વીજા જીવોને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને જણાવવા સારુ માયાનુંરૂપ કહી દેલાડે છે તે પણ અનુપમ વાણી છે, જીવનુંરૂપ કહી દેલાડે તે પણ અનુપમ વાણી છે, ईश्वરનું સ્વરૂપ કહી

દેખાડે તે પળ અનુપમ વાળી છે અને બ્રહ્મના સ્વરૂપને કહી દેખાડે તે પળ અનુપમ વાળી છે અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે તથા પ્રત્યક્ષ ભગવાનના જન્મ, કર્મ અને ચરિત્ર તેનું વર્ણન કરે છે તે સર્વે અનુપમ વાળી છે.

અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને પામ્યા વિના અને જાણ્યા વિના તથા પ્રત્યક્ષ ભગવાનને જાણવાની ઇચ્છા વિના સ્વાર્થને માટે શાસ્ત્ર ભળીને તથા વેદ, પુરાણને ભળીને જે પુરુષ માયાનું વર્ણન કરે છે, તે પળ વૈશ્વરી વાળી છે અને જીવનું વર્ણન કરે છે તો પળ વૈશ્વરી વાળી છે અને ईश्वરનું વર્ણન કરે છે તે પળ વૈશ્વરી વાળી છે. અને બ્રહ્મના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે તે પળ વૈશ્વરી વાળી છે અને તેની વાળીએ કરીને કોઈ જીવનું રૂઢું થતું નથી.

માટે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને જાણવા-પામવાને અર્થે પ્રથમ માયાનું રૂપ જાણવું જોઈએ છીએ, પછી જીવનું સ્વરૂપ જાણવું જોઈએ, પછી ईश्वરનું સ્વરૂપ જાણવું જોઈએ, પછી બ્રહ્મનું સ્વરૂપ જાણવું જોઈએ; એવી રીતે જીવ, ईश्वર, માયા અને બ્રહ્મ એ ચારેયના સ્વરૂપને પ્રથમ જાણે છે તેને પછી પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે. એવી રીતે વેદની શ્રુતિઓ ચાર ऐश्वर્યનું વર્ણન કરે છે તે ભેદનું પરમાત્માના સ્વરૂપનું વર્ણન થાય છે, પળ તે ચાર ऐश्वર્ય વિના વેદ પરમાત્માનું વર્ણન નથી કરી શકતા. માટે જેમ મકાઈ અને પાળકાને જાણવે કરીને મોતિનું જ્ઞાન જંગલી માણસને થયું તેમ જીવ, ईश्वર, માયા અને બ્રહ્મ તેના સ્વરૂપને જાણવે કરીને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનું સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન થાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને જ્ઞાને કરીને જીવનું આત્યંતિક કલ્યાણ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૨ વિષય:-મોક્ષના માર્ગમાં બુદ્ધિવાન અને બુદ્ધિહીન

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૩ ના આસો વદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે મક્ત વ્યાસ કુવેરજી ર્ઈશ્વરને ઘેર દક્ષિણાદા વારના ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગને વિષે ગુલાબ અને ચંપાના પુષ્પનાં આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુઘ્વારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી કૃપાદષ્ટિ કરીને વોલ્યા જે “ બે પ્રકારના મનુષ્યના વર્ગ છે, તેમાં એક બુદ્ધિવાળા મનુષ્યનો વર્ગ છે અને બીજો બુદ્ધિહીન મનુષ્યનો વર્ગ છે. હવે તેમાં જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય હોય તેને તો કોઈક થોડીક વાત કરે તો તેમાંથી ઘણોક અર્થ સમજી જાય અને જે બુદ્ધિહીન મનુષ્ય હોય તેને તો ઘણીક વાત કરે તો તેમાંથી થોડોક અર્થ માંડ માંડ સમજી શકે. એવી રીતે બુદ્ધિવાળા અને બુદ્ધિહીન, બે પ્રકારના મનુષ્યમાં ઘણો ભેદ છે.

અને તેમજ કલ્યાણના માર્ગમાં બુદ્ધિવાળા અને બુદ્ધિહીન બે પ્રકારના મનુષ્ય છે અને તેમાં જે બુદ્ધિવાળા મનુષ્ય હોય તે સત્સંગ કરવા આવે ત્યારે તેને અમે થોડીક જ્ઞાનવાર્તા કરીએ તો તે વાતનો ઘણોક અર્થ સમજીને તે પ્રમાણે વર્તવાનો મનમાં ઠરાવ કરીને તેવી રીતે વર્તવા લાગે છે. પણ પછી તેમાં લેશ માત્ર ફેર પડવા દે નહીં, તે પોતાનું શરીર જાય તો પણ અમે કરી જે આજ્ઞા તેમાં ફેર પડવા દે નહીં અને તેમાં જેવી રીતે સમજવાનું કહ્યું હોય તેવી રીતે દૃઢપણે સમજવાની મનમાં ગાંઠ

વાળે. પછી તે સમજણને મોટા વ્રહ્માદિક ફેરવવા આવે તો પળ તેની સમજણ ફેરે નહીં. એવી રીતના મનુષ્ય હોય તેને બુદ્ધિવાન કહીએ.

અને જે મૂર્ખ મનુષ્ય હોય તેને તો અમે ઘણીક જ્ઞાનવાર્તા કરીએ પળ તે તો જરાય સમજી શકે નહીં અને તેને ધર્મ નિયમનો પળ ઠરાવ રહે નહીં અને સમજણનો પળ તેને ઠા રહે નહીં, એવો જે મનુષ્ય હોય તેને મૂર્ખ અને બુદ્ધિહીન કહીએ અને એવા મૂર્ખ હોય તે મહા દુઃખને પામે છે અને જે બુદ્ધિવાળા હોય તે મહા અદ્ભુત સુખને પામે છે. જેમ ઉત્તમ વર્ગ જે વ્રાહ્મણ, વાણિયા કે પાટીદાર તેની વધુ દીકરીઓ હોય અને તે વાઢ અવસ્થામાંથી વિધવા થાય, ત્યારે તેને મનમાં એમ ઠરાવ થાય જે 'મારે હવે આ સંસારમાં કોઈ પુરુષ કરવા જોગ નથી,' એમ સમજીને પોતાના વર્ણાશ્રમનો ધર્મ શાસ્ત્રમાં કહ્યો હોય તેમાં દૃઢપણે રહીને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરે અને તે ઉત્તમ કુળની વિધવા વાઈ હોય તે એક વચ્ચત અન્ન ખાય અને ગળ્યું, ચીકણું ખાય નહીં. અને ચોમાસાને વિષે ધારણાં-પારણાં તથા ચાંદ્રાયણાદિક વ્રત કરે અને કોઈ સાથે હાંસી-મઝકરી કરે નહીં અને વ્યભિચારી એવા જે પુરુષ તથા સ્ત્રીઓ તેમની સોવત ક્યારેય પળ કરે નહીં અને પોતાના મા-વાપ, સાસુ-સસરા આદિક સમીપ સંવંધી હોય તેની આજ્ઞામાં વર્તે અને ધર્મવાળા અને ભગવાનના ભક્ત વાઈઓ હરિજન હોય તેનો સમાગમ કરે અને પરમેશ્વરની ભક્તિ અખંડ કર્યા કરે. એવી રીતની સમજણવાળી જે વિધવા વાઈ હોય તેને બુદ્ધિવાન કહીએ અને તે આલોકમાં મહા સુખને પામે છે અને તેને કોઈક સત્પુરુષનો સત્સંગ થાય તો પરલોકમાં તેના આત્માનું કલ્યાણ થાય છે.

અને ઉત્તમકુળમાં જે બુદ્ધિહીન અને મૂર્ખ હોય અને તે વિધવા થાય તો પળ તે તો ધર્મ નિયમમાં કાંઈ રહે નહીં અને તેને સૌંદેખતાં તો

પુરુષ થાય નહીં પછી છાનો પુરુષ કરવાના મનમાં સકલ્પ કરે અને જે મૂર્ખ રાંડેલી હોય તે સારાં સારાં ખાવાનાં ઘી, ગોઠ, ઝાંડ, સાકર, દૂધ, દહીં તેને પેટ ભરી ભરીને ખાય. પછી તે વિધવા વાઈઓ મચેલા પાડા જેવી થાય છે. અને તેના મા-વાપ પણ જે મૂર્ખ હોય તે એમ જાણે જે 'દીકરી નાનાથી રાંડી છે માટે કાંઈ વાયડી કઈ હાળીમાળી નથી તે સારુ તેને સારું સારું ખવરાવીએ પીવરાવીએ.' અને તેને હવે ચૂડલો તો પહેરાય નહીં માટે તેને સોનારૂપાની ચીપો કરાવીને હાથમાં નલાવે છે. અને કોટમાં હાંસડીયો નલાવે છે અને આંગળીઓમાં વીંટીઓ નલાવે છે અને વળી નાનાથી રાંડી હોય તે વેક દહાડા માંથે ચોટલા નલાવે છે અને જે મૂર્ખ રાંડેલીયો હોય તે એવી ફજેતી થવાના શણગાર કરે છે અને તેની અંતે જતાં ફજેતી પણ જરૂર થાય છે અને તે મૂર્ખ અને બુદ્ધિ વિનાની રાંડેલીઓ છે તે આલોકમાં મહા દુઃખને પામે છે અને પરલોકમાં તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે થાય નહીં અને તે તો મરીને વેશ્યાને ઘેર જન્મને પામે છે તથા કુતરીઓનો અવતાર ધરે છે તથા કુમારને ઘેર ગધેડીઓ થાય છે.

માટે જગતમાં જે મૂર્ખ રાંડેલીઓ હોય તથા તે મૂર્ખ વિધવા વાઈઓના માવાપ હોય તે વેશ મહા દુઃખને પામે છે અને જે બુદ્ધિવાળી વિધવા વાઈ હોય તે તો એવાં ફજેતીનાં કામ કરે જ નહીં અને તે બુદ્ધિવાળી વિધવા વાઈઓ જે તે મહા સુખને પામે છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે.

અને તેમજ જે પુરુષ ભગવાનના ભક્ત હોય તેને પણ ધર્મ, નિયમ, દૃઢ કરીને રાખવા જોઈએ. અને પંચવિપયનો ત્યાગ પણ જરૂર કરવો જોઈએ. અને તેમાં વળી જે સંસારનો ત્યાગ કરીને ભેલ લીધો હોય તેને વિશેષે કરીને દૃઢપણે પંચવિપયનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને જે પંચવિપયનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું ભજન કરે છે તે જ ત્યાગીનું

કલ્યાણ થાય છે અને પરમપદને પામે છે. અને એવા ત્યાગી સાધુ સંન્યાસી બ્રહ્મચારી પરમહંસ હોય તેના ઉપર અમે પણ ઘણા ઘણા પ્રસન્ન થઈએ છીએ. અને જે ત્યાગી થઈને વિષયને ભોગવે છે કે વિષય ભોગવવાની મનમાં ઇચ્છા રાખે છે તે તો ત્યાગી પુરુષ તથા વિધવા વાઈઓ તે વેય મૂર્ખ છે અને બુદ્ધિહીન અને પાપી છે. અને તે તો ચંડાલ તુલ્ય છે અને તેને અમારો સિદ્ધાંત રંચમાત્ર સમજાણો જ નથી.

અને જે જે ગૃહસ્થ હરિભક્ત મોક્ષના સ્વપ્નામાં હોય તેને પણ નિર્વાસનિક તો જરૂર થવું અને કોઈ જગતનાં માયિક પદાર્થમાં મોહ પામવો નહીં, કેમકે જગતનાં પદાર્થ સર્વે મિથ્યા છે અને મહા પાપ કરવાનાં કારણ છે, કેમકે અવિનાશી સુખને પમાડનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેના ભજનમાં જગતનાં પદાર્થ અંતરાયના કરનારા છે અને તે જગતનાં પદાર્થ સર્વે એક સરખાં છે અને દુઃસ્વરૂપ અને પાપરૂપ છે. જેસ વિષ્ટા તથા કાલના વાલ તે વેય નઠારા છે અને ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે પણ તે રાખવા જેવા નથી, તેમ જગતના પદાર્થ વિષ્ટા જેવા તથા કાલના વાલ જેવા છે. તે અહીં વિષ્ટાના કીડાર્થી તે બ્રહ્મા પર્યંતનાં સુખ તે સર્વે એક સરખાં છે અને નરકરૂપ છે માટે નરક તે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. તે સારુ ભગવાનના ભક્ત થઈને તે નરકરૂપ જગતના પદાર્થને પામવાની ઇચ્છા રાખે છે, તે તો મહા મૂર્ખ છે અને પશુ તુલ્ય છે.

અને જે વિવેકી અને બુદ્ધિવાળા ભગવાનના ભક્ત હોય તે તો ભગવાનની ભક્તિ અને ભગવાનને વિષે પ્રેમ અને ભગવાનના સંતનો સમાગમ તે વિના ધીજું કાંઈ મનમાં ઇચ્છે જ નહીં, તે જ સ્વરૂપ ભગવાનનો ભક્ત કહેવાય અને તેની ઉપર જ અમારી સરે સરીકૃપા થાય છે. માટે ભગવાનના ભક્તને એક ભગવાન જ વહાલા રાખવા અને જગતના પદાર્થની વાસનાનો

ત્યાગ કરવો; કેમકે ભગવાન ક્યાં અને જગતનાં પદાર્થ ક્યાં? એ વેમાં તો ઘણા જ ભેદ છે. માટે તે વેય જે સરખા માને છે તે તો મહા મૂર્ખ છે; કેમકે જે ભગવાનને વિષે પ્રીતિ રાખે છે અને જગતના પદાર્થને વિષે પણ પ્રીતિ રાખે છે, તેને તો હજી કાંઈ સમજ્યામાં આવ્યું જ નથી અને તે તો અવિવેકી છે અને મૂર્ખ છે.

કેમકે પૂર્વે પણ જે જે ભગવાનના ભક્ત થઈ ગયા છે, તેણે પણ ભગવાનને પામવાને અર્થે અને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા સારું જગતનાં સર્વે પદાર્થનો ત્યાગ કરીને વનમાં જઈને મહા તપ કર્યા છે. તે ચિત્રકેતુ રાજાએ કરોડ સ્ત્રીઓનો, પોતાના સર્વે રાજ્યનો અને દેહના સુખનો ત્યાગ કરીને વનમાં જઈને ભગવાન ભજ્યા છે અને પ્રહ્લાદે પણ ભગવાન ભજવા સારું કેટલીક કષ્ટિ સહન કરી છે અને ધ્રુવજીએ ભગવાનને પામવા સારું કેવું કઠણ તપ કર્યું છે અને મોરધ્વજે ભગવાનને પ્રસન્ન કરવાને અર્થે માથે કરવત મુકાવ્યું હતું અને હરિશ્ચંદ્ર રાજા પણ ભગવાનને પ્રસન્ન કરવાને અર્થે નીચને ઘેર વેંચાળો હતો. એવી રીતે ભગવાનને પામવાને અર્થે ઘણાક ભગવાનના ભક્તોએ પોતાના રાજ્યનો, દેહના સુખનો અને જગતના માયિક પદાર્થનો ત્યાગ કરીને ભગવાન ભજીને અભયપદ જે ભગવાનનું ધામ તેને પામી ગયા છે. માટે આજ પણ જે જે બુદ્ધિવાળા ભગવાનના ભક્ત હશે અને જેને આ દેહે કરીને અક્ષરધામને પામવું હોય તેને તો પોતાના દેહના સુખનો અને જગતના પદાર્થનો ત્યાગ જ કરવો અને નિર્વાસનિક થઈને એક મારે વિષે અચ્છ પ્રીતિ કરવી અને જેણે એવી રીતે સમજીને અમારે વિષે પ્રીતિ કરી તેનું તો સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ રહ્યું છે અને તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૩ વિષય :—સંપ્રદાયો જુદા જુદા હોયા છતાં
તેમનો ધ્યેય એક કેવી રીતે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૩ ના આસો વદિ ૧૨ ને
દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે ભક્ત વહેચર-
દાસ લક્ષ્મીદાસને ઘેર ઉગમણા વારના ઓરડાની આગળ ચોકમાં ગાદી-
તકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે શ્વેત
વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને મસ્તકે કસુંબલ તારાળો ફેંટો વાંધ્યો હતો.
કંઠને વિપે ગુલાબના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને પોતાના મુખાર-
વિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ પોતાની મેઢે કૃપા કરીને બોલ્યા જે “જે અજ્ઞાની
જીવ છે તે જે તે પૂર્વે સત્પુરુષ થઈ ગયા છે તેના સિદ્ધાંતને ખૂલીને જીવ
જે તે એક વીજાના ધર્મને નિંદે છે; અને એક વીજા વાદવિવાદ કરે છે.
તેમાં જે જૈનમતવાળા છે તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની નિંદા કરે છે. અને
શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તો કેવા છે? તો સદાય અનાદિ માયા પર છે અને
અધમોદ્ધારણ છે, પતીતપાવન છે અને ભક્તવત્સલ છે અને તે શ્રીકૃષ્ણ
ભગવાનને વિપે વ્રજની સ્ત્રીઓ પતિભાવે કરીને જોડાણીઓ તો તે
માયાને તરીને ભગવાનના ધામને પામી ગઈ અને વેદની શ્રુતિઓ કહેવાળી.
માટે એવા જે સર્વ જગતના કર્તા હર્તા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ તેને જૈનમતવાળા
અજ્ઞાની છે તે એમ કહે છે જે ‘એ તો ત્રીજા નરકમાં પડ્યા છે.’

અને જે વેણવ મતવાળા છે તે જૈનમતને નિંદે છે તથા કેટલાક
અજ્ઞાની છે તે શિવને નિંદે છે અને શૈવી છે તે વિષ્ણુને નિંદે છે. અને
બ્રહ્મજ્ઞાની છે તે ત્રિધિ—નિપેધને ઓટા કહે છે તથા વ્યાસજીનાં ભાગ-
વતાદિક શાસ્ત્રને ઓટા કહે છે અને ઉપાસનાવાળા છે તે વેદાંતને
ઓટું કહે છે તથા બ્રહ્મજ્ઞાનને પણ ઓટું કહે છે અને શંકરાચાર્યવાળા

છે તે રામાનુજને નિંદે છે અને રામાનુજના છે તે શંકરાચાર્યના મતને નિંદે છે. અને હિંદુ છે તે મુસલમાનને નિંદે છે અને મુસલમાન છે તે હિંદુને નિંદે છે. અને તેમાં કોઈ એક એમ કહે છે જે ‘ભગવાન તો નિરાકાર છે’ અને કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન સાકાર છે.’ અને કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન તેજના વિંચ જેવા છે.’ અને કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન સગુણ છે’ અને કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન નિર્ગુણ છે.’ કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન કર્તા છે’ અને કોઈ કહે છે જે ‘ભગવાન અકર્તા છે.’ કોઈ કહે છે જે ‘અદ્વૈતમત સાચો છે’ અને કોઈ કહે છે જે ‘દ્વૈતમત સાચો છે અને કોઈ કહે છે જે ‘વિશિષ્ટાદ્વૈતમત સાચો છે અને કોઈ કહે છે જે ‘શુદ્ધાદ્વૈતમત સાચો છે.’

અને એવી રીતે સૌ સૌના મતના પોત પોતાના સત્પુરુષના અંતરના સિદ્ધાંતને ભૂલીને અજ્ઞાને કરીને સત્પુરુષના વાંધેલા જે ધર્મ તેની નિંદા કરે છે અને તેની નિંદાણ કરીને જીવની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. કેમકે સર્વેના કારણ અને મોક્ષના દાતા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે તો સર્વેના એક જ છે. પણ કાંઈ એમ તો નથી જે જૈનમતના ભગવાન જુદા છે અને વિષ્ણુમતવાળાના ભગવાન જુદા છે અને શંકરાચાર્યના મતવાળાના ભગવાન જુદા છે અને રામાનુજના મતના ભગવાન જુદા છે અને હિંદુના ભગવાન જુદા છે અને મુસલમાનના ભગવાન જુદા છે. એવી રીતે સર્વેના જુદા જુદા તો ભગવાન કાંઈ જણાતા નથી અને સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રના ભગવાન તો એક જ જણાય છે, કેમકે સર્વે જીવનો જલ્લ, પૃથ્વી આદિકે કરીને સરખો જ નિર્ભાવ થાય છે. માટે જો સર્વેના નોખા નોખા ભગવાન હોય તો એકની એક સ્થિતિ સર્વેની રહેત નહીં, તે સારુ સર્વેના ભગવાન એક જ છે. અને તે ભગવાન સર્વેને ભજવા, પામવા, ઉપાસના કરવા અને સેવવા યોગ્ય છે.

અને વઢીજો સર્વેના નોસ્વા નોસ્વા ઘળા ભગવાન હોય તો આ જગતની સ્થિતિ એક રીતની રહેત નહીં, કેમકે એક ભગવાન કહેશે 'હું ઉત્પત્તિ કરીશ.' તો વીજો ભગવાન કહેશે 'હું પ્રલય કરીશ;' વઢી એક ભગવાન કહેશે 'હું ઉનાઢો શિયાઢો કરીશ.' તો એક ભગવાન કહેશે 'હું ચોમાસે ઉનાઢો કરીશ.' અને એક ભગવાન કહેશે 'હું દિવસની રાત્રી કરીશ.' તો વીજો ભગવાન કહેશે 'હું રાત્રીનો દિવસ કરીશ.' એવી રીતે જો ઘળાક ભગવાન હોય તો પરસ્પર એક વીજાને લઢાઈ થાય અને આ જગતની એક રીતની સ્થિતિ રહેત જ નહીં. અને આ જુવોને સર્વે જગતની સ્થિતિ એક રીતની વરાવર રહે છે, પળ તેમાં રંચ માત્ર ફેર પઢતો નથી કેમકે સર્વે ક્રિયાના પ્રવર્તાવનારા અને સર્વેના કારણ એક જ ભગવાન છે.

અને તે જ ભગવાનને માયાનો આકાર નથી માટે વેદાંત શાસ્ત્ર ભગવાનને નિરાકાર કહે છે. અને અક્ષરધામને વિષે દિવ્ય સાકાર મૂર્તિમાન ભગવાન સદાય વિરાજમાન છે માટે યોગશાસ્ત્ર ભગવાનને સાકાર કહે છે. અને માયામાંથી થયા એવા જે રજ, તમ અને સત્ત્વ ત્રણ ગુણ તે ભગવાનને વિષે નથી માટે નિર્ગુણ કહ્યા છે. અને ભગવાનને વિષે અનંત કલ્યાણકારી ગુણ રહ્યા છે માટે ભગવાનને સગુણ કહ્યા છે. અને પ્રકૃતિપુરુષ દ્વારા અનંતકોટિ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરાવે છે પણ પોતે નથી કરતા માટે ભગવાન અકર્તા કહ્યા છે અને એ પ્રકૃતિપુરુષ જે તે ભગવાનની ઇચ્છા વિના કાંઈ કરવાને સમર્થ નથી માટે ભગવાનને કર્તા કહ્યા છે. એવી રીતે સર્વે ગુણના ગુણી અને સર્વેને ભજવા યોગ્ય અને સર્વેને ઉપાસના કરવા યોગ્ય એક જ ભગવાન છે.

અને પૂર્વે જે જે ભગવાનના અવતાર થઈ ગયા અથવા સત્પુરુષ થઈ ગયા તેણે પણ વાસનાવાઢા જીવોને પંચવિષય થકી મુકાવીને તેનાં

કલ્યાણ કરવા સારું નોંખા નોંખા ધર્મ વાંધ્યા છે. તે નોંખા નોંખા ધર્મ વાંધ્યાનું શું કારણ ? તો જ્યારે જ્યારે સત્પુરુષ પ્રગટ થઈને ઘણાક જીવોને જ્ઞાન આપીને પંચવિષય થકી મુકાબીને તેનો મોક્ષ કરીને પછી તે સત્પુરુષ સ્વધામમાં જાય છે ત્યારે પછી તેના મતમાં અસત્પુરુષ પ્રગટ થાય છે. કેમકે સત્પુરુષના પ્રતાપે કરીને ઘણાક મનુષ્ય તેને આશરે આવ્યા હોય અને તે મનુષ્ય તે સત્પુરુષનો મહિમા જાણીને અન્ન, ધન, વસ્ત્રાદિકે કરીને પૂજા વધુ કરે તે સત્પુરુષ તો માયા પર હોય તે પોતે કોઈ પદાર્થમાં વંધાય નહીં અને પોતાના આશ્રિતોને પણ પોતે પ્રગટ હોય ત્યાંસુધી વંધાવા દે નહીં. અને પછી તો પદાર્થનો યોગ થયે કોઈ દેવ, બ્રહ્માદિક પણ ડગરવાને સમર્થ નથી તો મનુષ્યની શી ગણતરી જે પદાર્થનો યોગ થાય અને ન લોપાય ? એ તો લોપાય જ. માટે પદાર્થના યોગે કરીને સત્પુરુષ ગયા કેહે અસત્પુરુષ જરૂર થાય છે. તે અસત્પુરુષ જે તે વિષય વિષે લોહુપ થાય છે અને વિષયને ભોગવે છે અને ધર્મને અપ્ર કરી નાંખે છે.

પછી તે મતમાં કલ્યાણ થતું નથી ત્યારે ભગવાન જે તે જીવોના કલ્યાણ કરવાને અર્થે અને ધર્મને શુદ્ધ કરવાને અર્થે ફરીને પ્રગટ થાય છે અને પ્રગટ થઈને વિષયનું ઘંડન કરે છે ત્યારે આગળના પોતાના જ ધર્મના હતા પણ તે તો પદાર્થને યોગે કરીને પંચવિષયના વંધાણી થઈ ગયા છે માટે તે તો તે પ્રત્યક્ષને માને જ નહીં. કેમકે જો તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષને માને તો પોતાના વિષયનું ઘંડન કરે. અને પોતે તો તે વિષયને જીવનં પ્રાણ માન્યા હોય તે મૂકી શકાય નહીં માટે તે તો તે પ્રત્યક્ષ કલ્યાણકારીનો ઝલટો અતિશય દ્રોહ કરે છે.

પછી તે સત્પુરુષ તો સમર્થ છે માટે વીજા ધર્મનું સ્થાપન કરે છે અને અનંત જીવોનાં કલ્યાણ કરે છે. પણ જે મોર (પહેલા) પોતાના જ

સર્વોપરી જે ભગવાન તેને પામવા સારુ ધર્મનું સ્થાપન કર્યું છે. માટે સર્વે ધર્મ અમારા છે.

અને અમે જૈનમતના સિદ્ધાંત કહી દેખાડીએ છીએ તથા વૈષ્ણવના સિદ્ધાંત કહી દેખાડીએ છીએ તથા રામાનુજના તથા શંકરાચાર્યના તથા વેદાંતિના તથા હિંદુ, મુસલમાન આદિક સર્વેના સિદ્ધાંતને કહી દેખાડીએ છીએ અને સર્વેના મોક્ષનો માર્ગ એક જ પ્રતિપાદન કરી આપીએ છીએ અને સર્વેના વાદવિવાદ તથા વઢવાડ, અઠસાવીએ છીએ, કેમકે જ્ઞાનમાં વઢવાડ નથી અને વઢવાડ તો અજ્ઞાનને વિષે રહી છે પણ જ્યાં પરિપૂર્ણ જ્ઞાન છે તે ઠેકાણે વઢવાડ નથી માટે આ સમયે તો આત્યંતિક જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ છે તે જેને સાંભળીને વાકી તેને કાંઈ સમજવું રહેતું નથી.

માટે જેને પોતાના આત્માના મોક્ષનો યત્ન હોય અને જે દૈવી અને મુમુક્ષુ જીવ હોય તેને અમારા સાથે વને છે અને તેને અમારી સાથે અતિશય પ્રીતિ થાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. અને જેને મોક્ષનો યત્ન ન હોય અને જે આસુરી જીવ હોય તેને અમારા સાથે કોઈ કાળે વને જ અને તેનું કલ્યાણ પણ કોઈ દહાડો થાય જ નહીં.

માટે આ જે અમે વાર્તા કરી છે તેને જે પૂર્વાપર ચિત્ત દર્દને સમજશે અને તે વાતને વિચારશે તેને મોક્ષના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન આવશે નહીં અને તેના અંતરમાં જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ થશે, અને તે જ્ઞાન પ્રકાશે કરીને તેને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થશે અને તેને પંચવિપયની વાસના ટળી જશે અને તેને જન્મમરણનાં દુઃખ ટળીને પરમ શાન્તિ થશે. માટે આ વાર્તાને સર્વે સંભારી રાખજો.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૪ વિષય:—પંચવિષય જન્મ-મૃત્યુનું કારણ
હોવા છતાં જીવે મિત્ર માન્યા છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના આસો વદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પટેલ ભક્ત નરસિંહભાઈ દ્વારકાદાસને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને ગુલાવ અને ચંપાના પુષ્પનાં આશ્રૂપણ ધારણ કર્યાં હતાં. પાદમાં કેવડાનો ડોડો ધારણ કર્યો હતો અને લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી. અને સંત કીર્તન ઘોલતા હતા.

પછી મહારાજ ઘોલ્યા જે “કીર્તન રાखो અને अमे एक वार्ता करीए छीए तेने सुरत दर्इने सांभलजो. જે જેમ કોઈ શત્રુ તલવાર કાઢીને મારવા સારુ આવતો હોય ત્યારે તેના જીવને કેવો મય લાગે છે અને તે થકી ભાગી જવાય છે, તેમ પંચવિષય છે તે જીવના મહા શત્રુ છે કેમકે વિષયની વાસનાઈ કરીને તથા વિષયને ભોગવે કરીને જીવ જે તે કોટિ કોટિ ફેરા જન્મમૃત્યુને પામ્યો છે અને મહા દુઃખને ભોગવે છે, પણ તે શત્રુની જીવને સ્વર નથી. કેમકે વીજો વહારનો શત્રુ હોય તે તો એકવાર માથું કાપે છે, પણ વીજે જન્મે તે શત્રુ માથું કાપવા આવી શકતો નથી, તો પણ તેનો કેવો મય રાખે છે અને તેના લાગમાં આવતો નથી. તેમ પંચવિષય છે તેને તો જીવને અનંત ફેરા માર્યો છે અને વઢી મારવાને તૈયાર થઈ રહ્યો છે. તે જો વિષયને જીવ શત્રુ જાણે તો તે થકી તત્કાલ ભાગવું જોઈએ પણ તે જીવે વિષયને શત્રુ જાણ્યા નથી

અને ભાગતો પણ નથી. માટે તે જીવ અજ્ઞાની છે અને ગાફલ છે તે વિષયનો સંગ રાખે છે.

અને તે વિષય તો કેવા છે ? તો જે એક વિષયનો સંગ કરે તેના પ્રાણને તત્કાલ નાશ કરે એવા વલ્લવાન છે તો જેને પંચવિષયનો સંવંધ હોય તેના તો અતિશય મૂંઝા જ હાલ થાય છે કેમકે મૃગલાને એક શબ્દનો વિષય છે તેને તો પારથી ઘંટાલ વગાડે છે ત્યારે તે શબ્દમાં મોહ પામીને મૃગલા પારથીની પાસે આવે છે. પછી તેને પારથી જે તે તીર, વંદુકે કરીને મારી નાખે છે. માટે એક શબ્દને વિષયે કરીને મૃગલાં જે તે પ્રાણને खોવે છે. અને હાથીને સ્પર્શનો એક વિષય છે તો તેને કાગળની હાથળી દેલાડે છે, ત્યારે તે તેમાં મોહ પામીને સ્પર્શ કરવા જાય છે. પછી પારથીએ અજાડી खોદી મૂકી હોય તેમાં પડીને પ્રાણને खોવે છે. અને તેનો खાઈમાં રાડો નાખી નાખીને જીવ જાય છે. અને પતંગીયાને જો રૂપનો એક વિષય છે તો તે અગ્નિમાં પડીને બળી મરે છે. અને માછલાને જો રસનો એક વિષય છે તો તેને ઢીમર ઘડંની કળકળે લોઢાના આંકડિયામાં ચોટાડીને પાણીમાં નાખે છે, ત્યારે માછલાં જે તે રસની આસક્તિ કરીને તે કળકળે खाવા જાય છે પછી તે લોઢાના આંકડિયા ગળાયાં સોંતરા નીસરી જાય છે અને તેના પ્રાણને खોવે છે. અને ભમરાને જો એક ગંધનો વિષય છે તો તે ભમરો જે તે સુગંધ લેવા સારુ કમળના પુષ્પમાં પેસે છે પછી તે કમળ વીંડાઈ જાય છે ત્યારે તેમાં ભમરો જે તે મૂંઝાઈને મૃત્યુ પામે છે. એવી રીતે ૯ પાંચેને એક એક વિષયની આસક્તિ છે તો તે મૂંઝે હાલે મૃત્યુને પામે છે, તો જેને પાંચે વિષયની આસક્તિ હોય તેના તો શા હાલ થાય ? એ તો અતિશય મહા કષ્ટને જ પામે અને તેને તો કાઢી ચિસો નાખતાં પણ તે કષ્ટનો પાર આવશે નહીં.

માટે જેને મહા સુખિયા થવું હોય તેને તો જીવના અનાદિકાલના મહા શત્રુ જે પંચવિષય તેનો દેહે કરીને ત્યાગ કરવો અને અંતરમાં જેને પંચવિષયના રાગ હોય તેને ટાલવાને અર્થે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન સિદ્ધ કરવું. અને જ્યારે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન સાક્ષાત્કાર થાય છે ત્યારે અંતરમાંથી પંચવિષયની વાસના ટળી જાય છે અને જન્મમૃત્યુ થકી મૂકાઈને મહા સુખને પામે છે અને તે જીવ મોક્ષને પામે છે.

હવે તે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કેમ થાય? તો જ્યારે આત્માના આત્મા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે જ્યારે કૃપા કરીને જીવને પ્રત્યક્ષ મળે અને કાં તે પરમાત્માના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તે મળે તો તે જીવને જ્ઞાન કરાવે ત્યારે આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે. અને જ્યારે જ્ઞાન જીવોને થાય છે ત્યારે સર્વે इन्द्रियो अंतःकरणनी वृत्तिओ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાઈ જાય છે અને તે આત્મા પરમ શાંતિને પામે છે અને પાંચ વિષયના રાગ ટળીને અક્ષરબ્રહ્મરૂપ મુક્ત થાય છે.

માટે મુક્ત થવાનો સમય આજ તમારે આવ્યો છે; કેમકે પોતાને મનુષ્યનો દેહ અને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનું પ્રગટપણું એ તો ઘણાક જન્મનાં મહા સુકૃત હોય ત્યારે તેનો યોગ વને છે. માટે એવો મહા દુર્લભ લાભ જાણીને અમારા જે આશ્રિત હોય તેને પંચવિષયને મહા શત્રુ જાણીને ત્યાગ કરવો. અને જ્યાં વિષયનો વધુ યોગ હોય ત્યાંથી ભાગી છૂટજો ને અમારી આજ્ઞા છે. તે જે અમારા હોય તે પાલજો અને ને આજ્ઞા પાલશે તેને અને અમારે અલંકાર સંવંધ રહેશે અને જે તે આજ્ઞા નહીં પાલે તેને અને અમારે ઘણું છેટું થશે અને તે મહા દુઃખને

પામશે. માટે જેને મહા સુખિયા થયું હોય તેને પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને પંચવિષયના ત્યાગી એવા જે સંત તેના સમાગમમાં રહીને મારી ભક્તિ કરવી એ સર્વે જીવની હિતવાર્તા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६४ समाप्त ।

શ્રીમુલસિદ્ધાંત ૨૬૫ વિષય:—પ્રગટ સત્પુરુષને સંગે કરીને જ અહંકારરૂપી માયા તરાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૩ ના આસો વદિ ૧૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુબેરજીની વેન વાઈ જનકવાને ઘેર ઉગમણા વારના ઓરડાની આગલ ગાદી-તકિયેયુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુલારવિંદની આગલ સાધુ તથા દેશદેશના હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે “ભગવાનની મૂર્તિને વિષે અહંકાર નથી અને તે ભગવાન વિના વીજા સર્વેને વિષે અહંકાર રહ્યો છે. અને અહંકાર છે એ જ માયા છે અને જન્મ-મરણનું કારણ છે. અને અહંકાર જેને ટલે છે તે મુક્ત થાય છે. તે અહંકાર ક્યારે ટલે છે ? તો નિરઅહંકારી એવા જે પરમાત્મા અને તેના એકાંતિક સંત તેને વિષે જીવ જોડાય છે ત્યારે તેનો અહંકાર ટળી જાય છે, પણ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંતને વિષે જોડાણા વિના વીજાં કોટિ સાધન કરે તોય અહંકાર ટલે નહીં અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંત મળ્યા વિના તો જેમ જેમ સાધન કરતો જાય છે તેમ તેમ અહંકાર વધતો જાય છે.

તે જીવ સાધને કરીને જેમ જેમ મોટપને પામે છે તેમ તેમ તેનો અહંકાર વધતો જાય છે. તે જેમ વસ્તીના કરતાં રાજાને અહંકાર વધારે હોય છે અને રાજાના કરતાં દેવતાને અહંકાર વધારે હોય છે અને દેવતાના કરતાં બ્રહ્માને અહંકાર વધારે હોય છે અને બ્રહ્માના કરતાં વિરાટને અહંકાર વધારે હોય છે અને વિરાટના કરતાં પ્રધાનપુરુષને અહંકાર વધારે હોય છે અને પ્રધાનપુરુષના કરતાં મૂળપ્રકૃતિપુરુષને વધારે અહંકાર હોય છે અને મૂળપ્રકૃતિપુરુષ કરતાં તૂર્યાપદને પામ્યા એવા જે આત્મનિષ્ઠ-પુરુષ તેને વધારે અહંકાર હોય છે.

અને જેને જેટલો અહંકાર છે તેટલું તેને વંધન છે. તે વંધન થકી કોઈ પોતાની મેળે છૂટવાને સમર્થ નથી અને અહંકાર ટલ્યા વિના જન્મ-મરણ ટાળીને અક્ષરધામને પમાતું નથી. માટે જેને અહંકાર ટાળીને અક્ષર-ધામને પામવું હોય તેને શુદ્ધ જ્ઞાનદાતા એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ પૃથ્વી ઉપર હોય તેનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞામાં વર્તવું એજ અહંકારરૂપી મહામાયાને ટાળવાનો ઉપાય છે, પણ પ્રગટ ભગવાન અને સંતના આશ્રય વિના ઘીજાં કોટિ સાધન કરે તો પણ અહંકારરૂપી માયા ટાળે નહીં. તે ઉપર ગીતાનો શ્લોક છે.

દૈવી હેષા ગુણમયી મમ માયા દરત્યયા ।

મામેવ યે પ્રપદન્તે માયામેતાં તરન્તિતે ॥

અર્થ :—શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે ‘દૈવી અને ગુણમયી દૈવી જે મારી માયા કહેતાં મારા સ્વરૂપને જીવ નથી જાણતો તે રૂપ મારી માયા તે મને જાણ્યા વિના દુઃખે કરીને તરાય નહીં. અને મને પામે તો તે તત્કાલ માયાને તરી જાય.’

માટે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય કરવો એજ એક

अहंकाररूपी मायाने तरवानो उपाय छे. माटे ते मायाने तरवानो समय आज तमारे आव्यो छे ते तमारा भाग्यनो पार नथी. केमके ते समय जीवने मळवो घणो दुर्लभ छे.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६५ समाप्त।

—: X :—

श्रीमुखसिद्धांत २६६ विषयः—भगवानना धाममां जीव साकारपणें रहेता हशे के निराकारपणें रहेता हशे ?

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२३ ना आसो वदि अमासने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गाम श्री सोजीत्रा मध्ये पटेल भक्त मथुरभाई काळीदासने घेर दक्षिणादे वार ओरडानी ओशरीमां संध्या आरती समये गादीतकिये युक्त पलंग उपर विराजमान थया हता. सर्वे जरियानी वस्त्र धारण कर्यां हतां अने पुष्पनां आभूषण सर्वे अंगमां शोभी रह्यां हतां. कंकुनो चांदलो कर्यो हतो अने पोताना मुखारविंदनी आगळ साधु तथा घणाक हरिभक्तनी सभा भराईने बेठी हती.

पछी महाराजे सर्वे साधु तथा हरिभक्तने प्रश्न पूछयो जे “आ लोकमां तो सर्वे मनुष्य तथा चोरासी लक्ष योनियो छे ते सर्वेना आकार देखाय छे पण जे भगवानना धाममां जाय छे तेनो केवो आकार हशे ? अने ते साकारपणें रहेता हशे ? के निराकारपणें रहेता हशे ? ते कहो.”

पछी तेनो उत्तर कोईथी थयो नहीं त्यारे महाराज चोल्या जे “एनो उत्तर अमे करीए छीए जे जे भक्त भगवानना धाममां जाय छे ते भगवानना साधर्म्यपणाने पामीने जेवा भगवान दिव्य मूर्तिमान छे तेवो ते भक्त दिव्य मूर्तिमान थको भगवानने विषे अद्वैतपणाने पामीने भगवाननी उपासना करे छे अने भगवानने विषे अद्वैत थया

વિના તો ભગવાનના ધામમાં જવાતું જ નથી અને ચાર વેદમાં તથા છ શાસ્ત્રમાં તથા અઢાર પુરાણમાં એ સર્વેમાં એમ કહ્યું છે જે ‘પરમાત્માને વિષે અદ્વૈત થઈને પરમાત્માની ઉપાસના કરવી એ જ મુક્તિ છે.’ એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે.

અને શંકર સ્વામીએ પણ કેવળ અદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને રામાનુજે વિશિષ્ટાદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને વલ્લભાચાર્યે શુદ્ધાદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને માધ્વાચાર્યે દ્વૈતાદ્વૈતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. માટે સર્વેના એ જ મત છે જે પરમાત્માને વિષે અદ્વૈતપણાને પામીને પરમાત્માની ઉપાસના કરવી એ જ મુક્તિ છે, પણ જ્યાં સુધી પરમાત્માને વિષે દ્વૈતભાવ હોય ત્યાં સુધી આત્યંતિક મોક્ષ જે પરમાત્માનું અક્ષરધામ તેને પમાય નહીં.

માટે ભગવાનનો મક્ત ભગવાનરૂપ થઈને, કહેતાં ભગવાન જેવા સર્વે દોષ રહિત છે તેવો નિર્દોષ થઈને ભગવાનને ભજે છે અને જેવા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક મૂર્તિમાન ભગવાન છે તેવાને તેવા અનંત કોટિ મુક્તે વિંટાળા થકા અક્ષરધામમાં ભગવાન રહે છે અને સર્વે મુક્ત ભગવાનની મૂર્તિ સામુ જોઈ રહે છે અને અપાર સુખને પામે છે. તે સુખનું વર્ણન થાય એમ નથી, એવું અપરિમિત સુખ છે માટે જે જે પરમાત્માને વિષે અદ્વૈતપણે જોડાય છે તે જ તે સુખને પામે છે. તે વેદમાં કહ્યું છે જે—
 દેવો શુભા દેવાન્ મજેત્ ।

અર્થ:— જે ‘દેવરૂપ થઈને દેવને ભજવા,’ કહેતાં દેવ જે પરમાત્મા તે જેવા વાસનાએ રહિત બ્રહ્મારૂપ થઈને પરમાત્માને ભજવા. માટે પરમાત્મારૂપ થઈને પરમાત્માને વિષે જોડાય છે ત્યારે તે ભક્તનો ભગવાન સરખો દિવ્ય આકાર વંધાય છે અને ભગવાનના ધ્યાને કરીને જે આકાર વંધાણો છે તે તેની જ ઉપાસના કરે છે, પણ તે વિના તે રહી શકતો નથી.

जेम परमेश्वरने न जाणता एवा जेअज्ञानीजीवो तेणे अज्ञानरूपी जे माया ते मायारूप थईने मायानुं ध्यान कर्तुं तो ते जीवने मायानो आकार बंधाणो छे अने ते मायाथी जीव छे तो नोखो पण मायाने विषे अद्वैतपणाने पामी गया छे. ते देहथी नोखो छे, तो पण जे देहमां जीव पोते रहेतो होय ते देहने कहेशे जे 'आ देह ते हुं छुं' अने देहनां सगां ते मारां सगां छे अने देहनी जात ते मारी जात छे.' एम देहने पोतानुं रूप मानीने जेने ध्याने करीने देह बंधाणो छे एवी जे माया ते मायानी उपासना करे छे अने मायाना पदार्थने पामवा सारु अनंत उपाय करे छे अने ते विना क्षण मात्र जीव रही शकतो नथी, केमके ते मायाने विषे अद्वैतपणें जोडावे करीने ते मायानो देह बंधाईने मायारूप थई गयो छे, माटे मायाना पदार्थने भजे छे. अने मायाना पदार्थने भजे छे त्यारे ज तेने मायानो अखंड संबंध रहे छे.

अने जो मायाना पदार्थनो त्याग करे तो तेने मायाने विषे एकता भाव छे ते टळी जाय. अने परमात्मा विना सर्वे मायाना पदार्थ मात्रनो अभाव करीने प्रत्यक्ष भगवाननी मूर्तिने विषे जोडाय तो तेने भगवानना सरखो आकार बंधाय छे अने तेने भगवाननी मूर्ति विना बीजे क्यांय वृत्ति जाय नहीं अने अखंड ते भगवाननी उपासना कर्या करे छे अने जे प्रत्यक्ष परमात्माने विषे दृढ उपासनाए करीने नथी जोडाई जतो तेने मायानो आकार कोई काले टळतो नथी. माटे मायानो अभाव करीने प्रत्यक्ष परमात्माने विषे जोडाय छे तेनो भगवानना सरखो दिव्याकार बंधाय छे. अने ते दिव्याकारने पामीने मूर्तिमान थका अनंत कोटि मुक्त ते अखंड भगवाननी उपासना कर्या करे छे, पण ते उपासनानो त्याग करता नथी. अने उपासनानो त्याग कोई काले थतो पण नथी, ए सिद्धांत वार्ता छे."

માટે જેને અવિનાશી મહા સુખને પામવું હોય તેને માયિક પંચ-
વિષયનો ત્યાગ કરીને પોતાને અખંડ અવિનાશી આત્મામાનીને પ્રત્યક્ષ
ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી
ધર્માનંદ સ્વામી જેવા સંત તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જવું અને
તેની આજ્ઞામાં વર્તવું અને જે પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાન અને
ભગવાનના સંતને વિષે પ્રીતિ કરે છે તેની ભાગવતી તનુ વંધાય છે અને
તે અક્ષરધામને પામશે.

इति श्रीमुखसिद्धांत २६६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૭ વિષય :—દેહ પહેલો કે જીવ ? અને જીવ એક છે કે જુદા જુદા ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ :—સંવત ૧૯૨૪ ના કારતક વદિ ૧૩ ને
દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી હાસી મધ્યે પટેલ
ભક્ત લાલદાસ હિરજીને ઘેર આથમણા વારના ઓરડાની આગળ ચોકમાં
ગાદીતકિયે ચુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયાં હતા સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર
ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગને વિષે ગલગોટાના પીઢા પુષ્પનાં
આભૂષણો શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો
અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની
સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન સર્વે
સભા પ્રત્યે કૃપાદ્રષ્ટિ કરીને ચોલ્યા જે “ સર્વે સુરત દર્ડેને સાંભળજો આજ
એક વાર્તા કરવી છે અને આજ વાર્તા કરીશું તેને સમજશે તેનો જ મોક્ષ
થશે, પણ તે વાર્તા સમજ્યા વિના વીજા કોટિ સાધન કરે તો પણ તેનો
મોક્ષ થાય નહીં. તે વાર્તા કહીએ છીએ જે આત્માના મોક્ષને અર્થે જ

વેદનું જ્ઞાન પામવું જોઈએ છે પણ તે વેદનું જ્ઞાન સમજવું ઘણું કઠણ છે અને તે જ્ઞાન સમજ્યા વિના જીવનો મોક્ષ થતો નથી. અને જે વેદનું જ્ઞાન છે તે પરમાત્માના શ્રીમુખની જ વાણી છે, પણ તે વેદનું જ્ઞાન સર્વેને સમજવું ઘણું કઠણ છે. માટે તે વેદના અર્થને જાણવા સારુ ગૌતમાદિક મહત્ ઋષિઓએ છ શાસ્ત્ર કર્યાં છે. તે શાસ્ત્રે કરીને વેદનો અર્થ સાક્ષાત્કાર દેખાય છે; તે માટે એ છ શાસ્ત્રને છ દર્શન કહે છે. તે ઉપર શાસ્ત્ર પ્રકારનો શ્લોક—

ઠૌ તર્કૌ ચૈવ મીમાંસૌ ઠૌ યોગાવિતિ પટ્ વુધઃ ।

વેદાર્થ દર્શકત્વેન દર્શનાનિ પ્રપચ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ત્રે તર્ક દર્શન—એક ન્યાયશાસ્ત્ર અને વીજું વૈશેષિકશાસ્ત્ર અને વે મીમાંસા, એક પૂર્વ મીમાંસા અને વીજું ઉત્તર મીમાંસા; પૂર્વ મીમાંસા ઘટલે ધર્મ શાસ્ત્ર અને ઉત્તર મીમાંસા ઘટલે વેદાન્ત શાસ્ત્ર અને વે યોગ-શાસ્ત્ર એક સાંખ્યશાસ્ત્ર અને વીજું પાતાંજલી શાસ્ત્ર; એ છ શાસ્ત્ર વેદના અર્થને દેખાડે છે માટે તેને પંડિતપુરુષ પટ્ દર્શન કહે છે. એ છમાંથી એક ન્યાયશાસ્ત્ર છે તેનો મત એમ છે જે ‘જે વસ્તુ આદ્ય હોય તે અંતે રહે છે ઘટલે આદ્ય વસ્તુનો નાશ થતો નથી.’

માટે તમને સર્વેને હું પૂછું છું જે એક આ જીવ છે અને એક જીવનો દેહ છે. એ વે એક હશે કે જુદા જુદા હશે ? તે કહો.” પછી સર્વે બોલ્યા જે “દેહ અને જીવ તો વેય જુદા જુદા છે.” પછી વઢી મહારાજ બોલ્યા જે “દેહ અને જીવ જુદા તો ધરા પણ તે જીવ દેહના ભેગો ઉત્પન્ન થયો છે ? કે દેહના મોરનો છે ? કે દેહના કેડે વાંસેથી થયો છે ? તે કહો.”

તેનો ઉત્તર કોઈથી થયો નહીં પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એનો ઉત્તર એમ છે જે જીવાત્મા તો અનાદિનો છે, પણ તે જીવે આત્રા ચોરા-સીમાં અનેક દેહ ધારણ કર્યાં છે. હવે કોઈને એમ શંકા થાય જે જીવે

અનેક દેહ ધારણ કર્યા છે અને જીવ દેહની પહેલો છે તેનું પ્રમાણ શું ? તો તેનું પ્રમાણ એ છે જે દેહ તો પંચભૂતનો વિકાર છે. તે પંચભૂત તો જડ છે. માટે જડ પદાર્થનો તો ધર્મ એવો છે જે પોતાની મેળે જુદું પડ્યું હોય તો ભેગું થઈ શકે નહીં અને ભેગું પડ્યું હોય તો જુદું થઈ શકે નહીં. જેમ વે પથરા ભેગા પડ્યા હોય તો તે પોતાની મેળે જુદા થઈ શકે નહીં અને જુદા પડ્યા હોય તો પોતાની મેળે ભેગા થઈ શકે નહીં અને જો કોઈ જીવતો પુરુષ જુદા હોય તેને ભેગા કરે અને ભેગા હોય તેને જુદા કરે ત્યારે થાય પણ તે વિના જુદા કે ભેગા થાય નહીં. તેમ પંચભૂતના ક્ષીણા ક્ષીણા પરમાણુઓ જુદા જુદા છે. તે પરમાણુઓ જડ છે; તેનો જે દેહ બંધાય છે તે પહેલો ચૈતન્ય આત્મા ન હોય તો જડ વસ્તુનો એની મેળે દેહ બંધાય નહીં. માટે દેહની મોરનો પહેલો ચૈતન્ય આત્મા છે. તે આત્માને આર્કષણ કરીને દેહ ઉત્પન્ન કર્યો છે. તે ઉપર વેદનું પ્રમાણ (શ્રુતિ)-

તસ્માદાત્મન આકાશ સંભૂત આકાશાદાયુ,
વાયોરગ્નિ અગ્નેરાપ અન્નમ્ન્યઃ પૃથ્વી,
પૃથિવ્યા ઔપધપ ઔપધિમ્ન્યોઽન્નમન્નાત્પુરુષઃ ॥

અર્થ :-આત્મા થકી આકાશ ઉત્પન્ન થયો છે અને આકાશ થકી વાયુ થયો છે, વાયુ થકી અગ્નિ થયો છે, અગ્નિ થકી જલ થયું છે, જલ થકી પૃથ્વી થઈ છે, અને પૃથ્વી થકી ઔપધિ થઈ છે અને ઔપધિ થકી અન્ન થયું છે અને અન્ન થકી પુરુષ ઇટલે દેહ થયો છે.

એવી રીતે ચૈતન્ય આત્મા જે તે દેહ થયા પહેલો હતો તેને આર્કષણ કરીને આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, જલ, પૃથ્વી તેનાં પરમાણુઓ જુદાં જુદાં હતાં તેને ભેગાં કરીને તેનો દેહ ઉત્પન્ન કરીને તે દેહમાં આત્મા રહ્યો છે. માટે દેહના પહેલો જીવાત્મા છે અને તે દેહમાં આત્મા હોય ત્યાંસુધી દેહ સચેતન રહે છે અને આત્મા દેહમાંથી નીસરી જાય છે ત્યારે દેહ નાશ

પામે છે અને પંચભૂતના પરમાણુઓ ઝીંઝીળા ઝીંઝીળા થઈને પાછા ઝડી જાય છે. માટે જીવ દેહના પહેલો છે એ વાત સિદ્ધ છે અને તે વાતને જે કોઈ અજ્ઞાને કરીને ટોટી કહે તો તે મૂર્ખ કહેવાય.

અને વઢી કેટલાક વેદ ધર્મથી વિરુદ્ધ મતવાળા છે તે એમ કહે છે જે 'આત્માને આ પહેલો વહેલો જ જન્મ થયો છે, પણ આગળ જન્મ ન હતો અને હવે આ દેહમાંથી આત્મા નીકળશે એટલે ફરીને જન્મ નહીં થાય અને જો આત્માને આ દેહના પહેલો આગળ જન્મ હોય તો અમને સાંભરે નહીં ? માટે પૂર્વનું કાંઈ પણ સાંભરતું નથી. તે સારુ એમ જાણીએ છીએ જે આત્માને પૂર્વે જન્મ ન હતો. અને પૂર્વે જન્મ ન હતો માટે હવે પાછલ પળ જન્મ પણ નહીં થાય.' તો એ વાત ટોટી છે. કેમકે આત્માને પહેલો જન્મ હતો પણ તે સાંભરતો નથી તેથી તું એમ કહે છે જે 'મારે જન્મ ન હતો.' પણ તે સાંભરે તો નહીં ? કેમ સાંભરે નહીં તો જીવને અજ્ઞાન છે માટે સાંભરતો નથી.

તેનું દૃષ્ટાંત જે જેમ તું નાનો છ મહિનાનો અણસમજુ વાલક હતો તે દહાડે તું શું કરતો હતો તે કાંઈ સાંભરે છે ? નથી સાંભરતું; માટે તે સાંભરતું નથી તે સારુ તું એમ કહીશ જે મારે વાલપણું ન હતું એમ કહીશ તો તું મૂર્ખ કહેવાઈશ, કેમકે વાલપણું તો જરૂર હતું, પણ તે અજ્ઞાન અવસ્થા હતી માટે સાંભરતું નથી. તેમ જીવને આગળ પૂર્વે જન્મ હતો પણ જીવને અનાદિનું અજ્ઞાન છે માટે સાંભરતું નથી અને પૂર્વે જન્મ હતો તો પાછલ જન્મ પણ જરૂર થશે. કેમકે આય હોય તે અંતે રહે છે એવો વેદ શાસ્ત્રનો ન્યાય છે તે કોઈ કાળે મિથ્યા થાય નહીં. એવી રીતે જીવને માંથે અનેક ફેરા જન્મ-મરણ છે એ વાત સિદ્ધ છે.

હવે એક વીજું પૂછું છું કે આ સર્વ દેહ છે તે વધાય દેહમાં જીવ

એક છે કે દેહ દેહ પ્રત્યે જુદાજુદા ઘણાક જીવ છે? તે કહો.” પછી એક શુષ્ક વેદાંતિ બ્રાહ્મણ વેઠો હતો તેણે કહ્યું કે “સર્વે દેહમાં જીવ તો એક જ છે.” પછી મહારાજ વોલ્યા જે “સર્વે દેહમાં એક જીવ નથી. જીવ તો દેહ દેહ પ્રત્યે જુદા જુદા છે, અનેક છે. કેમકે જુદા જુદા ન હોય અને સર્વેનો એક જ જીવ હોય તો એક જીવનો મોક્ષ થાય ત્યારે સર્વેનો મોક્ષ થવો જોઈએ અને એકના મનનું વીજાને જણાવું જોઈએ, એક પાપ કરે તો સર્વેને પાપ લાગવું જોઈએ અને એક મરી જાય તો સર્વેને મરી જવું જોઈએ. પણ તે તો કાંઈ તેમાંથી થતું નથી. માટે જીવ જુદા જુદા ઘણાક છે એ વાત પણ સિદ્ધ છે. અને જે મૂર્ખ છે અને અતિશય અજ્ઞાની છે અને જેને ઘણાંક પાપ કર્યા છે તે એમ કહે છે જે ‘સર્વેનો એક જીવ છે.’ પણ જીવ જુદા જુદા અનેક છે.

અને સર્વે જીવના આધાર અને સર્વેના પ્રકાશક એવા પરમાત્મા ભગવાન તે એક છે અને સર્વે જીવોને પ્રકાશ કરે છે. જેમ આપણી આંખો જુદી જુદી અનેક છે અને તે આંખનો પ્રકાશક સૂર્ય તે એક છે, તેમ જીવ અનેક છે અને તે જીવોના પ્રકાશક સૂર્યની પેઠે પરમાત્મા ભગવાન એક છે અને તે પરમાત્મા માયા પર છે અને અજન્મ્યા છે. અને જીવ સર્વે માયામાં છે અને જન્મ-મરણને પામે છે.

તે જન્મ-મરણને જીવ શેને કરીને પામે છે? તો જીવને આત્મા પરમાત્માના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તેને કરીને જન્મ-મરણને પામે છે. ત્યાં વેદની શ્રુતિ છે—

‘આત્માજ્ઞાનાત્ જગદ્માતિ ।’

અર્થ:—જીવ જે તે આત્મા પરમાત્માના અજ્ઞાને કરીને જગતમાં જન્મ મરણને પામે છે. તે અજ્ઞાન જીવને અનાદિનું છે. માટે ન્યાયશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે ‘જે આદ્ય હોય તે અંતે રહે છે પણ તેનો નાશ થતો નથી’

માટે જીવને અનાદિનું અજ્ઞાન છે. તે અજ્ઞાન નાશ પામવાનું નહીં અને અજ્ઞાન ગયા વિના જીવનો મોક્ષ થાય નહીં. ત્યાં વેદની શ્રુતિ—

‘ઋતે જ્ઞાનાન્યુક્તિઃ’

અર્થ:—જ્ઞાન વિના મુક્તિ થાય નહીં. અને જો એમ કહીએ જે ‘જીવ તો પ્રથમ શુદ્ધ અને જ્ઞાની હતો અને પછી અજ્ઞાન થયું છે. માટે અજ્ઞાન નાશ થશે અને જીવ મોક્ષને પામશે.’ એમ કહીએ તો તેમાં પણ એક વાદ આવે છે. જે જીવ પહેલો શુદ્ધ અને જ્ઞાની હતો, તેને પછી અજ્ઞાન થયું છે; ત્યારે તે શુદ્ધ અને જ્ઞાની થશે તો પણ તે પાછું તેને વઢી પૂર્વના સ્વભાવ પ્રમાણે અજ્ઞાન ઉપજશે કેમકે એકવાર શુદ્ધ હતો. તેને અજ્ઞાન થયું તો તેને ફરીને પણ અજ્ઞાન થાય ચ્હરું. માટે એવી રીતે હોય તો મોક્ષ જ ઓટો ઠરે છે. કેમકે અનાદિનું અજ્ઞાન કહીએ તો જે અનાદિ હોય તેનો નાશ થાય નહીં અને ‘પહેલો જીવ શુદ્ધ હતો અને પછી અજ્ઞાન થયું’ એમ કહીએ તો જેને એકવાર અજ્ઞાન થયું તેને ફરીને પણ અજ્ઞાન થાય ચ્હરું, માટે એવી રીતે મોક્ષનો માર્ગ ઓટો થઈ જાય છે.

ત્યારે કોઈ એમ કહેશે જે ‘જીવ મુદ્દલ નથી અને સર્વેમાં એક પરમાત્મા જ છે; વીજું કોઈ નથી.’ એમ કહેશે તો ત્યાં પણ એક મોટો વાદ આવે છે. તે શો વાદ આવે છે તો એક પરમાત્મા જ સર્વેમાં હોય અને જીવ મુદ્દલ ન હોય તો વેદના કર્મકાંડ, ઉપાસનાકાંડ અને જ્ઞાનકાંડ તે ઓટા થાય, કેમકે કર્મ એટલે કોઈકની આજ્ઞા કોઈકને પાઠવી. અને ઉપાસના એટલે શિષ્યે ગુરુની સેવા કરવી. અને જ્ઞાન એટલે જે વસ્તુને જીવ નથી જાણતો તેને ગુરુ જણાવે તે પ્રમાણે જાણવું.

માટે તે જો એક સર્વેમાં પરમાત્મા જ હોય તો કોણ કોની આજ્ઞા પાઠે ? અને કોણ કોની સેવા કરે ? અને કોણ કોને જાણે ? એવી રીતે

જો સર્વેમાં એક જ પરમાત્મા જ હોય તો વેદશાસ્ત્ર સર્વે છોટાં ઠરે છે અને જન્મમરણ, સુખદુઃખ, અજ્ઞાન, મોહ, માયા, કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન તે સર્વે પરમાત્માને માથે ઠરે. અને આ મૂલેલા સરખા જીવ જણાય છે. તે પરમાત્મા પોતે પોતાને જ મૂલી જાય અને પોતે પોતાને માને નહીં. વઢી પોતે પોતાને મનાવે છે અને પોતે પોતા સાથે લડાઈ કરે છે અને પોતાને પોતે માનતો નથી અને પોતે પોતાની ચોરી કરે છે અને વઢી પોતે પોતાને કેદમાં નાખે છે. એવી રીતે પરમાત્મા જ પોતે મહાક્લેશને પામે કે શું? માટે એ વાત પણ સ્વોટી ઠરે છે. અને પરમાત્મા તો સર્વથી જુદા છે પણ પરમાત્મા એવા અજ્ઞાની હોય નહીં.

માટે એવી રીતે મોક્ષનો માર્ગ પોતાની મેલે કોઈ મોટા દેવ બ્રહ્માદિકને પણ જડતો નથી. અને જીવ પોતાની મેલે જેમ જેમ છૂટવાતો ઉપાય કરે તેમ તેમ ઝલટો બંધાતો જાય છે. માટે જીવનો મોક્ષ થવો એ તો ઘણું જ કઠણ કામ છે, તે સારું સર્વે જીવના જીવન અને સર્વેથી પર અને સર્વેના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે જ પોતે પોતાની સ્વ-ઇચ્છા કરીને માયા પર રહ્યા થકા જીવોને જ્ઞાન આપીને મોક્ષ કરવાને અર્થે મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરીને જ્ઞાન આપીને જીવોને માયા પર કરે છે ત્યારે જ તે જીવોનું અજ્ઞાન ટલે છે અને મોક્ષને પામે છે, પણ તે વિના મોક્ષ થતો નથી.

ત્યારે તેમાં કોઈકને એમ શંકા થાય જે “જીવને અનાદિનું અજ્ઞાન છે તે ન્યાય શાસ્ત્રમાં તમે એમ કહેતા હતા જે ‘જે અનાદિ હોય તેનો તો નાશ થાય નહીં’ અને વઢી કહો છો જે ‘પ્રગટ ભગવાન મલે અને તે જ્ઞાન આપે તો અજ્ઞાનનો નાશ થાય અને જીવની મુક્તિ થાય.’ એમ કહ્યું તેનું કેમ હશે?” એમ શંકા થાય તો તેનો ઉત્તર એમ છે જે માયા પર એવા

જે એક અદ્વૈત પરમાત્મા છે તે કેવા છે? તો કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ છે. તે કર્તુપણાંનો જે પરમાત્માને વિષે ગુણ છે તેને કરીને તો પરમાત્મા જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે; કેમકે જગતની ઉત્પત્તિની પહેલાં જીવ મહા માયાને વિષે ઘોર સુપુત્રિમાં હતા ત્યારે તે વચ્ચે જીવોને કર્મ પળ ન હતું અને દેહ પળ ન હતો. કેમકે દેહ વિના કર્મ થાય નહીં અને કર્મ વિના દેહ ધરાય નહીં. માટે કર્મ પળ ન હતું અને દેહ પળ ન હતો, માટે સમર્થ એવા જે પરમાત્મા તેણે કૃપા કરીને માયા પર કરવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરીને દેહ સર્જી આપ્યા છે. તેની ઉપર પ્રમાણ—શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધમાં ૮૭ મા અધ્યાયમાં વીજો શ્લોક—

બુદ્ધીન્દ્રિય મનઃ પ્રાણાન્ જનાનામસૃજત્ પ્રભુઃ ।

માત્રાર્થ ચ ભવાર્થ ચ આત્મને કલ્પનાય ચ ॥ ૨ ॥

પ્રભુ જે હરિ તે જે જન જે જીવ તેમનાં બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો, મન અને પ્રાણ તે સર્જી આપે છે, તે શા માટે? કે વિષયાદિક ભોગ ભોગવવાને અર્થે અને જન્મ લેવાને અર્થે અને જન્મ લઈને કર્મ કરવાને અર્થે એટલે પરલોકમાં જઈને ભોગ કરવાને અર્થે અને અંતે અકલ્પનાય એટલે સર્વ લોક ભોગાદિક થકી વૈરાગ પામીને પોતાના મનની કલ્પનાનો નાશ થવાને માટે, એટલે મોક્ષને અર્થે પરમાત્મા જે તે દેહ સર્જી આપે છે.

એવી રીતે પરમાત્મા પોતાના સત્ય સંકલ્પરૂપી કર્તાપણાના ગુણે કરીને પ્રથમ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે, તેને કરીને પરમાત્મા કર્તા કહેવાય છે. અને તે સૃષ્ટિ સર્જ્યા પછી જીવ જેવાં જેવાં કર્મ કરે છે તેવાં તેવાં ફળ તેને વિરાજ પુરુષરૂપ ईશ્વર આપે છે. પળ પરમાત્મા પોતે નથી આપતા અને પોતે તો પોતાના અક્ષરધામને વિષે અચંદ્ર રહ્યા થકા અનંત કોટિ મુક્તને દર્શન આપે છે; પળ પોતે વીજું કાંઈ નથી કરતા, માટે પરમાત્મા અકર્તા કહેવાય છે.

અને પોતાના અન્યથાકર્તાપણાના ગુણે કરીને જીવોને જે અનાદિનું અજ્ઞાન અને માયાનું વંધન છે તેને રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરીને જીવોને જ્ઞાન આપીને જે અજ્ઞાન અનાદિનું છે તેનો નાશ કરે છે. અને જીવોને બ્રહ્મરૂપ કરીને માયાનું વંધન ટાળીને પોતાના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરાવીને ભાગવતીતનું ઇટલે દિવ્યમૂર્તિ ધરાવીને પોતાના સાધર્મ્ય-પણાને પમાડે છે, કહેતાં જેવા પ્રોતે પરમાત્મા કાલ કર્મ માયાએ રહિત છે તેવો તેનો ભક્ત કાલ કર્મ માયાએ રહિત થાય છે. માટે પરમાત્માના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન તેને આશ્રયે કરીને જ જીવની મુક્તિ થાય છે, પણ તે વિના વીજાં કોટિ સાધન કરે તો પણ જીવનું અજ્ઞાન અને માયાનું વંધન તે ટલે નહીં તે ઉપર એક પ્રાકૃત સાક્ષી છે.—

છૂટયાના ઉપાય કરે, તેમ તેમ જીવ વંધાય,
આપ વલે છૂટે નહીં, છોડે ત્રિભુવનરાય.

વળી તે ઉપર ગીતાના ૧૮ મા અધ્યાયમાં ૬૬ મો શ્લોક

सर्व धर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ।

अहं त्वा सर्व पापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच ॥

વળી ગીતાના અધ્યાયનો શ્લોક

देवी देवा गुणमयी मम माया दूरत्यया ।

मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥

એવી રીતે વેદ, શાસ્ત્ર અને પુરાણાદિકને વિષે કહેલું છે જે કર્તુમ-કર્તુમ્ અને અન્યથાકર્તુ સમર્થ એવા જે પરમાત્મા તે જ પ્રત્યક્ષ મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરીને જીવોને જ્ઞાન આપે છે, ત્યારે જ જીવનો આત્યંતિક મોક્ષ થાય છે. તે પૂર્વે પણ જેના જેના મોક્ષ થયા છે તે પણ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન જેને મળ્યા છે અને તેનો આશ્રય કરીને તે થકી જ્ઞાન પામ્યા છે તેના જ મોક્ષ થયા છે.

माटे आज्ञे पण जे प्रत्यक्ष अमारो आश्रय करीने अमारा थकी ज्ञान पामशे त्यारे तेनो आत्यंतिक मोक्ष थशे अने आज नहीं समजाय तो आगळ पण प्रत्यक्ष परमात्मा पृथ्वी उपर हशे अने तेनो आश्रय करशे त्यारे ज तेनो पण मोक्ष थशे, पण प्रत्यक्ष परमात्मा मळ्या विना कोई जीवनों मोक्ष थयो नथी अने थशे पण नहीं, ए सिद्धांत वार्ता छे.

माटे आ वार्ता सर्वे जीव प्राणी मात्रने जरूर एकवार समजवानी छे अने आ वार्ता जेने समजाणी तेने तो मोक्षना मार्गनो मुद्दो हाथ आव्यो जाणवो अने प्रत्यक्ष रामकृष्णादिक भगवानना अवतारनो आश्रय मूकीने कहेतां तेनो त्याग करीने बीजां अनंत साधन करे तथा अनंत ज्ञान कथे, वैराग राखे, भेख ले, संन्यासी थाय, परमहंस थाय, ऊंधे मांथे तप करे पण ते सर्व तेना साधन बृथा छे अने तेने करीने तेने कोई पण सिद्धि थती नथी; केसके जे सर्वेथी पर अने अक्षरातीत पर-मात्मा परब्रह्म छे ते दिव्यमूर्तिमान छे अने जेथी पर कोई नथी; तेना तेज परमात्मा पोते रामकृष्णादिक अवतारनुं धारण करे छे अने तेनो आश्रय जे जे जीव करे छे तेनो ज साक्षात्कार आत्यंतिक मोक्ष थाय छे."

इति श्रीमुखसिद्धांत २६७ समाप्त ।

श्रीमुखसिद्धांत २६८ विषयः—भगवान साकार के निराकार ? वगैरे प्रश्नो.

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२४ ना कार्तिक वदि १४ ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गाम श्री डभासी मध्ये भट्ट परसोत्तम बापुजीने घेर उत्तरादे बार मेडीनीरवेशमां हिंडोळाखाट उपर विराजमान थया हता. नीला किनखापनो सुरवाल धारण कथो हतो अने सोनेरी डगली पहेरी हती. नीला रंगनो सोनेरी रेटो धारण करीने

તે ઉપર કસુંવલ સોનેરી કોરના છેડાનું શેલું વાંધ્યું હતું અને એક શેલું
 યમ્હે નાચ્યું હતું. સોનેરી કસુંવલ પાઘ મસ્તક ઉપર ધારણ કરી હતી
 અને પીઠા પુષ્પના હાર કંઠમાં ધારણ કર્યા હતા. પાઘમાં તોરા વે કોરે
 લટકતા હતા અને હાથને વિષે પુષ્પના વાજુ અને ગજરા ધારણ કર્યા
 હતા. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની
 આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી તે સભામાં જામનગરનો પુરાણી બ્રાહ્મણ બેઠો હતો તેને
 મહારાજે પ્રશ્ન પૂછ્યો કે “પરમાત્મા ભગવાન છે તે મૂર્તિમાન છે કે
 નિરાકાર છે? તે કહો.” પછી તે બ્રાહ્મણ કહ્યું કે “ભગવાન નિરાકાર
 છે અને સાકાર પળ કહેવાય છે.” ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “કેવી રીતે
 ભગવાન નિરાકાર છે અને કેવી રીતે સાકાર છે? પછી તે બ્રાહ્મણે કહ્યું
 કે નિરાકાર તો સર્વ વ્યાપક છે અને તે ભગવાન વિના અણુંપળ ખાલી
 નથી અને તે ભગવાનમાંથી રામકૃષ્ણાદિક અવતાર થાય છે તેને કરીને
 ભગવાન સાકાર કહેવાય છે.” પછી મહારાજ બોલ્યા જે “નિરાકાર થકી
 સાકાર કેમ થાય?” ત્યારે તે બ્રાહ્મણે કહ્યું કે “નિરાકાર થકી જેમ
 સૃષ્ટિ થઈ છે તેમ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર થાય છે.” પછી
 મહારાજે પૂછ્યું જે “સૃષ્ટિ થઈ છે તેવી જ રીતે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના
 અવતાર હોય ત્યારે તો સર્વે સરખા કહેવાય, માટે સર્વેનું ભજન કરવું
 જોઈએ, તો સર્વેનું તો ભજન કોઈ કરતું નથી અને રામકૃષ્ણાદિકનું
 ભજન થાય છે તેનું શું કારણ હશે?” પછી તે બ્રાહ્મણે હાથ જોડીને
 કહ્યું કે “હે મહારાજ! જેમ હોય તેમ યથાર્થ તમે અમને સમજાવો.”

ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “નિરાકાર થકી તો સૃષ્ટિ થાય જ નહીં.
 એ તો સિદ્ધાંત સમજવો; કેમકે નિરાકાર તો સર્વે ઢેકાળે રહે તે પોતા

विना बीजे क्यांय खाली जग्या होय नहीं. माटे सृष्टिने उपजवानो माग न मळे. अने वळी वेदमां परमात्माने निरंजन अने निरअवकाश कहा छे. जे निरअवकाश कहेतां परमात्माने विषेपोल नथी अने निरंजन कहेतां परमात्माने विषे माया नथी ते सारु परमात्माने विषे सजाति, विजाति अने स्वगत भेद नथी. माटे एवी रीते निराकार परमात्मा होय तो सृष्टि थवी न जोईए.

त्यारे हवे तेनुं केम समजवुं ? अने परमात्मा केवा छे तो मूर्तिमान परमात्मा छे. ते दिव्यमूर्ति छे जे जेने विषे मायानो लेश नथी अने निरअवकाश मूर्ति छे. अने ते मूर्तिना अंगनो प्रकाश छे तेने ब्रह्म कहे छे' ते सर्व व्यापक छे. "

पछी वळी ते ब्राह्मणे प्रश्न पूछयो जे "हे महाराज परमात्मा मूर्तिमान छे त्यारे ते परमात्मा क्यां रहेता हशे ?" पछी महाराज बोल्या जे "परमात्मा माया अने जगत तेथी पर रहे छे. ते जगत क्यां सुधी छे ? तो कान-इन्द्रिय अने दिग्पाळ देव छे त्यां सुधी जगतनो शब्द छे. अने कान गयो एटले शब्द न मळे अने त्वचा छे तो स्पर्शनुं सुखदुःख छे अने त्वचा गई एटले स्पर्श न मळे. अने नेत्र छे तो रूप देखाय छे अने आंख गई एटले रूप न मळे अने रसना छे तो रस छे माटे रसना गई एटले रस न मळे अने नासिका छे तो गंध छे अने नाक गयुं एटले गंध न मळे अने वाणी छे तो बोलवुं छे अने मुख गयुं एटले बोलवुं न मळे अने हाथ छे तो लेवुं-देवुं छे अने हाथ गया एटले लेवुं-देवुं न मळे अने पग छे तो जवुं-आववुं छे अने पग गया एटले जवुं-आववुं गयुं अने मन छे तो संकल्प-विकल्प छे अने मन गयुं एटले संकल्प न मळे. एवी रीते इन्द्रियो अंतःकरणनी वृत्तिओमां जगत छे अने ते वृत्तिओनो त्याग करीने निवृत्ति थवुं ते निवृत्तिरूप अक्षरधाम

છે અને તે અક્ષરધામને વિષે ભગવાન રહ્યા છે. તે નિવૃત્તિને ક્યારે પમાય છે ? તો તે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ મળે અને તેનો આશ્રય જીવ કરીને તે થકી આત્મ્યંતિક પ્રલયના જ્ઞાનને જાણે ત્યારે જ તે જીવ નિવૃત્તિના પદને પામે છે. અને નિવૃત્તિને પામ્યો એ જ ભગવાનનું ધામ છે અને તેમાં ભગવાન અખંડ નિવાસ કરીને રહ્યા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૬૯ વિષય :—મન જીતવાનો ઉપાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના માગસર સુદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ડભાસી મધ્યે કરશનદાસ પરમુદાસને ઘેર ઉગમર્ણે ચાર ઓરડાની આગલ ગાદી તકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની કસુવંલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીઠા પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં. કંકુનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેડે ગામ સોજીત્રાના ભક્ત દેસાઈએ એક પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “ હે મહારાજ ! મન જીતવાનો શો ઉપાય હશે ? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ભક્તિ કરવી અને પછી એ ચાર સાધન સિદ્ધ કરીને જે સ્વરૂપ પોતાને પ્રાપ્ત થયું હોય તેનું આત્માને વિષે ધ્યાન કરે, તેનું મન વશ થાય છે અને તેને જન્મમરણ ટળી જાય છે. પણ તે વિના વીજાં કોટિ સાધન કરે તોય મન વશ થાય નહીં.

તેમાં ધર્મે કરીને તો ઇન્દ્રિયો જીતાય છે અને જ્ઞાને કરીને દેહા-

ભિમાન ટલે છે, કહેતાં જેને પોતાના આત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે તેને દેહનો અહંકાર ટલ્લી જાય છે અને આત્મજ્ઞાન થયું હોય તોપણ તેને પંચવિષયમાં રાગ રહે છે અને તે રાગ જ્યારે ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર કરીને પિંડ બ્રહ્માંડાદિકને નાશવંત અને દુઃસ્વરૂપ જાણીને તેથી વૈરાગને પામે ત્યારે ટલે.

પછી એવા જ્ઞાનના આપનારા અને નિર્વાસનિક કરનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેને વિષે દૃઢ પ્રીતિ કરે ત્યારે તે નિર્વાસનિક થઈને બ્રહ્મરૂપ થાય છે. અને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મને વિષે પ્રીતિ કરે તેને પિંડ બ્રહ્માંડાદિક લોકભોગની વાસના તો ટલ્લી જાય સ્વરી, તોપણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધ્યાને કરીને સલગ્ન-પણે જોડાણો ન હોય ત્યાંસુધી મન વશ થતું નથી અને મન વશ થયા વિના જન્મમરણ ટલે નહીં.

તે પૂર્વે નારદ તથા ભરતજી તેણે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ભગવાનને વિષે દૃઢ પ્રીતિ કરી હતી, તોપણ તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધ્યાને કરીને સલગ્નપણે જોડાણાં ન હતા, તો તેનું મન વિકારને પામ્યું અને તેને જન્મ ધરવા પડ્યા. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધ્યાને કરીને જોડાય છે તેનું મન વશ થાય છે અને તેને જન્મમરણ ટલ્લી જાય છે. તે સારું જેને મન જીતવું હોય તેને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગને દૃઢ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની નવધા ભક્તિ કરીને ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાઈ જવું એ જ મન જીતવાનો ઉપાય છે, પણ તે વિના વીજો ઉપાય નથી. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે. માટે જેને મન વશ કરીને પરમપદને પામવું હોય, તેને ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જવું.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २६९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૦ વિષય :- પાતાંજલી યોગ દર્શન.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ના માગશર સુદિ ૧૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી વિરોલ મધ્યે પટેલ મથુરભાઈ રણછોડભાઈને ઘેર આથમળા વારના ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયે ચુક પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પીઢા પુષ્પના આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ કૃપા-કરીને બોલ્યા જે “ સર્વે સાંભળો એક વાત કરવી છે અને આ વાત કરશું તેને જે સમજશે તે જીવનો મોક્ષ થશે. તે વાત કહીએ છીએ જે પરમેશ્વરે જીવોની મુક્તિ કરવાને અર્થે વેદ કર્યા છે અને તે વેદના જ્ઞાનને સાક્ષાત્કાર કરવાને અર્થે છ શાસ્ત્ર કર્યા છે તેનો શ્લોક—

દ્વૌ તર્કો ચૈવ મીમાંસૌ દ્વૌ યોગાવિતિ પટ્ બુધઃ ।

વેદાર્થ દર્શકત્વેન દર્શનાનિ પ્રપચ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—વે તર્કદર્શન એક ન્યાયશાસ્ત્ર અને વીજું વૈશેષિકશાસ્ત્ર, વે મીમાંસા, એક પૂર્વે મીમાંસા એટલે ધર્મશાસ્ત્ર અને વીજું ઉત્તર મીમાંસા એટલે વેદાંતશાસ્ત્ર અને વે યોગશાસ્ત્ર, એક સાંખ્યશાસ્ત્ર અને વીજું પાતાંજલી શાસ્ત્ર; એ છ શાસ્ત્ર વેદના અર્થને સાક્ષાત્કાર દેખાડે છે.

માટે હવે એ છ શાસ્ત્રમાંથી એક પાતાંજલી યોગ દર્શનની વાત આજ કરીએ છીએ. અને એ શાસ્ત્રનું પાતાંજલી એવું નાશ શાથી પડ્યું છે? તો તેના કર્તા પાતાંજલી ઋષિ છે, માટે તે ઋષિને નામે કરીને તે શાસ્ત્રનું નામ પાતાંજલી પડ્યું છે. અને એ યોગ એવું નામ શું કરવા પડ્યું છે? તો

જીવને પરમેશ્વરનો વીયોગ અનાદિકાળનો છે. તેને કરીને જીવ જન્મ-મરણને પામે છે. તે જીવને હવે પરમેશ્વરનો યોગ થાય તો જન્મમરણ ટળે. તે યોગ પરમેશ્વરનો જીવને થાય તેની રીત વધીએ આ પાતાંજલી શાસ્ત્રમાં કહી છે. માટે એ શાસ્ત્રનું યોગદર્શન એવું નામ પડ્યું છે.

હવે પરમેશ્વરનો યોગ થવામાં જીવને અંતરાય શું છે ? તો જીવને વિષે છ દોષ છે અને પરમેશ્વર એ છ દોષે રહિત છે. તે છ દોષ કયા ? તો (૧) અવિદ્યા (૨) અસ્મિતા (૩) રાગ (૪) દ્વેષ (૫) અભિવિનેશ અને (૬) કર્મવિપાક. એ છ દોષ જીવને વિષે છે. તે છ દોષનો જીવ ત્યાગ કરે ત્યારે તે જીવને પરમેશ્વરનો યોગ થાય છે, પણ તે વિના પરમેશ્વરને પમાતું નથી.

હવે એ છ દોષને ઓઠાલાવીએ છીએ જે અવિદ્યા ઇટલે શું ? તો સત્યને અસત્ય માનવું અને અસત્યને સત્ય માનવું, કહેતાં પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ જે આત્મા અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા પરમેશ્વર તેને ભૂલીને અસત્ય એવો જે દેહ અને અસત્ય એવાં જે દેહ સંબંધી પદાર્થ તેને સાચાં માનીને તેને વિષે અહં મમત્વ કરે છે અને તેને કરીને જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીનાં મહા દુઃખને ભોગવે છે, એનું નામ અવિદ્યા કહેવાય છે. માટે એ દોષ જીવને વિષે છે અને પરમેશ્વરમાં એ દોષ નથી.

અને વીજો દોષ અસ્મિતા ઇટલે જીવમાત્ર અંતઃકરણને ‘હું’ એવું કહે છે, પણ અંતઃકરણથી તો આત્મા જુદો છે અને અંતઃકરણ તો અવિદ્યા માયાનું છે. માટે એ દોષ જીવમાં છે અને પરમેશ્વરમાં એ દોષ નથી; કેમકે પરમેશ્વરની મૂર્તિને વિષે તો મુદ્દલ માયાનો ભાગ જ નથી. માટે પરમેશ્વરને અંતઃકરણ નથી, તેથી પરમેશ્વર ‘હું’ એમ કહેતા નથી.

અને ત્રીજો દોષ રાગ છે. રાગ ઇટલે મિથ્યા સુખમાં પ્રીતિ તેનું

નામ રાગ છે, કહેતાં છોટા દેહને પોષણ કરે એવાં જે પંચવિપયનાં પદાર્થ તેને ભોગવવાની ઘણી ઇચ્છા રાંચે છે. માટે એ દોષ જીવને વિષે છે અને પરમેશ્વરને કોઈ પદાર્થમાં પ્રીતિ નથી એટલે પરમેશ્વર પૂર્ણકામ છે, માટે એ દોષ પરમેશ્વરને વિષે નથી.

અને ચોથો દોષ દ્વેષ છે એટલે રાગવાન પદાર્થ હોય અને તેનો કોઈ ભંગ કરે અથવા નાશ થાય ત્યારે જીવ ક્રોધ કરીને વિરૂપ થઈ જાય છે કહેતાં વેભાની થઈ જાય છે. એ દોષ જીવમાં છે અને પરમેશ્વરમાં એ દોષ નથી. કેમકે કોઈ પદાર્થમાં રાગ હોય ત્યારે દ્વેષ થાય છે. માટે પરમેશ્વરને રાગ નથી તેથી કોઈ ઉપર દ્વેષ પણ નથી.

અને પાંચમો દોષ અભિનિવેશ છે. અભિનિવેશ એટલે જીવને દેહ મૂકતી વચ્ચે અતિશય મુંઝવણ થાય છે કહેતાં વેભાન થઈને ઘણા વલોપાત કરે છે. માટે એ દોષ જીવમાં છે અને પરમેશ્વરમાં, એ દોષ નથી, કેમકે પરમેશ્વરને દેહ ધરવો પડતો નથી તેમ મૂકવો પણ પડતો નથી. અને પરમેશ્વર તો અખંડ મૂર્તિ છે કહેતાં પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે પંચમૃતાત્મક માયાનો ભાગ નથી માટે પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે દેહ-જીવ એવો ભેદ નથી; પરમાત્માની તો મૂર્તિ જ પરમાત્મા છે. જેમ સાકરનું નાલિયેર હોય તેનો ગોઠો, કાચલી અને ચોટલી સર્વે સાકરનું છે, તેમ પરમાત્માની મૂર્તિ સાકરના નાલિયેરની પેઠે તેનાં ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ સર્વે પરમાત્મા છે. માટે તે પરમાત્માની મૂર્તિ અખંડ અવિનાશી છે. તે સારુ પરમાત્માને વિષે અભિનિવેશરૂપી દોષ નથી. અને જીવનો દેહ તો જેમ નાલિયેરનું નાલિયેર હોય તેમાંથી ફોડીને ગોઠાનું ગ્રહણ કરાય છે અને કાચલી અને ચોટલી નાશી દેવાય છે. તેમ જીવનો દેહ કાચલી-ચોટલીની પેઠે મિથ્યા છે, એટલે ઉપજે છે અને નાશ થાય છે

અને તેમાં ગોઠારૂપી જીવ ચૈતન્ય આત્મા છે તે સત્ય છે. માટે જીવને દેહ ધરવો પડે છે અને મૂકવો પડે છે. તેથી જીવને વિષે અભિનિવેશરૂપી દોષ છે.

અને જીવને વિષે છટ્ટો કર્મવિપાકરૂપી દોષ છે. કર્મવિપાક ઇટલે જીવે કર્યાં જે કર્મ તેના ભોગ સુખદુઃખ તે જીવને ભોગવવું પડે છે અને પરમેશ્વરને કર્મનો ભોગ ભોગવવો પડતો નથી. માટે એ દોષ જીવને વિષે છે પણ પરમેશ્વરને વિષે એ દોષ નથી.

માટે એ છ દોષ ટાળવાને અર્થે અને પરમાત્માના સ્વરૂપને પામવાને અર્થે યોગનું જ્ઞાન સિદ્ધ કરવું તે યોગનાં આઠ અંગ છે. તે આઠ અંગ કયા? તો (૧) યમ (૨) નિયમ (૩) આસન (૪) પ્રાણાયામ (૫) પ્રત્યાહાર (૬) ધ્યાન (૭) ધારણા (૮) સમાધિ; એ યોગનાં આઠ અંગ કહેવાય છે.

હવે તેનાં રૂપ કહીએ છીએ જે યમ ઇટલે શું? તો યમના પાંચ ભેદ છે (૧) અહિંસા (૨) સત્ય (૩) અસ્તેય (૪) વ્રહ્મચર્ય (૫) અપરિગ્રહ; એ પાંચને યમ કહીએ. હવે તે પાંચનાં રૂપ કહીએ છીએ જે અહિંસા ઇટલે કોઈના આત્માને મન, વાણી અને કાયાએ કરીને પીડા થાય એમ કરવું નહીં, તેનું નામ અહિંસા કહેવાય છે. અને સત્ય ઇટલે મન તથા વાણીએ કરીને યથાર્થપણે વર્તવું, કહેતાં વાણીએ કરીને જુટું ન બોલવું અને મનમાં અધર્મ-અનીતિનો સંકલ્પ ન કરવો તેનું નામ સત્ય કહેવાય છે. અને અસ્તેય ઇટલે કોઈની પારકી વસ્તુ ચોરવી નહીં કહેતાં ધણીયાતી વસ્તુ કોઈની માગ્યા વિના લેવી નહીં તથા જોરાએ લેવી નહીં, તેનું નામ અસ્તેય કહેવાય. અને વ્રહ્મચર્ય ઇટલે ગૃહસ્થ પુરુષને પરસ્ત્રી સંગનો ત્યાગ કરવો, અને સધવા સ્ત્રી હોય તેને પરપુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો, અને વિધવા સ્ત્રી હોય તેને પુરુષ માત્રના સંગનો ત્યાગ કરવો અને ત્યાગી એવા જે સાધુ વ્રહ્મચારી સંન્યાસી પરમહંસ આદિક જેણે

સંસારનો ત્યાગ કર્યો હોય તેને અષ્ટ પ્રકારે સ્ત્રી માત્રનો ત્યાગ કરવો તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે. અને અપરિગ્રહ ઇષ્ટલે પંચવિધયના ઉત્તમ પદાર્થ અને ભોગનો ત્યાગ કરવો કહેતાં ઇન્દ્રિયોને પ્રિય લાગે એવા જે ઉત્તમ પદાર્થ તેનું ગ્રહણ કરવું નહીં. તેનું નામ અપરિગ્રહ કહેવાય છે.

એવી રીતે પાંચ પ્રકારનું જે યોગનું પહેલું અંગ યમ તેને જે વરાવર પાળે છે તે મહાવ્રતધારી યોગી કહેવાય છે અને એ યોગનું અંગ પહેલું જે યમ તેને જે દૃઢ કરે છે તેને અષ્ટાંગયોગ સિદ્ધ થાય છે. અને જે યમ-નિયમને પાળ્યા વિના જે યોગ સાધવા વેસે છે અને ધ્યાન કરે છે, પણ તેને કોઈ દહાડો યોગ સિદ્ધ થતો જ નથી અને ધ્યાન પણ તેને થતું જ નથી અને યમ-નિયમ પાળ્યા વિના જે એમ કહે જે ‘હું યોગ સાધું છું,’ એમ કહેનારાને પાછંડી જાણવો. અને જે આ કહ્યું પાંચ પ્રકારનું યમ તેને વરાવર પાળીને વિપયાસક્તિનો ત્યાગ કરે છે તેને खरो યોગી જાણવો. અને એવા યોગીને તત્કાલ યોગ સિદ્ધ થાય છે, કહેતાં તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય અને માહાત્મ્યે સહિત પ્રીતિ થાય છે અને તેનો મોક્ષ થાય છે. માટે જેને પરમાત્માને પામવું હોય તેને પ્રથમ પાંચ પ્રકારનું યમ તેને વરાવર પાળવું અને યમ-નિયમાદિક આઠ યોગનાં જે અંગ છે તે પરમાત્માના જ એ આઠે ગુણ છે. તે પરમાત્માનો ગુણને પોતાના આત્માને વિષે ધારણ કરવા એ જ જીવને પરમાત્માના યોગ થયો કહેવાય છે કહેતાં યમ, નિયમાદિક આઠમાંથી જેટલા ગુણ જીવમાં આવે છે તેટલા તેના આત્મામાં પરમાત્મા નિવાસ કરે છે. અને જેટલા ગુણ જીવમાં આવે છે તેટલા દોષ તે જીવના ટલે છે. અને જ્યારે આઠે અંગ યોગનાં સિદ્ધ થાય છે ત્યારે જીવને વિષે જે દોષ છે તે વધાય દોષ ટલી જાય છે અને જ્યારે દોષ ટલે છે ત્યારે તે આત્માને વિષે પરમાત્મા સાક્ષાત્કાર નિવાસ કરીને અખંડ રહે છે. અને પરમાત્મા

જ્યારે અલ્પ આત્મામાં રહે છે ત્યારે જ તે આત્માની જન્મ-મરણે રહિત એવી આત્મિક મુક્તિ થાય છે. માટે યોગનાં આઠ અંગ જીવને જરૂર સિદ્ધ કરવાના છે, તેથી પૂર્વે કહ્યું જે પાંચ પ્રકારનું યમ તેને વરાવર સિદ્ધ કરવું.

પછી યોગનું વીજું અંગ જે નિયમ છે તેને સિદ્ધ કરવું.

હવે નિયમ એટલે શું ? તો નિયમ પણ પાંચ પ્રકારનું છે. તે પાંચ પ્રકાર કયા ? તો (૧) શૌચ (૨) સંતોષ (૩) સ્વાધ્યાય (૪) તપ (૫) ઈશ્વર પ્રણિધાન, એ પાંચ પ્રકારનું નિયમ છે. તેમાં શૌચ એટલે શું ? તો શૌચ બે પ્રકારનું છે. એક બાહ્યશૌચ છે એટલે માટી તથા જલ તે થકી સ્થૂળ શરીરના મળ ધોવા કહેતાં શરીર જલે કરીને શુદ્ધ રાખવું તથા ઘર લીંપવે કરીને પવિત્ર રાખવું તેનું નામ બાહ્યશૌચ કહેવાય છે. અને વીજું આભ્યાં-તર શૌચ એટલે સૌહાર્દિક વડે કરીને રાગ, દ્વેષ, કામ, ક્રોધ, લોભાદિક વગેરે અંતઃકરણના મળ ધોવા કહેતાં કામ, લોભાદિક દોષનો ત્યાગ કરવો તેનું નામ આભ્યાંતર શૌચ કહેવાય છે. અને વીજું સંતોષ રાખવો એટલે સર્વ પદાર્થને વિષે પૂર્ણતા રાખી મનને તે થકી પાછું વાળવું, કહેતાં કોઈ પદાર્થને પામવાની ઇચ્છા રાખવી નહીં, તેનું નામ સંતોષ કહેવાય છે. અને વીજું તપ કરવું એટલે પોત પોતાના સ્વર્ધમ પ્રમાણે યથાર્થ વર્તવું તેનું નામ તપ કહેવાય છે. અને ચોથું સ્વાધ્યાય કરવો એટલે ઐકાર પૂર્વે ઉચ્ચાર કરીને વેદના મંત્ર ભળવા કહેતાં ગાયત્રી આદિક વેદના મંત્રનો જપ કરવો તથા વેદ, શાસ્ત્રને ભળવા-વાંચવાનો અભ્યાસ કરવો, તેનું નામ સ્વાધ્યાય કહેવાય છે. અને પાંચમું ઈશ્વર પ્રણિધાન કરવું એટલે જે જે શુભ કર્મ કરવું તે પરમાત્માને અર્પણ કરવું કહેતાં ફળની ઇચ્છા રહિત નિષ્કામભાવે પરમાત્મા પ્રસન્ન થાય તે સારું શુભ કર્મ કરવું, તેનું નામ ઈશ્વર પ્રણિધાન કહેવાય છે.

एवी रीते योगनुं अंग वीजुं नियम छे. ते नियम जे यथार्थ पाळे छे तेनुं अंतःकरण शुद्ध थाय छे अने तेने तमोगुण अने रजोगुण ते नाश पासी जाय छे अने तेने शुद्ध सत्त्वगुणनो प्रकाश थाय छे अने ते आत्मा योगांगी थाय छे, कहेतां परमात्माना स्वरूपनुं ध्यान करवानो अधिकारी थाय छे. माटे योगना करनारा योगीने प्रथम यम अने नियम ए वेय अंगने सिद्ध करवां अने पछी तेने परमात्मानुं ध्यान करवा वेसवुं तो तेने ध्यान करवामां सुख आवे छे.

हवे त्रीजुं योगनुं अंग आसन वाळवुं एटले ध्यान करवा वेसवुं तेने अर्थे वेठक सिद्ध करवी कहेतां स्वस्तिकासन, दंडासन, पद्मासन इत्यादिक चोरासी आसन कहेवाय छे अने ते आसन अभ्यासवडे आवडे छे अने ए आसन स्थिर थाय छे त्यारे तेने ध्यानमां जेटली वार वेसवुं होय तेटली वार वेसाय छे, पण आसन स्थिर थया विना ध्यानमां झाझावार रहेवातुं नथी. माटे ध्यान करनारा योगीने आसन स्थिर करवुं.

हवे चोथुं योगनुं अंग प्राणायाम करवा एटले प्राणने स्थिर करवो. ते प्राणने स्थिर करवाने अर्थे प्रथम आहार-विहारादिक देहनी चेष्टा क्रिया ते युक्त करवी, कहेतां आहार-विहारादिक झाझु न करवुं तेम अतिशय थोडुं पण न करवुं. एवी रीते अवश्य घटे तेटलुं करवुं अने पछी प्राणायाम करवुं. ते प्राणायाम करवाना त्रण भेद छे. (१) पूरक (२) कुंभक अने (३) रेचक. एटले नासिकाए करीने श्वासने ताणीने भीतर श्वासने भरवो तेनुं नाम तो पूरक कहे छे, ते श्वासने घडामां जळनी पेटे भीतर रोकी राखवो तेनुं नाम कुंभक कहेवाय छे. अने भीतरना श्वासने पाछो वहार काढवो तेनुं नाम रेचक कहेवाय छे. एवी रीते आहार-विहार युक्त करीने प्राणने स्थिर करवो तेनुं नाम प्राणायाम कहेवाय छे. ए प्राणायाम करवा थकी चित्तना क्लेश मटी जाय छे.

હવે પાંચમું યોગનું અંગ પ્રત્યાહાર છે, પ્રત્યાહાર ઇટલે પોત પોતાના વિષયો થકી ઇન્દ્રિયોને પાછી વાળીને પોતાના આત્માને વિષે જોડી રાખવી, કહેતાં એમ વિચાર કરવો જે ‘હું આત્મા છું, સુખરૂપ છું, જ્ઞાનરૂપ છું, અને જે દેહાદિક પિંડ વ્રહ્માંડ છે તે મિથ્યા છે, દુઃખરૂપ છે, પાપરૂપ છે, નાશવંત છે.’ એમ સમજીને ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓને આત્મા સન્મુખ કરવી. અને ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓ જ્યારે વહારના વિષયો ઉપર જતી નથી ત્યારે તેનું ચિત્ત સ્થિર થાય છે અને ચિત્ત સ્થિર થાય છે ત્યારે પછી કોઈ ઇન્દ્રિયો વિષય ઉપર જતી નથી, કેમકે ચિત્તની પાછલ સર્વે ઇન્દ્રિયો જાય છે. માટે પ્રથમ વિષયો ઉપરથી ચિત્તને પાછું વાળવું અને ચિત્ત પાછું વળતાં સર્વે ઇન્દ્રિયો વિષય થકી પાછી આવે છે અને ઇન્દ્રિયો પાછી વળતાં ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓ સ્થિર થાય છે. એવી રીતે પ્રત્યાહારનો અભ્યાસ કરવા થકી ઇન્દ્રિયો વશ થાય છે અને ઇન્દ્રિયો વશ થઈ તેને પછી પરમાત્માનું અલંકાર ધ્યાન થાય છે. માટે એવી રીતે આત્મા-અનાત્માનો વિચાર કરીને વિષય થકી ઇન્દ્રિયોને નિવૃત્તિ પમાડવી અને તે વૃત્તિઓને અલંકાર આત્મા સન્મુખ રાખવી, તેનું નામ પ્રત્યાહાર કહેવાય છે.

હવે છઠ્ઠું યોગનું અંગ ધ્યાન ઇટલે પોતાના આત્માને વિષે રહેવા-વાળા અને આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા સદ્ગુરુતેની મૂર્તિને આત્મામાં ધારીને તે મૂર્તિનું એકેકું અંગ સંભારી સંભારીને તે તે અંગનું પોતાના મનમાં ચિંતવન કરવું અને તે મૂર્તિમાં મનને ઘડી ઘડી વે વે ઘડી સ્થિર કરવું, તેનું નામ ધ્યાન કહેવાય છે.

હવે યોગનું સાતમું અંગ ધારણા છે. ધારણા ઇટલે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને સમગ્રપણે એકતાર આત્મામાં જોઈ રહેવું અને તે મૂર્તિમાંથી અંતઃકરણની વૃત્તિ ક્યાંય જાય નહીં, તેનું નામ ધારણા કહેવાય છે.

હવે આઠમું યોગનું અંગ સમાધિ છે. સમાધિ એટલે શું ? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધ્યાન-ધારણારૂપ જે સંકલ્પ-વિકલ્પ તે ટઢીને ધ્યેયાકાર વૃત્તિ થઈ જાય કહેતાં પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય અને માહાત્મ્યે કરીને સલગ્નપણે એક તાર જોડાઈ જવું તેનું નામ સમાધિ કહેવાય છે.

एवी રીતે આઠ અંગે સહિત યોગ સિદ્ધ થયો તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને તેને વિષે પરમાત્મા અખંડ નિવાસ કરીને રહે છે. અને તે આત્માને વિષે જે છ દોષ છે તેનાં વીજ વઢી જાય છે. પછી ફરીને તેને જન્મમરણ રહેતું નથી અને જે પુરુષે આઠ અંગે સહિત યોગ સિદ્ધ કર્યો કહેતાં પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય જેને થયો તે પુરુષ કોઈ વિષય સિદ્ધિમાં મોહ પામતો નથી તથા તેને એમ દૃઢ સમજણ રહે છે જે ‘સર્વે દેહ ઇન્દ્રિયાદિક જડ પદાર્થોંથી હું ચૈતન્ય આત્મા જુદો છું અને સર્વેના અધિષ્ટાતા કહેતાં સર્વેના કારણ, આધાર અને પ્રકાશક એવા જે પરમેશ્વર પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે સર્વેથી જુદા છે.’ એમ શુદ્ધ વિવેકવાળો થાય છે.

અને એવી રીતે વિવેકવાળો થઈને દેહ ઇન્દ્રિયો વગેરેને અનિત્ય, અશુદ્ધ અને દુઃસ્વરૂપ જાણે છે તેટલા માટે તેના ઉપર વૈરાગ્ય રાખે છે. અને તે વૈરાગ્યે કરીને અંતઃકરણમાંથી દોષનાં વીજ ક્ષય પામે છે અને દોષ ક્ષય પામ્યા એટલે તે આત્માને વિષે પરમાત્મા અખંડ નિવાસ કરીને રહે છે તે યોગી પ્રકૃતિના વંધનથી છૂટીને મુક્ત થાય છે. અને મુક્ત થઈને પરમાત્માના સ્વરૂપને વિષે અખંડ જોડાઈ જાય છે, કહેતાં તેને અખંડ પરમાત્મા વિના વીજું કાંઈ સાંભરતું નથી. અને તેને દેહ મૂકીને ફરીને જન્મમરણ રહેતું નથી.

માટે જેને પોતાના આત્માના મોક્ષની ઇચ્છા હોય અને જન્મ, મૃત્યુ અને ચોરાસીનાં મહા કષ્ટને ટાળવું હોય તેને આ કહ્યો જે અષ્ટાંગ યોગ તેનો જરૂર અભ્યાસ કરવો અને યોગનો અભ્યાસ કરશે તેને જરૂર પરમાત્માના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થશે પણ યોગનો અભ્યાસ કર્યા વિના કોઈ દહાડે પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે યોગ રાખવાની મોટી જરૂર છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २७० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૧ વિષય:-પંચદેવમાં કોણ મોટા ? અને વૈકુંઠ, ગોલોકાદિક પાંચ ધામના મેદ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના માગશર વદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી કાવીઠા મધ્યે પટેલ ભક્ત રેવન-દાસ વાલાભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા વારના ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વીછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કુમકુમનો ચાંદલો કર્યો હતો અને સંધ્યા આરતીને સમયે પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહાપ્રભુજી કૃપાદષ્ટિ કરીને સભા પ્રત્યે બોલ્યા જે “ આજ તો કાંઈક પ્રશ્ન પુછો તો વાર્તા કરીય.” પછી તે ગામના વિપ્ર ઉપાધ્યાય રેવાશંકર સેવકરામે પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! શીવ અને વિષ્ણુ એ બે છે તેમાં કોણ મોટા હશે અને કોણ નાના હશે ? અને શાસ્ત્રમાં તો વિષ્ણુ પુરાણને વિષે વિષ્ણુને ભગવાન કહ્યા છે અને શીવને વિષ્ણુના ભક્ત કહ્યા છે અને શીવે વિષ્ણુની

ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી છે. અને શીવપુરાણને વિષે શીવને ભગવાન કહ્યા છે અને વિષ્ણુને તેના ભક્ત કહ્યા છે અને વિષ્ણુએ શીવની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી છે; એમ કહ્યું છે. માટે તેનું કેમ સમજવું? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યો જે “વહુ સારુ પ્રશ્ન પૂછ્યું. હવે સાંભળો તેનો ઉત્તર કરીએ છીએ જે સર્વોપરિ અક્ષરાતીત પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જગત-કર્તા પરમેશ્વર એક છે. તે પરમેશ્વરના પાંચ અંગ છે; અંગ એટલે પરમેશ્વરના પાંચ ગુણ છે. તે પાંચ ગુણ કયા? તો એક સૂર્યરૂપે ગુણ છે, વીજો શક્તિરૂપે ગુણ છે. ત્રીજો વિષ્ણુરૂપે ગુણ છે, ચોથો ગણપતિરૂપે ગુણ છે અને પાંચમો શીવ રૂપે ગુણ છે; એ પાંચદેવ રૂપે પરમાત્માના પાંચ ગુણ છે અથવા પરમાત્માના પાંચ અંગ પણ કહેવાય છે.

હવે એ પાંચના રૂપ કહું છું જે સૂર્ય એટલે આત્યંતિક પ્રલયને વિષે જગતનો અંધકાર હતો કહેતાં જગત નોતું અને જીવ મહાકારણ રૂપ માયાને વિષે ઘોર સુપુતિમાં હતા તેને પરમાત્માએ જગતની ઉત્પત્તિ કરીને અને પ્રકાશ કર્યો કહેતાં જીવોને બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો, મન, પ્રાણાદિક સર્જી આપ્યાં. તેનો શ્રીમદ્ ભાગવતને વિષે ૮૭ અધ્યાયમાં ૨ શ્લોક—

બુદ્ધીન્દ્રિય મનઃ પ્રાણાન્ જનાનામસૃજત્ પ્રભુઃ ।

માત્રાર્થં ચ ભવાર્થં ચ આત્મને કલ્પના ચ ॥

અર્થ:—‘પ્રભુ જે પરમાત્મા તે જે તે જન જે જીવ તેમનાં બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો, મન અને પ્રાણ તેને સર્જી આપે છે. તે શા માટે? તો વિષયાદિક ભોગ ભોગવવાને અર્થે અને વારે વારે જન્મ લેવાને અર્થે અને જન્મ લઈને કર્મ કરવાને અર્થે એટલે કર્મ કરીને પરલોકમાં જઈને ભોગ કરવાને અર્થે અને અંતે પોતાના મનની કલ્પનાનો ત્યાગ થવાને અર્થે એટલે મોક્ષને કાજે સર્જી આપે છે.’ એવી રીતે પરમાત્માએ જગતને પ્રકાશ્યું છે માટે પરમાત્માનું નામ સૂર્ય કહેવાય છે.

—અને તેના તે પરમાત્મા જે તે પોતાની એક આકર્ષણ શક્તિ કરીને અનંત કોટી બ્રહ્માંડને આધાર આપીને પોતે તોઢી રહ્યા છે, માટે પરમાત્માનું વીજું નામ શક્તિ કહેવાય છે.

—અને તેજ પરમાત્મા સર્વે જીવોના ઇન્દ્રિયોના ગણ તેને દેવરૂપે પ્રકાશ કરે છે, માટે પરમાત્માનું ત્રીજું નામ ગણપતિ કહેવાય છે.

—અને તેજ પરમાત્મા અનંત કોટી વિશ્વના જીવ પ્રાણી માત્ર તેનું ભરણ-પોષણ કરે છે અને તે અંતરયામી રૂપે સર્વેમાં વ્યાપીને રહ્યા છે અને જે જીવનું જેવું કર્મ તે પ્રમાણે તેને ફલ આપે છે, માટે પરમાત્માનું ચોથું નામ વિષ્ણું કહેવાય છે.

—અને તેના તે પરમાત્મા જે તે જીવોના મોક્ષ કરવાને અર્થે ચાર પ્રકારના પ્રલયનું જ્ઞાન કરાવીને લોક ભોગાદિકથી વૈરાગ્ય પમાડીને મુક્તિ આપે છે અને કલ્યાણ કરે છે, માટે પરમાત્માનું પાંચમું નામ શીવ કહેવાય છે તથા શંકર પણ કહેવાય છે; શંકર એટલે પ્રલયનું જ્ઞાન કરાવે છે માટે શંકર કહેવાય છે અને કલ્યાણ કરે છે માટે શીવ કહેવાય છે.

एवी રીતે એક પરમાત્મા છે તેણે જગતનો પ્રકાશ કર્યો તેથી સવિતા એટલે સૂર્યનારાયણ કહ્યા છે. અને પોતાની શક્તિ એટલે પોતાના સામર્થ્યે કરીને અનંતકોટી બ્રહ્માંડને તોઢી રહ્યા છે તેથી પરમાત્માને શક્તિ કહ્યા છે. અને સર્વે જીવોના ઇન્દ્રિયોના ગણને પ્રકાશ કરે છે તેથી પરમાત્માને ગણપતિ કહ્યા છે. અને સર્વ જીવોને ભરણ-પોષણ કરે છે અને કર્મફલ આપે છે તેથી પરમાત્માને વિષ્ણુ કહ્યા છે. અને પ્રલયનું જ્ઞાન કરાવીને જીવોના કલ્યાણ કરે છે તેથી પરમાત્માને શંકર તથા શીવ કહ્યા છે. एवी રીતે પાંચદેવ રૂપ પરમાત્મા એક છે પણ તેમાં કાંઈ ભેદ નથી તથા કોઈ નાના મોટા નથી એક જ છે.

હવે શાસ્ત્રને વિષે કહ્યું છે કે ' એક વીજાની ભક્તિ કરી છે અને એક વીજાની સ્તુતિ કરી છે.' તેનું એમ છે જે પ્રથમ પરમાત્માએ જગતની ઉત્પત્તિ કરીને પછી તે જગતના જીવોને જ્ઞાન આપીને મોક્ષ કરવાને અર્થે પોતે અક્ષરધામમાં અખંડ રહ્યા થકા પૃથ્વી ઉપર અવતાર ધારણ કરે છે. તે પરમાત્માએ અવતાર ધારણ કરીને પ્રથમ બ્રહ્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપ્યું. તે શેને કરીને જ્ઞાન આપ્યું ? તો પંચદેવરૂપ પોતાના પાંચ ઐશ્વર્ય છે તેને કરીને પરમાત્માએ પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન બ્રહ્માને કરાવ્યું છે.

તે પ્રથમ તો બ્રહ્માને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન નોતું માટે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને ઓઢાવતો નોતો. પછી પરમાત્મા પોતે સદ્ગુરુરૂપે પરોક્ષ રહીને પોતાના પરબ્રહ્મ સ્વરૂપનું જ્ઞાન બ્રહ્માને આપ્યું; પરોક્ષ ઇટલે બ્રહ્મા જે સ્વરૂપને નથી જાણતો, કહેતાં પ્રત્યક્ષ મૂર્તિને પરમાત્મા નથી જાણતો. માટે તે સ્વરૂપને ઓઢાવવા સારુ પ્રથમ પોતાનો જગતની ઉત્પત્તિ કરવારૂપ સૂર્યનો ગુણ કહેતાં પોતાનું સૂર્યરૂપ તેનું વર્ણન કર્યું કે પરમાત્મા પરમેશ્વર કેવા છે ? તો સૂર્યરૂપ છે, જેને આ વિશ્વને પ્રકાશ કર્યો છે. એવી રીતે સૂર્યરૂપ પરમાત્માનો મહિમા કહ્યો અને તેની ભક્તિ પોતે કરી વતાવી અને તેની સ્તુતિ કરી વતાવી છે. પછી તે સૂર્યરૂપ પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન બ્રહ્માને થયું. તે સર્વે જ્ઞાન બ્રહ્માએ લખી રાખ્યું.

પછી પ્રત્યક્ષ પરમાત્માએ પોતાનું શક્તિરૂપે વર્ણન કર્યું અને તેની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી. તે શક્તિરૂપ પરમાત્માનું જ્ઞાન પણ બ્રહ્માને થયું. તે જ્ઞાન પણ બ્રહ્માએ લખી રાખ્યું. પછી ગણપતિરૂપ પરમાત્માએ પોતાનું વર્ણન કરીને બ્રહ્માને જ્ઞાન કરાવ્યું અને તેની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી દેખાડી. પછી તે ગણપતિરૂપ પરમાત્માનું જ્ઞાન પણ બ્રહ્માને થયું. તે જ્ઞાનને પણ બ્રહ્માએ લખી લીધું. પછી વિષ્ણુરૂપે પોતે પોતાના સ્વરૂપનું

વર્ણન કર્યું અને તેની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી દેखाडी. પછી તે વિષ્ણુરૂપ પરમાત્માનું જ્ઞાન પણ બ્રહ્માને થયું. તે જ્ઞાનને પણ બ્રહ્માએ લખી લીધું. પછી શંકરરૂપે પરમાત્માએ પોતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું અને તેની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી દેखाडी. પછી તે શંકરરૂપ પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પણ બ્રહ્માને થયું ત્યારે તો બ્રહ્માની દૃષ્ટિમાંથી જગત ટળી ગયું, કહેતાં કોઈ આકારમાત્ર દૃષ્ટિમાં રહ્યો નહીં અને એક બ્રહ્માકાર દૃષ્ટિ થઈ ગઈ.

પછી બ્રહ્માએ વિચાર કર્યો જે ‘આવું માયા પર જ્ઞાન આપીને મને બ્રહ્મરૂપ જેણે કર્યો એવા જે આ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા સદ્ગુરુ તે જ પોતે પંચદેવરૂપે પરમાત્મા છે પણ તે વિના વીજો કોઈ પરમાત્મા નથી. કેમકે વીજા જીવો તો સર્વે માયામાં છે. માંડે તેને માયા પર એવા જે પરમાત્મા તેના સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોય નહીં. અને જીવો તો વધાય જગતની ઉત્પત્તિ પહેલા ઘોર સુપુત્તિમાં હતા માટે તેને જગતની ઉત્પત્તિનું જ્ઞાન હોય નહીં. અને ઝ્યારે જગતનો પ્રલય થાય છે ત્યારે પણ કોઈ જીવનો આકાર રહેતો નથી માટે પ્રલયનું જ્ઞાન પણ તે કોઈ જીવોને હોય નહીં માટે ઉત્પત્તિ, પ્રલયાદિકનું જ્ઞાન જેની પાસે પરિપૂર્ણ હોય તે તો સાક્ષાત્કાર પોતે પરમાત્મા ભગવાન છે.’ એમ જાણીને બ્રહ્માને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુને વિષે ભગવાનપણાનો નિશ્ચય થયો. તેના ઉપર શ્લોક—

ઉત્પત્તિ વિનાશં ચ લોકાનાં ગતિમગતિં ચ ।

વેતિ વિદ્યામવિદ્યાં ચ સ વાચ્યો ભગવાનિતિ ॥

અર્થ :—ભગવાન કેવા છે ? તો ‘જગતની ઉત્પત્તિ અને પ્રલયને જાણે તથા લોકની ગતિને અને અગતિને જાણે તથા વિદ્યાને અને અવિદ્યાને જાણે એ છ એશ્વર્યને જાણે તે ભગવાન કહેવાય છે,’ કહેતાં ભગવાન વિના વીજો એ છ વાનાને જાણતો નથી.

જેમ વાપના જન્મને છોકરો જાણે નહીં અને છોકરાના જન્મની વાપને યથાર્થ યાદ રહે છે. તેમ જગતના જીવોને જગતની ઉત્પત્તિ આદિકની યાદ રહે નહીં. માટે જગતના પિતા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેને જે જગતની ઉત્પત્તિ પ્રલયાદિકની યથાર્થ યાદ રહે. એવી રીતે બ્રહ્માને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો.

પછી તે જ્ઞાન પણ બ્રહ્માએ લખી રાખ્યું. તે જ્ઞાનનું નામ વેદ કહેવાય છે. તે વેદને વિષે પાંચદેવરૂપે પરમાત્માનું વર્ણન કર્યું છે. તે પાંચે દેવનું પાંચદેવરૂપ એવા જે પરમાત્મા તેણે પોતે જ પોતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું છે. અને બ્રહ્માને પોતાની ભક્તિ અને સ્તુતિ અને સેવા કરવા શીખવાડવા સારુ પરમાત્માએ પોતે પોતાના સ્વરૂપની ભક્તિ, સ્તુતિ અને સેવા કરી દેખાડી છે. તે જેમ કોઈક વિદ્વાન હોય તે પોતાના છોકરાને વિદ્યા પ્રથમ શીખવે છે ત્યારે પોતે એમ કહે છે જે ‘એકડે એક, વગડે વેય,’ એમ વારે વારે કહ્યા કરે છે. તેમ પરમાત્મા પોતાનો મહિમા પોતે એક જ જાણે છે, કોઈ જાણતો નથી. માટે પોતાનો મહિમા કહેવાને અર્થે પાંચદેવરૂપે બ્રહ્માને પોતાનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. માટે પરમાત્મા પોતે પાંચદેવરૂપ છે.

માટે પ્રથમ પરમાત્માએ સૂર્યરૂપે પરમાત્માનું વર્ણન કર્યું ત્યારે સૂર્યને સર્વોપરિ જગતકર્તા ભગવાન કહ્યા અને વાકી ચાર દેવ રૂપ પોતે પરમાત્મા છે તેણે બ્રહ્માને ઉપાસના, કર્મ, જ્ઞાન શીખવાડવા સારુ સૂર્યની ઉપાસના ભક્તિ, સેવા, સ્તુતિ કરી છે. એટલી વાત વેદમાં લખાણી તેટલા વેદમાં સૂર્ય સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા ચાર દેવોને તે સૂર્યના ભક્ત કહ્યા છે. અને જ્યારે શક્તિરૂપે પરમાત્માનું વર્ણન પોતે કર્યું ત્યારે તેને વિષે શક્તિ સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા ચાર દેવરૂપે પોતે જ છે પણ તે બ્રહ્માને શીખવવા સારુ શક્તિની ભક્તિ, સેવા, સ્તુતિ કરી છે.

માટે તે ઉપદેશને વિષે શક્તિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા શીવ, ગણપતિ, સૂર્ય અને વિષ્ણુ એ ચારેય તેના ભક્ત કહ્યા છે. એવી રીતે ગણપતિનું વર્ણન કર્યું તેમાં ગણપતિ સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા અને વીજા ચાર દેવ તેના ભક્ત કહ્યા છે. અને વિષ્ણુનું વર્ણન કર્યું ત્યારે વિષ્ણુ સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા દેવોએ તેની સ્તુતિ, ભક્તિ કરી છે એમ કહ્યું છે. અને શંકરનું વર્ણન કર્યું ત્યારે શંકર સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા ચાર દેવો તેના ભક્ત કહ્યા છે.

એવી રીતે સર્વોપરિ એક પરમાત્મા છે તેના પંચદેવરૂપે પાંચ અંગ છે. માટે પરમાત્માએ બ્રહ્માને પોતાનું જ્ઞાન, ભક્તિ, સેવા, સ્તુતિ કરાવવા શીખવવા સારુ પાંચદેવરૂપે પોતે પોતાનો મહિમા કહ્યો છે અને પોતે પોતાની ભક્તિ કરી છે અને પોતે પોતાની સ્તુતિ કરી છે. એવી રીતે પરમાત્મા અદ્વૈત પાંચ દેવરૂપ એક જ છે પણ તેમાં કોઈ દેવ નાના મોટા કહેવાતા જ નથી, પાંચેય એક પરમાત્મા જ છે. માટે વેદને વિષે પંચદેવ રૂપ પરમાત્માનું વર્ણન કર્યું છે.

તે વેદ ઉપરથી વ્યાસજીએ પુરાણ કર્યાં છે. તે પુરાણને વિષે જે દેવના નામનું પુરાણ કર્યું છે તે દેવના નામને સર્વોપરિ ભગવાન કહ્યા છે અને વીજા ચાર દેવને તેના ભક્ત કહ્યા છે. તે જ્યાંસુધી જીવને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું ન હોય ત્યાંસુધી પંચદેવને વિષે નાના મોટા સમજાય છે. પછી એક દેવનું ભજન કરે છે અને વીજા દેવની નિંદા કરે છે. તે જેનું પોતે ભજન કરે છે તે જ દેવનો તેના ઉપર કોપ થાય છે, કેમકે પાંચદેવરૂપે પરમાત્મા એક જ છે માટે જે દેવની નિંદા કરે છે તે પરમાત્માની જ નિંદા થાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને તો પાંચે-

દેવ રૂપ એક પરમાત્મા છે એમ જાણીને પાંચદેવને પૂજ્યપણે કરીને માનવા અને પાંચ દેવ છે તેમાંથી જે દેવ ઉપર પોતાને ઘણો ભાવ થતો હોય તે દેવની ભક્તિ, ભજન, સેવા, ધ્યાન કરવું અને વીજા દેવને એમ જાણવું જે ‘હું જેનું ભજન કરું છું તેનાં અંગ છે; અંગ ઇટલે તેની શક્તિઓ છે; શક્તિઓ ઇટલે પરમાત્માને જગત કરવાનું પોતાનું સામર્થ્ય છે. માટે પાંચદેવરૂપ પરમાત્મા પોતે જ છે.’ એમ સમજીને જે જે દેવની ભક્તિ કરશે તો તેની ભક્તિ સ્વસ્થ છે. અને એમ જે નથી સમજતા અને જે એક દેવને ભજે છે અને વીજા દેવની નિંદા કરે છે તે તો પાંચદેવ છે પાંચદેવ ઇટલે પા જે સર્વેનું પાલન કરે એવા જે વેદ કહેતાં સર્વે જીવનું કલ્યાણ કરે એવા જે પરમાત્માના શ્રીમુખની વાણીરૂપ જે વેદ તે વેદનું જે સંકલન કરે તેને પાંચદેવ કહીએ. માટે એવા પાંચદેવ હોય તે પાંચદેવને નાના મોટા કહે છે અને જુદા જુદા સમજે છે. પણ જે શુદ્ધ સંપ્રદાયના વેદોક્ત ધર્મી હોય તે પાંચદેવને જુદા જુદા સમજતા નથી એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.” એમ કહીને વાર્તાની સમાપ્તિ કરી.

પછી ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ સભામાંથી ઉઠ્યા તે પોતાના ઉતારાના ઓરડામાં પધાર્યા અને સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર પુષ્પના આમૃષ્ણ ઉતારીને વીજાં શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરીને પાછા સભામાં પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા.

પ્રશ્ન:—પછી ગામશ્રી રોહીશાલાના બ્રાહ્મણ ભગવાનજી લક્ષ્મીરામે મહારાજને એક પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ! ભગવાનના ધામ ત્રણ કહેવાય છે, એક વૈકુંઠ, વીજું ગોલોક અને ત્રીજું અક્ષર એ ત્રણ ધામ છે તે ધામને વિષે જે ભગવાન રહ્યા છે તે ત્રણ ટેકાણે ભગવાનનાં સ્વરૂપ સરખાં હશે કે કાંઈ અધિક નુન્ય હશે? તે કૃપા કરીને જેમ હોય તેમ કહો.”

પછી ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ વોલ્યા જે “ત્રણ ધામને વિષે ભગવાન તો એક જ છે પણ ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે ભેદ નથી. તેનું દૃષ્ટાંત—જેમ એક હું અહીં પલંગ ઉપર બેઠો છું અને વીજા વે મોટા કાચના તકતા લાવીને તેને મારે વે પડશે સામા મૂકે તો હું એ વે તકતામાં જેવો છું અહીં બેઠો છું તેવો ને તેવો સાક્ષાત્કાર તેમાં દેખાડું. તે આ પલંગ ઉપર અને વે તકતામાં ત્રણ ઠેકાણે હું જ દેખાડું છું પણ તેમાં ભેદ ન કહેવાય. તેમ અક્ષરધામ છે તે તો આ પલંગમાં હું બેઠો તેને ઠેકાણે છે અને વે તકતાને ઠેકાણે વૈકુંઠ અને ગોલોક છે. માટે ત્રણે ધામને વિષે ભગવાનની મૂર્તિ તો એક જ છે પણ તે મૂર્તિમાં ભેદ નથી. અને તેવી જ રીતે વીજા પણ વે ધામ છે, એક વદ્રિકાશ્રમ અને વીજું શ્વેતદ્વીપ છે. તેને વિષે પણ ભગવાનની મૂર્તિયો રહી છે તે પણ એકના એક જ ભગવાન છે.

—પણ પાંચ પ્રકારના ભક્ત છે તે ભક્તને ભેદે કરીને પાંચ ધામ જુદા જુદા કહેવાય છે પણ ભગવાન તો પાંચ ધામમાં એક જ છે. હવે પાંચ પ્રકારના ભક્ત કયા ? તો એક તો જે પોતાને દેહ આત્માનું જ્ઞાન ન હોય માટે દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માનતો હોય તેને પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા છે. માટે તે ભગવાનને સર્વોપરિ અક્ષરાતીત જાણીને તેની ઉપાસના માક્તિ સેવા સ્મરણ કરે છે તે ભક્ત વૈકુંઠધામને પામે છે અને તે ભગવાનનું નામ ભક્તને ભેદે કરીને વૈકુંઠવાસી કહેવાય છે. અને તે ભક્ત વૈકુંઠધામમાં રહીને અન્ન, ધન, વસ્ત્ર, આભૂષણાદિક ભારે ભારે પદાર્થે કરીને ભગવાનની સેવા કરે છે. અને તે ભગવાનની સેવા કરીને તે સેવાના પદાર્થ, સ્થાનક અને સેવક સર્વે નિર્ગુણ કહેવાય છે.

અને તે ભક્તને જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા ભક્તિ અને સમાગમ કરતાં કરતાં પોતાના આત્માનું જ્ઞાન થાય છે અને આત્મારૂપ થઈને

પોતાને મળ્યા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને સર્વોપરિ અક્ષરાતીત જાણીને તે મૂર્તિને પોતાના આત્માને વિષે સાક્ષાત્કાર કરવા સારુ અને ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધ્યાન, ધારણા અને સમાધી લક્ષ પામવાને અર્થે ભગવાનની સેવા કરે છે, કહેતાં તન, મન, ધન, વસ્ત્ર, આભૂષણાદિક પદાર્થે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા, ઉપાસના ભક્તિ કરે છે, તેને ગોલોકવાસી ભક્ત જાણવો. અને તે ભક્તને ભેદે કરીને તે ભગવાનનું નામ ગોલોકાધિશ કહેવાય છે.

—અને તે ગોલોકવાસી ભક્ત કેવી રીતે ભગવાનની સેવા કરે છે? તો ભગવાનની મૂર્તિના અંગો અંગને સંભારીને પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાનમાં સિદ્ધ કરવાને અર્થે ભગવાનની સેવામાં પદાર્થનું અવલંબન કરે છે, કહેતાં ભગવાનના મસ્તકનું ધ્યાન કરવા સારુ મસ્તક ઉપર પાઘ ધરાવીને તે મસ્તકનું ધ્યાન કરે છે અને તે પાઘમાં સારી પેઠે ઇન્દ્રિયોની શુદ્ધિ અને પ્રીતિ ઉપજે તે સારુ પાઘમાં તોરા, કલગી, છોગલાં ધારણ કરાવીને પાઘે સહિત ભગવાનના મસ્તકનું ધ્યાન કરીને ભગવાનના મસ્તકને પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાનમાં સિદ્ધ કરે છે. એવી રીતે ભગવાનની મૂર્તિના સર્વે અંગને પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાનમાં સિદ્ધ કરવાં સારુ સર્વે અંગો-અંગમાં વસ્ત્ર, આભૂષણાદિક ધારણ કરાવીને તે ભગવાનની મૂર્તિનાં અંગને નીરખીને નીરખીને પોતાના આત્મામાં ધ્યાન કરે છે.

—અને ધ્યાન કરતાં કરતાં ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ધારણા થાય છે. કહેતાં ભગવાનની સમગ્ર મૂર્તિ પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાન કરીને અઘંડ સાંભર્યા કરે છે અને તેને પંચવિષયની વાસના ટલી જાય છે અને તે ભક્તને પછી વેરાગ થાય છે. તે વેરાગે કરીને સંસારનો ત્યાગ કરીને સાધુ સંન્યાસી થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા, ભક્તિ, ધ્યાન,

ભજન કરે છે તે ભક્તને વદ્રિકાશ્રમવાસી જાણવો અને તે ભગવાનનું નામ નરનારાયણ કહેવાય છે. અને તે વદ્રિકાશ્રમવાસી ભક્ત તપને મુખ્ય રાખીને ભગવાનની સેવા ભક્તિ અને ધ્યાન કરે છે.

—અને તપ કરતાં કરતાં તેનો આત્મા વ્રહ્મરૂપ થઈને નિરાવરણ દૃષ્ટિને પામે છે અને એક પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ વિના વીજો કોઈ માયિક આકાર માત્ર તેની દૃષ્ટિમાં રહેતો નથી. તે ભક્ત શ્વેતદ્વિપધામવાસી કહેવાય છે. અને તે ભક્ત ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન મુખ્ય રાખીને ભગવાનની ભક્તિ, સેવા કરે છે. અને તે ભક્તને ભેદે કરીને તે ભગવાનનું નામ શ્વેતદ્વિપવાસી કહેવાય છે.

એવી રીતે બે ગૃહસ્થ ભક્ત છે અને બે ત્યાગી ભક્ત છે. એ ચાર પ્રકારના ભક્તને ભેદે કરીને ચાર ધામ રૂપ ચાર સ્થાનક કહેવાય છે, પણ ચાર ધામને વિષે ભગવાન એક જ છે. એટલે જે પરમાત્મા અક્ષરધામમાં દિવ્યમૂર્તિ અખંડ રહ્યા છે તેના તે પરમાત્મા અક્ષરમાં અખંડ રહ્યા થકા રામકૃષ્ણાદિક અવતાર ધારણ કરીને પ્રગટ થાય છે.

—તે પ્રગટ ભગવાનનો જે જીવ આશ્રય કરે છે તેમાં જે ભક્ત વાસના વાળા છે તેને વાસના મૂકવાની ઇચ્છા પણ થતી નથી અને અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને અક્ષરધામના વાસી જાણીને તેને, મન, ધનાદિક પદાર્થે કરીને પ્રગટ ભગવાનની સેવા ભક્તિ કરે છે તે ભક્ત દેહ મૂકશે ત્યારે વૈકુંઠધામને પામશે. અને જે વીજો ગૃહસ્થ ભક્ત છે તેને પણ વાસના તો છે પણ તે વાસના મૂકવાની તેને ઇચ્છા છે અને પોતાને દેહથી નોંધો આત્મારૂપ માને છે અને ભગવાનની મૂર્તિને પોતાના આત્માને વિષે ધ્યાનમાં સિદ્ધ કરવા સારુ ભગવાનને ભારે ભારે વસ્ત્ર અને આભૂષણાદિક પદાર્થ કરીને સેવા કરવામાં ઘણો ભાવ હોય તે ભક્ત દેહ મૂકશે ત્યારે ગોલોકધામને પામશે.

—અને જે ભક્ત પોતાને આત્મારૂપ માનીને સંસારથી વૈરાગ પામીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને સાધુ સંન્યાસી થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ સેવા કરે છે અને તે તપ કરીને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવાને ઇચ્છે તે ભક્ત દેહ મૂકશે ત્યારે વદ્રિકાશ્રમને પામશે. અને જે ભક્ત સાધુ સંન્યાસી થઈને નિર્વાસનિક અને બ્રહ્મારૂપ થયો છે અને ભગવાન પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા છે તેની મૂર્તિનું અખંડ ધ્યાન કર્યા કરે છે તે ભક્ત દેહ મૂકશે ત્યારે શ્વેતદ્વિપને પામશે.

—અને જે ભક્ત ત્યાગી છે અથવા સંસારમાં ભગવાનની આજ્ઞા કરીને રહ્યો હોય અથવા પ્રારબ્ધ કરીને જનકવિદેહીની પેઠે સંસારમાં રહ્યો હોય પણ તે જ્ઞાને કરીને ચાર દેહથી પર પોતાના સ્વરૂપને જાણતો હોય અને તે ચાર દેહાતીત ઇવું જે પોતાનું સ્વરૂપ અક્ષરબ્રહ્મ તેને વિષે દૃઢ સ્થિતિને પામીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને પછી તે અક્ષરબ્રહ્માના આધાર અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે છે અને મોરે (આગળ) કહ્યા જે ચાર પ્રકારના ભક્ત તેની પેઠે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની, સેવા, તપ અને ધ્યાન તેને અખંડ કર્યા કરે છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનું દર્શન અને સેવા મૂકીને પોતાની મેલે ક્યાંય એક ક્ષણ માત્ર પણ છેડે જવાનો સંકલ્પ કરતો નથી અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનથી છેડે રહેવાય પણ નહીં ઇવો જે ભક્ત છે તે દેહ મૂકશે ત્યારે અક્ષરધામને પામશે.

ઐવી રીતે ભક્તને ભેદ કરીને ધામના ભેદ કહેવાય છે પણ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ભેદ નથી. અને જેને વૈકુંઠવાસી કહ્યા, ગોલોકવાસી કહ્યા, વદ્રિકાશ્રમવાસી કહ્યા, શ્વેતદ્વિપવાસી કહ્યા તેના તે ભગવાન અક્ષરના વાસી છે. તે અક્ષરધામમાં અખંડ રહ્યા થકા કાચના તકતા રૂપ જે વ્રીજાં ચાર ધામ છે તેને વિષે ભગવાન જે તે તે ધામના ભક્તોને દર્શન આપે છે. અને પાંચ પ્રકારના ભક્ત ભગવાનની સેવા તો સરખી

રીતે કરે છે પણ તેની સમજણને ભેદે કરીને સ્થાનકના ભેદ પડ્યા છે, પણ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે ભેદ નથી. અને જે ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જે ભેદ પાડે છે તે તો અજ્ઞાની છે અને તેને પાછંડી જાણવો. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૨ વિષય:—ધર્મમાં અધર્મ અને અધર્મમાં ધર્મ આદિકની સમજ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના માગશર વદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વિરોલ મધ્યે પટેલ ભક્ત મથુરભાઈ રણછોડભાઈને ઘેર આથમણા વારના ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતકિયે-યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ સોનેરી વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીઠા પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગને વિષે શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી ગામ શ્રીરોહીશાળાના વિપ્ર ભગવાનજીએ મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત ત્રણ છે તેમાં એક જ્ઞાની ભક્ત છે અને એક વિશ્વાસી છે અને એક પ્રીતીવાળો છે અને એ ત્રણે ભક્તને આત્મ-જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ધર્મ તે તો દૃઢપણે સરખાં છે અને વાસના પણ ત્રણેને ટળી ગઈ છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે સર્વોપરિ પુરુષોત્તમ જાણીને ત્રણે ભક્ત જોડાઈ ગયા છે. માટે તે ત્રણે ભક્ત ભગવાનના ધામમાં સરખા સુખને પામશે કે કાંઈ અધિક નુન્ય રહેશે ? તે કહો.”

પછી ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ બોલ્યા જે “એ ત્રણે ભક્તને સરખા સુખની પ્રાપ્તિ થશે. કેમકે જે સ્વરૂપને વિષે જ્ઞાની જ્ઞાને કરીને જોડાણો છે

તે જ સ્વરૂપને વિષે વિશ્વાસી અને પ્રીતિવાળો વેચ જોડાણા છે. માટે ત્રણેને સરસ્વા સુખની પ્રાપ્તિ થશે. તેમાં જ્ઞાની છે તે તો જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ, પરબ્રહ્મ તેના સ્વરૂપને જાણીને તેમાંથી જીવ, ईश्वर, માયાનો ભેદ ટાળીને માયાના પડપંચનો ત્યાગ કરીને પોતે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને વિષે જોડાય છે.

અને જે વિશ્વાસી અને પ્રીતિવાળા ભક્ત છે તેને પૂર્વને સંસ્કારે કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય પ્રથમ વિશ્વાસે અને પ્રીતિએ કરીને દૃઢપણે થાય છે. પછી તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન એમ ઉપદેશ કરે છે જે ‘તું કામની વાસના મૂકી દે તથા સ્વાદનો ત્યાગ કર અને અમારા વિના વીજે ક્યાંય પ્રીતિ રાખીશ નહીં અને કોઈ જાતનું માન રાખીશ નહીં. અને તું આ તારા દેહથી નોંખો આત્મા છું અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ છે. માટે કામાદિક પાપરૂપ અને દુઃખરૂપ છે એમ જાણીને તેનો ત્યાગ કરીને પંચવિષયની અરુચિ કરીને એક મારે વિષે પ્રીતિ રાખ.’ એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાને એક વાર કહ્યું ત્યારે તે વાતને તે ઘડીએ સત્ય માનીને વિશ્વાસી અને પ્રીતિવાળા ભક્ત છે તે પોતાના મનમાં તેવી રીતે સમજીને વર્તે છે અને તેમાં લેશમાત્ર ફેર પડવા દીધા નહીં. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જેવી રીતે જ્ઞાની નિરવાસનિક થઈને જોડાય છે તેવી જ રીતે વિશ્વાસી અને પ્રીતિવાળા ભક્ત પણ જોડાય છે. માટે ત્રણે ભક્ત સરસ્વી પદવીને પામે છે. એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

પ્રશ્ન:—એમ કહીને પછી મહારાજ ચોલ્યા જે “અમે સર્વેને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે ધર્મ તે ધર્મ શું? જે તેમાં અધર્મ પ્રવેશ કરી શકે જ નહીં. અને જ્ઞાન તે જ્ઞાન શું? જે પાછું કોઈ દિવસ અજ્ઞાન થાય જ નહીં. અને વૈરાગ્ય તે વૈરાગ્ય શું? જે ફરીને પદાર્થમાં રાગ થાય

જ નહીં. અને ભક્તિ તે ભક્તિ શું? જે કોઈ દહાડે ભગવાનથી વિમુક્ત થવાય જ નહીં. એ ચાર પ્રશ્ન છે. અને વઢી ધર્મ તે અધર્મ શું? જે કહેવાય ધર્મ અને માંહી મહા અધર્મ હોય. અને જ્ઞાન તે અજ્ઞાન શું? જે કહેવાય જ્ઞાન અને માંહી અજ્ઞાન હોય. અને વૈરાગ્ય તે રાગ શું? જે કહેવાય વૈરાગ્ય અને માંહી અતિશય રાગ હોય. અને ભક્તિ તે અભક્તિ શું? જે કહેવાય ભક્તિ અને પરમેશ્વરથી વિમુક્ત હોય. એ ચાર પ્રશ્ન વીજા છે. અને વઢી અધર્મ તે ધર્મ શું? જે જણાય અધર્મ જેવું પણ માંહી મહા ધર્મ હોય. અને અજ્ઞાન તે જ્ઞાન શું? જે જણાય અજ્ઞાન જેવું પણ માંહી મહા જ્ઞાન હોય. અને રાગ તે વૈરાગ્ય શું? જે જણાય રાગ જેવું પણ માંહી મહા વૈરાગ્ય હોય. અને અભક્તિ તે ભક્તિ શું? જે જણાય અભક્તિ જેવું પણ માંહી મહા ભક્તિ હોય. એવી રીતે ચાર પ્રશ્ન છે. તેનો ઉત્તર જેને આવડે તે કરો.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ ઉત્તર કરવા માંડ્યો પણ યથાર્થ ઉત્તર થયો નહીં. પછી ભગવાન શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ બોલ્યા જે “સાવધાન થઈને સાંભળજો હું તેનો ઉત્તર કરું છું. જે ધર્મ તે ધર્મ શું? તો માયિક પંચવિધ્યમાંથી ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયોને પાછી વાળીને તે વૃત્તિયોને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં રાખવી, તેનું નામ ધર્મ છે. અને તે ધર્મને વિષે અધર્મ કોઈ દહાડે પેસે જ નહીં. અને જ્ઞાન તે જ્ઞાન શું? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપને સાક્ષાત્કાર જાણવા અને પામવા સારુ પોતાને આત્મા-રૂપ થવું, તેનું નામ જ્ઞાન છે. અને તે જ્ઞાનને વિષે કોઈ દહાડે અજ્ઞાન પેસતું જ નથી. હવે વૈરાગ્ય તે વૈરાગ્ય શું? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ અને ધ્યાન કરવામાં જે જે પદાર્થ આડા આવે તેનો અતિશય અભાવ આણીને તે તે પદાર્થનો ત્યાગ કરવો, તેનું નામ વૈરાગ્ય છે. તે વૈરાગ્યમાં કોઈ દહાડે રાગ પેસે જ નહીં. હવે ભક્તિ તે ભક્તિ શું? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યને દૃઢ

કરીને નિરવાસનિક થઈને પોતાના આત્માને બ્રહ્મરૂપ જાણીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે માહાત્મ્યે સહિત પ્રીતિ કરવી, તેનું નામ ભક્તિ છે. અને તે ભક્ત કોઈ કાળે વિમુક્ત થાય જ નહીં.

હવે ધર્મ તે અધર્મ શું ? તો સર્વ જગતના કર્તા અને સર્વના આધાર અને સર્વના પાલક એવા જે ભગવાન પુરુષોત્તમ અક્ષરાતીત છે તે ભગવાન અનંત જીવોને જ્ઞાન આપીને ઉદ્ધાર કરવા સારુ રામકૃષ્ણાદિક રૂપે પ્રગટ થાય છે તે પ્રગટ ભગવાનના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને પોતાના પુરુષાર્થ વડે કરીને પોતાના કલ્યાણની ઇચ્છા રાખીને ધર્મ-નિયમ પાળે છે અને તપ વ્રત કરે છે તે ધર્મ જેવું જણાય છે પણ તે ધર્મ તે મહા અધર્મ છે.

—તે એવો જૈનમતનો ધર્મ છે. તે લોકમાં તો તેનો ધર્મ સારો કહેવાય છે પણ તે કલ્યાણના માર્ગમાં અધર્મ છે. કેમકે કલ્યાણના દાતા જે ભગવાન તેનો ત્યાગ કર્યો માટે તેનો ધર્મ તે અધર્મ છે.

હવે જ્ઞાન તે અજ્ઞાન શું ? તો પોતાને દેહથી નોંધી આત્મારૂપ માનીને તે આત્માથી પર પરમાત્મા ભગવાન એક છે અને સર્વેના પ્રકાશક છે તેને મૂલીને એમ સમજે જે ‘આત્મા તે પરમાત્મા છે,’ એમ જાણીને પોતાને ભગવાન માને છે જે ‘હું આત્મા તે ભગવાન છું. વઢી વીજો કોણ ભગવાન છે ?’ એવું જે જ્ઞાન તે મહા અજ્ઞાન છે. તે એવા જ્ઞાની નિર્વીજ શુદ્ધ વેદાંતિ છે તે જ્ઞાન કથે છે, પણ તે જ્ઞાન તે અજ્ઞાન છે.

હવે વૈરાગ્ય તે રાગ શું ? તો પોતે કામ, લોભાદિક માયિક આકાર જે પિંડ બ્રહ્માંડાદિક તેને નાશવંત જાણીને સંતારથી ઉદાસ રહેતો હોય પણ તે એમ જાણતો હોય જે ‘રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન કહેવાય છે પણ તે તો કામ, ક્રોધાદિકને વિષે વર્ત્યા છે. માટે તે કરતાં તો હું વૈરાગ્યવાન છું,’ એમ સમજીને પોતાને ભગવાનના અવતાર કરતાં શ્રેષ્ઠ મનાય જે

‘રામકૃષ્ણાદિક કરતાં હું મોટો છું.’ એવો જે વૈરાગવાન તે તો અતિશય મહા રાગી છે અને તે તો મહા પાપી છે. તે એવો વૈરાગ માધવાનંદ પાસે છે.

અને હવે ભક્તિ તે અભક્તિ શું? તો એમ સમજતો હોય જે “ઘટ-ઘટમાં બોલે છે તે જ પરમેશ્વર છે, પણ પરમેશ્વર વીજો નથી.” એમ જાણીને સર્વેને ભગવાન માને છે અને તે સર્વે જીવોની ભક્તિ કરે છે. તે કેવી રીતે ભક્તિ કરે છે? તો કહેશે કે ‘કુતરું વાસુદેવ, ગધેહું વાસુદેવ છે, વઢદ વાસુદેવ છે, સર્વે જીવ પ્રાણી માત્ર વાસુદેવ છે.’ એમ જાણીને સ્ત્રીયો પુરુષો એક વીજાં ભેગાં થઈને એક વીજાની ભક્તિ સેવા કરે છે અને વિપયને ભોગવે છે. અને જે સાચા ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ છે તેને માનતા નથી અને જીવ જીવની ભક્તિ કરે છે. એવી જે ભક્તિ છે તે અભક્તિ છે, કહેતાં એમ સમજનારા પ્રમુખી વિમુક્ષ છે અને તે ધર્મ-નિયમ કાંઈ પાઠતા નથી. માટે લોકમાં તો સાધુ બાવાને સ્વરાવે, સેવા કરે તે ભક્ત કહેવાય પણ તે તો ભગવાનની ભક્તિથી વિમુક્ષ છે.

હવે અધર્મ તે ધર્મ શું? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા ભક્તિ અને સમાગમ કરવામાં કાંઈક અધર્મ જેવું જણાતું હોય તો પણ તે અધર્મ તે જ સ્વરૂપો ધર્મ છે. જેમ વ્રજની ગોપીયો તથા ઋષિપત્નીયો તેણે પોતાના પતિને પઢ્યા મૂકીને વેદની આજ્ઞા જે ‘સ્ત્રીએ પોતાના પતિની આજ્ઞામાં રહેવું,’ તે આજ્ઞાને લોપીને શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટ ભગવાનને થાલ જમાડવા ગઈયો તથા રાસ રમવા ગઈયો તથા સેવા કરવા ગઈયો તે લોકમાં તથા ધર્મશાસ્ત્રમાં અધર્મ જેવું કહેવાય પણ તે અધર્મ તે મોટો ધર્મ છે, કેમકે જેણે કરીને તેનું કલ્યાણ થયું છે. તે જો અધર્મ હોય તો કલ્યાણ થાય નહીં, કેમકે અધર્મનું કલ્યાણ થતું નથી. માટે ગોપીયોનું તથા ઋષિ-

પત્નીયોનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થયું. ત્યારે તે અધર્મ અતિશય જ ધર્મ છે. વઢી જેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને કહ્યું કે—

સર્વધર્માન્પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

કહેતાં ‘તારા કુઠ્ઠ, કુટુંબને મારી નાખ અને સર્વે ધર્મનો ત્યાગ કરીને એક મારા ચરણનો આશ્રય રાખ.’ એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરવામાં અને આજ્ઞા પાઠવામાં અધર્મ જેવું હોય તો પણ તે અધર્મ તે જ ધર્મ છે.

અને હવે અજ્ઞાન તે જ્ઞાન શું ? તો इन्द्रियो અંતઃકરણના વિષયને પ્રીતિ કરીને ભોગવવા તેનું નામ અજ્ઞાન કહેવાય છે. પણ તે इन्द्रियो અંતઃકરણ કરીને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ભક્ત છે તે નેત્ર इन्द्रિયે કરીને ભગવાનની મૂર્તિને પ્રીતિ કરીને જુદા છે, કાને કરીને ભગવાનના શબ્દમાં એકતાર પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જાય છે, રસનાય કરીને ભગવાનની પ્રસાદી જમવામાં જોડાઈ જાય છે, ભગવાનની મૂર્તિને ત્વચા કરીને પ્રીતિ સહિત વાથમાં ઘાલીને મઢે છે, નાસિકા કરીને ભગવાનની પ્રસાદીના પુષ્પના હાર ચંદનાદિકની સુગંધી પ્રીતિ કરીને લીધે છે, મને કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરવાના સંકલ્પ રાત્રિદિવસ કર્યા કરે છે, બુદ્ધિ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરે છે, ચિત્તે કરીને ભગવાનની મૂર્તિનું ચિન્તન કર્યા કરે છે અને અહંકારે કરીને ‘હું ભગવાનનો દાસ છું,’ એવું અભિમાન ધરે છે. એવી રીતે इन्द्रियो અંતઃકરણરૂપ જે માયાનું ટોણું તેને કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જાય છે. તે इन्द्रियोના વિષયરૂપી અજ્ઞાન તે મહા જ્ઞાન છે. કેમકે ભગવાનની મૂર્તિ વિના બીજે જોડાય તે તો અજ્ઞાન છે પણ તેનાં इन्द्रियो અંતઃકરણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડાય તો તે અજ્ઞાન તે જ જ્ઞાન છે. કેમકે ભગવાન વિના બીજે

ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ જોડાય છે તે તો જીવ નરકમાં જાય છે અને ભગવાનની મૂર્તિમાં જોડાય છે ત્યારે તેનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ નિર્ગુણ ભાવને પામી જાય છે અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામમાં જાય છે. જેમ લોહું છે તે સર્વે ધાતુ કરતાં ઉત્તરતું છે પણ તેને જો પારસમણિનો સ્પર્શ થાય તો તે લોહું મટીને સોનું થઈ જાય છે. તેમ જીવનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ તો લોહાની પેઠે જીવને નરકમાં નાખનારા છે અને મહા અજ્ઞાનરૂપ છે પણ તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો સંબંધ થઈ જાય તો તેનું અજ્ઞાન અને માયિકભાવ તે ટળી જાય છે અને તે નિર્ગુણ ઇટલે જ્ઞાનરૂપ થઈ જાય છે. માટે તે અજ્ઞાન તે જ્ઞાન છે.

અને હવે રાગ તે વૈરાગ શું? તો માયિક પદાર્થમાં પ્રીતિ તેનું નામ રાગ છે. તે માયિક પદાર્થને વિષે પ્રીતિ કરીને તે પદાર્થ વડે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરે છે તો તે રાગ તે વૈરાગ છે. અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવામાં-સંબંધમાં જે જે પદાર્થ આવે છે તે પદાર્થ તો નિર્ગુણ થઈ જાય છે, કહેતાં તે પદાર્થ તો અમાયિકરૂપ છે ઇટલે કલ્યાણકારી છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની સેવા કરવામાં જે પદાર્થ તેને વિષે જે પ્રીતિ જે રાગ તે તો વૈરાગ છે.

અને હવે અભક્તિ તે ભક્તિ શું? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ સિદ્ધ કરીને નિર્વાસનિક થઈને પોતાના આત્માને અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકત્વપણું કરીને તે અક્ષરબ્રહ્મમાં અલંકાર રહ્યા એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ ભગવાન તેને વિષે સમાધિલક્ષે કરીને ધ્યેયાકારપણે અદ્વૈતભાવને પામી ગયો જે મુક્ત તેને અભક્તિ કહેવાય છે, કેમકે ભગવાનની મૂર્તિ થકી પોતાને જુદાંપણાનો ભાવ જણાય ત્યારે તેની ભક્તિ કે સેવા કરે પણ તે તો તેની ધ્યેયાકાર શૂનિ થઈ ગઈ છે.

જેમ વૃદાવનને વિષે ભગવાન સાથે રાસ રમવાને સમે ભગવાન

અંતરધ્યાન થઈ ગયા પછી ગોપીયો ભગવાનને યોગતાં યોગતાં ભગવાન ક્યાંય હાથ ન આવ્યા પછી ભગવાનને સંભારતાં સંભારતાં ગોપીયોની ઘૃત્તિયો ભગવાનરૂપ થઈ ગઈ. પછી તે ગોપીયોએ કહ્યું કે ‘અમે કૃષ્ણ છીએ.’ અને ભગવાનના જેવું આચરણ કરવા લાગી હતી, કહેતાં ભગવાને ગોવર્ધન તોળ્યો હતો તેમ પોતે લાકડી ઉપર ટુગડું નાચીને ડુંગર કરીને કહ્યું કે ‘મેં ગોવર્ધન તોળ્યો છે.’ એવી રીતે ભગવાનના ભાવને ઘૃત્તિયો પામી ગઈ હતી. તેમ જોને ભગવાનને વિષે ધ્યેયાકાર ઘૃત્તિ થઈ જાય છે, તેનું નામ અભક્તિ છે. તે અભક્તિ પણ તે તો મહા મોટી ભક્તિ છે.

એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને સંવંધે કરીને સાધન સર્વે સફળ થાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સંવંધ વિના સાધન સૂઝે તેટલાં કરે પણ તે સર્વે અફળ છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો જોને સંવંધ થાય છે તેને વિષે જીવ જોડાય છે તેનું જ કલ્યાણ થાય છે.

—તે સૂઝે તો જ્ઞાને કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનમાં જોડાય અને સૂઝે તો પ્રીતિએ કરીને જોડાય અને સૂઝે તો વિશ્વાસે કરીને જોડાય અને સૂઝે તો ગમે તે ભાવે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જોડાઈ જાય તો તે સર્વેનું સરખું જ કલ્યાણ થાય છે. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા વિના અને તે ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જોડાયા વિના સૂઝે તેટલો જ્ઞાની હોય, સૂઝે તેટલો વૈરાગ્યવાન હોય, સૂઝે તેવો ત્યાગી હોય, તપસ્વી હોય, ભેખ લઈને વનમાં રહેતો હોય, સંન્યાસી થયો હોય, શ્રીપાત થયો હોય તોપણ પ્રગટ ભગવાન મળ્યા ન હોય ત્યાં સુધી સર્વે સાધન ઘૃથા છે અને તેનું કલ્યાણ થતું નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૩ વિષયઃ— જીવ, આત્મા અને બ્રહ્મનાં રૂપમાં ભેદ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ ના પોષ સુદિ ૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વિરોલ મધ્યે પટેલ સિદ્ધર લખુજી-ને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની રવેશમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગમાં પીઢાં પુષ્પનાં આભૂષણો શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્નઃ—પછી મહારાજની સંખ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજે સાધુને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “આત્મારૂપ અને બ્રહ્મારૂપ એ બે એક હશે કે જુદા જુદા હશે ? તે કહો.” પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે જુદા જુદા છે, કેમકે આત્મારૂપ છે તે તો ત્રણે દેહનો દૃષ્ટા છે. અને જે બ્રહ્મારૂપ છે તે તો ત્રણ દેહને જાણતો જ નથી.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જેને વિષે રજોગુણ અને તમોગુણ તેનું કાર્ય જે કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, દંભ, કપટ, ईर्ष्या, અસૂયા, રાગ, દ્વેષાદિક દોષ વર્તતા હોય તેને જીવ જાણવો. અને તે જીવ નરક ચોરાશીમાં જાય છે. અને જેને વિષે સત્ત્વગુણનું કાર્ય જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, શીલ, સંતોષ, દયા, ક્ષમા, વિવેક, વિચાર, અહિંસા, બ્રહ્મચર્યાદિક શુભ ગુણ વર્તતા હોય તેને આત્મારૂપ જાણવો. અને તે આત્મારૂપને તે શુભ ગુણનું માન હોય સ્વર્ગ. માટે તે આત્મારૂપ થયો તે ईશ્વરના સાધર્મ્ય-પણાને પામે છે. અને જે બ્રહ્મારૂપ છે તેને વિષે શુભ ગુણ તો સર્વે સંપૂર્ણ હોય સ્વર્ગ પણ તેને તે ગુણનું માન હોય નહીં. માટે રજોગુણ અને તમો-ગુણ વર્તતો હોય તેને જીવ જાણવો અને સત્ત્વગુણ જેને વર્તતો હોય પણ

જેને તે ગુણનું માન હોય તેને આત્મારૂપ જાણવો. અને જેને સત્ત્વગુણ રૂપ શુભ ગુણ તો વર્તતા હોય પણ તેનું માન હોય નહીં તે બ્રહ્મરૂપ છે. અને જે બ્રહ્મરૂપ થાય છે તે ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે.

પણ એ શુભ ગુણનું માન ક્યારે ટળે છે ? તો જેને વિષે એવા શુભ ગુણ અનંત અપાર છે પણ તે ગુણનું લેશમાત્ર માન નથી જેને એવા જે પરમાત્મા અને તેના એકાંતિક સંત તે પ્રત્યક્ષ મળે અને તેનો આશ્રય કરે ત્યારે જ તેને શુભ ગુણનું માન ટળી જાય છે અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થાય છે. પણ તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતના આશ્રય માત્ર વિના કોઈ કાળે શુભ ગુણનું માન ટળતું નથી. અને ગુણનું માન રંચ-હોય ત્યાંસુધી તે બ્રહ્મરૂપ કહેવાય નહીં. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના આશ્રય વિના ગુણનું માન આવ્યા વિના રહે જ નહીં એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.

અને તે શુભ ગુણ પણ પરમાત્માના જ ધરના છે. પણ તે પરમાત્માને યથાર્થ જાણ્યા નથી ત્યાંસુધી તે ગુણનું માન રહે છે. અને તે પરમાત્માને જાણ્યા તે પોતે પરમાત્મા પંડે અથવા તેના એકાંતિક સંત જણાવે ત્યારે જણાય છે પણ તે વિના વીજો કોઈ પરમાત્માને જણાવી શકતો નથી. માટે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મળ્યા વિના શુભ ગુણનું માન આવ્યા વિના રહે જ નહીં. જેમ કૂવાની બહાર હોજ હોય તે કૂવાને જળે કરીને ભરાઈને છલકી જાય છે ત્યારે તે હોજ એમ જાણે જે 'મારા જેટલું જળ કૂવામાં તથા કોઈ ઠેકાણે નહીં હોય,' એમ હોજ ફૂલાય છે. અને જે કૂવો છે તેમાં તો અપાર જળ ભર્યું છે તે એવા એક હોજ જેવા અનંત હોજને ભરી મૂકે તો પણ તે કૂવાનું પાણી સૂટે નહીં એટલું અપાર જળ કૂવામાં ભર્યું છે તો પણ તે કૂવો છલકાતો નથી. અને હોજમાં તો કૂવાનું જળ આવે છે ત્યારે તે હોજ ભરાય છે. અને જો કૂવાનું જળ હોજમાં ન

આવે તો તે હોજમાં લેશમાત્ર જલ રહે નહીં. તે હોજે કૂવાના જલને નથી જાણ્યું ત્યાંસુધી તે ફૂલાય છે પણ જો કૂવાના જલને હોજ જાણે તો તે હોજને રંચમાત્ર માન રહે નહીં.

—તેમ ઇ તો દૃષ્ટાંત અને તેનું સિદ્ધાંત તો ઇ છે જે વીજા મનુષ્ય, દેવ, બ્રહ્મા અને પ્રકૃતિપુરુષાદિક સર્વે તે હોજને ઠેકાણે છે અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા ભગવાન છે તે કૂવાને ઠેકાણે છે. તે જેમ હોજમાં પાણી જેટલું હોય છે તે કૂવામાંથી જ આવે છે પણ કૂવા વિના હોજમાં પાણી હોય જ નહીં. તેમ મનુષ્ય, દેવ, બ્રહ્માદિકને વિષે જેટલા જેટલા શુભ ગુણ આવ્યા છે તે સર્વે પરમાત્માના જ ગુણ આવ્યા છે પણ તે દેવ બ્રહ્માદિક પરમાત્માને નથી જાણતા ત્યાંસુધી તે સર્વેને શુભ ગુણ જેમ જેમ પોતાને વિષે આવતા જાય છે તેમ તેમ ગુણનું માન આવતું જાય છે. અને તે ગુણને માને કરીને તે ગુણમાં તે સર્વે બંધાય છે. અને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને વિષે અનંત શુભ ગુણ રહ્યા છે પણ તે ગુણનું માન તેમને નથી તે સારુ ઇ પરમાત્માનો આશ્રય જે આત્મા કરે છે તેને ગુણનું માન રહેતું નથી.

—માટે તે પરમાત્માનો આશ્રય કરવા સારુ પ્રથમ જીવવર્ણનાં રજો-ગુણી અને તમોગુણી કામ, ક્રોધાદિક દોષ તેનો ત્યાગ કરવો અને સત્ત્વ-ગુણના શીલ, સંતોષાદિક શુભ ગુણ તેને શીખવા અને તે શુભ ગુણને તો દૃઢ કરીને રાખવા. અને તે ગુણના માનને ટાલવાને અર્થે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંત તેને ખોલવા. અને તે પરમાત્માને ખોલતાં ખોલતાં ઘણાંક જન્મના શુભ ગુણના શુભ સંસ્કાર એવા થાય છે ત્યારે તે આત્માને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા મળે છે. પછી તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા જે તે તેના શુભ ગુણના માનને નાશ કરીને બ્રહ્મરૂપ કરે છે.

તે કેવી રીતે માન મુકાવે છે? તો પરમાત્મા પોતે પોતાના સ્વરૂપ-

નો માહાર્ત્મ્યે સહિત નિશ્ચય કરાવીને પોતાના આશ્રયમાં રાખે છે અને પોતાની આજ્ઞામાં વર્તાવે છે. અને તે આત્મા બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યો હોય અને ઘણોક શુભ ગુણવાન થયો હોય અને મહા મુક્ત થયો હોય તો પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞામાં લગારેક ફેર પડે તો તેને તત્કાલ શીક્ષા કરે છે. અને તે શીક્ષા શા સારુ કરે છે ? તો ‘તેને શુભ ગુણ ઘણાક આવ્યા છે માટે રાખે તે ગુણનું માન આવે નહીં ! અને જો કોઈ જાતનું માન આવશે તો તેના ગુણ તે સર્વે દુર્ગુણ થઈ જશે.’ એમ જાણીને મુક્તને પણ વારંવાર શીક્ષા કર્યા કરે છે અને દંડ દીધા કરે છે.

અને જે મુક્ત છે તે તો વીજા સર્વે જગતના તો ગુરુ છે. માટે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા વિના વીજા કોઈ તેના માનને મુકાવવાને સમર્થ નથી. અને જેને શુભ ગુણ આવ્યા હોય અને તેનું જે માન ચડે તે માન પોતાની મેળે ટલ્લતું નથી તે સારુ આત્મારૂપ થયો હોય તેને બ્રહ્મરૂપ કરવા સારુ તેના માનનું ધંડન કરવાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તેના ઇર્ષ્યાંતિક સંતજ સમર્થ છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞામાં જેમ કહે તેમ વર્તશે તેનું માન ટલ્લશે અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૪ વિષય:-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શીવ ભગવાનને પ્રાર્થના કરે છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ના પોષ સુદિ ૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વિરોલ મધ્યે પટેલ જીવાભાઈ વ્રજભાઈ-ને ઘેર આયમણાં વારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદીતકિયા નસાવીને પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગમાં પીઢાં પુષ્પના આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:-પછી મહારાજની સંખ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ સર્વે સભા પ્રત્યે વોલ્યા જે “ભગવાનના ધામને જીવ ક્યારે પામે છે? તો જીવને ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય છે ત્યારે તે જીવ ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે અને ભગવાનના સ્વરૂપમાં સંશય હોય ત્યાંસુધી તે જીવ ભગવાનના ધામને પામે નહીં. હવે તે ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય તે શું? તો ભગવાનને યથાર્થ જેવા છે તેવા જાણવા તેનું નામ નિશ્ચય કહેવાય છે. તે ભગવાનનું સ્વરૂપ બે પ્રકારનું છે, એક દિવ્યસ્વરૂપ છે અને એક દિવ્ય થકા જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે. તે એ બેય પ્રકારના સ્વરૂપને જાણે ત્યારે તેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં સંશય થાય નહીં અને બે પ્રકારના સ્વરૂપને જાણ્યું ન હોય તેને ભગવાનના મનુષ્ય સ્વરૂપને વિષે નાના પ્રકારના ચરિત્ર જોઈને સંશય થાય છે.

હવે એ બે પ્રકારના સ્વરૂપને જાણવાની રીત કહીએ છીએ જે દિવ્ય-રૂપ ભગવાનનું કેવું છે? તો કાને કરીને સાંભળ્યામાં આવે એવા નથી, આંખે કરીને જોયામાં આવે એવા નથી, રસનાના વર્ણનમાં આવે એવા

નથી, નાસિકાના સુંઘ્યામાં આવે એવા નથી, ચિત્તના ચિન્ત્વનમાં આવે એવા નથી, બુદ્ધિના નિશ્ચયમાં આવે એવા નથી, મનના સંકલ્પમાં આવે એવા નથી અને અહંકારના અભિમાનમાં આવે એવા નથી. એવા દિવ્ય સ્વરૂપ ભગવાન इन्द्रियो अंतःकरणથી પર છે અને દિવ્ય મૂર્તિમાન થકા અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન રહ્યા છે. અને તે ભગવાનના એક એક રોમને વિષે કોટાનકોટી સૂર્ય, ચંદ્રમા અને અગ્નિ તેના પ્રકાશને પળ ઝાંલો કરે એવો તો જેનો પ્રકાશ છે અને અનંતકોટી દિવ્ય પાર્ષદે વિંટાળા થકા દિવ્ય સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન છે. અને જેની ઇચ્છા માત્રે કરીને કોટી બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ થાય છે અને જેની ઇચ્છાએ કરીને કોટી બ્રહ્માંડની સ્થિતિ રહે છે અને જેની ઇચ્છાએ કરીને કોટી બ્રહ્માંડનો લય થઈ જાય છે. અને જેની શક્તિ કાલ છે, માયા છે, પુરુષ છે અને અક્ષર છે. એવા અનંત શક્તિઓના ઈશ છે અને અનંત કોટી બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે. અને તે બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડ પ્રત્યે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને શીવ છે તે બ્રહ્માંડનું રક્ષવાલું કરે છે અને તે બ્રહ્માંડના દેવ, દૈત્ય, મનુષ્ય સર્વે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવનું ભજન કરે છે અને તેની આજ્ઞામાં વર્તે છે. અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવ છે તે દિવ્ય સ્વરૂપ જે ભગવાન તેનું ભજન કરે છે અને તેની આજ્ઞામાં વર્તે છે.

—અને તે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવ તે ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે જે “હે મહારાજ ! તમે કૃપા કરીને અમારા બ્રહ્માંડમાં પધારો અને અમારા બ્રહ્માંડના સર્વે જીવોનાં કલ્યાણ કરો. અને અમારાથી જેવી તમારી સેવા થશે તેટલી કરીશું.” એમ પ્રાર્થના કરે છે. તે પ્રાર્થનાને સાંભળીને દિવ્ય સ્વરૂપ જે ભગવાન તે પોતાનો દિવ્યભાવ છુપાવીને બ્રહ્માંડને વિષે પધારે છે. તે જ્યાં જેવું કાર્ય હોય ત્યાં તેવા દેહનું ધારણ કરે છે. અને જેવો દેહ ધારણ કરે છે તેવી જ ચેષ્ટા કરે છે, પણ તેથી અધિકપણે નથી વર્તતા. તે ભગવાને મચ્છ, કચ્છનો દેહ ધર્યો હતો તો તે જલમાં જ

કર્તા અને વરાહ અવતાર ધારણ કર્યો ત્યારે તેવી રીતે વર્ત્યા હતા અને હયગ્રીવ અવતાર ધારણ કર્યો ત્યારે ઘોડાની પેટે વર્ત્યા અને નૃસિંહ અવતાર ધારણ કર્યો ત્યારે સિંહની પેટે વર્ત્યા અને રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્ય-દેહનું ધારણ કર્યું ત્યારે મનુષ્યના જેવી જ ચેષ્ટા કરી અને મનુષ્યની પેટે વર્ત્યા પણ વીજી રીતે ન વર્ત્યા.

—તે જેમ મનુષ્ય પ્રથમ ગર્ભમાં આવે અને તે ગર્ભ વૃદ્ધિને પામે અને પછી બાળક જન્મે અને તે બાળક જુવાન થાય, વૃદ્ધ થાય અને દેહ મૂકે. તેમ ભગવાન પણ તેવી રીતે ગર્ભમાં આવે, બાળક થાય, જુવાન થાય, વૃદ્ધ થાય અને દેહ મૂકે. અને જેમ મનુષ્યને શ્વાબું-પીરું, ઓઢવું-પહેરવું, કામ, ક્રોધ, લોભ, સ્વાદ, સ્નેહ, માન, પક્ષપાત, પારકું-પોતાનું, ઇત્યાદિક ગુણ હોય, તેમ તેવી રીતે ભગવાન મનુષ્યદેહનું ધારણ કરે છે ત્યારે તેને વિષે મનુષ્યની પેટે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, પારકું-પોતાનું, પક્ષપાત, હારવું-જીતવું, ઇત્યાદિક મનુષ્યના જેવા સર્વે ગુણ પોતાને વિષે જણાવે છે. અને મનુષ્યની રીતે જ વર્તે છે પણ મનુષ્યના કરતાં અધિકપણે નથી વર્તેતા.

ત્યારે કોઈને શંકા થાય કે ભગવાન માણસની પેટે વર્તે ત્યારે તે જીવને ભગવાનની ઓઢાણ કેમ પડે? તો ઓઢાણ એમ પડે કે જોયામાં અને વર્ત્યામાં અને ક્રિયામાં તો માણસ જેવા જણાય ચરા પણ તેને વિષે કાંઈક દિવ્યભાવ હોય ચરો. તે દિવ્યભાવ શું? તો તે ભગવાનને વિષે જેવું જ્ઞાન હોય તેવું જ્ઞાન વીજા કોઈ મનુષ્યને વિષે હોય નહીં. માટે બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય હોય તે જાણે કે ‘મનુષ્ય તો સર્વે છે પણ આંત્રું મનુષ્ય કોઈ હોય નહીં.’ એમ બુદ્ધિવાન હોય તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને ઓઢાણ છે પણ વીજે કોઈ પ્રકારે ભગવાન ઓઢાણતા નથી.

અને જે ભગવાન દિવ્ય સ્વરૂપ કહ્યા તેના તે જ ભગવાન મનુષ્ય

નથી, નાસિકાના સુંઘ્યામાં આવે એવા નથી, ચિત્તના ચિન્તવનમાં આવે એવા નથી, બુદ્ધિના નિશ્ચયમાં આવે એવા નથી, મનના સંકલ્પમાં આવે એવા નથી અને અહંકારના અભિમાનમાં આવે એવા નથી. એવા દિવ્ય સ્વરૂપ ભગવાન ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણથી પર છે અને દિવ્ય મૂર્તિમાન થકા અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન રહ્યા છે. અને તે ભગવાનના એક એક રોમને વિષે કોટાનકોટી સૂર્ય, ચંદ્રમા અને અગ્નિ તેના પ્રકાશને પળ શાંલો કરે એવો તો જેનો પ્રકાશ છે અને અનંતકોટી દિવ્ય પાર્ષદે વિંટાળા થકા દિવ્ય સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન છે. અને જેની ઇચ્છા માત્રે કરીને કોટી બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ થાય છે અને જેની ઇચ્છા કરીને કોટી બ્રહ્માંડની સ્થિતિ રહે છે અને જેની ઇચ્છા કરીને કોટી બ્રહ્માંડનો લય થઈ જાય છે. અને જેની શક્તિ કાલ છે, માયા છે, પુરુષ છે અને અક્ષર છે. એવા અનંત શક્તિઓના ઈશ છે અને અનંત કોટી બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે. અને તે બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડ પ્રત્યે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને શીવ છે તે બ્રહ્માંડનું રક્ષવાલું કરે છે અને તે બ્રહ્માંડના દેવ, દૈત્ય, મનુષ્ય સર્વે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવનું ભજન કરે છે અને તેની આજ્ઞામાં વર્તે છે. અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવ છે તે દિવ્ય સ્વરૂપ જે ભગવાન તેનું ભજન કરે છે અને તેની આજ્ઞામાં વર્તે છે.

—અને તે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શીવ તે ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે જે “હે મહારાજ ! તમે કૃપા કરીને અમારા બ્રહ્માંડમાં પધારો અને અમારા બ્રહ્માંડના સર્વે જીવોનાં કલ્યાણ કરો. અને અમારાથી જેવી તમારી સેવા થશે તેટલી કરીશું.” એમ પ્રાર્થના કરે છે. તે પ્રાર્થનાને સાંભળીને દિવ્ય સ્વરૂપ જે ભગવાન તે પોતાનો દિવ્યભાવ છુપાવીને બ્રહ્માંડને વિષે પધારે છે. તે જ્યાં જેવું કાર્ય હોય ત્યાં તેવા દેહનું ધારણ કરે છે. અને જેવો દેહ ધારણ કરે છે તેવી જ ચેષ્ટા કરે છે, પણ તેથી અધિકપણે નથી વર્તતા. તે ભગવાને મચ્છ, કચ્છનો દેહ ધર્યો હતો તો તે જલમાં જ

કલ્યાણ થાય છે. માટે ભગવાન મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે અને મનુષ્યની રીતે વર્તે છે.

અને જો ભગવાન દિવ્યરૂપ પ્રગટ કરે તો જીવને ઠીક પડે નહીં અને હેત પળ થાય નહીં અને ઝૂલટો જીવ બ્હી મરે અને મુંઝાઈ જાય. જેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું ત્યારે તે રૂપ જોઈને અર્જુન આકૂળ વ્યાકૂળ થઈ ગયો અને કહ્યું કે “હે મહારાજ ! આ તમારું અદ્ભૂત રૂપ જોઈને હું ભયને પામું છું. માટે કૃપા કરીને તમારું મનુષ્ય સ્વરૂપ પ્રથમ હતું તેવું મને દેખાડો તો મને સુખ થાય.” પછી ભગવાને મનુષ્ય સ્વરૂપ દેખાડ્યું ત્યારે અર્જુનને સુખ થયું. માટે ભગવાનના દિવ્ય સ્વરૂપને જોઈને કોઈ જીવને સુખ થાય નહીં અને હેત પળ થાય નહીં, કેમકે વિજાતિભાવ થયો માટે વિજાતિભાવપણામાં જીવને હેત થાય નહીં તે સારુ ભગવાન મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે ત્યારે તે મનુષ્ય સ્વરૂપને વિષે જીવને હેત થાય છે અને હેતે કરીને જીવનું કલ્યાણ થાય છે.

—અને જે દિવ્યરૂપ ભગવાન છે તેના તે જ મનુષ્ય સ્વરૂપ છે, પણ ભગવાન વે નથી. અને જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ ભગવાને મનુષ્ય દેહ ધારણ કર્યો હોય તે મનુષ્યની પેટે જ વર્તે છે અને તેનો આશરો કરે તેનું જ કલ્યાણ થાય છે પણ દિવ્યસ્વરૂપથી કોઈ જીવનું કલ્યાણ થતું નથી, કેમકે તે સ્વરૂપ કોઈના ગ્રહણ કર્યામાં આવતું નથી. તે સારુ કૃપા કરીને ભગવાન મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે અને મનુષ્ય દેહ ધારણ કરીને મનુષ્યની પેટે વર્તે છે, પણ આસુરી અને દિવ્યભાવ રંચ માત્ર દેખાડતા નથી.

માટે એવી રીતે વે પ્રકારના સ્વરૂપને જાણીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશરો જેણે કર્યો હોય તેને ભગવાનના મનુષ્ય સ્વરૂપને વિષે ગમે તેવા

ચરિત્ર કરે પણ તેને સંશય થાય નહીં. તે ભગવાન સમર્થપણે વર્તે કે અસમર્થપણે વર્તે, કામ જણાવે, ક્રોધ જણાવે, લોભ જણાવે, ક્યારેક ભાગે, ક્યારેક રોવે इत्यादिक મનુષ્યની પેઠે ગમે તેવાં ચરિત્ર કરે તો પણ તેને સંશય થાય નહીં. અને એવી રીતે સમજીને જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કર્યો હોય તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન લાગે નહીં.”

—અને એવી રીતે બે પ્રકારના સ્વરૂપને જાણ્યું ન હોય તેને વીજાં અનંત સાધન કર્યાં હોય તોપણ તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થાય નહીં. માટે બે પ્રકારના સ્વરૂપને એક જાણીને પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ તમને મળ્યું છે તેનો દૃઢ આશ્રય કરો એટલે તમારાં કલ્યાણ સાક્ષાત્કાર થશે અને જેને આશ્રય કર્યો છે તેનાં તો કલ્યાણ થઈ રહ્યાં છે.

इति श्रीमुखसिद्धांत २७४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૫ વિષય :—જીવને સુખ થવાના બે ઉપાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ ના પોષ સુદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી વિરોલ મધ્યે પટેલ મનોરભાઈને ઘેર ઉગમણે ચારના ઓરડાની રવેશમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગમાં પીઢાં પુષ્પના આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને વોલ્યા જે “જીવને સુખ થવાના બે ઉપાય છે, એક પોતાની મેલે મહેનત કર્યાંથી સુખ મળે છે અને વીજું કોઈકની મહેરવાની થાય તો તેથી વગર દાસ્યે સુખ થાય છે. જેમ

કોઈ ગરીબ માણસ હોય તે ખેતી કરીને, વેપાર કરીને, કોઈની ચાકરી મંડાવીને પૈસો કમાય તે સો વસો, હજાર, વે હજાર સુધી કમાય અને તેણે કરીને તે સુખિયો થાય, અને કોઈકની ઉપર તો કોઈ મોટો રાજા પ્રસન્ન થાય તે પોતાના ઢોલિયાનો ચાકર કરીને રાખે અને તેને પોતાનો જાજાનો હોય તે વધોય સોંપી દીધે તે વગર દાંધડે લખેસરી થઈ જાય અને તે મહા સુખને પામે.

તેમ પરલોકમાં જીવને સુખ પામવાના બે ઉપાય છે. તે જેમ મહેનત કરીને પૈસા કમાઈને સુખ પામે તેમ પરલોકમાં સુખ પામવા સારુ પોતાની મેળે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ऐश्वर्य ए चार गुण શીખે છે અને તે ચાર ગુણે કરીને તમોગુણ અને રજોગુણ તે ટઢીને સત્ત્વગુણી થાય છે અને તે સત્ત્વગુણ છે તે સુખકારી છે. અને સત્ત્વગુણીને દેવાદિક લોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઘટલું તો જીવ પોતાની મેળે પુરુષ પ્રયત્ન કરીને સુખને પામે છે.

હવે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ અને ऐश्वर્યનું શું રૂપ છે? તો ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખીને પોતાના આત્માનું રૂઢું થાય એવે માર્ગે ચાલે તેનું નામ ધર્મ કહેવાય છે. અને દેહને અને આત્માને નોંધા જાણવા અને દેહને મિથ્યા, જડ અને દુઃસ્વરૂપ જાણવો અને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું. અને તે આત્મા સત્ય છે, સુસ્વરૂપ છે, પ્રકાશવાન છે, જ્ઞાનરૂપ છે, એમ જાણીને માયિક પદાર્થને વિષે હાણ્ય-વૃદ્ધિ, સુખ-દુઃખ તેને કરીને હરખ-શોકને પામે નહીં તેને જ્ઞાન કહીએ. અને પિંડ, બ્રહ્માંડાદિક માયાકૃત જગતના પદાર્થને વિષે અભાવ વર્તે તેને વૈરાગ કહીએ. અને જે જે મનોરથને ધારે તે તે મનોરથને ચરોચર કરી શકે તેને ऐश्वर्य કહીએ. એ ચાર ગુણ જેને વિષે હોય તે આત્મા સત્ત્વગુણી કહેવાય છે અને તે સુખને પામે છે.

—અને ઘટલું સુખ તો જીવ પોતાની મહેનતે કરીને મેળવી શકે

છે પણ તેણે કરીને દેહે કરીને સુખ ભોગવે પણ તેના આત્માનું કલ્યાણ થાય નહીં. અને જો એવો સત્ત્વગુણી હોય અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય થાય તો તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે. અને તમોગુણી, રજોગુણી જીવ હોય અને તેણે કોઈ સુકૃત કર્યું ન હોય પણ તેને જો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે હેતુ થઈ જાય તો તેના ઉપર ભગવાનની એવી કૃપા થાય તે તેના તમોગુણી અને રજોગુણી કર્મનાં અનંત પાપ તે સર્વે વઢીને ભસ્મ થઈ જાય છે અને તે આત્મા બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. જેમ રાંક હોય અને તેને રાજાની મહેરબાની થાય તો કારમોક (તરત) લેખેશરી થઈ જાય, તેમ મહા પાપી જીવ હોય પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય થઈ જાય અને તેની સેવા કરે તો તે જીવ કારમોક (તરત) બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામે છે.

અને સત્ત્વગુણી આત્મા હોય અને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક ગુણે યુક્ત હોય પણ જો તેને પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષનો અવગુણ આવે તો તેનાં સત્ત્વગુણી કર્મનાં સુકૃત માત્ર તે વઢીને ભસ્મ થઈ જાય છે અને તે જીવ ઘોર નરકમાં જાય છે. જેમ કોઈક મહેનત કરીને સો, વસો, હજાર, બે હજાર રૂપિયા કમાણો હોય પણ તે જો રાજાનો દ્રોહ કરે તો તે રાજા તેના ઉપર કોપાયમાન થઈને તેનું ઘરવાર લૂટી લે છે અને તેને કેદમાં પૂરી દે છે. તેમ સૂઝે એવાં સત્ત્વગુણના ધર્મ, જ્ઞાનાદિક લક્ષણે યુક્ત હોય અને તે સત્ત્વગુણની સંપત્તિ કરીને દેવલોકમાં જવાનો હોય પણ તે જો પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષનો દ્રોહ કરે તો તેનાં સુકૃત માત્ર વઢીને ભસ્મ થઈ જાય છે. અને તે જીવ નરકમાં પડે છે એવો પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષના અપરાધના પાપનો દાંષ છે અને તે જીવનો પાછો કોઈ કાળે તે પાપનો ભુટકો થતો નથી. ત્યાં શ્લોક છે જે—

અન્યક્ષેત્રે કૃતં પાપં તીર્થક્ષેત્રે વિનश्यति ।

તીર્થક્ષેત્રે કૃતં પાપં વજ્ર લેપો ભવિष्यति ॥

કહેતાં અસત્પુરુષને સંગે કરીને જે જે પાપ થયાં હોય અને તેને તીર્થરૂપ સત્પુરુષનો આશ્રય થઈ જાય તો તેના પાપ સર્વે નાશ પામી જાય છે અને તીર્થરૂપ જે સત્પુરુષ તેનો અપરાધ થાય તો તેનું પાપ વજ્રલેપ થાય છે ઘટલે કોઈ કાળે તે પાપ નાશ પામતું નથી. અને તે સત્પુરુષના દ્રોહના કરનારાપ મહોરે સૂઝે ઘટલાં પુણ્ય કર્યાં હોય, તીર્થ કર્યાં હોય, યજ્ઞ કર્યાં હોય, પરોક્ષપણે ભગવાનની ભક્તિ કરી હોય, એવાં ઘણાંક શુભ કર્મ કર્યાં હોય તે સર્વેનાં સુકૃતનું પુણ્ય તત્કાલ નાશ પામી જાય છે અને તે જીવ નરકમાં જાય છે. અને જે સત્પુરુષનો ગુણ લેઈને તેની સેવા કરે છે અને તેણે સૂઝે ઘટલાં મહોરે પાપ કર્યાં હોય અને તે નરકમાં જવાનો હોય પણ તે પાપ તેનાં તત્કાલ નાશ પામી જાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. માટે સુકૃતી જીવ હોય અથવા દુષ્કૃતી જીવ હોય પણ તે જો પ્રત્યક્ષ મહાત્મા પુરુષનો ગુણ લેઈને સેવા કરે તો તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. અને સૂઝે એવો સુકૃતી હોય પણ સત્પુરુષના અવગુણનો લેનારો જરૂર નરકમાં જાય છે.

માટે જેને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છવું તેને સત્પુરુષનો અવગુણ કોઈ કાળે લેવો નહીં અને ગુણ જ લેવો અને પોતાની શ્રદ્ધા પ્રમાણે થાય તેટલી સેવા કરવી, પણ અવગુણ તો લેવો જ નહીં. અને જે સત્પુરુષનો દ્રોહ કરતા હશે તેને તો અંતરમાં યમપુરીના જેવું દુઃખ થતું હશે અને તેને અન્ન પણ ભાવતું નહીં હોય અને હડકાયા કૂતરાની પેટે રાત દહાડો સંતાપને પામ્યા કરતો હશે અને તેને કોઈ ટેકાળે શાન્તિ નહીં થતી હોય અને તે ભરીને ઘોર નરકમાં પડશે. અને જે સત્પુરુષનો ગુણ લેઈને સેવા કરે છે તેના અંતરમાં મહા સુખ વર્તતું હશે અને તેને રાત

કેવી રીતે કરવો? તો જડ-ચેતનનો વિવેક સમજવો. જે ચોવીસ તત્વાત્મક પિંડ બ્રહ્માંડ તે જડ છે, નાશવંત છે, દુઃસ્વરૂપ છે અને મિથ્યા છે અને તે જડને ધરી રહેનારો આત્મા ચેતન છે, અવિનાશી છે, સત્ય છે. અને સુખરૂપ છે અને એવો જે ચેતન આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણવું. એવી રીતે આત્મજ્ઞાને કરીને સૂક્ષ્મ દેહ રૂપી એ રોગ ટળે છે પણ તે આત્મજ્ઞાન કોને થાય? તો જેણે તપે કરીને સ્થૂળ દેહના વિકાર ટાળ્યા હોય તેને આત્મજ્ઞાન થાય છે, પણ તપ કર્યા વિના અને સ્થૂળ દેહના વિકાર ટાળ્યા વિના આત્મા-અનાત્માનો વિચાર અનંત વરસ સુધી કર્યા કરે તો પણ તેને આત્મજ્ઞાન થાય નહીં અને આત્મજ્ઞાન થયા વિના સૂક્ષ્મ દેહરૂપી એ રોગ ટળે નહીં. માટે તપે સહિત આત્મ-વિચાર કરે તો સૂક્ષ્મ દેહ અને સ્થૂળ દેહ બેય દેહરૂપી એ ટળે છે.

અને કારણ દેહરૂપી રોગ ભગવાનની મૂર્તિને ધ્યાને કરીને ટળે છે તે ધ્યાન કેવી રીતે કરવું? તો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણની વૃત્તિયોને એકાગ્ર કરીને ધ્યાન કરવું, તે વૃત્તિ એકાગ્ર ક્યારે થાય? તો પંચવિષયનો રાગ ટળે ત્યારે એકાગ્ર થાય. તે રાગને ટાળવાને અર્થે વૈરાગ્યનો વિચાર કરવો જે આત્મા અને પરમાત્મા વિના પિંડ બ્રહ્માંડાદિક સર્વે જગત નાશવંત છે, દુઃસ્વરૂપ અને પાપરૂપ છે. એમ જાણીને તે થકી વૈરાગ્ય પામીને એકાગ્ર વૃત્તિયો કરીને ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને એવી રીતે ધ્યાન કરે છે તેને કારણ દેહનું જે અંધારું તે ટળીને પ્રકાશ થાય છે. તે પ્રકાશને તૂર્યાપદ કહે છે તથા તેને મહાકારણ દેહ કહે છે તે જેણે ધર્મે સહિત તપે કરીને સ્થૂળ દેહનો રોગ ટાળ્યો હોય તથા આત્મવિચારે કરીને સૂક્ષ્મ દેહનો રોગ ટાળ્યો હોય તેને જ વૈરાગ્ય ઉપજે છે અને જેને લોક ભોગાદિકને વિષે વૈરાગ્ય હોય તેને જ ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન થાય છે અને ધ્યાને કરીને કારણ દેહનો નાશ થાય છે.

અને કારણદેહ ટઢી ગયું હોય, તો પળ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે અત્યંત ભક્તિ જે પ્રીતિ થઈ ન હોય ત્યાં સુધી તેને મહાકારણ દેહ રહે છે અને મહાકારણ દેહ ટઢ્યું ન હોય ત્યાં સુધી તેને જન્મમરણરૂપી દુઃખ રહે છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે પ્રીતિ થાય ત્યારે મહાકારણ દેહ ટઢી જાય અને તે આત્મા વ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામે છે અને તેને જન્મમરણાદિક મહાદુઃખ તે સર્વે ટઢી જાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે પ્રીતિ થઈ ન હોય અને બીજા ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગે કરીને ત્રણ દેહને ટાઢી નાશ્યો હોય, તો પળ તેને જન્મમરણરૂપી મહાકારણ દેહની પીડા તે મટે નહીં.

જેમ ગુમડું, વીંછી અને ડ્રાટકાની પીડા ટઢી ગઈ હોય તો પળ જો પત ટઢી ન હોય તો તેને દુઃખ રહે છે, અને પત ટઢી ગઈ હોય પળ બીજા ત્રણ રોગ હોય તો પળ તેને દુઃખ રહે છે. તેમ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગે કરીને સ્થૂઢ, સૂક્ષ્મ, કારણ દેહના રોગને ટાઢ્યા હોય, પળ પતરૂપ જે મહાકારણ દેહ તે ટઢ્યું ન હોય ત્યાં સુધી તેને દેહે કરીને સુખ વર્તે રહું પળ જન્મમરણરૂપી મહારોગ તે ટઢે નહીં. અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગે યુક્ત હોય અને તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મઢે અને તેને વિષે પ્રીતિ થાય તો તેના સર્વે રોગ ટઢીને અક્ષરધામને પામે છે.

અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ તો ન હોય અને ત્રિવિધિના તાપમાં જીવ વઢતો હોય પળ જો તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે પ્રીતિ થઈ જાય તો તેના ચારે દેહના રોગ ટઢીને અક્ષરધામને પામે છે અને ત્રિવિધિના તાપ સર્વે સમાઈ જાય છે. જેમ ઇક ચંદ્રકાન્તમણિ હોય છે તે ચંદ્રકાન્તમણિને હાથમાં લઈને અગ્નિની મોટી જ્વાઢા વઢતી હોય તેમાં જઈને બેસે તો તે અગ્નિ ટાઢી શીતલ જેવી થઈ જાય અને તે પુરુષને રંચમાત્ર તાપ લાગે નહીં ઇવો ચંદ્રકાન્તમણિમાં ગુણ રહ્યો

છે, તેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતની મૂર્તિ છે તે ચંદ્રકાન્તમણિ જેવી છે તે જે આત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો આશ્રય કરીને તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જાય છે તેને ચાર દેહરૂપી રોગ તથા ત્રિવિધિના તાપ સર્વે નાશ થઈ જાય છે. અને તે આત્માએ તપ, જ્ઞાનાદિક સાધન ન કર્યાં હોય અને મહા તમોગુણી જીવ હોય અને ચાર દેહના રોગમાં મહા દુઃખને પામતો હોય પણ તેને ચંદ્રકાન્તમણિરૂપ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના ઇકાંતિક નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેની મૂર્તિને વિષે પ્રીતિ થાય તો તે જીવ ચાર દેહાતીત થઈને અક્ષરધામને પામે છે.

અને જો પ્રત્યક્ષ ભગવાનથી વિમુક્ત રહીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના દ્રોહના કરનારા હોય તેનો સંગ કરે તો તે જીવ મહા સંતાપને પામે છે. જેમ એક સૂર્યકાન્તમણિ છે તેને હાથમાં લઈને સાત સમુદ્રના જલમાં જાય તો તે સાત સમુદ્રનું પાણી વાળીને ભસ્મ થઈ જાય એવો સૂર્યકાન્તમણિમાં અગ્નિ રહ્યો છે, તેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના દ્રોહના કરનારા છે તે તો સૂર્યકાન્તમણિની પેઠે સાત સમુદ્રરૂપ જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યાદિક શુભ ગુણ તેને વાળીને ભસ્મ કરે છે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતના દ્રોહના કરનારાનો જે સંગ કરે છે તે પણ તેને સંગે કરીને દ્રોહ કરવા શીખે છે અને તે દ્રોહના કરનારાએ તપે કરીને સ્થૂળ, દેહના રોગને ટાળ્યો હોય અને આત્મજ્ઞાને કરીને સૂક્ષ્મ દેહના રોગને ટાળ્યો હોય અને વૈરાગ્યે કરીને કારણ દેહના રોગને ટાળ્યો હોય અને આત્મારૂપ થઈને પરોક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરતા હોય પણ જો તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને તેના સંતનો દ્રોહ કરે તો તેનાં સાધન સર્વે નાશ પામી જાય છે અને તે આત્માને પાછા ચાર દેહના રોગ પ્રગટ થઈને તે જીવ-પણાના ભાવને પામીને નરકમાં જાય છે.

ते पूर्वे कृष्णावतारने विषे राजा जरासंध हतो तेणे तप, ज्ञान अने वैरागे करीने व्रण देहना रोगने तो टाळ्या हता अने परोक्ष भगवाननी भाक्ति पण करतो हतो, पण जो तेणे प्रत्यक्ष भगवान श्रीकृष्णनो द्रोह कर्यो तो ते असुर कहेवाणो तथा कोरव, कर्ण आदिक घणाक मोटा मोटा ते महा धर्मवाळा अने सत्यवादी हता अने परोक्ष भगवाननी ए वधाय भक्ति करता हता पण तेणे एक प्रत्यक्ष भगवान अने भगवानना भक्तनो जो द्रोह कर्यो तो तेना सुकृत मात्र वळीने भस्म थई गयां अने ते असुर-दैत्य कहेवाणा अने ते सर्वे नरकमां गया. अने व्रजमां गोप-गोवाळ तथा रामावतारमां गुहराजा भील तथा शबरी भीलडी तथा बांदरा तेणे कांई जप तप साधन कर्यां न हतां अने कांई समजतां न हतां अने धर्म-नियम पण पाळता न हता पण तेणे प्रगट भगवानने विषे प्रीति करी तो ते सर्वे परमपदने पामी गया अने तेना गुण मोटा ब्रह्मादिक गाय छे.

माटे सूझे एवो अधर्मी जीव होय पण तेने प्रत्यक्ष भगवान अने भगवानना संतनो आश्रय थई जाय तो ते जीव परम पवित्र थईने भगवानना धामने पामे छे अने तेने चारे देहना रोग टळी जाय छे, पण जे प्रत्यक्ष भगवान अने संतनो द्रोह करे अने तेणे बीजां अनंत साधन कर्यां होय ते सर्वे वळीने भस्म थई जाय छे अने जीव नरकमां पडे छे. माटे जेने पोताना आत्मानुं कल्याण इच्छुं तेने कोई शुद्ध ज्ञानदाता महात्मा पुरुष प्रगट थया होय तेनो द्रोह करवो नहीं अने तेनी जेटली थाय तेटली सेवा करवी अने तेने विषे प्रीति करवी. एवी रीते समजे तेनुं कल्याण थांय छे.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૭ વિષય.—એકાદશીનું માહાત્મ્ય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ ના પોષ સુદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વોચાસણ મધ્યે પટેલ ગણેસજી વેચરભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા ચારના ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયે ચુક પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીઢા પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ઘાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેડે મહારાજ વોલ્યા જે “સર્વેને અમે એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ જે “એકાદશી કરવાનું શું કારણ હશે? અને એકાદશી થઈ ક્યાંથી હશે? અને એકાદશી કરવી ક્યાં સુધી? તે કહો.”

પછી ધર્માનંદ સ્વામીએ ઉત્તર કરવા માંડ્યો પણ ચથાર્થ થયો નહીં, ત્યારે મહારાજ વોલ્યા જે “સાંભલો અમે તેનો ઉત્તર કરીએ જે એકાદશી કરવાનું કારણ તો એ છે કે દશ ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિયો અને એક મન એટલે અંતઃકરણ એ અગિયાર મઠીને લિંગ શરીર કહેવાય છે. તે એ લિંગ શરીર ગળે કહેતાં લિંગ શરીર નાશ પામે ત્યારે આત્માનું કલ્યાણ થાય છે. તેથી એ લિંગ શરીરને ગાળવાને અર્થે એકાદશી કરવી. તે એકાદશી કરવા થકી લિંગ શરીર ગળી જાય છે અને લિંગ શરીર ગળ્યું એટલે એકાદશી પૂરી થઈ રહી.

હવે એકાદશીએ કરીને કેવી રીતે તે લિંગ શરીર નાશ પામે છે? તો દશ ઇન્દ્રિયો અને અગિયારમું મન તેની વૃત્તિયોના જે માયિક પંચવિષય તેને વંધ કરવા વડે કરીને લિંગ શરીર નાશ પામે છે. કેમકે દશ

इन्द्रियो अने मननी वृत्तियोने विषयमां प्रीति एज लिंग शरीर छे. ते ए इन्द्रियोनी वृत्तियोने विषय थकी पाछी वाळीने भगवानना स्वरूपमां राखे तो तेने लिंग शरीर गळी जाय छे अने ते आत्मानुं कल्याण थाय छे. अने जेने लिंग शरीर गळी गयुं होय तेने तो अखंड वारे मास एकादशी थया करे छे. ते आ अमारा साधु छे तेने अखंड एकादशी थया करे छे तथा बीजा अमारा गृहस्थ हरिभक्त केटलाक चाई-भाई छे तेने पण अखंड एकादशी थया करे छे. अने जेने लिंग शरीर गळ्युं न होय तेने एवी रीते अखंड एकादशी करवानुं तो बळ होय नहीं. ते सारु महात्मा पुरुषे पंदर दिवसे एक दिवसे एकादशी करवानो ठराव कर्यो छे. ते पंदर दहाडे एक दिवसे तो जरूर एकदशी करवी.

हवे ते एकादशी करवानी शी रीत छे ? अने केवी रीते करे तेनुं नाम एकादशी करी कहेवाय ? तो जे दिवस एकादशीनुं व्रत होय ते दिवस एम ठराव करवो जे 'सवारमां ऊठीने स्नान विधि करीने ज्यां देव मंदिर होय त्यां संसार वहेवारनो त्याग करीने जवुं अने त्यां मंदिरने विषे जईने कोई भगवाननी मूर्ति होय अथवा भगवानना संत पंच-विषयना त्यागी ते रहेता होय तेनां आंखे करीने दर्शन करवां, पण ते दिवस भगवान अने भगवानना भक्त अथवा संत ते विना बीजां रूप मात्र जोवां नहीं. अने भगवान अने भगवानना भक्तना दर्शन विना बीजा आकार मात्रने पापरूप अने बळता अग्नि जेवा जाणीने कोई आकारने आंखे करीने जोवां नहीं. अने तेवी ज रीते काने करीने भगवाननी कथावार्ता, कीर्तनने सांभळवा अने ते विना बीजा शब्द मात्रने पापरूप जाणीने तेनो त्याग करवो. तेम ज त्वचाए करीने भगवाननो स्पर्श करवो अने बीजा स्पर्शनो त्याग करवो अने रसनाए करीने भगवानना चरित्र गावानो रस लेवो अने ते विना बीजा रस मात्रनो त्याग करवो

અને નાસિકાણ કરીને ભગવાનની પ્રસાદી પુષ્પ-ચંદન તેનો સુગંધ લેવો અને વીજા સુગંધ માત્રનો ત્યાગ કરવો અને હાથે કરીને ભગવાનની સેવા કરવી અને વીજી સર્વ ક્રિયાનો ત્યાગ કરવો અને વાળીણ કરીને ભગવાનનું ભજન કીર્તન કરવું અને તે વિના વીજું વોલવાનો ત્યાગ કરવો અને અંતઃકરણમાં ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને તે વિના માયિક પંચવિપય સંવંધી દેહ-દેહાદિક જગતનાં પદાર્થને સંભારવાં નહીં. એવી રીતે દશ ઇન્દ્રિયો અને અગિયારમું અંતઃકરણ તેની ઘૃત્તિયોને માયિક પંચવિપયનો ત્યાગ કરાવીને ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડી દેવી અને અગિયારે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણને નિરાહારપણે રાખીને ઉપવાસ કરવો તેનું નામ એકાદશી કરી કહેવાય છે અને તેમાં જેટલો ફેર પડે તેટલી તેને એકાદશી અધૂરી છે એમ જાણવું.

માટે યવડદાર થઈને પ્રથમ કહ્યું તેવી રીતે એકાદશીનું વ્રત કરે છે તેને લિંગ શરીર ગઢવા માંડે છે. પછી એવી રીતે એકાદશી કરતાં કરતાં લિંગ શરીર ગઢી જાય છે અને લિંગ શરીર ગઢ્યું ઘટલે તેને ભગવાન પ્રગટ થઈને દર્શન આપે છે. તે ભગવાનની મૂર્તિને વિષે પ્રીતિપ કરીને જોડાઈ જાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેને એકાદશીનું વ્રત આ કહ્યું તે પ્રમાણે વિધિ સહિત જરૂર કરવું.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૭૮ વિષય:—ધર્મમાં કુસંપ અને ધર્મ જુદા જુદા થવાનું કારણ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:— સંવત ૧૯૨૪ના પોષ સુદિ ૧૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વોચાસણ મધ્યે પટેલ હીરાભાઈ નાનાભાઈને ઘેર ઉત્તરાદે વારના ઓરઢાની રવેશમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ બોલ્યા જે “ભગવાને પ્રથમ સ્ત્રુષ્ટિ કરી ત્યારે સર્વે મનુષ્ય એક ધર્મી હતા; કોઈને કુસંપ ન હતો અને તે દહાડે સતયુગ વર્તતો હતો. પછી કાળે કરીને ઘણાક જુદા જુદા ધર્મ થઈ ગયા અને એક વીજાનાં મન નોંઘ્યાં પડી ગયાં અને કુસંપ થઈ ગયો છે. તે કુસંપ થયાનું કારણ શું છે ? તો પ્રથમ જીવોને જ્ઞાન આપીને માયાથી મુકાવીને ભગવાન પોતાના અક્ષરધામમાં લઈ જવા સારુ અને જીવોને જન્મ-મરણ અને ગર્ભવાસ અને ચોરાસીનાં મહા દુઃખ તેથી ઉદ્ધાર કરવાને અર્થે ભગવાન આ પૃથ્વીને વિવે મનુષ્યદેહ ધારણ કરીને પ્રગટ થયા અને પ્રગટ થઈને ઘણાક જીવોને જ્ઞાન આપીને માયા પર કર્યા અને ઘણાક જીવ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રિત થયા અને એકાંતિક ધર્મનું સ્થાપન કરીને પછી ભગવાન પાછા પોતાની ઇચ્છાએ કરીને સ્વધામમાં ગયા.

પછી કાળે કરીને તે ધર્મનો લોપ થઈ ગયો અને વિષયની પ્રવૃત્તિ થઈ ગઈ અને મોક્ષનો માર્ગ વંધ થયો ત્યારે વઢી ફેર પાછા ભગવાન પ્રગટ થયા અને જ્ઞાન દેવા માંડ્યું અને વિષયનો ત્યાગ કરાવીને નિર્વાસનિક કરવા માંડ્યા અને કેટલાક દૈવી જીવ હતા તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને નિર્વાસનિક થયા. પછી આગળના પોતાના જ ધર્મના હતા

પણ તે તો વિષયની વાસનાએ કરીને વિષયમાં ઘ્રષ્ટ થઈ ગયા હોય તેને કરીને વિષયના ત્યાગી જે પ્રગટ ભગવાનના ભક્ત તથા પ્રગટ ભગવાન તેને देखીને વઢી મરે અને તેનો દ્રોહ કરે છે, પણ તે પ્રગટને માને નહીં. પછી ભગવાન તો સમર્થ છે. તે વીજા ધર્મનું સ્થાપન કરીને દૈવી જીવનું કલ્યાણ કરીને પાછા સ્વધામમાં જાય છે. એવી રીતે ભગવાનના ઘણાક અવતાર થયા અને તેને કરીને જુદા જુદા ધર્મ થઈ ગયા છે અને એક વીજાને કુસંપ થઈ ગયો છે.

તે શંકરાચાર્ય પ્રગટ થયા ત્યારે પૂર્વના જે જૈન મતવાળા હતા તેને અને શંકરસ્વામીને લડાઈ થઈ અને તે જૈન મતમાં જે દૈવી જીવ હતા તે શંકરસ્વામીને આશરે આવ્યા અને જે આસુરી જીવ હતા તેનો શંકર-સ્વામીએ પરાજય કર્યો. અને શંકરસ્વામી પછી રામાનુજ પ્રગટ થયા ત્યારે શંકરસ્વામીવાળાએ રામાનુજનો દ્રોહ કર્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે રામાનુજનો આશ્રય કર્યો અને જે આસુરી જીવ હતા તેણે રામાનુજનો દ્રોહ કર્યો. અને રામાનુજ કેડે વલ્લભાચાર્ય પ્રગટ થયા ત્યારે તે રામાનુજવાળે વલ્લભાચાર્યનો દ્રોહ કરવા માંડ્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે વલ્લભાચાર્યને ઓઢાંચીને આશ્રય કર્યો અને તે જે આસુરી જીવ હતા તે દ્રોહ કરતા રહ્યા અને તે નરકમાં ગયા. અને વલ્લભાચાર્ય કેડે સહજાનંદ સ્વામી પ્રગટ થયા ત્યારે તેનો દ્રોહ વલ્લભાચાર્યવાળે ઘણો કર્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે તો સહજાનંદ સ્વામીનો આશ્રય કર્યો અને જે વીજા હતા તેણે દ્રોહ કર્યો. અને આજ હવે સહજાનંદ-સ્વામીવાળે અમારો દ્રોહ કરવા માંડ્યો છે તેમાં જે દૈવી જીવ હશે તે તો અમારે આશરે આવશે અને કેટલાક તો અમારા આશ્રિત થઈને અમારું ભજન કરે છે અને જે આસુરી જીવ હશે તે તો અમારો દ્રોહ કરે છે અને તેના આત્માનું મૂંઝું થશે.

માટે જ્યારે જ્યારે ભગવાનના અવતાર થાય છે ત્યારે ત્યારે મોરના અવતારના ભક્ત હોય તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દ્રોહ કરે છે પછી એકવીજાના મન નોખાં પડ્યાં અને ધર્મ પળ નોખો કહેવાળો. એવી રીતે ભગવાનના ઘળાક અવતાર થઈ ગયા તેને કરીને ઘળાક ધર્મ થઈ ગયા છે, પળ તેમાં જેટલા દૈવી જીવ છે તે તો સર્વે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને આશરે થઈ જાય છે. અને જેટલા આસુરી જીવ છે તે તો પ્રગટ ભગવાનનો દ્રોહ કરે છે અને પરોક્ષને વંધાઈ રહે છે અને તે ધર્મ-નિયમ પળ કાંઈ પાલતા નથી માટે તે જીવ નરકમાં જાય છે. અને પ્રગટ ભગવાનને ભજવા લાગે છે તેનું કલ્યાણ થાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ ભગવાન ન હોય ત્યારે તો જે ધર્મમાં વિપયનો ત્યાગ કરતા-કરાવતા હોય તથા ભગવાનને દિવ્ય સાકાર જાણીને તે જ ભગવાન અવતાર ધરે છે તેનું ભજન કરતા-કરાવતા હોય તેવા માર્ગમાં રહીને ભગવાનની પ્રતિમાની સેવા તથા ભગવાનનું ભજન કરવું અને જ્યારે ભગવાન પ્રગટ થાય ત્યારે પ્રગટનો આશ્રય કરવો અને તેનું ભજન કરવું. અને પ્રગટના ભજન કરવામાં જે ના પાડે તેનો ત્યાગ કરવો. એમ સમજશે તેનું કલ્યાણ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७८ समाप्त।

—:xx*—

પણ તે તો વિષયની વાસનાએ કરીને વિષયમાં ભ્રષ્ટ થઈ ગયા હોય તેને કરીને વિષયના ત્યાગી જે પ્રગટ ભગવાનના ભક્ત તથા પ્રગટ ભગવાન તેને देखીને વઢી મરે અને તેનો દ્રોહ કરે છે, પણ તે પ્રગટને માને નહીં. પછી ભગવાન તો સમર્થ છે. તે વીજા ધર્મનું સ્થાપન કરીને દૈવી જીવનું કલ્યાણ કરીને પાછા સ્વધામમાં જાય છે. એવી રીતે ભગવાનના ઘણાક અવતાર થયા અને તેને કરીને જુદા જુદા ધર્મ થઈ ગયા છે અને એક વીજાને કુસંપ થઈ ગયો છે.

તે શંકરાચાર્ય પ્રગટ થયા ત્યારે પૂર્વના જે જૈન મતવાળા હતા તેને અને શંકરસ્વામીને લડાઈ થઈ અને તે જૈન મતમાં જે દૈવી જીવ હતા તે શંકરસ્વામીને આશરે આવ્યા અને જે આસુરી જીવ હતા તેનો શંકર-સ્વામીએ પરાજય કર્યો. અને શંકરસ્વામી પછી રામાનુજ પ્રગટ થયા ત્યારે શંકરસ્વામીવાળાએ રામાનુજનો દ્રોહ કર્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે રામાનુજનો આશ્રય કર્યો અને જે આસુરી જીવ હતા તેણે રામાનુજનો દ્રોહ કર્યો. અને રામાનુજ કેડે વલ્લભાચાર્ય પ્રગટ થયા ત્યારે તે રામાનુજવાળે વલ્લભાચાર્યનો દ્રોહ કરવા માંડ્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે વલ્લભાચાર્યને ઓઢાંચીને આશ્રય કર્યો અને તે જે આસુરી જીવ હતા તે દ્રોહ કરતા રહ્યા અને તે નરકમાં ગયા. અને વલ્લભાચાર્ય કેડે સહજાનંદ સ્વામી પ્રગટ થયા ત્યારે તેનો દ્રોહ વલ્લભાચાર્યવાળે ઘણો કર્યો અને તેમાં જે દૈવી જીવ હતા તેણે તો સહજાનંદ સ્વામીનો આશ્રય કર્યો અને જે વીજા હતા તેણે દ્રોહ કર્યો. અને આજ હવે સહજાનંદ-સ્વામીવાળે અમારો દ્રોહ કરવા માંડ્યો છે તેમાં જે દૈવી જીવ હશે તે તો અમારે આશરે આવશે અને કેટલાક તો અમારા આશ્રિત થઈને અમારું ભજન કરે છે અને જે આસુરી જીવ હશે તે તો અમારો દ્રોહ કરે છે અને તેના આત્માનું મૂંઝું થશે.

પાસે આવીને જ્ઞાન પૂછે તો હું તેને નિશ્ચય કરાવું અને તે પળ મારા આશ્રિત થઈને ભજન કરવા માંડે. અને જ્ઞાન વિના વીજી રીતે મારી પાસે પરીક્ષા લઈને નિશ્ચય કરવા આવે તેને તો હું કોઈ દહાડે ઓઠલાતો નથી અને તેનું કલ્યાણ પણ થતું નથી.

ત્યારે કોઈને શંકા થાય જે જ્ઞાન તો ઘણાય માણસ પાસે હોય છે, તેને કરીને કાંઈ ભગવાન કહેવાતા હશે ? તો વીજા મનુષ્ય પાસે જે જ્ઞાન છે તે તો માયાનું જ્ઞાન છે. તે જ્ઞાનનું નામ તો અજ્ઞાન કહેવાય છે. અને તે જ્ઞાને કરીને તો ઝલકું જીવનું મૂંઢું થાય છે. અને જે પ્રગટ ભગવાન પાસે જ્ઞાન હોય તે તો માયા પર જ્ઞાન હોય અને અપાર જ્ઞાન હોય અને વગર શીખવ્યું જ્ઞાન પ્રગટ ભગવાન પાસે હોય. અને વીજા કોઈ ભગવાનના ભક્ત પાસે જ્ઞાન હોય તે તો તે પ્રગટ ભગવાન પાસેથી શીખ્યો હોય તેટલું જ્ઞાન તેની પાસે હોય, પણ વધારે જ્ઞાન હોય નહીં. અને પ્રગટ ભગવાન પાસે જે જ્ઞાન હોય તે તો વગર શીખવ્યું અપાર જ્ઞાન હોય.

જેમ એક કૂવામાં પાણી હોય અને એક ટાંકામાં પાણી હોય. તે કૂવામાં પાણી છે તે તો અચુટ અને અપાર પાતાલનું પાણી છે. તે સૂઝે તેટલું પાણી કૂવામાંથી કાઢે પણ કોઈ દહાડે કૂવાનું પાણી ધૂટે નહીં અને ટાંકામાં પાણી છે તે તો મેઘના વરસાદનું પાણી આવ્યું છે તેટલું પાણી છે. તે તેમાંથી કાઢે તેટલું તે ટાંકામાંથી પાણી ઓઠું થાય; તે એમ કાઢતા કાઢતા ધૂટી રહે. તેમ ભગવાનના ભક્ત પાસે જે જ્ઞાન હોય તે તો ટાંકાનું પાણી છે તે જેટલું ભગવાન પાસેથી શીખ્યો હોય તેટલું તેની પાસે જ્ઞાન હોય, પણ વધારે હોય નહીં. અને પ્રગટ ભગવાન પાસે જે જ્ઞાન છે તે તો કૂવાનું પાણી છે તે વગર શીખવ્યું અપાર જ્ઞાન હોય અને તે અનંત અજ્ઞાની જીવોને જ્ઞાન આપીને બ્રહ્મરૂપ કરી મૂકે છે

તોપણ જે જ્ઞાનનો અંત આવતો નથી એવું જ્ઞાન પ્રગટ ભગવાન પાસે હોય છે. માટે એવી રીતે જ્ઞાને કરીને જ ભગવાન ઓઢાયા છે અને જ્ઞાન વિના વીજી કોઈ રીતે ભગવાન ઓઢાયાતા નથી.

અને વહી તે પ્રગટ ભગવાનના જ્ઞાને કરીને તેના આશ્રિત પંચ-વિપયની કામનાય રહિત થઈને દૃઢ નિષ્કામી થઈને નિર્ભય થાય છે, એ જ પ્રગટ ભગવાનનો પ્રતાપ છે. માટે જ્ઞાને કરીને જ ભગવાન ઓઢાયા છે અને જ્ઞાન વિના જે પરચો માગે છે તે તો મૂર્ખ છે અને તેને પ્રગટ ભગવાન કોઈ કાળે ઓઢાયાતા નથી. તે પણ મુક્તાનંદસ્વામીના કીર્તનમાં કહ્યું છે જે—

પરચો ઇચ્છે તેને પામર જાણવો, જન ન ઇચ્છવું જોગ જાણે,
નિષ્કામી તે જ નારાયણ રૂપ છે, આશને ત્રાસ ઊરમાં જ નાણે.

માટે પરચો માગે તે તો પામર કહેવાય, કહેતાં તે આસુરી જીવ છે અને તેને ભગવાન ઓઢાયાતા નથી. અને પૂર્વે જેટલા અવતાર થઈ ગયા છે તે કોઈ અવતારમાં પરચો આપ્યો નથી અને પરચો માગ્યો છે તે અસુર કહેવાળા છે. અને જેણે જ્ઞાને કરીને ઓઢાયા છે તે ભક્ત કહેવાળા છે. તે શાસ્ત્રમાં પણ જુવો તો સર્વે અવતારનું જ્ઞાન જ લખ્યું છે. માટે જ્ઞાન છે એ જ સર્વે કરતાં ભગવાનનું મોટું પરાક્રમ છે. કેમકે અમારે પાસે એક જ્ઞાન છે તો નિર્ભય થઈને મુલકમાં ફેરીએ છીએ અને જ્ઞાને કરીને નિશ્ચય કરાવીએ છીએ; પણ જ્ઞાન વિના વીજું કોઈ અમારી પાસે જોર ગણાતું નથી, તોપણ અમને કોઈ પૂર્ણવાને સમર્થ થતો નથી, તેનું કારણ શું છે? તો જ્ઞાનમાં અનંત શક્તિ રહેલી છે અને જ્ઞાન વિના વીજું સૂક્ષ્મે તેટલું વઢાવ્યું હોય પણ તે સર્વે જ્ઞાન આગળ તરંગના માત્ર છે.

જેમ અંગ્રેજ સરકારની પાસે માયિક જ્ઞાન છે તો તે પરદેશમાંથી આવીને

વધાઈ માણસોને પોતાને વશ કર્યા છે અને ઉપરથી જોઈએ તો તે માણસ તો થોડાક છે અને આ દેશના માણસ તો તેના કરતાં લાચરગણાં વધારે છે, પળ આ દેશના માણસને વુદ્ધિ નથી તથા તેમાં વલ્લ નથી. તેમ પ્રગટ ભગવાન તો માણસ જેવા જણાતા હોય અને તેને કાંઈ જ્ઞાજ્ઞા મનુષ્ય પળ મેળાં હોય નહીં અને વીજા મતપંથવાલાઓને તો મનુષ્ય ઘણા હોય અને ઘણા લોક તેને માનતા હોય અને પૈસાનું પળ તેને જોર ઘણું હોય તો પળ તે સર્વે મઠીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને પૂગવાને સમર્થ થતા નથી. અને ભગવાનથી છેટે રહીને અવિદ્યા કરે, પળ કોઈ પાસે આવીને પૂર્ણી શકે નહીં. તે દૈવી જીવ હોય અને તે પ્રગટ ભગવાન પાસે આવે તો તેને જ્ઞાન આપીને પોતાના આશ્રિત કરીને પોતાના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવે છે. અને આસુરી જીવ હોય અને તે પ્રગટ ભગવાન પાસે આવે તો તેને જ્ઞાનરૂપી ઘડમે કરીને નજીવો કરે છે, કહેતાં તે અસુર ફરીને ભગવાનના ભક્તને પીડી શકે નહીં એવો તેનો પરાજય કરે છે. એવો અદ્ભુત જ્ઞાનનો પ્રતાપ છે. માટે જ્ઞાને કરીને જ અમારું સ્વરૂપ ઓઢાયાય છે અને જીવનું કલ્યાણ પળ જ્ઞાને કરીને જ થાય છે.”

પ્રશ્ન:—પછી પટેલ હરજીભાઈએ મહારાજને હાથ જોડીને કહ્યું કે “હે મહારાજ! તમે તો સાક્ષાત્કાર પરમાત્મા ભગવાન છો એવો મને તમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો છે, પળ હવે તમારી મૂર્તિ મારા આત્માને વિષે અઘંડ દેખાય એવો ઉપાય મને વતાવો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ભગવાનની મૂર્તિને દેખાવામાં જે આત્માને આહું માયાનું આવરણ છે, તેને ચિદાકાશની દ્રષ્ટિ કરીને તે આવરણને ટાલી નાખે તો તેને મૂર્તિ અઘંડ દેખાયા કરે. હવે તે કેવી રીતે ચિદાકાશની દ્રષ્ટિ કરીયું? તો એમ વિચાર કરવો જે ‘પિંડ વ્રહ્માંડાદિક સિધ્ધા અને સ્વપ્નવત્ છે.’ એમ જાણીને પોતાના આત્માને નિરાકાર

અને વ્યાપક જાળીને 'સર્વ ઠેકાળે આકાશ વધાયમાં હું રહ્યો છું; હું વિના કોઈ જગ્યા ખાલી નથી એવો હું અક્ષરવ્રહ્મરૂપ છું અને તે મારા સ્વરૂપને વિષે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રહ્યા છે.' એમ વિચાર કરીને આ અમારી મૂર્તિ જેવી તમે देखો છે તેવી વસ્ત્ર પુષ્પે સહિત સંભારીને ધ્યાન કરવું અને મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું. પછી એમ ધ્યાન કરવાનો અભ્યાસ થોડાક દિવસ કરશો. એટલે અંતરમાં પ્રકાશ થશે અને તે પ્રકાશમાં અમારું સ્વરૂપ અનંત પ્રતાપ અને અનંત પાર્પદે સહિત દેખાશે. પછી તે મૂર્તિની ક્યારેય વિસ્મૃતિ થશે નહીં. માટે પૂર્વે કહ્યો એવો વિચાર કરીને ધ્યાનનો અભ્યાસ કરજો. એટલે તમને અમારી મૂર્તિ આત્મામાં અલંબ દેખાશે. ”

इति श्रीमुखसिद्धांत २७९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૦ વિષય:—અપરાધ અને મહા અપરાધરૂપા દોષ ટલે તો જ મોક્ષ થાય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના પોષ વદિ ૧૦ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી બોચાસળ મધ્યે કોટવાલ વાલા કાલા તથા વાપુ અમરાને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનખાપનો સુરવાલ અને ડગલી ધારણ કર્યા હતાં અને લીલા રંગનો જરિયાની રેટો પહેર્યો હતો. કસુંવલ શેલું એક કેડે વાંધ્યું હતું અને એક શેલું ખભે ધારણ કર્યું હતું. મસ્તક ઉપર કસુંવલ સોનેરી કોરના છેડાવાળી મોટી પાઘ ધારણ કરી હતી અને સર્વે અંગમાં પીઢાં પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી. અને તે પલંગ ઉપર ફૂલનો હિંડોળો વાંધ્યો હતો.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ બોલ્યા જે

જીવને વિષે વે દોષ છે, એક અપરાધ અને વીજો મહાઅપરાધ. એ વે દોષ જ્યાંસુધી હોય ત્યાંસુધી જીવનું કલ્યાણ થાય નહીં. તે અપરાધ શું? તો જગતં કર્તા એવા જે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના પતિ ભગવાન તેને અને નાશવંત એવો જે દેહ તથા દેહના સર્ગાં સ્ત્રી, છોકરા, મા-વાપ તથા ધન-દોલત, ગામ-ગરાસ તે વેચને સરખાં જાણે છે અને ભગવાન ઉપર અને માયિક પદાર્થ ઉપર સરખું હેત રાખે છે તે તો અપરાધી જીવ છે. અને જે ભગવાનના કરતાં માયિક પદાર્થમાં વધારે હેત રાખે છે તે તો મહા અપરાધી છે કેમકે ભગવાન કયાં? અને માયિક પદાર્થ કયાં? એ વેમાં તો ઘણો જ ભેદ છે.

જેમ એક ચિંતામણિ તે કયાં? અને એક ફૂટેલ વદામનું ફોતરું કયાં? તેમ ભગવાન તો ચિંતામણિરૂપ છે અને માયિક પદાર્થ તો ફૂટેલ વદામના ફોતરાં જેવાં છે. માટે ભગવાનનો દેહ અને દેહનાં સર્ગાં સંવંધી ધન-માલ તેને સરખાં માને છે અને સરખું હેત રાખે છે તેને અપરાધી જીવ જાણવો અને તેનું કલ્યાણ થાય નહીં. અને જે ભગવાનના કરતાં માયિક પદાર્થમાં વધારે હેત રાખે છે તેને તો મહા અપરાધી જાણવો; કેમકે જીવના સાચા સર્ગા અને સુખ અપનારા તો ભગવાન છે અને દેહને દેહનાં સર્ગાં-સંવંધી, ધન-માલ ગામ-ગરાસ તે તો કોઈ જીવની ભેગું આવતું નથી. અને ઝલટા જીવને દુઃખ દેનારા છે અને નાશવંત છે; તેમાં વધારે પ્રીતિ રાખે છે અને ભગવાનમાં પ્રીતિ નથી રાખતો તેને તો મહા અપરાધી જાણવો.

અને અપરાધી અને મહા અપરાધી એવા જે જીવ તે એમ જાણે છે જે ‘મને સ્ત્રીમાંથી સુખ થશે? કે દ્રવ્યમાંથી સુખ થશે?’ અને સ્ત્રી જાણે જે ‘મારે પુરુષમાંથી સુખ થશે? કે સારું સારું ખાવામાંથી સુખ થશે? કે મારે જ્ઞાણાં સર્ગાં-સંવંધી હોય તો તેમાંથી સુખ થશે? કે મને ઘણા

મનુષ્ય વચ્ચાણે અને માન આપે તો સુખી થાજું.' એવી રીતે માયિક પદાર્થે કરીને સુખી થવાને ઇચ્છે છે, પણ તેને કરીને કોઈ કાળે જીવને સુખ થયું નથી અને થશે પણ નહીં.

અને આદિ, મધ્યે અને, અંતે ભગવાન જ જીવની રક્ષા કરે છે અને સર્વે સુખના સિંધુ તો એક ભગવાન છે અને ભગવાન વિના વીજું સર્વે દુઃસ્વરૂપ છે. માટે ભગવાન અને વીજા માયિક પદાર્થને સરસાં જાણે છે તથા ભગવાન કરતાં વધારે વહાલાં કરે છે તે તો મહા અપરાધી છે અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે થાય નહીં. માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણ-ને ઇચ્છવું હોય તેને ભગવાન જેવું કોઈ પદાર્થ વહાલું રાખવું નહીં.

ત્યારે કોઈ એમ કહે જે માયિક પદાર્થ એવાં નકારાં અને દુઃસ્વનાં દેનારાં છે તો તેને પરમેશ્વરે શું કરવા કર્યાં હશે ? અને તેમાં સુખ જેવું શું કરવા જણાવ્યું હશે ? તો તેનું એમ છે જે ભગવાને પોતાના સુખનું જ્ઞાન કરાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે, અને તે જગતને વિષે જે સુખ જણાય છે તે સુખ કેવું છે ? તો જેમ સમુદ્રના જલમાંથી એક સઠ્ઠી ભરીને વહાર નાખે તે કેટલું કહેવાય. તેમ સમુદ્ર જેટલું ભગવાનના ધામનું સુખ છે. તે સુખનું જ્ઞાન કરાવવા સારુ તેમાંથી એક સઠ્ઠી જેટલું સુખ એક મૂલપ્રકૃતિપુરુષને આપ્યું છે. તે સુખે કરીને પ્રકૃતિપુરુષે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ ઉપજાવ્યા અને તેને કરીને સર્વે બ્રહ્માંડોના અનંતકોટિ દેવ, દૈત્ય, રાજા, પ્રજા, પશુ, પક્ષી જીવ પ્રાણી માત્ર સુખિયા થયા છે અને તે સુખે કરીને મોટા મોટા દેવ બ્રહ્માદિક તથા પશુ પક્ષી આદિક સર્વે રચીપચી રહ્યા છે. અને તેમાં સર્વે જીવ પ્રાણી માત્ર મોહ પામીને તેમાં એકતાર જોડાઈ રહ્યા છે, પણ તે માયિક સુખમાંથી કોઈ જીવ તૃપ્ત થતો નથી. તેમ તે સુખ થકી કોઈ જીવ પોતાને જાણે ઉદાસ પણ થતો નથી એવું આશ્ચર્યકારી લાગે છે.

પછી તે સુખમાર્થી ધૈરાગ કરાવીને પોતાના સુખનો અનુભવ કરાવવા સારુ પરમાત્મા પોતે પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થાય છે અને પ્રગટ થઈને પોતાને શરણે આવ્યા એવા જે જીવો તેને એમ જ્ઞાન કરાવે છે જે 'મારા એક સંકલ્પે કરીને અનંતકોટિ બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થયા છે તે તમને મારા સુખનો અનુભવ કરાવવા સારુ મિથ્યા સ્વપ્નવત્ દેખાડયું છે, તો તેમાં તમે આશ્ચર્ય પામીને તેમાં જોડાઈ ગયા છો.' એમ અનુભવ કરાવીને પોતાના સ્વરૂપમાં પ્રીતિ કરાવીને દેહ તથા દેહ સંબંધી પદાર્થની વાસના ટલાવીને નિર્વાસનિક કરીને બ્રહ્મસ્થિતિ કરાવીને પોતાના અક્ષરધામને પમાડવા સારુ ભગવાને જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે. માટે 'ભગવાને જે જે કર્યું છે તે જીવના મોક્ષને અર્થે કર્યું છે,' એમ જાણીને અપરાધ અને મહા અપરાધરૂપી દોષનો ત્યાગ કરીને ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક પંચવિપયના ત્યાગી નિર્વાસનિક સંત તેને વિષે પ્રીતિ કરવી અને ભગવાન અને ભગવાનના સંત જેવું કોઈ પદાર્થ વહાલું રાખવું નહીં."

इति श्रीमुखसिद्धांत २८० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૧ વિષય:—સર્વજ્ઞ ભગવાન રામે સીતાનું હરણ કેમ થવા લીધું ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના પોષ વદિ ૧૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વોચાસણ મધ્યે પટેલ ગવડ કાકુજીને ઘેર ઉત્તરાદા વાર ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયા વિલાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમ્બૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી પટેલ હિરાભાઈ નાનાભાઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે "હે

મહારાજ ! રામચંદ્રજી તો ભગવાન હતા, સર્વજ્ઞ હતા અને ત્રણ કાળનું જાણે એવા હતા, તો પણ સીતાજીને રાવણ હરી ગયો, તે કેમ જાણ્યું નહીં ?”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “રામચંદ્રજી ભગવાનને સર્વજ્ઞ અને ત્રણ કાળને જાણનારા કહ્યા અને તેણે સીતાનું હરણ કેમ જાણ્યું નહીં ? એમ કહેવાય નહીં. અને એમ કહેવું જે ‘એમ ભગવાન સર્વજ્ઞ છે, તે સર્વ વાતને જાણતા હતા, તો પણ તેણે સીતાનું હરણ કેમ થવા દીધું હશે ?’ એમ કહો.”

ત્યારે હીરાભાઈએ કહ્યું કે “હે મહારાજ ! ભગવાને એવી લીલા શા સારુ કરી ?” પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ભગવાન છે તે ન્યાયક છે. તે ન્યાયે કરીને અસુરનો નાશ કરે છે અને ન્યાયે કરીને જીવનું કલ્યાણ કરે છે. તે અસુરને વાંકમાં આણીને તેનો નાશ કરે છે. તે પોતે રામચંદ્રજી જાણતા હતા કે સીતાનું હરણ થશે. તે સીતાજીને આગળથી કહ્યું હતું જે ‘તમને રાવણ હરી જશે, પણ તે વાતની ફિકર રાખશો નહીં. અને તમે આત્મા છો તે આત્મા તો દેહથી નોખો છે અને નિર્લેપ છે.’ એવી રીતે જ્ઞાન અગ્નિમાં સીતાજીને પ્રવેશ કરાવ્યો હતો અને ‘છાયારૂપ જે પંચભૂતનો દેહ તેને રાવણ હરશે.’ એવું આગળથી કહ્યું હતું. માટે રામ તો સર્વજ્ઞ અને કર્તાહર્તા હતા. તે પોતાની ઇચ્છાએ કરીને સીતાનું હરણ થયું. અને રાવણ અસુર હતો તેને વાંકમાં આણીને તેનો નાશ કર્યો.

અને ભગવાને વાંદરાઓનાં કલ્યાણ કર્યાં તે પણ ભક્તિ કર્યાં વિના કલ્યાણ થાય નહીં. તે ભક્તિ શું ? તો પ્રગટ ભગવાન કહે તેમ કરવું તેનું જ નામ ભક્તિ છે. તે રાવણને મારવાને અર્થે ભગવાને જેમ કહ્યું તેમ હનુમાન, સુગ્રીવ, જાંબુવાન, નલનીલ આદિક અઢાર પદ્મ વાનર તેણે આજ્ઞા પાળી અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે હેતે કરીને જોડાઈ ગયા તો તે સર્વેનું કલ્યાણ રામચંદ્રજીએ કર્યું.

માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન છે તે અંતર્યામી, સર્વજ્ઞ અને સર્વે કર્તાહર્તા છે. તો પળ મનુષ્યદેહ ધર્યો હોય તો તે મનુષ્યની રીતે વર્તે તેને કરીને અજ્ઞાની મનુષ્ય ઓઢાવી શકે નહીં, પળ જે દિવ્યમૂર્તિ ક્ષર-અક્ષરના આધાર અને વેદ જેને નેતિ નેતિ કહે છે અને જેથી પર કોઈ નથી, તેજ પોતે રામ દશરથને ઘેર પ્રગટ થયા હતા; પળ તે વિના વીજો કોઈ ભગવાન નથી. અને જે રામ હતા તે જ કૃષ્ણ થયા હતા, માટે જગતકર્તા અને સર્વેના કારણ ભગવાન તે જ પોતે જીવોનાં કલ્યાણ કરવાને અર્થે અને અઘર્મ અને અસુરનો નાશ કરવાને અર્થે, અને ધર્મનું સ્થાપન કરવાને અર્થે વારંવાર અવતાર ધારણ કરીને પ્રગટ થાય છે. પછી જે દૈવી અને શુભ સંસ્કારી જીવ હોય તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને સેવાભક્તિ કરે છે તે જીવનું ભગવાન કલ્યાણ કરે છે અને જે આસુરી જીવ હોય તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો દ્રોહ કરે છે. તેનો ભગવાન નાશ કરે છે.

અને દૈવી અને આસુરીની ક્ષવર પ્રગટ ભગવાન હોય ત્યારે જ પડે છે, કેમકે જે દૈવી હોય તે પ્રગટ ભગવાનનો ગુણ લઈને સેવા કરે છે. અને જે આસુરી હોય તે પ્રગટ ભગવાનનો અવગુણ લઈને દ્રોહ કરે છે. તે જેણે પ્રગટ ભગવાનનો ગુણ લઈને સેવા કરી છે તેનાં કલ્યાણ થયાં છે અને જેણે પ્રગટ ભગવાનનો અવગુણ લઈને દ્રોહ કર્યો છે તે સર્વે નરકમાં ગયા છે. માટે જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણને ઇચ્છવું તેને પ્રગટ ભગવાનનો આશ્રય કરવો અને તેની આજ્ઞા પાઢવી એ જ જીવના કલ્યાણનું અચ્છ સિદ્ધાંત છે અને કોઈ એમ કહેતા હોય જે—

‘એક રામ તો ઘટ ઘટ વોલે, વીજા રામ દશરથ ઘર ઢોલે,
ત્રીજા રામ સકલ પ્રસારા, ચોથા રામ સવસે ન્યારા.’

એક રામના નોખા નોખા ભેદ વતાવીને પ્રત્યક્ષ દશરથના પુત્ર રામ તેને વિપેથી આસ્થા ડઠડાવીને નાસ્તિક કરે તે તો નાસ્તિક છે;

અને કલ્યાણના લ્પવાલાને તેનો સંગ કરવો નહીં. અને જે ‘રામ દશરથના પુત્ર તે વિના વીજા કોઈક નિરંજન, નિરાકાર ભગવાન છે’ એમ કહે છે તે તો અસુર છે, મહા પાપી છે અને તેનો સંગ કરે તેને પળ નિલ્પે પંચ મહા પાપ લાગે છે.

તે પંચ મહા પાપ તે કયાં ? તો (૧) વ્રહ્મહત્યા (૨) ગોહત્યા (૩) સ્ત્રી હત્યા (૪) ઘાલહત્યા અને (૫) એ ચારમાંથી એકે જળનો સંગ કરવો એ પંચ મહા પાપ છે. તે જે ‘પ્રગટ દશરથના પુત્ર રામ તેને મૂર્કાને તે વિના વીજો કોઈક ભગવાન છે’ એમ કહેતા હોય તેને અને તેના સંગના કરનારાને નિલ્પે પંચ મહા પાપ લાગે છે. અને તે જીવનું કોઈ કાલે કલ્યાણ થતું નથી.

માટે એવા પાપીનો સંગ કરવો નહીં અને ‘સર્વ કર્તા અને સર્વના કારણ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક છે,’ એમ સમજવું અને તેનું ભજન કરવું અને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનનું ભજન કરતા કરાવતા હોય અને ચોરી, છિનાલી, દારુ, માટી, ગાંજો આદિક અધર્મનો ત્યાગ કરી-કરાવીને ધર્મમાં રહેતા-રલાવતા હોય તેનો સમાગમ કરવો અને પોતાને દેહથી નોલો આત્મારૂપ માનવું અને પંચવિષયનાં પદાર્થ ઉપર અરુચિ રાલ્પવી અને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિઓ અને તેના સંત તેને વિષે સાહાત્મ્યે સહિત પ્રીતિ કરવી. એવી રીતે સમજીને ભગવાનનું ભજન કરશે તેનું કલ્યાણ થશે.”

ઈતિ શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૧ સમાપ્ત ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૨ વિષય:—જીવ ક્યાંથી આવે છે ? અને ક્યાં જાય છે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના મહા સુદિ ૧ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી વોચાસણ મધ્યે પટેલ ગણેશજી વહેચરદાસને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કંકુનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી ગામ રોહીસાલાના ભક્ત ભગવાનજી લક્ષ્મીરામે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! આ જીવ છે તે ક્યાંથી આવતો હશે ? અને પાછો ક્યાં જતો હશે ? તે આવતો-જતો જણાતો નથી તે અમને કહો કે ક્યાંથી આવે છે ? અને ક્યાં જાય છે ?”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “એ વાત જાણવી ઘણી જ કઠણ છે અને જેમ વીજાં માયિક પદાર્થ દેખાય છે તેવી રીતે જીવ દેખાય એવો પણ નથી અને સમજણે કરીને દેખાય એવો છે. તે સમજણે કરીને જીવને આવ્યો ગયો દેખાહું છું જે જીવને પાંચ કોપરૂપી રહેવાનાં પાંચ સ્થાનક છે. તે પાંચ સ્થાનક ક્યાં ? તો એક અન્નમય કોપ છે, વીજો પ્રાણમય કોપ છે, ત્રીજો મનોમય કોપ છે, ચોથો વિજ્ઞાનમય કોપ છે. અને પાંચમો આનંદમય કોપ છે. એ પાંચ કોપને વિષે જીવ રહ્યો છે.

તેમાં પ્રથમ જીવ આનંદમય કોપરૂપ જે કારણ માયા ધોર સુપુતિ તેને વિષે હતો. પછી ઉત્પત્તિ સમયે આનંદમય કોપને ભેગો લઈને વિજ્ઞાનમય કોપ જે બુદ્ધિ તેમાં પ્રવેશ કરે છે અને તે પછી આનંદમય અને વિજ્ઞાનમય કોપે સહિત મનોમય કોપ જે મન તેમાં પ્રવેશ કરે છે. ત્યાર પછી એ ત્રણે કોપે સહિત જીવ જે તે પ્રાણમય કોપમાં પ્રવેશ કરે છે અને ત્યારવાદ એ ચારે કોપને ભેગા લઈને જીવ જે તે અન્નમય કોપ

અને કલ્યાણના સ્વપવાલને તેનો સંગ કરવો નહીં. અને જે 'રામ દશરથના પુત્ર તે વિના વીજા કોઈક નિરંજન, નિરાકાર ભગવાન છે' એમ કહે છે તે તો અસુર છે, મહા પાપી છે અને તેનો સંગ કરે તેને પણ નિત્યે પંચ મહા પાપ લાગે છે.

તે પંચ મહા પાપ તે કયાં ? તો (૧) વ્રહ્મહત્યા (૨) ગોહત્યા (૩) સ્ત્રી હત્યા (૪) વાલ્મહત્યા અને (૫) એ ચારમાંથી એકે જણનો સંગ કરવો એ પંચ મહા પાપ છે. તે જે 'પ્રગટ દશરથના પુત્ર રામ તેને મૂકીને તે વિના વીજો કોઈક ભગવાન છે' એમ કહેતા હોય તેને અને તેના સંગના કરનારાને નિત્યે પંચ મહા પાપ લાગે છે. અને તે જીવનું કોઈ કાલે કલ્યાણ થતું નથી.

માટે એવા પાપીનો સંગ કરવો નહીં અને 'સર્વ કર્તા અને સર્વના કારણ પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક છે,' એમ સમજવું અને તેનું ભજન કરવું અને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનનું ભજન કરતા કરાવતા હોય અને ચોરી, છિનાલી, દારુ, માટી, માંજો આદિક અધર્મનો ત્યાગ કરી-કરાવીને ધર્મમાં રહેતા-રखावता હોય તેનો સમાગમ કરવો અને પોતાને દેહથી નોંઘી આત્મારૂપ માનવું અને પંચવિષયનાં પદાર્થ ઉપર અરુચિ રાખવી અને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની મૂર્તિઓ અને તેના સંત તેને વિષે માહાત્મ્યે સહિત પ્રીતિ કરવી. એવી રીતે સમજીને ભગવાનનું ભજન કરશે તેનું કલ્યાણ થશે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २८१ समाप्त ।

હોય અને તેને આપણા ઉપર અતિશય પ્રીતિ હોય પણ જો આપણે કામ-
ની અતિશય વાસના હોય અને તેની સ્ત્રી સારુ તેના ઘરમાં પેસીય તો
તે નો તે માંથુ વાઢવા ઉભો થાય અને હેતુ મટીને શત્રુ થાય છે. તે શત્રુ
કોણે કર્યો ? કે પોતાને કામનો સ્વભાવ હતો તેણે શત્રુ કર્યો. માટે
કામાદિક દોષ છે એજ જીવના શત્રુ છે.

માટે બુદ્ધિમાન હોય તેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય
કરીને પોતાના દોષ ટાલવાને વિષે શૂરવીર થવું અને જે ભગવાન અને
ભગવાનના સંતની આજ્ઞામાં રહીને પોતાના દોષ ટાલવાનો યત્ન રાખે
છે તેના દોષ ટળી જાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. માટે જેને
પોતાના આત્માને નિર્દોષ કરીને પરમ સુખને પામવું હોય તેણે ભગવાન
અને ભગવાનના સંતનો સમાગમ કરીને તેની આજ્ઞામાં વર્તવું અને જે ભગ-
વાન અને ભગવાનના સંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તશે તેના સર્વ દોષ ટળીને
પરમ મોક્ષને પામશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २८३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૪ વિષય :-સત્ત્વગુણ રાક્ષવાધી જ કલ્યાણ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના મહા સુદિ ૮ ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી ધર્મજ મધ્યે પટેલ ત્રિકમભાઈ
તલસીભાઈને ઘેર ઉત્તરાદા ચારના ઓરઢાની આગલ ગાદીતકિયા
વિછાવીને ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંવલ જરિયાની
વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પીલાં પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી
રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ
સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ કૃપા કરીને સર્વ સભા પ્રત્યે વોલ્યા જે “ જેને આલોકમાં અને પરલોકમાં મહા સુખને પામવું હોય તેને સત્ત્વગુણ રાખવો અને સત્ત્વગુણે કરીને આલોક અને પરલોક-ને વિષે જીવને મહા સુખ થાય છે અને સત્ત્વગુણ રાખીને જે કામ કરવાનું થારે તે કામ સિદ્ધ થાય છે અને રજોગુણ અને તમોગુણમાં મહા દુઃખ રહ્યું છે અને રજોગુણી અને તમોગુણીને કોઈ મનોરથ સિદ્ધ થતો નથી. કેમકે કોઈકની પાસે આપણે કામ કરાવવું હોય ત્યારે તેની પાસે જઈને તેને સત્ત્વગુણ રાખીને તે પાસે મીઠા મીઠા વેળ કહીશું તો તે આપણું કામ કરશે; પણ જો રજોગુણ કે તમોગુણ આણીને તેને કડવાં વચન કહીએ તો તેને કામ કરવું હોય તોપણ ન કરે અને હેતુ હોય તે પણ શત્રુ થાય. અને આપણો કોઈક શત્રુ હોય પણ તેની આગલ સત્ત્વગુણ રાખીને સત્ય હિતનાં પ્રિય વચન વોલીએ તો તે શત્રુ મટીને હેતુ થઈ જાય અને તે દુઃખ દેતો આલસીને સુખ દેવા મંડે.

તે આલોકમાં જેમ સત્ત્વગુણમાં સુખ થાય છે અને તમોગુણમાં દુઃખ થાય છે, તેમ પરલોકમાં જીવના કલ્યાણને અર્થે પણ કોઈ મહાત્મા પુરુષ હોય તેની પાસે સત્ત્વગુણ રાખીને નિરમાની થઈને દીન-આધિન-પણે હાથ જોડીને ગરીબ થઈને મહાત્મા પુરુષની સેવા કરીએ તો તે મહાત્મા પુરુષ કૃપા કરીને તેને જ્ઞાન આપે અને તે જ્ઞાને કરીને જીવનું કલ્યાણ થાય છે, પણ જે તમોગુણે કરીને મહાત્મા પુરુષને કચવાવે તો તેના ઉપર મહાત્મા પુરુષ પ્રસન્ન થાય નહીં અને તે જીવ મરીને મહા દુઃખને પામે. માટે જેને પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને કોઈ મહાત્મા પુરુષ આગલ તમોગુણ કરવો નહીં અને તેને વસમું લાગે એવું વચન તો ભૂલમાં પણ વોલવું નહીં.

અને વિષ્ણુ, શિવ, ગણપતિ, દેવી અને સૂર્ય એ પાંચ દેવની નિંદા

ક્યારેય કરવી નહીં અને તેની નિંદા કોઈક કરતો હોય તેનો સંગ કરવો નહીં અને એ પાંચેદેવ જગતકર્તા જે પરમાત્મા તેનાં રૂપ છે. માટે પાંચે દેવને પૂજ્યપણે કરીને માનવા. અને રામકૃષ્ણાદિક જે અવતાર કહેવાય છે તે પળ સર્વના કારણ, સર્વના આધાર અને સર્વેથી પર એવા જે પરબ્રહ્મા પરમાત્મા ભગવાન તેના જ અવતાર છે, કહેતાં તે પરમાત્મા પોતે જ જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ સ્વે-ઇચ્છાએ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થાય છે અને તેનો આશ્રય કરવા થકી જ જીવનું કલ્યાણ થાય છે, પળ તે રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રય વિના કોઈ જીવનું કલ્યાણ થયું નથી અને થશે પળ નહીં.

માટે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતારના મનુષ્ય ચરિત્રને વિષે દોષ જોવો નહીં. તેનાં ચરિત્રને તો કલ્યાણકારી જાણવાં અને તેનું ગાન કરવું. અને તેને વિષે દોષ દેખાડે તેને મહા પાપી જાણવો અને તે તો અસુર છે અને તેનો જે સંગ કરે તે જીવ નરકમાં જાય છે. માટે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનને વિષે દોષ દેખાડે તેનો સંગ કરવો નહીં અને તેનો જે સંગ કરે છે તેને નિત્ય બ્રહ્મહત્યાનું પાપ લાગે છે. એમ સમજીને સત્ત્વગુણ રાખીને શુદ્ધ જ્ઞાનદાતા મહાત્મા પુરુષ હોય તેની આગળ નિરમાની થઈને સમાગમ કરવો, તો તે આત્માનું કલ્યાણ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २८४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૫ વિષય:-ભયાનક, રેચક અને યથાર્થ વિચારો
અને સત્પુરુષ અને અસત્પુરુષની ઓઝાણ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના મહા સુદિ ૧૦ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધર્મજ મધ્યે પટેલ ગલાભાઈ રણછોડભાઈને ઘેર ડગમળે વાર મેડીની આગળ ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. કિનખાપનો સુરવાલ અને ડગલી ધારણ કર્યા હતા અને લીલા રંગનો સોનેરી બુટાદાર રેટો પહેર્યો હતો. કસુંબલ શેલું કેડે વાંધ્યું હતું અને એક વીજું શેલું રાખે ધારણ કર્યું હતું. પીઠાં પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ મુનિમંડલ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન કૃપા કરીને સર્વ સભા પ્રત્યે બોલ્યા જે “વેદ આદિક સર્વે શાસ્ત્રોની જે મૂળ મતલબ છે તેને જે પુરુષ મહાત્મા પાસે-થી સમજે છે તેને શાસ્ત્ર સર્વજ્ઞ પડે છે અને સર્વેની મૂળ મતલબ ન જાણી હોય તેને શાસ્ત્ર અવજ્ઞ પડે છે; કેમકે કોઈ શાસ્ત્રમાં કેમ કહ્યું હોય અને કોઈ શાસ્ત્રમાં કેમ કહ્યું હોય, માટે બુદ્ધિ ભ્રમી જાય છે અને પછી નાસ્તિકભાવ આવી જાય છે. માટે કલ્યાણના રૂપવાળાને કોઈ મહાત્મા પુરુષનો સમાગમ કરવો.

હવે શાસ્ત્રની મૂળ મતલબ જેમ છે તેમ તમને કહીએ છીએ જે શાસ્ત્રમાં ત્રણ વિચાર કહ્યા છે (૧) ભયાનક (૨) રેચક અને (૩) યથાર્થ વિચાર, તે ત્રણ પ્રકારના જીવ છે તે ત્રણે પ્રકારના જીવને નોંખો નોંખો વિચાર કરવાનું કહ્યું છે. તે ત્રણ પ્રકારના જીવ કયા ? તો (૧) પામર (૨) વિપરી અને (૩) મુમુક્ષુ.

તેમાં પામરને મયાનક વિચાર આપ્યો છે. તે મયાનકનું શું રૂપ છે ? તો પામર હોય તે પાપ કર્મ કરતો હોય અને પાપે કરીને જે દુઃખ થશે તેની યવર નથી માટે મયાનક વિચાર આપીને પાપ થકી મય પમાડીને પાપ મુકાવવા છે તે સારુ જેટલાં પાપે કરીને દુઃખ થાય છે તે વધાય દુઃખને મેળાં કરીને તેનો મહાત્મા પુરુષે સરવાળો લઈને છ લાખ અને ચોરાસી હજાર નરકના કુંડ કર્યા. તેમાં અઢાવીસ કુંડ તો મોટા નામધારી કર્યા. તે કુંડમાં આવાં આવાં દુઃખ જીવોને મોગવવા પડે છે અને દુઃખના આપનારા એવા મોટા મોટા યમદૂતનાં રૂપ દેખાડ્યા—તે યમદૂત મહા વિકરાલ છે અને કાજલ જેવા કાળા છે અને સાત તાડ જેવડા ઝૂંચા છે અને તેનાં રૂંવાટા વરછીની અળી જેવાં છે અને પાપી જીવોને મારવા સારુ અનેક પ્રકારના શાસ્ત્ર લીધાં છે. અને આવા પાપ કરે તેને આવી રીતે જ મારે છે અને કાળી ચીસો નલાવે છે અને નરકના કુંડમાં ઢૂવકીઓ યવરાવે છે અને માથા ઉપર મગદલના માર મારે છે. એવી રીતે પાપ કરે છે તેને યમપુરીમાં જઈને નરકના કુંડમાં યમના માર લાવા પડે છે. એવું પાપ થકી દુઃખ થાય છે એમ સાંમળ્યું ત્યારે પળ દુઃખ તો વસ્તુમાં લાગે છે તે પાપ થકી મય પામીને પાપ કરવું મૂકી દે છે અને ધર્મ-નિયમને પાળે છે અને તે જીવ સુખિયો થાય છે.

અને વસ્તુગતે યમપુરી તથા નરકના કુંડ તથા યમના દૂત નથી પળ યમપુરીમાં તથા નરકના કુંડમાં તથા દૂતનાં દુઃખ કહ્યાં તે થકી લાખ ઘનાં વધારે દુઃખ જીવને પાપ કર્મે કરીને ગર્ભવાસમાં મોગવવાં પડે છે. તે દુઃખ સાચાં છે પળ એ દુઃખની તો જીવને યવર નથી, માટે દુઃખના રૂપ દેખાડીને પામર જીવને પાપ થકી પાછો વાળે છે.

પછી તેને રેચક વિચાર આપીને શુભ કર્મ કરાવવા સારુ મહાત્મા

પુરુષે સ્વર્ગનાં સુખ દેખાડ્યાં જે 'આવાં કર્મ વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે કરીશ તો દેવલોકમાં જઈને આવાં સુખ પામીશ અને તારે સ્ત્રીની ઇચ્છા હશે તો દેવલોકમાં ઘણિકં અપ્સરાઓ મળશે અને દ્રવ્યની ઇચ્છા હશે તો હિરા, મોતિ, મણિઓના ઢગલા મળશે. એવી રીતે શુભ કર્મ કરીશ તો મને કરીને ચિંતવીશ તે સુખ દેવલોકમાં મળશે.' એવો વિચાર જ્યારે સાંભળ્યો ત્યારે જીવને સુખ તો સારું લાગે છે; પછી શુભ કર્મ કરવા મંડી ગયો અને કર્મને વિષે આસ્થા વેઠી અને શુભ કર્મ કરીને વિષયનાં સુખ પણ મળવા માંડ્યાં.

ત્યારે તેને યથાર્થ વિચાર આપ્યો જે 'ભાઈ! તું શુભ કર્મ કરીને દેવાદિકના સુખને ઇચ્છે છે; પણ તે સુખ તો અંતે નાશ થવાનાં છે અને નિત્ય, નિમિત્ત, પ્રાકૃત અને આત્મ્યંતિક પ્રલયમાં દેવાદિક લોકે સહિત કોટિ બ્રહ્માંડનો નાશ થઈ જશે અને તેમાં તો મહા દુઃખ પામવું પડશે. માટે એ સર્વેની વાસનાનો ત્યાગ કરીને તું આત્મારૂપ થઈને તારા શુભ કર્મનું ફળ તે પરમાત્માને અર્પણ કર એટલે તું માયાના પડપંચ થકી છૂટીને ભગવાનના ધામને પામીશ.' એવી રીતે યથાર્થ વિચાર સાંભળ્યો ત્યારે શુભ કર્મ કરીને અંતઃકરણ શુદ્ધ થઈ રહ્યું હતું તે માટે તે વિચાર જીવમાં સમજાઈ ગયો અને વિષય વાસનાનો ત્યાગ કરીને ભગવાન ભજીને તે આત્મા ભગવાનના ધામને પામે છે.

માટે આવી રીતે જીવોના કલ્યાણને અર્થે મહાત્મા પુરુષે દયા કરીને ત્રણ પ્રકારના જીવ છે તે સારુ શાસ્ત્રમાં ત્રણ પ્રકારના ઉપદેશના ભેદ કહ્યા છે તેને સમજી ન શકે પછી શાસ્ત્રમાં દોષ કાઢે કે ભાઈ શાસ્ત્રનું ક્યાં ઠેકાણું છે? કોઈક ઠેકાણે કેમ કહ્યું છે અને કોઈક ઠેકાણે કેમ કહ્યું છે? માટે શાસ્ત્ર खोटાં છે એમ સમજીને નાસ્તિક થઈ જાય છે. માટે નાસ્તિક ન થવું અને સત્પુરુષ થકી શાસ્ત્ર સમજીએ ત્યારે શાસ્ત્ર

સવઢાં સમજાય છે અને જીવનું કલ્યાણ થાય છે; તેથી સત્પુરુષ થકી શાસ્ત્ર સાંભળવું, પળ અસત્પુરુષ પાસેથી શાસ્ત્ર ન સાંભળવું.

હવે સત્પુરુષ કેવા હોય? અને અસત્પુરુષ કેવા હોય? તો સત્પુરુષને વિષે ચાર ગુણ હોય છે અને અસત્પુરુષને વિષે ચાર દોષ હોય છે. હવે કયા ગુણ અને કયા દોષ? તો સત્પુરુષ પંચવિષયનો ત્યાગ કરતા-કરાવતા હોય અને અસત્પુરુષ પંચવિષયને ભોગવતા હોય તથા વીજાને ભોગવાવતા હોય અને સત્પુરુષ પોતે દેહથી નોલો આત્મા તેને પોતાનું રૂપ માને અને દિવ્ય સાકાર ઇવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિક તેની ભક્તિ કરતા હોય અને વીજાને કરાવતા હોય તથા જીવ જુદા જુદા અનેક છે અને જીવથી જુદા પરમાત્મા તે ઇક છે તેની ભક્તિ કરતા-કરાવતા હોય અને અસત્પુરુષ હોય તે તો વધાય જીવને ઇક જાણતા હોય અને જીવ ઇ જ પરમેશ્વર છે ઇમ સમજીને રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતારને અને પોતાને ઇક માનતા હોય—ઇ મોટો મહા દોષ છે. માટે ઇમ સમજે અને વીજાને ઇમ સમજાવે તેને અસત્પુરુષ જાણવા અને તેને મહા પાપી જાણવા અને જે પોતે જુદો આત્મારૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ભક્તિ કરે છે અને વીજાને ભક્તિ કરાવે છે તે મોટો ગુણ છે અને ઇવા ગુણ જેને વિષે હોય તેને સત્પુરુષ જાણવા. અને સત્પુરુષને વિષે ધર્મ દૃઢ હોય કહેતાં ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય અને અત્સ-પુરુષની ઇન્દ્રિયો નિયમમાં હોય નહીં અને સત્પુરુષને વિષે વૈરાગ્ય હોય કહેતાં જગતના પદાર્થ ઉપર અભાવ હોય ત્યારે અસત્પુરુષને જગતના પદાર્થ ઉપર પ્રીતિ હોય.

ઇવી રીતના ગુણ દોષ જોઈને જેને વિષે દોષ જણાય તેને અસત્પુરુષ જાણવા અને તેનાં સંગનો ત્યાગ કરવો. અને જેને વિષે મોર કહ્યા ઇવા

હોય તેના ગુણ જ નજર આવે છે અને હેતવાળાના દોષ તો દેખાય જ નહીં. જેમ જેને દીકરામાં કે સ્ત્રીમાં હેત હોય તો તેમાં અનંત દોષ છે, તોપણ તેને તેના એકે દોષ નજરે આવતા નથી; કેમકે સ્ત્રીને વિષે વાસના હોય તો તે જીવ નરકમાં જાય છે અને દીકરાને વિષે વાસના હોય તો ત્યાં પાછો જન્મ ધરવો પડે છે. એવા મોટા મોટા દોષ છે, તોપણ તેને વિષે જેને સ્નેહ હોય તે તો એમ જાણે જે ‘મારી સ્ત્રી જેવી કોઈની સ્ત્રી નથી અને મારા દીકરા જેવો કોઈનો દીકરો નથી.’ એમ સ્નેહવાળાને ભાસે અને પોતાનું ઘરવાર ધનમાલ, ગામગરાસ સર્વે તેને આપી દે અને જેને હેત ન હોય તેને ગુણ તે દોષ ભાસે.

તેમ જેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના ગુણ જાણવા હોય તેને પ્રથમ તો મહાત્મા પુરુષમાં હેત કરવું અને હેતે કરીને તેમાં જે અનંત કલ્યાણકારી ગુણ રહ્યા છે તે જણાય છે, પણ તે વિના ભગવાન સાથે વેર બાંધીને કહે કે ‘તમારા ગુણ દેખાડો’, તો એવી રીતે કોઈ કાલે ભગવાન ઓઢ-લાતા નથી અને તે જીવનું કલ્યાણ થતું નથી. માટે જેને પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય અને જેને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતને ઓઢાવવા હોય તેને જેટલા સંસારને વિષે મોટા પુરુષ કહેવાતા હોય તે બંધાય સાથે હેત રાખવું અને તેનો સમાગમ કરવો અને હેત રાખતાં થકાં તેને વિષે જે ગુણ હોય અથવા દોષ હોય તે જણાય છે. પછી તેને વિષે કોઈ જાતનો દોષ જણાય કે કપટ જણાય તો તેના સંગનો ત્યાગ કરવો, પણ તેનો દ્રોહ ન કરવો અને સમાગમ કરતાં કરતાં તેના ગુણ જણાય તો તેનો આશ્રય કરવો તો તે થકી આત્માનું કલ્યાણ થાય છે પણ ભગવાન અને ભગવાનના સંત પ્રગટ હોય અને તેને વિષે હેત રાખે નહીં અને સમાગમ કરે નહીં અને ઝૂલટો નિંદા કર્યા કરતો હોય અને એમ કહે જે ‘જો ભગવાન હોય તો મને કાંઈ પરચો દેખાડીને ઓઢ-

સ્વામે તો હું ભગવાન માનું.' એમ કહે તેને કોઈ કાળે ભગવાન અને ભગવાનના સંત ઓઢાયાતા નથી અને તેનું કલ્યાણ થતું નથી અને જે કોઈ મહાત્મા પુરુષ પાસે પરચો માગે છે તેને તો અસુર જાણવો અને તેનો જે સંગ કરે તેના આત્માનું પણ અતિશય મુંડું થાય છે. અને જે સત્પુરુષને વિષે પ્રીતિ કરીને સત્પુરુષની સેવા કરશે તેને જ પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત ઓઢાયાશે અને તેનું કલ્યાણ થશે.

માટે પ્રથમ તો પ્રગટ ભગવાન અને સંત સાથે અતિશય પ્રીતિ કરવી એ જ કલ્યાણનું મુખ્ય સાધન છે, પણ તેમાં જે દૈવી જીવ હશે તેને આ વાત સમજાશે અને સમજીને સત્પુરુષને વિષે હેત પ્રીતિ કરશે અને જે આસુરી જીવ હશે તેને તો સત્પુરુષને વિષે કોઈ કાળે હેત પ્રીતિ થાય જ નહીં અને તે તો જ્યારે સત્પુરુષ પ્રગટ થાય ત્યારે તેનો દ્રોહ જ કરે અને તેનો જે સંગ કરે તેને પણ સત્પુરુષનો દ્રોહ જ કરવા શીખવે છે અને તે જીવનું અતિશય મુંડું થાય છે. અને જે મહાત્મા પુરુષને વિષે પ્રીતિ કરીને સેવા કરે તેને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનું સ્વરૂપ ઓઢાયા છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. માટે જેને પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છું હોય તેને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત ઓઢાયા છે અને તેનું કલ્યાણ થશે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २८६ समाप्त ।

जीव सुपुसिमां जाय त्यां जगतना पदार्थ मिथ्या थई जाय छे पण पाप-पुण्य साथे न जाय छे ५५३

श्रीमुखसिद्धान्त २८७ विषयः— जीव सुपुसिमां जाय त्यां जगतना पदार्थ मिथ्या थई जाय छे पण पाप-पुण्य साथे न जाय छे.

श्रीहरिकृष्णाय नमोनमः—संवत् १९२४ ना महा वदि १२ ने दिवस महाराज श्रीहरिकृष्ण भगवान गाम श्री धर्मज मध्ये पटेल तिकम-भाईना घरना ओरडानी ओशरीमां गादीतकिये युक्त पलंग उपर विराजमान थया हता. सर्वे कसुंवल वस्त्र धारण कर्यां हता. अने सर्वे अंगमां पुष्पनां आभूषण शोभी रखां हतां. कंकुनो चांदलो कर्यां हतो अने पोताना मुखारविंदनी आगळ संतमंडळ तथा घणाक हरिभक्तनी सभा भराईने बैठी होती.

पछी महाराजनी संभ्या आरती थया पछी महाराज बोल्या जे “गीता-मां अर्जुने भगवानने कहुं के ‘तमे मने एम कहो छो जे ‘तुं युद्ध कर’, पण तेमां मारे सुख थरो के दुःख थरो, हार थरो के जीत थरो ए कांई मने जणातुं नथी, माटे हुं शुं करूं?’ पछी भगवाने कहुं के ‘सुख-दुःख लाभ-अलाभ, जय-पराजय तेने समान करीने तुं मारी आज्ञाप करीने युद्ध कर एटले तने कोई कर्म बंधन कररो नहीं.’ त्यां श्लोकः—

सुखदुःख समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ।

एमां भगवाने शुं कहुं ? के जीवने स्थूल देहतुं जेटलुं जेटलुं सुखदुःख, हारवुं-जीतवुं ए आदिक अनंत प्रकारनो स्थूल देहनो व्यवहार छे अने ज्यारे स्वप्न अने सुपुसिमां जाय छे त्यारे सर्वे मिथ्या थई जाय छे अने ते समये राजापणुं के रंकपणुं कांई रहेतुं नथी. तेम ज स्थूल देहनो त्याग करे छे त्यारे पण ते देहनां सुखदुःख आदिक उपाधि ते सर्वे मिथ्या थई जाय छे. माटे जे ज्ञानी होय ते आलोकना सुखदुःख आदिके करीने हरखशोकने पामता नथी अने आलोकने स्वप्नवत् देखे छे अने एक भगवानने सत्य जाणीने तेनुं भजन करे छे.”

પ્રશ્ન:-પછી પટેલ કાશીદાસે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “જેમ સ્વપ્ન અને સુપુતિમાં જીવ જાય છે ત્યારે જગતનાં પદાર્થ સર્વ મિથ્યા થઈ જાય છે અને કોઈ પદાર્થ કામ આવતો નથી, તેમ પાપ અને પુણ્ય તે પળ નાશ પામતું હશે કે નાશ નહીં પામતું હોય? તેનું કેમ હશે? તે અમને જેમ હોય તેમ કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “આ જીવ દેહનો ત્યાગ કરે છે ત્યારે આલોકના ભોગ પદાર્થ, અને સ્થાનક તે મિથ્યા થઈ જાય છે, પળ તે દેહ કરીને શુભ અને અશુભ કર્યાં જે કર્મ તેનું જે ફળ પાપ અને પુણ્ય તે તો સૂક્ષ્મ અને કારણ દેહમાં જીવ મેલું જાય છે; પળ તે કર્મનું ફળ જેમ આલોકનાં પદાર્થ મિથ્યા થાય છે તેમ તે મિથ્યા થતાં નથી, કેમકે કર્મ તો અંતઃકરણની સમજણે કરીને થાય છે. તે જેને સત્પુરુષને સમાગમે કરીને સવળી સમજણ હોય તે શુભ કર્મ કરે છે અને અને જેની અસત્પુરુષને સંગે કરીને અવળી સમજણ હોય છે તે અશુભ કર્મ કરે છે માટે તે તે કર્મનું ફળ પાપ અને પુણ્ય વેચ જીવના ભેગાં જાય છે અને પાછો ફરીને જીવ જે તે સ્થૂળ દેહનું ધારણ કરીને પૂર્વના કર્મનું ફળ સુખદુઃખ તેને ભોગવે છે. અને તેને જે ઘોડું કહે છે તે તો મહા પાપી છે કેમકે તેને ઘણાંક પાપ કર્યાં હશે અને વળી તેને ઘણાંક પાપ કરવાં હશે માટે તે કર્મના ફળને મિથ્યા કહે છે અને શુદ્ધ સંપ્રદાયના વેદોક્ત ધર્મી છે તે તો કર્મના ફળને સત્ય જાણીને અશુભ કર્મનો ત્યાગ કરીને શુભ કર્મ કર્યાં કરે છે.

માટે કર્મનું ફળ નાશ પામતું નથી અને એક વ્રાતે કર્મનું ફળ નાશ પામે છે કે જે આત્માને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા અને તેના સંતનો આશ્રય થયો હોય અને તે થકી જ્ઞાનને પામીને ત્રણ દેહનો ભાવ ટાલી નાખીને આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માની ભક્તિ કરતો હોય અને તે પરમાત્મા અને

તેના સંતની પ્રસન્નતાને અર્થે તેની આજ્ઞા કરીને નિષ્કામકર્મ કરે તો તેને તે કર્મનું ફળ ભોગવવું પડતું નથી, કેમકે કર્મના ફળને રહેવાનું સ્થાનક જે અંતઃકરણરૂપ સૂક્ષ્મ શરીર તે નાશ પામી ગયું છે કેમકે તેણે મન આદિક ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ પરમાત્મા અને તેના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તેને અર્પણ કર્યું છે; માટે તેને કર્મ વંધન કરતું નથી.

અને તે પોતાના મનને ધારે કોઈ કર્મ કરે જ નહીં અને પરમાત્મા અને સંતની આજ્ઞા કરીને નિષ્કામભાવે કરે, તે પળ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને કહ્યું છે જે 'તારા મન કલ્પિત ધર્મ તેનો ત્યાગ કરીને હું કહું એમ મારી આજ્ઞા કરીને કર્મ કરે એટલે તને કર્મ વંધન કરશે નહીં.' માટે એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞા કરીને જે જે કર્મ કરે તે કર્મનું ફળ ભોગવવું પડતું નથી અને તે આત્મા તો ભગવાનના ધામને પામે છે. અને ભગવાન અને સંતના આશ્રય વિના અને તેની આજ્ઞા વિના તો જીવ જેવાં જેવાં કર્મ કરે છે તેને તેવાં તેવાં ફળ ભોગવવાં પડે છે એ સિદ્ધાંતવાર્તા છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत २८७ समाप्त ।

—:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૮ વિષય :—પ્રત્યક્ષ પરમાત્માને ઓછાવવાની રીત,
એક પળ ઇન્દ્રિય વિનાના જીવનો મોક્ષ કેમ થાય ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ના ફાગણ વદિ ૯ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ગામ શ્રી ભાદરણ મધ્યે પટેલ હાથીભાઈ તલસી-ભાઈને ઘેર ઉગમર્ણે વાર ઓરડાની આગળ સંધ્યા આરતી સમયે પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને સર્વે અંગને વિષે પુષ્પનાં આમૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો

અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સમા મરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “જીવને પોતાના આત્માના સ્વરૂપનું તથા પરમાત્માના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તેને કરીને જન્મ-મરણાદિક સંસારમાં દુઃખને પામે છે. તે વેદમાં કહ્યું છે જે—

આત્માજ્ઞાનાત્ જગત્ ભાતિ ઇતિ શ્રુતિઃ ।

અર્થ:—જે આત્મા શબ્દે કરીને આત્મા પરમાત્મા વેચના સ્વરૂપના અજ્ઞાને કરીને જીવને જગતનો ભાસ થયો છે અને જન્મમરણને પામે છે. હવે જ્ઞાન થાય ત્યારે જીવની મુક્તિ થાય તે પણ વેદમાં કહ્યું છે જે—

ઋતે જ્ઞાનાન્ મુક્તિઃ ।

અર્થ:—જ્ઞાન વિના મુક્તિ થાય નહીં માટે જ્ઞાને કરીને જ મુક્તિ થાય છે. અને તે જ્ઞાન પોતાની મેળે થતું નથી કેમકે પોતાની મેળે જ્ઞાન થતું હોય તો જીવ આજ દિવસ સુધી શું કરવા અજ્ઞાની રહે? માટે જ્ઞાન આપનાર વીજો કોઈ જોઈએ છે અને વીજો પુરુષ જોઈએ તે પણ માયા પર હોય તે જ્ઞાન આપનાર હશે ત્યારે જ્ઞાન થશે, પણ જે માયામાં હોય તે થકી માયા પરનું જ્ઞાન થાય નહીં. તે સારુ માયા પર તો એક પરમાત્મા છે, તે પરમાત્મા જીવોને જ્ઞાન આપવા સારુ માયા પર રહ્યા થકા પોતાના સત્ય સંકલ્પે કરીને મનુષ્યને જોયામાં આવે એવા રામ-કૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે અને જીવોને જ્ઞાન આપીને બ્રહ્મરૂપ કરીને પોતાના ધામમાં લઈ જાય છે. માટે કલ્યાણના સ્વપવાળાને મહાત્મા પુરુષ પાસેથી જ્ઞાન જરૂર સાંભળવું અને તેની સેવા કરવી તો તેને જ્ઞાન થાય અને કલ્યાણ થાય.”

પ્રશ્ન:—પછી પટેલ મીલાભાઈ રણછોડભાઈએ મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ હોય તે શા લક્ષણે કરીને ઓળખાય જે આ પરમાત્મા હશે? તે કહો.”

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જેમ જે વૃક્ષને વિષે જેવો ગુણ હોય છે તેવો ગુણ તેના ફળમાં આવે છે. તે ફળે કરીને જેમ વૃક્ષ ઓળખાય છે, તેમ પરમાત્માના ગુણ પરમાત્માના જ્ઞાને કરી સિદ્ધ થયા છે એવા જે તેમના ભક્ત-જન સંત તેને જોઈ પરમાત્મા ઓળખાય છે. જેમ આંવાની કેરી જમીએ અને તે કેરીની મધુરતા સરસ હોય ત્યારે એમ જાણીએ જે ‘આ આંવો સરસ છે.’ તેમ જેના જ્ઞાને કરીને તેના આશ્રિત નિર્વાસનિક થઈને પંચવિષય થકી વૈરાગ્યને પામીને વિષયનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મસ્થિતિમાં વર્તતા હોય ત્યારે એમ જાણવું જે પરમાત્મા વિના વીજા કોઈ થકી નિર્વાસનિક થાય નહીં.

માટે નિર્વાસનિક અને પંચવિષયના ત્યાગી સંત જ્યાં હોય ત્યાં પરમાત્મા હોય છે એમ જાણવું અને જ્યાં પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા હોય ત્યાં એવા સંત જરૂર હોય પણ તે વિના વિષયના ત્યાગી સંત હોય નહીં. અને એવા સંત હોય તે પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરમાત્માની નવધા ભક્તિ કરતા હોય. માટે એવા બ્રહ્મરૂપ મુક્ત જેની સેવા કરે છે, તે પરમાત્મા છે એમ જાણવું. તેને તમે તે પ્રમાણે નજરે જોઈને પરમાત્માને ઓળખો એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

પછી ગામ સીસવાના થાળાદાર મામાસાહેબે શ્રીમહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યું જે “હે મહારાજ ! જે કાને સાંભળતો નહીં હોય અને મુંગો હોય તેને પરમાત્માનું જ્ઞાન શી રીતે થાય ? અને જ્ઞાન થયા વિના તો જીવની મુક્તિ થાય નહીં, માટે તેને જ્ઞાન થવાને કોઈ હશે કે નહીં હોય ?”

ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “જે વહેરો અને મુંગો હોય તેનાં જે સગાં ભાઈ-બાપ કે દીકરો હોય તે તેને કોઈ ઠાકોરજીનું મંદિર હોય તથા પ્રગટ ભગવાન અને તેના સંત પૃથ્વી ઉપર હોય ત્યાં તેડી જાય અને તેને આંખો હોય તેથી ભગવાન અને ભગવાનની મૂર્તિઓ અને સંત તેનાં

દર્શન કરાવે. પછી તે ભગવાન અને ભગવાનની મૂર્તિ અને સંતને પગે લાગતાં અને દંડવત્ કરતાં ઘણા મનુષ્યને દેખે માટે તે વહેરાના મનમાં એમ જ્ઞાન થાય જે આ કોઈ મોટા દેવ છે. એમ જાણીને પોતે પગે લાગે દંડવત્ કરે અને મનમાં સ્તુતિ કરે અને એમ ચિંત્વન કરે જે ‘હે દેવ ! મારું સારું કરજે’ એમ તેને આંખે કરીને જ્ઞાન થાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે.”

પછી વળી તે થાળાદારે પૂછ્યું જે “કોઈક આંધળા જીવને તો આંખ, કાન, જીભ, હાથ, પગ આદિક એકે ઇન્દ્રિય હોય નહીં, તેને શી રીતે જ્ઞાન થાય ? અને તેનું કલ્યાણ શી રીતે થાય ? કે તેનું તો કલ્યાણ થાય જ નહીં ? તે કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “જેને એકે ઇન્દ્રિય હોય નહીં તેનું તો એમ કલ્યાણ થાય જે તેનાં સર્ગાં હોય તે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંતના ચરણાર્વિંદને ધોઈને તેનું ચરણામૃત તેને પીવરાવે અને તેને શરીરે ઓપડે તથા ગંગામાં નવરાવે તો તેને કરીને તેનું કલ્યાણ થાય છે. તે પણ ભાગવતમાં કહ્યું છે જે ‘જે વૃક્ષ તલે પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના ઇકાંતિક સંત ઝુમા હોય તે વૃક્ષને પણ પરમપદનું અધિકારી કહ્યું છે.’ માટે પ્રગટ ભગવાન અને સંતના સંવંધમાં જે જે જીવ આવી જાય તે સર્વેનું કલ્યાણ થાય છે એવો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતના સંવંધનો પ્રતાપ છે.

માટે જેને કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને પોતાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો સંવંધ રાખવો અને વીજાં પોતાનાં સર્ગાં હોય તેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો સમાગમ કરાવવો એ જ જીવને કલ્યાણ થવાના ઉપાય છે. કેમકે ભગવાનને દેખાવા અને દેખીને જાણવા ત્યારે જીવનું આત્યંતિક કલ્યાણ થાય છે. તેમાં દેખવા એ તો ભગવાનની

કૃપા છે અને તેને જાણવા તે તો પુરુષ-પ્રયત્ન છે અને દર્શન તો ભગવાન કૃપા કરીને પ્રગટ થાય છે ત્યારે જ્ઞાની-અજ્ઞાની સર્વેને દર્શન થાય છે, પણ તેને જાણવા કઠણ છે. માટે પ્રગટ ભગવાનનાં દર્શન કરીને તેને જાણવા સારુ નિત્યે સંતનો સમાગમ કરવો અને સેવા કરવી તો તે થકી પ્રગટ ભગવાન જણાય છે અને ઓઠઠાવાય છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २८८ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૮૯ વિષય :-વાસનાનો ત્યાગ અને પ્રગટ ભગવાનમાં પ્રીતિ કરે તો જ જન્મમરણ ટલે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ:-સંવત ૧૯૨૪ ના ફાગણ વદિ ૧૦ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ભાદરણ મધ્યે સોની ગલ્લા ભગવાનને ઘેર ઉગમણે ચાર ઓરડાની આગલ પાંટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિદ્યાવ્યો હતો. તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને ઘુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “બે સાધન સિદ્ધ થાય છે ત્યારે જીવને જન્મમરણ ટલે છે. તે બે સાધન કયાં? તો એક પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં પ્રીતિ કરવી અને વીજું વાસનાનો ત્યાગ કરવો. એ બે સાધન પૂરાં થાય ત્યારે જીવને જન્મમરણ ટલે અને એ બેમાંથી એક વાસનાનો ત્યાગ કર્યો હોય પણ તેને અક્ષરાતીત પરમાત્મા પ્રગટ થઈને મળ્યા ન હોય અને તેને વિષે પ્રીતિ થઈ ન હોય ત્યાં સુધી તેને જન્મ ધરવો પડે છે અને કદાપિ પ્રગટ ભગવાન મળ્યા હોય પણ તેને પંચવિષયની વાસના

રહી હોય તો તેને પળ જન્મ ધરવો પડે છે, માટે જેને જન્મમરણ ટાળીને આત્યંતિક મોક્ષને પામવું હોય તેને વેય સાધન સિદ્ધ કરવાં.

તેમાં વાસના ટાળવાને અર્થે ત્રણ સાધન સિદ્ધ કરવાં. તેમાં એક તો ધર્મ દૃઢ કરીને રાખવો કહેતાં ઇન્દ્રિયોને નિયમે કરીને વિષય થકી પાછી વાઢવી અને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ જેને જેમ વેદમાં કહ્યો હોય તે પ્રમાણે વર્તવું પણ તેમાં કોઈ દહાડે ફેર પાડવો નહીં અને આત્યંતિક જ્ઞાનને પામીને વાસના ટાળી ગઈ હોય અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ થઈ ગઈ હોય તોપણ વર્ણાશ્રમનો ધર્મ અને ઇન્દ્રિયોનો નિયમ તે તો દેહ પર્યંત રાખવાં; પણ તેનો ક્યારેય ત્યાગ કરવો નહીં.

અને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ અને ઇન્દ્રિયોનો નિયમ તેનો ત્યાગ કરીને અનિયમપૂર્ણે વર્તશે તો તે સૂઝે એવો મોટો કહેવાતો હશે અને બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યો હશે તોપણ તે શ્રષ્ઠ થઈ જશે અને તે જન્મમરણને પામશે. તે પૂર્વે નારદજી મહા મોટા હતા અને બ્રહ્મસ્થિતિને પામ્યા તોપણ જો વર્ણાશ્રમ ધર્મ અને ઇન્દ્રિયોના નિયમનો ત્યાગ કરીને રાજાની કન્યાનું ભવિષ્ય જોવા સારુ તેના હાથનો સ્પર્શ કર્યો તો તે બ્રહ્મસ્થિતિમાંથી તત્કાલ પડી ગયા. એ આદિક ઘણાકને નિયમ ચુકવાથી કલંક લાગ્યાં છે, માટે નિયમ અને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ તેને દૃઢ કરીને રાખવાં.

અને વીજું દેહ અને આત્મા એ બે જુદા જાણવા અને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું અને પંચવિષયના ભોગ તે દેહના છે પણ આત્માના નથી એમ જાણીને વિષયનો ત્યાગ કરવો અને આત્મા અલંબ અવિનાશી છે તેને વિષે સ્થિતિ પામવી, તેનું નામ જ્ઞાન કહેવાય છે.

અને ત્રીજું ચાર પ્રકારના પ્રલયનો વિચાર કરીને પિંડ બ્રહ્માંડ થકી વેરાગને પામવું એ ત્રણ સાધન કરીને વાસના ટાળે છે. પછી એવા જ્ઞાનના આપનારા અને નિર્વાસનિક કરીને બ્રહ્મસ્થિતિને પમાડનારા એવા જે પ્રત્યક્ષ

સદ્ગુરુ તેને વિષે પ્રીતિ કરવી. અને જે નિર્વાસનિક થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ ગયા તેની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે અને તેમાં જેટલું અધુરું હોય છે તેટલું તેને જન્મમરણ રહે છે.

અને પૂર્વે ભરત રાજાને પ્રગટ ભગવાન ઋષભદેવને વિષે પ્રીતિ તો થઈ હતી પણ તેને સ્નેહરૂપી વાસના ટાળી ન હતી તો તેને મૃગલાના વચ્ચામાં સ્નેહ થયો અને તેને કરીને જન્મ ધરવો પડ્યો. પછી ત્રીજે જન્મે જડભરત થયા અને સ્નેહરૂપી વાસનાને ટાળવાને અર્થે જાણીને ગાંડા થયા અને પંચવિપયનો અતિશય ત્યાગ કર્યો અને અતિશય વૈરાગ્યને પામીને અસંગપણે વર્ત્યા અને અતિશય નિર્વાસનિક થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામ્યા. તે સર્વે શાસ્ત્રને વિષે અને સર્વે પુરાણને વિષે લખેલું છે જે ‘જડ ભરતના જેવો કોઈનો ત્યાગ-વૈરાગ્ય નહીં.’ કેમકે તેને એકવાર વાસનાયે ધક્કો લગાડ્યો તે સારુ વાસનાને ટાળવા સારુ અતિશય સાવધાન થયા અને વાસના ટાળીને ભગવાનમાં પ્રીતિ તો પૂર્વની હતી માટે એ સાધન ભેગાં થયાં ત્યારે તેનો મોક્ષ થયો.

અને ગોપીઓને વાસના ટાળી ગયેલી હતી પણ તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ ન હતી તે સારુ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરવાને અર્થે ભગવાન સાથે ગોપીઓ રાસ રમી અને પ્રીતિ ભગવાનમાં થાય તેવી રીતનાં અનંત સાધન કર્યાં અને ભગવાને પણ પોતાને વિષે પ્રીતિ કરાવવા સારુ ગોપીઓ સાથે તેવી લીલા કરીને પોતાને વિષે પ્રીતિ કરાવી અને તેનો મોક્ષ થયો. કેમકે તે પૂર્વે ઋષિ હતા તે જપ, તપ ઘણાં કરીને વાસના ટાળી નાખી હતી, પણ તેને ભગવાન પ્રગટમાં પ્રીતિ થઈ નહોતી અને પરોક્ષપણે ભગવાનનું ધ્યાન કરતા હતા. પછી તેને રામે પ્રગટ થઈને વનને વિષે દર્શન આપ્યાં. પછી તે ઋષિ સ્તુતિ કરીને ભગવાનને કહ્યું જે “હે મહારાજ ! અમે ચૌદ લોકના સુખની વાસનાનો ત્યાગ કરીને તમને પામવા સારુ ધ્યાન કરતા હતા તે તમે કૃપા કરીને

અમને દર્શન આપ્યાં પળ હવે તમારે વિષે પ્રીતિ થાય એવી અમારા ઉપર કૃપા કરો.” પછી ભગવાને તેને કહ્યું કે “આજ તમારે મારે વિષે પ્રીતિ નહીં થાય માટે આગળ હું કૃષ્ણાવતાર ધારણ કરીશ અને તમે ઘંડાવનને વિષે સ્ત્રીઓના દેહ ધરજો ઇટલે તમારા મનના મનોરથ સર્વ સિદ્ધ થશે અને મારે વિષે તમારે અતિશય પ્રેમ થશે.” એમ વરદાન ભગવાને આપ્યું હતું. પછી ઋષિ વધાય ગોપીઓ થયા અને ભગવાન કૃષ્ણરૂપે થયા અને તેને વિષે પ્રીતિ કરાવવા સારુ ગોપીઓ સાથે રસિકપર્ણે વર્ત્યા અને રાસ રમ્યા અને દૂધ દહીંની ચોરીઓ કરી અને દાળા લીધા અને વસ્ત્ર હર્યા એવા ભાવ દેખાડીને ગોપીઓનાં ચિત્ત પોતાને વિષે જોડાવ્યાં અને અતિશય પ્રેમ ઉપજાવ્યો, તે કૃષ્ણ વિના ગોપીઓને વીજું કાંઈ જ સાંભરે નહીં. અને ઘેલીઓ થઈને કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરતી ફરે એવો કૃષ્ણને વિષે ગોપીઓને અતિશય પ્રેમ થયો. માટે પૂર્વે વાસના ટાઢી હતી અને પ્રગટ કૃષ્ણને વિષે નિશ્ચયે સહિત પ્રેમ થયો તો તેનું કલ્યાણ થયું.

માટે વાસના ટાઢવાને અર્થે ધર્મ, જ્ઞાન અને વૈરાગ દૃઢ કરીને રાજવાં અને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવાને અર્થે ભગવાનની શ્રવણ કીર્તન આદિક નવધા ભક્તિ કરવી. પછી ભક્તિ કરતાં કરતાં તેને પ્રગટ ભગવાન મળે છે અને તેને વિષે તે ભક્તને નિશ્ચય અને પ્રેમ થાય છે અને તે ભક્ત અક્ષરધામને પામે છે.

માટે ધર્મે સહિત ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેનું કલ્યાણ થાય છે, પણ ભક્તિ કરે અને ધર્મ પાઠે નહીં તો તેનું કલ્યાણ થતું નથી અને ધર્મ પાઠતો હોય પણ તે જો ભગવાનની ભક્તિ ન કરે તો પણ કલ્યાણ થાય નહીં. તે પણ કૃષ્ણજન્મઁલંકરે વિષે ભગવાને કહ્યું છે જે “મારી ભક્તિ કરતો હોય પણ જો તે ધર્મ પાઠતો ન હોય તો તે મારો દ્રોહી છે અને તે ધર્મે રહિત હે કૃષ્ણ ! હે કૃષ્ણ ! કરતો હોય; તો પણ તે નરકમાં જાય છે.” માટે ધર્મે સહિત પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન તેની ભક્તિ કરવી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २८९ समाप्त ।

શ્રીમુલ્કસિદ્ધાંત ૨૧૦ વિષય:—જીવે પંચવિષયરૂપી શત્રુને હેતુ માન્યા છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના ફાગણ વદિ ૧૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ભાદરણ મધ્યે ત્રવાડી સેવક-રામની સ્ત્રી વાઈ હરકુંવરને ઘેર ગાદીતાકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની કસુંવલ વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુલ્કારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘળાક હરિ-ભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવને દુઃખના દેનારા માયિક પંચ-વિષય છે તે પંચવિષય કયા ? તો (૧) શબ્દ (૨) સ્પર્શ (૩) રૂપ (૪) રસ અને (૫) ગંધ; એ પાંચવિષયની વાસનાએ કરીને જીવ જે તે જન્મ-મરણને પામે છે. માટે પાંચવિષય જીવના શત્રુ છે અને તે શત્રુને જીવે હેતુ માન્યા છે એ જ જીવનું મહા અજ્ઞાન છે. કેમકે એક ફેરો કોઈએ માર્યો હોય તો તેના ઉપર કેવું વેર થાય છે ? તો પંચવિષયે તો જીવને અનંત ફેરા માર્યો છે અને ગર્ભવાસ, ચોરાસીમાં અપાર દુઃખ દીધાં છે, તોપણ તેની તે જીવને ભાન નથી. અને વિષયમાં પ્રીતિ રાખીને વિષય ભોગવે છે એ જ જીવનું મહા અજ્ઞાન છે. કેમકે અલંકાર, અવિનાશી, અજર અને અમર એવું જે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ તેને મૂલીને નાશવંત અને દુઃખ-રૂપ એવો જે દેહ તેને પોતાપણું માનીને તે દેહને સુખે સુખ અને દેહને દુઃખે દુઃખ માને છે. અને તે દેહને સંગે કરીને અપારિમિત કલેશને પામે છે અને તે કલેશ થકી પોતાની મેળે છૂટવાને સમર્થ નથી.

માટે તે દુઃખ થકી જીવ ક્યારે છૂટે ? તો માયા પર એવા જે ભગ-વાન અને ભગવાનના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી સંત તે જીવને મળે

અને તેને વિષે પ્રીતિ કરે ત્યારે તે જીવને ભગવાન અને ભગવાનના સંત જ્ઞાન આપીને વિષયનો ત્યાગ કરાવે છે ત્યારે તે જીવ મહા સુખને પામે છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે. અને જન્મ-મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીનાં મહા દુઃખ તે મટી જાય છે અને અદ્ભુત અને અલૌકિક અને પૂર્ણ એવું જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામે છે.

માટે તે સમય આજ તમારે સર્વને આવ્યો છે, તે તમારા ભાગ્યનો પાર નથી, કેમકે જેને અનેક જન્મનાં મહા પુણ્ય હોય તેને ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંત મળે છે. તે તમને આજ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મળ્યા છે. માટે પોતાનું મોટું ભાગ્ય માનીને અમારો અને અમારા નિર્વાસનિક સંતનો સમાગમ કરીને પંચવિષયનો ત્યાગ કરવો અને જ્ઞાન પામીને અવિનાશી સુખને પામવું.”

इति श्रीमुखासिद्धांत २९० समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૧ વિષય:—બ્રહ્મચર્યવ્રત અને મોક્ષ. ભગવાનની કસળી સમે તેને જ સુખ આવે છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના ચૈત્ર સુદિ ૩ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી ભાદરણ મધ્યે પટેલ હાથીભાઈ તલસીભાઈને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ ઉપર ચિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કયોં હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ બોલ્યા જે “પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર પામવાનો એક એવો કયો રસ્તો હશે જે એક રસ્તે કરીને પરમાત્માને જીવ પામી જાય ? એ પ્રશ્ન સર્વેને પૂછીએ છીએ તે કહો.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “આત્મારૂપ થઈને પરમાત્માની ભક્તિ કરે તો તે જીવ પરમાત્માને પામે છે.”

ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “અમે પૂછ્યું તેનો ઉત્તર તો એમ છે જે પરમાત્માનું નામ બ્રહ્મ છે. તે બ્રહ્મ જે પરમાત્મા સાક્ષાત્કાર પામવાનો એક રસ્તો બ્રહ્મચર્યવ્રત સિદ્ધ કરવું. તે બ્રહ્મચર્યનો શો અર્થ છે ? તો બ્રહ્મ જે પરમાત્મા તેના સ્વરૂપને વિષે ગતિ કરવી કહેતાં પરમાત્માને પામવાનો માર્ગ તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે; પણ બ્રહ્મચર્ય વિના વીજો પરમાત્માને પામવાનો માર્ગ નથી. હવે બ્રહ્મચર્ય શું ? તો કામનો ત્યાગ કરવો તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે. હવે કામ શું ? તો પુરુષને સ્ત્રીના ભોગની ઇચ્છા અને સ્ત્રીને પુરુષના ભોગની ઇચ્છા એજ કામ છે. અથવા શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ એવા જે માયિક પંચવિષય તેને ભોગવવાની અભિલાષા તેનું નામ પણ કામ છે. માટે એ કામનો ત્યાગ કરવો, તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે.

તેમાં મુખ્યપણે પુરુષે સ્ત્રીના સંગનો ત્યાગ કરવો અને સ્ત્રીએ પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો એજ બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે. અને જે સ્ત્રી પુરુષના સંગની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરશે તેને પાંચે વિષયની કામના ટળી જશે અને તેમ જ જે પુરુષ સ્ત્રીના સંગની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરશે તેને પણ વીજા પાંચે વિષયની કામના ટળી જશે. કેમકે કામ થકી જગતની ઉત્પત્તિ છે અને અજ્ઞાન થકી કામ છે. માટે એમ જેને જ્ઞાન થયું જે “કામ એજ જન્મ-મરણાદિક દુઃખનો દેનારો છે,” એમ સમજીને કામનો ત્યાગ કરે છે તે પરમાત્માને પામે છે. માટે બ્રહ્મચર્યવ્રત પાઠવું એજ એક પરમાત્માને પામવાનો ધકધોરંધર માર્ગ છે; પણ બ્રહ્મચર્ય પાઠ્યા વિના પરમાત્માને પમાય નહીં.

અને બ્રહ્મચર્યવ્રત પાઠતા નહીં હોય અને તે વીજાં જપ, તપ, દાન, પુણ્ય, યજ્ઞાદિક અનંત સાધન કરતા હોય તે સર્વે તેનાં સાધન વૃથા થઈ જાય છે અને જે બ્રહ્મચર્યવ્રત રાખીને જે જે દાન, પુણ્ય, તીર્થાદિક

કરશે તેનાં સાધન સફળ થશે. માટે બ્રહ્મચર્ય પાળ્યા વિના કોઈ વાતની સિદ્ધિ થતી નથી. તે સારુ જેને પરમાત્માને પામવું હોય તેને બ્રહ્મચર્યવ્રતના પાળનારા એવા જે ભગવાનના એકાંતિક પંચવિષયના ત્યાગી નિર્વાસનિક સંત તેનો સમાગમ કરીને બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવું, પણ અમારો રંચ માત્ર અવગુણ લીધે નહીં.”

પછી વઢી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજે એક વાર્તા કરી જે “વાઈ અથવા માઈ તે અમારા ધર્મ ભક્ત કયા? તો અમે તેને વાંકે અથવા વગર વાંકે સુઝે તેવા વઢીએ, મારીએ, તિરસ્કાર કરીએ, કાઢી મૂકીએ, તો પણ તે મુંઝાય નહીં અને તેમાં સામો રાજી થાય, પણ અમારો રંચ માત્ર અવગુણ લે નહીં તે અમારો ધર્મ ભક્ત છે અને તેની ઉપર અમે ઘણા પ્રસન્ન થઈએ છીએ.

કેમકે પૂર્વે પણ જે જે ભક્તે ભગવાનની કસળી ધર્મી છે, તેની ઉપર જ ભગવાન પ્રસન્ન થયા છે. તે જેમ વઢીરાજાને વામનજી ભગવાને ઘણી કસળી આપી તો પણ વઢીરાજા મુંઝાયો નહીં અને સામો રાજી થયો તો તે ઉપર વામનજી ભગવાન ઘણા પ્રસન્ન થયા અને તેને વશ થઈને તેને ઘેર અલંકાર ભગવાન રહ્યા. અને તેને ભગવાને પોતાનો એકાંતિક ભક્ત કરીને અલંકાર સુખને પમાડ્યો. અને વઢી મોરધ્વજ રાજાને ભગવાને માથે કરવત મૂક્યું તો પણ તે મુંઝાયો નહીં અને રંચ માત્ર અવગુણ પણ લીધો નહીં અને સામો રાજી થયો અને શરીરને વસમું લાગ્યું ત્યારે ડાઘી આંખમાંથી આંસુ પડ્યું ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે ‘તારું અંગ આપતાં તું કુરાજી થયો ત્યારે મારે તારું અંગ ધર્મ નહીં.’ એમ કહીને ભગવાન ચાલી નીસર્યા. પછી મોરધ્વજ રાજાએ ભગવાનને કહ્યું કે ‘હે પ્રભુ! ડાઘી આંખમાં તો એમ આંસુ આવ્યું જે જમણા અંગને ભગવાન ગ્રહણ કરશે અને ડાઘા અંગનું શું અભાગ્ય જે ભગવાનના કામમાં ન આવ્યું.’

એમ જાણીને ડાવી આંખમાં આંસુ આવ્યું છે. એમ મોરધ્વજ રાજાએ કહ્યું ત્યારે તેની ઉપર ભગવાન ઘણા પ્રસન્ન થયા અને તેને પોતાનો ઇકાંતિક ભક્ત કરીને પોતાના અક્ષરધામને પમાડ્યો. એવી રીતે કસળી આપીને પોતાના ધરા ભક્ત કરે છે.

તે કસળીને જે યમ છે અને તેમાં મુંઝાતો નથી અને તેમાં સામું જે રાજી થાય છે અને એમ સમજે છે જે 'જેમ જેમ ભગવાન મને કસળી આપશે તેમ તેમ મારી ઉપર ભગવાન ઘણા પ્રસન્ન થશે અને મારે વશ થઈને મને ઘણું સુખ આપશે.' એમ સમજીને જે અમારી ભક્તિ કરશે તેની ઉપર અમે ઘણા પ્રસન્ન થઈશું અને એવી સમજણવાળા તેજ અમારા ધરા ભક્ત છે અને તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કોઈ વિઘ્ન આવશે નહીં અને એવી સમજણવાળા હશે તેજ અક્ષરધામને પામશે. માટે એવા ધરા ભક્ત થવું પણ લોચાપોચા રહેવું નહીં."

इति श्रीमुखसिद्धांत २९१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૨ વિષય :—સત્ત્વગુણી કર્મથી જ મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત થાય છે અને મોક્ષ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના ચૈત્ર સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ સોજીત્રા મધ્યે વ્યાસ કુવેરજી ઈશ્વરને ઘેર દક્ષિણાદે વાર ઓરડાની આગળ ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં વિષે શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જીવ જે તે ત્રણ ગુણે કરીને સ્વર્ગ, મૃત્યુ

તે તો મનુષ્યરૂપી ગધેડો છે અને તેને ધિક્કાર છે. અને જે પ્રત્યક્ષ અમારો આશ્રય કરીને અમારી આજ્ઞા જે વેદ તેમાં કહ્યા જે ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમના ધર્મ તેને પાઠશે તેને ધન્ય છે અને તેનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २१२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૧૩ વિષય:—પ્રત્યક્ષ અમારી આજ્ઞા પાઠવી પણ ધર્મ છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના ચૈત્ર વદિ ૧૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી પલોલ મધ્યે પટેલ કાલુભાઈ વહેચરભાઈને ઘેર આથમળે વાર ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયે શુક્ત પલંગ વિછાવ્યો હતો તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પના આમૂષણ સર્વે અંગને વિપે શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને વોલ્યા જે “ આ એક અમે વાત કરશું તે પ્રમાણે જે સમજશે અને વર્તશે તેનું સાક્ષાત્ કલ્યાણ થશે અને તે વાતને ભૂલીને વીજા અનંત ઉપાય કરશે તો પણ તેનું કલ્યાણ થાય નહીં. હવે તે વાત કહું છું તેમાં પ્રથમ દૃષ્ટાંત કહું છું જે જેમ આલોકમાં સુખ પામવાને અર્થે પૈસા પટલે દ્રવ્ય કમાઈને ભેળું કરી રાખે છે તેને કાલ પડે ત્યારે કામ આવે છે અને તે સુખને પામે છે. અને દ્રવ્ય અને ધાન્ય ન હોય તે કાલમાં દુઃખી થાય છે. તેમ આત્માને પરલોકમાં સુખ પામવાને અર્થે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ધર્મે સહિત ભક્તિ કરવી અને જે ધર્મે સહિત પરમાત્મા ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તે આત્મા દેહ મૂકીને પરમાત્મા ભગવાનના ધામમાં જાય છે. કેમકે જીવ પ્રાણી

માત્ર મહામાયારૂપ ઝંડા કૂવામાં પડ્યા છે. તે માયારૂપી કૂવામાંથી જીવોને કાઢવાને અર્થે પરમાત્મા એ માયા પર રહ્યા થકા પોતે પ્રગટ થઈને ધર્મરૂપી દોરહું મૂક્યું છે. તે ધર્મરૂપી દોરડાને જે જીવ પકડશે તેને પરમાત્મા તાળીને માયારૂપી કૂવાની વહાર કાઢશે અને તે આત્મા ભગવાનના ધામને પામશે. અને જે જીવ પ્રત્યક્ષની આજ્ઞારૂપી ધર્મને નહીં પકડે કહેતાં ધર્મને નહીં પાળે તે જીવનું કોઈ કાળે કલ્યાણ થશે નહીં. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞારૂપી ધર્મ પાલવો એ જ એક જીવના મોક્ષને અર્થે અચલ સાધન છે અને જે ધર્મ પાળે છે તેને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થની સિદ્ધિ થાય છે.

હવે તે ધર્મ શું? તો પ્રત્યક્ષ અમારી આજ્ઞા પાલવી એ ધર્મ છે. તે અમારી શી આજ્ઞા છે? તો ગૃહસ્થ હોય તેને એક ચોરી ન કરવી તથા પર-સ્ત્રીનો સંગ કરવો નહીં તથા સ્ત્રી એ પરપુરુષનો સંગ કરવો નહીં તથા વિશ્વાસ-ઘાત ન કરવો તથા પારકી થાપણ ઓઢવવી નહીં તથા જુઠી સાક્ષી ભરવી નહીં તથા લાંચ લેવી નહીં તથા સ્ત્રી ધનાદિક પદાર્થના સ્વાર્થ સારુ જુઠું બોલવું નહીં તથા મદ્ય, માંસ, મદ્ય, માંસ, મદ્ય, માંસ, અફીણ ગાંજો, લીલાગર આદિક કેફી વસ્તુ તથા અભક્ષ્ય વસ્તુ તેને ખાવી-પીવી નહીં તથા બ્રાહ્મણ, સાધુ, વેદ તથા સૂર્ય, ગણપતિ, દેવી, વિષ્ણુ અને શિવ એ જે પંચદેવ તે એક પરમાત્માનું રૂપ છે માટે તેની નિંદા કરવી નહીં. અને આ કાચાથી પોતાના આત્માને જુદો સમજવો અને ‘દેહ નાશવંત’ છે અને હું આત્મા અવિનાશી છું,’ એમ સમજવું. અને અમારી મૂર્તિને અંતઃકરણમાં ધ્યાન કરીને અમારા નામની પાંચ માળા ફેરવે અને અમારો આશ્રય દૃઢ રાખે તો તે ગૃહસ્થાશ્રમી હોય તેના આત્માનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે. અને જે ત્યાગી હોય તે પાંચ વિષયનો ત્યાગ કરે અને અમારું ભજન કરે તો તે ત્યાગીનું પણ સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થાય છે. અને હું પ્રગટ

હોવું અને મને મૂકીને વીજાં સાધન કરે અને વીજે તીર્થાદિકમાં ફરે છે તે તો મૂઢ અને પાપી છે અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાળે નહીં થાય.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૪ વિષય:-ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ અને પંચવિષયરૂપી અજ્ઞાનનો નાશ કરવાની રીત.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ-સંવત ૧૯૨૪ ના વૈશાખ સુદિ ૧ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ રામાભાઈ ગગાભાઈને ઘેર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે “એક જ્ઞાન છે અને વીજું અજ્ઞાન છે. તે અજ્ઞાન જીવોને અનાદિનું છે અને તે અજ્ઞાન કારણ છે અને અજ્ઞાનનું કાર્ય આ પિંડ બ્રહ્માંડરૂપ જગત છે તે કારણ જે અજ્ઞાન તે થકી જગત ઉપજ્યું છે અને કાર્યરૂપ જે જગત તેને આધારે અજ્ઞાન રહ્યું છે. જેમ કુંભારનો ચાકડો છે તે કારણ છે અને નાલિયાં તેનું કાર્ય છે. પણ તે ચાકડાને નાલિયાનું કરેલું જે ઘર તેનો આશ્રય છે તે ઘરમાં ચાકડાને મૂકે તો ચોમાસાના વરસાદને જલે કરીને નાશ ન પામે અને જો ઘરમાં ન મૂકે તો વરસાદને જલે કરીને પલછીને તેના મુલાલાના ડુચા નીસરી જાય અને માટી ધોવાઈને ચાકડો નાશ પામી જાય. તેમ અજ્ઞાન થકી ઉપજ્યાં જે જગતરૂપ ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ તેને આધારે અજ્ઞાન રહ્યું છે અને જો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણનો નાશ થાય તો અજ્ઞાન નાશ પામે,

જેમ વીજ કારણ છે અને તેનું કાર્ય વૃક્ષ છે. તે વૃક્ષને ફળ થયા મોર કાપી નાખીએ તો તેના કારણરૂપ વીજનો નાશ થઈ જાય અને જો વૃક્ષને ન કાપી નાખે તો તે વૃક્ષમાંથી વીજ ઘણાંક થાય છે. તેમ કારણ જે અજ્ઞાન તે થકી પિંડ બ્રહ્માંડરૂપ જગત ઉપજ્યું છે તે પિંડ બ્રહ્માંડરૂપ જગતનો નિષેધ કરીએ તો જ્ઞાનરૂપી વરસાદના જળે કરીને અજ્ઞાનરૂપી ટાકડો પલછીને નાશ થઈ જાય છે અને તે જીવનો મોક્ષ થાય છે. માટે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ તથા ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના ગ્રહણ કર્યામાં આવે એવા જે પંચવિષય તેનો નાશ કરવો.

હવે તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણનો કેવી રીતે નાશ કરવો ? અને પંચવિષયનો કેવી રીતે નાશ કરવો ? તો ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણની બહાર જે જગતના વિષય સન્મુખવૃત્તિ છે તે અજ્ઞાનને વધારનારી છે અને જગત સંવંધી બહાર વિષયનો ત્યાગ કરીને તે વૃત્તિને પાછી વાળીને તે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણથી પર એવો જે આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણીને તે આત્માના પ્રકાશક અને આત્માના આધાર એવા જે પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર માયા પર દિવ્યમૂર્તિ પ્રત્યક્ષ તેને વિષે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણની વૃત્તિઓને જોડી દેવી. તે કાને કરીને જગતના માયિક શબ્દનો અભાવ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંત તેના શબ્દ પ્રીતિએ કરીને સાંભળતા અને આંખે કરીને જગતના માયિકરૂપ આકારનો અભાવ કરીને ભગવાન અને ભગવાનના સંતના દર્શન આંખે કરીને પ્રીતિએ સહિત કરવાં. એવી રીતે જગત સંવંધી માયિક પંચવિષયનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના દર્શન, સ્પર્શાદિક વિષયનું ગ્રહણ કરવું અને એવી રીતે જગત સંવંધી માયિક વિષયનો અભાવ કરીને ભગવાનના રૂપમાં જોડાય છે તેને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણરૂપ પિંડ બ્રહ્માંડનો નાશ કર્યો જાણવો અને ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણરૂપ પિંડ બ્રહ્માંડને નાશ કરીને કારણરૂપ જે અનાદિનું અજ્ઞાન તેનો નાશ થઈ જાય છે અને તે આત્મા ભગવાનના ધામને પામે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९४ समाप्त ।

શ્રીમુક્તસિદ્ધાંત ૨૧૫ વિષય :- સત્સંગ-કુસંગની સમજ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:- સંવત ૧૯૨૪ના વૈશાખ સુદિ ૩ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ નરસીંહ લલાભાઈને ઘેર આથમણે વાર ઓરડાની આગળ ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે કસુંબલ તારાઢાં વચ્ચે ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેહે મહારાજ બોલ્યા જે “સર્વે શાસ્ત્રને વિષે સત્સંગનો મહિમા વધુ કહ્યો છે અને સત્સંગે કરીને જીવનો મોક્ષ થાય છે અને સત્સંગ વિના વીજાં અનંત સાધન કરે, તીર્થ કરે, જ્ઞાન કથે, શાસ્ત્ર વાંચે-સાંભળે, તો પણ જીવનો મોક્ષ થાય નહીં. અને વીજાં સાધન કાંઈ કર્યાં ન હોય પણ જો તેને સત્સંગનો યોગ થઈ જાય તો તે આત્માનો તત્કાલ મોક્ષ થઈ જાય છે. એવો સત્સંગનો અપાર મહિમા છે. અને પૂર્વે સત્સંગે કરીને ઘણાક જીવ પરમપદને પામી ગયા છે. માટે મનુષ્ય માત્રને પોતાના આત્માના મોક્ષને અર્થે સત્સંગ જરૂર કરવો.

—પણ તે સત્સંગ જીવને મળવો તથા ઓછાં મળવો ઘણો કઠણ છે, કેમકે એક સત્સંગ છે અને વીજો કુસંગ છે. તે ઉપરથી વેચનો સરખો વેશ જણાતો હોય છે જેમ એક હંસ છે અને વીજો વગલો છે તે ઉપરથી તો વેચ ધોળા જણાતા હોય પણ તેમાં ભેદ ઘણો છે કેમકે જે હંસ છે તે તો માનસરોવર હોય ત્યાં રહે છે અને મોતિનો ચારો ચરે પણ તે વિના વીજું કાંઈ ક્ષાય નહીં. અને તે હંસ દૂધ-પાણી વે મેઘાં હોય તેને જુદાં

કરીને દૂધને ગ્રહણ કરે છે અને પાણીનો ત્યાગ કરે છે. અને જે વગલાં છે તે તો જ્યાં खाडा खावोचियानाં પાણી હોય અને જેમાં ઘણાં જંતુ હોય એવા તલાવડાં હોય ત્યાં રહે છે અને માછલાદિક જીવનો ચારો કરે છે અને દૂધ પાણીને જુદા કરી શકતા નથી. માટે હંસ અને વગલા ઉપરથી સરખાં ઉજ્જવલ જણાતા હોય, પણ તેની ક્રિયામાં ઘણો ભેદ છે.

તેમ એક હંસરૂપ સત્પુરૂપ છે અને બીજા વગલારૂપ અસત્પુરૂપ છે તે ઉપરથી તો સાધુ તથા બ્રહ્મચારી તથા સંન્યાસી તથા પરંહસ તથા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય તથા છાપ માલા તિલકે યુક્ત ભક્ત તે સર્વે સરખા જણાતા હોય પણ તેના આચરણમાં અને તેની સમજણમાં ઘણો ભેદ છે તે હંસરૂપ સત્પુરૂપ છે તે તો માનસરોવરરૂપ જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન તેને આશ્રયે રહેતા હોય પણ તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના આશ્રયનો ત્યાગ વ્યારેય કરે નહીં. અને તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના નામ, ગુણ, લીલા, ચરિત્ર તે રૂપી મોતી તેનું શ્રવણ કીર્તનાદિક નવધા ભક્તિરૂપી ચારો કરતા હોય અને દૂધ-પાણીની પેઠે આત્મા દૂધરૂપ છે અને દેહ પાણીરૂપ છે; તે વે એક થઈ ગયાં છે તેને સાંખ્યવિચારે કરીને જુદા કરે છે અને પાણીરૂપ દેહનો નિપેદ્ય કરીને આત્માનું ગ્રહણ કરાવતા હોય.

—અને જે વગલારૂપ અસત્પુરૂપ હોય તે તો खाडाखावोचीयांરૂપ જે ક્ષુદ્ર દેવ તેના આશ્રયમાં રહેતા હોય. હવે ક્ષુદ્ર દેવ તે શું? તો પરમાત્મા પ્રત્યક્ષના અવતારરૂપ જે પંચદેવ વિષ્ણુ, શીવ, ગણપતિ, સૂર્ય અને શક્તિ તે વિના જેને મધ્યમાંસનું નૈવેદ્ય થતું હોય તેને ક્ષુદ્ર જાણવા. માટે અસત્પુરૂપ તેની ઉપાસના કરતા હોય અને અનિયમપર્ણે પંચવિષયને ભોગવતા હોય અને દેહને પોતાનું રૂપ માનતા હોય અને તેને જગતનાં પદાર્થમાં પ્રીતિ વધુ હોય.

અને જે સત્પુરૂપ હોય તે તો ઇન્દ્રિયોના નિયમરૂપી ધર્મ દૃઢ કરીને

રાખતા હોય અને પોતે આત્મારૂપે વર્તતા હોય અને જગતના પદાર્થ ઉપર તેને પ્રીતિ ન હોય, એવાં લક્ષણ હોય તેને સત્પુરુષ જાણવા અને તેનો સમાગમ કરવો તેનું નામ સત્સંગ છે અને તે સત્સંગે કરીને જીવનો મોક્ષ થાય છે. તે સત્સંગ તમને આજ મળ્યો છે માટે તમારા વહુ જ મોટાં ભાગ્ય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९५ समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૬ વિષય:-અમે તમને જન્મ ધરાવ્યા છે અને હું પણ સ્વ-ઇચ્છાએ કરીને પ્રગટ થયો છું.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના વૈશાખ સુદિ ૫ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ લલ્લુભાઈ દાજીભાઈને ઘેર આથમણાં વારના ઓરડાની પરસાઢમાં ભોજન જમીને તે ઘરના ડંવરા ઉપર ડમા હતા અને એક શ્વેત ધોતિયું લાલ-કોરનું પહેર્યું હતું અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ ચાર ડમા હતા તથા હરિમક્ત વીસ પચીસ આશરે ડમા હતા.

પછી મહારાજ કૃપાદ્રષ્ટિ કરીને વોલ્યા જે “અમને સાક્ષાત્કાર પામવાને અર્થે પરોક્ષપર્ણે જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, યજ્ઞ, દાન, પુણ્ય, ધર્મ, જ્ઞાન, ચૈરાગાદિક અનંત શુભ કર્મ કરીને અક્ષરધામ વિના વીજાં અનંત ધામ છે તેને પામ્યા હતા તે સર્વેને અમારા સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવીને અક્ષરધામને પમાડવાને અર્થે એ સર્વે અનંત મુક્તને અમે આ સમયે મનુ-પ્યના દેહ ધરાવ્યા છે. માટે સર્વે વાઈ. ભાઈ નાનાં મોટાંને પ્રીતિ થાય છે અને તે સર્વેને અમે જે જે નિયમ ધરાવીએ છીએ તેને શિર સાટે પાળે છે અને અમારું જ્ઞાન સાંભળીને પંચવિષયની વાસનારૂપી જે કામ તેનો ત્યાગ કરે છે અને અખંડ બ્રહ્મસ્થિતિમાં વર્તવા લાગે છે. તે મોટા મોટા

યોગીને પણ એવી સ્થિતિ આવવી ઘણી કઠણ તે સ્થિતિ અમારી વાત સાંભળીને સહેજમાં આવી જાય છે.

તે એવી સ્થિતિ સહેજનાં પામે છે તેનું કારણ શું છે? તો આજ અમે ઘણાક ધામોના મુક્તને દેહ ધરાવ્યા છે, માટે વ્રહ્મસ્થિતિને સહેજમાં પામે છે. અને અમારા સ્વરૂપમાં કોઈને સંશય રહેતો નથી. તે નાની વાર વર્ષની અવસ્થા અમારી હતી, તે દહાડે ચૂડેથી બલદાળે હું જતો હતો. પછી તે બલદાળા અને ચૂડા વચ્ચે અમે ઝમ્મા રહીને એવો સંકલ્પ કર્યો કે જે 'અમને પામવાને અર્થે સાધન કરીને જે જે લોકમાં રહ્યા હોય તથા જે જે ધામમાં ગયા હોય તે સર્વે આ સોરઠે દેશમાં સો સો ગાડ ફરતાં ફરતાં જન્મ ધરજો', એવો સંકલ્પ અમે કર્યો હતો માટે તે વધાય મુક્ત-મુમુક્ષુ જન્મ ધર્યા છે અને જેટલે મુક્ત-મુમુક્ષુ જન્મ ધર્યા છે તે સર્વેને અમારે વિષે સહેજમાં પ્રીતિ થાય છે અને તેને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય છે. અને જેટલાને સંસ્કાર ઓછો છે તેને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવામાં વાર લાગે છે. માટે તમારે સર્વેને અમારે વિષે તરત પ્રીતિ થઈ અને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો તે અમે તમને જન્મ ધરાવ્યા છે. અને તમોને દર્શન દેવા સારું અને તમોને અમારા સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવીને અક્ષરધામને પમાડવાને અર્થે હું પણ મારી સ્વ-ઇચ્છાપ કરીને પ્રગટ થયો છું.

તે હું જેને સાક્ષાત્કાર પ્રગટ મળ્યું છું અને મારા સ્વરૂપનો જેને નિશ્ચય થાય છે તેનું લક્ષણ શું છે? તો તેને સંસારના સુખની આસક્તિરૂપ જે કામ તે નાશ પામી જાય છે અને એ જ પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના સંત મલ્લવાનો પ્રતાપ છે. તે ઉપર તુલસીદાસની સાક્ષી છે જે—

રામ ત્યાં કામ નહીં, કામ ત્યાં નહીં રામ;

‘તુલસી’ દોનું ન રહે, રવિ રજની એક ઠામ.

તેનો અર્થે જે રામ ત્યાં નહીં કામ ઇટલે રામ કહેતાં પ્રત્યક્ષ ભગ-
વાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય જેના અંતઃકરણમાં થાય છે તેના અંતઃકરણમાં
પંચવિષયની વાસનારૂપી કામ નાશ પામી જાય છે અને પંચવિષયની
વાસનારૂપી કામ જેના અંતઃકરણમાં છે તો તેના અંતઃકરણમાં ભગવાન
નથી. જેમ દિવસ અને રાત્રી વે ભેગાં હોય નહીં, તેમ પરમાત્માના સ્વ-
રૂપનું જ્ઞાન જેને થયું તેને વિષયની વાસનારૂપી અજ્ઞાન રહેતું નથી અને
જેને પંચવિષયને વિષે આસક્તિરૂપ અજ્ઞાન છે તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના
સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું નથી, એમ જાણવું.

માટે આજ તમને સર્વેને જન્મ ધરાવ્યો છે અને અનંત જન્મ થયાં
અમને પામવા સારુ જપ, તપ, સાધન કર્યાં હતાં તે સર્વેનું ફલ તમને
આજ પ્રાપ્ત થયું છે: અને તમારાં સર્વેનાં સાધન પૂરાં થઈ રહ્યાં છે હવે
તમારે કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. માટે તમારે દેહ રહે ત્યાં સુધી અમે આપ્યાં
જે વર્તમાન તેને દૃઢ રાખીને અમારું ભજન કર્યાં કરજો ઇટલે તમારો
સાક્ષાત્કાર મોક્ષ થઈ રહેશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९६ समाप्त ।

—:X+X:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૭ વિષય :—શબ્દની ઉત્પત્તિ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ના વૈશાખ સુદિ ૮ને દિવસ
મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ હરજી
કાલીદાસને ઘેર આથમણાં વારના ઓરડાની આગલ ગાદીતકિયે યુક્ત
પલંગ વિઢાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની કસુંબલ
વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને શ્વેત પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી
રહ્યાં હતાં. કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ
સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજની સંધ્યા આરતી થયા કેહે તે ગામના ભક્ત પટેલ કલ્યાણભાઈએ મહારાજને એક પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “આ શબ્દ કંઈ છે તે ત્યાંથી કંઈતો હશે? અને તે શબ્દ શેને કરીને બોલાતો હશે? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન બોલ્યા જે “અર્ધમાત્રારૂપ જે તૂર્યાવસ્થા ત્યાંથી પ્રથમ શબ્દ કંઈ છે અને તે શબ્દને પરાવાણી કહીએ અને તે તૂર્યાનું સ્થાનક દશમો દ્વાર જે મગજ ત્યાં છે. અને ત્યાંથી શબ્દ હૃદયને વિષે આવે છે અને તે હૃદય મકાર માત્રારૂપ કારણદેહ અને સુષુપ્તિ અવસ્થા છે અને તે શબ્દને પચંતિવાણી કહીએ. અને હૃદયમાંથી તે શબ્દ કંઈ આવે છે અને તે કંઈને ઉકાર માત્રારૂપ સૂક્ષ્મદેહ અને સ્વપ્ન અવસ્થા છે અને તે શબ્દને મધ્યમાવાણી કહીએ. અને તે કંઈથી શબ્દ વાક્ય ઇન્દ્રિયે આવીને બોલે છે અને તે વાક્ય ઇન્દ્રિય અકાર માત્રારૂપ સ્થૂળદેહ અને જાગ્રત અવસ્થા છે અને તેને વૈશ્રવીવાણી કહીએ. માટે મગજરૂપ જે વિચાર કરવાનું સ્થાનક દશમોદ્વાર ત્યાંથી શબ્દ કંઈ છે અને ત્યાંથી હૃદયમાં આવીને પછી કંઈમાં થઈને વાણીએ આવીને જીહ્વાએ કરીને બોલે છે એ તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९७ समाप्त ॥

—:X*X:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૯૮ વિષય :—દયા રહે અને અહંકાર ટલે તો જ મોક્ષ થાય છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના વૈશાખ સુદિ ૧૩ ને મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ કાઠીદાસને ઘેર સમડી તલે ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આશૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં, કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદના આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહારાજ બોલ્યા જે “સમાને એક પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ તે જેને આવડે તે ઉત્તર કરજો. તે પ્રશ્ન ઉપર એક સાચી છે:—

દયા મુક્ત કો મૂઝા છે, નરક મૂઝા અભિમાન;

તુલસી દયા ન છાંડીયે, જવલગ ઘટમેં પ્રાણ.

જે દયા છે તે મુક્તિનું મૂઝા છે અને જે અભિમાન છે નરકનું મૂઝા છે. હવે તેમાં પૂછવાનું એ છે કે જો દયા રાખવા જાય છે તો અહંકાર વિના દયા રહેતી નથી અને જો અહંકાર રહે છે તો મુક્ત થવાનું નથી કેમકે દેહને લઈને દયા રહી છે. જે કોઈ જીવને દેહે દુઃખ થતું હોય તેને જોઈને તેના ઉપર એમ દયા આવે જે ‘હું એનું દુઃખ મટાડું’, એવો દયાને વિષે અહંકાર રહે છે. અને જો દેહના અહંકારનો ત્યાગ કરીને આત્મરૂપ પોતાને માને તો તે આત્મા તો સદાય સુખરૂપ છે, અખંડ અવિનાશી છે અને દેહ તો જડ છે અને તેમજ સર્વેના આત્મા તો સુખરૂપ અને અખંડ અવિનાશી છે અને દેહ તો જડ છે. માટે કોના ઉપર દયા રાખવી? એમ સમજે છે તો અહંકાર ટળી જાય પણ તે ભેગા દયા ટળી જાય છે. અને જ્યારે દયા ટળે છે ત્યારે—મુક્તિનું મૂઝા તો દયા છે તે મૂઝા ગયું ત્યારે—મુક્તિ પણ થાય નહીં. માટે અહંકાર ટાઢીએ છીએ ત્યારે દયા રહેતી નથી અને દયા રાખીએ છીએ તો અહંકાર ટળતો નથી. માટે દયા રહે અને અહંકાર ટળે તેનો શો ઉપાય છે? તે કહો.”

પછી અક્ષરમુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે “દેહના અહંકારનો ત્યાગ કરીને આત્મારૂપ થઈને બ્રહ્મદશાને પામીને દેહ અને દેહ સંવંધી પદાર્થને નાશવંત અને પાપરૂપ અને દુઃખરૂપ જાણીને જગતના માયિક શબ્દાદિક પંચવિપયની વાસનાનો ત્યાગ કરીને પછી દયા રાખવી. તે કેવી રીતે દયા રાખવી? તો એવી રીતે બ્રહ્મરૂપ થયો હોય તે પણ પોતાના દેહના રક્ષણને અર્થે અવશ્ય ઘટે તેટલું દેહને સ્વરાવશ્ય, પીવરાવશ્ય,

ઓઢાડવું, પહેરાવવું ઇત્યાદિક પોતાના દેહ ઉપર દયા રાખે છે અને જો ઇટલી દયા ન રાખે તો દેહ પડી જાય અને જો દેહ પડી જાય તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિક ભગવાનની પ્રસન્નતાના સાધન તે શેને કરીને કરે ? અને સાધન કરે નહીં તો મુક્ત થવાય નહીં. એમ જાણીને પોતાના દેહનું રક્ષણ મુક્ત થયો હોય તે પણ કરે છે તો જેમ પોતાના દેહનું તેમ વીજા સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રના શરીરનું દયા રાખીને રક્ષણ કરવું. એમ સમજે તો તેને દયા પણ રહે છે અને અહંકાર પણ ટળી જાય છે.”

પછી મહારાજ ચોલ્યા જે “ એ પણ ઉત્તર સ્વરો, પણ એક તેનો વીજો ઉત્તર છે જે આમ સમજે તો તેને અહંકાર ટળી જાય છે અને દયા પણ રહે તો જે જીવ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો દૃઢ આશ્રય કરીને તેણે કરી જે આજ્ઞા તે આજ્ઞારૂપી જે ધર્મ તે ધર્મને દૃઢ રાખીને પછી જેવી રીતે ઘટે તેવી રીતે પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે વીજા જીવો ઉપર દયા રાખે અને જે દયા રાખવામાં પોતાના ધર્મને લગારે પણ ઘસારો આવે કહેતાં દયા રાખતાં ધર્મ લોપાય તો તે દયાને પાપ રૂપ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો અને પોતાના ઇષ્ટદેવે જેને જે નીમ ધરાવ્યા હોય તેને પોતાને શિર સાટે રાખીને પછી વીજા જીવોનું જેમ સારું થાય એવી દયા રાખે તો તેનો અહંકાર પણ ટળી જાય છે અને તેને દયા પણ રહે છે અને તે મુક્ત થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. અને જે પોતાનો ધર્મ ચૂકીને દયા રાખે છે તે તો મહા પાપી છે અને તે તો મહા અહંકારી છે અને તેની દયા તે પણ વીજા જીવોનું મૂંઢું કરે એવી છે. અને પોતાનો ધર્મ ચૂકીને જે દયા કરે છે તે તો દેહ મૂકીને જરૂર નરકમાં પડે છે. માટે જેને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તેને તો પરમાત્માએ કહ્યા જે વેદમાં વર્ણ અને આશ્રમના ધર્મ તેને દૃઢ કરીને પાલવા અને તે ધર્મમાં રહીને દયા રાખવી અને

પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક તેનું ભજન કરવું. એવી રીતે સમજીને વર્તશે તે જીવનું કલ્યાણ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९८ समाप्त।

—:***:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૨૦૧ વિષય:-જગતની ઉત્પત્તિ શા માટે ? અને પરમાત્મા સર્વાધાર થકા નિરાધાર.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના વૈશાખ સુદિ ૧૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ગાડા મધ્યે પટેલ કાઠીદાસને ઘેર ઉગમણે વાર ઓરડાની આગલ ચોકમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ બિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કંકુનો ઘાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે “સર્વે પિંડ બ્રહ્માંડાદિક અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ તે પરમાત્માને આધારે રહ્યા છે. જેમ આ જગતને વિષે જેટલા આકાર માત્ર જણાય છે તે સર્વેને આ પૃથ્વીનો આધાર છે અને તે આકાર પૃથ્વી થકી ઉપજ્યા છે અને પૃથ્વીમાં લય પામે છે. અને પૃથ્વીને જલનો આધાર છે, જલને અગ્નિનો આધાર છે, અગ્નિને વાયુનો આધાર છે, વાયુને આકાશનો આધાર છે, આકાશને અહંકારનો આધાર છે, અહંકારને મહત્ત્વનો આધાર છે, મહત્ત્વને પ્રધાનપુરુષનો આધાર છે, પ્રધાનપુરુષને મૂળપ્રકૃતિપુરુષનો આધાર છે, પ્રકૃતિપુરુષને અક્ષરબ્રહ્માનો આધાર છે અને અક્ષરબ્રહ્માને પરમાત્માનો આધાર છે. પણ પરમાત્માને કોઈનો આધાર નથી; પરમાત્મા તો સર્વોપરી છે અને નિરાધાર છે, કહેતાં જીવ, ईश्वर, માયા, બ્રહ્મ એ સર્વેને પરમાત્માનો આધાર છે, માટે પરમાત્મા સર્વાધાર

કહેવાય છે. અને પરમાત્માને કોઈનો આધાર નથી માટે પરમાત્મા નિરાધાર કહેવાય છે.

અને તે પરમાત્મા દિવ્ય મૂર્તિમાન છે. અને કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથાકર્તુમ્ સમર્થ છે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય જે જીવ કરે છે તે જીવનો મોક્ષ થાય છે અને તે જીવાત્માનું અનાદિ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેને પામે છે. પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રય વિના જીવનો મોક્ષ થતો નથી અને પોતાનું મૂળ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તે જડતું નથી. કેમકે પ્રથમ તો જીવ અજ્ઞાન અવસ્થામાં બ્રહ્મામાંથી સૃષ્ટિમાં આવ્યો છે માટે પોતાની જાણે પોતાનું મૂળ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તે જડતું નથી.

જેમ કોઈક મનુષ્ય અહિંથી કાશીઁ ગયું હોય તેને દીકરો છ મહિનાનો હોય તેને ભેગો તેડી ગયો હોય તે છોકરો મોટો થાય તો પણ તેને પોતાના ઘરની ગમ હોય નહીં અને તેને ઘેરથી કાશીઁ ગયો તેમાં જે જે ગામ શહેર વચમાં આવ્યા હોય તેની પણ છોકરાને ખબર હોય નહીં અને તે છોકરાના માવાપ છે તેને પોતાના ઘરની પણ ખબર છે અને વચ્ચે માર્ગમાં જે જે ગામ શહેર આવ્યાં હોય તેને પણ જાણે છે. તે પાછો તેના દીકરાને માર્ગ વતાવશે અને ઘેર પોતાને તેડી જશે ત્યારે તે પોતાને મૂળ ઘેર પૂગશે. તેમ જીવ પ્રથમ પોતાનું મૂળ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેના કોકદેશને વિષે અજ્ઞાન અવસ્થામાં મહામાયાને વિષે હતાં, કહેતાં ચિદાકાશને વિષે ચાર ભૂતના પરમાણુરૂપ જે મહાકારણ શરીર તેને વિષે જીવ હતા. તે જીવોને માયામાંથી વહાર કાઢીને જ્ઞાન આપીને મહા સુખિયા કરવા સારુ પરમાત્માએ પોતાનો આધાર આપીને કાશીઁ જવારૂપ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે. તે કેવી રીતે સૃષ્ટિ કરી છે ? તો પ્રથમ ચિદાકાશને વિષે જીવે સહિત ચાર ભૂતનાં પરમાણું હતાં તેમાંથી પરમાત્માએ વાયુનાં પરમાણું ભેગાં કરીને એક મોટો વાયુ કર્યો

અને તે વાયુને વિષે ત્રણ ગુણ રહ્યા છે. સત્ત્વ, રજ અને તમ તેમાંથી વાયુના સત્ત્વગુણની સ્પર્શગ્રહણ કરનારી ત્વચા ઇન્દ્રિય પરમેશ્વરે કરી અને તે ઇન્દ્રિયના વાયુ નામે દેવ કર્યા. અને વાયુના રજોગુણ થકી હસ્ત ઇન્દ્રિય કરી તે ઇન્દ્રિયના ઈન્દ્ર નામે દેવ કર્યા અને વાયુના તમોગુણનો મોટો વાયુ કર્યો અને પાંચ પ્રાણ કર્યા તથા ચલન, વલન, ધાવન, પ્રસારન અને આકોચન એ પાંચ ભાગ થયા અને રૂપ વિનાનો સ્પર્શ વિષયરૂપ પરમાણું હતાં તે થકી વાયુ પરમેશ્વરે કર્યો છે અને વાયુ રહ્યો છે જેને વિષે એવો જે આકાશ તે આકાશ વાયુને ઉપજવે કરીને અંધકારે યુક્ત થવા માટે તે ચિદાકાશ વિકાર પામીને મહદાકાશ થયો અને તે મહદાકાશને વિષે ત્રણ ગુણ રહ્યા છે, તેમાં સત્ત્વગુણ થકી શબ્દ ગ્રહણ કરનારી શ્રોત્ર ઇન્દ્રિય થઈ તથા તે ઇન્દ્રિયના દિગપાલ નામના દેવ પરમેશ્વરે કર્યા છે અને આકાશના રજોગુણની વાક્ ઇન્દ્રિય કરીને તે ઇન્દ્રિયના અગ્નિ નામે દેવ કર્યા છે અને સૂક્ષ્મ આકાશના તમોગુણના અંતઃકરણ મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર કર્યા છે અને અંતઃકરણના દેવ કર્યા છે તે મનના દેવ ચંદ્ર ઇટલે અનિરુદ્ધ અને બુદ્ધિના દેવ બ્રહ્મા ઇટલે પ્રધુમ્ન અને ચિત્તના દેવ વાસુદેવ અને અહંકારના દેવ રુદ્ર ઇટલે શંકર્યણ એ ચાર દેવ પરમાત્મા એ નિર્ગુણ બ્રહ્મરૂપ જે ચિદાકાશ તે થકી કર્યા છે અને તે આકાશને વિષે શબ્દ વિષય રહ્યો છે, તે મહદાકાશનું કારણ છે. તે શબ્દ થકી મહદાકાશ થયો છે અને મહદાકાશ થકી સ્પર્શ વિષય થયો છે અને સ્પર્શ થકી વાયુ થયો છે. અને તે અગ્નિને વિષે ઊના સ્પર્શ-વાઝાં અગ્નિનાં પરમાણું રહ્યાં છે, તેને પરમાત્મા એ ભેગાં કરીને તેનો રૂપ વિષય કર્યો અને તે રૂપ વિષય થકી મોટો અગ્નિ કર્યો અને તે અગ્નિને વિષે પાંચ ત્રણ ગુણ રહ્યા છે. તેમાં સત્ત્વગુણ થકી રૂપ ગ્રહણ કરનારી ચક્ષુ ઇન્દ્રિય કરી અને તે ઇન્દ્રિયનો દેવ સૂર્ય કર્યો અને અગ્નિના રજોગુણ

થકી પાદ ઇન્દ્રિય કરી અને તે ઇન્દ્રિયના વિષ્ણુ નામે દેવ કર્યા અને અગ્નિના તમોગુણ થકી મૂલ, તરસ, નિદ્રા, આલસ અને કાંતિ એ પાંચ ભાગ કર્યા છે. અને તે અગ્નિને વિષે ટાઢા સ્પર્શ વિષયવાળાં પરમાણું રહ્યાં છે તેને ભેગાં કરીને જલ પરમેશ્વરે કર્યું અને તે જલને વિષે ત્રણ ગુણ છે. તેમાં સત્ત્વગુણ થકી રસ ગ્રહણ કરનારી રસના ઇન્દ્રિય કરી તથા તે ઇન્દ્રિયના વરુણ નામે દેવ કર્યા. અને જલના રજોગુણ થકી શિષ્ણુ ઇન્દ્રિય કરી તથા તે ઇન્દ્રિયના પ્રજાપતિ નામે દેવ કર્યા અને જલના તમો ગુણ થકી વીર્ય, મૂત્ર, પરસેવો, લાલ અને લોહી એ પાંચ ભાગ કર્યા છે. અને તે જલને વિષે કઠણ સ્પર્શવાળા ગંધ વિષયરૂપ પૃથ્વીનાં પરમાણું રહ્યાં છે તેને પરમાત્માએ ભેગાં કરીને મોટી પૃથ્વી કરી અને તે પૃથ્વીના સત્ત્વગુણ થકી ગંધ વિષય ગ્રહણ કરનારી નાસિકા ઇન્દ્રિય કરી તથા તે ઇન્દ્રિયના અશ્વત્થીકુમાર નામે દેવ કર્યા અને પૃથ્વીના રજોગુણ થકી ગુદા ઇન્દ્રિય કરી તથા તે ઇન્દ્રિયના યમ નામે દેવ કર્યા અને પૃથ્વીના તમોગુણ થકી હાડ, માંસ, નાડિયો, ત્વચા અને રોમ એ પાંચ ભાગ કર્યા છે.

અને તેમાં મોટો આકાશ, મોટો વાયુ, મોટો અગ્નિ, મોટું જલ અને મોટી પૃથ્વી એ પાંચ ભૂત તથા તે પંચ મહા ભૂત થકી થયા જે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ અને તેના દેવ અને તે સર્વે થકી થયું જે વૈરાટરૂપ બ્રહ્માંડ તેને ઈશ્વરરૂપે કરીને પરમાત્માએ પોતે ધારણ કર્યું છે. અને તે પરમાત્માનું અન્વય સ્વરૂપ કહેવાય છે અને તે પંચભૂતનાં પરમાણુંને વિષે હતા જે જીવ તેને મોટા પંચભૂતને અંશે કરીને નાનાં શરીર સર્જી આપ્યાં તે શરીરનું નામ પિંડ કહેવાય છે, તેમાં ઈશ્વરનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ છે તે જીવનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણના દેવ કહેવાય છે. એવી રીતે અક્ષરમાંથી જીવ પિંડમાં આવ્યો છે તેને પરમાત્મા જાણે છે, પણ જીવને તેની સ્વર નથી જે ‘હું ક્યાંથી આવ્યો છું?’ તથા જીવને તો પરમાત્મા પોતે તેનું

મૂઠા ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મા તે દેખાડશે ત્યારે તે પોતાના મૂઠા ઘરને જીવ પામશે અને તે જીવની મુક્તિ થશે. જેમ નાના વાઢકને તેનાં મા-વાપ પરદેશમાં તેડી ગયા હોય તે વાઢકને તેનાં મા-વાપ પોતાનું ઘર વતાવશે ત્યારે તે વાઢકને ખબર પડશે. તે મોટો વીસ વર્ષનો થયો હોય તો પણ તેને પોતાને જાણે પોતાના મૂઠા ઘરની ખબર પડે નહીં. માટે તે વાઢકના મા-વાપ તેનું ઘર વતાવશે અને ઘેર તેડી જશે ત્યારે તે પોતાના ઘરને પામશે.

—અને સમજુ થયા પછી પોતાના મા-વાપ પોતાને ઘેર તેડી જાય ત્યાર કેહે તો તે પરદેશ ગયો હતો તે શહેર તથા વચમાં જે જે ગામ શહેર આવ્યાં હોય તે સર્વેની ખબર પડે છે. તેમ મા-વાપ રૂપ એવા જે પરમાત્મા તેણે મૂઠા ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મા તેને પમાડવાને અર્થે પરમાત્મા પોતે અક્ષરમાં રહ્યા થકા રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે. પછી તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને આશ્રયે જે જીવ આવે છે તેને જે રીતે અક્ષરમાંથી અજ્ઞાન અવસ્થામાં જીવ પિંડ બ્રહ્માંડમાં આવ્યો છે તે રીતને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા વતાવી આપે છે. કેમકે પરમાત્મા પોતે જીવોને જ્ઞાન કરાવવા સારુ પરદેશરૂપ પિંડ બ્રહ્માંડમાં લાવ્યા છે અને જીવ તો વાઢકની પેઠે અજ્ઞાનમાં આવ્યો છે. માટે જીવ પોતાની મેળે સમર્થ નથી. અને તેમ જ પિંડ બ્રહ્માંડને વિષે સર્વે દેવ બ્રહ્માદિક તથા સર્વે મનુષ્યાદિક અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના જીવ પ્રાણી માત્ર તે સર્વે અનાદિના અજ્ઞાની હતા. માટે જ્ઞાન આપવા સારુ જ સર્વેને પરમાત્મા સ્પૃષ્ટિમાં લાવ્યા છે, તેથી તે દેવ, બ્રહ્મા અને મનુષ્યાદિક કોઈ પણ પોતાના મૂઠા ઘરને કહેવા જાણવાને પોતાની મેળે સમર્થ નથી. માટે એક પરમાત્મા જ જ્ઞાન કરાવીને મૂઠા ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મા તેમાં ભૂઈ જવાને સમર્થ છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક તેનો આશ્રય જે જીવ કરે છે તે

જીવનું સહેજમાં થોડાક દાઢાકે કલ્યાણ થાય છે. જેમ વાઢાક પરદેશમાં ગયો તેને પોતાને ઘેર આવવા સારું તેના મા-વાપનો આશ્રય કરીને તે ભેગો ચાલ્યો આવે તો તેને માર્ગ પૂછવો પડે નહીં તથા કયાંય મૂલો પળ પડે નહીં તથા તેને વાટમાં ભાતા-પોતાની પળ ફીકર રાખવી પડે નહીં અને સહેજમાં પોતાના મા-વાપ ભેગો ચાલ્યો આવે તો પોતાને ઘેર પહોંચે અને સુખને પામે.

અને મૂર્ખાઈ કરીને એમ કહે જે ‘હવે તો હું મોટો થયો છું તે મા-વાપનું શું કામ છે; હું મારી મેલે મારે ઘેર જઈશ,’ એમ કહીને તેના મા-વાપથી જુદો પડીને એકલો ચાલે તો વાટમાં મૂલો પડે અને પોતાનું ઘર હોય પૂર્વમાં અને ચાલવા માંડે પશ્ચિમમાં. પછી જેમ જેમ ચાલે તેમ તેમ પોતાના ઘેરથી છેદું પડતું જાય. પછી પોતા જેવા જ અજાણ્યા હોય તેને માર્ગ પૂછે તો તે વરાવર વતાવી શકે નહીં. માટે જીવે ત્યાં સુધી પંથ કર્યા કરે અને પરદેશમાં મટક્યા કરે. પળ પોતાને ઘેર પહોંચે નહીં અને આથડી આથડીને વચમાં તેના પ્રાણ જાય. તેમ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને પોતાને જાણે શાસ્ત્રને મળી, સાંભળી, વાંચીને મોક્ષને માર્ગે ચાલવા જાય છે તો તેનો મોક્ષ કોઈ કાલે થતો નથી. અને તે તો નરક ચોરાસીમાં મટક્યા કરે છે. અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને મોક્ષને માર્ગે ચાલે છે તે તો વગર દાઢાકે મોક્ષને પામે છે અને તેને તો આલોકમાં કોઈ વિઘ્ન લાગતું નથી અને તે નિર્ભય થકો પરમપદને પામે છે.

હવે તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન કેવી રીતે જીવને અક્ષરમાં લઈ જાય છે ? તો જેવી રીતે જગતની ઉત્પત્તિ થઈ તેવી રીતે તે પાછો જ્ઞાને કરીને પ્રલય કરાવે છે. જે પ્રથમ પૃથ્વીનું જીવને જ્ઞાન કરાવે છે, જે ઘટપટાદિક આકાર માત્ર તે સર્વે પૃથ્વી થકી થયા છે. માટે તે આકારમાત્ર પાછા

પૃથ્વીમાં લય પામશે અને પૃથ્વી ગંધ વિષયમાંથી થઈ છે માટે તે પૃથ્વી ગંધમાં લય પામશે અને એ ગંધ છે તે પરમાણુરૂપ થઈને જલને વિષે લય પામે છે. અને જલ છે તે રસને વિષે લય પામશે અને રસવિષયરૂપ જલના પરમાણું થઈને અગ્નિને વિષે લય પામશે અને રૂપ વિષયરૂપ અગ્નિના પરમાણું થઈને વાયુને વિષે લય પામશે અને વાયુ છે તે સ્પર્શને વિષે લય પામશે અને સ્પર્શ વિષય છે તેના પરમાણું થઈને આકાશને વિષે લય પામશે અને આકાશ છે તે અહંકારમાં લય પામશે અને અહંકાર છે તે ચિત્તમાં લય પામશે અને ચિત્ત છે તે મહત્ત્વમાં લય પામશે. અને મહત્ત્વ છે તે મનમાં લય પામશે અને મન છે તે પ્રધાનપુરુષમાં લય પામશે અને પ્રધાનપુરુષ છે તે બુદ્ધિને વિષે લય પામશે અને બુદ્ધિ છે તે મૂલપ્રકૃતિપુરુષને વિષે લય પામશે અને પ્રકૃતિપુરુષ છે તે શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્માને વિષે લય પામશે અને શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા છે તે અક્ષરને વિષે પ્રવેશ કરશે કહેતાં માયાના ભાવથી રહિત થઈને શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા થયો તે આત્મા અક્ષરબ્રહ્મ જે પોતાનું મૂલ ઘર તેને પામે છે અને એ અક્ષરબ્રહ્મના આધાર અને પ્રકાશક એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેને પોતાના બ્રહ્મસ્વરૂપને વિષે સાક્ષાત્કાર देखે છે. અને તે જે અક્ષરના આધાર ‘અક્ષરાતીત પરમાત્મા તેજ આ મને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે અને તેણે જ મને મારું મૂલ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેનું જ્ઞાન કરાવીને અક્ષરને પમાડ્યો.’ એવી રીતે તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય થાય છે.

—અને તે આત્મા અક્ષર બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે સાહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત જોડાઈ જાય છે. અને તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા ભગવાનની મૂર્તિને વિષે જોડાવે કરીને તે આત્માની બ્રહ્મમય દિવ્ય એવી ભાગવતીતનું વંધાય છે. અને તે આત્મા આલોકમાં હોય ત્યાં સુધી

તેનો દેહ ઉપરથી જોયામાં તો માયિક અને પંચભૂતનો દેહાય તો પળ માંહે તો તે આત્મા બ્રહ્મની જ મૂર્તિ છે. જેમ કચરાનું વીંધું કરીને ધાતુનો રસ રેડે છે એટલે ધાતુની મૂર્તિ વંધાય છે. પળ જ્યાં સુધી કચરાના વીંધાને ભાગી નાશ્યું નથી ત્યાં સુધી ધાતુની મૂર્તિ દેખાતી નથી. તેમ કચરાના વીંધારૂપ જે પંચભૂતનો દેહ તેમાં આત્મા પરમાત્માના જ્ઞાનરૂપી ધાતુનો રસ તે રસ ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણરૂપ દ્વારે કરીને જેના આત્મામાં ઉતર્યો તેની બ્રહ્મમય દિવ્ય એવી ભાગવતીતનું વંધાય છે. પળ જ્યાં સુધી પંચભૂતનો દેહ નાશ નથી પામ્યો ત્યાં સુધી ઉપરથી વહારદૃષ્ટિવાળાને બ્રહ્મમય દિવ્ય મૂર્તિ જોયામાં નથી આવતી. અને અંતરદૃષ્ટિવાળા જે જ્ઞાની પુરુષ છે તે તો મુક્ત અને સાક્ષાત્કાર બ્રહ્મની જ મૂર્તિ દેખે છે અને તે જીવને મુક્ત કહેવાય છે અને જ્યારે પંચભૂતના દેહનો નાશ થશે ત્યારે તે મુક્ત વિદેહીમુક્ત પદવીને પામશે. અને પરમાત્માની મૂર્તિને વિષે ભક્તિ જે પ્રીતિ તેને કરીને અખંડ જોડાઈ રહે છે. અને તે મુક્ત પાછો કોઈ કાળે દેહ ધરતો નથી અને અખંડ સુખને પામે છે.

અને પ્રથમ ‘જીવનું મૂળ ઘર જે અક્ષર તેમાંથી જીવ આવ્યો હતો’ એમ કહ્યું તે તો અક્ષરના કોક દેશને વિષે અજ્ઞાન અવસ્થામાં અનાદિનો હતો તેને પરમાત્માએ જ્ઞાન આપીને અજ્ઞાનનો નાશ કરીને આત્માનું મૂળ ઘર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેના મધ્યરૂપ જે વ્યતિરેકબ્રહ્મ અને તે વ્યતિરેક બ્રહ્મના પ્રકાશક પરમાત્મા તેનો સાક્ષાત્કાર પોતે પરમાત્માએ પમાડ્યો તે આત્મા પાછો ફેર અક્ષરમાંથી આલોકમાં દેહ ધરતો નથી.”

इति श्रीमुखसिद्धांत २९९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૦ વિષય :- આલસ અને પ્રમાદ ક્યારે ટલે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ:-સંવત્ ૧૯૨૪ ના વૈશાખ વદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પોતાના મંદિરમાં સહેજવટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને વિષે કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની મોટી સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “આલસ અને પ્રમાદ એ બે દોષે કરીને જીવ જન્મમરણાદિક દુઃખને પામે છે. તે આલસ તે શું? તો દેહે કરીને કાંઈ ક્રિયા કરવી નહીં, તેનું નામ આલસ કહેવાય. તે જે આલસુ હોય તે આલોકમાં અને પરલોકમાં કોઈ ટેકાણે સુખ પામે નહીં અને તે મહા દુઃખને પામે. પછી તેને કોઈક એમ કહે જે “તું કાંઈક ઉદ્યમ કર તો તને સુખ મળશે, પણ ઉદ્યમ કર્યા વિના કાંઈ સુખ મળશે નહીં.” એમ કહ્યું ત્યારે તેણે ઉદ્યમ કરવા માંડ્યો પણ તે ઉદ્યમને વિષે પણ મહા દુઃખ થવા માંડ્યું. કેમકે કર્મ કરે છે પણ પ્રમાદરૂપી દોષે કરીને દુઃખ ઉપજે એવું ન કરવાનું કર્મ થાય છે અને સુખ ઉપજે એવું જે કરવાનું કર્મ તે થતું નથી કેમકે ‘કરવાનું ન કરવું અને ન કરવાનું કરવું,’ એ જ પ્રમાદનું રૂપ છે. માટે પ્રમાદે કરીને ન કરવાનું કર્મ કરવા થકી મહા દુઃખ થવા લાગ્યું ત્યારે વઢી કોઈકે એમ કહ્યું જે “ભાઈ કર્મનો ત્યાગ કરીને નિષ્ક્રિય પામશે ત્યારે સુખ થશે.” એમ સાંભળીને પાછો કર્મનો ત્યાગ કરવા ગયો, ત્યાં આલસરૂપી દોષ આવ્યો. તે આલસમાં પણ મહા દુઃખ રહ્યું છે. એવી રીતે જીવ પોતાને જાણે કર્મનો ત્યાગ કરે છે, તો પણ આલસે કરીને દુઃખ પામે છે અને કર્મ કરે છે

તો પ્રમાદે કરીને ન કરવાનું થાય છે તેમાંથી મહા દુઃખને પામે છે. એવી રીતે કોટિ કલ્પ થયાં જીવ જે તે જન્મ, મરણ, ગર્ભવાસ અને ચોરાસીમાં દુઃખ પામ્યા કરે છે.

હવે તે જીવ સુખને ક્યારે પામે? અને ઇ વે દોષ ક્યારે ટળે? તો જીવને જ્યારે માયા પર અને જેને વિષે વે દોષ કોઈ દહાડો હતા નહીં એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ મળે અને તેનો જીવ દૃઢ આશ્રય કરે અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિની અલંકાર સ્મૃતિ રાખે અને તે ભગવાન અને સંત જેવી રીતે પ્રસન્ન થાય તેવી રીતે આજ્ઞામાં વર્તે તો તે જીવને વિષેથી આલસ અને પ્રમાદરૂપી દોષ ટળી જાય છે અને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે. અને જેને પ્રગટ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિપયના ત્યાગી સંત મળે છે, તેને આલસરૂપી દોષ હતો તે મટીને તેની તે આલસ કલ્યાણકારી થાય છે. અને જે પ્રમાદરૂપી દોષે કરીને કર્મ વંધનકારી હતું તે કર્મ પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતને આશ્રયે કરીને પ્રમાદરૂપી દોષ ટળીને કલ્યાણકારી થાય છે માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંત જેને મળે અને તેનો આશ્રય કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપની અલંકાર સ્મૃતિ રાખે અને તેની પ્રસન્નતા પ્રમાણે વર્તે તો તેને આલસ અને પ્રમાદરૂપી જે અનાદિના જીવના મહા દોષ તે ટળી જાય છે અને તે જીવ અક્ષરધામને પામે છે.

—અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા વિના અને તેનો આશ્રય અને પ્રસન્નતા અને સ્મૃતિ વિના વીજાં કોટિ સાધન કરે તો પણ તેને આલસ અને પ્રમાદરૂપી દોષ કોઈ કાળે ટળે નહીં અને તે જીવનો મોક્ષ પણ થાય નહીં. તે સારું જેને પોતાના આત્માના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના એકાંતિક નિર્વાસનિક પંચવિપયના

ત્યાગી સંત તેના આશ્રયે કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે મન, કર્મ, વચને વર્તવું અને જે ભગવાન અને ભગવાનના સંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તશે તેના આલસ અને પ્રમાદરૂપી દોષ ટલી જશે અને તે બ્રહ્મરૂપ થઈને અક્ષરધામને પામશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०० समाप्त ।

—***—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૧ વિષય:—જીવ અને જ્યોતિષ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના જેઠ વદિ ૨ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે. ભક્ત ઈશ્વરદાસ અંબઈદાસને ઘેર પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર સંધ્યા આરતી સમયે સર્વે શણગાર ધારણ કરીને વિરાજમાન થયા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે “સર્વે જીવના શરીર ઉપર ત્રણ આકર્ષણ છે. જેમ સર્વે खेडुना खेतर खेतर પ્રત્યે ત્રણના હુકમ છે, એક खेडु खेतरનો ધણી કહેવાય છે અને વીજો રાજાએ જેને પરગણું સોપ્યું હોય એવો જે મહેતો તેનો પણ તે खेतर ઉપર હુકમ છે અને વીજો સર્વે खेतर ઉપર રાજાનો હુકમ છે. તેમ દેહ દેહ પ્રત્યે એક એક જીવનું આકર્ષણ છે તે દેહને જીવ સાચવે છે અને રક્ષણ કરે છે. જેમ खेडु खेतरને સાચવે છે અને રક્ષણ કરે છે ત્યારે તેમાં નિપજ આવે છે પણ खेडુ રક્ષણ ન કરે તો खेतरમાં નિપજ આવે નહીં અને खेडु દુઃખને પામે. તેમ જીવ દેહને સાચવે નહીં અને શુભ માર્ગે ચલાવે નહીં તો તે જીવ મહા દુઃખને પામે. માટે એક તો દેહ ઉપર જીવનું આકર્ષણ છે તેને કરીને

દેહનો વંદોવસ્ત રહે છે. અને જીવ દેહમાંથી નીસરી જાય અને દેહ પાંચ દસ દિવસ પડ્યો રહે તો દેહ સડીને સાંધે સાંધેથી નોંખો થઈને વિખરાઈ જાય. માટે એક જીવનું ધનીપણું દેહ ઉપર છે.

અને વીજું જે પૃથ્વી ઉપર આપણે રહીએ છીએ તેને ધારણનો કરનારો એક જીવ છે. તે જીવનું પણ પૃથ્વી ઉપરના પ્રાણીમાત્ર ઉપર આકર્ષણ છે. અને આ પૃથ્વીમાં જીવ છે તેને કરીને જ આ પૃથ્વીની મજબૂતાઈ રહે છે અને જીવ પૃથ્વીમાં ન હોય તો પૃથ્વી સીંચલ વિચલ થઈને પરમાણુરૂપ થઈ જાય. માટે પૃથ્વીમાં જીવ છે તે જીવનું સર્વે જીવના દેહ ઉપર આકર્ષણ છે અને તેમજ પાંચે ભૂતને વિષે એકેકો જીવ છે. તેનું પણ સર્વે જીવના દેહ ઉપર આકર્ષણ છે અને તેમજ આ તારામંડળ દેખાય છે તેમાં સર્વેને વિષે એકેકો જીવ છે. તે તારામંડળના જીવોનું પણ આ પૃથ્વીના જીવોના સર્વે દેહ ઉપર આકર્ષણ છે.

—અને ત્રીજું અનંતકોટિ બ્રહ્માંડનો આધાર એવો જે ईશ્વર તેનું પણ સર્વે જીવના દેહ ઉપર આકર્ષણ છે. તે ईશ્વર સર્વે જીવના શુભ અશુભ સર્વ કર્મને જાણે છે અને તે કર્મ પ્રમાણે સુખદુઃખરૂપ ફળ તે જીવોને નવગ્રહાદિકદ્વારા આપે છે. તે શુભ કર્મનું ફળ શુભગ્રહાદિકે કરીને સુખ આપે છે અને અશુભ કર્મનું ફળ અશુભગ્રહાદિકે કરીને દુઃખ આપે છે. માટે વેદનું છતું અંગ જે જ્યોતિષ તેમાં જે જે ગ્રહાદિકે કરીને સુખદુઃખ કહ્યું છે તે પ્રમાણે જીવને થાય છે તે સત્ય છે. તે જીવ દેહે કરીને વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે શુભ કર્મ કરે છે, તેને ईશ્વર શુભ ગ્રહાદિકે કરીને સુખ પમાડે છે. અને જે જીવ વેદના ધર્મનો ત્યાગ કરીને અશુભ કર્મ કરે છે તેને અશુભ ગ્રહાદિકે કરીને ईશ્વર દુઃખરૂપ ફળ પમાડે છે.

જેમ રાજા છે તે જે પોતાના કાયદા પ્રમાણે વર્તે છે તેને રાજા

પોતાના ચાકર જે મહેતા, કારભારી, સિપાઈ તે પાસે તે લોકોને સુખિયા રાખવાને અર્થે તેની રક્ષા કરાવે છે. અને જે લોકો રાજાનો કાયદો લોપીને જુલમ કરે છે તેને મહેતા, કારભારી પાસે શિક્ષા અપાવે છે અને તે કાયદાનો લોપનારો દુઃખને પામે છે. અને કાયદા પ્રમાણે વર્તનારા સુખને પામે છે. તેમ ઈશ્વરનો કાયદો જે વેદ તેમાં કહ્યા પ્રમાણે જે શુભ કર્મ કરે છે તેને ઈશ્વર પોતાના ચાકર જે કાઠ, માયા અને ગ્રહાદિક પાસે સુખ અપાવે છે અને જે વેદરૂપ ઈશ્વરનો કાયદો લોપીને અશુભ કર્મ કરે છે તેને ઈશ્વર પોતાના ચાકર જે કાઠ, માયાદિક તે પાસે દુઃખ પમાડે છે અને જીવના શુભ-અશુભ સર્વ કર્મને ઈશ્વર જાણે છે અને તેના કર્મ પ્રમાણે તેનાં ફલ જરૂર પમાડે છે. માટે આ વાર્તાને જે જાણે છે તે અશુભ કર્મનો ત્યાગ કરીને શુભ કર્મ જ કરે છે અને તે જીવ આલોક-પરલોકમાં સુખ જ પામે છે. અને જે આ વાતને નથી જાણતા તથા તેને જે ઘોટું માને છે તે અશુભ કર્મ કરે છે અને તે આલોક-પરલોકમાં દુઃખ જ પામે છે. અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાઠે થતું નથી.

—અને જે ઈશ્વરને અંતરયામી જાણે છે અને વેદમાં જે જે કહ્યું છે તેને સત્ય માને છે તે તરત અશુભ કર્મનો ત્યાગ કરીને શુભ કર્મ કરે છે અને તે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. માટે જેને સુખિયા થવું હોય તેણે ઈશ્વરને અંતરયામી જાણીને વેદમાં જે જે શુભ કર્મ કરવાનું કહ્યું હોય તે સર્વેને કરવું અને તેમાં ઈશ્વરનું સ્મરણ કરવું. તે ઈશ્વર પરમાત્મા છે અને તે જ પરમાત્મા જીવોના કલ્યાણને અર્થે રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે અને તેનો આશ્રય કરીને આજ્ઞામાં રહીને ભજન કરે છે તેનું કલ્યાણ થાય છે, માટે આ વાર્તા સર્વેને જરૂર સમજવાની છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०१ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૨ વિષય:-પરોપકાર માટે જ ગૃહસ્થનો ધર્મ બાંધ્યો છે.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના જેઠ વદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામશ્રી સોજીત્રા મધ્યે પોતાના મંદિરને વિષે રવેશમાં પાટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર સંધ્યા આરતી સમયે સર્વે શણગાર ધારણ કરીને ચિરાજમાન થયા હતા. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે “વેદને વિષે ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમ કહ્યા છે તે ચાર આશ્રમ કયા? તો (૧) બ્રહ્મચારી (૨) ગૃહસ્થ (૩) વ્રાજપ્રસ્થ અને (૪) સંન્યાસી. તેમાં બ્રહ્મચારીનો તો ધર્મ એ છે જે સ્ત્રી આદિક પાંચે વિષયનો ત્યાગ કરીને આત્મરૂપ પોતાને માનીને પરમાત્માને પામવાને અર્થે વેદાભ્યાસને કરતો થકો પરમાત્માની નવધા ભક્તિ કરે અને પરમાત્માના સ્વરૂપને સાક્ષાત્કાર પમાડે એવા જે સત્પુરુષ તેની સેવા કરે અને ગૃહસ્થનો ધર્મ એ છે જે પોતાને સાંખ્યવિચારે કરીને દેહથી નોંખો આત્મા માનીને પરમાત્માની ભક્તિ અને ઉપાસનાને કરતો થકો પર ઉપકારને માટે ગૃહસ્થાશ્રમ રાખે અને સાધુ સંત કોઈ મહાત્મા પોતાના ગુરુ તેની સેવામાં પોતાનું તન, મન, ધન, સ્ત્રી છોકરાં સર્વને જોડી દેવા અને કોઈ ગરીબ અથવા અસમર્થ હોય પણ તેને કોઈક દેશકાળે કરીને દુઃખ આવી પડે તો તેના દુઃખને પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે ટાલવાનો ઉપાય કરવો. એવી રીતે જીવ પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખીને પર ઉપકાર પણ કરવો. અને વ્રાજપ્રસ્થનો એ ધર્મ છે જે પોતે ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કરીને પંચવિષયની વાસના મૂકીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનું ધ્યાન, ભજન અને સેવા કરવાં. અને સંન્યાસીનો એ ધર્મ છે જે અક્ષરબ્રહ્મ સાથે પોતાના આત્માને

એક કરીને તે બ્રહ્મ તો જેના અંગનો પ્રકાશ છે એવા જે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેને ત્રિપે અદ્વૈતપર્ણે જોડાઈ જાય. એવી રીતે ચારે આશ્રમનો ધર્મ છે.

તેમાં હવે ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ વિસ્તાર કરીને યથાર્થ કહું છું જે ગૃહસ્થનો ધર્મ કેવળ પરોપકાર માટે પરમશ્વરે સ્થાપન કર્યો છે. કેમકે વીજા સર્વને દેહ નિર્વાહ કરવાને અર્થે અન્ન વસ્ત્રાદિક જોઈએ તે ગૃહસ્થાશ્રમી દ્વારા પરમેશ્વર ઉપજાવે છે તથા તેને ઘર વંધાવી આપ્યાં છે તથા પૈસા રાખવાની તેને આજ્ઞા આપી છે. માટે તેને અન્ન, ધન, વસ્ત્ર, ઘર, શરીર આદિક સર્વે પદાર્થે કરીને પરોપકાર કરવો એ જ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે અને જે પરોપકાર કરે છે તેને કોઈ દુઃખ આવતું નથી અને તેને કદાપી પૂર્વના કર્મે કરીને દુઃખ આવી પડે તો તે દુઃખને ટાલવાને અર્થે વીજા અનંત લોકો સહાય કરવાને લાગે છે અને તેનું દુઃખ તત્કાલ ટળી જાય છે. તે પોતે મોટો ગૃહસ્થ હોય અને તેણે કોઈ ગરીબ ઉપર ઉપકાર કર્યો હોય તો તે ગરીબ પણ કોઈક વસ્તુ મોટાને દુઃખ આવે તો તેને તે ગરીબ પણ સહાય કરીને દુઃખ થકી મુકાવી શકે છે. તે ઉપર એક દૃષ્ટાંત છે જે—

એક કીડી પાણીમાં તળાઈ જતી હતી તેને હોલે દીઠી ત્યારે તે હોલાને દયા આવી કે ‘તે કીડીને વહાર કાઢવાનો મારાથી વની શકે તેટલો ઉપાય કરું.’ એમ જાણીને તે હોલાએ એક ખડસલાની સઢી ચાંચવતે લાવીને તે કીડીની આગળ પાણીમાં નાખીને તે સઢીનો એક છેડો પાણીને કાંઠે પોતાના પગવતે દાવી રાખ્યો. પછી તે કીડી સઢી ઉપર ચઢીને વહાર નીસરી અને કીડીએ વિચાર કર્યો જે ‘મારું તો મૃત્યુ આવ્યું હતું, પણ આ હોલે મને જીવતી રાખી. પણ તે હોલાના ઉપકારને પાછો મારાથી વળે તો ટીક.’ પછી તે હોલો એક દિવસને સમયે વૃક્ષ ઉપર વેઠો હતો. તેને મારવાને અર્થે પારધીએ ચંદૂક ભરીને હૈયે ચઢાવી ત્યારે

તેને કીડીઈ દીઠો. પછી તે કીડીઈ હોલાને ડગારવાને અર્થે તે પારધીની પગની ઘુટીમાં ચટકો ભર્યો. તે ચટકે કરીને તેની નજર ચૂકી ગઈ અને વંદૂક વઢૂટી તેને મઢાકે કરીને હોલો ડડી ગયો. એવી રીતે હોલો ઘળો મોટો અને કીડી ઘળી નાની, પળ તે કીડીને હોલે ડપકાર કર્યો હતો તો તે કીડીઈ હોલાને પળ ડપકાર કર્યો અને મરળ થકી ડગાર્યો.

—તેમ મોટો ગૃહસ્થ હોય અને તે ગરીબને ડપકાર કરે તો તે ગરીબ પળ કોઈક વખતે મોટાને દુઃખ આવી પડે તો તે દુઃખ થકી મુકાવી શકે. માટે નાના મોટા સર્વ ગૃહસ્થોને પર ડપકાર કરવો. અને જે પર ડપકાર કરે છે તેના સર્વ પ્રાણીઓ હેતુ થાય છે. અને તે સર્વે આશીર્વાદ આપે છે ‘જે તેનું સારુ થજો, સારુ થજો.’ એમ કહે છે. અને એવા પરોપકારી છે તેના ડપર પરમાત્માની કૃપા પળ થાય છે અને તેનું કલ્યાણ થાય છે.

—અને જે ડપકાર પર ગૃહસ્થ નથી કરતો અને પોતાના સર્વે પદાર્થનો પોતે એકલો જ મોક્તા થાય છે અને પોતાનાં છી છોકરાંને મોગવાવીને જ રાજી થાય છે તેને તો મહા પાપી જાળવો. અને તે તો દુષ્ટ છે અને ગૃહસ્થના ધર્મ થકી તેને શ્રષ્ટ થયો જાળવો. અને જે દેહાભિમાની હોય તે પરોપકાર કરતો નથી અને જે દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માનીને પોતાનાં પદાર્થ પોતે એકલો મોગવે છે અને તેમાંથી પરોપકાર માટે કોઈને નથી આપતો તેને આ જગતને વિષે જેટલું પાપ થાય છે તે સર્વે પાપ તેને લાગે છે. અને તે મરીને ઘોર નરકમાં પડે છે. અને નરકના જીવ પળ તેનો તિરસ્કાર કરે છે કે ‘હે દુષ્ટ! તું અમારા મેગો ક્યાંથી આવ્યો. કેમકે તેં પરોપકાર કર્યો નથી, માટે તને ઈશ્વર નરકમાંથી કોઈ કાલે કાઢશે નહીં તે તારે પાપે કરીને તારા મેગું અમારે પળ ઘળાક કાઢ નરકમાં રહેવું પડશે.’ કેમકે પાપીના સંગનું પળ પાપ લાગે છે. માટે તે નરકના જીવ પળ જેણે પરોપકાર કર્યો નથી તેનો તિરસ્કાર

કરે છે. અને શ્રાપ આપે છે. માટે જે ગૃહસ્થાશ્રમ વાંધીને વેઠો તે કાંઈ પણ પરોપકાર નથી કરતો તે જોવો તો કોઈ પાપી નથી.

અને જે ગૃહસ્થ પરોપકાર કરે છે અને પોતાના દેહ અને દેહના સગાં-સંબંધીને વિષે જેવી દયા અને સ્નેહ છે તેવો વીજા સર્વ પ્રાણીને વિષે દયા અને સ્નેહ રાखીને જેવું દેહ અને દેહના સંબંધીને જેમ સુખ થાય તેમ કરે તેમ સર્વે પ્રાણી માત્રને પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે સુખ થાય એમ પરોપકાર કરે છે તે ગૃહસ્થને ધન્ય છે અને તેને આ જગતને વિષે જેટલું પુણ્ય થાય છે તેટલું પુણ્ય પરોપકારીને થાય છે અને જે પરોપકારી હોય તેનું જ કલ્યાણ થાય છે.

માટે જેને પોતાના આત્માને પરમ સુખ પમાડવું હોય તેને પોતાના ધર્મમાં રહીને પરમાત્માની ભક્તિ સહિત પરોપકાર કરવો કહેતાં એમ સમજવું જે 'મારા ઇષ્ટદેવ અને જગતના કર્તા એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તે સર્વે પ્રાણી માત્રના આત્માને વિષે અંતરયામીપણે રહ્યા છે માટે સર્વે પ્રાણીને પરોપકારે કરીને પરમાત્માની સેવા થાય છે અને જે કોઈ પ્રાણીને મારાથી દુઃખ થશે તો તેમાં રહ્યા જે પરમાત્મા તે દુઃખાશે' એમ જાણીને પરોપકાર જે કરે છે પણ પોતાના સ્વાર્થને માટે કોઈ જીવને દુઃખાવતો નથી તે જ ગૃહસ્થાશ્રમી ધર્મી છે, તે જ અમારો ભક્ત છે અને તેનું જ કલ્યાણ આને આ દેહે કરીને થશે. અને જે પરોપકાર નથી કરતો અને પોતાના સર્વ પદાર્થને પોતે એકલો જ ભોગવે છે અને પોતાના સંબંધીને ભોગવાવે છે અને પદાર્થ હોય તેને સંચરી રાખે છે અને વઢી વીજાં પદાર્થ ભેગાં કરવાને અર્થે વીજાં પ્રાણીઓને દુઃખ દે છે તે ગૃહસ્થનું તો કોઈ કાલે કલ્યાણ નહીં થાય અને તે તો ગૃહસ્થ મોટો ગધેડો છે અને જે પરોપકાર કરે છે તે ગૃહસ્થને ધન્ય છે. માટે ગૃહસ્થાશ્રમ પરોપકારને માટે પરમેશ્વરે વાંધ્યો છે, તેથી પરોપકાર કરવો એ જ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે."

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०२ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૩ વિષય:-ધર્મ અને ગૃહસ્થ

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ ના જેઠ વદિ ૬ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પોતાના મંદિરમાં ઉતરાદા ચારની મેઢીયોની રવેશમાં સહેજવટ ઉપર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાંવ્યો હતો અને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. શ્વેત સુરવાલ અને ફુલછાટમની ડગલી પહેર્યા હતા અને ગુઢો રેટો પહેરીને તે ઉપર કસુંવલ શેલું ધારણ કર્યું હતું અને એક શેલું ખભે નાખ્યું હતું. કસુંવલ સોનેરી પાઘ મસ્તકે ધારણ કરી હતી અને કકુંનો ચાંદલો કયો હતો. અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘળાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “જેને સદાય સુખિયા રહેવું હોય અને કોઈ દિવસ દુઃખ દેખવું ન હોય તે આ વાત કહીશું તે પ્રમાણે સમજીને વર્તે તો સદાય સુખી રહે અને તેને કોઈ દિવસ દુઃખ આવે જ નહીં. તે વાત કહીએ તે સાંભળો જે પરમેશ્વરે જગતની ઉત્પત્તિ કરીને જગતના સર્વે મનુષ્યોને સુખ આપવાને અર્થે પરમેશ્વરે પોતાના ધર્મરૂપી દૂત મોકલ્યો છે, તે ધર્મને જે રાખે છે તે સદાય સુખને પામે છે. અને જે ધર્મને નથી રાખતો તે દુઃખને પામે છે.

તે ધર્મ બે પ્રકારનો છે; એક વર્ણાશ્રમનો ધર્મ છે અને એક એકાંતિક ધર્મ છે. તે વર્ણાશ્રમને ધર્મે કરીને પાપનો ક્ષય થાય છે અને એકાંતિક ધર્મે કરીને ભગવાનના અક્ષરધામને પમાય છે. તે જે પ્રથમ વર્ણાશ્રમનો ધર્મ પાળીને નિષ્પાપી થાય છે ત્યાર પછી તે એકાંતિક ધર્મને પામે છે. અને એકાંતિક ધર્મને પામીને ભગવાનનો એકાંતિક ભક્ત થઈને અક્ષરધામને પામે છે. માટે આત્માના મોક્ષને અર્થે સર્વે મનુષ્યમાત્રને વર્ણાશ્રમનો ધર્મ જરૂર પાળવો. અને જે ધર્મ પાળે છે તેને આલોકમાં કોઈ

દહાડે દુઃખ આવતું નથી અને પરલોકમાં પણ મહા સુખને પામે છે. અને જે ધર્મને નથી જાણતા અને ધર્મનો ત્યાગ કરે છે તેને આલોકમાં જરૂર દુઃખ આવે છે અને પરલોકમાં નરકમાં પડે છે.

હવે ધર્મ શું છે ? તો ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમના નોંધા-નોંધા ધર્મ છે. તેમાં ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ કહીએ છીએ જે ગૃહસ્થને પરમેશ્વરે એમ આજ્ઞા કરી છે જે તેને જે જે હક મહેનત કરીને જે જે અન્ન, ધનાદિક પદાર્થ કમાવું તેમાંથી દશમો ભાગ ચોંટાડીને ભગવાનને અર્પણ કરવો અને વાકી નવ ભાગ રહ્યા તેને પોતાના દેહ નિર્વાહમાં વાપરવા અને તેમાં જો કોઈ વધારે પદાર્થ રહે તો તેનો પરોપકાર કરવો. એવી રીતે ધર્મનો ભાગ કાઢીને જે ભગવાનને અર્પણ કરે છે તેને કોઈ દહાડે વહેવારમાં દુઃખ આવતું નથી અને તેને સુખેથી વહેવાર ચાલે છે. અને એવી રીતે ધર્મનો ભાગ જે કાઢે છે તે કોઈ દિવસ અનીતિ અધર્મ કરે જ નહીં અને પરમેશ્વર તેના ઉચ્ચમાં રસ મૂકે છે, કહેતાં તે ધર્મના ભાગને કાઢનારો થોડો ઉચ્ચ કરે તેમાં તેને ઘણી ઉપજ આવે છે. અને તેના પાપ સર્વે નાશ પામી જાય છે અને તેના ઉપર પરમેશ્વરની કૃપા થાય છે.

—અને જે પોતાના ઉચ્ચ થકી પ્રાપ્ત થયા જે અન્ન, ધનાદિક પદાર્થ તેમાંથી દશમો ભાગ ભગવાનને અર્પણ નથી કરતો અને તે ધર્મ-ભાગનો ઘણી પોતે થાય છે તે તો મહા પાપી છે અને તે તો આલોકમાં જરૂર દુઃખ પામે છે. અને જે પોતે જાણીને ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ નથી કરતો તેને પરમેશ્વર રાજા દ્વારા લેવરાવે છે, પણ પરમેશ્વર પોતાનો ભાગ મૂકતા નથી પણ જે પોતે જાણે ભગવાનને ધર્મ-ભાગ અર્પણ કરે છે તે નિષ્પાપી થઈને મોક્ષને પામે છે. અને જે ધર્મ-ભાગ પોતે જાણીને અર્પણ નથી કરતો તે પુરુષ પાપને પામતો થકો રાજા, ચોર અને અગ્નિ દ્વારા દંડાઈને નરકમાં જાય છે.

માટે આ સમે લોકોએ ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવો વંધ કર્યો છે તે સારુ ईश्वरे राजाમાં પ્રવેશ કરીને લોકોને દંડવા માંડ્યા છે. માટે આ ઘંટેરાવને ईश्वरे જ પ્રેરણા કરી છે જે 'કોઈ લોકો ધર્મ-ભાગ અર્પણ કરવામાં તો સમજતા જ નથી માટે રાજાએ સર્વસ્વ લેવા માંડ્યું છે તે માટે કોઈનાં ઘરમાં ધાતુપાત્ર રહેવા દેવું નથી; એવું બ્રાહ્મણ, માટ આદિક સર્વેનું લઈ લેવું, કેમકે સર્વે લોકો ધર્મ-ભાગના ધની થઈને પોતે જ ભોગવતા થયા છે.' માટે રાજાને ईश्वरे જ એવી પ્રેરણા કરી છે. અને જો સર્વે લોકો ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવા લાગે તો હમણાં રાજાની બુદ્ધિ સારી થાય અને સર્વે લોકોને સુખ થાય તેમ કરવા લાગે. એવી રીતે ईश्वर રાજામાં પ્રેરણા કરે છે.

પણ આ સમે લોકોની બુદ્ધિ ધર્મ ઉપરથી ઊઠી ગઈ છે માટે એવું થવું મહા કઠણ છે. અને ધર્મ ઉપર ક્યારે લોકોને આસ્થા આવશે? તો જ્યારે કોઈના ઘરમાં અન્ન ખાવા રહેશે નહીં અને મહા પીડાને પામશે ત્યારે ईश्वરને પોકારવા લાગશે. અને કોઈ ધર્મગુરુ હશે તેને એમ કહેશે જે 'હે મહારાજ! અમારું દુઃખ મટે તો તમે જેમ કહો તેમ કરીએ.' ત્યારે તે ધર્મગુરુ તેને ધર્મ-ભાગ ગુરુને અર્પણ કરવાનું કહેશે એટલે રાજી થઈને અર્પણ કરવા લાગશે.

—પણ સારી સ્થિતિ હોય અને ઘરમાં અન્ન ખાવા મળતું હોય ત્યાં સુધી કોઈનો ઉપદેશ મનાય નહીં. જેમ કોઈક ધનવાન ગૃહસ્થ હોય તેના શરીરને કોઈ કઠણ ગ્રહ આવનારો હોય અને તે શરીરે સાજો નિરોગી હોય તેવા સમામાં કોઈ બ્રાહ્મણ તેને એમ કહે જે 'તારે ઘાતચંદ્ર આવનારો છે તે તને પીડા જરૂર કરે એમ છે. માટે તેના નિવારણને અર્થે શિવ, વિષ્ણુ, સૂર્ય, ગણપતિ આદિક દેવના મંત્ર જપાવ અને દશ વીસ બ્રાહ્મણ સાધુ જમાડ અને દશ વીસ રૂપિયાનું દાન-પુન્ય કર તો તને ઘાત-ચંદ્ર

નડશે નહીં.’ એમ વ્રાહ્મણ તે ગૃહસ્થને તેના હિત સારુ કહે પણ તે શરીરે સાજો હોય ત્યાં સુધી તેને મનાય નહીં. અને તે સામો વ્રાહ્મણને એમ કહે જે ‘તારે જમવું હશે અને મારી પાસેથી પૈસા ધૂતી જવા જશે પણ હું ધુતાવું એવો નથી.’ એમ શરીરે સાજો હોય ત્યાં સુધી તે વ્રાહ્મણનો ઉપદેશ હિતકારી છે પણ મનાય નહીં. પણ તે પુરુષ માંદો થાય અને શરીરમાં પડિા બહુ થવા લાગે અને મરણતોલ થઈ જાય ત્યારે તે વ્રાહ્મણને તેડાવીને એમ કહે જે ‘હું આ મંદવાડમાંથી જીવતો રહું અને સાજો થઈ તો તું જેમ કહે તેમ કરું.’ એવી રીતે દુઃખની વચ્ચે તે વ્રાહ્મણ જેમ કહે તેમ કરે, પણ સારી સ્થિતિમાં દાન-પુન્ય કરાય નહીં. અને જે સારી સ્થિતિમાં દાન-પુન્ય કરે છે તેને દુઃખ આવનારું હોય તે મટી જાય છે, પણ સારી સ્થિતિમાં કોઈક જ દાન-પુન્ય કરી શકે છે અને દુઃખ આવી પડે ત્યારે તો સર્વે દાન, પુન્ય, જપ કરવા લાગે છે.

તેમ લોક સારી સ્થિતિ અને સંપત્તિવાન હોય તેને ધર્મગુરુ ધર્મ-ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવાનો ઉપદેશ આપે તે ઘણા લોકોને મનાય નહીં. માટે તે અંતે જરૂર દુઃખ પામવાના છે. અને જ્યારે દુઃખ પામશે ત્યારે ધર્મગુરુનો ઉપદેશ મનાશે પણ આજ મનાય એવું જણાતું નથી. માટે ईશ્વરે રાજામાં પ્રવેશ કરીને અનેક પ્રકારના કાયદા કરીને લોકો પાસેથી પૈસા લેવા માંડ્યા છે. તે પૈસા ઘરમાંથી જશે તો પણ ભગવાનના તો ચોર રહેશે અને તે પાપે કરીને નરકમાં પડવાનું થશે.

માટે જે સમજુ હોય અને જેને આલોક-પરલોકમાં સુખિયા થવું હોય તેને પોતપોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મમાં રહીને ગૃહસ્થ હોય તેને પોત-પોતાના ઉદ્યમ થકી પોતાને પ્રાપ્ત થયાં જે અન્ન, ધનાદિક પદાર્થ તેમાંથી વેદમાં કહ્યા પ્રમાણે દશમો ભાગ કાઢીને ભગવાનને અર્પણ કરવો, કહેતાં પોતાના જે જે દેવ શિવ, વિષ્ણુ આદિક પ્રિય હોય અથવા પોતાના ગુરુ

હોય તેના મંદિરમાં અર્પણ કરવો. અને જે એવી રીતે શ્રદ્ધાપૂર્વક સહિત ધર્મ-ભાગ ભગવાનને અર્પણ કરશે તે આલોકમાં કોઈ દહાડે દુઃખ પામશે નહીં અને પરલોકમાં પણ તેનું જરૂર કલ્યાણ થશે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०३ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૪ વિષય:—પદ્ કર્મનો ત્યાગ અને વર્ણની ઉત્પત્તિ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ:—સંવત ૧૯૨૪ ના જેઠ વદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી સોજીત્રા મધ્યે પોતાના મંદિરમાં સહેજવટ પર ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને લલાટને વિષે કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો. સર્વે અંગને વિષે પુષ્પનાં આભૂષણ શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હંરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “પરમેશ્વરે પ્રથમ સૃષ્ટિ કરી ત્યારે સર્વે બ્રાહ્મણ હતા અને તેને પદ્કર્મ કરવાની આજ્ઞા પરમેશ્વરે કરી હતી. તે પદ્કર્મમાં સર્વે વરાવર જ્યાંસુધી રહ્યાં ત્યાંસુધી સર્વે બ્રાહ્મણ કહેવાતા હતા અને સર્વે એક પંક્તિમાં બેસીને ખાતા હતા. પછી તે પદ્કર્મમાંથી કેટલાક ઓછા કર્મ કરવા લાગ્યા ત્યારે તે ક્ષત્રિય કહેવાળા. તેથી ઓછાં કર્મ કર્યા ત્યારે તે વૈશ્ય કહેવાળા અને તેથી ઓછાં કર્મ કર્યા ત્યારે તે શુદ્ર કહેવાળા અને તેથી ઓછાં કર્મ કર્યા ત્યારે તે અસત્શુદ્ર કહેવાળા અને મુદ્દલ કર્મ કરવાનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે તે દેહ તથા ઓઢાણાં તથા મ્લેચ્છાદિક ભાવને પામી ગયા. માટે પદ્કર્મ કરવે કરીને જીવ ઊંચી પદવીને પામે છે. અને પદ્કર્મનો જેમ જેમ ત્યાગ

કરે છે તેમ તેમ નીચી નીચી ગતિને પામતો જાય છે. તે સર્વે મનુષ્ય માત્રને પદ્ધત્ત કરવાની આજ્ઞા વેદને વિષે કહી છે અને જે મનુષ્ય છ કર્મ વરાવર વિધિ સહિત કરે છે તે સ્વર્ગ વ્રાહ્મણ કહેવાય છે, કહેતાં તે પરમાત્માને જાણનારો થાય છે. પરંતુ નિષ્કામ કર્મ કરીને અંતઃકરણને શુદ્ધ નથી કરતા તેને ભગવાન ઓઢાવતા નથી. માટે જેને સુખિયા થવું હોય અને જન્મમરણના દુઃખ થકી મુકાવવું હોય તેને સૌ સૌના ધર્મ પ્રમાણે જરૂર વર્તવું.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०४ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૫ વિષય :—ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીતનાં રૂપ.
સર્વે સ્વલ્પિદં વ્રણ ક્યારે ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ ના અષાઢ વદિ ૪ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ જી ધોઢકા મધ્યે સોની ગિરધર રણછોડ તથા નરસિંહ રણછોડને ઘેર ઉત્તરાદે વાર મેડીની ઓશીરીમાં ગાદીતકિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો લલાટને વિષે કયોં હતો અને પોતાના મુખાર-વિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી સંધ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ વોલ્યા જે “વેદને વિષે કહ્યું છે કે ‘ઋતે જ્ઞાનાન્ન મુક્તિઃ’ । એ શ્રુતિમાં એમ કહ્યું છે જે જ્ઞાન વિના મુક્તિ થાય નહીં. તે જ્ઞાન શું ? તો ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીત એ ત્રણ પદને જાણવાં, તેનું નામ જ્ઞાન કહેવાય છે. હવે ત્રણને જાણવાને અર્થે ત્રેનાં રૂપ કહીએ છીએ જે ક્ષર તે શું ? તો સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, કારણ અને મહાકારણ એ ચાર દેહ અને જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુર્યા એ ચાર

અવસ્થા, એ જીવના ચાર દેહ અને ચાર અવસ્થા કહેવાય છે. અને વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત, એ ત્રણનો અભિમાનનો ધારણ કરનાર ईશ્વરનો આત્મા મહત્ ઉપાર્થીયે યુક્ત એ ईશ્વરના ચાર દેહ અને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, પ્રલય અને મહાપ્રલય, એ ચાર ईશ્વરની અવસ્થા કહેવાય છે. તે જીવના દેહને પિંડ કહે છે અને ईશ્વરના દેહને બ્રહ્માંડ કહે છે. એ પિંડ અને બ્રહ્માંડ તેનું નામ ક્ષર કહેવાય છે, કહેતાં મિથ્યા નાશવંત છે.

—અને એ ચાર દેહ અને ચાર અવસ્થા તેને જ્ઞાન પ્રલયે કરીને પોતે શુદ્ધ, ચૈતન્ય, નિરાકાર, વ્યાપક આત્મરૂપ થઈને તે આત્માના પ્રકાશક એવા જે પરમાત્મા ‘તેના અંગનો પ્રકાશ હું છું; કહેતાં અજ્ઞાનરૂપ અંધકારે યુક્ત હતો તેને જેણે જ્ઞાન આપીને બ્રહ્મરૂપ કર્યો એવા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેનો દાસ છું. એમ જાણીને તે પરમાત્માને વિષે ધ્યાને કરીને જોડાય છે અને પરમાત્મા વિના તેની દૃષ્ટિમાં ઘીજું કાંઈ દેખાતું નથી; એક પરમાત્માની મૂર્તિને અલંકાર દેખ્યા કરે છે એવો જે બ્રહ્મરૂપ મુક્ત તેનું નામ અક્ષર કહેવાય છે.

અને હવે અક્ષરાતીત તે શું? તો કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ એવા જે અક્ષરના આધાર અને અક્ષરથી પર, ईશ્વરના આધાર અને ईશ્વરથી પર, જીવના આધાર અને જીવથી પર, માયાના આધાર અને માયાથી પર સર્વના આધાર અને સર્વથી પર એવા અને પોતે સર્વાધાર કહેતાં પોતાને કોઈનો આધાર નથી અને પોતે પોતાને જ આધારે રહ્યા છે એવા જે પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાન તે અક્ષરાતીત છે.

એવી રીતે ક્ષર, અક્ષર અને અક્ષરાતીતનાં રૂપ જાણીને ક્ષરનો ત્યાગ કરીને અક્ષરરૂપ પોતાને જાણીને અક્ષરાતીત એવા જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા તેનો આશ્રય કરીને તે ભગવાનની આજ્ઞામાં દૃઢપણે રહીને તેને વિષે પ્રીતિપ્રેમ સહિત ભક્તિ કરે છે તે જીવની મુક્તિ થાય છે.”

પછી તે સમામાં એક શુષ્ક વેદાંતિ બ્રાહ્મણ વેઠો હતો તેણે મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે “હે મહારાજ ! તમે તો એમ કહો છે જે જીવ નોલો છે, ઈશ્વર નોલો છે, માયા નોલો છે, બ્રહ્મ નોલું છે અને પરબ્રહ્મ નોલો છે, એવી રીતે પાંચ ભેદ કહો છો અને વેદ તથા વેદાન્તમાં તો એમ કહ્યું છે જે ‘સર્વં ક્ષલ્વિદં બ્રહ્મ’ ॥ એ શ્રુતિમાં એમ કહ્યું છે જે “સર્વે બ્રહ્મ છે.” વળી કહ્યું કે ‘ૐ સોઽહં તત્ત્વમાસિ’ । એમાં પણ એમ કહ્યું છે જે જ્ઞાનનો આપનારો જે ગુરુ તેણે શિષ્યને કહ્યું કે ‘ૐ જે બ્રહ્મ તે સોઽહં કહેતાં હું બ્રહ્મ છું’ અને શિષ્યને કહ્યું ‘તું પણ તે બ્રહ્મ છે.’ એમ કહ્યું છે તેનું કેમ સમજવું ?”

ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે “વેદાન્ત બે પ્રકારનું છે એક નિર્વીજ વેદાન્ત છે અને વીજું સર્વીજ વેદાન્ત છે. તેમાં નિર્વીજ વેદાન્ત છે તે તો વેદના છ અંગ છે તેમાંથી છટ્ટું અંગ વેદાન્ત છે તે છટ્ટા અંગમાં તો છટ્ટા ભાગનું જ્ઞાન હોય. માટે તે તો પાંચ ભાગે અધૂરું જ્ઞાન છે. તે સારું અધૂરું જ્ઞાનમાં પૂરી સમજણ હોય નહીં. માટે જે એકલા નિર્વીજ વેદાન્તને સમજીને સર્વેને બ્રહ્મ માને છે અને પોતાને પણ બ્રહ્મ સમજીને પછી વિધિ નિષેધને લોટા માનીને ધર્મ નિયમનો ત્યાગ કરીને પાપ પુણ્યને સમાન માનીને નિઃશંકપણે વર્તે છે અને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા પર-બ્રહ્મ તેની ઉપાસના, ભક્તિ, સેવા નથી કરતો અને તે બ્રહ્મચારી કહેવાતો હોય, યજ્ઞસ્થ હોય, સન્યાસી હોય, પરમહંસ કહેવાતો હોય, બ્રાહ્મણ હોય, ક્ષત્રિય હોય, વૈશ્ય હોય પણ તે સર્વે મહા પાપી છે. અને તે એવા જ્ઞાનના કથનારા સર્વે નરકમાં જશે.

ત્યારે હવે એ શ્રુતિનો અર્થ કેમ છે ? તો “સર્વે બ્રહ્મ છે; વીજું કાંઈ નથી.” એમ કોણ બોલ્યું છે ? તો જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો આશ્રય કરીને તે થકી જ્ઞાનને પામીને ચાર દેહનો જ્ઞાન પ્રલય કરીને પોતે બ્રહ્મરૂપ

થઈને પરબ્રહ્મની મૂર્તિને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ ગયો છે અને જેની દૃષ્ટિમાં પરમાત્મા વિના વીજું કાંઈ પિંડ બ્રહ્માંડાદિક દેશ્વાતું નથી તે એમ બોલ્યા છે જે ‘સર્વે બ્રહ્મ છે; વીજું કાંઈ નથી.’ તે એવા જ્ઞાનને પામ્યો તેને સર્વે બ્રહ્મ છે તે સ્વરૂપે પળ જેને એવું જ્ઞાન તો થયું નથી અને દેહને પોતાનું રૂપ માનીને વિષયને ભોગવતો હોય અને દેહને સુખે સુખ અને દેહને દુઃખે દુઃખ માનતો હોય અને મોઢેથી કહેવા શીખ્યો હોય જે “સર્વે બ્રહ્મ છે, માટે પાપ પુણ્ય કોને છે ?” એમ જાણીને વેદમાં કહ્યા જે વર્ણાશ્રમના ધર્મ તેને તોડીને વર્તેતા હોય તે તો પાપી છે અને તેને અસુર જાણીને કલ્યાણના સ્વપ્નાલાને તેના સંગનો ત્યાગ કરવો. માટે સર્વેમાં બ્રહ્મ કોણે જાણ્યો ? તો જેણે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણમાંથી માયિક પંચવિષયની વાસનાનો ત્યાગી કરીને જેનાં ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણમાં પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા જે ભગવાન તેને ધારવા કહેતાં જે કાને કરીને જગતના શબ્દ પ્રીતિ કરીને સાંભળતો હતો તે જગતના શબ્દ અને તેમાં પ્રીતિ તેનો ત્યાગ કરીને તે કાને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના શબ્દ સાંભળે છે. અને જે ત્વચાણ કરીને માયિક જગતના સ્ત્રી આદિકનો પ્રીતિ કરીને સ્પર્શ કરતો હોય તે જગતના સ્ત્રી આદિક પદાર્થના સ્પર્શ અને તેમાં પ્રીતિ તેનો ત્યાગ કરીને તે ત્વચાણ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ કરે છે. એવી રીતે જે ઠેકાણે જગત દેશ્વાતું હતું તે જગતને ઠેકાણે બ્રહ્મ જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેને જોયા માટે તેને ‘સર્વે સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ’ નો અર્થ સિદ્ધ થયો જાણવો.

અને તે વિના જે માયિક જગતના પંચવિષયને પ્રીતિ કરીને ભોગવે છે અને મોઢેથી એમ કહે છે જે “સર્વે બ્રહ્મ છે” એમ કહેનારાને તો બ્રહ્મ વકવા થયો જાણવો અને તે તો પાપી છે અને તેનો જે સંગ કરે અને તેની જે વાત માને તેને પણ મહા પાપ લાગે છે. અને જો સર્વે

બ્રહ્મ હોય અને વીજું કાંઈ ન હોય ત્યારે શાસ્ત્ર સાંભળવાનું કામ શું રહ્યું ? અને ગુરુ કરવાનું પણ શું કામ રહ્યું ? અને ધર્મ, નિયમ, જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન એ સર્વેં ઓટું ઠરે છે. કેમકે સર્વેં એક બ્રહ્મ છે, ત્યારે બ્રહ્મને તો કાંઈ કરવું નથી.

માટે સર્વેં બ્રહ્મ નથી અને બ્રહ્મ તો એક પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના જ અવતાર તે બ્રહ્મ છે અને તેનો આશ્રય કરીને તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જાય છે તે પણ બ્રહ્મરૂપ એવા પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મનો દાસ છે અને તે વિના વીજા સર્વેં માયાના જીવ છે અને તે જન્મ-મરણને પામે છે. માટે તે જીવોને જ્ઞાન આપીને માયા પર કરવાને અર્થે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા ઉપદેશ નિમિત્તે બોલ્યા છે જે ‘ૐ સોઽહં તત્ત્વમસિ ॥’ તેનો અર્થ:—‘સર્વેંથી પર અને સર્વના કારણ, સર્વના આધાર અને જેને વેદ નેતિ નેતિ કહે છે તે હું છું.’ એમ મનુષ્ય સ્વરૂપ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેણે પોતાને શરણે આવ્યો એવો જે જીવ તેને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપવા સારુ કહ્યું ત્યારે તે શરણે આવ્યો જે મુમુક્ષુ તેણે કહ્યું કે “ત્યારે હું કોણ છું ?” પછી તે પરમાત્માએ કહ્યું કે “તું પણ તેનો દાસ છે.” ત્યારે કહે “હું તેને ક્યારે પામું ?” પછી તેણે કહ્યું કે “તું મારો આશ્રય રાખીને મારા વિના વીજે પ્રીતિ હોય તેનો ત્યાગ કરવાને અર્થે મારી આજ્ઞા પાલ અને હું કહું તે પ્રમાણે જ્ઞાન સમજાવટલે તે સ્વરૂપને હું તને પમાડીશ.” એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને તે થકી કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન સિદ્ધ કરે છે તે જીવનું જીવપણું મટીને બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મનો એકાંતિક ભક્ત થઈને મોક્ષને પામે છે.

તેમાં ઉપાસના તે શું ? તો પ્રત્યક્ષ પોતાને મળ્યા જે શુદ્ધ જ્ઞાનદાતા મનુષ્ય સ્વરૂપ ભગવાન તેનો આશ્રય રાખવો, કહેતાં તે વિના વીજો કોઈનો આધાર નહીં, એક તેનો જ આધાર રાખવો; તેનું નામ ઉપાસના

કહેવાય. અને કર્મ ઇટલે શું ? તો તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞા દૃઢ કરીને પાલવી અને તેમાં જરાયે ફેર પડવા દેવો નહીં, તેનું નામ કર્મ-કાંડ કહેવાય છે. અને જ્ઞાન ઇટલે શું ? તો ચારદેહ અને ચાર અવસ્થાનો ત્યાગ કરીને તેથી નોખો ઇવ્રો જે શુદ્ધ, ચૈતન્ય, આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ જાણીને તે આત્માના પ્રકાશક ઇવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ તે સર્વેના આધાર છે અને તેથી પર કોઈ નથી, ઇવા જે પરમાત્મા તે સદાય અઘ્નંડ અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા જીવોને પોતાનું સ્વરૂપ જણાવવાને અર્થે અને જીવોને જ્ઞાન આપીને મુક્તિ આપવા સારુ પોતાની સ્વ-ઈચ્છા ઇ કરીને રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્યસ્વરૂપનું ધારણ કરે છે, ઇમ જાણીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને બ્રહ્મના આધાર જાણવા અને તે પ્રત્યક્ષ મૂર્તિને વિષે ઇન્દ્રિયો અંતઃકરણ અને અનુભવે કરીને જોડાઈ જવું; તેનું નામ જ્ઞાન છે. અને ઇવી રીતે કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનને સમજીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે પ્રીતિ કરે છે તેની આત્યંતિક મુક્તિ થાય છે.

અને જે રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને ઇક ઇમ કહે છે કે ‘હું જીવ છું અને અજ્ઞાની છું.’ અને પંચવિષયને વિષે ળોલુપ વર્તતો હોય ઇવ્રો ઇક પામર જીવ અને ઇક ઇકલા નિર્વીજ વેદાન્તના પુસ્તકને સાંભળીને તથા વાંચીને તેમાં કહ્યા પ્રમાણે સમજીને ઇમ કહેતો હોય જે ‘સ્થૂળદેહ હું નહીં, સૂક્ષ્મદેહ હું નહીં, કારણદેહ હું નહીં, મહાકારણ દેહ હું નહીં, તથા જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુપુત્તિ, તુર્યા, ઇ ચાર અવસ્થા હું નહીં તથા વિરાટ, સૂત્રાત્મા, અવ્યાકૃત તેનો અભિમાની ઇશ્વર તે હું નહીં અને હું તો સર્વથી પર છું, હું બ્રહ્મ છું, હું સચ્ચિદાનંદ છું,’ ઇમ કહેતો હોય અને ઇમ જાણતો હોય અને ઇમ જાણીને વિધિ નિષેધને મિથ્યા જાણીને વિષયને ભોગવતો હોય અથવા વિધિ નિષેધને સત્ય જાણીને વિષયનો ત્યાગ કરીને નિર્વાસનિકપણે

વર્તતો હોય પણ 'પાંતાર્થી પર પરમાત્મા પરબ્રહ્મ છે અને તે પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક અવતારનું ધારણ કરે છે.' એમ ન સમજતો હોય અને એમ સમજતો હોય જે 'આત્મા તે જ પરમાત્મા છે,' એવો એક જ્ઞાની અને એક કાંઈ ન સમજતો હોય એવો જે પામર જીવ ઇ વેય સરખા છે અને ઇ વેય મરીને નરકમાં જશે.

—કેમકે બ્રહ્મરૂપ થાય પણ પરબ્રહ્મ એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામ-કૃષ્ણાદિક તેની ઉપાસના ભક્તિ ન કરે તો તેને કાંઈ પણ સિદ્ધિ થતી નથી. અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ વિનાનો પોતાને બ્રહ્મરૂપ માનનારો એવો જે જ્ઞાની તેને તો અજ્ઞાની જીવનાં કરતાં ઊલટું વધારે વંધન થાય છે અને તેને તો પરમાત્મા પોતાના અવતાર રામકૃષ્ણાદિક તેને ન માનવારૂપ પાપે કરીને તેને બ્રહ્મના કોક દેશને વિષે મહા સુપુત્રિમાં લીન કરી મૂકે છે; તે પાછો તેને કોઈ દિવસ કાઢતા નથી. માટે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ભક્તિ અને ઉપાસનાનો ત્યાગ કરીને 'હું બ્રહ્મ છું,' એમ સમજવું ઇ મોટું પાપ છે અને તેનું કોઈ કાળે કલ્યાણ થાય નહીં.

ત્યારે તેમાં કોઈને એમ શંકા થાય જે બ્રહ્મરૂપ પોતાને માનવું તે પાપ હશે ? તો હા, જે બ્રહ્મરૂપ માનવે કરીને રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ ટલી જાય એવું જે જ્ઞાન તે તો મહા પાપરૂપ છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસના અને ભક્તિ દૃઢ કરવા સારુ બ્રહ્મરૂપ થવું તે તો મોટું પુણ્ય છે. જેમ કોઈ રજપૂતની દીકરી હોય તે રૂડાંગુણ શીખીને પછી ચક્રવર્તી રાજાને પરણે અને રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે કરે અને પતિવ્રતાનો ધર્મ પાળે તો તે મહા સુખને પામે અને જેટલામાં રાજાનું રાજ્ય છે તેટલામાં રાણીનું પણ રાજ્ય કહેવાય. અને જેટલી રાજાની સમૃદ્ધિ તેટલી રાણીની સમૃદ્ધિ કહેવાય. અને જેટલું રાજા સુખ ભોગવે તેટલું રાણી પણ સુખ ભોગવે. અને તે રજપૂતની દીકરી રૂડાં ગુણ શીખે

પણ રાજાને પરણે નહીં તો તે સુખને પામે નહીં અને તે કન્યા દુર્ભાગીની કહેવાય અને રૂઢા ઇળને પામી એવી જે કન્યા તે જો કોઈ પોતાના કુલને ઘટિત એવો જે પુરુષ તેને પરણે નહીં તે તો અંતે જતાં જરૂર ષ્રષ્ટ થાય અને મહા દુઃખને પામે. અને વઠી ષ્રષ્ટ થયા મોર રૂઢાં ગુણને માને કરીને રાજાનો દ્રોહ કરે અને એમ કહે જે ‘રાજા તે રાજા નથી અને હું રાજા છું.’ એમ કહીને હુકમ કરવા જાય તો રાજા તેને કોપાયમાન થઈને જન્મ કેદ કરે અને તે મહા દુઃખને પામે. તેમ તુર્યાપદને પામવું અને બ્રહ્મરૂપ પોતાને માનવું તે તો રજપૂતને ઘેર શુભ ગુણવાન દીકરી થઈ તે રાજાને પરણવા યોગ થઈ તેમ બ્રહ્મરૂપ થયો તે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ભક્તિ અને ઉપાસના કરવાનો અધિકારી થયો. તે ઉપર ગીતાનો શ્લોક છે :

બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા ન સોચતિ ન કાંક્ષતિ ।

સમ સર્વેષુ ભૂતેષુ મદ્ભક્તિં લભતે પરાં ॥

અર્થ:-પરમાત્મા એવા જે શ્રીકૃષ્ણ તેણે કહ્યું કે ‘મારી ભક્તિનો અધિકારી કોણ છે ? તો બ્રહ્મરૂપ અને પ્રસન્ન છે આત્મા જેનો અને હરખ અને શોક ગયા છે જેના અને સર્વે ભૂત પ્રાણીમાત્રને વિષે સમાન છે દૃષ્ટિ જેની તે મારી ભક્તિ કરીને મારા ધામને પામવાનો અધિકારી છે.’ એવી રીતે બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ભક્તિ કરે છે તે પરમ મોક્ષને પામે છે અને પૂર્વે નારદ સનકાદિક મુનિયો તથા જનકાદિક ભક્તો તે બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનની ભક્તિ કરીને મોક્ષને પામી ગયા છે, પણ તે વિના પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ઉપાસનાનો ત્યાગ કરીને કોઈ મોક્ષને પામ્યો નથી. માટે બ્રહ્મરૂપ થઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ કરવી એ જ મોક્ષનો અચલ સિદ્ધાંત છે.

इति श्रीमुखसिद्धांत ૩૦૫ સમાપ્ત ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૬ વિષય :—કર્મની ગહન ગતિને પાર થવાની રીત.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ના અષાઢ વદિ ૧૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોની પ્રમુદાસ ગોવિંદજીને ઘેર ઝગમગે વાર મેડીના ચોકમાં પાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. લલાટને ત્રિપે કેસરની અર્ચા અને ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા દેશદેશના ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “કર્મની ગહન ગતિ છે, કહેતાં કર્મને યથાર્થ જાણવું ઘણું કઠણ છે. તે કર્મ શું? તો વેદે જે જે આજ્ઞા કરી હોય તે પ્રમાણે વર્તવું તેનું નામ કર્મ છે. તે વેદની પહેલી આજ્ઞા જે “હિંસા ન કરવી,” બીજી આજ્ઞા જે “ઘોરું ન બોલવું,” ત્રીજી આજ્ઞા જે “તપ કરવું,” ચોથી આજ્ઞા જે “વ્રત કરવાં,” પાંચમી આજ્ઞા જે “ચોરી ન કરવી,” છઠી આજ્ઞા જે “વ્યભિચાર ન કરવો,” સાતમી આજ્ઞા જે “માંસ ન ખાવું,” આઠમી આજ્ઞા જે “મદ્ય ન પીવું,” નવમી આજ્ઞા જે “કોઈની નિંદા ન કરવી,” દસમી આજ્ઞા જે “વિષ્ણુની ભક્તિ કરવી.” इत्यादि અનેક પ્રકારની આજ્ઞાઓ વેદમાં કહેલી છે. તે આજ્ઞાઓ પ્રમાણે વર્તવું, તેનું નામ કર્મ છે. તે આજ્ઞાઓને જે વરોવરપાળે તેનું કલ્યાણ થાય.

હવે તે આજ્ઞા અનેક પ્રકારની છે તેમાં પરસ્પર વિરુદ્ધ આવે છે તેને જાણવું તે ઘણું કઠણ છે. તે શું વિરુદ્ધ છે? તો વેદની પહેલી આજ્ઞા જે ‘હિંસા ન કરવી’ અને બીજી આજ્ઞા જે ‘ઘોરું ન બોલવું,’ એ બે આજ્ઞા જરૂર પાળવાની છે પણ તેમાં એવો દેશકાલ આવે જે કોઈ ગાયને કસાઈ મારતો હોય અને તે કસાઈના હાથમાંથી વઢુટીને ગાય તાસી

જતી હોય તેને આપણે જતાં દીઠી હોય પછી તેને વાંસે કસાઈ આવ્યો અને પૂછ્યું કે ‘એક ગાય આવા વરણની અને આવાં તેને શિંગડાં છે તે જતાં તમે દીઠી?’ એમ કહ્યું. તે હવે જો સાચું વોલશું અને તેને ગાય વતાવીશું તો હિંસા થશે અને જો ગાયને ઝગારવા જઈશું તો ખોટું વોલશું પડશે.

—ત્યારે ત્યાં કેમ કરવું? તો તેનો તોલ કરવો ‘જે કેનું પરિણામ સાચું છે.’ એમ તપાસ કરીને જોઈશું તો ગાયને ઝગારવી એ જ શ્રેષ્ઠ છે અને ગાયને ઝગારવાને અર્થે ખોટું વોલશું પડે તે તો સાચું છે. એમ જાણીને તે કસાઈને એમ કહેવું જે ‘તમારી ગાયને મેં જતાં દીઠી છે.’ અને તે ગઈ હોય ઝગમગી અને વતાવવી આથમગી. એવી રીતે ખોટું વોલીને ગાયને ઝગારવી. તે ઉપરથી ખોટું વોલ્યો કહેવાય ચરૂં પળ તેનું પરિણામ સાચું છે, તો તે ખોટું તે પળ સાચું જ છે. કેમકે તે કસાઈ મહા અધર્મ કરતો હતો માટે જે ઉપાયે કરીને કસાઈના હાથમાંથી ગાય મુકાવવી એ જ સાચું છે અને એ જ વેદની આજ્ઞા છે ‘જે સર્વે આજ્ઞાઓ પાળીને જીવે જીવ પ્રાણીમાત્રને સુખી કરવા અને તે પ્રાણીઓને કોઈ દુઃખ દેતું હોય તો તે થકી દરેક ઉપાયે કરીને પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે તેને ઝગારવા.’ એ જ ધર્મ છે અને એ જ પરમેશ્વરની આજ્ઞા છે. એમ સમજે તે જ્ઞાની કહેવાય.

અને જે મૂર્ખ હોય તે તો એમ જાણે જે ‘ગાય તો મરે કે જીવે પળ આપણે તો ખોટું વોલશું નહીં.’ એમ સમજીને તે કસાઈને ગાય વતાવે તો તે મનમાં એમ જાણે જે ‘હું સાચું વોલું છું.’ પળ તેને તો ખોટાવોલો જાણવો અને તે તો મહા પાપી છે, કેમકે તેના વોલવાથી ગાયનો વધ થશે માટે તેનું સાચું તે સાફ ખોટું છે. અને ગાયને ઝગારવાને અર્થે

ખોટું વોલ્યો તેને કરીને ગાય જીવતી રહેશે માટે તેનું ખોટું તે સાફ સાચું છે. એવી રીતે કર્મનો વિવેક અનેક પ્રકારનો છે.

તે પોતાની મેળે શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને આજ્ઞા પાઠવા જાય તો ધર્મ હોય તેને અધર્મ મનાય છે અને અધર્મ હોય તેને ધર્મ મનાય છે. માટે મહત્ પુરુષના સંગ વિના કર્મની સિદ્ધિ થતી જ નથી. તે કર્મ છે તો પાપ ક્ષયને અર્થે પણ સત્પુરુષના આશ્રય વિના અને તેના સંગ વિના જીવ પોતાની મેળે જે જે શુભ કર્મ કરે છે તેમાં ઝલટાં પાપ જ વૃદ્ધિ પામે છે. માટે કર્મની ગહન ગતિ છે, કહેતાં નિર્વાધપણાંનાં કર્મને જાણી શકાય એમ નથી.

કેમકે આજ્ઞા અને કર્મના ભેદ અનેક પ્રકારના છે. તે 'एकादशीને दिवस अन्न खावું नहीं तथा त्यागीने नित्य एक वखत खावું, ते एकादशीने दिवस तो मुद्दल न खावું અને पछी रोज एक वखत खावું' એમ આજ્ઞા છે. પણ તેને શરીરે મંદવાડ થાય ત્યારે તેને નિયમ ન રાખવું અને एकादशीने दिवस પણ अन्न खावું, તે एक बे वखत खाय, જેવી રીતે શરીરને સુખ થાય તેવી રીતે खाय તેનો વાધ નહીં અને માંદાને ઉપવાસ ન થાય અને अन्न खाय ए ज धर्म છે. કેમકે દેહ છે તે ધર્મ પાઠવાનું સાધન છે. તે દેહ સાજો હશે તો ધર્મ, જ્ઞાન, ચૈરાગ, ભક્તિ સિદ્ધ શુભ થશે પણ દેહ વિના એ સાધન થાય નહીં. માટે દેહ પડી ન જાય તેવી રીતે વર્તવું. એમ સમર્જીને માંદો હોય તેને एकादशी ન કરાય તથા एक बे वखत खावानो नियम त्यागीने न रहे तथा गळ्या-चिकणानो नियम न रहे તેનો કાંઈ વાધ નહીં. તે માંદો ભગવાન પ્રત્યક્ષનો ભક્ત છે તે કર્મ કાંઈ નથી કરતો પણ તેને સર્વે કર્મ થાય છે.

અને મંદવાડમાં પણ એમ જાણે જે 'एकादशीने दिवस ते अन्न

ખાવાની ના પાડી છે તે મારાથી કેમ खवाय? ' અને વીજા પળ એમ જાણે જે 'તે માંદો છે પણ એકાદશીને દિવસ તે કેમ खाय? અને સાધુ માંદો છે તે કાંઈક તેને ભાવે તેવું દૂધ, દહીં, ઘી, ગોઠ્ઠ, સાકાર खाय તો ઠીક પણ તેને खवाय નહીં, કેમકે તેને નિયમ છે.' એમ જે સમજે તેને મૂર્ખ જાણવો, કેમકે માંદાને તો એકાદશીનો તથા એક વે વચ્ચે ખાવાનો તથા ગળ્યા ચિકણાનો નિયમ ન રહે તેનો દોષ નથી. માટે તે માંદાને તો જેમ રુચે તે પ્રમાણે એકાદશીને દિવસ खाय તથા ગળ્યું ચિકણું खाय તથા એક વે વચ્ચે खाय અને શરીરને સુખ થાય એમ કરવું અને વીજાને એમ કરાવવું એ જ શુભ કર્મ છે. અને તેમાં જે દોષ પરટે જે 'જો એકાદશીને દિવસ અન્ન खाय છે તથા ત્યાગી થઈને ગળ્યું ચિકણું खાય છે' એમ સમજીને જે માંદાનો અવગુણ લે છે તેને પાપી જાણવો.

અને શરીર નીરોગી થાય પછી જેના જેમ નિયમ હોય તે પ્રમાણે નિયમ રાખવા અને તેમાં ફેર પાડે તો તેને ભ્રષ્ટ થયો જાણવો. એવી રીતના અનેક પ્રકારના કર્મના વિવેક છે. તેને જાણવા ઘણા કઠણ છે માટે કર્મની ગહન ગતિ કહી છે. તે સારુ પ્રત્યક્ષ ભગવાન તથા ભગવાનના એકાંતિક નિર્વાસનિક સંત તેનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે કરે તો તેનું પ્રત્યક્ષ કલ્યાણ થાય પણ તે વિના શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને તથા અજ્ઞાની ગુરુઓનો આશ્રય કરીને તથા ભગવાનના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને પોતાની મેળે જે જે કર્મ કરશે તેને અવલું જ કર્મ થશે અને તેનું કલ્યાણ કોઈ કાલે થાય નહીં. તે પણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે જે—

दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दूस्वयया ।

मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ॥

સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વં પાપેભ્યો મોક્ષયિष्याમિ મા શુચ ॥

અર્થ:—“જે અજ્ઞાન દશામાં પોતાના માનેલા એવા જે સર્વે ધર્મ તેનો ત્યાગ કર અને એક મારા શરણને પામ, કહેતાં હું કહું તે પ્રમાણે કર્મ કર તો હું તને સર્વ પાપ થકી મુકાવીશ અને તારો મોક્ષ કરીશ; તું કોઈ ચિન્તા રાખીશ નહીં.” તથા પહેલા શ્લોકમાં કહ્યું જે “દૈવી અને ગુણમયી એવી જે મારી માયા તે દુઃખે કરીને તરાય એવી નથી પણ જો એક મારી ચરણને પામે, કહેતાં મારો આશ્રય કરીને મારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે તો તે માયાને તરી જાય.”

એવી રીતે સર્વે શાસ્ત્રને વિષે તથા વેદને વિષે કહેલું છે જે ક્ષર-અક્ષરથી પર એવા જે પરમાત્મા તે જ પરમાત્મા જીવોના કલ્યાણ કરવા સારુ પોતાની સ્વ-ઇચ્છા કરીને રામકૃષ્ણાદિક મનુષ્ય સ્વરૂપનું ધારણ કરે છે. તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે છે તેનાં જ સર્વ કર્મ શુભ થાય છે અને તેનાં પાપ માત્ર ક્ષય થઈ જાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રયે કરીને જ જીવનો આત્મિક મોક્ષ થાય છે પણ પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા વિના અને તેનો આશ્રય કર્યા વિના કોઈનો મોક્ષ થાય નહીં અને તે વિના કર્મ સૂઝે પટલાં કરે પણ તેને કલ્યાણનો માર્ગ સૂઝતો નથી.

તે પૂર્વે રાવણ હતો તે વેદનો ભણેલો હતો અને સર્વે શાસ્ત્રનો પણ ભણેલા હતો. અને વેદ શાસ્ત્રના કહ્યા પ્રમાણે પરોક્ષ પરમાત્માને પામવા સારુ કર્મ વરાવર કરતો અને ઉપાસના પણ પરોક્ષપણે શંકરને પરમાત્મા જાણીને કરતો હતો અને જ્ઞાન પણ ‘તત્ત્વમસિ’ મહા વાક્યના અર્થને જાણતો હતો તથા જરાસંઘ તથા હિરણ્યકશિપુ તથા સહસ્રાર્જુન તથા દુર્યોધન તથા કર્ણ इत्यादિક મોટા મોટા રાજા સર્વે કર્મકાંડની ઉપા-

સના વાળા અને જ્ઞાની હતા પણ તેણે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેનો આશ્રય કર્યો નહીં અને સામો તેનો દ્રોહ કર્યો તો તેના કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન સર્વે અફલ થઈ ગયાં અને તે ઊલટા દૈત્ય કહેવાળા.

અને વ્રજના ગોપી, ગોવાલ તથા વાંદરા, ગુહ રાજા ભીલ, શવરી ભીલડી, કુવજા આદિક ઘણાક ભક્તો થઈ ગયા તે કાંઈ ભણેલા ન હતા અને કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાનમાં પણ સમજતા ન હતા, પણ તેણે પ્રકટ ભગવાનનો આશ્રય કર્યો અને પ્રગટની આજ્ઞામાં વર્ત્યા તો તેના મોક્ષ થઈ ગયા અને તેના સર્વે સાધન પૂરાં થઈ રહ્યાં. માટે પ્રગટ ભગવાનનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું એ જ કર્મ મોક્ષને અર્થે થાય છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા વિના અને તેનો આશ્રય કર્યા વિના સૂઝે તેટલા શુભ કર્મ કરવા જાય તે સર્વે અશુભ કર્મ જ થાય છે અને તે કર્મે કરીને ઊલટું વધારે વંધન થાય છે.

માટે જેને પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છવું હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું, તો તેનું સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થશે. અને આ સમયે જે પ્રત્યક્ષ અમારો આશ્રય કરીને અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે છે તેનાં તો સાક્ષાત્કાર કલ્યાણ થઈ રહ્યાં છે અને તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. અને અમારો આશ્રય મૂકીને વીજાં સૂઝે એટલાં કર્મ કરે, તીર્થ કરે, વ્રત કરે, યજ્ઞ કરે, હોમ કરે, જ્ઞાન કથે, વૈરાગ રાખે, ભેજ લે, તપ કરે, યોગ સાધે પણ એક પ્રત્યક્ષ હું પૃથ્વી ઉપર હોવું અને મારો આશ્રય કરે નહીં તો તેનાં સર્વ સાધન વૃથા છે અને તે સર્વે સાધને કરીને કાંઈપણ સિદ્ધિ થતી નથી.

માટે જેને પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છવું, તેને સર્વે મત પંથાદિકના ધર્મનો ત્યાગ કરીને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય

કરીને તેની આજ્ઞા પાઠવી એ જ મોક્ષનો અચલ સિદ્ધાંત છે અને પૂર્વે જેનાં જેનાં કલ્યાણ થયા છે તે પ્રત્યક્ષ ભગવાન જેને મલ્યા છે તેનાં જ થયાં છે, પણ તે વિના કોઈનાં કલ્યાણ થયાં નથી. માટે તે દુર્લભ સમય આજ તમારે સર્વેને આવ્યો છે તે જે ચેતશે તેનો મોક્ષ થશે અને જે નહીં ચેતે તે નરકમાં જશે, એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०६ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત.૩૦૭ વિષય:—પાંચંડ ધર્મનું રૂપ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:—સંવત ૧૯૨૪ના શ્રાવણ સુદિ ૧૪ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે જોશી સદાશિવ કૃપાશંકરને ઘેર ઉત્તરાદે વાર ઓરડાની ઓશરીમાં ગાદીતિક્રિયે યુક્ત પલંગ વિછાવીને તે ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વચ્ચે ધારણ કર્યાં હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં ધારણ કર્યાં હતાં. લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા કરી હતી અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી સંઘ્યા આરતી થયા પછી મહારાજ કૃપા કરીને વોલ્યા જે “આ જગતને વિષે એક શુદ્ધ અને સત્ય એવો વેદોક્ત ધર્મ છે અને તે વેદોક્ત ધર્મનું પ્રતિપાદન કરે એવાં સત્ય શાસ્ત્ર છે. અને જે જે જીવ તેને આશરે છે તેનું કલ્યાણ થાય છે. અને વીજો વેદોક્ત ધર્મથી ઝલટો પાંચંડ ધર્મ છે અને તે પાંચંડ ધર્મનું પ્રતિપાદન કરે એવા અસત્શાસ્ત્ર છે. અને તે પાંચંડ ધર્મને જે જે આશરે છે તે જીવ નરકમાં જાય છે.

હવે વેદોક્ત ધર્મનું શું રૂપ છે ? અને પાંચંડ ધર્મનું શું રૂપ છે ? તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચાર સાધન તેને સિદ્ધ કરવા તેનું નામ વેદોક્ત ધર્મ છે. અને તે વેદોક્ત ધર્મથી ઝલટો ઇટલે અધર્મ, અજ્ઞાન, રાગ

અને અભક્તિ એ ચાર વાનાં જે ઠેકાણે હોય તે પાંચડ ધર્મ કહેવાય. હવે ધર્મ તે શું ? તો પરમાત્મા પરબ્રહ્મ વેદોક્ત ધર્મના પ્રકાશક એવા જે રામકૃષ્ણાદિક પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની આજ્ઞા જે વર્ણાશ્રમ ધર્મમાં રહીને પંચવિષય થકી ઇન્દ્રિયોને પાછી વાળીને ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિઓને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડી દેવા તેનું નામ ધર્મ છે.

અને જ્ઞાન તે શું ? તો દેહ આત્માનો વિવેક કરીને દેહને મિથ્યા જાણવો અને આત્માને પોતાનું સ્વરૂપ જાણીને તે આત્માના આત્મા એવા જે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેની ઉપાસના ભક્તિ કરવી તેનું નામ જ્ઞાન છે. અને અજ્ઞાન શું ? તો પ્રથમ દેહ આત્માનો વિવેક કરીને પોતાને આત્મારૂપ માનીને પછી તે આત્મા એજ પરમાત્મા છે એમ માનીને વિધિ નિયેધને તોડીને વિષયને ભોગવે છે અને તે પછી વિપરીત વામી થઈને મદ્ય, માંસ આદિકનું ભક્ષણ કરે છે અને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રય થકી વિમુક્ત થઈને નરકમાં જાય છે, અને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રય વિના જ્ઞાન વિકાર પામીને વિપરીત વામી થઈને મહા અજ્ઞાની થાય છે.

અને અધર્મ શું ? તો ધર્મ વિકાર પામ્યો પટલે અધર્મ થઈ ગયો. તે કેવી રીતે ધર્મ વિકાર પામ્યો ? તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ પાળે અને નિયમ રાખે અને વિષયનો ત્યાગ કરે પણ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષના આશ્રય વિના ધર્મ, નિયમ અંતે રહેતાં નથી અને ભ્રષ્ટ થાય છે. પછી ધર્મ નિયમનો ત્યાગ કરીને નિઃશંક થઈને વિષય ભોગવવા મંડી જાય છે. પછી તે એમ કહે જે ‘અધૂરા હોય તેને નિયમ રાખવું પડે પણ જે સિદ્ધદશાને પામ્યો હોય તેને નિયમ શું કરવા રાખવો પડે ?

માટે જે નિયમ રાખે છે તે તો હજુ સિદ્ધ નથી અને અધૂરા છે અને અમે તો સિદ્ધ છીએ માટે અમારે શું કરવા નિયમ રાખવો પડે ?’ એમ

નિઃશંક થઈને વિષયને ભોગવે છે અને ભ્રષ્ટ થાય છે અને કેટલાક વિષયના રાગી, મોહા અને વિશ્વાસી લોકોને ભ્રષ્ટ કરે છે અને તે સર્વે મરીને ધોર નરકમાં જાય છે. તે એવો અધર્મ માર્ગીપંથમાં છે તે જેને કૂટાપંથ કહે છે તથા વીજપંથ કહે છે. તે પંથ ધર્મ વિકાર પામીને અર્ધમનો ચાલ્યો છે. તે ધર્મને પાંચડ ધર્મ કહીએ. અને તે ધર્મની જેને પ્રતીતિ આવે છે તે સર્વે જીવ નરકમાં જાય છે. માટે એ પંથ ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ થયેલા છે. તે સારુ એ પંથમાં ધર્મ, નિયમ કોઈ રાખતું નથી. અને તે પાંચડ ધર્મની પુષ્ટિ કરે એવા ભક્તમાલાદિક અસત્શાસ્ત્ર કર્યા છે અને તેને વિષે વર્ણાશ્રમ અને વ્રહ્મચર્યનું અતિશય ટંકન કર્યું છે. માટે તે વેદોક્તથી વિરુદ્ધ પાંચડ ધર્મ છે અને તે માર્ગ નરકમાં જવાનો છે.

અને જ્ઞાન વિકાર પામીને અજ્ઞાનરૂપ એવો વિપરીત વામીનો પંથ ચાલ્યો છે કહેતાં જે પંથમાં શક્તિનું નામ લઈને દારુ, માટીનું ભક્ષણ કરે છે એ ધર્મ પણ પાંચડ ધર્મ છે; કેમકે દારુ માટીનું ભક્ષણ કરવું તે તો વામા જે શક્તિ તેને ગમતું જ નથી. માટે શક્તિનું નામ લઈને દારુ, માંસનું ભક્ષણ કરે છે તેના ઉપર તો શક્તિનો ઝલટો કોપ થાય છે. કેમકે વેદને વિષે પાંચ દેવરૂપે પરમાત્માની ઉપાસના કરવી કહી છે. તે ચોરી, છિનાઢી, દારુ, માટી, જુટું વોલવું અને હિંસા એ છવાનાનો ત્યાગ કરીને પંચદેવમાંથી જે દેવ પોતાને પ્રિય હોય તેની ઉપાસના, ભક્તિ કરવી તો તે દેવ તેના ઉપર પ્રસન્ન થાય છે. અને એ છમાંથી એકે વાનું કરતો હશે તો તેના ઉપર પાંચમાંથી એકે દેવ પ્રસન્ન થશે નહીં અને સામું જે દેવનું ભજન કરતો હોય તે દેવનો જ તેના ઉપર કોપ થશે. માટે જે શક્તિનું નામ લઈને દારુ, માટી અને વ્યભિચારાદિક મૂંઝાં કર્મ કરે છે તે તો વિપરીત વામી છે અને પાંચડી છે અને તે ચોરખો નરકનો માર્ગ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०७ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૮ વિષય:—છ પ્રકારના બ્રહ્મના અવતાર

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ ના શ્રાવણ સુદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે ભક્ત આશારામ જેઠાને ઘેર હિંડોળા ટાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આમૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ બોલ્યા જે “આજ અમે વાત કરીશું તે વાતને સમજશે તેને પછી કાંઈ સમજવું રહેશે નહીં અને તે વાતની જોડે કોઈ વીજી વાત આવે એમ નથી; એ વાત તો એક જ છે. અને એ વાતને જે સમજશે તેના સંશય માત્ર ટળી જશે અને નિઃસંશયપણે પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણીને પરમ મોક્ષને પામશે. માટે આ વાત સ્વલ્પદાર થઈને સાંભળજો જે એક પરબ્રહ્મ છે, વીજું નિર્ગુણબ્રહ્મ છે, ત્રીજું સર્વલબ્ધ છે અને ચોથું મિથ્યા-બ્રહ્મ છે. તે મિથ્યાબ્રહ્મના ત્રણ ભેદ છે; ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ. હવે મિથ્યાબ્રહ્મ તે શું? તો આ જગતરૂપ જે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાક્રત એ જે ईश्वरના ત્રણ શરીર તેનું નામ મિથ્યાબ્રહ્મ છે. અને એ ત્રણ શરીરનો ધારણનો કરનારો જે ईश्वર—આત્મા તેનું નામ સર્વલબ્ધ છે. અને એ મિથ્યાબ્રહ્મ અને સર્વલબ્ધ તે જેની દૃષ્ટિમાં નથી એવું જે શુદ્ધ, ચૈતન્ય, સર્વ વ્યાપક તેનું નામ નિર્ગુણબ્રહ્મ છે. અને એ નિર્ગુણબ્રહ્મ તો જેના અંગનો પ્રકાશ છે એવા જે દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્મા તેનું નામ પરબ્રહ્મ છે.

હવે મિથ્યાબ્રહ્મના ત્રણ ભેદ કહ્યા તેનું એ રૂપ છે જે જાડા પંચ-ભૂતાત્મક જે ईश्वરનું સ્થૂળ વિરાટદેહ તેનું નામ મિથ્યા કનિષ્ઠબ્રહ્મ છે. અને એ સ્થૂળને પ્રકાશ કરનારું સૂક્ષ્મ પંચભૂતાત્મક ईश्वરનું સૂત્રાત્મા દેહ તેનું નામ મધ્યમ મિથ્યાબ્રહ્મ છે. અને એ વિરાટ અને સૂત્રાત્મા જેમાંથી

ઉત્પન્ન થયાં एवी જે અહંવૃત્તિરૂપ ઈશ્વરનું અવ્યાકૃતદેહ તેનું નામ ઉત્તમ મિથ્યાબ્રહ્મ છે. एवी રીતે ત્રણ પ્રકારનું મિથ્યાબ્રહ્મ અને ચોથું સવલ-બ્રહ્મ અને પાંચમું નિર્ગુણબ્રહ્મ અને છઠ્ઠા પરબ્રહ્મ, એ પ્રકારે વેદને વિષે છ બ્રહ્મના ભેદ કહ્યા છે.

—અને એ છ પ્રકારના બ્રહ્મના સ્વરૂપને ન જાણનારા एવા અજ્ઞાની જીવો તે અસંખ્ય છે. તે જીવોને જ્ઞાન આપવા સારુ છ પ્રકારનું બ્રહ્મ તે આ મૃત્યુલોકને વિષે મનુષ્યદેહનું ધારણ કરે છે. અને મનુષ્યરૂપને ધારણ કર્યું एવું જે બ્રહ્મ તે જીવોને છ પ્રકારના બ્રહ્મનું જ્ઞાન આપીને નિર્ગુણ બ્રહ્મરૂપ કરીને પરબ્રહ્મને પમાડે છે ત્યારે તે જીવની મુક્તિ થાય છે.

હવે એ છ પ્રકારના બ્રહ્મ તેણે મનુષ્યદેહ ધારણ કર્યો હોય તેને ઓઠાલવાની એ રીત છે જે કનિષ્ઠ મિથ્યાબ્રહ્મ જે વિરાટ તેણે દેહ ધર્યો હોય તો તે પોતાનું સ્વરૂપ જે વિરાટ તેના જ્ઞાનને વગર શીખવ્યું યથાર્થ જાણતો હોય અને પોતાને આશ્રયે આવે જે જીવ તેને વિરાટરૂપ અને કનિષ્ઠ મિથ્યાબ્રહ્મ તેનું જ્ઞાન કરાવે છે અને તે વિરાટને વિષે જેટલી કઠ્ઠાઓ છે તે સર્વેનું સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન કરાવીને તેના જાણવાને વિષે નિઃસંશય કરે છે. અને તે વહારટ્ટિએ જોયામાં તો માણસ જેવો જ જણાતો હોય પણ તેને જ્ઞાને કરીને જોઈએ તો તેના જેવું જ્ઞાન વીજા કોઈ માણસ પાસે હોય નહીં અને તે પોતાના શિષ્યોને એમ કહે જે ‘હું ઈશ્વરનું શરીર જે વિરાટ તેને વિષે અદ્વૈત છું. કહેતાં હું વિરાટ છું માટે તમે મારે વિષે પ્રીતિ કરીને મારા સ્વરૂપમાં જ્ઞાને કરીને જોડાઈ જાવ એટલે તમે મને પામશો.’ પછી તેને વિષે વિશ્વાસ રાખીને જે પ્રીતિએ કરીને જોડાઈ જાય તે વિરાટના સાધર્મ્યપણાને પામે. અને તેવી જ રીતે સૂત્રાત્મા-રૂપ જે મધ્યમ મિથ્યાબ્રહ્મ તેને દેહ ધર્યો હોય તો તે સૂત્રાત્મારૂપ ઈશ્વરના શરીરના જ્ઞાનને યથાર્થ જાણતો હોય અને તે એમ કહે જે ‘હું સૂત્રાત્મા-

બ્રહ્મ હું અને તમે મારે વિષે પ્રીતિ કરાં છટલે તમે તેને પામશો.’ અને અવ્યાકૃતરૂપ મિથ્યાબ્રહ્મે દેહ ધર્યો હોય તો તેને વિષે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત એ ત્રણનું જ્ઞાન હોય અને તે એમ કહે જે ‘હું અવ્યાકૃત બ્રહ્મ હું’ અને તેને વિષે જે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જાય છે તે અવ્યાકૃતરૂપ મિથ્યાબ્રહ્મના સાધર્મ્યપણાને પામે છે.

અને સવલબ્રહ્મે દેહ ધર્યો હોય તો તેને વિષે વિરાટ, સૂત્રાત્મા અને અવ્યાકૃત એ ત્રણ શરીરને ધારણ કરી રહ્યો હોય એવો જે સવલબ્રહ્મ એ ચારે પ્રકારના બ્રહ્મના જ્ઞાનને વગર શીઘ્રવ્યું યથાર્થ જાણતો હોય અને તેને આશ્રયે જે જે જીવ આવે તેને જ્ઞાન આપીને અનંતકોટિ બ્રહ્માંડને જેમ હથેલીમાં જલનું ટીંપુ દેગ્વાય તેમ દેલાડી દે અને તેનો કર્તા અને કારણ એવો જે સવલબ્રહ્મ તેનું જ્ઞાન કરાવે અને પોતે એમ કહે જે ‘હું સવલબ્રહ્મ હું’ અને તેનો જે આશ્રય કરીને તેની ભક્તિ કરે છે તે સવલબ્રહ્મરૂપ જે મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ તેના સાધર્મ્યપણાને પામે છે.

અને નિર્ગુણબ્રહ્મનો અવતાર થયો હોય તો તેને વિષે ત્રણ પ્રકારના મિથ્યાબ્રહ્મનું જ્ઞાન હોય તથા નિર્ગુણબ્રહ્મનું જ્ઞાન હોય; તે વગર શીઘ્રવ્યું સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન હોય. અને તે એમ કહે જે, ‘ૐ સોઽહં કહેતાં મિથ્યાબ્રહ્મ અને સવલબ્રહ્મ એ વેયથી પર એવું જે નિર્ગુણબ્રહ્મ તે મારું સ્વરૂપ છે.’ અને તેનો જે જે જીવ આશ્રય કરે તેને નિર્ગુણબ્રહ્મના સાધર્મ્યપણાને પમાડે છે.

અને જ્યારે પરબ્રહ્મ પોતે અવતાર ધારણ કરે છે ત્યારે તેને વિષે વિરાટ, સૂત્રાત્મા, અવ્યાકૃતરૂપ મિથ્યા બ્રહ્મનું જ્ઞાન તથા સવલબ્રહ્મનું જ્ઞાન તથા નિર્ગુણબ્રહ્મનું જ્ઞાન તથા પરબ્રહ્મનું આદિક અનંત બ્રહ્મવિદ્યાનું જ્ઞાન હોય છે અને તે ણ એમ કહે જે ‘ૐ સોઽહં કહેતાં મિથ્યાબ્રહ્મ, સવલબ્રહ્મ અને નિર્ગુણબ્રહ્મ તેથી પર જે પરબ્રહ્મ તે મારું સ્વરૂપ છે.’ અને તેનો આશ્રય કરીને તેને વિષે જોડાઈ જાય છે તે નિર્ગુણબ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મના સાધર્મ્યપણાને પામે છે.

एवी रीते जेनो अवतार थयो होय तेनुं ज्ञान तेनी पासे वगर शीखव्युं होय एम ज्ञाने करीने ओळखाय छे अने जेने जे जे मळ्या होय तेना ते भगवान कहेवाय अने भगवान जाणीने तेनुं भजन करे अने ते सर्वे अवतार कह्या तेने विषे ज्ञान तो जेवुं जेनुं स्वरूप होय तेटलुं ते आपी शके पण सर्वेने विषे इन्द्रियोना नियमरूप जे धर्म तथा देह आत्माना विवेकरूप जे ज्ञान तथा पंचविषयना त्यागरूप जे वैराग अने एवा ज्ञानना आपनारा प्रत्यक्ष सत्गुरु तेनी आज्ञा अने सेवारूप भक्ति ए चार साधन तेने संपूर्ण सरखां होय छे. एवी रीते वेदने विषे ब्रह्मना ज्ञानना भेद कह्या छे. ते ज्ञान शुद्ध अने मोक्ष पामवानुं छे, ते मोक्ष तो सर्वात्माब्रह्म जे परब्रह्म तेने पामशे त्यारे थशे. पण ते परब्रह्मने पामवुं तेना मार्गमां चीजा पांच प्रकारना ब्रह्मनुं ज्ञान पामवुं जोईए छीए पण ते विना पाधरुं परब्रह्मने नथी पमातुं.

ते सारु परब्रह्मे ज ए छे प्रकारना ब्रह्मनुं ज्ञान उत्पन्न कर्युं छे अने कोई कोई समय ए पांच प्रकारना ब्रह्म कह्या तेने अवतार धरावीने तेना स्वरूपनुं ज्ञान जीवोने करावे छे, ते जेने जे मळ्या होय तेना ते भगवान कहेवाय छे. अने कोई समये तो पोते सर्वकारण, सर्वकर्ता, सर्वाधार अने सर्वधी पर परब्रह्म ते अवतार धारण करे छे अने छ प्रकारना ब्रह्मनुं ज्ञान आपीने निर्गुण ब्रह्मरूप जीवने करीने पोताना साधर्म्य-पणाने पमाडे छे. एवी रीते जीवनो मोक्ष ज्ञान आपीने करे छे.

ते ए छ प्रकारना ब्रह्मना अवतार आ पृथ्वी उपर थाय छे. ते उपरधी जोयामां तो सर्वे माणस जेवा सरखा देखाय पण तेना ज्ञानमां घणो भेद होय ते जेवा जे होय तेटलुं तेनी पासे ज्ञान होय छे. अने ते माणस जेवा होय तोपण एम कहे जे ‘अमे ब्रह्म छीए’ ते तो साचा ब्रह्म छे, केमके तेनी पासे ब्रह्मनुं यथार्थ ज्ञान छे.

પળ હવે જેને એવું જ્ઞાન તો ન હોય અને પોતે તો જીવ હોય તે એમ કહે જે ‘હું પળ બ્રહ્મ છું; કેમકે પૂર્વે રામ, કૃષ્ણ, ઋષભ, કપિલ આદિક અવતાર થઈ ગયા તેણે પળ કહ્યું છે જે ‘અમેબ્રહ્મ છીએ’, તો તે પળ માણસ હતા અને હું પળ તે જેવો માણસ છું, માટે હું પળ બ્રહ્મ છું,’ એમ કહેનારા અસુર છે, પાપી છે અને તેને બ્રહ્મ વકવા થયો જાણવો કેમકે તે માણસ જેવા હતા પળ તેની પાસે સાક્ષાત્કાર બ્રહ્મનું જ્ઞાન હતું અને તારી પાસે તો જ્ઞાનનો લેશ નથી. માટે તું અને તે રામકૃષ્ણાદિક સરખાં નથી.

જેમ એક પૃથ્વીનો પતિ રાજા તે માણસ અને એક કોઈક રાંક મીઠા માગતો હોય તે માણસ એ વેમાં કેટલો ભેદ છે ? કેમકે જે રાજા છે તે એમ કહે જે ‘હું રાજા છું’ તે તો સાચો રાજા છે અને તેનો તો હુકમ ચાલશે અને જે રાંક છે તે એમ જાણે જે ‘રાજા ય માણસ છે અને હું ય માણસ છું, માટે હું પળ રાજા છું’, એમ કહે પળ તેનો હુકમ ચાલે નહીં. અને તેને રાજા જાણે તો તેનું ઘાળીએ ઘાલીને તેલ કાઢી નાખે. તેમ જે રામ, કૃષ્ણાદિક અવતાર તે તો બ્રહ્મ હતા માટે તેણે કહ્યું જે ‘અમે બ્રહ્મ છીએ.’ અને તેની પાસે તો બ્રહ્મરૂપ કરવાની અદ્ભૂત એવી જ્ઞાન શક્તિ હતી. અને તેનો વાદ લઈને ઘીજો અજ્ઞાની જીવ છે તે શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને એમ કહે જે ‘હું બ્રહ્મ છું.’ તો તે એમ કહેનારો પાપી છે અને તેના ઉપર તો બ્રહ્મનો ક્રોધ થાય છે. માટે એ જ્ઞાન ઓટું છે.

અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ સહિત એવું જે બ્રહ્મનું યથાર્થ જ્ઞાન તે જેની પાસે હોય તે સાચા બ્રહ્મ છે અને તે માણસ જેવા દેખાય છે તોપણ તે માણસ નથી; બ્રહ્મની જ મૂર્તિ છે, અને તે તો પોતાના ધામમાં રહ્યા થકા પોતાની યોગ માયાએ કરીને માણસ જેવા દેખાય છે. તેમ અવતારાદિક મનુષ્ય સ્વરૂપ છે તે તો બ્રહ્મની મૂર્તિ છે પળ તેને દેહ-દેહી એવો ભેદ નથી. માટે માયા પર પરબ્રહ્મ અને તેના અવતાર

રામકૃષ્ણાદિક તે વે એક જ છે અને તે અવતાર વિનાના વીજા માણસ તે તો જીવ છે. તે જીવ એ પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ અવતાર તેનો આશ્રય કરીને એ થકી જ્ઞાનને પામે તો તે જીવનું અજ્ઞાન ટળીને માયા પર થઈને વ્રહ્મના સ્વરૂપને સાક્ષાત્કાર પામે પણ તેના આશ્રય વિના વ્રહ્મના સ્વરૂપને કોઈ પામે જ નહીં.

અને તે વિના શાસ્ત્રમાંથી સાંભળીને ‘હું વ્રહ્મ છું,’ એમ કહે છે તે તો જેમ રાંક હોય તે એમ કહે છે ‘હું રાજા છું,’ એમ કહે પણ તેનો રંચ માત્ર ટુકમ ચાલે નહીં અને ખીચ માગીને તેના પ્રાણ જતા રહે. તેમ રામકૃષ્ણાદિક પરવ્રહ્મના અવતાર તેના આશ્રયનો ત્યાગ કરીને જીવ કહે જે ‘હું વ્રહ્મ છું,’ એમ કહેનારા તો યમના દૂતનો માર ખાશે અને લલ્લ ચોરાશીમાં જન્મમરણને પામશે અને કોઈ દહાડે તેનો છૂટકો નહીં થાય. માટે જીવ કોઈ દહાડે વ્રહ્મ નથી; જીવ તો અનાદિના જીવ જ છે. તે જીવને વ્રહ્મના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક તેનો આશ્રય થાય અને તેને વિષે જીવ જોડાઈ જાય તો તે જીવ વ્રહ્મને પામે અને અને તેની જન્મમરણ ટળીને મુક્તિ થાય. પણ પ્રત્યક્ષ પરવ્રહ્મના અવતારના આશ્રય વિના જીવની મુક્તિ થાય નહિ.

ત્યારે કોઈ એમ કહે જે ‘શાસ્ત્રમાં તો પોતાને વ્રહ્મરૂપ માનવું એમ કહ્યું છે તેનું કેમ સમજવું?’ તો તેનું એમ સમજવું જે જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકરૂપ જ્ઞાનદાતા જીવને મળે અને તે થકી તેનો આશ્રય કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ સિદ્ધ કરીને નિર્વાસનિક થાય ત્યારે તે જીવ વ્રહ્મરૂપ થાય છે. પછી એવો વ્રહ્મરૂપ નિર્વાસનિક થયો તેને એમ માનવું જે ‘હું વ્રહ્મરૂપ એવો પરવ્રહ્મનો દાસ છું,’ એમ સમજવું.

જેમ રાજાને ઘેર જન્મને પામીને રાજનીતિને ભળીને પછી તે એમ કહે જે ‘હું રાજા છું તે તો રાજા સ્વરો.’ અને જે રાજાને ઘેર જન્મીને

મૂરખ જેવો હોય તે એમ કહે જે ‘હું રાજા છું, તે તો મૂરખ છે.’ અને રાજાનો ગુન્હેગાર થાય છે. તેમ જેને ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક પંચવિષયના ત્યાગી બ્રહ્મરૂપ સંત તેનો આશ્રય થયો છે અને તે થકી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય સહિત પ્રત્યક્ષ ભગવાનની ભક્તિ સિદ્ધ કરીને આત્મ્યંતિક જ્ઞાન પામે છે તે તો બ્રહ્મરૂપ છે. અને તેને એમ માનવું જે ‘હું બ્રહ્મ છું.’

પણ જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિકનો આશ્રય ન હોય અને ધર્મ, જ્ઞાનાદિક ગુણ પણ ન હોય અને પંચવિષયમાં લોહપ થઈ રહ્યો હોય અને વિષયને ભોગવતો હોય અને તે એમ કહે જે ‘હું બ્રહ્મ છું,’ તે તો પાપી છે અને તેના ઉપર તો બ્રહ્માનો ક્રોધ થાય છે. માટે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને ભગવાનના નિર્વાસનિક સંતનો આશ્રય કરીને નિર્વાસનિક થાય છે તે બ્રહ્મરૂપ છે અને તેની મુક્તિ થશે અને જેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતનો આશ્રય નથી તે તો સર્વે જીવ છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०८ समाप्त।

—:***:—

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૦૯ વિષય :—નિર્બીજ-સર્વોજ સાંખ્ય-યોગ પદ્ધતિ નિર્વિશેષ-સર્વિશેષ વેદાન્ત અને પરમાત્માનું સામ્રાજ્ય.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમઃ—સંવત ૧૯૨૪ના શ્રાવણ સુદિ ૧૨ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોનીની ધર્મ-શાળામાં હિંદોલ્લાખાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. સર્વે જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને પુષ્પનાં આભૂષણ સર્વે અંગમાં શોભી રહ્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને વેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “જીવની મુક્તિ થવી તે જ્ઞાને કરીને થાય છે પણ આ જગતના જ્ઞાને કરીને થતી નથી; કેમકે જગતનું જ્ઞાન તો મનુષ્ય, પશુ-પંક્તી એ આદિક જેટલા જંગમ જીવમાત્ર છે તે સર્વેને જગતનું જ્ઞાન છે. અને ઝાડ, પહાડ આદિક સ્થાવાર જીવ સુપુતિ અવસ્થામાં છે તેને જગતનું જ્ઞાન નથી. અને જંગમ જીવને તો પોત પોતાના દેહ નિર્વાહને અર્થે વિષયરૂપ જગતનું જ્ઞાન છે માટે તે જ્ઞાને કરીને મુક્તિ થતી નથી; મુક્તિ તો વેદાન્તને જ્ઞાને કરીને થાય છે.

તે વેદાન્ત ઇટલે શું ? તો વેદ જે જગતનું જાણવું તેનો જે અંત તેનું નામ વેદાન્ત છે, કહેતાં જગતનો અંતે ઇટલે જગત પર જે જ્ઞાન તેનું નામ વેદાન્ત છે. અને વળી તે વેદાન્તનો વીજો અર્થ છે જે વેદ જે જ્ઞાન તેનો અંત તેનું નામ વેદાન્ત છે કહેતાં જ્ઞાન જે બ્રહ્મ તેથી પર એવા જે દિવ્યમૂર્તિ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેને જાણવા તેનું નામ વેદાન્ત કહેવાય છે. માટે વેદાન્ત એ પ્રકારનું છે, એક નિર્વિશેષ છે અને વીજું સવિશેષ વેદાન્ત છે. તે જગતનો અંત ઇટલે જગતનો પ્રલય કરીને જે જ્ઞાનને પામવું તેનું નામ નિર્વિશેષ વેદાન્ત કહેવાય છે. અને જ્ઞાનરૂપ જે બ્રહ્મ તે રૂપ પોતે થઈને એ બ્રહ્મના પ્રકાશક એવા જે દિવ્યમૂર્તિ પરબ્રહ્મ તેને સાક્ષાત્કાર જાણવા અને પામવા તેનું નામ સવિશેષ વેદાન્ત કહેવાય છે. માટે એ એ પ્રકારના વેદાન્તના જ્ઞાનને સિદ્ધ કરે તે જીવની મુક્તિ થાય છે.

હવે તે વેદાન્તનું જ્ઞાન સાંખ્ય અને યોગે કરીને સિદ્ધ થાય છે. તે સાંખ્ય અને યોગ પણ એ પ્રકારના છે, એક નિર્વીજસાંખ્ય છે અને એક નિર્વીજયોગ છે અને વીજું સવીજસાંખ્ય છે અને વીજું સવીજયોગ છે હવે નિર્વીજસાંખ્ય તે શું ? તો આ દેહથી જીવને જુદો જાણવો અને બ્રહ્માંડથી ईશ્વરને જુદો જાણવો, તેનું નામ નિર્વીજસાંખ્ય કહેવાય છે અને એ પિંડ બ્રહ્માંડની જેમ ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમ તેનો પ્રલય કરીને જીવ

ઈશ્વરને વિષે જે દૃષ્ટા-દૃશ્યનો ભેદ છે તેને ટાઢીને વ્રહ્મરૂપ જે અધો અને ઉર્ધ્વ ભેદે રહિત પ્રકાશ તેને વિષે એકત્વપણું કરવું કહેતાં વ્રહ્મરૂપ પ્રકાશ વિના પિંડ વ્રહ્માંડ તથા જીવ ઈશ્વર કાંઈ નજરે આવે નહીં, તેનું નામ નિર્વીજયોગ કહેવાય છે. અને એવી રીતે નિર્વીજસાંખ્ય અને નિર્વીજ યોગના જ્ઞાને કરીને વ્રહ્મના ભાવને પામવું કહેતાં વ્રહ્મ થવું તેનું નામ નિર્વિશેષ વેદાન્ત કહેવાય છે. પણ તે એકલે નિર્વિશેષ વેદાન્તને જ્ઞાને કરીને જન્મ-મરણ ટલતું નથી. કેમકે પ્રકાશમાં નિરાકારપણે અદ્ધર પદ્ધર નિરાધારપણે રહેવાતું નથી, માટે તેને દેહનો આધાર ટલતો નથી. માટે નિર્વીજ સાંખ્ય-યોગે કરીને નિર્વિશેષ વેદાન્તના જ્ઞાનને સિદ્ધ કરીને વ્રહ્મના ભાવને પામી જાય છે.

માટે પછી સવિશેષ વેદાન્તના જ્ઞાનને પામવા સારુ સવીજસાંખ્ય અને સવીજયોગને સિદ્ધ કરવાં. હવે સવીજસાંખ્ય તે શું? તો શુદ્ધ, ચૈતન્ય, નિર્ગુણ, નિરાકાર, વ્યાપક, વ્રહ્મરૂપ જે પ્રકાશ તે પ્રકાશને મધ્યે પ્રકાશના આધાર દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્મા રહ્યા છે, એમ જાણવું તેનું નામ સવીજસાંખ્ય કહેવાય છે, કેમકે પ્રકાશને મધ્યે પ્રકાશવાન હોય. જેમ સૂર્યના પ્રકાશમાં સૂર્ય રહ્યો છે, પણ સૂર્ય વિના પ્રકાશ એકલો અદ્ધર-પદ્ધર રહેતો નથી. તેમ વ્રહ્મરૂપ જે પ્રકાશ તેને મધ્યે તે વ્રહ્મના પ્રકાશક એવા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તે દિવ્ય મૂર્તિમાન થકા રહ્યા છે, એમ સમજવું તેનું નામ સવીજસાંખ્ય કહેવાય છે.

અને હવે સવીજયોગ તે શું? તો એ વ્રહ્મના આધાર એવા જે દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્મા તે જ પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિકરૂપે પ્રગટ થાય છે, એમ જાણીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જવું, તેનું નામ સવીજયોગ કહેવાય છે. કેમકે પ્રત્યક્ષ સત્ગુરુ છ પ્રકારના વ્રહ્મનું જ્ઞાન આપીને જીવને વ્રહ્મરૂપ કર્યો માટે વ્રહ્મથી પર

હોય તે જ બ્રહ્મરૂપ કરી શકે, પણ તે વિના વીજો કોઈ બ્રહ્મરૂપ કરવાને સમર્થ નથી. માટે પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક પરમાત્મા તે બ્રહ્માના આધાર અને બ્રહ્માના મધ્યને વિષે દિવ્ય મૂર્તિમાન થકા અખંડ રહ્યા છે, એમ જાણીને તે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનદાતા પોતાને મળ્યા જે પરમાત્મા તેને વિષે પ્રીતિ કરીને જોડાઈ જવું, તેનું નામ સર્વીજયોગ કહેવાય છે.

અને સર્વીજસાંખ્ય-યોગે કરીને બ્રહ્મને વિષે દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્માને સિદ્ધ કરીને તે પરમાત્મા પ્રત્યક્ષ રામકૃષ્ણાદિક પોતાને મળ્યા તે જ છે, એમ જાણીને તે પ્રત્યક્ષ મૂર્તિને વિષે જોડાઈ જવું, તેનું નામ સર્વિશેષ વેદાન્તનું જ્ઞાન જાણવું. એવી રીતે નિર્વીજ-સર્વીજ સાંખ્ય-યોગાદિકે કરીને નિર્વિશેષ-સર્વિશેષ વેદાન્તના જ્ઞાનને સિદ્ધ કરવું, તેને કરીને આત્માની મુક્તિ થાય છે અને જન્મમરણ ટળે છે. માટે જેને પોતાના આત્માને મોક્ષ પમાડવાની ઇચ્છા હોય તેને આત્યંતિક જ્ઞાનના આપનારા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તેનો આશ્રય કરીને નિર્વિશેષ-સર્વિશેષ વેદાન્તનું જ્ઞાન સિદ્ધ કરવું.

હવે તે જ્ઞાન પામવાની રીત કહીએ છીએ તેમાં પ્રથમ નિર્વીજસાંખ્યનું જ્ઞાન કહેવાશે. તેમાં પ્રથમ જગતની ઉત્પત્તિ શી રીતે થઈ છે તેને જાણવું જે પ્રથમ આત્યંતિક પ્રલયમાં જગત ન હતું તે દહાડે દિવ્ય મૂર્તિમાન એવા જે પરમાત્મા તે એક હતા અને તે પરમાત્માના અંગનો પ્રકાશ જે સર્વ વ્યાપક અક્ષરબ્રહ્મ તેને વિષે એ પ્રકાશના સજાતી એવા અસંખ્ય-કોટિ જીવો તે અજ્ઞાન અવસ્થામાં રહ્યા હતા, તે બ્રહ્માના પ્રકાશમાં મળીને રહ્યા હતા પણ બ્રહ્મથી જીવ જુદા દેખાતા ન હતા. જેમ સૂર્યના પ્રકાશને વિષે ચંદ્રમાનો પ્રકાશ, તારાનો પ્રકાશ, મશાલનો પ્રકાશ, દિવાનો પ્રકાશ એક મળીને રહે છે પણ દિવસના પ્રકાશમાં એમ નથી દેખાતું જે આટલો ચંદ્રમાનો પ્રકાશ છે અને આટલો તારાનો પ્રકાશ છે અને આટલો મશાલનો પ્રકાશ છે અને આટલો દિવાનો પ્રકાશ છે. એમ દિવસના

પ્રકાશમાં કોઈનો જુદો પ્રકાશ દેખાતો નથી, સર્વેનો પ્રકાશ એક જળાય છે. તેમ સૂર્યરૂપ એવા દિવ્ય મૂર્તિમાન પરમાત્મા છે અને તેના અંગનો પ્રકાશ સર્વવ્યાપક નિરંજન નિર્ગુણબ્રહ્મ છે.

હવે તે બ્રહ્મ કેવું છે? તો સર્વવ્યાપક ઇટલે એના વિના કોઈ જગા ખાલી નથી અને નિરંજન ઇટલે જેમાં અંધારું નથી અને નિર્ગુણ ઇટલે જેને વિષે રજ, તમ, સત્ત્વાત્મક માયાના ગુણ નથી, એવું બ્રહ્મ છે. પણ તેને વિષે અવકાશ છે અને તે અવકાશને વિષે બ્રહ્મના પ્રકાશના સજાતી જીવો તે અજ્ઞાન અવસ્થામાં લીનપણે રહ્યા હતા તે જીવોને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન નથી અને તેને પોતાના સ્વરૂપનું પણ જ્ઞાન નથી એવા જે અજ્ઞાની જીવો તેને આત્મા-પરમાત્માનું જ્ઞાન કરાવવા સારુ એ બ્રહ્મના પ્રકાશક દિવ્યમૂર્તિ અને નિરઅવકાશમૂર્તિ અને કર્તુમકર્તુમ્ અને અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ એવા જે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ તેણે બ્રહ્મમાં અર્ચાંડ રહ્યા થકા બ્રહ્મના કોક દેશને વિષે જગત કરવાની ઇચ્છા કરી.

પછી આ જગતને વિષે જીવ રહ્યા છે તે વધાય જીવને ભેગા કરીએ તેમાં જેટલું વળ તેજ છે તેથી અનંત ઘણું વળ તેજવાળો એવો સર્વે જીવનો જીવન એક પુરુષ પ્રગટ કર્યો, તેનું નામ મૂળપુરુષ કહેવાય છે. અને વધાય જીવની બુદ્ધિ ભેગી કરીએ એવડી એક બુદ્ધિરૂપ પ્રકૃતિ પ્રગટ કરી તે સર્વે જીવોની બુદ્ધિને પ્રકાશે છે અને એ પ્રકૃતિપુરુષ થકી સર્વે જીવોના વધાય મન ભેગા કરીએ એવું મહત્ત્વેશ્વરના મનરૂપ પ્રધાનપુરુષ પ્રગટ કર્યું. તે પ્રધાનપુરુષરૂપ મન જે તે સર્વે જીવોના મનને પ્રકાશ કરે છે. અને તે પ્રધાનપુરુષ થકી પરમાત્માએ સર્વે જીવના ચિત્તનો સરવાળો લઈએ એવડું એકેશ્વરનું ચિત્ત ઉત્પન્ન કર્યું, તેનું નામ મહત્ત્વ કહેવાય છે. તે મહત્ત્વરૂપેશ્વરનું ચિત્ત તે સર્વે જીવના ચિત્તને પ્રકાશ કરે છે. અને તે મહત્ત્વ થકી સર્વે જીવના અહંકારનો સરવાળો લઈએ એવડો એક અહંકાર પ્રગટ કર્યો, તેનું નામ વિરાટરૂપેશ્વરનો અહંકાર કહેવાય છે.

અને ईश्वरનો આત્મા જે મૂળપુરુષ જેને સવલ્લબ્ધ કહે છે તે પુરુષ જે તે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના દેવ, દૈત્યને, મનુષ્ય, પશુ, પંક્ષી સચરાચર સર્વ જીવ માત્ર તેને પ્રકાશે છે. તે પુરુષને પ્રકાશે કરીને જીવને વિપે ચૈતન્યતા, જાણપણું, વ્યાપકપણું અને પ્રકાશપણું આવે છે. અને ईश्वર જે તે પુરુષરૂપે કરીને જીવને પ્રકાશે નહીં, તો તે જીવને વિપે ચૈતન્યતા, જાણપણું, વ્યાપકપણું અને પ્રકાશપણું તે લેશમાત્ર ન રહે અને પથ્થર જેવો જડવત્ જીવ થઈ જાય. માટે જીવને વિપે ચૈતન્યતા, જાણપણું, વ્યાપકપણું, પ્રકાશપણું તે પુરુષને પ્રકાશવે કરીને આવે છે. અને પુરુષને પરમાત્મા પોતાના અંગનો પ્રકાશરૂપ જે નિર્ગુણબ્રહ્મ તેને કરીને પ્રકાશ્યો છે અને તેને પ્રકાશે કરીને પુરુષ જે તે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના જીવોને પ્રકાશવાની શક્તિને પામ્યો છે. અને જો તે પુરુષને પરમાત્મા ન પ્રકાશે તો તે પુરુષ કાંઈ કરવાને સમર્થ નથી અને પરમાત્માના પ્રકાશ વિના તો જેવો જીવ છે તેવો તે પુરુષ પણ જડરૂપ થઈ રહે છે. માટે પરમાત્માને પ્રકાશવે કરીને પુરુષ જે તે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના જીવોને પ્રકાશ કરવાની શક્તિને પામ્યો છે. માટે ईश्वર જે તે પુરુષરૂપે કરીને જીવ માત્રને પ્રકાશે છે.

અને ईश्वરની બુદ્ધિ જે મૂળ પ્રકૃતિ તેને કરીને અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના જે જીવ પ્રાણી માત્ર તેની બુદ્ધિને પ્રકાશે છે, તેને કરીને સર્વે જીવ જે તે સર્વ પદાર્થનો નિશ્ચય કરી શકે છે અને જો ईश्वર પોતાની બુદ્ધિ જે પ્રકૃતિ તેને કરીને પ્રકાશ ન કરે તો જીવ જે તે કોઈ પદાર્થનો નિશ્ચય કરી શકે નહીં. માટે ईश्वરની મહત્ બુદ્ધિ જે મૂળપ્રકૃતિ તેને પ્રકાશવે કરીને સર્વ જીવની બુદ્ધિ જે તે નિશ્ચય કરે છે. અને ईश्वરનું મન જે પ્રધાનપુરુષ તેણે કરીને સર્વે જીવ પ્રાણી માત્રના મનને પ્રકાશ કરે છે, તેને કરીને સંકલ્પ-વિકલ્પ કરી શકે છે, પણ ईश्वરનું મન જે

પ્રધાનપુરુષ તેના પ્રકાશ વિના જીવ જે તે સંકલ્પ કરવાને સમર્થ નથી. માટે પ્રધાનપુરુષ જે ईश्वરનું મન તે જીવોને પ્રકાશે છે. અને મહત્ત્વ-રૂપ જે ईश्वરનું ચિત્ત તે જે તે સર્વ જીવના ચિત્તને ચિત્ત્વન કરાવે છે. અને જો ईश्वર મહત્ત્વરૂપ પોતાના ચિત્તે કરીને પ્રકાશ ન કરે તો કોઈ જીવ ચિત્ત્વન કરી શકે નહીં, કહેતાં કોઈ પદાર્થની સ્મૃતિ જીવને રહે નહીં. માટે મહત્ત્વે કરીને સર્વ જીવના ચિત્તને ईश्वર પ્રકાશે છે તેને કરીને પદાર્થની સ્મૃતિ કરી શકે છે. અને વિરાટરૂપ અહંકારે કરીને ईश्वર જે તે સર્વ જીવને અભિમાન ધરાવે છે અને વિરાટ પ્રકાશ ન કરે તો જીવ જે તે પોતાના દેહનું, ઘરનું, વર્ણનું, આશ્રમનું, નાતનું, જાતનું ધનનું इत्यादિક કોઈ જાતનું અભિમાન ધરી શકે નહીં, કહેતાં ‘હું કયા વર્ણમાં છું? કે કયા આશ્રમમાં છું? કે કઈ મારી નાત છે? કે આ મારું ઘર છે? કે આ મારો દેહ છે કે વીજો મારો દેહ હશે?’ એમ કોઈ જાતની ધર રહે નહીં. માટે નાત, જાત, વર્ણ, આશ્રમ, ધર્મ, નિયમ इत्यादિક મર્યાદાનો રખાવનારો જે અહંકાર તેને વિરાટ પ્રકાશ કરે છે ત્યારે તેની મર્યાદા રહે છે. માટે મર્યાદાનો રખાવનારો એવો જે અહંકાર તેને વિરાટ પ્રકાશે છે.

અને ईश्वરના દેહમાં જે મહદાકાશ છે તે સર્વે જીવના દેહમાં અવકાશને આપે છે, કહેતાં દેહને વહારનો વહેવાર હરવા ફરવા આદિક તથા દેહને માંહેનો વહેવાર જે કેડની પોલ, ઉદરની પોલ, છાતીની પોલ, કંઠની પોલ, મસ્તકની પોલ તથા કાન, મ્હોં, આંખ, નાક, શિખુ ગુદા આદિક इन्द्रियोની પોલ એ સર્વને અવકાશ આપે છે અને જો મહદાકાશે કરીને ईश्वર જીવને અવકાશ ન આપે તો કોઈ જીવ કાંઈ પળ વહેવાર કરી શકે નહીં. માટે ईश्वર જે તે પોતાના મહદાકાશે કરીને સર્વે જીવના દેહને અવકાશ આપે છે. અને ईश्वરના દેહમાં જે મહત્-વાયુ છે તેને કરીને જીવ જે પ્રાણાદિક શ્વાસોશ્વાસ લઈ શકે છે તથા

ચલન, વલન, ધાવન, પ્રસાર, આકોચનાદિક ક્રિયા કરી શકે છે. અને ईश्वरના મહત્ અગ્નિ કરીને જીવના દેહમાં અન્નાદિક પાચન થાય છે. અને ईश्वરના મહત્ જલે કરીને જીવના દેહમાં વીર્ય, મૂત્ર આદિકનું પોષણ થાય છે. અને ईश्वરની મહત્ પૃથ્વીએ કરીને જીવના દેહમાં અન્નાદિકનું પોષણ થાય છે.

માટે જેમ ચક્રવર્તી રાજા પોતાની રાજગાદીએ બેઠો થકો આજીવન મુલકમાં પોતાનો કાયદો પોતાના કારભારી દ્વારા અદલ પ્રમાણે ચલાવે છે, તેમ પરમાત્મા ભગવાન પોતાના અનંત ऐश्वर्य તથા અનંત શક્તિઓ દ્વારા અનંત બ્રહ્માંડના જીવોને તથા અનંતકોટિ ईश्वર તેને પોતાની ઇચ્છા-શક્તિ કરીને વર્તાવે છે. તે આ રામકથાના કિર્સિકથાકાંડની ચોપાઈ છે—

उमा दाखी मरकट नाहीं सबही नचावत राम गुसाई.

માટે અખિલ ત્રિશ્વ એક ભગવાનની ઇચ્છાએ કરીને સર્વ ક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય છે અને મોક્ષ પળ એક ભગવાન કરે છે કાં ભગવાન પાસેથી જ્ઞાન પામીને સિદ્ધદશાને પામેલા સંત તે થકી મોક્ષ થાય છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३०९ समाप्त ।

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૧૦ વિષય :-રાગ દેપ ઢલીને જીવની મુક્તિ કેમ થાય ?

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ના શ્રાવણ સુદિ ૧૫ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધોલકા મધ્યે સોનીની ધર્મ-શાળામાં સંધ્યા આરતીને સમયે હિંડોલાલાટ ઉપર વિરાજમાન થયા હતા. જરિયાની વસ્ત્ર ધારણ કર્યા હતાં અને સર્વે અંગમાં પુષ્પના આમૃષ્ણ શોભી રહ્યાં હતાં. કકુંનો ચાંદલો કર્યો હતો અને પોતાના મુખારવિંદની આગળ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે જે

राग द्वेष रहित थाय त्यारे जीव मोक्षने पामे छे. ते राग द्वेष ते शुं ? तो सारा पदार्थ उपर प्रीति तेनुं नाम राग अने नरसा पदार्थ उपर प्रीति नहीं ए अभाव; ए वेय टळी जाय त्यारे जीवनी मुक्ति थाय पण ते विना मुक्ति थाय नहीं. ते राग, द्वेष टाळवो घणो कठण छे. केमके राग टाळवा जाय तो द्वेष रहे छे अने द्वेष टाळवा जाय तो राग रहे छे. अने कोई मुमुक्षु होय अने ते एम जाणे जे 'आपणे तो राग करवा योग्य जे सारां पदार्थ अने द्वेष करवा योग्य जे नरसा पदार्थ ए वेयनो त्याग करीने भगवान भजवा' एम जाणीने जगतना पदार्थथी वैराग पामीने, भगवानमां प्रीतिकरे, तो पण तेने राग द्वेष तो रहे छे केमके जगतना पदार्थ साथे वैराग एटले द्वेष थयो अने उत्तम गुणने विषे प्रीति करी तो पण तेने शुभ गुण जे धर्म, ज्ञान, वैराग आदिक तेनो अहं ममत्वरूप राग रहे छे. माटे भगवानना भक्तने राग अने द्वेष टळ्यो नहीं अने कदापि भगवानमां प्रीति करे तेवी जगतनां पदार्थमां पण प्रीति राखे अने द्वेष कोई साथे न राखे तो द्वेष तो टळ्यो पण एक तेने देह निर्वाहरूप राग रहे छे. माटे राग पण बंधनकारी छे अने जो रागनो त्याग करे कहेतां भगवानमां प्रीति न करे अने सर्वे थकी उदास थईने एकलो बेसी रहे तो तेने राग टळ्यो पण तेने द्वेष रहे छे. केमके द्वेष विना कोई पदार्थनो त्याग थतो नथी अने राग विना कोई पदार्थनुं ग्रहण थतुं नथी. माटे राग टाळवा जाय छे त्यारे द्वेष रहे छे अने द्वेष टाळवा जाय छे त्यारे राग रहे छे. अने राग अने द्वेष वेय टळ्या विना मुक्ति थती नथी. माटे तमने सर्वने हुं प्रश्न पूछुं छुं के राग अने द्वेष वेय टळी जाय अने जीवनी मुक्ति थाय तेनो शो उपाय छे ? ते कहो."

पछी कोईथी उत्तर न थयो त्यारे महाराज बोल्या जे "प्रत्यक्ष माया पर सद्गुरु मळे अने तेने विषे जीवने प्रीति थाय अने ते आत्मा

પરમાત્માનું શુદ્ધ આત્યંતિક જ્ઞાન કરાવે અને તેની નિષ્કામભાવ રાખીને સેવા કરે ત્યારે રાગ અને દ્વેષ ટળે છે. કેમકે પૂરા જ્ઞાનને વિષે રાગ અને દ્વેષ છે જ નહીં અને અધૂરા જ્ઞાનને વિષે રાગ દ્વેષ છે. અને જેને જ્ઞાન થયું એવો જે પુરુષ તે સાર અસારનો વિવેક રાખીને વર્તે છે, તે તો જ્ઞાની જ છે, કેમકે ભગવવાનના સંતને હંસ કહ્યા છે. તે કેમ હંસ કહ્યા છે ? તો હંસ છે તે દૂધ, પાણીને જુદાં કરીને પાણીને પડયું મૂકીને દૂધનું ગ્રહણ કરે છે. તેમ સંત પણ પિંડ બ્રહ્માંડરૂપી માયાનું કૃત તેને પડયું મૂકીને આત્મા-પરમાત્માનું ગ્રહણ કરે છે; માટે સંતને હંસની ઉપમા આપે છે.”

इति श्रीमुखसिद्धांत ३१० समाप्त ॥

શ્રીમુખસિદ્ધાંત ૩૧૧ વિષય:-પામર, વિપરી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ
 ઇટલે મહામોહ, મોહ, પ્રમાદ અને આઝસનાં રૂપ.

શ્રીહરિકૃષ્ણાય નમોનમ:-સંવત ૧૯૨૪ના ભાદરવા વદિ ૮ ને દિવસ મહારાજ શ્રીહરિકૃષ્ણ ભગવાન ગામ શ્રી ધરોડા મધ્યે પંઢ્યા ગગુભાઈ પિતાંવરની સ્ત્રી વાઈ અચરતને ઘેર ઉતરાદા વાર ઓરડાની આગલ પાટ ઉપર ગાદીતકિયા વિહાવીને વિરાજમાન થયા હતા. રાતા કિનલાવનો સુરવાલ પહેર્યો હતો અને સોનેરી લપેટાની ડગલી ધારણ કરી હતી. સોનેરી ઘેવંધી લીલા રંગનો રેટો પહેરીને તે ઉપર કસુંવલ શેલું કેડે ધારણ કર્યું હતું અને એક શેલું સ્વમે નાચ્યું હતું. કંઠમાં ગુલાવના પુષ્પના હાર ધારણ કર્યા હતા અને બે હાથને વિષે કરણના પુષ્પનાં આભૂષણ, વાજુ અને ગજરા ધારણ કર્યાં હતાં. બે કાન ઉપર ગુલાવના પુષ્પના ગુચ્છ ધારણ કર્યાં હતાં લલાટને વિષે કેસરની અર્ચા અને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો. મસ્તક પર કસુંવલ પાઘ ધારણ કરી હતી અને પાઘમાં પુષ્પના તોરા વેકોરે લટકતા હતા અને પોતાના મુખારવિંદની આગલ સાધુ તથા ઘણાક હરિભક્તની સભા ભરાઈને બેઠી હતી.

પ્રશ્ન:—પછી મહા ત્રંવકરામે પ્રશ્ન પૂછ્યોજે, “હે મહારાજ ! પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત એ ચાર પ્રકારના મનુષ્ય છે તેનાં કેવાં લક્ષણ હોય ? તે કૃપા કરીને કહો.”

પછી મહારાજ વોલ્યા જે “વહુ સારું પૂછ્યું. સાંભળો તેનાં લક્ષણ કહીએ જે એ ચાર પ્રકારના મનુષ્ય છે તેને વિષે ચાર દોષ રહ્યા છે. તે ચાર દોષ કયા ? તો (૧) મહામોહ (૨) મોહ (૩) પ્રમાદ અને (૪) આલસ; એ ચાર દોષે કરીને જન્મમરણને પામે છે. તેમાં પામરને વિષે મહામોહ મુખ્યપણે રહ્યો છે અને મહામોહને વિષે વીજા ત્રણ દોષ મઢીને ભેગા રહ્યા છે, એટલે પામરને વિષે ચાર દોષ વર્તે છે. અને વિપયીને વિષે મુખ્યપણે મોહ વર્તે છે અને વીજા બે દોષ તેને વિષે મઢીને રહ્યા છે, એટલે વિપયીને વિષે ત્રણ દોષ વર્તે છે. અને મુમુક્ષુને વિષે મુખ્યપણે પ્રમાદ વર્તે છે અને તે પ્રમાદને વિષે આલસ રહી છે, માટે મુમુક્ષુને વિષે બે દોષ રહ્યા છે. અને મુક્તને વિષે એક આલસરૂપી દોષ રહ્યો છે.

હવે પામરને વિષે મહામોહ વર્તે છે તે મહામોહનું શું રૂપ છે ? તો જેને મહામોહ વર્તતો હોય તેને પાપની કે પુણ્યની સ્વરૂપ હોય નહીં તથા ધર્મની કે અધર્મની સ્વરૂપ હોય નહીં અને તેને આહાર, મૈથુન, નિદ્રા અને ભય એ ચાર વાનાનું જ્ઞાન હોય, તેને પામર જીવ જાણવો.

હવે વિપયીને વિષે મોહ વર્તે છે. તે મોહનું શું રૂપ છે ? તો જેને વિષે મોહ વર્તતો હોય તેને સત્યને વિષે અસત્યની ભાવના હોય અને અસત્યને વિષે સત્યની ભાવના હોય, કહેતાં સત્ય એવો જે આત્મા અને આત્માના આધાર એવા જે પરમાત્મા ભગવાન તેનું જ્ઞાન હોય નહીં. અને અસત્ય એવો જે દેહ અને દેહને પોષણ કરે એવા જે પંચવિપયના પદાર્થ તેને વિષે સત્યપણાની ભાવનાએ સહિત ભોગવુદ્ધિ હોય. માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યા જે ધર્મ અને અધર્મ, પાપ અને પુણ્ય તેને જાણીને અધર્મનો ત્યાગ

કરીને ધર્મમાં રહીને ઉત્તમ વિષય ભોગને પામવાને અર્થે ઇન્દ્રિયો નિયમમાં રાખીને દાન, પુણ્ય, જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, યજ્ઞાદિક શુભ કર્મ કરે અને તે શુભ કર્મે કરીને પ્રાપ્ત થયાં જે માયિક પંચવિષયના પદાર્થ તેને પોતે દેહે કરીને ભોગવીને રાજી થાય, તેને વિપયી જીવ જાણવો. અને તે વિપયીને વિષે મોહ અને પ્રમાદ દોષ ભેગા વર્તે છે; કેમકે મોહે કરીને સત્યને અસત્ય જાણ્યું અને અસત્યને સત્ય જાણ્યું અને પ્રમાદ ઇટલે કરવાનું ન કરવું અને ન કરવાનું કરવું. માટે જેવું સમજાય છે તેવું જ કરાય છે. તે સારુ અવિવેકી એવો જે વિપયી જીવ તે ન કરવા જોગ જે વિષયને પામવાની ક્રિયા તેને કરે છે અને કરવા જોગ જે આત્મા પરમાત્માને પામવાને અર્થે નિષ્કામકર્મ તેને નથી કરતો, એવાં લક્ષણ જેને વિષે હોય તેને વિપયી જીવ જાણવો. અને પામર અને વિપયી એ વેય મિથ્યા એવો જે દેહ તેને પોતાનું રૂપ માનતા હોય છે.

—અને જે મુમુક્ષુ હોય તે તો દેહથી નોખો જે આત્મા તેને પોતાનું રૂપ જાણે છે અને આત્માને વંધનના કરનારા એવા જે માયિક પંચવિષય તે થકી મુકાવાને અર્થે નિષ્કામભાવે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યાદિક સાધન કરતો હોય તથા તીર્થાદિક દેહ દમન કરતો હોય તથા ‘પંચવિષય થકી મુકાવે એવા જે પ્રગટ ભગવાન અથવા પ્રગટ ભગવાનના ઇકાંતિક સંત તે મને ક્યારે મળે’ એમ ઇચ્છા કરતો હોય અને વિષયને ભોગવતા હોય તથા વીજાને ભોગવાવતા હોય એવા જે અસત્પુરુષ તેથી દૂર રહેતો હોય અને રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેને બ્રહ્મના આધાર એવા જે પરબ્રહ્મ જાણીને તેની ઉપાસના ભક્તિ કરતો હોય અને માયિક પંચવિષયને પામવાને અર્થે જે ઉપાય તેનો ત્યાગ કરીને ઉદાસ થકો રહેતો હોય, એવાં જેનાં લક્ષણ હોય તેને મુમુક્ષુ જાણવો.

—અને જે મુક્ત છે તે તો પંચવિષય થકી મુકાઈને બ્રહ્મરૂપ થઈને આત્મા પરમાત્માને સાક્ષાત્કાર દેખતો હોય. તે એવા મુક્ત કે પ્રકારના છે, એક

જીવનમુક્ત છે અને વીજા વિદેહીમુક્ત છે. તેમાં જે જીવનમુક્ત છે તે તો વિષયનો ત્યાગ કરીને પોતે પોતાના જે વર્ણાશ્રમના ધર્મ કહ્યા છે તે ધર્મમાં રહીને વિષય થકી વિરક્ત વર્તેતા હોય, પણ નિયમરૂપી ધર્મને ક્યારેય ચૂકે નહીં. અને જો નિયમને ચૂકે તો તત્કાલ મુક્ત સ્થિતિ થકી પડી જાય. માટે જીવનમુક્ત છે તે દેહ પર્યંત પોતપોતાના નિયમ રૂપી જે ધર્મ તેને ક્યારેય ચૂકે નહીં. અને જે વિદેહીમુક્ત છે તે તો વિષયનું પ્રહણ કરતા થકા વિષય થકી વિરક્ત વર્તે છે.

તે કોની પેટે ? તો તેનું દૃષ્ટાંત:—જેમ એક માછલું છે તે જલમાં ને જલમાં રહે છે અને તે જલથી વહાર નીસરે તો તે માછલું મરી જાય. અને એક પક્ષી છે તે વૃક્ષ ઉપર રહે છે અને તે જો જલમાં પેસે તો તે પક્ષી મરી જાય. અને એક જલકુકડી છે તે તો જલમાં પણ માછલાં ભેગી રહે છે અને વઢી પક્ષી ભેગી વૃક્ષ ઉપર આકાશમાં પણ તેને ક્યાંય આવરણ થાય નહીં. તેમ જે જીવનમુક્ત છે તે તો માછલું અને પક્ષી જેવા છે માટે તેને તો પોતપોતાના જે વર્ણ અને આશ્રમ એ વે ય પ્રકારના ધર્મ વેદમાં કહ્યા છે તેમાં રહે તો તે મુક્ત નિર્વિઘ્નપણે અક્ષરધામને પામે છે અને ધર્મ ચૂકે તો ભગવાનના માર્ગ થકી પડીને જન્મમરણને પામે. અને જે વિદેહીમુક્ત છે તે તો જલકુકડીની પેટે પોતાની નજરમાં આવે તેમ વર્તે તો પણ તેને કાંઈ વંધન થાય નહીં. અને વિદેહીમુક્ત તો પોતાને ચરણે જે જે જીવ આવે તેના અજ્ઞાન અને માયાના વંધન તેને ટાલીને જીવનમુક્ત કરી મૂકે એવું અદ્ભૂત સામર્થ્ય તેમાં હોય.

અને એવા વિદેહીમુક્ત કોણ છે ? તો પરમાત્મા પરબ્રહ્મના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક જેનું ભજન થાય છે તે વિદેહીમુક્ત છે. અને એ વિદેહીમુક્તના ભજને કરીને સિદ્ધદશાને પામ્યા એવા જે નારદ, સનકાદિક, શુકદેવ, જહમરતાદિક સંત તથા ધ્રુવ, પ્રહ્લાદાદિક ભક્ત તે સર્વે જીવનમુક્ત છે. તે જીવનમુક્તને માથે વિધિ-નિપેધરૂપી ધર્મનો કાયદો છે અને રામકૃષ્ણ-

દિક્ જે ભગવાનના અવતાર તેને માંથે વિધિ-નિપેધરૂપી ધર્મનો કાયદો નથી. તે તો પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્તે પણ તેને વંધન થતું નથી. અને વીજા જીવોનાં અનંત વંધનને કાપીને અક્ષરધામને પમાડે છે.

અને વીજો કોઈ તેનો વાદ લઈને નજરમાં આવે તેમ વર્તવા જાય તો તે ઘોર નરકમાં પડે અને તે સૂઝે એવો મોટો કહેવાતો હોય પણ ભ્રષ્ટ થઈને જગતમાં નિંદાવા લાગે. તે નારદ મોટા હતા પણ તેને જો પોતાનો ધર્મ જે 'ત્યાગી હોય તેને સ્ત્રીનો સ્પર્શ કરવો નહીં,' તે ધર્મ ચૂકીને રાજાની કન્યાનો હાથ જોવા સારુ સ્પર્શ કર્યો તો તે નારદની મોટી અપકીર્તિ થઈ અને બ્રહ્મ-સ્થિતિમાંથી પડી ગયો. એ આદિક ઘણાંક મોટા મોટાની ધર્મ ચૂકવાથી ફજેતી થઈ છે. અને રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તે તો પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્ત્યા છે તો પણ તેનાં ચરિત્ર તો કલ્યાણકારી કહેવાળાં છે. અને તે ચરિત્રને મોટા મોટા મુક્ત તેણે ગાન કર્યાં છે અને તેને ગાને કરીને અનંત જીવોના ઉદ્ધાર થઈ ગયા છે.

એવી રીતે વિદેહીમુક્તરૂપ જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના અવતાર જે રામ-કૃષ્ણાદિક તેને વિષે જે દોષ પરઠે છે તે તો અસુર છે અને દૈત્ય છે. કેમકે જેને ભજને કરીને અનંત જીવ ઉદ્ધરી ગયા છે તેને વિષે જે દોષ પરઠે છે તે જેવો પાપી કોણ ? એ તો મહા પાપી છે. માટે વિદેહીમુક્તરૂપ એવા જે રામકૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર તેના ચરિત્ર અને તેનું જ્ઞાન અને તેની સેવા તેને કરીને પામર, વિપયી અને મુમુક્ષુ એ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્ય તે જીવનમુક્ત પદવીને પામે છે.

એવી રીતે પામર, વિપયી, મુમુક્ષુ અને મુક્તનાં લક્ષણ છે તેને સમજીને જે પોતાનાં અંતરમાં વિચાર કરીને સત્પુરુષનો સમાગમ કરીને તોષને પ્રકીને ગુણને ગ્રહણ કરે તે પણ જીવનમુક્તની પદવીને પામે છે.

इति श्रीमुखसिद्धांत ३११ समाप्त ।